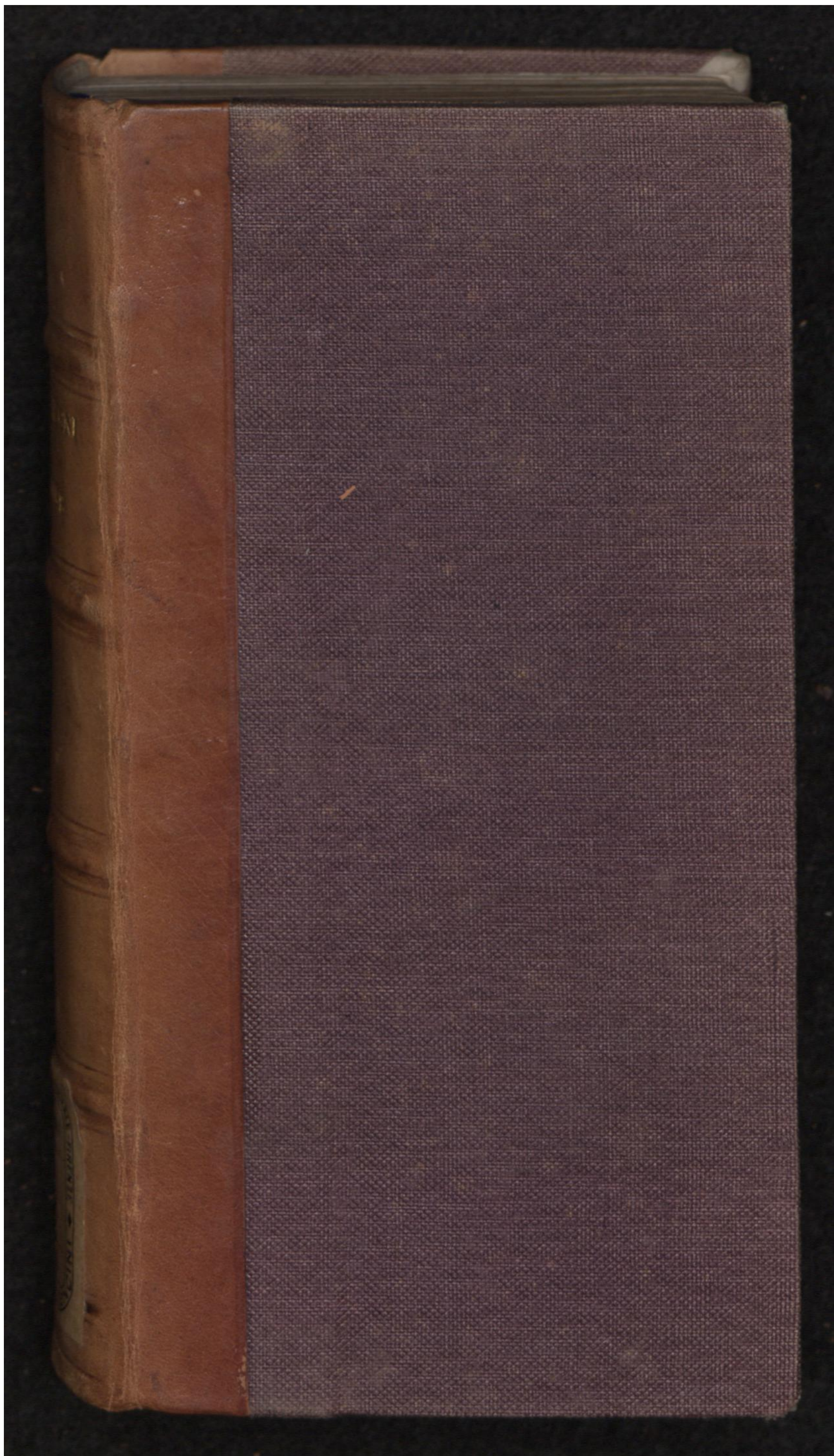
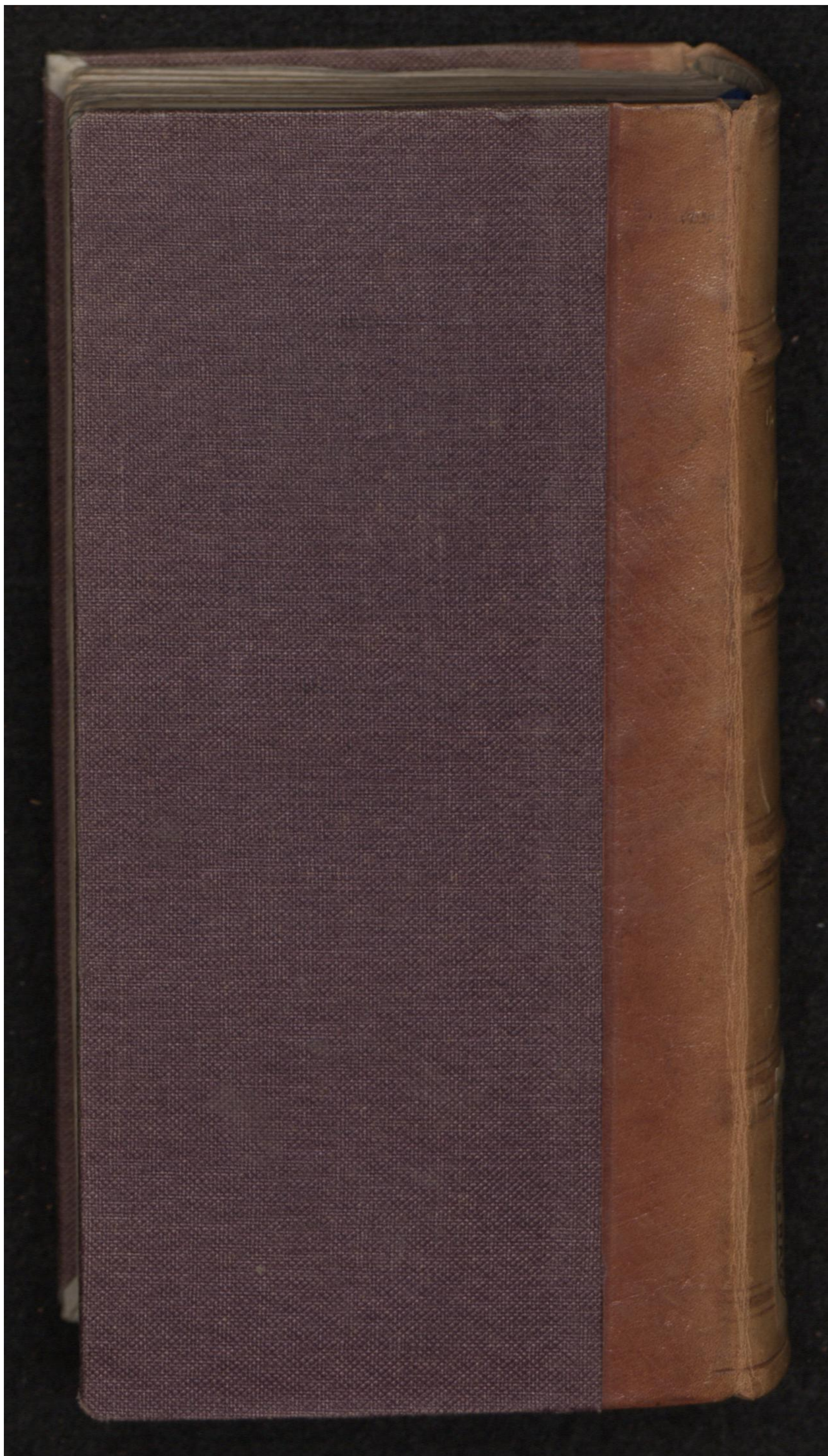

G. NAZANZENI
ORATIONES
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
I
2
6

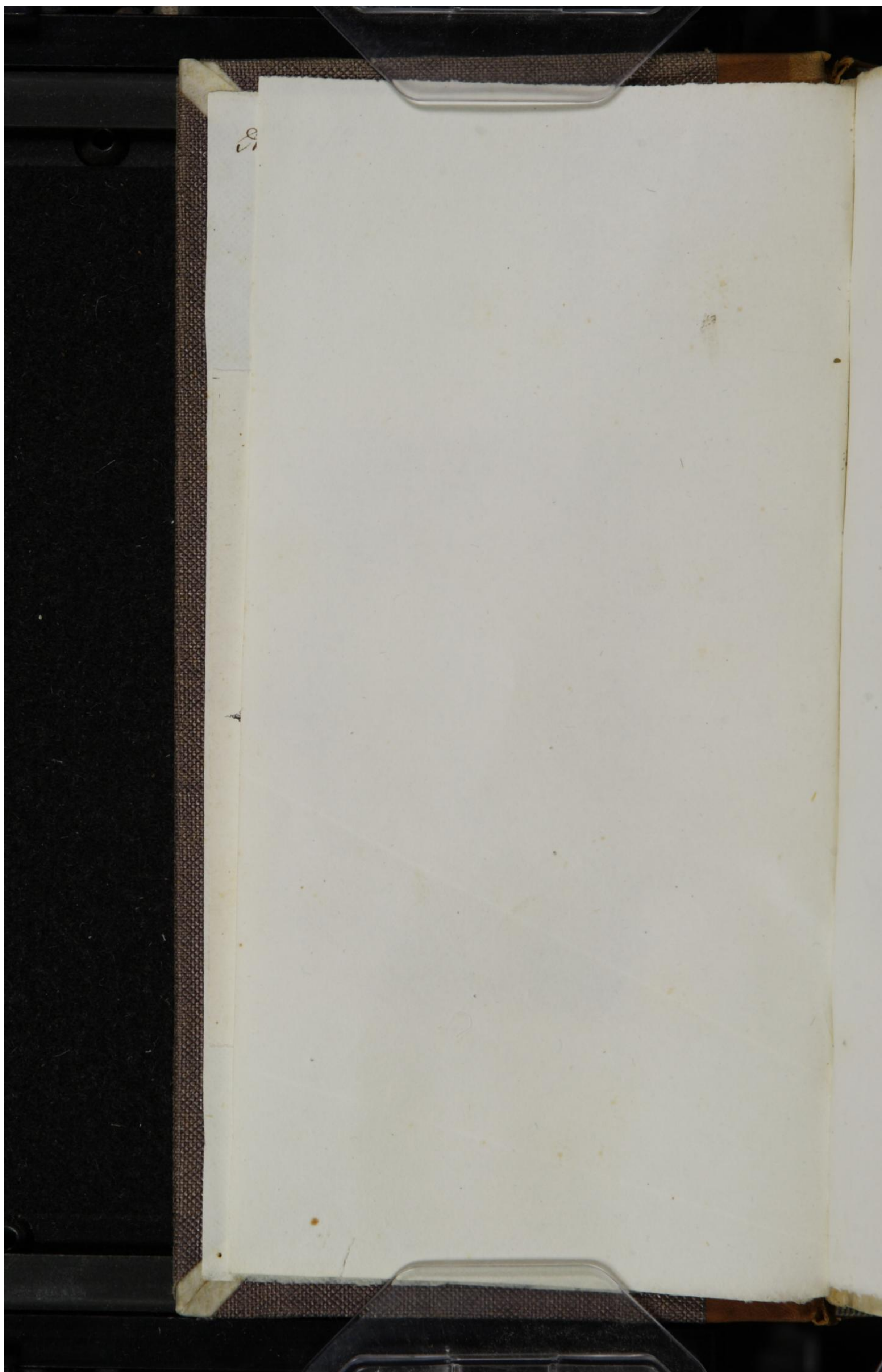

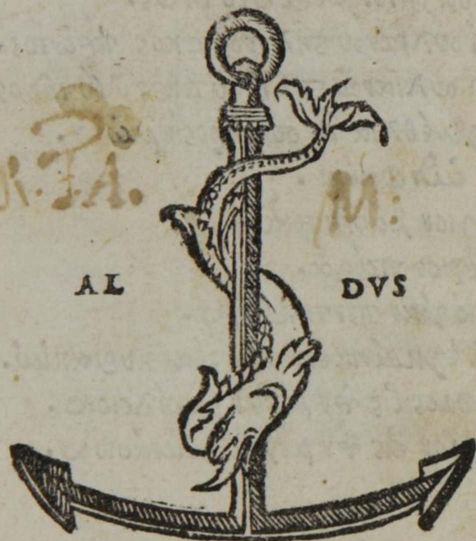

Ex Libris Joannis Nencini
1874

GREGORII NAZANZENI THEOLOGI ORATIO NES LECTISSIMAE XVI.

ἘΝ ΤΑΎΤῌ ΤΗ͂Ι ΒΊΒΛΩι ΠΕΡΙΈΧΟΝΤΑΙ

ἑκκαίδεκα λόγοι τοῦ μακαρίου γρηγορίου ναζανζηνοῦ τοῦ θεολόγου· διαφέροντας εἰληφότες ἐπιγραφάς.

κατὰ εὐνομιανῶν προδιάλεξις.

περὶ θεολογίας.

περὶ υἱοῦ λόγος πρῶτος.

περὶ υἱοῦ λόγος δεύτερος.

περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

πρὸς Εὐάγριον περὶ θεότητος.

κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικὸς πρῶτος.

κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικὸς δεύτερος.

Εἰς τὰ γενέθλια τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

Εἰς τὰ ἐπιφάνια.

Εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα.

Εἰς τὸ ἅγιον πάσχα.

Εἰς τὴν ἁγίαν πεντηκοστήν.

Εἰς τὰ ἐγκαίνια εἴτ' οὖν νέαν κυριακήν.

Ἐπιτάφιος εἰς τὸν μέγαν βασίλειον.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν μέγαν ἀθανάσιον.

IN HOC LIBRO CONTINENTVR sexdecim orationes Beati Gregorij Nazanzeni Theologi. quae huiuscemodi inscriptiones sortitae sunt.

Aduersus Eunomianos disertatio
An de dei natura uel rationandum sit, uel perfecta possit haberi cognitio.
De filio dei oratio prima.
De filio dei oratio II.
De spiritu sancto.
Ad Euagrium de deitate.
Aduersus Iulianum infamatrix prima.
Aduersus Iulianum infamatrix II.
In natalem nostri Seruatoris.
In festum Epiphaniorum.
In sanctum Lauacrum
In sanctam resurrectionem.
In sanctam Pentecosten.
In encaenia siue renoualia. hoc est in nouum dominicum, qui post octauam paschae illucet.
Funebris in Magnum Basilium
Laudatoria in Magnum Athanasium.

AD ILLVSTREM AC PRAECLARUM Virum D. Ioannem Pinum Mediolanensem Tolesanum'q; Senatorem Regis inuictissimi Galliarum, apud inclytos Venetos legatum M. Musuri in orationes Gregorij Nazanzeni præfatio.

MVLTA sunt amplissime Pine, quæ benigno rerum æstimatori facile demonstrant, non sine ui decretoq; diuini numinis euenisse, ut dogma, quod pij profitemur, ex tam paruis initijs multiplici propagine creuerit, & iam in omnes se partes diffundens & erigens terrarum orbem complectatur. Quis enim humano consilio factum arbitretur, quod duodecim simplicissimi homines natura, infimo loco nati, tam literarum rudes quàm astus & calliditatis nescij, rerum deniq; omnium inopes & egeni, conceperint animo uitæ hominum innouationem, priscarū legum abrogationem, et, quod fuit difficillimum, antiquæ religionis, quæ non inchoata, sed iam inueterata populorum omnium præcordijs insederat, commutationem. Plato quidem inter sapientes eloquentissimus, & inter eloquentes sapientissimus, nullis illecebris facundiæ, nullis probabilibus argumentis, quorum ipse fontes, ac sedes tum inuenerat, tum commonstrarat, à Dionysio prin=

cape, discipulo uidelicet magister, impetrare potuit, ut in aliqua Siciliæ parte excogitatam à se Remp. conderet & educeret in opus. Sed opinione falsus, expectationeq; destitutus, tantum abfuit à perfectione maximorum operum, quæ concupiuerat, ut Siculi eum, cui nauē aduētanti sertis redimitam miserāt obuiā, penè lapidibus obruerint, et uix periculo capitis ereptum, Polidi Lacedæmonio ueluti contemptissimum mancipium tradiderint uendendum. adeo non minus irritum quàm periculosum est, auitis religionum sanctionibus aduersari, nouos autem ritus instituere, præsertim si humana sapientia fretus, uel ambitionis inanisq; gloriæ stimulus incitatus, nullo instinctu dei propellaris. ut Socratem prætercam, qui epota cicuta, pœnas accersiti noui dæmonij, quod ipse sibi præsentissimum esse numen aiebat, luisse dictus est. At Christi uitis, quanquá ab indoctis non agricolis sed piscatoribus plantata, quia tamen illis deus, cum uiuiradices defigerent, maleolosue pangerent, aderat et aspirabat, ita conualuit ac prosiluit, ut iam productissimis palmitibus in omnē mundi plagam exporrectis, uberrimo prouentu racemorum, innumera millia piorum enutriat. Nec uero defuere Lycurgi plurimi uel Domitiani quos furor ad huius traduces uitis ferro excidēdos compulerit, ac ne longum faciam, alijs prætermissis, unum aut alterum commemorabo. Quis igitur ignorat (ut præpostero temporum utar or

dine) quot captiosis argutiolis, quot fallacibus cauillis, impius Auerrois aduersus pios irruerit? Quam ingenti cachinno credulitatem eorum deriserit, quos ex ignoratione naturalium disputationum scriptis fidem habuisse putabat nullo syllogismo communitis? sed non impune tulit. nam suo ipsius gladio iugulatus est. euestigio nanq; deo duce & auspice nati sunt, Thomas, Scotus, Albertus, Aegidius, cæteriq; trásalpinæ scholæ proceres, qui sacrilegas, incæstoq; ore uoces in summũ liberum, omnipotentem cœli regem euibratas acriter uindicarent. nam ualidis, acutis, atq; è penitissimo philosophiæ recessu depromptis rationibus, arcana scita consultaq; defensarunt, quæ deus ipse uatibus ac legatis electis à se, nuda ueritatis simplicitate dictauerat. neq; enim seuerissimum ac tanta iudicem autoritate subtiliter argumentari, sed breuiter ac grauiter sententiam pronunciare decebat. horum igitur firmis quasi pedamentis & adminiculis Christi uitiarium ita corroboratum est, ut Arabicarum impetus procellarum ne pampinorum quidem nobis inuexerit iacturam. Quis item fando non audiuit Arianicos tumultus, & turbulentissimas hæreticorum tempestates, qui tanquam nefarij latrones unicam dei sobolem, diuinitate spoliabant. & uelut Aloidæ petulantissimi cœlum conscendere nitebantur, ut omnium rerum architecti diminuerent maiestatem, utq; summum opificem temporum ac secu-

4

lorum, in ordinem redigerent eorum, quæ aliquando non fuissent. Arma illis erant, compta uer miculata'q; uerba. disertationes atticismorum elegantijs concinnæ. quas ueluti catapultas in cœlum contorquebant. Nec uero principis apostatæ sæuitia clementior extitit. qui furibundus omni falcatorum ensium & ancipitum bipennium genere, rediuiua Christi germina sucidere properabat. nam cum è studijs eloquentiæ gloriam sibi per ambitiose quæreret, immo uero locutionem fuco pigmentis'q; circũlitam, almæ loco deæ, ueneraretur, indigne ferebat aridam & ieiunam (ut ipse exprobrabat (palæstinæ superstitionis disciplinam, contagione per incautum stolidum'q; uulgus longe late'q; serpente, priscis autoribus, qui laudatarum artium decus luminibus orationis illustrassent, situm & squallorem obducere, tenebras offundere, ineuitabilem demum pernitiem intentare. Sit enim fas nobis acerba retulisse conuitia, quæ tyrannus quidem ille stomachabundus euomebat, nostræ uero detestantur aures, nostra'q; cogitatio reformidat. At deus, cui sæpe rebelles animos eodem armorum genere profligare mos est, exuscitauit Athanasium, Basilium, Cyrillum, Eusebium, Chrysostomum, Gregorium Nazanzenum, qui grauitate sententiarum, pondere uerborum, omnibus'q; eloquentiæ instrumentis, ex pari poterant, cum uetustis gentilibus certare. atq; ob id cum aduersarium præsidijs quibus

ipse potissimum confidebat, facile deturbauissent, à calumnijs impiæ uerbositatis, ingenuum cœlestium mystarum sermonem, ornate copioseq; tutati sunt. semel igitur atq; iterum contra disparem hostem par pari relatum est, & ars arti succubuit, atq;, ut prouerbio dicitur cornicum oculi confossi sunt. nam ut enucleata recentium Theologorum subtilitas, cum naturæ secretarijs & conscijs, quos philosophos appellant, comminus pedē conferens, uanas opiniones de sempiterna cœli uertigine uel unitate intellectus humani labefactauit, pectoribusq; hominum eiecit, sic antiquorum patrum quos modo nominabam oratio perelegans, hostem emblemata dictionum pictæq; tectoria linguæ iactantem conpescuit. Quo sanè munere cum alij præclare functi sunt, tum uel maxime NaZanZenus. is enim ex professo celebribus Athenarum oratoribus æmulatur. siue dicendi formā rebus accōmodatam, siue lectissima uocabula, siue collocationem eorum ac structuram, siue mirificam figurarum uarietatem animaduertas. his enim omnibus ueluti runcinis & ascijs ueteris ac noui testamenti librum dedolauit. Multas ille quidem omniq; sapientia refertas orationes elucubrauit. nos nonnullas elegimus, quas nostris auditoribus enarraremus. iam pridem enim à me cautum est, ut è publica græcarum literarū officina, cui, liberalitate, beneficioq; Veneti senatus tredecim iam annis præsidemus, prodeant non

5

qui sapientiam insipientem insolentes ostentent,
nec qui ex impietate uenditent ingenium (more
quorundam detestabili, qui ne primoribus qui-
dem labris diuinos sacrarum literarum latices
delibare uolunt, ut eruditiores uideantur) sed
qui non minus ex pia dei ueneratione probari
quàm à literatura commendari se cupiant. quod
proculdubio consequuntur euoluendis autoribus,
qui cum recte sentiant, nec absurde loquantur, si-
mul & sapere docent & dicere. Sic ut una ope-
ra tam pectus ueris opinionibus imbuatur q̃ lin
gua poliatur. Cæterũ orationes Gregorianæ, quas
è multis exemimus, præloq́; multiplicatas A su-
lano, nobilissimis et ingeniosissimis iuuenibus no-
stræ fidei tutelæq́; commendatis, curauimus distri
buendas, sunt circiter sexdecim. earum aliæ lau-
datrices appellantur, ut quæ Basilium & Atha
nasium duo robora, duo firmamenta succrescen
tis ecclesiæ summis in astra laudibus efferunt.
aliæ contra, sunt castigatrices. quæ styli fulmen
excandescentis, in dominatorem apostatam iacu-
lantur. Cuius uitam ab ipsis crepundijs, ad inte
ritum usque uellicant, exagitant, sugillant, infa-
mant. non desunt panegyricæ, quæ uel humano
generi renouationem, instaurationeq́; gratulan-
tur, uel dominum deumq; nostrum, aut ex imma
culato fortunatissimæ uirginis utero progredien-
tem, aut reuiuiscentem, ac de infernis legionibus
triumphantem, aut Iordanis fluminis, irroratio-

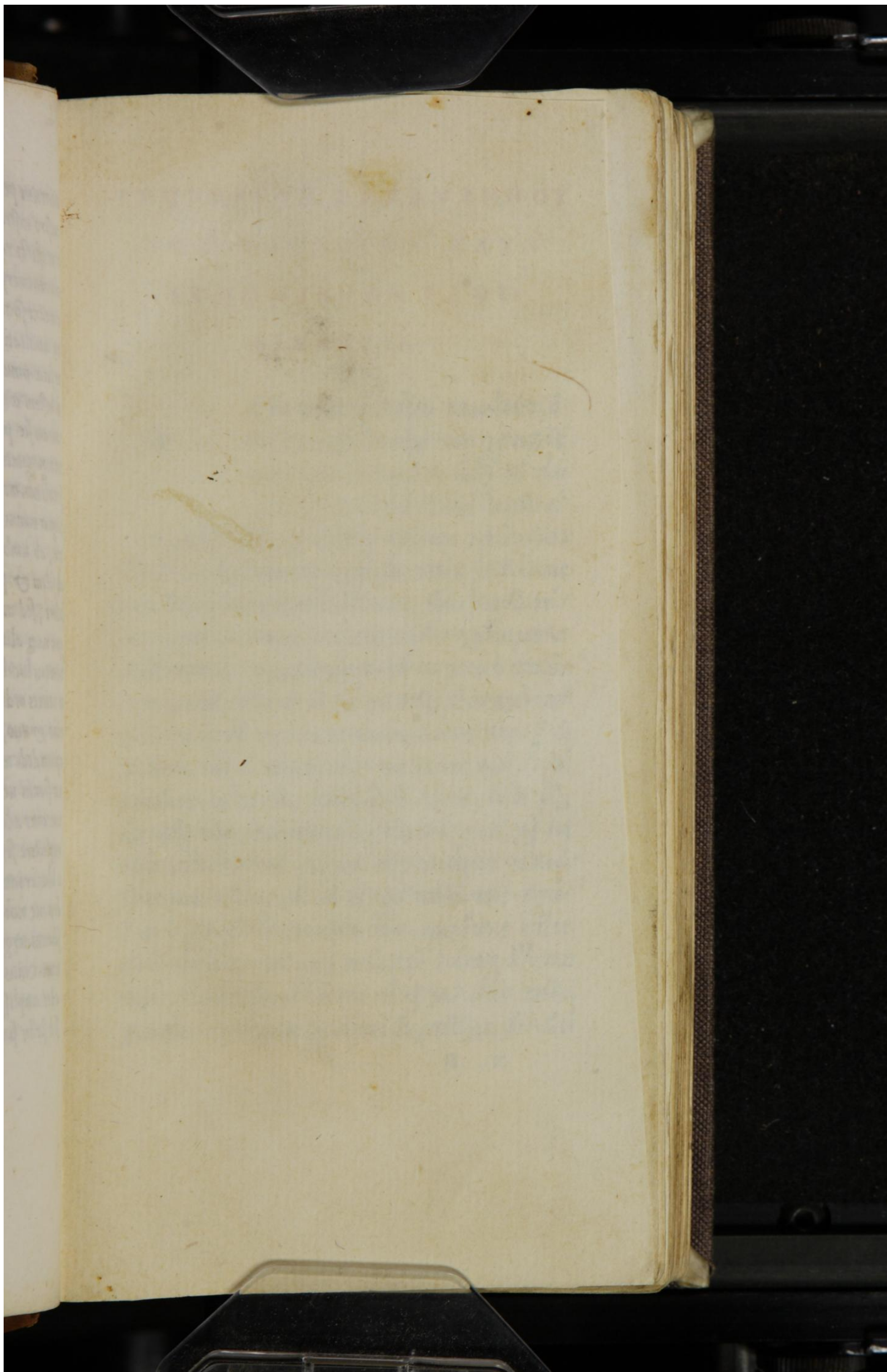
ni purificæ caput admouētem, aut sufflatione spi
ritus illuminantem discipulos, concelebrant.
Grauiores ac sublimiores, in fronte uolumi-
nis impressor hortatu nostro collocauit, quæ distin
ctionem unitam & copulam in diuinis distinctā
contemplantur, diuinæq; prolis nomenclaturas di
numerāt. tum diuini flatus dignitatem extollunt.
Genitorem præterea neq; natura neq; imperio
neq; uiribus, uel soboli uel flatui præstare (quod
Ariani deprauatæ mentis errore dictitabant) te
stantur. Inter has primæ proximam equidem le-
gendo satiari non possum. tanta in ea est rerum
scitu pulcherrimarum, ad quas studiosi cogno-
scendas inuitantur, uarietas. quoties eam præ ma
nibus habeo, non me hercle orationem absolutis
simam lectitare, sed prati planitiem uersicolori-
bus floribus uernantem, aspicere uideor. Principio
illa me cernendi diuini uultus in spem maximam
adducens, in uertice montis Sinaitici sistit alacri
pede iuga superātem. deinde præstringente meos
oculos inaccessæ lucis fulgentissimo splendore, com
monet & hortatur, ut imiter syderum specula-
tores, qui solis iubar inspecturi, non firma nec
minime conniuenti obtutus acie contra disci iubar
stare audent ritu generosarum Aqlarum. Sed in
pelui tremulis aquis redundanti, radijsq; solari
bus exposita, phœbeæ lampadis imaginem è re-
fracta luminis alternatione conformatam, aspici-
unt. nam diuinæ substantiæ penitissimam & in

timam scientiam, ipsi trinitati duntaxat innote scere, imbecilli uero mortalitati satis esse, si considerandis ijs, quæ producta sunt, prouidentiam bonitatem, æternitatē Creatoris admiretur.
ENIMuero tibi potissimum hanc orationum congeriē, nuncupatim dedicamus, non eo solum, qđ di serta non elinguibus, sacrosancta non profanis debentur, sed quod ea, quibus christiana religio stabilitur, tu iure & merito uendicare tibi potes. Cum Regis, qui christianissimus & est & habetur, sis fidissimus orator. in eaq; ciuitate legatum agas, quæ Christiani ritus obseruatione, anniuersariarum sanctimoniarum celebritate, frequentatione basilicarum augustissimarum, quales in medio fundatæ mari passim opulētisq; dotatæ red ditibus occurrunt, cæteris antecellit. quæ pro tutandis Christi uexillis & insignibus, pro defendendis ab immanitate Turcarum sanctissimis delubris ac templis, sanguine suo per Ioniū et Aegæum pelagus effuso, fluctus ac litora sæpe cruentauit. sicut hanc inclytam patriam semper ante murale quoddam & singulare Christianæ Reip. præsidium constet extitisse. huc accedit, quod Gregorius, quo nemo unquam uel tanta pecuniæ despicientia fuit, uel pacem ardentius dilexit, optabat sibi dari te potissimum assertorem, ac patronum. Cui manus innocentissimæ, cui datum est ingenium ab omnibus auaritiæ sordibus abhorrēs. fuit nescio quis multis ab hinc annis, cui legati

partes in hac urbe peragenti, nec parum inuidiæ conflauit, nec eluibilem infamiæ lubeculam inspersit, quod ex oratore, degenerabat in pragmaticum, & priuatorum negotiorum aduocatum. quod munusculis allectatus, Magistratibus Venetis animaduertentibus in latrones & sontes, importunus interueniens, iustitiæ securim retundebat. quod deniq; serenissimum Principem & collegas, in gratiam huius uel illius quotidiana flagitatione uexabat. sed illius quidem auaritiam mors immatura sedauit. Tu uero mei Lascaris & aliorum præclarorum & inculpabilium Heroum, qui te præcesserunt, uestigijs insistens, regij negotij satagis. conseruandóq; fœderi, quod huius Reip. uiscera regi tuo perpetua uinculi necessitudine coniunxit inuigilans, de priuatis causis, priuatisq; trichis securus es & otiosus. quæ res tibi nostræ ciuitatis optimates deuinctissimos reddit. Caue enim putes legatione quenquã apud Venetos defunctum, in quo magis q̃ in te prudẽtiã, probitatem, dexteritatem, mansuetudinem, innocentiã, maximũ rerũ usum rarissimis literarũ ornamentis adiũctum, uniuersus patriciorũ ordo uel suspexerit uel amarit. Quàm uero paci Christianorum afficiare uel inde liquido patet, quod nihil aliud summis uotis exposcis, quàm ut christianæ phalanges, quæ intestino bello debacchantur, & hinc equitatu Gallorum ac Venetorum cataphracto, illinc Germanorum & Hel-

7

ußetiorum peditatu ferocientes, Abdua flumine se questro castrametantur iam iam ponte superposi to conflicturæ, mutuaq́; cæde Christianæ militiæ columen euersuræ, offensarum acerbitate deposi= ta coeant societatem. sanctissimiq́; Pastoris autori= tate conciliati, telorum cuspides ac mucrones, ad uersus communem Christiani nominis & sangui nis hostem conuertant. Quid, quod græcam lite raturam sic pleno haustu imbibis, sic salubri si tim ingurgitatione pellis, ut iam occupatio trans- ferendi non mediocrem tibi pariat uoluptatem. Si igitur munus hoc latinitate donandi Græcos au tores, ab umbraculis domesticæ exercitationis, ad solem & puluerem edere, nec magnis præ- ludere, sed magna pertractare tibi collibebit, quis nam alius liber auspicatius tralationis ini tium tuis lucubrationibus præbebit? nam ut ab Io ue ueteres ordiebantur, sic nos à Deo Opt. Max. trino & uno, quem hoc uolumen prædicat, prin cipium deducere par est. Qua igitur uel hilari- tate frontis uel uultus lætitia me quotidie, cum te reuerenter adeo, soles excipere, Gregorianos etiã amplectere sermones. quod si feceris, mane etiam te libenter interuisam. sin minus, ne uesperi qui dem. nec nobis deerit ignauiæ prætextum. excu= sabimus tergeminæ scalæ erectissimam proceri= tatem. Cuius per gradus ferè sexcentos ad tuas ædes amplissimas quidem illas & apricissimas, sed stellis fixis uicinas ascenditur. Vale.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΚΑΤΑ ΕΥΝΟΜΙΑΝΩΝ ΠΡΟΔΙΑΛΕΞΙΣ.

π ρὸς τοὺς ἐν λόγῳ κομψοὺς, ὁ λόγος. καὶ ἵνα ἀπὸ τῆς γραφῆς ἄρξωμαι. ἰδοὺ ἐγὼ ἐπὶ σὲ τὴν ὑβρίστριαν. εἰσὶ γὰρ εἰσί τινες οἱ τὴν ἀκοὴν προσκνώμενοι καὶ τὴν γλῶσσαν. ἤδη δὲ ὡς ὁρῶ καὶ τὴν χεῖρα, ταῖς βεβήλοις κενοφωνίαις καὶ ἀντιθέσεσι, τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. καὶ ταῖς εἰς οὐδὲν χρήσιμον φερούσαις λογομαχίαις. οὕτω γὰρ ὁ παῦλος καλεῖ, πᾶν τὸ ἐν λόγῳ περιττὸν καὶ περίεργον. ὁ τοῦ συντετμημένου λόγου κῆρυξ καὶ βεβαιωτής. ὁ τῶν ἁλιέων μαθητὴς καὶ διδάσκαλος. οὗτοι δὲ, περὶ ὧν ὁ λόγος, εἴθε μὲν, ὥσπερ τὴν γλῶσσαν εὔστροφον ἔχουσι, καὶ δεινὴν ἐπιθέσθαι λόγοις εὐγενεστέροις τε καὶ δοκιμωτέροις, οὕτω τι καὶ περὶ τὰς πράξεις ἠσχολοῦντο μικρὸν γοῦν. καὶ ἴσως ἧττον ἂν ἦσαν σοφισταὶ καὶ κυβισταὶ λόγων ἄτοποι καὶ παράδοξοι. ἵν᾽ εἴπω τί καὶ γελοίως περὶ γελοίου πράγματος. ἐπεὶ δὲ, πᾶσαν εὐσεβεί-

ασ' ὁδὸν καταλύσαντες, πρὸς ἓν τοῦτο βλέποντες μόνον, ὅτι δήσουσιν ἢ λύσουσι τῶν προβαλλομένων, καθάπερ ἐν τοῖς θεάτροις οἱ τὰ παλαίσματα δημοσιεύοντες, καὶ τῶν παλαισμάτων οὐχ ὅσα πρὸς νίκην φέρει κατὰ νόμους ἀθλήσεως, ἀλλ' ὅσα τὴν ὄψιν κλέπτει τῶν ἀμαθῶν, τὰ τοιαῦτα καὶ συναρπάζει τὸν ἐπαινέτην, καὶ δεῖ πᾶσαν μὲν ἀγορὰν περιβομβεῖσθαι τοῖς τούτων λόγοις, πᾶν δὲ συμπόσιον ἀποκναίεσθαι φλυαρίᾳ καὶ ἀηδίᾳ, πᾶσαν δὲ ἑορτὴν καὶ πένθος ἅπαν, τὴν μὲν, ἀνέορτον εἶναι καὶ μεστὴν κατηφείας, τὸ δὲ, παραμυθεῖσθαι συμφορᾷ μείζονι, τοῖς ζητήμασι, πᾶσαν δὲ ἐνοχλεῖσθαι γυναικωνῖτιν ἁπλότητι σύντροφον καὶ τὸ τῆς αἰδοῦς ἄνθος ἀποσυλᾶσθαι τῇ περὶ λόγον ταχύτητι, ἐπεὶ δὴ ταῦτα οὕτω, καὶ τὸ κακὸν ἄσχετον, καὶ ἀφόρητον, καὶ κινδυνεύει τεχνύδριον εἶναι τὸ μέγα ἡμῶν μυστήριον, φέρε τοσοῦτον γοῦν ἡμῶν ἀνασχέσθωσαν οἱ κατάσκοποι σπλάγχνοις πατρικοῖς κινουμένων, καὶ ὅ φησιν ὁ θεῖος ἱερεμίας, σπαρασσομένων τὰ αἰσθητήρια. τὸν μὴ τραχέως τὸν περὶ τούτων δέξασθαι λόγον. καὶ τὴν γλῶσσαν μικρὸν ἐπισχόντες εἰ ἄρα δύνωνται, τὴν ἀκοὴν ἡμῖν ὑποθέτωσαν. πάντως δὲ, οὐδὲν ζημιωθήσεσθε. ἢ γὰρ

εἰς ὦτα ἐλαλήσαμεν ἀκουόντων. καί τινα
καρπὸν ἔχων ὁ λόγος, τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμε-
τέραν, ἐπειδὴ σπείρει μὲν, ὁ σπείρων τὸν λό-
γον, ἐπὶ πᾶσαν διάνοιαν. καρποφορεῖ δὲ ἡ
καλή τε καὶ γόνιμος, ἢ ἀπῆλθέ τε καὶ τὸ ἡ-
μῶν διαπτύσαντες. καὶ πλείονα λαβόντες
ὕλην ἀντιλογίας τε καὶ τῆς καθ' ἡμῶν λοι-
δορίας. ἵνα καὶ μᾶλλον ὑμᾶς αὐτοὺς ἑστιάση-
τε. μὴ θαυμάσητε δὲ, εἰ παράδοξον ἐρῶ λό-
γον. καὶ παρὰ τὸν ὑμέτερον νόμον. οἳ πάν-
τα εἰδέναι τε καὶ διδάσκειν ὑπισχνεῖσθε λίαν
νεανικῶς καὶ γενναίως, ἵνα μὴ λυπῶ λέγων
ἀμαθῶς καὶ θρασέως. Οὐ παντὸς ὦ οὗτοι τὸ πε-
ρὶ θεοῦ φιλοσοφεῖν, οὐ παντός. οὐχ οὕτω τὸ
πρᾶγμα εὔωνον. καὶ τῶν χαμαὶ ἐρχομέ-
νων, προσθήσω δὲ, οὐδὲ πάντοτε. οὐδὲ πᾶσιν.
οὐδὲ πάντα. ἀλλ' ἔστιν ὅτε. καὶ οἷς καὶ ἐφ' ὅ-
σον. οὐ πάντων μὲν, ὅτι τῶν ἐξητασμένων
καὶ διαβεβηκότων ἐν θεωρίᾳ, καὶ πρὸ τού-
των καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα κεκαθαρμένων. ἢ κα-
θαιρομένων, τὸ μετριώτατον. μὴ καθαρῷ γὰρ
ἅπτεσθαι καθαροῦ, τυχὸν οὐδὲ ἀσφαλές. ὥσ-
περ οὐδὲ ὄψει σαθρᾷ ἡλιακῆς ἀκτῖνος. ὅτε δέ;
ἡνίκα ἂν σχολὴν ἄγωμεν ἀπὸ τῆς ἔξωθεν ἰ-
λύος καὶ ταραχῆς. καὶ μὴ τὸ ἡγεμονικὸν ἡ-
μῶν συγχέηται τοῖς μοχθηροῖς τύποις καὶ

φιλοσοφεῖν περὶ θεοῦ

πλανωμένοις, ἢ γράμμασι πονηροῖς, ἀναμεγνύντων κάλλη γραμμάτων, ἢ βορβόρῳ, μύρων εὐωδίαν. δεῖ γὰρ τῷ ὄντι σχολάσαι καὶ γνῶναι θεόν. καὶ ὅταν λάβωμεν καιρὸν, κρίνειν θεολογίας εὐθύτητα. τίσι δέ; οἷς τὸ πρᾶγμα διὰ σπουδῆς, καὶ οὐχ ὡς ἕν τι τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο φλυαρεῖται ἡδέως, μετὰ τοὺς ἱππικοὺς καὶ τὰ θέατρα καὶ τὰ ᾄσματα καὶ τὴν γαστέρα καὶ τὰ ὑπὸ γαστέρα. οἷς καὶ τοῦτο, μέρος τρυφῆς, ἡ περὶ ταῦτα ἐρεσχελία καὶ κομψεία τῶν ἀντιθέσεων. τίνα δὲ φιλοσοφητέον καὶ ἐπὶ πόσον; ὅσα ἡμῖν ἐφικτά. καὶ ἐφ᾽ ὅσον ἡ τοῦ ἀκούοντος ἕξις ἐφικνεῖται καὶ δύναμις. ἵνα μὴ καθάπερ αἱ ὑπερβάλλουσαι τῶν φωνῶν, ἢ τῶν τροφῶν, τὴν ἀκοὴν βλάπτωσιν, ἢ τὰ σώματα. εἰ βούλει δὲ τῶν φορτίων τὰ ὑπὲρ δύναμιν, τοὺς ὑποβαίνοντας. ἢ τὴν γῆν τῶν ὑετῶν οἱ σφοδρότεροι, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τοῖς στερροῖς, ἵν᾽ οὕτως εἴπω, τῶν λόγων καταπιεσθέντες καὶ βαρυνθέντες, ζημιωθεῖεν καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν δύναμιν. καὶ οὐ λέγω τοῦτο μὴ δεῖν πάντοτε μεμνῆσθαι θεοῦ. μὴ πάλιν ἐπιφυέσθωσαν ἡμῖν οἱ πάντα εὔκολοι καὶ ταχεῖς. μνημονευτέον γὰρ θεοῦ μᾶλλον, ἢ ἀναπνευστέον. καὶ εἰ οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, μηδὲ ἄλλο τι ἢ τοῦτο πρακτέον.

κἀγὼ τῶν ἐπαινούντων εἰμὶ τὸν νόμον, ὅς μελετᾶν ἡμέρας καὶ νυκτὸς διακελεύεται. καὶ ἑσπέρας καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας διηγεῖσθαι. καὶ εὐλογεῖν τὸν κύριον ἐν παντὶ καιρῷ. εἰ δεῖ καὶ τὸ μωσέως εἰπεῖν, κοιταζόμενον, διανιστάμενον, ὁδοιποροῦντα, ὁτιοῦν ἄλλο πράττοντα. καὶ τῇ μνήμῃ τυποῦσθαι πρὸς καθαρότητα. ὥστε οὐ τὸ μεμνῆσθαι διηνεκῶς κωλύω, τὸ θεολογεῖν δέ. οὐδὲ τὴν θεολογίαν ὡς ἀσεβές, ἀλλὰ τὴν ἀκαιρίαν. οὐδὲ τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὴν ἀμετρίαν. ἢ μέλιτος μὲν πλησμονὴ καὶ κόρος, ἔμετον ἐργάζεται. καίπερ ὄντος μέλιτος. καὶ καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι ὡς σολομῶντι κἀμοὶ δοκεῖ, καὶ τὸ καλὸν οὐ καλὸν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται. ὥσπερ ἄνθος ἐν χειμῶνι παντελῶς ἄωρον. καὶ γυναιξὶ κόσμος ἀνδρεῖος. ἢ γυναικεῖος ἀνδράσι. καὶ πένθει, γεωμετρία. καὶ πότῳ δάκρυον. ἐνταῦθα δὲ μόνον, τὸν καιρὸν ἀτιμάσομεν οὗ μάλιστα τιμητέον τὸ εὔκαιρον; μηδαμῶς ὦ φίλοι καὶ ἀδελφοί. ἀδελφοὺς γὰρ ὑμᾶς ἔτι καλῶ. καίπερ οὐκ ἀδελφικῶς ἔχοντας. μὴ οὕτω διανοώμεθα. μὴ δὲ καθάπερ ἵπποι θερμοὶ καὶ δυσκάθεκτοι, τὸν ἐπιβάτην λογισμὸν ἀποῤῥίψαντες, καὶ τὴν καλῶς ἄγχουσαν εὐλάβειαν ἀποπτύσαντες, πόῤῥω τῆς

νύσσης θέωμεν· ἀλλ' εἴσω τῶν ἡμετέρων ὅρων
φιλοσοφῶμεν· καὶ μὴ εἰς αἴγυπτον ἐκφερώ-
μεθα· μηδὲ εἰς ἀσσυρίους κατασυρώμεθα· μη-
δὲ ᾄδωμεν τὴν ᾠδὴν κυρίου, ἐπὶ γῆς ἀλλοτρί-
ας πάσης ἀκοῆς λέγω ξένης τε καὶ ἡμετέρας·
ἐχθρᾶς καὶ φιλίας, εὐγνώμονος καὶ ἀγνώ-
μονος· ἣ λίαν ἐπιμελῶς τηρεῖ τὰ ἡμέτερα·
καὶ βούλοιτο ἂν τὸν σπινθῆρα τῶν ἐν ἡμῖν
κακῶν, γενέσθαι φλόγα· ἐξάπτει τε καὶ ἀναῤῥι-
πίζει, καὶ εἰς οὐρανὸν αἴρει ταῖς παρ' ἑαυτῆς
αὔραις λανθάνουσα· καὶ ποιεῖ τῆς βαβυλωνί-
ας φλογὸς τὰ κύκλῳ καταφλεγούσης, ὑ-
ψηλοτέραν· ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐν τοῖς ἑαυτῶν
δόγμασιν ἔχουσι τὴν ἰσχὺν, ἐν τοῖς ἡμετέροις
σαθροῖς, ταύτην θηρεύουσι καὶ διὰ τοῦτο ὥς
περ αἱ μυῖαι τοῖς τραύμασιν, οὕτω τοῖς ἡμετέ-
ροις ἐπιτίθενται εἴτε ἀτυχήμασι χρὴ λέγειν,
εἴτε ἁμαρτήμασιν· ἀλλ' ἡμεῖς γε μὴ τὸ πλεῖον
ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγνοήσωμεν· μηδὲ τὸ περὶ ταῦ-
τα κόσμιον ἀτιμάσωμεν· ἀλλ' εἰ μὴ τὴν ἔχθραν
καταλύσασθαι δυνατὸν, ἐκεῖνό γε συμβῶμεν
ἀλλήλοις· μυστικῶς τὰ μυστικὰ φθέγγεσθαι καὶ
ἁγίως, τὰ ἅγια· καὶ μὴ ῥιπτεῖν εἰς βεβήλους ἀ-
κοὰς τὰ μὴ ἔκφορα· μηδὲ σεμνοτέρους ἡμῶν
ἀποφαίνωμεν τοὺς προσκυνοῦντας τοῖς δαι-
μονίοις· καὶ τῶν αἰσχρῶν μύθων καὶ πραγμά-

τῶν θεραπευτάς. οἳ θᾶττον ἂν τοῦ αἵματος, ἢ λόγων ἔστιν ὧν, μεταδοῖεν τοῖς ἀμυήτοις. ἀλλ' εἰδῶμεν ὡς ὥσπερ ἐσθῆτος καὶ διαίτης καὶ γέλωτος καὶ βαδίσματος οὖσαν τινὰ κοσμιότητα, οὕτω καὶ λόγου καὶ σιωπῆς. ὅτι καὶ λόγον πρεσβεύομεν μετὰ τῶν ἄλλων τοῦ θεοῦ προσηγοριῶν καὶ δυνάμεων. ἔστω καὶ τὸ φιλόνεικον ἡμῶν ἔννομον. τί γέννησιν ἀκούει θεοῦ καὶ κτίσιν. καὶ θεὸν ἐξ οὐκ ὄντων. καὶ τομὴν καὶ διαίρεσιν καὶ ἀνάλυσιν, ὁ πικρὸς τῶν λεγομένων ἀκροατής. τί δικαστὰς τοὺς κατηγόρους καθίζομεν. τί τὰ ξίφη τοῖς ἐχθροῖς ἐγχειρίζομεν. πῶς οἴει δέξεται τὸν περὶ τούτων λόγον, ἢ μεθ' οἵας τῆς διανοίας, ὁ τὰς μοιχείας ἐπαινῶν καὶ τὰς παιδοφθορίας. καὶ προσκυνῶν τὰ πάθη. καὶ μηδὲν ὑπὲρ τὸ σῶμα διανοηθῆναι δυνάμενος. ὁ χθὲς καὶ πρώην ἑαυτῷ στήσας θεούς. καὶ τούτους ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις γνωριζομένους. οὐχ ὑλικῶς; οὐκ αἰσχρῶς; οὐκ ἀμαθῶς; οὐχ ὡς εἴωθεν; οὐ συνήγορον τῶν οἰκείων θεῶν καὶ παθῶν τὴν σὴν θεολογίαν ποιήσεται; εἰ γὰρ αὐτοὶ ταῖς φωναῖς ταύταις ἐπηρεάζομεν, σχολῇ γ' ἂν ἐκείνους πείσωμεν φιλοσοφεῖν ἐν τοῖς ἡμετέροις. καὶ εἰ παρ' ἑαυτῶν εἰσιν ἐφευρεταὶ κακῶν, πότε ἂν τῶν δεδομένων ἀπόσχοιντο. ταῦ Suid.

τα ἡμῖν ὁ πρὸς ἀλλήλους πόλεμος. ταῦτα
οἱ πλεῖον ὑπὲρ τοῦ λόγου μαχόμενοι, ἢ ὅσον
ἀρέσκει τῷ λόγῳ. καὶ ταυτὸν πάσχοντες τοῖς
μαινομένοις. οἳ τοὺς ἰδίους οἴκους ἀνάπτου-
σιν. ἢ τοὺς παῖδας σπαράττουσιν. ἢ τοὺς γο-
νέας περιωθοῦσιν, ὡς ἀλλοτρίους νομίζον-
τες. ἐπεὶ δὲ ἀπεσκευασάμεθα τοῦ λόγου τὸ
ἀλλότριον, καὶ εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων, ἀ-
πεπεμψάμεθα τὸν πολὺν λεγεῶνα κατὰ βυ-
θῶν χωρήσαντα. ὁ δεύτερόν ἐστι, πρὸς ἡμᾶς
αὐτοὺς ἴδωμεν. καὶ ξέσωμεν εἰς κάλλος ὥσπερ
ἀνδριάντα τὸν θεολόγον. ἐκεῖνο δὲ, πρῶτον
λογισώμεθα. τίς ἡ τοσαύτη περὶ τὸν λόγον
φιλοτιμία καὶ γλωσσαλγία. τίς ἡ καινὴ νό-
σος, αὕτη καὶ ἀπληστία. τί τὰς χεῖρας δή-
σαντες, τὰς γλώσσας ὡπλίσαμεν. οὐ φι-
λοξενίαν ἐπαινοῦμεν. οὐ φιλαδελφίαν. οὐ
φιλανδρίαν. οὐ παρθενίαν. οὐ πτωχοτροφί-
αν θαυμάζομεν. οὐ ψαλμῳδίαν. οὐ πάννυ-
χον στάσιν. οὐ δάκρυον. οὐ τὸ σῶμα νηστείαις ὑ-
ποπιέζομεν. οὐ δι' εὐχῆς πρὸς θεὸν ἐκδημοῦ-
μεν. οὐ τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον ὑποζεύγνυμεν.
τὸν χοῦν λέγω τῷ πνεύματι. ὡς ἂν οἱ τὸ κρᾶμα
δικαίως δικάζοντες. οὐ μελέτην θανάτου τὸν
βίον ποιούμεθα. οὐ τῶν παθῶν δεσπόται κα-
θιστάμεθα. μεμνημένοι τῆς ἄνωθεν εὐγενείας. οὐ

θυμὸν τιθασσεύομεν· ἐξοιδοῦντα καὶ ἀγριαίνοντα· οὐκ ἔπαρσιν καταβάλλουσαν· οὐ λύπην ἀλόγιστον· οὐχ ἡδονὴν ἀπαίδευτον· οὐ γέλωτα πορνικόν· οὐκ ὄψιν ἄτακτον· οὐκ ἀκοὴν ἄπληστον· οὐ λόγον ἄμετρον· οὐ διάνοιαν ἔκτοπον· οὐχ ὅσα παρ' ἡμῶν ὁ πονηρὸς καθ' ἡμῶν λαμβάνει· τὸν διὰ τῶν θυρίδων ὡς ἡ γραφή φησιν εἴτουν αἰσθητηρίων εἰσάγων θάνατον. πᾶν μὲν οὖν τοὐναντίον, καὶ τοῖς ἄλλων πάθεσιν, ἐλευθερίαν δεδώκαμεν· ὥσπερ οἱ βασιλεῖς τὰς ἐπινικίους ἀφέσεις μόνον ἂν πρὸς ἡμᾶς νεύωσι, καὶ κατὰ θεοῦ φέρωνται θρασύτερον. καὶ κακὸν, οὐ καλοῦ πράγματος, μισθὸν ἀντιδίδομεν· τῆς ἀσεβείας, τὴν παρρησίαν. καί τοι γε ὦ διαλεκτικὲ καὶ λάλε· ἐρωτήσω σέ τι μικρὸν, σὺ δὲ ἀπόκριναι· φησὶ τῷ Ἰὼβ ὁ διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν, χρηματίζων. πότερον πολλαὶ μοναὶ παρὰ τῷ θεῷ, ὥσπερ ἀκούεις, ἢ μία· πολλαὶ δόσεις, δηλαδὴ καὶ οὐ μία, πότερον δὲ, πληρωθῆναι δεῖ πάσας, ἢ τὰς μὲν, τὰς δ' οὔ· ὡς εἶναι κενὰς καὶ μάτην ἡτοιμασμένας· ναὶ πάσας· οὐδὲν γὰρ εἰκῆ τῶν παρὰ θεοῦ γινομένων. ταύτην δὲ, ὅ τί ποτε θήσεις τὴν μονήν· ἔχοις ἂν εἰπεῖν; ἆρα τὴν ἐκεῖθεν ἀνάπαυσίν τε καὶ δόξαν· τὴν ἀποκειμένην τοῖς μακαρίοις, ἢ ἄλλό τι; οὐκ ἄλ

λό τι. ἢ τοῦτο. ἐπειδὴ τοῦθ' ὡμολογήσαμεν, κἀκεῖνο προσεξετάσωμεν. ἔστι τί, ὃ ταύτας προξενοῦσι τὰς μονὰς ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, ἢ οὐδέν. ἔστι πάντως. τί τοῦτο; τὸ διαφόρους εἶναι πολιτείας καὶ προαιρέσεις. καὶ ἄλλην ἀλλαχοῦ φέρειν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως. ὅπερ καὶ ὁδοὺς ὀνομάζομεν. πάσας οὖν ὁδευτέον. ἢ τινὰς τῶν ὁδῶν τούτων. εἰ μὲν οἷόν τε τὸν αὐτὸν πάσας. εἰ δὲ μή, ὅτι πλείστας, εἰ δὲ μή, τινάς. εἰ δὲ μηδὲ τοῦτο, μέγα κἂν εἰ μίαν διαφερόντως, ὥς γ' ἐμοὶ φαίνεται. ὀρθῶς τοῦτο ὑπολαμβάνεις. τί οὖν ὅταν ἀκούσῃς. μίαν ὁδὸν εἶναι καὶ ταύτην στενήν, τί σοι φαίνεται δηλοῦν ὁ λόγος. μίαν μὲν διὰ τὴν ἀρετήν. μία γὰρ κἂν εἰς πολλὰ σχίζηται. στενὴν δὲ, διὰ τοὺς ἱδρῶτας, καὶ τὸ μὴ πολλοῖς εἶναι βατήν. ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων. καὶ ὅσοι διὰ τῆς κακίας ὁδεύουσιν. οὕτω κἀμοὶ δοκεῖ. τί οὖν ὦ βέλτιστε. εἴπερ τοῦτο οὕτως ἔχει, ὥσπερ τινὰ πενίαν καταγνόντες τοῦ ἡμετέρου λόγου, πάσας τὰς ἄλλας ὁδοὺς ἀφέντες, πρὸς μίαν ταύτην φέρεσθε καὶ ὠθεῖσθε τὴν διὰ λόγου καὶ θεωρίας, ὡς αὐτοὶ οἴεσθε. ὡς δὲ ἐγώ φημι, ἀδολεσχίας καὶ τερατείας. ἐπιτιμάτω Παῦλος ὑμῖν, τοῦτο πικρῶς ὀνειδίζων μετὰ

τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν χαρισμάτων. ἐν οἷς φη-
σι. μὴ πάντες ἀπόστολοι. μὴ πάντες προφῆ-
ται; καὶ τὰ ἑξῆς. ἔστω δέ. ὑψηλὸς σύ. καὶ ὑ-
ψηλῶν ὑπέρ. καὶ ὑπὲρ τὰς νεφέλας εἰ βού-
λει. ὁ τῶν ἀθεάτων θεατής. ὁ τῶν ἀῤῥήτων
ἀκροατής. ὁ μετὰ ἠλίαν μετάρσιος. καὶ ὁ μετὰ
μωσέα θεοφανείας ἠξιωμένος. καὶ μετὰ
παῦλον οὐράνιος. τί καὶ τοὺς ἄλλους αὐθη-
μερὸν πλάττεις ἁγίους. καὶ χειροτονεῖς θεο-
λόγους. καὶ οἷον ἐμπνεῖς τὴν παίδευσιν. καὶ
πεποίηκας λογίων ἀμαθῶν, πολλὰ συνέδρια.
τοῖς ἀραχνίοις ἐνδεσμεῖς τοὺς ἀσθενεστέρους,
ὡς δή τι σοφὸν καὶ μέγα. τί σφηκιὰς ἐγεί-
ρεις κατὰ τῆς πίστεως. τί σχεδιάζεις ἡμῖν
διαλεκτικῶν ἀνάδοσιν. ὥσπερ οἱ μῦθοι πά-
λαι τοὺς γίγαντας. τί τῶν ἀνδρῶν ὅσον κοῦφον
καὶ ἄνανδρον ὥσπερ τινὰ συρφετὸν εἰς μίαν
χαράδραν συναγαγὼν καὶ κολακείᾳ πλέον
θηλύνας, καινὸν ἐργαστήριον ἐδημιούργη-
σας. οὐκ ἀσόφως τὴν ἄνοιαν αὐτῶν ἐκ-
καρπούμενος. ἀντιλέγεις καὶ τούτοις; καὶ
οὐδαμοῦ σοι τἆλλα; καὶ τὴν γλῶσσαν δεῖ δυ-
ναστεύειν πάντως. καὶ οὐ κατέχεις τὴν ὠδῖνα
τοῦ λόγου; ἔχεις καὶ ἄλλας ὑποθέσεις πολ-
λάς τε καὶ φιλοτίμους. ἐκεῖ τρέψον μετὰ
τοῦ χρησίμου τὴν νόσον. βάλλε μοι πυθαγόρου

τὴν σιωπήν. καὶ τοὺς κυάμους τοὺς ὀρφικούς.
καὶ τὴν περὶ τὸ, αὐτὸς ἔφα, καινοτέραν ἀ-
λαζονείαν. βάλλε μοι πλάτωνος τὰς ἰδέας
καὶ τὰς μετενσωματώσεις καὶ περιόδους τῶν
ἡμετέρων ψυχῶν. καὶ τὰς ἀναμνήσεις. καὶ
τοὺς οὐ καλοὺς διὰ τῶν καλῶν σωμάτων
ἐπὶ ψυχὴν ἔρωτας. ἐπικούρου, τὴν ἀθεΐαν.
καὶ τὰς ἀτόμους. καὶ τὴν ἀφιλόσοφον ἡδο-
νήν. ἀριστοτέλους, τὴν μικρολόγον πρόνοιαν.
καὶ τὸ ἔντεχνον καὶ τοὺς θνητοὺς περὶ ψυ-
χῆς λόγους. καὶ τὸ ἀνθρωπικὸν τῶν δογμά-
των. τῆς στοᾶς, τὴν ὀφρύν. τῶν κυνῶν, τὸ λί-
χνον τε καὶ ἀγοραῖον. βάλλε μοι τὸ κενόν. τὸ
πλῆρες. τῶν ληρημάτων. ὅσα περὶ θεῶν
ἢ θυσιῶν. περὶ εἰδώλων. περὶ δαιμόνων.
ἀγαθοποιῶν τε καὶ κακοποιῶν. ὅσα περὶ μαν-
τείας. θεαγωγίας. ψυχαγωγίας. ἄστρων δυ-
νάμεως, τερατεύονται. εἰ δὲ σὺ, ταῦτα μὲν
ἀπαξιοῖς λόγου, ὡς μικρά τε καὶ πολλάκις
ἐληλεγμένα, περὶ δὲ τὰ σὰ στρέφῃ, καὶ ζη-
τεῖς τὸ ἐν τούτοις φιλότιμον, ἐγώ σοι κἀν-
ταῦθα παρέξομαι πλατείας ὁδούς. φιλο-
σόφει μοι περὶ κόσμου ἢ κόσμων. περὶ ὕλης
περὶ ψυχῆς. περὶ λογικῶν φύσεων βελτιό-
νων τε καὶ χειρόνων. περὶ ἀναστάσεως. κρί-
σεως. ἀνταποδόσεως. χριστοῦ παθημάτων.

ἐν τούτοις γὰρ καὶ τὸ ἐπιτυγχάνειν οὐκ ἄχρηστον. καὶ τὸ διαμαρτάνειν, ἀκίνδυνον. θεῷ δὲ ἐντευξόμεθα νῦν μὲν ὀλίγα. μικρὸν δὲ ὕστερον, ἴσως τελεώτερον. ἐν αὐτῷ χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ὑμῶν. ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ, ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ἐ ἤδη ἀνεκαθήραμεν τῷ λόγῳ τὸν θεολόγον, οἷόν τε εἶναι χρὴ διελθόντες, καὶ οἷς ἔστι φιλοσοφητέον, καὶ ἡνίκα, καὶ ὅσον. ὅτι ὡς οἷόν τε καθαρόν. ἵνα φωτὶ καταλαμβάνηται φῶς. καὶ τοῖς ἐπιμελεστέροις. ἵνα μὴ ἄγονος ᾖ, εἰς ἄγονον χώραν ἐμπίπτων ὁ λόγος. καὶ ὅταν γαλήνην ἔχωμεν ἔνδον, ἀπὸ τῆς ἔξω περιφορᾶς ὥστε μὴ καθάπερ οἱ λύσσοντες, τῷ πνεύματι διακόπτεσθαι. καὶ ὅσον ἐχωρήσαμεν, ἢ χωρούμεθα, ἐπειδὴ ταῦτα οὕτω, καὶ ἐνεώσαμεν ἑαυτοῖς θεῖα νεώματα, ὥστε μὴ σπείρειν ἐπ' ἀκάνθαις, καὶ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὡμαλίσαμεν, τῇ γραφῇ τυπωθέντες τε καὶ τυπώσαντες, φέρε τοῖς τῆς θεολογίας ἤδη προβῶμεν λόγοις. προστησάμενοι τοῦ λόγου, τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱ

ὃν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον περὶ ὧν ὁ λόγος. ὥστε, τὸν μὲν, εὐδοκεῖν. τὸν δὲ, συνεργεῖν. τὸ δὲ, ἐμπνεῖν, μᾶλλον δὲ μίαν ἐκ τῆς μιᾶς θεότητος γενέσθαι τὴν ἔλλαμψιν. ἑνικῶς διαιρουμένην, καὶ συναπτομένην διαιρετῶς. ὃ καὶ παράδοξον. ἀνιόντι δέ μοι προθύμως ἐπὶ τὸ ὄρος ἢ τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, προθυμουμένῳ τε ἅμα καὶ ἀγωνιῶντι, τὸ μὲν διὰ τὴν ἐλπίδα, τὸ δὲ, διὰ τὴν ἀσθένειαν, ἵνα τῆς νεφέλης εἴσω γένωμαι, καὶ θεῷ συγγένωμαι. τοῦτο γὰρ κελεύει θεός. εἰ μέν τις ἀαρὼν, συνανίτω. καὶ στηκέτω πλησίον. κἂν ἔξω μένειν τῆς νεφέλης δέῃ, τοῦτο δεχόμενος. εἰ δέ τις, ναδὰβ, ἢ ἀβιοὺδ ἢ τῆς γερουσίας, ἀνίτω μὲν, ἀλλὰ στηκέτω πόῤῥωθεν, κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς καθάρσεως. εἰ δέ τις τῶν πολλῶν καὶ ἀναξίων ὕψους τοιούτου καὶ θεωρίας, εἰ μὲν ἄναγνος πάντη, μηδὲ προσίτω. οὐ γὰρ ἀσφαλές. εἰ δὲ πρόσκαιρα γοῦν ἡγνισμένος, κάτω μενέτω. καὶ μόνης ἀκουέτω τῆς φωνῆς καὶ τῆς σάλπιγγος τῶν ψιλῶν τῆς εὐσεβείας ῥημάτων. καπνιζόμενόν τε τὸ ὄρος βλεπέτω, καὶ καταστραπτόμενον. ἀπειλήν τε ὁμοῦ καὶ θαῦμα τοῖς ἀνιέναι μὴ δυναμένοις. εἰ δέ τις θηρίον ἐστὶ πονηρὸν καὶ ἀνήμερον, καὶ ἀνεπίδεκτος πάντη λόγων θεωρίας καὶ θεολογίας, μὴ ἐμ

φωλευέτω ταῖς ὕλαις κακούργως, καὶ κακοή
θως. ἵνα τινὸς λάβηται δόγματος ἢ ῥήματος.
ἀθρόως προσπηδῆσαν καὶ σπαράξῃ τοὺς ὑ
γιαίνοντας λόγους ταῖς ἐπηρείαις. ἀλλ᾽ ἔτι
πόῤῥωθεν στηκέτω καὶ ἀποχωρείτω τοῦ ὄρους.
ἢ λιθοβοληθήσεται καὶ συντριβήσεται.
καὶ ἀπολεῖται κακὸς κακῶς. λίθοι γὰρ τοῖς
θηριώδεσιν, οἱ ἀληθεῖς λόγοι καὶ στεῤῥοί. εἴτε
πάρδαλις εἴη, συναποθνησκέτω τοῖς ποικίλ
μασιν. εἴτε λέων ἁρπάζων καὶ ὠρυόμενος καὶ
ζητῶν ἥν τινα βρῶσιν ποιήσεται, τῶν ἡμετέ
ρων ψυχῶν ἢ λέξεων. εἴτε σῦς καταπατῶν
τοὺς καλούς τε καὶ διαυγεῖς, μαργαρίτας
τῆς ἀληθείας. εἴτε λύκος ἀραβικὸς καὶ ἀλ
λόφυλος ἢ καὶ τούτων ὀξύτερος τοῖς σοφί
σμασιν. εἴτε ἀλώπηξ δολερά τις ψυχὴ καὶ ἄπι
στος. καὶ ἄλλοτε ἄλλη τοῖς καιροῖς καὶ ταῖς
χρείαις συμμορφουμένη. ἣν νεκρὰ τρέφει καὶ
ὀδωδότα σώματα. ἢ ἀμπελῶνες μικροί, τῶν
μεγάλων διαπεφευγότων, εἴτέ τι ἄλλο τῶν
ὠμοβόρων καὶ ἀποβλήτων τῷ νόμῳ. καὶ οὐ
καθαρῶν εἰς βρῶσίν τε καὶ ἀπόλαυσιν. βούλε
ται γὰρ τούτων ἀποχωρήσας ὁ λόγος, οὕτω
πλαξὶ στεῤῥαῖς καὶ λιθίναις ἐγγράφεσθαι.
καὶ ταύταις ἀμφοτέρωθεν. διά τε τὸ φαινό
μενον τοῦ νόμου, καὶ τὸ κρυπτόμενον. τὸ μὲν,

τοῖς πολλοῖς, καὶ κάτω μένουσι, τὸ δὲ, τοῖς ὀλίγοις καὶ ἄνω φθάνουσι. τί τοῦτο ἔπαθον ὦ φίλοι, καὶ μύσται. καὶ τῆς ἀληθείας συνερασταί; ἔτρεχον μὲν, ὡς θεὸν καταληψόμενος. καὶ οὕτως ἀνῆλθον ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ τὴν νεφέλην διέσχον εἴσω γενόμενος ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ τῶν ὑλικῶν. καὶ εἰς ἐμαυτὸν ὡς οἷόν τε συστραφείς. ἐπεὶ δὲ προσέβλεψα, μόλις εἶδον θεοῦ τὰ ὀπίσθια. καὶ τοῦτο τῇ πέτρᾳ σκεπασθεὶς, τῷ σαρκωθέντι δι' ἡμᾶς λόγῳ. καὶ μικρὸν διακύψας, οὐ τὴν πρώτην τε καὶ ἀκήρατον φύσιν καὶ ἑαυτῇ λέγω δὴ τῇ τριάδι γινωσκομένην, καὶ ὅση τοῦ πρώτου καταπετάσματος εἴσω μένει. καὶ ὑπὸ τῶν χερουβὶμ συγκαλύπτεται, ἀλλ' ὅση τελευταία καὶ εἰς ἡμᾶς φθάνουσα. ἡ δέ ἐστιν, ὅσα ἐμὲ γινώσκειν, ἡ ἐν τοῖς κτίσμασι. καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ προβεβλημένοις καὶ διοικουμένοις μεγαλειότης. ἢ ὡς ὁ θεῖος δαβὶδ ὀνομάζει, μεγαλοπρέπεια. ταῦτα γὰρ θεοῦ τὰ ὀπίσθια, ὅσα μετ' ἐκεῖνον ἐκείνου γνωρίσματα. ὥσπερ αἱ καθ' ὑδάτων ἡλίου σκιαὶ καὶ εἰκόνες, ταῖς σαθραῖς ὄψεσι παραδεικνῦσαι τὸν ἥλιον, ἐπεὶ μὴ αὐτὸν προσβλέπειν οἷόν τε, τῷ ἀκραιφνεῖ τοῦ φωτὸς νικῶντα τὴν αἴσθησιν. οὕτως οὖν θεολογήσεις. κἂν ἦς μωϋσῆς καὶ φαραὼ θεός. κἂν μέχρι τρίτου κατὰ τὸν

Παῦλον

Παῦλον οὐρανοῦ φθάσης, καὶ ἀκούσης ἄρρητα
ῥήματα, κἂν ὑπὲρ ἐκείνους γένῃ, ἀγγελικῆς
τινος ἢ ἀρχαγγελικῆς στάσεώς τε καὶ τάξεως ἠ
ξιωμένος, κἂν τὸ οὐράνιον ἅπαν, κἂν ὑπερουρά
νιόν τι καὶ πολὺ τὴν φύσιν ὑψηλότερον ἡμῶν
ᾖ, καὶ ἐγγυτέρω θεοῦ, πλέον ἀπέχει θεοῦ καὶ
τῆς τελείας καταλήψεως. ἢ ὅσον ἡμῶν ὑ-
περαίρει τοῦ συνθέτου καὶ ταπεινοῦ καὶ
κάτω βρίθοντος κράματος. ἀρκτέον οὖν οὕ-
τω πάλιν. θεὸν, νοῆσαι μὲν, χαλεπόν. φράσαι
δὲ ἀδύνατον. ὥς τις τῶν παρ' Ἕλλησι θεολό-
γων ἐφιλοσόφησεν. οὐκ ἀτέχνως ἐμοὶ δοκεῖν.
ἵνα καὶ κατειληφέναι δόξῃ, τῷ χαλεπὸν εἰ-
πεῖν. καὶ διαφύγῃ τῷ ἀνεκφράστῳ τὸν ἔλεγ-
χον. ἀλλὰ φράσαι μὲν ἀδύνατον ὡς ὁ ἐμὸς λό
γος. νοῆσαι δὲ, ἀδυνατώτερον. τὸ μὲν γὰρ νοη-
θέν, τάχα ἂν λόγος δηλώσειεν, εἰ καὶ μὴ με-
τρίως, ἀλλ' ἀμυδρῶς γε τῷ μὴ πάντη τὰ ὦ-
τα διεφθαρμένῳ, καὶ νωθρῷ τὴν διάνοιαν. τὸ
δὲ τοσοῦτο πρᾶγμα τῇ διανοίᾳ περιλαβεῖν
πάντως ἀδύνατον καὶ ἀμήχανον. μὴ ὅτι τοῖς
καταβεβλακευμένοις καὶ κάτω νεύουσιν, ἀλλὰ
καὶ τοῖς λίαν ὑψηλοῖς τε καὶ φιλοθέοις. καὶ
ὁμοίως πάσῃ γεννητῇ φύσει. καὶ οἷς ὁ ζόφος
οὗτος ἐπιπροσθεῖ. καὶ τὸ παχὺ τοῦτο σαρκίον,
πρὸς τὴν τοῦ ἀληθοῦς κατανόησιν. οὐκ οἶδα

δὲ εἰ μὴ καὶ ταῖς ἀνωτέρω καὶ νοεραῖς φύσεσιν· αἳ διὰ τὸ πλησίον εἶναι θεοῦ καὶ ὅλῳ τῷ φωτὶ καταλάμπεσθαι, τυχὸν ἂν καὶ σαφηνοῖντο· εἰ καὶ μὴ πάντη, ἀλλ' ἡμῶν γε τελεώτερόν τε καὶ ἐκτυπώτερον· καὶ ἄλλων ἄλλαι πλεῖον ἢ ἔλαττον, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς τάξεως. τοῦτο μὲν οὖν ἐνταῦθα κείσθω. τὸ δὲ ἡμέτερον, οὐχ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ μόνον ὑπερέχει πάντα νοῦν καὶ κατάληψιν, οὐδὲ ὅσα τοῖς δικαίοις ἐστὶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀποκείμενα, τὰ μήτε ὀφθαλμοῖς ὁρατὰ, μήτε ὠσὶν ἀκουστὰ, μήτε διανοίᾳ θεωρητὰ, κατὰ μικρὸν γοῦν, οὐδὲ ἡ τῆς κτίσεως, ἀκριβὴς κατανόησις. καὶ γὰρ καὶ ταύτης, πείθητι τὰς σκιὰς ἔχειν μόνον. ὅταν ἀκούσῃς. ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου σελήνην καὶ ἀστέρας καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς πάγιον λόγον. ὡς οὐχὶ νῦν ὁρῶν. ὀψόμενος δὲ, ἔστι ὅτε. ἀλλὰ πολὺ πρὸ τούτων ἡ ὑπὲρ ταῦτα καὶ ἐξ ἧς ταῦτα φύσις ἄληπτός τε καὶ ἀπερίληπτος. λέγω δὲ, οὐχ ὅτι ἐστὶν. ἀλλ' ἥτις ἐστίν. οὐ γὰρ κενὸν τὸ κήρυγμα ἡμῶν, οὐδὲ ματαία ἡ πίστις ἡμῶν. οὐ δὲ τοῦτό ἐστιν ὃ δογματίζομεν. μὴ πάλιν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν ἀθείας λάβῃς ἀρχὴν καὶ συκοφαντίας. καὶ κατεπαρθῇς ὡς ὁμολογούντων τὴν ἄγνοιαν. πλεῖστον γὰρ δια-

φορεῖ τοῦ εἶναί τι πεπεῖσθαι, οὐ τί ποτέ ἐστι
τοῦτο εἰδέναι. τοῦ μὲν γὰρ εἶναι θεὸν, καὶ τὴν
πάντων ποιητικήν τε καὶ συνεκτικὴν αἰτί-
αν, καὶ ὄψις διδάσκαλος, καὶ ὁ φυσικὸς νό-
μος. ἡ μὲν, τοῖς ὁρωμένοις προσβάλλουσα
καὶ πεπηγόσι καλῶς καὶ ὁδεύουσι. καὶ ἀκινή-
τως ἵνα οὕτως εἴπω κινουμένοις καὶ φερομέ-
νοις. ὁ δὲ, διὰ τῶν ὁρωμένων καὶ τεταγμένων
τὸν ἀρχηγὸν τούτων συλλογιζόμενος. πῶς
γὰρ ἂν καὶ ὑπέστη τόδε τὸ πᾶν ἢ συνέστη, μὴ
θεοῦ τὰ πάντα καὶ οὐσιώσαντος καὶ συνέ-
χοντος. οὐδὲ γὰρ κιθάραν τις ὁρῶν κάλλιστα ἠ-
σκημένην. καὶ τὴν ταύτην εὐαρμοστίαν, καὶ
εὐταξίαν, ἢ τῆς κιθαρῳδίας αὐτῆς ἀκούων,
ἄλλό τι ἢ τὸν τῆς κιθάρας δημιουργὸν, καὶ
τὸν κιθαρῳδὸν ἐννοήσει. καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνα-
δραμεῖται τῇ διανοίᾳ, κἂν ἀγνοῶν τύχῃ ταῖς
ὄψεσιν. οὕτω καὶ ἡμῖν τὸ ποιητικὸν, δῆλον.
καὶ τὸ κινοῦν, καὶ τηροῦν τὰ πεποιημένα. κἂν
μὴ διανοίᾳ περιλαμβάνηται. καὶ λίαν ἀγνώ-
μων, ὁ μὴ μέχρι τούτων προϊὼν ἑκουσίως. καὶ
ταῖς φυσικαῖς ἑπόμενος ἀποδείξεσιν. ἀλλ᾽ οὐ
δὲ τοῦτο εἶναι θεὸν, ὅπερ ἐφαντάσθημεν, ἢ
ἀνετυπωσάμεθα. ἢ λόγος ὑπέγραψεν. εἰ δέ τις
ἂν περινοίᾳ τοῦτόν ποτε κἂν ἐπὶ ποσὸν ἐγένε-
το, τίς ἡ ἀπόδειξις. τίς οὕτως εἰς ἔσχατον σοφί-

ἀφίκετο. τίς τοσούτου χαρίσματος ἠξιώθη ποτέ. τίς οὕτω τὸ στόμα τῆς διανοίας ἤνοιξε. καὶ εἵλκυσε πνεῦμα. ἵνα τῷ τὰ πάντα ἐρευνῶντι καὶ γινώσκοντι καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ πνεύματι, θεὸν καταλάβῃ. καὶ μηκέτι τοῦ πρόσω δέηται, τὸ ἔσχατον ὀρεκτὸν ἔχων ἤδη. καὶ εἰς ὅ, πᾶσα σπεύδει καὶ πολιτεία τοῦ ὑψηλοῦ καὶ διάνοια. τί γάρ ποτε ὑπολήψει τὸ θεῖον, εἴπερ ὅλως ταῖς λογικαῖς πιστεύεις ἐφόδοις. ἢ πρὸς τί σε ὁ λόγος ἀνάξει βασανιζόμενος. ὦ φιλοσοφώτατε σύ, καὶ θεολογικώτατε. καὶ καυχώμενε εἰς τὰ ἄμετρα. πότερον σῶμα, καὶ πῶς τὸ ἄπειρον καὶ ἀόριστον καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἀναφές, καὶ ἀόρατον. ἢ καὶ ταῦτα σώματα. τῆς ἐξουσίας. οὐ γὰρ αὕτη φύσις σωμάτων. ἢ σῶμα μέν, οὐ ταῦτα δέ. τῆς παχύτητος. ἵνα μηδὲν πλέον ἡμῶν ἔχῃ, τὸ θεῖον. πῶς γὰρ σεπτόν, εἰ περιγραπτόν. ἢ πῶς φεύξεται τὸ ἐκ στοιχείων συγκεῖσθαι, καὶ εἰς αὐτὰ πάλιν ἀναλύεσθαι ἢ ὅλως λύεσθαι. σύνθεσις γάρ, ἀρχὴ μάχης. μάχη δέ, διαστάσεως. ἡ δέ, λύσεως. λύσις δέ, ἀλλότριον πάντῃ θεοῦ. καὶ τῆς πρώτης φύσεως. οὐκοῦν διάστασις. ἵνα μὴ λύσις. οὐδὲ μάχη, ἵνα μὴ διάστασις. οὐδὲ σύνθεσις, ἵνα μὴ μάχη. διὰ τοῦτο οὐδὲ σῶμα, ἵνα μὴ σύνθεσις. ἐκ τῶν τελευταίων

ὧθι τὰ πρῶτα ὁ λόγος αἰτιῶν, οὕτως ἵσταται. πῶς δὲ καὶ σωθήσεται, τὸ διὰ πάντων διήκειν, καὶ πληροῦν τὰ πάντα θεόν. κατὰ τὸ, οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ λέγει κύριος; καὶ πνεῦμα κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην. εἰ τὸ μὲν, περιγράφοι. τὸ δὲ, περιγράφοιτο. ἢ γὰρ διὰ κενοῦ χωρήσει τοῦ παντὸς, καὶ τὰ πάντα οἰχήσεται ἡμῖν. ἵν᾽ ὑβρισθῇ θεὸς καὶ σῶμα γενόμενος, καὶ οὐκ ἔχων ὅσα περιείληφεν. ἢ σῶμα ἐν σώμασιν ἔσται ὅπερ ἀδύνατον. ἢ πλακήσεται καὶ ἀντιπαρατεθήσεται. ὥσπερ ὅσα τῶν ὑγρῶν μίγνυται. καὶ τὸ μὲν, τέμνει. τὸ δὲ τμηθήσεται. ὃ καὶ τῶν ἐπικουρείων ἀτόμων, ἀτοπώτερόν τε καὶ γραωδέστερον. καὶ οὕτω διαπεσεῖται ἡμῖν, καὶ σῶμα οὐχ ἕξει. τὸ δὲ πῆξίν τινα ὁ περὶ τοῦ σώματος λόγος. εἰ δὲ ἄϋλον φήσομεν, εἰ μὲν τὸ πέμπτον, ὥς τισιν ἔδοξε. καὶ τὴν κύκλῳ φορὰν φερόμενον, ἔστω μὲν ἄϋλόν τι καὶ πέμπτον σῶμα. εἰ βούλονται δὲ, καὶ ἀσώματον. κατὰ τὴν αὐτόνομον αὐτῶν τοῦ λόγου φορὰν καὶ ἀνάπλασιν. οὐδὲν γὰρ νῦν περὶ τούτου διοίσομαι. κατὰ τί δὲ τῶν κινουμένων ἔσται καὶ φερομένων. ἵνα μὴ λέγω τὴν ὕβριν. εἰ τὰ αὐτὰ τοῖς πεποιημένοις ὁ πεποιηκὼς κινηθήσεται. καὶ τοῖς φερομένοις ὁ φέρων, εἴγε καὶ τοῦτο

δώσουσι. τί δαὶ τὸ, ἕτερον πάλιν κινούμενον. τί ἢ τὸ, πᾶν κινοῦν, κἀκεῖνο τί. καὶ τί πάλιν ἐκεῖνο. καὶ ἕτερον, εἰς ἄπειρον. πῶς δαὶ οὐκ ἐν τόπῳ πάντως, εἴγε φερόμενον. εἰ δὲ, ἄλλο τι παρὰ τὸ πέμπτον φήσουσιν, εἰ μὲν ἀγγελικὸν, πόθεν ὅτι ἄγγελοι σώματα. καὶ τίνα ταῦτα. καὶ πόσον ὑπὲρ ἄγγελον, εἰ θεὸς, οὗ λειτουργὸς ἄγγελος. εἰ δὲ ὑπὲρ ταῦτα, πάλιν εἰσήχθη σωμάτων ἑσμὸς ἀλόγιστος. καὶ φλυαρίας βυθὸς, οὐδαμοῦ στῆναι δυνάμενος. οὔπω μὲν οὖν, οὐ σῶμα ἡμῖν ὁ θεός. οὐδὲ γὰρ ἤδη τις τοῦτο τῶν θεοπνεύστων ἢ εἶπεν ἢ παρεδέξατο. οὐδὲ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς ὁ λόγος. λείπεται δὴ, ἀσώματον ὑπολαμβάνειν. ἀλλ' εἰ ἀσώματον, οὔπω μὲν οὐδὲ ἕτερον τῆς οὐσίας παραστατικόν τε καὶ περιεκτικὸν, ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ ἄναρχον καὶ τὸ ἀναλλοίωτον καὶ τὸ ἄφθαρτον. καὶ ὅσα περὶ θεοῦ ἢ περὶ θεὸν εἶναι λέγεται. τί γὰρ ὄντι αὐτῷ κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν ὑπόστασιν, ὑπάρχει, τὸ μὴ ἀρχὴν ἔχειν μηδὲ ἐξίστασθαι, μηδὲ περατοῦσθαι, ἀλλ' ὅλον τὸ εἶναι περιλαμβάνειν, λείπεται προσφιλοσοφεῖν τε καὶ προσεξετάζειν τῷ νοῦν θεοῦ ἀληθῶς ἔχοντι καὶ τελεωτέρῳ, τὴν θεωρίαν. ὡς γὰρ οὐκ ἀρκεῖ τὸ, σῶμα εἰπεῖν ἢ τὸ γεγεννῆσθαι, πρὸς τὸ, καὶ τὸ

περὶ ὃ ταῦτα παραστῆσαί τε καὶ δηλῶσαι,
ἀλλὰ δεῖ καὶ τὸ ὑποκείμενον τούτοις εἰπεῖν,
εἰ μέλλοι τελείως καὶ ἀποχρώντως τὸ νοού-
μενον παραστήσεσθαι. (ἢ γὰρ ἄνθρωπος, ἢ βοῦς
ἢ ἵππος ἐστὶ τὸ ἐν σώματι καὶ γεννώμενον,
καὶ φθειρόμενον,) οὕτως οὐδὲ ἐκεῖ στήσεται με-
χρι τοῦ εἰπεῖν, ἃ μή ἐστιν ὁ τὴν τοῦ ὄντος πολυ-
πραγμονῶν φύσιν. ἀλλὰ δεῖ πρὸς τῷ εἰπεῖν
ἃ μή ἐστι, καὶ ὅ ἐστιν εἰπεῖν. ὅσῳ καὶ ῥᾷον ἕν τι περι-
ειλαβεῖν, ἢ τὰ πάντα καθ᾽ ἕκαστον ἀπει-
πεῖν. ἵνα ἔκ τε τῆς ἀναιρέσεως ὧν οὐκ ἔστι, καὶ
τῆς οὗ ἐστι θέσεως, περιληφθῇ τὸ νοούμενον.
ὁ δὲ, ἃ μὲν οὐκ ἔστι λέγων, σιωπῶν δὲ ὅ ἐστι, ποι-
εῖ παραπλήσιον, ὥσπερ ἂν, εἰ τὰ πέντε δὶς
ὅσα ἐστὶν ἐρωτώμενος, ὅτι μὲν οὐ δύο λέγοι· οὐ
δὲ τρεῖς οὐδὲ τέσσαρες· οὐ δὲ πέντε· οὐ δὲ εἴκο-
σιν· οὐ δὲ τριάκοντα· οὐ δέ τινα ἵνα συνελὼν εἴ-
πῃ τῶν ἐντὸς δεκάδος ἢ δεκαδικῶν ἀριθμῶν.
ὅτι δὲ εἴη δέκα, μὴ λέγοι. μὴ δὲ ἐρείδοι τὸν νοῦν,
τοῦ ἐρωτῶντος εἰς τὸ ζητούμενον. πολλῷ γὰρ
ῥᾷον καὶ συντομώτερον ἐκ τοῦ ὅ ἐστιν εἰπεῖν,
ὅσα οὐκ ἔστι δηλῶσαι. ἢ ἐκ τοῦ ἀνελεῖν ἃ μὴ ἔ-
στιν, ὅ ἐστιν ἐνδείξασθαι. ἢ ἐστὶ μὲν παντὶ δῆ-
λον. ἐπεὶ δέ ἐστιν ἀσώματον ἡμῖν τὸ θεῖον, μι-
κρόν τι προσεξετάσωμεν. πότερον οὐδαμοῦ
ἐστὶν, ἢ ἔστιν ὅπου. εἰ μὲν γὰρ οὐδαμοῦ, ζητήσαι

τίς ἂν τῶν ἄγαν ἐξεταστικῶν, πῶς ἂν καὶ εἴη. εἰ γὰρ τὸ μὴ ὄν, οὐδαμοῦ. τὸ μὴ δαμοῦ, τυχὸν δὲ ὄν. εἰ δέ ἐστί που, πάντως ἐπείπερ ἐστὶν, ἢ ἐν τῷ παντὶ, ἢ ὑπὲρ τὸ πᾶν. ἀλλ' εἰ μὲν ἐν τῷ παντὶ, ἢ τινὶ. ἢ πανταχοῦ. καὶ εἰ μὲν ἔν τινι, ὑπ' ἐλάττονος περιγραφήσεται τοῦ τινός. εἰ δὲ πανταχοῦ, ὑπὸ πλείονος καὶ ἄλλου παρ' ἄλλου. λέγω δὲ, τὸ περιεχόμενον τοῦ περιέχοντος. εἰ τὸ πᾶν ὑπὸ τοῦ παντὸς μέλλοι περισχεθήσεσθαι. καὶ μηδένα τόπον εἶναι περιγραφῆς ἐλεύθερον. ταῦτα μὲν εἰ ἐν τῷ παντί. καὶ ποῦ, πρὶν γενέσθαι τὸ πᾶν. τοῦτο γὰρ οὐ μικρὸν, εἰς ἀπορίαν. εἰ δὲ ὑπὲρ τὸ πᾶν, ἆρ' οὐδὲν ἦν τὸ διεῖργον αὐτὸ τοῦ παντός. ποῦ δὲ τὸ ὑπὲρ τοῦτο. καὶ πῶς ἐνοηθείη τὸ ὑπεραῖρον, καὶ ὑπεραιρόμενον. οὐκ ὄντος ὅρου τινὸς τοῦ τέμνοντος ταῦτα καὶ διορίζοντος. ἢ χρὴ πάντως εἶναι τὸ μέσον. καὶ ᾧ περατοῦται τὸ πᾶν καὶ τὸ ὑπὲρ τὸ πᾶν. καὶ τί ἄλλο τοῦτο, ἢ τόπος ἐστὶν ὃν περιεφύγομεν. καὶ οὔπω λέγω τὸ, περιγραπτὸν πάντως εἶναι τὸ θεῖον, καὶ εἰ διανοίᾳ καταληπτόν. ἓν γὰρ περιγραφῆς εἶδος, καὶ ἡ κατάληψις. τίνος οὖν ἕνεκεν ταῦτα διῆλθον καὶ περιεργότερον ἴσως, ἢ κατὰ τὰς τῶν πολλῶν ἀκοάς. καὶ κατὰ τὸν νῦν κεκρατηκότα τύπον τῶν λόγων. ὅς τὸ γενναῖον καὶ

ἁπλοῦν, ἀτιμάσας, τὸ σκολιὸν καὶ γριφῶδες ἐπεισήγαγεν, ὡς ἐκ τῶν καρπῶν τὸ δένδρον γινώσκεσθαι, λέγω δὲ τὸ ἀδύτου τὰ τοιαῦτα δόγματα σκότους, ἐκ τοῦ ζόφου τῶν λεγομένων. οὐ γὰρ ἵνα καὶ αὐτὸς παράδοξα λέγειν δόξω, καὶ περιττὸς φαίνωμαι τὴν σοφίαν, πλέκων συνδέσμους καὶ διαλύων κρατουμένους. τοῦτο δὴ τὸ μέγα θαῦμα τῶν δὲ νικηλ. ἀλλ' ἵν' ἐκεῖνο δηλώσαιμι, ὅ μοι λέγειν ὁ λόγος ἀπ' ἀρχῆς ὥρμησε. τοῦτο δὲ τί ἦν; τὸ μὴ ληπτὸν εἶναι ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ τὸ θεῖον. μηδὲ ὅλον ὅσον ἐστὶ φαντάζεσθαι. καὶ τοῦτο οὔτε διὰ φθόνον. μακρὰν γὰρ τῆς θείας φύσεως φθόνος τῆς γε ἀπαθοῦς καὶ μόνης ἀγαθῆς καὶ κυρίας. καὶ μάλιστα τῶν ἑαυτοῦ κτισμάτων περὶ τὸ τιμιώτατον. τί γὰρ λόγῳ, πρὸ τῶν λογικῶν. ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ ὑποστῆναι, τῆς ἄκρας ἀγαθότητος. οὔτε εἰς τιμὴν ἑαυτοῦ καὶ δόξαν, τοῦ πλήρους. ἵνα τῷ ἀνεφίκτῳ τὸ τίμιον ἔχῃ καὶ τὸ σεβάσμιον. τοῦτο γὰρ πάντως σοφιστικὸν καὶ ἀλλότριον μὴ ὅτι θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ἀνθρώπου μετρίως ἐπιεικοῦς. καί τι δεξιὸν ἑαυτῷ συνειδότος. ἐκ τοῦ κωλύειν ἑτέρους τὸ πρωτεῖον ποιεῖσθαι. ἀλλ' εἰ μὲν οὖν καὶ δι' ἄλλας αἰτίας, εἰδεῖεν ἂν οἱ ἐγγυτέρω θεοῦ, καὶ τῶν ἀνεξιχνιάστων αὐτοῦ κριμάτων

ἐπόπται καὶ θεωροί. εἴπερ εἰσί τινες τοσοῦτοι τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐν ἴχνεσιν ἀβύσσου περιπατοῦντες τὸ δὴ λεγόμενον. ὅσον δ' οὖν ἡμεῖς κατειλήφαμεν, μικροῖς μέτροις μετροῦντες τὰ δυσθεώρητα, τάχα μὲν, ἵνα μὴ τῷ ῥαδίῳ τῆς κτήσεως, ῥᾴστη γένηται, καὶ ἡ τοῦ κτηθέντος ἀποβολή. φιλεῖ γάρ, τὸ μὲν πόνῳ κτηθὲν, μᾶλλον κρατεῖσθαι· τὸ δὲ ῥαδίως κτηθὲν, καὶ ἀποπτύεσθαι τάχιστα ὡς πάλιν ληφθῆναι δυνάμενον. καὶ οὕτως εὐεργεσία καθίσταται, τὸ μὴ πρόχειρον τῆς εὐεργεσίας τοῖς γνῶσιν ἔχουσι. τάχα δὲ ὡς μὴ ταυτὸν ἡμᾶς τῷ πεσόντι ἑωσφόρῳ πάθωμεν. ἐκ τοῦ τὸ φῶς ὅλον χωρῆσαι, κατέναντι κυρίου παντοκράτορος τραχηλιᾶν καὶ πίπτειν ἐκ τῆς ἐπάρσεως. πτῶμα πάντων ἐλεεινότατον. τυχὸν δ' ἵν' ᾖ τι πλέον ἐκεῖθεν ἆθλον φιλοπονίας καὶ λαμπροῦ βίου τοῖς ἐνταῦθα κεκαθαρμένοις καὶ μακροθυμοῦσι πρὸς τὸ ποθούμενον. διὰ τοῦτο μέσος ἡμῶν τε καὶ θεοῦ, ὁ σωματικὸς οὗτος ἵσταται γνόφος ὥσπερ ἡ νεφέλη τὸ πάλαι τῶν αἰγυπτίων καὶ τῶν ἑβραίων, καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἴσως ὃ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ, τὴν ἡμετέραν παχύτητα. δι' ἣν ὀλίγοι καὶ μικρὸν διακύπτουσι. τοῦτο μὲν οὖν φιλοσοφείτωσαν οἷς ἐπιμελές. καὶ ἀνίτω

βεν τὸ πλεῖστον τῆς διασκέψεως. ἡμῖν δὲ οὕτω ἐκεῖνο γνώριμον τοῖς δεσμίοις τῆς γῆς, ὅ φησιν ὁ θεῖος ἱερεμίας καὶ τὸ παχὺ τοῦτο σαρκίον προσβεβλημένοις. ὅτι ὥσπερ ἀδύνατον ὑπερβῆναι τὴν ἑαυτοῦ σκιὰν, καὶ τῷ λίαν ἐπειγομένῳ, φθάνει γὰρ ἀεὶ τοσοῦτον, ὅσον καταλαμβάνεται, ἢ τοῖς ὁρατοῖς πλησιάσαι τὴν ὄψιν δίχα τοῦ ἐν μέσῳ φωτὸς καὶ ἀέρος, ἢ τῶν ὑδάτων ἔξω τὴν νηκτὴν φύσιν διολισθαίνειν, οὕτως ἀμήχανον τοῖς ἐν σώμασι, δίχα τῶν σωματικῶν, πάντη γενέσθαι μετὰ τῶν νοουμένων. ἀεὶ γάρ τι παρεμπεσεῖται τῶν ἡμετέρων. κἂν ὅτι μάλιστα χωρίσας ἑαυτὸν τῶν ὁρωμένων ὁ νοῦς καὶ καθ᾽ ἑαυτὸν γενόμενος, προσβάλλειν ἐπιχειρῇ τοῖς συγγενέσι καὶ ἀοράτοις. γνώσῃ δὲ οὕτως. οὐ πνεῦμα καὶ πῦρ καὶ φῶς ἀγάπη τε καὶ σοφία καὶ δικαιοσύνη καὶ νοῦς καὶ λόγος καὶ τὰ τοιαῦτα, αἱ προσηγορίαι τῆς θείας φύσεως; τί οὖν. ἢ πνεῦμα νοήσεις δίχα φορᾶς καὶ χύσεως, ἢ πῦρ ἔξω τῆς ὕλης καὶ τῆς ἀναφορᾶς καὶ τοῦ ἰδίου χρώματός τε καὶ σχήματος. ἢ φῶς οὐκ ἀέρι συγκεκραμένον τε καὶ ἀφορίζον τοῦ οἷον γεννῶντός τε καὶ φωτίζοντος. νοῦν δὲ, τίνα. μὴ τὸν ἐν ἄλλῳ; καὶ οὐ κινήματα τὰ διανοήματα. ἠρεμοῦντα ἢ προβαλλόμενα. λόγον δὲ τί-

να παρὰ τὴν ἡσυχάζοντα ἐν ἡμῖν ἢ χεόμε/
νον· ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν λυόμενον. εἰ δὲ, καὶ σο
φίαν, τίνα παρὰ τὴν ἕξιν καὶ τὴν ἐν τοῖς θε
ωρήμασιν. εἴτε θείοις εἴτε ἀνθρωπίνοις. δικαιο
σύνην τε καὶ ἀγάπην, οὐ διαθέσεις ἐπαινου/
μένας. καὶ τὴν μὲν τῆς ἀδικίας. τὴν δὲ, τοῦ
μίσους ἀντίπαλον. ἐπιτεινομένας, τε καὶ
ἀνιεμένας, προσγινομένας τε καὶ ἀπογι/
νομένας. καὶ ὅλως ποιούσας ὑμᾶς καὶ ἀλλοι
ούσας, ὥσπερ αἱ χρόαι τὰ σώματα; ἢ δεῖ
τούτων ἀποστάντας ἡμᾶς, αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτὸ τὸ
θεῖον ἰδεῖν ὡς οἷόν τε, μερικήν τινα φαντασί
αν ἐκ τῶν εἰκασμάτων συλλεγομένους. τίς οὖν
ἡ μηχανὴ ἐκ τούτων τε καὶ μὴ ταῦτα. ἢ πῶς
ταῦτα πάντα καὶ τελείως ἕκαστον, τὸ ἓν
τῇ φύσει ἀσύνθετον καὶ ἀνείκαστον. οὕτω
κάμνει ἐκβῆναι τὰ σωματικὰ ὁ ἡμέτερος
νοῦς. καὶ γυμνοῖς ὁμιλῆσαι τοῖς ἀσωμάτοις
ἕως σκοπεῖ μετὰ τῆς ἰδίας ἀσθενείας τὰ
ὑπὲρ δύναμιν. ἐπεὶ ἐφίεται μὲν πᾶσα λο
γικὴ φύσις θεοῦ καὶ τῆς πρώτης αἰτίας. κα
ταλαβεῖν δὲ ἀδυνατεῖ, δι᾽ ἃς εἶπον αἰτίας.
κάμνουσα δὲ τῷ πόθῳ καὶ οἷον σφαδάζουσα
καὶ τὴν ζημίαν οὐ φέρουσα, δεύτερον ποιεῖ
ται πλοῦν. ἢ πρὸς τὰ ὁρώμενα βλέψαι.
καὶ τούτων τι ποιῆσαι θεὸν, κακῶς εἰδυῖα. τί

γὰρ τῶν ὁρατῶν τοῦ ὁρῶντος, καὶ πόσον ἐστὶν ὑψηλότερόν τι καὶ θεοειδέστερον. ἵν᾽ ᾖ τὸ μὲν προσκυνοῦν, τὸ δὲ προσκυνούμενον. ἢ διὰ τοῦ κάλλους τῶν ὁρωμένων καὶ τῆς εὐταξίας, θεὸν γνωρίσαι. καὶ ὁδηγῷ τῇ ὄψει, τῶν ὑπὲρ τὴν ὄψιν χρήσασθαι. ἀλλὰ μὴ ζημιωθῆναι θεὸν, διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν ὁρωμένων. ἐντεῦθεν, οἱ μὲν, ἥλιον. οἱ δὲ, σελήνην. οἱ δὲ, ἀστέρων πλῆθος. οἱ δὲ οὐρανὸν αὐτὸν ἅμα τούτοις, οἷς καὶ τὸ πᾶν ἄγειν δεδώκασι, κατὰ τὸ ποιὸν ἢ ποσὸν τῆς κινήσεως. οἱ δὲ, τὰ στοιχεῖα. γῆν. ὕδωρ. ἀέρα. πῦρ. διὰ τὸ χρειῶδες. ὧν ἄνευ, οὐδὲ συστῆναι δυνατὸν τὸν ἀνθρώπινον βίον. οἱ δὲ ὅτι τύχοιεν ἕκαστος τῶν ὁρατῶν, ἐσεβάσθησαν. ὧν ἑώρων τὰ κάλλιστα θεοὺς προστησάμενοι. εἰσὶ δὲ οἳ καὶ εἰκόνας. καὶ πλάσματα, πρῶτα μὲν τῶν οἰκείων οἵ γε περιπαθέστεροι καὶ σωματικώτεροι καὶ τιμῶντες τοὺς ἀπελθόντας τοῖς ὑπομνήμασιν. ἔπειτα καὶ τῶν ξένων οἱ μετ᾽ ἐκείνους, καὶ μακρὰν ἀπ᾽ ἐκείνων ἀγνοίᾳ τῆς πρώτης φύσεως καὶ ἀκολουθίᾳ τῆς παραδοθείσης τιμῆς ὡς ἐννόμου καὶ ἀναγκαίας. ἐπειδὴ χρόνῳ τὸ ἔθος βεβαιωθὲν, ἐνομίσθη νόμος. οἶμαι δὲ καὶ δυναστείας τινὲς θεραπεύοντες, καὶ ῥώμην ἐπαινέσαντες, καὶ κάλλος θαυμάσαντες, θεὸν ἐποίησαν

τῷ χρόνῳ τὸν τιμώμενον. προσλαβόμενοί τινα καὶ μῦθον τῆς ἐξαπάτης ἐπίκουρον. οἱ ἐμπαθέστεροι δὲ αὐτῶν, καὶ τὰ πάθη θεοὺς ὀνόμασαν ἢ θεοῖς ἐτίμησαν θυμὸν καὶ μιαιφονίαν, καὶ ἀσέλγειαν καὶ μέθην. καὶ οὐκ οἶδ᾽ ὅτι ἄλλο τῶν τούτοις παραπλησίων. οὐ καλὴν, οὐδὲ δικαίαν ταύτην ἀπολογίαν εὑράμενοι τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων. καὶ τοὺς μὲν, ἀφῆκαν κάτω. τοὺς δὲ, ὑπὸ γῆν ἔκρυψαν. τοῦτο συνετῶς μόνον. τοὺς δ᾽ ἀνήγαγον εἰς τὸν οὐρανόν. ὢ τῆς γελοίας κληροδοσίας. εἶτα ἑκάστῳ τῶν πλασμάτων ὄνομά τι θεῶν ἢ δαιμόνων ἐπιφημίσαντες, κατὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ αὐτονομίαν τῆς πλάνης, καὶ ἀγάλματα ἱδρυσάμενοι, ὧν καὶ τὸ πολυτελὲς, δέλεαρ αἵμασί τε καὶ κνίσαις ἔστι δ᾽ οἷς τε καὶ πράξεσι λίαν αἰσχραῖς, μανίαις τε καὶ ἀνθρωποκτονίαις, τοῦτο τιμᾶν ἐνόμισαν. τοιαύταις γὰρ ἔπρεπεν εἶναι θεῶν τοιούτων καὶ τὰς τιμάς. ἤδη δὲ καὶ κνωδάλοις καὶ τετραπόδοις καὶ ἑρπετοῖς καὶ τούτων τοῖς αἰσχίστοις τε καὶ γελοιοτάτοις ἑαυτοὺς καθύβρισαν. καὶ τούτοις φέροντες τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν προσέθηκαν. ὡς μὴ ῥᾴδιον εἶναι κρῖναι, πότερον δεῖ καταφρονεῖν μᾶλλον. τῶν προσκυνούντων, ἢ τῶν προσκυνουμένων. τάχα δὲ καὶ πολὺ πλέον τῶν λα

βουόντων. ὅτι λογικῆς ὄντες φύσεως, καὶ χάριν θεοῦ δεξάμενοι, τὸ χεῖρον ὡς ἄμεινον προεστήσαντο. καὶ τοῦτο τοῦ πονηροῦ τὸ σόφισμα. τῷ καλῷ καταχρησαμένου πρὸς τὸ κακόν. διὰ τὰ πολλὰ τῶν ἐκείνου κακουργημάτων. παραλαβὼν γὰρ αὐτῶν τὸν πόθον πλανώμενον, κατὰ θεοῦ ζήτησιν, ἵν' εἰς ἑαυτὸν περιασπάσῃ τὸ κράτος, καὶ κλέψῃ τὴν ἔφεσιν, ὥσπερ τυφλὸν χειραγωγῶν ὁδοῦ τινὸς ἐφιέμενον, ἄλλους ἀλλαχοῦ κατεκρήμνισε καὶ διέσπειρεν. εἰς ἓν θανάτου καὶ ἀπωλείας βάραθρον. οὗτοι μὲν δή, ταῦτα. ἡμᾶς δὲ ὁ λόγος δεξάμενος ἐφιεμένους θεοῦ, καὶ μὴ ἀνεχομένους τὸ ἀνηγεμόνευτόν τε καὶ ἀκυβέρνητον, εἶτα τοῖς ὁρωμένοις προσβάλλων, καὶ τοῖς ἀπ' ἀρχῆς ἐντυγχάνων, ἔτι μέχρι τούτων ἔστησεν. οὐ γὰρ ἦν λόγου, δοῦναι τὴν ἡγεμονίαν τοῖς ὁμοτίμοις κατὰ τὴν αἴσθησιν. καὶ διὰ τούτων, ἄγει πρὸς τὸ ὑπὲρ ταῦτα. καὶ δι' οὗ τούτοις τὸ εἶναι περίεστι. τί γὰρ τὸ τάξαν τὰ οὐράνιά τε καὶ τὰ ἐπίγεια. ὅσα τε δι' ἀέρος. καὶ ὅσα καθ' ὕδατος. μᾶλλον δὲ τὰ πρὸ τούτων. οὐρανόν, καὶ γῆν, καὶ ἀέρα καὶ φύσιν ὕδατος. τίς ταῦτα ἔμιξε καὶ ἐμέρισε. τίς κοινωνία τούτων πρὸς ἄλληλα καὶ συμφυΐα καὶ σύμπνοια. ἐπαινῶ γὰρ τὸν εἰρηκότα, κἂν ἀλλότριος

τίς ὁ ταῦτα κεκινηκός· καὶ ἄγον τὴν ἄληκτον φορὰν καὶ ἀκώλυτον· ἆρ' οὐχ ὁ τεχνίτης τούτων, καὶ πᾶσι λόγον ἐνθεὶς καθ' ὃν τὸ πᾶν φέρεταί τε καὶ διεξάγεται; τίς δὲ ὁ τεχνίτης τούτων ἆρ' οὐχ ὁ πεποιηκὼς ταῦτα καὶ εἰς τὸ εἶναι παραγαγών; οὐ γὰρ δὴ τῷ αὐτομάτῳ δοτέον τοσαύτην δύναμιν· ἔστω γὰρ τὸ γενέσθαι τοῦ αὐτομάτου· τίνος τὸ τάξαι; καὶ τοῦτο εἰ δοκεῖ δῶμεν· τίνος τὸ τηρῆσαι καὶ φυλάξαι καθ' οὓς πρῶτον ὑπέστη λόγους· ἑτέρου τινὸς ἢ τοῦ αὐτομάτου· ἑτέρου δηλαδὴ παρὰ τὸ αὐτόματον· τοῦτο δὲ, τί ποτε ἄλλο πλὴν θεός· οὕτως ὁ ἐκ θεοῦ λόγος καὶ πᾶσι σύμφυτος, καὶ πρῶτος ἐν ὑμῖν νόμος καὶ πᾶσι συνημμένος, ἐπὶ θεὸν ἡμᾶς ἀνήγαγεν ἐκ τῶν ὁρωμένων· καὶ δὴ λέγομεν, ἀρξάμενοι πάλιν· θεὸν, ὅτι ποτε μέν ἐστι τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν, οὔτε τις εὗρεν ἀνθρώπων πώποτε, οὔτε μὴ εὕρῃ· εἰ μὲν εὑρήσει ποτὲ, ζητείσθω τοῦτο καὶ φιλοσοφείσθω παρὰ τῶν βουλομένων· εὑρήσει δὲ ὡς ἐμὸς λόγος, ἐπειδὰν τὸ θεοειδὲς τοῦτο καὶ θεῖον λέγω δὲ τὸν ἡμέτερον νοῦν τε καὶ λόγον, τῷ οἰκείῳ προσμίξῃ· καὶ ἡ εἰκὼν, ἀνέλθῃ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, οὗ νῦν ἔχει τὴν ἔφεσιν· καὶ τοῦτο εἶναί μοι δοκεῖ τὸ πάνυ φιλοσοφούμενον, ἐπιγνώσεσθαί ποτε ἡμᾶς, ὅ-

σον ἐγνώ-

σον ἐγνώσμεθα· τὸ δὲ, νῦν ἐστιν βραχεῖά τις ἀ/
πορροὴ πᾶσιν τὸ εἰς ἡμᾶς φθάνον. καὶ οἷον μεγά/
λου φωτὸς, μικρὸν ἀπαύγασμα. ὥς τε καὶ εἴ
τις ἔγνω θεὸν, ἢ ἐγνωκέναι μεμαρτύρηται, τοσοῦ
τον ἔγνω, ὅσον ἄλλου μὴ τὸ ἴσον ἐλλαμφθέντος,
φανῆναι φωτοειδέστερος. καὶ τὸ ὑπερβάλλον, τέ
λειον ἐνομίσθη· οὐ τῇ ἀληθείᾳ, τῇ δὲ τοῦ πλη
σίον δυνάμει παραμετρούμενον. διὰ τοῦτο ἐ/
νὼς μὲν, ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸν κύριον.
ἐλπὶς δ' ἡ κατορθούμενον ἦν. καὶ ταῦτα οὐ γνώ
σεως, ἀλλ' ἐπικλήσεως. ἐνὼχ δὲ, μετετέθη μὲν,
οὔπω δὲ δῆλον, εἰ θεοῦ φύσιν περιλαβὼν
ἢ περιληψόμενος. τοῦ δὲ νῶε, καλὸν ἡ εὐαρέ/
στησις, τοῦ καὶ κόσμον ὅλον ἐξ ὑδάτων διασώ
σασθαι πιστευθέντος, ἢ κόσμου σπέρματα,
ξύλῳ μικρῷ φυγόντα τὴν ἐπίκλυσιν. ἀβρα
ὰμ δὲ ἐδικαιώθη μὲν ἐκ πίστεως, ὁ μέγας πα/
τριάρχης. καὶ θύει θυσίαν ξένην, καὶ τῆς
μεγάλης ἀντίτυπον. θεὸν δὲ, οὐχ ὡς θεὸν εἶ/
δεν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον ἔθρεψε, καὶ ἐπῃ/
νέθη σεβασθεὶς ὅσον κατέλαβεν. ἰακὼβ δὲ
κλίμακα μὲν ὑψηλὴν ἐφαντάσθη τινὰ καὶ
ἀγγέλων ἄνοδον. καὶ στήλην ἀλείφει μυστι/
κῶς. ἴσως ἵνα τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀλειφθέντα λί
θον παραδηλώσῃ. καὶ εἶδος θεοῦ, τόπῳ τι/ οἶκοσ
νὶ προσηγορίαν δίδωσιν εἰς τιμὴν τοῦ ὀφθέν/

τος. καὶ ὡς αὐτὸς τῷ θεῷ προσπαλαίει, ἥτις ποτέ ἐστιν ἡ πάλη θεοῦ πρὸς ἄνθρωπον. ἢ τάχα τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς πρὸς θεὸν ἀντεξέτασις. καὶ σύμβολα τῆς πάλης ἐπὶ τοῦ σώματος φέρει. τὴν ἧτταν παραδεικνῦσα τῆς γενητῆς φύσεως. καὶ ἆθλον εὐσεβείας, τὴν μεταβολὴν τῆς προσηγορίας λαμβάνει. μετονομασθεὶς ἀντὶ ἰακὼβ, ἰσραήλ. τοῦτο δὴ τὸ μέγα καὶ τίμιον ὄνομα. ἐκεῖνο δὲ, οὔτε αὐτὸς οὔτέ τις ὑπὲρ αὐτὸν, μέχρι σήμερον ἐκαυχήσατο τῶν δώδεκα φυλῶν ὧν πατὴρ ἦν, ὅτι θεοῦ φύσιν, ἢ ὄψιν ὅλην ἐχώρησεν. ἠλίᾳ δὲ οὔτε πνεῦμα βίαιον οὔτε πῦρ οὔτε συσσεισμὸς, ὡς τῆς ἱστορίας ἀκούεις. ἀλλ᾽ ἡ αὔρα τις ὀλίγη, τὴν τοῦ θεοῦ παρουσίαν καὶ ταύτην, οὐ φύσιν ἐσκιογράφησεν. ἠλία τίνι. ὃν καὶ ἅρμα πυρὸς, ἀνάγει πρὸς οὐρανὸν, δηλοῦν τὸ τοῦ δικαίου τὸ ὑπὲρ ἄνθρωπον. μανωὲ δὲ τὸν κριτὴν πρότερον, καὶ πέτρον τὸν μαθητὴν ὕστερον, πῶς οὐ τεθαύμακας. τὸν μὲν, οὐδὲ ὄψιν φέροντα τοῦ φαντασθέντος θεοῦ. καὶ διὰ τοῦτο ἀπολώλαμεν ὦ γύναι λέγοντα, θεὸν ἑωράκαμεν. ὡς οὐ χωρητῆς οὔσης ἀνθρώποις, οὐδὲ φαντασίας θείας, μή τι γε φύσεως. τὸν δὲ, καὶ τὸν φαινόμενον χριστὸν τῷ πλοίῳ μὴ προσιέμενον καὶ διὰ τοῦτο ἀποπεμπόμενον. καί τοι γε θερ-

μότερος τῶν ἄλλων εἰς ἐπίγνωσιν χριστοῦ πέτρος· καὶ διὰ τοῦτο μακαριζόμενος· καὶ τὰ μέγιστα πιστευόμενος. τί δ' ἂν εἴποις περὶ ἡσαΐου καὶ ἰεζεκιὴλ, τοῦ τῶν μεγίστων ἐπόπτου καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν· ὧν ὁ μὲν, τὸν κύριον σαβαὼθ εἶδε καθήμενον ἐπὶ θρόνου δόξης· καὶ τοῦτον ὑπὸ τῶν ἑξαπτερύγων σεραφὶμ κυκλούμενον καὶ αἰνούμενον καὶ κρυπτόμενον· ἑαυτόν τε τῷ ἄνθρακι καθαιρόμενον· καὶ πρὸς τὴν προφητείαν καταρτιζόμενον. ὁ δὲ, καὶ τὸ ὄχημα τοῦ θεοῦ τὰ χερουβὶμ διαγράφει· καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν θρόνον, καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ στερέωμα· καὶ τὸν ἐν τῷ στερεώματι φανταζόμενον· καὶ φωνὰς δή τινας καὶ ὁρμὰς καὶ πράξεις, καὶ ταῦτα εἴτε φαντασία τις ἦν ἡμερινὴ, μόνοις θεωρητὴ τοῖς ἁγίοις, εἴτε νυκτὸς ἀψευδὴς ὄψις, εἴτε τοῦ ἡγεμονικοῦ τύπωσις συγγινομένη τοῖς μέλλουσιν ὡς παροῦσιν, εἴτε τι ἄλλο προφητείας εἶδος ἀπόρρητον, οὐκ ἔχω λέγειν. ἀλλ' οἶδεν ὁ τῶν προφητῶν θεός. καὶ οἱ τὰ τοιαῦτα ἐνεργούμενοι. πλὴν οὔτε οὗτοι, περὶ ὧν ὁ λόγος, οὔτε τις ἄλλος τῶν κατ' αὐτοὺς, ἔστη ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμένον. οὐδὲ θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν, ἢ ἐξηγόρευσε. παῦλος δὲ, εἰ μὲν ἐκφορά ἦν ἅπερ εἶχεν ὁ τρίτος οὐρανὸς,

καὶ ἡ μέχρις ἐκείνου πρόοδος ἢ ἀνάβασις ἢ ἀνάληψις, τάχα ἄν τι περὶ θεοῦ πλέον ἔγνωμεν, εἴπερ τοῦτο ἦν τὸ τῆς ἁρπαγῆς μυστήριον. ἐπεὶ δὲ, ἄρρητα ἦν, καὶ ἡμῖν σιωπῇ τιμάσθω. τοσοῦτον δὲ ἀκούσωμεν αὐτοῦ παύλου λέγοντος. ὅτι ἐκ μέρους γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὁμολογεῖ. ὁ μὴ ἰδιώτης, τὴν γνῶσιν. ὁ δοκιμὴν ἀπειλῶν τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος χριστοῦ. ὁ μέγας τῆς ἀληθείας προαγωνιστὴς καὶ διδάσκαλος. διὸ καὶ πᾶσαν τὴν κάτω γνῶσιν, ὅθεν ὑπὲρ τὰ ἔσοπτρα καὶ τὰ αἰνίγματα τίθεται. ὡς ἐν μικροῖς τῆς ἀληθείας ἱσταμένην ἰνδάλμασιν. εἰ δὲ μὴ λίαν δοκῶ τισὶ περιττὸς καὶ περίεργος τὰ τοιαῦτα ἐξετάζων, καὶ ἄλλα τινὰ τυχὸν ἢ ταῦτα ἦν, ἃ μὴ δύνασθε νῦν βασταχθῆναι, ὁ λόγος αὐτὸς ὑπηνίσσετο ὡς ποτὲ βασταχθησόμενα καὶ φανερωθησόμενα. καὶ ἃ μὴ δ' ἂν αὐτὸν δυνηθῆναι χωρῆσαι τὸν κόσμον ἰωάννης ὁ τοῦ λόγου πρόδρομος ἡ μεγάλη τῆς ἀληθείας φωνὴ, διωρίζετο. πᾶσα μὲν οὖν ἀλήθεια καὶ πᾶς λόγος, δυστέκμαρτός τε καὶ δυσθεώρητος. καὶ οἷον ὀργάνῳ μικρῷ μεγάλα δημιουργοῦμεν τῇ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν θηρεύοντες. καὶ τοῖς νοητοῖς προσβάλλοντες μετὰ τῶν

αἰσθήσεων. ἢ οὐκ ἄνευ αἰσθήσεων, ὑφ' ὧν περι-
φερόμεθα καὶ πλανώμεθα. καὶ οὐκ ἔχομεν
γυμνῷ τῷ νῷ γυμνοῖς τοῖς πράγμασιν ἐν-
τυγχάνοντες, μᾶλλόν τι προσιέναι τῇ ἀλη-
θείᾳ, καὶ τὸν νοῦν τυποῦσθαι ταῖς καταλή-
ψεσιν. ὁ δὲ περὶ θεοῦ λόγος, ὅσῳ τελεώτερος,
τοσούτῳ δυσεφικτότερος. καὶ πλείους τὰς
ἀντιλήψεις ἔχων, καὶ τὰς λύσεις ἐργωδεστέ-
ρας. πᾶν γὰρ τὸ ἐνιστάμενον, κἂν βραχύτα-
τον ᾖ, τὸν τοῦ λόγου δρόμον ἐπέσχε καὶ διεκώ-
λυσε. καὶ τὴν εἰς τὸ πρόσω φορὰν διέκοψεν.
ὥσπερ οἱ τοὺς ἵππους τοῖς ῥυτῆρσιν ἀθρόως
μεθέλκοντες φερομένους, καὶ τῷ ἀδοκήτῳ
τοῦ σειραγμοῦ περιτρέποντες. οὕτω Σολομὼν
μὲν ὁ σοφισάμενος περισσά, ὑπὲρ πάντας
τοὺς γενομένους ἔμπροσθε καὶ καθ' ἑαυτόν. ᾧ
τὸ τῆς καρδίας πλάτος, δῶρον θεοῦ. καὶ ἡ
ψάμμου δαψιλεστέρα χύσις τῆς θεωρίας. ὅ-
σῳ πλέον ἐμβατεύει τοῖς βάθεσι, τοσούτῳ
πλέον ἰλιγγιᾷ. καὶ τέλος τι ποιεῖται σοφίας
εὑρεῖν ὅσον διέφυγε. παῦλος δὲ πειρᾶται μὲν
ἐφικέσθαι οὔπω λέγω τῆς τοῦ θεοῦ φύσεως.
τοῦτο γὰρ ᾔδει παντελῶς ἀδύνατον ὄν. ἀλλὰ
μόνων τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων. ἐπεὶ δέ, οὐχ εὑ-
ρίσκει διέξοδον οὐδὲ στάσιν τῆς ἀναβάσεως, οὐ-
δὲ εἴς τι φανερὸν τελευτᾷ πέρας ἡ πολυ-

πραγμοσύνη τῆς διανοίας, ἀεί τινος ὑποφαινομένου τοῦ λείποντος, ὡς τοῦ θαύματος, ἵνα καὶ αὐτὸς πάθω τὸ ἴσον, ἐκπλήξει περιγράφει τὸν λόγον. καὶ πλοῦτον θεοῦ καὶ βάθος τὸ τοιοῦτο καλεῖ. καὶ ὁμολογεῖ τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων τὸ ἀκατάληπτον. μονονουχὶ ταὐτὰ τῷ δαβὶδ φθεγγόμενος. ποτὲ μὲν, ἄβυσσον πολλὴν ὀνομάζοντι τὰ τοῦ θεοῦ κρίματα. ἧς οὐκ ἔστι τὴν ἕδραν ἢ μέτρῳ, ἢ αἰσθήσει λαβεῖν. ποτὲ δὲ, τεθαυμαστῶσθαι τὴν γνῶσιν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἑαυτοῦ συστάσεως λέγοντι. κεκραταιῶσθαί τε πλέον, ἢ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν καὶ περίδραξιν. ἵνα γὰρ τἄλλα ἐάσας (φησὶ) πρὸς ἐμαυτὸν βλέψω, καὶ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ σύμπηξιν, τίς ἡ μίξις ἡμῶν. τίς ἡ κίνησις. πῶς τὸ ἀθάνατον τῷ θνητῷ συνεκράθη. πῶς κάτω ῥέω, καὶ ἄνω φέρομαι. πῶς ψυχὴ περιφέρεται. πῶς ζωὴν δίδωσι. καὶ παθῶν μεταλαμβάνει. πῶς ὁ νοῦς καὶ περιγραπτὸς καὶ ἀόριστος, ἐν ἡμῖν μένων καὶ πάντα ἐφοδεύων τάχει φορᾶς καὶ ῥύσεως. πῶς μεταλαμβάνεται λόγῳ καὶ μεταδίδοται. καὶ δι᾽ ἀέρος χωρεῖ. καὶ μετὰ τῶν πραγμάτων εἰσέρχεται. πῶς αἰσθήσει κοινωνεῖ. καὶ συστέλλεται ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων. καὶ ἔτι πρὸ τούτων, τίς ἡ πρώτη πλάσις

ἡμῶν καὶ σύστασις ἐν τῷ τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ. καὶ τίς ἡ τελευταία μόρφωσις καὶ τελείωσις. τίς ἡ τῆς τροφῆς ἔφεσις καὶ διάδοσις. καὶ τίς ἤγαγεν εὐθὺ τὰς πρώτας πηγάς. καὶ τοῦ ζῆν ἀφορμὰς αὐτομάτως. πῶς σιτίοις μὲν σῶμα, λόγῳ δὲ, ψυχὴ τρέφεται. τίς ἡ τῆς φύσεως ὁλκὴ καὶ πρὸς ἄλληλα χῶσις, τοῖς γεννῶσι, καὶ τοῖς γεννωμένοις. ἵνα τῷ φίλτρῳ συνέχηται. πῶς ἑστηκότα τε τὰ εἴδη, καὶ τοῖς χαρακτῆρσι διεστηκότα. ὧν τοσούτων ὄντων, αἱ ἰδιότητες ἀνέφελκτοι. πῶς τὸ αὐτὸ ζῶον, θνητὸν καὶ ἀθάνατον. τὸ μὲν, τῇ μεταστάσει. τὸ δὲ, τῇ γεννήσει. τὸ μὲν γὰρ ὑπεξῆλθε, τὸ δὲ, ἀντεισῆλθεν, ὥσπερ ἐν ὁλκῷ ποταμοῦ μὴ ἑστῶτος καὶ μένοντος. πολλὰ δ' αὖ ἔτι φιλοσοφήσαις περὶ μελῶν καὶ μερῶν, καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα τούτων συναρμοσίας πρὸς χρείαν τε ὁμοῦ καὶ κάλλος συνεστώτων τε καὶ διεστώτων. προεχόντων τε καὶ προεχομένων ἑνουμένων τε καὶ σχιζομένων περιεχόντων τε καὶ περιεχομένων, νόμῳ καὶ λόγῳ φύσεως. πολλὰ περὶ φωνῶν καὶ ἀκοῶν. πῶς αἱ μὲν, φέρονται διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων. αἱ δὲ ὑποδέχονται, διὰ τῆς ἐν μέσῳ τοῦ ἀέρος πληγῆς καὶ τυπώσεως ἀλλήλαις ἐπιγνούμεναι. πολλὰ περὶ ὄψεως

ἀρρήτως κοινωνούσης τοῖς ὁρατοῖς. καὶ μόνῳ τῷ βούλεσθαι καὶ ὁμοῦ κινουμένης, καὶ πάντων τῷ νοῒ παρούσης. μετὰ γοῦν τῶν ἰδόντων ταῦ- χροῒ, ἐκεῖνός τε μίγνυται τοῖς νοουμένοις, καὶ αὕτη τοῖς ὁρωμένοις. πολλὰ περὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, αἳ παραδοχαί τινές εἰσι τῶν ἔξωθεν. λόγῳ μὴ θεωρούμεναι. πολλὰ περὶ

τῆς τοῖς ἐν ὕπνοις ἀναπαύσεως. καὶ τῆς ὀνειράτων ἀναπλάσεως. μνήμης τε καὶ ἀναμνήσεως. λογισμοῦ τε καὶ θυμοῦ καὶ ἐφέσεως. καὶ συντόμως εἰπεῖν, ὅσοις ὁ μικρὸς οὗτος διοικεῖται κόσμος ὁ ἄνθρωπος. βούλει σοι καὶ τὰς τῶν ἄλλων ζώων διαφορὰς πρός τε ἡμᾶς καὶ πρὸς ἄλληλα φύσεις τε καὶ γενέσεις καὶ ἀνατροφὰς καὶ χώρας καὶ ἤθη καὶ οἷον πολιτείας, καταριθμήσωμαι; πῶς τὰ μὲν, ἀγελαῖα. τὰ δὲ, μοναδικά. τὰ μὲν, ποηφάγα, τὰ δὲ σαρκοβόρα. τὰ μὲν, θυμοειδῆ. τὰ δὲ, ἥμερα. τὰ μὲν φιλάνθρωπα καὶ σύντροφα, τὰ δὲ, ἀτίθασα καὶ ἐλεύθερα. καὶ τὰ μὲν οἷον ἐγγύτερα λόγου τε καὶ μαθήσεως, τὰ δὲ παντελῶς ἄλογα καὶ ἀμαθέστατα. τὰ μὲν, πλειόνων αἰσθήσεων. τὰ δὲ ἐλαττόνων, τὰ μὲν, ἀκίνητα. τὰ δὲ, μεταβατικά. τὰ δὲ, ταχύτατα. τὰ μὲν ὑπερβάλλοντα μεγέθει, καὶ κάλλει ἢ τῷ ἑτέρῳ τούτων, τὰ δὲ, βρα-

χύτατα ἢ δυσειδέστατα, ἢ καὶ ἀμφότερα. τὰ μὲν, ἄλκιμα. τὰ δὲ, ἀσθενῆ. τὰ μὲν, ἀμυντικά. τὰ δὲ, ὕποπτα καὶ ἐπίβουλα. τὰ δὲ, ἀφύλακτα. τὰ μὲν, φιλεργὰ καὶ οἰκονομικά. τὰ δὲ, παντάπασιν ἀργὰ, καὶ ἀπρονόητα. καὶ ἔτι πρὸ τούτων, πῶς τὰ μὲν, ἑρπυστικά. τὰ δὲ, ὄρθια. τὰ μὲν, φιλόχωρα. τὰ δὲ, ἀμφίβια. τὰ μὲν, φιλόκαλα. τὰ δὲ, ἀκαλλώπιστα. σύζυγά τε καὶ ἄζυγα. σώφρονά τε καὶ ἀκόλαστα. πολύγονά τε καὶ οὐ πολύγονα. μακρόβιά τε καὶ ὀλιγόβια. κάμνοι ἂν ἡμῖν ὁ λόγος τοῖς κατὰ μέρος ἐπεξιών. σκέψαι μοι καὶ νηκτὴν φύσιν τῶν ὑδάτων διολισθαίνουσαν. καὶ οἷον ἱπταμένην κατὰ τῆς ὑγρᾶς φύσεως. καὶ τοῦ μὲν ἰδίου ζῶσαν ἀέρος. τῷ ἡμετέρῳ δὲ, κινδυνεύουσαν. ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς ὕδασιν, ἤθη τε καὶ πάθη, καὶ μίξεις καὶ γονὰς καὶ μεγέθη καὶ κάλλη φιλοχωρίας τε καὶ πλάνας. συνόδους τε καὶ ἀποχωρήσεις καὶ ἰδιότητας, μικροῦ τοῖς ἐπιγείοις παραπλησίας. ἔστι δὲ ὧν καὶ κοινωνίας καὶ ἰδιότητας ἀντιθέτους. ἔν τε εἴδεσι καὶ ὀνόμασι. σκέψαι μοι καὶ ὀρνίθων ἀγέλας καὶ ποικιλίας, ἔν τε σχήμασι καὶ χρώμασι. τῶν τε ἀλάλων καὶ τῶν ᾠδικῶν. καὶ τίς τῆς τούτων μελῳδίας ὁ λόγος, καὶ παρὰ τίνος. τίς ὁ δοὺς τέττιγι τὴν ἐπὶ στήθους μαγάδα,

καὶ τὰ ᾠδικὰ τῶν κλάδων ᾄσματά τε καὶ τε-
ρετίσματα. ὅταν ἡλίῳ κινῶνται τὰ μεσημ-
βρινὰ μουσουργοῦντες, καὶ καταφωνῶσι τὰ
ἄλση. καὶ ὁδοιπόρον ταῖς φωναῖς παραπέμ-
πωσι. Τίς ὁ κύκνῳ συνυφαίνων τὴν ᾠδήν. ὅ-
ταν ἐκπετάσῃ τὸ πτερὸν ταῖς αὔραις. καὶ
ποιῇ μέλος τὸ σύριγμα. ἐῶ γὰρ λέγειν τὰς
βιαίους φωνὰς καὶ ὅσα τέχναι σοφίζονται κα-
τὰ τῆς ἀληθείας. πόθεν, ταὼς, ὁ ἀλαζὼν ὄρ-
νις καὶ μηδικὸς, οὕτω φιλόκαλος καὶ φιλό-
τιμος, ὥστε (καὶ γὰρ αἰσθάνεται τοῦ οἰκείου
κάλλους) ὅταν ἴδῃ τινὰ πλησιάζοντα ἢ ταῖς
θηλείαις ὥς φασι καλλωπίζηται, τὸν αὐχέ-
να διάρας καὶ τὸ πτερὸν κυκλοτερῶς, πε-
ριστήσας τὸ χρυσαυγὲς καὶ κατάστερον, θεα-
τρίζειν τὸ κάλλος τοῖς ἐρασταῖς, μετὰ σοβαροῦ
τοῦ βαδίσματος. ἡ μὲν οὖν θεία γραφὴ καὶ γυ-
ναικῶν θαυμάζει σοφίαν τὴν ἐν ὑφάσμασι.
Τίς ἔδωκε λέγουσα γυναιξὶν ὑφάσματος σο-
φίαν καὶ ποικιλτικὴν ἐπιστήμην. ζώου λογι-
κοῦ τοῦτο καὶ περιττοῦ τὴν σοφίαν, καὶ μέ-
χρι τῶν οὐρανίων ὁδεύοντος. σὺ δέ μοι θαύ-
μασον, καὶ ἀλόγων φυσικὴν σύνεσιν. καὶ τὸν
λόγον παράστησον. πῶς μὲν, ὄρνισι καλιαί.
πέτραι τε καὶ δένδρα καὶ ὄροφοι, εἰς ἀσφά-
λειάν τε ὁμοῦ καὶ κάλλος ἐξησκημέναι. καὶ

τοῖς τρεφομένοις ἐπιτηδείως. πόθεν δὲ μελίσσαις τε καὶ ἀράχναις τὸ φίλεργον καὶ φιλότεχνον. ἵνα ταῖς μὲν τὰ κηρία πλέκηται καὶ συνέχηται δι' ἑξαγώνων συρίγγων καὶ ἀντιστρόφων, καὶ τὸ ἑδραῖον αὐταῖς διὰ τοῦ μέσου διατειχίσματος καὶ ἀλλαγῆς ἐπιπλεκομένων ταῖς εὐθείαις τῶν γωνιῶν, πραγματεύηται. καὶ ταῦτα ἐν ζοφεροῖς οὕτω τοῖς σίμβλοις καὶ ἀοράτοις τοῖς πλάσμασι. αἱ δὲ διὰ λεπτῶν οὕτω καὶ ἀερίων σχεδὸν τῶν νημάτων πολυειδῶς διατεταμένων, πολυπλόκους τοὺς ἱστοὺς ἐξυφαίνουσι. καὶ ταῦτα ἐξ ἀφανῶν τῶν ἀρχῶν. οἴκησίν τε ὁμοῦ τιμίαν καὶ θήραν τῶν ἀσθενῶν, εἰς τροφῆς ἀπόλαυσιν. ποῖος εὐκλείδης ἐμιμήσατο ταῦτα γραμμαῖς ἐμφιλοσοφῶν ταῖς οὐκ οὔσαις. καὶ κάμνων ἐν ταῖς ἀποδείξεσι. τίνος παλαμήδους τακτικὰ κινήματά τε καὶ σχήματα γεράνων, ὥς φασι καὶ ταῦτα παιδεύματα. κινουμένων ἐν τάξει, καὶ μετὰ ποικίλης τῆς πτήσεως. ποῖοι φειδίαι καὶ ζεύξιδες καὶ πολύγνωτοι, παῤῥάσιοί τέ τινες καὶ ἀγλαοφῶντες. κάλλη μεθ' ὑπερβολῆς γράφειν καὶ πλάττειν εἰδότες. τίς κνώσσιος δαιδάλου χορὸς ἐναρμόνιος νύμφη πονηθεὶς εἰς κάλλους περιουσίαν. ἢ λαβύρινθος κρητικὸς δυσδιέξοδος καὶ δυσέλικτος

ποιητικῶς εἰπεῖν. καὶ πολλάκις ἀπαντῶ ἑαυτῷ, τοῖς τῆς τέχνης σοφίσμασι. καὶ σιωπῶ μυρμήκων ταμεῖά τε καὶ ταμίας. καὶ θησαυρισμὸν τροφῆς τῷ καιρῷ σύμμετρον. τἄλλα τε ὅσα περὶ ὁδῶν καὶ ἡγουμένων καὶ τῆς ἐν τοῖς ἔργοις εὐταξίας ἔγνωμεν ἱστορούμενα. εἰ τούτων ἐφικτὸς ὁ λόγος σοι, καὶ τὴν περὶ ταῦτα σύνεσιν ἔγνως, σκέψαι καὶ φυτῶν διαφοράς, μέχρι καὶ τῆς ἐν φύλλοις φιλοτεχνίας. πρὸς τὸ ἥδιστόν τε ἅμα ταῖς ὄψεσι καὶ τοῖς καρποῖς χρησιμώτατον. σκέψαι μοι καὶ καρπῶν ποικιλίαν καὶ ἀφθονίαν. καὶ μάλιστα τῶν ἀναγκαιοτάτων τὸ κάλλιστον. καὶ σκέψαι μοι καὶ δυνάμεις ῥιζῶν καὶ χυλῶν καὶ ἀνθέων καὶ ὀσμῶν, οὐχ ἡδίστων μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑγίειαν ἐπιτηδείων. καὶ χρωμάτων χάριτας καὶ ποιότητας. ἔτι δὲ λίθων πολυτελείας καὶ διαυγείας. ἐπειδή σοι πάντα προὔθηκεν ὥσπερ ἐν πανδαισίᾳ κοινῇ. ὅσα τε ἀναγκαῖα καὶ ὅσα πρὸς ἀπόλαυσιν, ἡ φύσις. ἵν' εἰ μή τι ἄλλο, ἐξ ὧν εὐεργετῇ γνωρίσῃς θεόν, καὶ τῷ δεῖσθαι, γένῃ σεαυτοῦ συνετώτερος. ἐντεῦθεν ἔπελθέ μοι, γῆς πλάτη καὶ μήκη, τῆς κοινῆς πάντων μητρός. καὶ κόλπους θαλαττίους. ἀλλήλοις τε καὶ τῇ γῇ συνδεομένους, καὶ ἀλσῶν

κάλλη, καὶ ποταμοὺς καὶ πηγάς. διαψιλεῖς τε καὶ ἀενάους οὐ μόνον ψυχρῶν καὶ ποτίμων ὑδάτων. καὶ τῶν ὑπὲρ γῆς ἀλλὰ καὶ ὅσαι ὑπὸ γῆν ῥέουσαι καὶ σήραγγάς τινας ὑποτρέχουσαι εἶτ' ἐξωθούμεναι βιαίῳ τῷ πνεύματι καὶ ἀντιτυπούμεναι. εἶτ' ἐκπυρούμεναι τῷ σφοδρῷ τῆς πάλης καὶ τῆς ἀντιθέσεως. ὅπῃ παρείκοι κατὰ μικρὸν ἀναῤῥήγνυνται. καὶ τὴν τῶν θερμῶν λουτρῶν χρείαν ἐντεῦθεν ἡμῖν χαρίζονται πολλαχοῦ τῆς γῆς καὶ μετὰ τῆς ἐναντίας δυνάμεως ἰατρείαν ἄμισθον. καὶ αὐτόματον, εἰπὲ πῶς, καὶ πόθεν ταῦτα. τί τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἄτεχνον ὕφασμα. οὐχ ἧττον ἐπαινετὸν τῆς πρὸς ἄλληλα συνθέσεως, ἢ καθ' ἕκαστον θεωρούμενα. πῶς γῆ μὲν, ἕστηκε παγία καὶ ἀκλινής. ἐπὶ τίνος ὀχουμένη. καὶ τίνος ὄντος τοῦ ὑπερείδοντος. καὶ τίνος ἐκεῖνο πάλιν. οὐδὲ γὰρ ὁ λόγος, ἔχει ἐφ' ὃ ἐρεισθῇ. πλὴν τοῦ θείου θελήματος. καὶ πῶς ἡ μὲν, εἰς ὀρῶν κορυφὰς ἀνηγμένη, ἡ δὲ, εἰς πεδία καθεζομένη. καὶ ταῦτα πολυειδῶς καὶ ποικίλως. καὶ ταῖς κατ' ὀλίγον ἐναλλαγαῖς μεθισταμένη, πρός τε τὴν χρείαν ἐστὶν ἀφθονωτέρα. καὶ τῷ ποικίλῳ χαριεστέρα. καὶ ἡ μὲν, εἰς οἰκήσεις νενεμημένη. ἡ δὲ, ἀοίκητος. ὅσην αἱ ὑπερβολαὶ τῶν ὀρῶν ἀποτέμνονται. καὶ ἄλλη πρὸς

ἄλλό τι πέρας ἀρχομένη καὶ ἀποβαίνουσα. τῆς τοῦ θεοῦ μεγαλουργίας ἐναργέστατόν ἐστι γνώρισμα. θαλάττης δὲ, εἰ μὲν μὴ τὸ μέγεθος εἶχον θαυμάζειν, ἐθαύμασα ἂν τὸ ἥμερον. καὶ πῶς ἵσταται λελυμένη, τῶν ἰδίων ὅρων ἐντός. εἰ δὲ μὴ τὸ ἥμερον, πάντως τὸ μέγεθος. ἐπεὶ δὲ ἀμφότερα, τὴν ἐν ἀμφοτέροις δύναμιν ἐπαινέσομαι. τί τὸ συναγαγὸν, τί τὸ δῆσαν. πῶς ἐπαίρεταί τε καὶ ἵσταται. ὥσπερ αἰδουμένη τὴν γείτονα γῆν. πῶς καὶ δέχεται ποταμοὺς πάντας. καὶ ἡ αὐτὴ, διαμένει διὰ πλῆθος περιουσίας. ἢ οὐκ οἶδ᾽ ὅ τι χρὴ λέγειν. πῶς ψάμμος ὅριον αὐτῇ, τηλικούτῳ στοιχείῳ. ἔχουσί τι λέγειν οἱ φυσικοὶ καὶ σοφοὶ τὰ μάταια καὶ κυάθῳ μετροῦντες ὄντως τὴν θάλασσαν, τὰ τηλικαῦτα ταῖς ἑαυτῶν ἐπινοίαις; ἢ συντόμως ἐγὼ παρὰ τῆς γραφῆς τοῦτο φιλοσοφήσω. καὶ τῶν μακρῶν λόγων, πιθανώτερόν τε καὶ ἀληθέστερον. πρόσταγμα ἐγύρωσεν ἐπὶ πρόσωπον ὕδατος. τοῦτο τῆς ὑγρᾶς φύσεως ὁ δεσμός. πῶς δὲ τὸν χερσαῖον ναυτίλον ἄγει ξύλῳ μικρῷ καὶ πνεύματι, τοῦτο οὐ θαυμάζεις ὁρῶν; οὐδ᾽ ἐξίσταταί σου ἡ διάνοια. ἵνα γῆ καὶ θάλασσα συνδεθῶσι ταῖς χρείαις. καὶ ταῖς ἐπιμιξίαις καὶ εἰς ἓν ἔλθῃ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ τοσοῦτον ἀλλήλων διεστηκότα

κατὰ τὴν φύσιν, τίνος δὲ πηγῶν, αἱ πρῶται πηγαί. ζήτησον ἄνθρωπε. εἴ τισοι τούτων ἐξιχνιάσαι ἢ εὑρεῖν δυνατόν. καὶ τίς ὁ ποταμοὺς σχίσας καὶ πεδία καὶ ὄρη καὶ δοὺς τὸν δρόμον ἀκώλυτον. καὶ πῶς ἐκ τῶν ἐναντίων τὸ θαῦμα. μήτε θαλάσσης ἐπεξιούσης, μήτε ποταμῶν ἱσταμένων. τίς δὲ ἡ τῶν ὑδάτων τροφή. καὶ τί τὸ ταύτης διάφορον. τῶν μὲν, ἄνωθεν ἀρδομένων. τῶν δὲ, ταῖς ῥίζαις ποτιζομένων. ἵνα τι καὶ αὐτὸς κατατρυφήσω τοῦ λόγου, θεοῦ τὴν τρυφὴν ἐξηγούμενος. ἄγε δὴ γῆν ἀφεὶς, καὶ τὰ περὶ γῆν, πρὸς τὸν ἀέρα, κουφίσθητι τοῖς τῆς διανοίας πτεροῖς. ἵνα σοι καθ' ὁδὸν ὁ λόγος προΐῃ. κἀκεῖθεν ἀνάξωσι πρὸς τὰ οὐράνια. καὶ τὸν οὐρανὸν αὐτόν. καὶ τὰ ὑπὲρ οὐρανόν. καὶ τοῖς ἑξῆς, ὀκνεῖ μὲν προσβῆναι ὁ λόγος. προσβήσεται δὲ ὅμως ὁ πόσον ἔξεστι. τίς ὁ χέας ἀέρα. τὸν πολὺν τοῦτον πλοῦτον, καὶ ἄφθονον. οὐκ ἀξίαις οὐ τύχαις μετρούμενον οὐχ ὅροις κρατούμενον. οὐχ ἡλικίαις μεριζόμενον. ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ μάννα διανομὴν, αὐταρκείᾳ περιλαμβανόμενον καὶ ἰσομοιρίᾳ τιμώμενον, τὸ τῆς πτηνῆς φύσεως ὄχημα. τὴν ἀνέμων ἕδραν. τὴν ὡρῶν εὐκρασίαν. τὴν ζώων ψύχωσιν. μᾶλλον δὲ, τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶ-

μα συντήρησιν. ἐν ᾧ σώματα. καὶ μεθ' οὗ λόγος. ἐν ᾧ φῶς καὶ τὸ φωτιζόμενον. καὶ ἡ ὄψις, ἡ δι' αὐτοῦ ῥέουσα. σκόπει δέ μοι καὶ τὰ ἑξῆς. οὐ γὰρ συγχωροῦμαι τῷ ἀέρι δοῦναι τὴν ἅπασαν δυναστείαν τῶν τοῦ ἀέρος εἶναι νομιζομένων. τίνα μὲν, ἀνέμων ταμεῖα. τίνες δὲ θησαυροὶ χιόνος. τίς δὲ, ὁ τετοκὼς βώλους δρόσου κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἐκ γαστρὸς δὲ τίνος ἐκπορεύεται κρύσταλλος. τίς ὁ δεσμεύων ὕδωρ ἐν νεφέλαις. καὶ τὸ μὲν, ἱστὰς ἐπὶ τῶν νεφελῶν. ὢ τοῦ θαύματος λόγῳ κρατουμένην φύσιν τὴν ῥέουσαν. τὸ δὲ ἐκχέον ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. καὶ σπείρων καιρίως καὶ ὁμοτίμως. καὶ οὐδὲ ἀφεὶς ἅπασαν τὴν ὑγρὰν οὐσίαν, ἐλευθέραν καὶ ἄσχετον. ἀρκεῖ γὰρ ἡ ἐπὶ νῶε κάθαρσις. καὶ τῆς ἑαυτοῦ διαθήκης οὐκ ἐπιλήσμων ὁ ἀψευδέστατος. οὔτε ἀνέχων παντάπασιν. ἵνα μὴ πάλιν ἡλίου τινὸς δεηθῶμεν, τὴν ξηρότητα λύοντος. ἐὰν κλείσῃ φησὶ τὸν οὐρανὸν, τίς ἀνοίξει, ἐὰν δὲ, ἀνοίξῃ τοὺς καταράκτας, τίς συνέξει, τίς οἴσει τὴν ἐπ' ἀμφότερα τοῦ ὑετίζοντος ἀμετρίαν. ἐὰν μὴ τοῖς ἑαυτοῦ μέτροις, καὶ σταθμοῖς διεξάγῃ τὰ σύμπαντα. τί μοι φιλοσοφήσεις περὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν. ὦ βροντῶν ἀπὸ γῆς σύ. καὶ οὐδὲ μικροῖς

σπινθῆρσι

σπινθῆρσι τῆς ἀληθείας λαμπόμενε. τίνας ἀτμοὺς ἀπὸ γῆς αἰτιάσῃ, νέφους δημιουργοὺς, ἢ ἀέρος, πύκνωσίν τινα, ἢ νεφῶν τῶν μανωτάτων θλίψιν, ἢ σύῤῥηξιν. ἵνα ἡ μὲν θλίψις σοι, τὴν ἀστραπήν. ἡ δὲ ῥῆξις, τὴν βροντὴν ἀπεργάσηται. ποῖον δὲ πνεῦμα στενοχωρούμενον, εἶτα οὐκ ἔχον διέξοδον, ἵνα ἀστράψῃ θλιβόμενον. καὶ βροντήσῃ ῥηγνύμενον. εἰ τὸν ἀέρα διῆλθες τῷ λογισμῷ, καὶ ὅσα περὶ ἀέρα, ψαῦσον ἤδη σὺν ἐμοὶ καὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν οὐρανίων. πίστις δὲ ἀγέτω πλέον ἡμᾶς, ἢ λόγος. εἴπερ ἔμαθες τὸ ἀσθενὲς ἐν τοῖς ἐγγυτέρω. καὶ λόγον ἔγνως, τῷ γνῶναι τὰ ὑπὲρ λόγον. ἵνα μὴ παντελῶς ἐπίγειος ἧς ἢ περίγειος. ἀγνοῶν καὶ αὐτὸ τοῦτο, τὴν ἄγνοιαν. τίς περιήγαγεν οὐρανόν. ἔταξεν ἀστέρας. μᾶλλον δὲ, τί πρὸ τούτων οὐρανὸς καὶ ἀστέρες. ἔχοις ἂν εἰπεῖν ὁ μετέωρος, ὁ τὰ ἐν ποσὶν ἀγνοῶν, καὶ οὐδὲ σαυτὸν μετρῆσαι δυνάμενος; τὰ δὲ ὑπὲρ τὴν σὴν φύσιν πολυπραγμονῶν, καὶ κεχηνὼς εἰς τὰ ἄμετρα; ἔστω γάρ σε κύκλους καὶ περιόδους καὶ πλησιασμοὺς καὶ ἀποχωρήσεις καταλαμβάνειν, ἐπιβολὰς καὶ ἀνατολὰς, καὶ μοίρας τινὰς καὶ λεπτότητας, καὶ ὅσοις σὺ τὴν θαυμασίαν σου ταύτην ἐπιστήμην ἀποσεμνύνεις. οὔπω τῶν ὄντων κατάλη-

ψις, τῶν ὄντων ἐστὶν, ἀλλὰ κινήσεώς τινος ἐπι-
τήρησις. ἡ πλείονι γυμνασίᾳ βεβαιωθεῖσα,
καὶ εἰς ἓν ἀγαγοῦσα τὰ τηρηθέντα πλείοσιν,
εἶτα λόγον ἐπινοήσασα, ἐπιστήμη προσηγο-
ρεύθη, ὥσπερ τὰ περὶ σελήνην παθήμα-
τα γνώριμα γέγονε τοῖς πολλοῖς, τὴν ὄψιν
ἀρχὴν λαβόντα τῆς γνώσεως. σὺ δὲ, εἰ λίαν
ἐπιστήμων εἶ τούτων, καὶ δικαίως ζητεῖς θαυ-
μάζεσθαι, ἐπεὶ τίς ἡ τῆς τάξεως αἰτία καὶ
τῆς κινήσεως. πόθεν ἥλιος φυκτωρεῖ πάσῃ
τῇ οἰκουμένῃ. καὶ πάσαις ὄψεσιν, ὥσπερ
χοροῦ τινος κορυφαῖος. πλέον τοὺς ἄλλους
ἀστέρας ἀποκρύπτων φαιδρότητι, ἢ τινες ἐ-
κείνων, ἑτέρους. ἀπόδειξις δέ. οἱ μὲν, ἀντι-
λάμπουσιν. ὁ δὲ, ὑπερλάμπει. καὶ οὐδὲ ὅ-
τι συνανίσχουσιν ἐᾷ γνωρίζεσθαι. καλὸς, ὡς
νυμφίος. ταχὺς, ὡς γίγας καὶ μέγας. οὐ δὲ γὰρ
ἀνέχομαι ἄλλοθεν, ἢ τοῖς ἐμοῖς αὐτὸν ἀπο-
σεμνύνειν. τοσοῦτος τὴν δύναμιν, ὥστε ἀπ'
ἄλλων ἄκρων, ἄλλα τῇ θερμότητι καταλαμ-
βάνειν, καὶ μηδὲν διαφεύγειν αὐτοῦ τὴν αἴσθη-
σιν. ἀλλὰ πᾶσαν πληροῦσθαι. καὶ ὄψιν, φω-
τὸς, καὶ σωματικὴν φύσιν, θερμότητος. θέ-
ροντος, ἀλλ' οὐ φλέγοντος εὐκρασίᾳ ἡμερό-
τητι καὶ τάξει κινήσεως. ὡς πᾶσι παρόντος
καὶ πάντα ἐπίσης περιλαμβάνοντος. ἐκεῖ-

ρο δέ σοι τηλίκον εἰ κατενόησας, τοῦτο ἐν αἰσθη-
τοῖς ἥλιος, ὅπερ ἐν νοητοῖς θεός, ἔφη τις τῶν
ἀλλοτρίων. αὐτὸς γὰρ ὄψιν φωτίζων ὥσπερ
ἐκεῖνος νοῦν, αὐτὸς καὶ τῶν ὁρωμένων ἐστὶ τὸ
κάλλιστον. ὡς ὑπὲρ ἐκεῖνος, τῶν νοουμένων.
ἀλλὰ τί τὸ κινῆσαν αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς, τί δαί,
τὸ ἀεὶ κινοῦν καὶ περιάγον ἑστῶτα λόγῳ καὶ
μὴ κινούμενον ὄντως ἀκάμαντα καὶ φερέ-
σβιον, καὶ φυσίζωον, καὶ ὅσα ποιηταῖς ὑμνεῖ-
ται κατὰ λόγον, καὶ μήτε τῆς ἑαυτοῦ φο-
ρᾶς ἀποστάντα, μήτε τῶν εὐεργεσιῶν ἱστάμενον.
πῶς ἡμέρας δημιουργὸς ὑπὲρ γῆς. καὶ νυ-
κτὸς ὑπὸ γῆν. ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι χρὴ λέγειν ἡ-
λίῳ προσβλέψαντα. τίς ἡ τούτων πρὸς ἀλλή-
λους τε καὶ αὔξησις, καὶ ἀφαίρεσις, καὶ ἡ τῆς ἀνισότη-
τος ἰσότης, ἵν' εἴπω τι καὶ παράδοξον. πῶς
δὲ ὡρῶν ποιητής τε καὶ μεριστής, εὐτάκτως ἐ-
πιγινομένων τε καὶ ἀπογινομένων, καὶ ὥσπερ
ἐν χορῷ συμπλεκομένων ἀλλήλαις καὶ διι-
σταμένων, τὸ μὲν, φιλίας νόμῳ, τὸ δέ, εὐτα-
ξίας. καὶ κατὰ μικρὸν κιρναμένων. καὶ ταῖς
ἐγγύτησι κλεπτομένων ταυτὸν ἡμέραις τε
καὶ νυξίν. ἵνα μὴ τῇ ἀληθείᾳ λυπήσωσιν. ἀλλ' οὗ-
τος μὲν ἡμῖν ἥλιος. σὺ δὲ ἔγνως σελήνης φύ-
σιν, καὶ πάθη. καὶ μέτρα φωτός, καὶ δρό-
μους, καὶ πῶς ὁ μὲν, ἡμέρας ἔχει τὴν δυνα-

στείας, ἡ δὲ, νυκτὸς προκαθέζεται· καὶ ἡ μὲν, θηρίοις δίδωσι παῤῥησίαν· ὁ δὲ, ἄνθρωπον, ἐπὶ τὸ ἔργον ἀνίστησιν, ἢ ὑψούμενος, ἢ ταπεινούμενος, πρὸς τὸ χρησιμώτατον; συνῆψας δὲ, δεσμὸν πλειάδος, ἢ φραγμὸν ὠρίωνος· ὡς ὁ ἀριθμῶν πλήθη ἄστρων, καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα καλῶν, καὶ δόξης ἑκάστου διαφορὰν· καὶ τάξιν κινήσεως, ἵνα σοι πιστεύσω διὰ τούτων πλέκοντι τὰ μετέωρα καὶ κατὰ τοῦ κτίστου τὴν κτίσιν ὁπλίζοντι; τί λέγεις· ἐνταῦθα στησόμεθα τοῦ λόγου; μέχρι τῆς ὕλης καὶ τῶν ὁρωμένων; ἢ ἐπειδὴ τοῦ κόσμου παντὸς ἀντίτυπον τὴν μωσέως σκηνὴν οἶδεν ὁ λόγος, τοῦ ἐξ ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων λέγω συστήματος, τὸ πρῶτον καταπέτασμα διασχόντες, καὶ ὑπερβάντες τὴν αἴσθησιν, εἰς τὰ ἅγια παρακύψομεν· τὴν νοητὴν φύσιν καὶ ἐπουράνιον· οὐκ ἔχομεν οὐδὲ ταύτην ἀσωμάτως ἰδεῖν, εἰ καὶ ἀσώματος· πῦρ καὶ πνεῦμα προσαγορευομένην, ἢ γινομένην· ποιεῖν γὰρ λέγεται τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα· καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα· εἰ μὴ ποιεῖν μέν ἐστι τὸ συντηρεῖν τῷ λόγῳ· καθ' ὃν ἐγένοντο· πνεῦμα δὲ ἀκούει καὶ πῦρ, τὸ μὲν, ὡς νοητὴ φύσις· τὸ δὲ, ὡς καθάρσιος, ἐπεὶ καὶ τῆς πρώτης οὐσίας τὰς αὐτὰς οἶ-

διακλήσεις. πλὴν ἡμῖν γε ἀσώματος ἔστω. ἢ ὅτι ἐγγύτατα. ὁρᾷς ὅπως ἰλιγγιῶμεν περὶ τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἔχομεν οἷ προσέλθωμεν; ἢ τοσοῦτον ὅσον εἰδέναι ἀγγέλους τινὰς καὶ ἀρχαγγέλους, θρόνους, κυριότητας, ἀρχὰς, ἐξουσίας, λαμπρότητας, ἀναβάσεις, νοερὰς δυνάμεις, ἢ νόας, καθαρὰς φύσεις καὶ ἀκιβδήλους ἀκινήτους πρὸς τὸ χεῖρον, ἢ δυσκινήτους περὶ τὸ πρῶτον αἴτιον, ἀεὶ χορευούσας, ἢ πῶς ἄν τις αὐτὰς ἀνυμνήσειεν, ἐκεῖθεν ἐλλαμπομένας, τὴν καθαρωτάτην ἔλλαμψιν, ἢ ἄλλως ἄλλην κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς φύσεως, καὶ τῆς τάξεως. τοσοῦτον τῷ καλῷ μορφουμένας, καὶ τυπουμένας, ὥς τε ἄλλα γίνεσθαι φῶτα. καὶ ἄλλους φωτίζειν δύνασθαι, ταῖς τοῦ πρώτου φωτὸς ἐπιρροίαις τε καὶ διαδόσεσι, λειτουργοὺς θείου θελήματος. δυνατὰς ἰσχύϊ φυσικῇ τε καὶ ἐπικτήτῳ. πάντα ἐπιπορευομένας, πᾶσι πανταχοῦ παρούσας ἑτοίμως. προθυμίᾳ τε λειτουργίας, καὶ κουφότητι φύσεως. ἄλλας ἄλλο τι τῆς οἰκουμένης μέρος διειληφυίας, ἢ ἄλλῳ τινὶ τοῦ παντὸς ἐπιτεταγμένας. ὡς οἶδεν ὁ ταῦτα τάξας καὶ διορίσας. πάντα εἰς ἓν ἀγούσας, πρὸς μίαν σύννευσιν τοῦ τὰ πάντα δημιουργήσαντος. ὑμνῳ

δοὺς θείας μεγαλειότητος. θεωροὺς δόξης ἀϊδίου καὶ ἀϊδίως. οὐχ ἵνα δοξασθῇ θεὸς, οὐ γάρ ἐστιν ὃ προστεθήσεται τῷ πλήρει, τῷ καὶ τοῖς ἄλλοις χορηγῷ τῶν καλῶν, ἀλλ᾽ ἵνα μὴ λείπῃ τὸ εὐεργετεῖσθαι καὶ ταῖς πρώταις μετὰ θεὸν φύσεσι. ταῦτα εἰ μὲν πρὸς ἀξίαν ὕμνηται, τῆς τριάδος ἡ χάρις, καὶ τῆς μιᾶς ἐν τοῖς τρισὶ θεότητος. εἰ δὲ τῆς ἐπιθυμίας ἐνδεέστερον, ἔχει τὸ νικᾷν καὶ οὕτως ὁ λόγος, τοῦτο γὰρ ἠγωνίζετο παραστῆσαι. ὅτι νοῦ κρείττων, καὶ ἡ τῶν δευτέρων φύσις, μὴ ὅτι τῆς πρώτης καὶ μόνης. ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν, ὑπὲρ ἅπαντα.

ΓΡΗΓΟΡΊΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΎ ΠΕΡῚ ΥἹΟΥ͂, ΛΌΓΟΣ ΠΡΩ͂ΤΟΣ.

ἃ μὲν οὖν εἴποι τίς ἂν, ἐπικόπτων τὴν περὶ τὸν λόγον αὐτῶν ἑτοιμότητα καὶ ταχυτῆτα καὶ τὸ τοῦ τάχους ἐπισφαλὲς, ἐν πᾶσι μὲν πράγμασι, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς περὶ θεοῦ λόγοις, ταῦτά ἐστιν. ἐπεὶ δὲ, τὸ μὲν ἐπιτιμᾶν, οὐ μέγα, ῥᾷστον γὰρ καὶ τοῦ βουλομένου παντὸς, τὸ δὲ ἀντεισάγειν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀνδρὸς εὐσε-

βοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος, φέρε τῷ ἁγίῳ θαρρήσαντες πνεύματι, τῷ παρ' αὐτῶν μὲν ἀτιμαζομένῳ, παρ' ἡμῶν δὲ προσκυνουμένῳ, τὰς ἡμετέρας περὶ τῆς θεότητος ὑπολήψεις αἵ τινές ποτε εἰσὶν ὥσπερ τινὰ τόκον εὐγενῆ τε καὶ ὥριμον, εἰς φῶς προενέγκωμεν· οὐδὲ ἄλλοτε μὲν σιωπήσαντες· οὐ γὰρ μόνον ἡμεῖς νεανικοί τε καὶ μεγαλόφρονες· νῦν δὲ καὶ μᾶλλον παρρησιαζόμενοι τὴν ἀλήθειαν· ἵνα μὴ τῇ ὑποστολῇ καθὼς γέγραπται, τὸ μὴ εὐδοκεῖσθαι κατακριθῶμεν· διπλοῦ δὲ ὄντος λόγου παντός, τοῦ μὲν, τὸ οἰκεῖον κατασκευάζοντος, τοῦ δὲ, τὸ ἀντίπαλον ἀνατρέποντος, καὶ ἡμεῖς τὸν οἰκεῖον ἐκθέμενοι πρότερον, οὕτω τὰ τῶν ἐναντίων ἀνατρέψαι πειρασόμεθα· καὶ ἀμφότερα, ὡς οἷόν τε διὰ βραχέων ἵν' εὐσύνοπτα γένηται τὰ λεγόμενα· ὥσπερ ὃν αὐτοὶ λόγον εἰσαγωγικὸν ἐπενόησαν, πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἁπλουστέρων ἢ εὐηθεστέρων· καὶ μὴ τῷ μήκει τοῦ λόγου διαχυθῇ τὰ νοούμενα· καθάπερ ὕδωρ οὐ σωλῆνι σφιγγόμενον, ἀλλὰ κατὰ πεδίου χεόμενον καὶ λυόμενον. τρεῖς αἱ ἀνωτάτω δόξαι περὶ θεοῦ· ἀναρχία καὶ πολυαρχία καὶ μοναρχία. αἱ μὲν οὖν δύο, παισὶν Ἑλλήνων ἐπαίχθησαν, καὶ παιζέσθωσαν, τό, τε γὰρ ἄναρχον, ἄτα

κτον, τό, τε πολύαρχον· στασιῶδες καὶ οὕτως ἄναρχον καὶ οὕτως ἄτακτον. εἰς ταυτὸ γὰρ ἀμφότερα φέρει τὴν ἀταξίαν. ἡ δὲ εἰς λύσιν, ἀταξία γὰρ μελέτη λύσεως. ἡμῖν δὲ μοναρχία τὸ τιμώμενον. μοναρχία δὲ οὐχ ἣν ἓν περιγράφει πρόσωπον. ἔστι γὰρ καὶ τὸ ἓν στασιάζον πρὸς ἑαυτὸ πολλὰ καθίστασθαι. ἀλλ' ἣν φύσεως ὁμοτιμία συνίστησι. καὶ γνώμης σύμπνοια. καὶ ταυτότης κινήσεως. καὶ πρὸς τὸ ἓν τῶν ἐξ αὐτοῦ σύννευσις. ὅπερ ἀμήχανον ἐπὶ τῆς γενητῆς φύσεως. ὥς τε κἂν ἀριθμῷ διαφέρῃ τῇ ἐξουσίᾳ μὴ τέμνεσθαι. διὰ τοῦτο μονὰς ἀπ' ἀρχῆς εἰς δυάδα κινηθεῖσα, μέχρι τριάδος ἔστη, καὶ τοῦτό ἐστιν ἡμῖν, ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὁ μὲν, γεννήτωρ καὶ προβολεὺς, λέγω δὲ, ἀπαθῶς, καὶ ἀχρόνως καὶ ἀσωμάτως, τῶν δὲ, τὸ μὲν γέννημα. τὸ δὲ, πρόβλημα. ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως ἄν τις ταῦτα καλέσειεν, ἀφελὼν πάντη τῶν ὁρωμένων. οὐ γὰρ δὴ ὑπέρχυσιν ἀγαθότητος εἰπεῖν θαῤῥήσομεν ὅ τῶν παρ' ἕλλησι φιλοσοφησάντων εἰπεῖν τις ἐτόλμησεν. οἷον κρατήρ τις ὑπερεῤῥύη. σαφῶς οὑτωσὶ λέγων, ἐν οἷς περὶ πρώτου αἰτίου καὶ δευτέρου φιλοσοφεῖ. μή ποτε ἀκούσιον τὴν γέννησιν εἰσαγάγωμεν, καὶ οἷον περίττωμά τι φυσικὸν καὶ δυσκάθεκτον. ἥκιστα

τοῖς περὶ θεότητος ὑπονοίαις προέχων. ἡμεῖς δὲ ἐνταῦθα τῶν ἡμετέρων ὅρων ἱστάμενοι, τὸ ἀγέννητον εἰσάγομεν, καὶ τὸ γεννητὸν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, ὥς που φησὶν αὐτὸς ὁ θεὸς καὶ λόγος. πότε οὖν ταῦτα; ὑπὲρ τὸ, πότε ταῦτα. εἰ δὲ δεῖ τι καὶ νεανικῶς εἰπεῖν, ὅτε ὁ πατήρ. πότε δ', ὁ πατήρ; οὐκ ἦν ὅτε οὐκ ἦν. τοῦτο δὲ οὕτω καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. πάλιν ἐρώτα με καὶ πάλιν ἀποκρινοῦμαί σοι. πότε ὁ υἱὸς γεγέννηται, ὅτε ὁ πατὴρ οὐ γεγέννηται, πότε δὲ τὸ πνεῦμα ἐκπεπόρευται, ὅτε ὁ υἱὸς οὐκ ἐκπεπόρευται. ἀλλὰ γεγέννηται ἀχρόνως καὶ ὑπὲρ λόγον. εἰ καὶ μὴ δυνάμεθα τὸ ὑπὲρ χρόνον παραστῆσαι. θέλοντες χρονικὴν ἐκφυγεῖν ἔμφασιν. τὸ γὰρ ὅτε, καὶ πρὸ τοῦδε καὶ μετὰ ταῦτα καὶ ἀπ' ἀρχῆς, οὐκ ἄχρονα, κἂν ὅτι μάλιστα βιαζώμεθα. πλὴν εἰ τὸ παρεκτεινόμενον τοῖς ἀϊδίοις διάστημα τὸν αἰῶνα λαμβάνοιμεν. τὸ μὴ κινήσει τινὶ, μηδὲ ἡλίου φορᾷ μεριζόμενον, καὶ μετρούμενον. ὅπερ ὁ χρόνος. πῶς οὖν οὐ συνάναρχα, εἰ συναΐδια. ὅτι ἐκεῖθεν, εἰ καὶ μὴ μετ' ἐκεῖνον. τὸ μὲν γὰρ ἄναρχον, καὶ ἀΐδιον. τὸ δὲ ἀΐδιον, οὐ πάντως ἄναρχον. ἕως ἂν εἰς ἀρχὴν ἀναφέρηται τὸν πατέρα. οὐκ ἄναρχα οὖν, τῷ αἰτίῳ. δῆλον δὲ ὅτι

αἴτιον. ὡς οὐ πάντως πρεσβύτερον, τῶν ὧν ἐστὶν αἴτιον. οὐδὲ γὰρ τοῦ φωτὸς ἥλιος. καὶ ἄχρονά πως τῷ χρόνῳ. κἂν σὺ μορμολύττῃ τοὺς ἁπλουστέρους. οὐ γὰρ ὑπὸ χρόνον τὰ ἐξ ὧν ὁ χρόνος. πῶς οὖν οὐκ ἐμπαθὴς ἡ γέννησις. ὅτι ἀσώματος. εἰ γὰρ ἡ ἐν σώματος ἐμπαθής, ἀπαθὴς ἡ ἀσώματος. ἐγὼ δέ σε ἀντερήσομαι. πῶς θεὸς, εἰ κτίσμα. οὐ γὰρ θεὸς τὸ κτιζόμενον. ἵνα μὴ λέγω ὅτι κἀνταῦθα πάθος, ἂν σωματικῶς λαμβάνηται. οἷον χρόνοι. ἔφεσις. ἀνατύπωσις. φροντίς. ἐλπίς. λύπη. κίνδυνος. ἀποτυχία. διόρθωσις. ἃ πάντα καὶ πλείω τούτων, περὶ τὴν κτίσιν. ὡς πᾶσιν εὔδηλον. θαυμάζω δ' ὅτι μὴ καὶ τοῦτο τολμᾷς. συνδυασμούς τινας ἐννοεῖν. καὶ χρόνους κυήσεως. καὶ κινδύνους ἀμβλώσεως. ὡς οὐδὲ γεννᾶν ἐγχωροῦν. εἰ μὴ οὕτω γεγέννηκεν. ἢ πάλιν πτηνῶν τινὰς καὶ χερσαίων καὶ ἐνύδρων γεννήσεις ἀπαριθμούμενος, τούτων τινὶ τῶν γεννήσεων ὑπάγειν τὴν θείαν καὶ ἀνεκλάλητον. ἢ καὶ τὸν υἱὸν ἀναιρεῖν ἐκ τῆς καινῆς ὑποθέσεως. καὶ οὐδ' ἐκεῖνο δύνασαι συνιδεῖν, ὅτι ᾧ διάφορος ἡ κατὰ σάρκα γέννησις, ποῦ γὰρ ἐν τοῖς σοῖς ἔγνως θεοτόκον παρθένον, τούτῳ καὶ ἡ πνευματικὴ γέννησις ἐξαλλάττουσα. μᾶλλον δὲ ᾧ τὸ εἶναι μὴ ταὐτὸν, τούτῳ καὶ τὸ γεννᾶν διάφορον

τίς οὖν ἐστι πατὴρ οὐκ ἠργμένος; ὅστις οὐδὲ τοῦ εἶναι ἤρξατο. ᾧ δὲ τὸ εἶναι ἤρξατο, τούτῳ καὶ τὸ εἶναι πατρί. οὐκοῦν πατὴρ ὕστερον. οὐ γὰρ ἤρξατο. καὶ πατὴρ κυρίως, ὅτι μὴ καὶ υἱός. ὡς περ καὶ υἱὸς κυρίως, ὅτι μὴ καὶ πατήρ. τὰ γὰρ ἡμέτερα, οὐ κυρίως. ὅτι καὶ ἄμφω. οὐ γὰρ τόδε μᾶλλον ἢ τόδε καὶ ἐξ ἀμφοῖν ἡμεῖς. οὐχ ἑνὸς, ὥστε μερίζεσθαι, καὶ κατ᾽ ὀλίγον ἄνθρωποι. καὶ ἴσως οὐδὲ ἄνθρωποι, καὶ οἷοι μὴ τεθελήμεθα. καὶ ἀφιέντες, καὶ ἀφιέμενοι. ὡς μόνας τὰς σχέσεις λείπεσθαι ὀρφανὰς τῶν πραγμάτων. ἀλλὰ τὸ ἐγέννησε φησὶν αὐτὸ καὶ τὸ γεγέννηται, τί ἄλλο ἢ ἀρχὴν εἰσάγει γεννήσεως. τί οὖν ἂν μηδὲ τοῦτο λέγωμεν. ἀλλ᾽ ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς γεγεννημένος. ἵνα σου ῥᾳδίως φύγωμεν τὰς περιέργους ἐνστάσεις καὶ φιλοχρόνους. ἆρα γραφὴν ἀποίσεις καθ᾽ ἡμῶν ὡς παραχαραττόντων τι τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἀληθείας; ἢ πᾶσιν εὔδηλον, ὅτι πολλὰ τῶν χρονικῶς λεγομένων ἐνηλλαγμένως τοῖς χρόνοις προφέρεται, καὶ μάλιστα παρὰ τῇ συνηθείᾳ τῆς γραφῆς. οὐχ ὅσα τοῦ παρεληλυθότος χρόνου μόνον ἐστὶν, ἢ τοῦ παρόντος, ἀλλὰ καὶ ὅσα τοῦ μέλλοντος. ὡς τὸ, ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη. οὔπω γὰρ ἐφρυάξαντο. καὶ ἐν ποταμῷ διελεύ-

σονται ποθί. ὅπερ οὐ διαβεβήκασι. καὶ μακρὸν ἂν εἴη πάσας ἀπαριθμεῖν τὰς τοιαύτας φωνάς, αἳ τοῖς φιλοπόνοις τετήρηνται. ταῦτα μὲν δὴ τοιοῦτον. οἷον δὲ αὐτῶν κἀκεῖνο, ὡς λίαν δύσερι καὶ ἀναίσχυντον. βουληθείς φασι γεγέννηκε, τὸν υἱὸν, ἢ μὴ βουλόμενος. εἶτα δεσμοῦσιν ὡς οἷόν τε ἀμφοτέρωθεν, ἅμμασιν οὐκ ἰσχυροῖς ἀλλὰ καὶ λίαν σαθροῖς. εἰ μὲν γὰρ οὐ θέλων, φασὶ τετυράννηται. καὶ τίς ὁ τυραννήσας; καὶ πῶς ὁ τυραννηθεὶς, θεός; εἰ δὲ θέλων, θελήσεως υἱὸς ὁ υἱός. πῶς οὖν ἐκ τοῦ πατρός; καὶ καινήν τινα μητέρα τὴν θέλησιν ἀντὶ τοῦ πατρὸς ἀναπλάττουσιν. ἓν μὲν οὖν τοῦτο χάριεν αὐτῶν, ἂν τοῦτο λέγωσιν. ὅτι τοῦ πάθους ἀποστάντες, ἐπὶ τὴν βούλησιν καταφεύγουσιν. οὐ γὰρ πάθος ἡ βούλησις. δεύτερον δὲ, ἴδωμεν, τὸ ἰσχυρὸν αὐτῶν, ὅ, τι λέγουσιν. ἄριστον δὲ αὐτοῖς συμπλακῆναι πρότερον ἐγγυτέρω. σὺ δὲ αὐτὸς ὁ λέγων εὐχερῶς ὅ, τι ἂν θέλῃς. ἐκ θέλοντος ὑπέστης τοῦ σοῦ πατρὸς; ἢ μὴ θέλοντος. εἰ μὲν γὰρ οὐκ οὐ θέλοντος τετυράννηται. τῆς βίας. καὶ τίς ὁ τυραννήσας αὐτόν; οὐ γὰρ δὴ τὴν φύσιν ἐρεῖς. ἐκείνη γὰρ ἔχει καὶ τὸ σωφρονεῖν. εἰ δὲ θέλοντος, ἀπόλωλέ σοι δι᾽ ὀλίγας συλλαβὰς ὁ πατήρ. θελήσεως γὰρ υἱὸς ἀλλ᾽ οὐ πατρὸς ἀ-

κατέφλυσας. ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τὸν θεὸν, μέτειμι καὶ τὰ κτίσματα καὶ τὸ σὸν ἐρώτημα προσάξω τῇ σῇ σοφίᾳ. θέλων ὑπέστησεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ἢ βιασθείς. εἰ μὲν βιασθεὶς καὶ ἐνταῦθα ἡ τυραννὶς, καὶ ὁ τυραννήσας. εἰ δὲ βουλόμενος, ἐστέρηται τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ κτίσματα, καὶ σὺ πρὸ τῶν ἄλλων ὁ τοιούτους ἀνευρίσκων λογισμοὺς. καὶ τοιαῦτα σοφιζόμενος. θελήσει γὰρ μέσῃ τοῦ κτίστου διατειχίζεται. ἀλλ' ἕτερόν ἐστιν οἶμαι θέλων καὶ θέλησις. γεννῶν καὶ γέννησις. λέγων καὶ λόγος εἰ μὴ μεθύομεν. τὰ μὲν, ὁ κινούμενος, τὰ δὲ οἷον, ἡ κίνησις. οὐκοῦν θελήσεως, τὸ θεληθέν. οὐ δὲ γὰρ ἕπεται πάντως, οὐ δὲ τὸ γεννηθὲν, γεννήσεως οὐδὲ τὸ ἀκουσθὲν ἐκφωνήσεως, ἀλλὰ τοῦ θέλοντος. καὶ τοῦ γεννῶντος καὶ τοῦ λέγοντος. τὰ δὲ τοῦ θεοῦ, καὶ ὑπὲρ πάντα ταῦτα, ᾧ γέννησίς ἐστιν ἴσως, ἡ τοῦ γεννᾶν θέλησις. ἀλλ' οὐδὲν μέσον, εἴγε καὶ τοῦτο δεξόμεθα ὅλως. ἀλλὰ μὴ καὶ θελήσεως κρείττων ἡ γέννησις. βούλει τί προσπαίξω καὶ τὸν πατέρα παρὰ σοῦ. γὰρ ἔχω τὰ τοιαῦτα τολμᾶν. θέλων θεὸς, ὁ πατὴρ ἢ μὴ θέλων. καὶ ὅπως ἀποφεύξῃ τὸ σὸν περιδέξιον. εἰ μὲν δὴ θέλων, πότε τοῦ θέλειν ἠργμένος, οὐ γὰρ πρὶν εἶναι. οὐ δὲ γὰρ ἦν τι πρότερον. ἢ τὸ μὲν, αὐτοῦ θέλησιν, τὸ δὲ θεληθὲν, μεριστὸς οὖν,

πῶς δὲ οὐ θελήσεως; καὶ οὗτος κατὰ σὲ πρό-
βλημα. εἰ δὲ οὐ θέλων, τί τὸ βιασάμενον εἰς
τὸ εἶναι. καὶ πῶς θεὸς εἰ βεβίασται, καὶ ταῦ-
τα οὐκ ἄλλο τι ἢ αὐτὸ τὸ εἶναι θεός. πῶς οὖν
φησὶ γεγέννηται. πῶς ἔκτισται, εἴπερ ἔκτι-
σται κατὰ σέ. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς αὐτῆς
ἀπορίας. τάχα ἂν εἴποις, βουλήσει καὶ λό-
γῳ. ἀλλ' οὔπω λέγεις τὸ πᾶν. πῶς γὰρ ἔρ-
γου δύναμιν ἔχων ἡ βούλησις καὶ ὁ λόγος. ἔ-
τι λείπεται λέγειν. ὁ γὰρ οὕτως ἄνθρωπος.
πῶς οὖν γεγέννηται. οὐκ ἂν ἦν μεγάλη ἡ γέν-
νησις, εἰ σοὶ κατελαμβάνετο ὃς οὐδὲ τὴν ἰδίαν
ἐπίστῃ γέννησιν. ἢ μικρόν τι ταύτης κατεί-
ληφας. καὶ ὅσον αἰσχύνῃ λέγειν. ἔπειτα
οἴει τὸ πᾶν γινώσκειν. πολλὰ ἂν κάμοις πρό-
τερον, ἢ εὕροις λόγους συμπήξεως. μορφώσε-
ως. φανερώσεως. ψυχῆς πρὸς σῶμα, δεσμὸν
νοῦ πρὸς ψυχήν. λόγου πρὸς νοῦν, κίνησιν.
αὔξησιν. τροφῆς ἐξομοίωσιν. αἴσθησιν. μνή-
μην. ἀνάμνησιν. τἆλλα ἐξ ὧν συνέστηκας. καὶ
τίνα μὲν, τοῦ συναμφοτέρου ψυχῆς καὶ σώ-
ματος, τίνα δὲ, τὰ μεμερισμένα, τίνα δὲ ἃ παρ'
ἀλλήλων λαμβάνουσιν. ὧν γὰρ ὕστερον ἡ τε-
λείωσις, τούτων οἱ λόγοι μετὰ τῆς γεννήσεως.
εἰπὲ τίνες. καὶ μηδὲ τότε φιλοσοφήσῃς θεοῦ
γέννησιν. οὐ γὰρ ἀσφαλές. εἰ μὲν γὰρ τὴν σὴν γι-

γνώσῃ, δὲ πάντως καὶ τὴν τοῦ θεοῦ. εἰ δὲ μὴ τὴν
σήν, πῶς τὴν τοῦ θεοῦ, ὅσῳ γὰρ θεὸς ἀνθρώπου δυσεκ-
μετρότερος, τοσούτῳ καὶ τῆς σῆς γεννήσεως ἀλη-
πτοτέρα ἡ ἄνω γέννησις. εἰ δὲ ὅτι μὴ σοὶ κα-
ταλήπτη, διὰ τοῦτο οὐδὲ γεγέννηται, ὥρα
σοι πολλὰ διαγράφειν τῶν ὄντων, ἃ μὴ κατεί-
ληφας. καὶ πρό γε πάντων τὸν θεὸν αὐτόν.
οὐδὲ γὰρ ὅ τί ποτέ ἐστιν εἰπεῖν ἔχεις. καὶ εἰ λί-
αν τολμηρὸς εἶ καὶ τὰ περιττὰ μεγαλόψυ-
χος. κατάβαλέ σου τὰς ῥεύσεις καὶ τὰς διαι-
ρέσεις, καὶ τὰς τομάς, καὶ τὸ ὡς περὶ σώμα-
τος διανοεῖσθαι τῆς ἀσωμάτου φύσεως. καὶ τά-
χα ἂν ἄξιόν τι διανοηθείης θεοῦ γεννήσεως.
πῶς γεγέννηται. πάλιν γὰρ τὸ αὐτὸ φθέγ-
ξομαι δυσχεραίνων. θεοῦ γέννησις, σιωπῇ,
τιμάσθω. μέγα σοι τὸ μαθεῖν ὅτι γεγέννηται.
τὸ δὲ πῶς, οὐδὲ ἀγγέλοις ἐννοεῖν, μὴ ὅτι γε σοὶ
συγχωρήσομεν. βούλει παραστήσω σοι τὸ πῶς; ὡς
οἶδεν ὁ γεννήσας πατήρ. καὶ ὁ γεννηθεὶς υἱός.
τὸ δὲ ὑπὲρ ταῦτα, νέφει κρύπτεται. τὴν σὴν δια-
φεῦγον ἀμβλυωπίαν. ὄντα οὖν γεγέννηκεν,
ἢ οὐκ ὄντα. τῶν ληρημάτων. περὶ ἐμὲ καὶ σὲ
ταῦτα. οἳ τὸ μέν τι ἦμεν, ὥσπερ ἐν τῇ ὀσφύϊ,
τοῦ ἀβραάμ, ὁ λευΐ, τὸ δὲ, γεγόναμεν. ὥστε πως ἐξ
ὄντων, τρόπον τινὰ τὸ ἡμέτερον. καὶ οὐκ ὄν-
των. ἐναντίως περὶ τὴν ἀρχέγονον ὕλην, ὑ-

πρόσεισι σαφῶς ἐξ οὐκ ὄντων. κἂν τινὲς ἀγεννήτων ἀναπλάττωσιν. ἐν ταὐτῷ γὰρ, σύνδρομον τῷ εἶναι, τὸ γεγεννῆσθαι καὶ ἀπ' ἀρχῆς. ὥστε ποῦ θήσεις τὸ ἀμφίκρημνον τοῦτο ἐρώτημα. τί γὰρ τοῦ ἀπ' ἀρχῆς πρεσβύτερον, ἵν' ἐκεῖ θῶμεν τὸ εἶναί ποτε τὸν υἱοῦ, ἢ μὴ εἶναι. ἀμφοτέρως γὰρ τὸ ἀπ' ἀρχῆς λυθήσεται. εἰ μή σοι καὶ ὁ πατὴρ, πάλιν ἐρωτώντων ἡμῶν ἐξ ὄντων ἢ ἐξ οὐκ ὄντων, κινδυνεύσειεν ἢ δὶς εἶναι, ὁ μὲν, προὼν, ὁ δὲ, ὤν. ἢ ταὐτὸν τῷ υἱῷ παθεῖν. ἐξ οὐκ ὄντων εἶναι διὰ τὰ σὰ τῶν ἐρωτημάτων παίγνια. καὶ τὰς ἐκ ψάμμων οἰκοδομάς. αἳ μηδὲ αὔραις ἵστανται. ἐγὼ μὲν οὖν οὐδέτερον τούτων δέχομαι. καὶ τὴν ἐρώτησιν φημὶ τὸ ἄτοπον ἔχειν, οὐχὶ τὸ ἄπορον τὴν ἀπάντησιν. εἰ δέ σοι φαίνεται ἀναγκαῖον εἶναι τὸ ἕτερον ἀληθεύειν ἐπὶ παντὸς κατὰ τὰς σὰς διαλεκτικὰς ὑπολήψεις, δέξαι μου τι μικρὸν ἐρώτημα. ὁ χρόνος, ἐν χρόνῳ, ἢ οὐκ ἐν χρόνῳ, εἰ μὲν ἐν χρόνῳ, τίνι τούτῳ. καὶ τί παρὰ τοῦτον ὄντι. καὶ πῶς περιέχοντι. εἰ δὲ οὐκ ἐν χρόνῳ, τίς ἡ περιττὴ σοφία χρόνον εἰσάγειν ἄχρονον. τοῦ δὲ νῦν, ἐγὼ ψεύδομαι. δὸς τὸ ἕτερον ἢ ἀληθεύεσθαι μόνον, ἢ ψεύδεσθαι. οὐ γὰρ ἀμφότερα, δώσομεν. ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται. ἢ γὰρ ψευδόμενος ἀληθεύσει, ἢ ἀληθεύων

θεύων

ψεύσεται, πᾶσα ἀνάγκη. τί οὖν θαυ-
μαστὸν, ὥσπερ ἐνταῦθα συμβαίνει τὰ ἐναν-
τία, οὕτως ἐκεῖσε ἀμφότερα ψεύδεσθαι. καὶ
οὕτω σοι τὸ σοφὸν, ἠλίθιον ἀναφανήσεται.
ἓν ἔτι μοι λῦσον τῶν αἰνιγμάτων. σεαυτῷ δὲ
γεννωμένῳ παρῆς, πάρει δὲ νῦν, ἢ οὐδέτερον.
εἰ μὲν γὰρ καὶ παρῆς, καὶ πάρει, ὡς τίς καὶ τί-
νι. καὶ πῶς ὁ εἷς ἄμφω γεγόνατε, εἰ δὲ μηδέ-
τερον τῶν εἰρημένων, πῶς σεαυτοῦ χωρίζῃ.
καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς διαζεύξεως. ἀλλ' ἀπαίδευ-
τον τὸ περὶ τοῦ ἑνὸς, εἰ ἑαυτῷ πάρεστιν ἢ μὴ,
πολυπραγμονεῖν. ταῦτα γὰρ ἐπ' ἄλλων οὐχ
ἑαυτοῦ λέγεται. ἀπαιδευτότερον εὖ ἴσθι τὸ
ἀπ' ἀρχῆς γεγεννημένον εἰ ἦν, πρὸ τῆς γεν-
νήσεως ἢ οὐκ ἦν διευθύνεσθαι. οὗτος γὰρ περὶ
τῶν χρόνῳ διαιρετῶν ὁ λόγος. ἀλλ' οὐ ταυτόν
φησι τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητόν. εἰ δὲ τοῦτο,
οὐδὲ ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ ταυτόν. ὅτι μὲν φα-
νερῶς ὁ λόγος οὗτος ἐκβάλλει τὸν υἱὸν τῆς
θεότητος ἢ τὸν πατέρα, τί χρὴ καὶ λέγειν. εἰ γὰρ
τὸ ἀγέννητον οὐσία θεοῦ, τὸ γεννητὸν, οὐκ οὐσία. εἰ δὲ τοῦ-
το, οὐκ ἐκεῖνο. τίς ἀντερεῖ λόγος. ἑλοῦ τοίνυν τῶν
ἀσεβειῶν ὁποτέραν βούλει ὦ καινὲ θεολόγε,
εἴπερ ἀσεβεῖν πάντως ἐσπούδακας. ἔπειτα
πῶς οὐ ταυτὸν λέγεις τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεν-
νητόν. εἰ μὲν, τὸ μὴ ἐκτισμένον, κἀγὼ δέχο-

μου. οὐ γὰρ ταὐτὸν τῇ φύσει τὸ ἄναρχον καὶ τὸ κτιζόμενον. εἰ δὲ τὸ γεγεννηκὸς καὶ τὸ γεγεννημένον, οὐκ ὀρθῶς λέγεται. ταὐτὸν γὰρ εἶναι πᾶσα ἀνάγκη. αὕτη γὰρ φύσις γεννήματος, ταὐτὸν εἶναι τῷ γεγεννηκότι κατὰ τὴν φύσιν. ἢ οὕτω πάλιν. πῶς λέγεις τὸ ἀγέννητον, καὶ τὸ γεννητόν. εἰ μὲν τὴν ἀγεννησίαν αὐτὴν καὶ τὴν γέννησιν, οὐ ταὐτόν· εἰ δὲ οἷς ὑπάρχει ταῦτα, πῶς οὐ ταὐτὸν, ἐπεὶ καὶ τὸ ἄσοφον καὶ τὸ σοφὸν, ἀλλήλοις μὲν, οὐ ταὐτά. περὶ ταὐτὸν δὲ τὸν ἄνθρωπον. καὶ οὐκ οὐσίαν τέμνει. περὶ δὲ τὴν αὐτὴν οὐσίαν τέμνεται. ἢ καὶ τὸ ἀθάνατον καὶ τὸ ἄκακον καὶ τὸ ἀναλλοίωτον οὐσία θεοῦ. ἀλλ' εἰ τοῦτο, πολλαὶ οὐσίαι θεοῦ, καὶ οὐ μία. ἢ σύνθετον ἐκ τούτων τὸ θεῖον οὐ γὰρ ἀσυνθέτως ταῦτα εἴπερ οὐσίαι. ταῦτα μὲν οὔ φασι. κοινὰ γὰρ καὶ ἄλλων. ὃ δὲ μόνου θεοῦ καὶ ἴδιον, τοῦτο οὐσία. οὐκ ἂν μὲν συγχωρήσαιεν εἶναι μόνου θεοῦ τὸ ἀγέννητον, οἱ καὶ τὴν ὕλην καὶ τὴν ἰδέαν συνεισάγοντες, ὡς ἀγέννητα. τὸ γὰρ μανιχαίων πορρωτέρω ῥίψωμεν σκότος πλὴν ἔστω μόνου θεοῦ. τί δὲ ὁ ἀδάμ, οὐ μόνος πλάσμα θεοῦ; καὶ πάνυ φήσεις. ἆρ' οὖν καὶ μόνος ἄνθρωπος; οὐδαμῶς. τί δή ποτε. ὅτι μὴ ἀνθρωπότης ἡ πλάσις. καὶ γὰρ καὶ τὸ γεννηθὲν ἄνθρωπος, οὕτως

εἰ γὰρ τὸ ἀγέννητον μόνον θεὸς εἰ καὶ μόνου πατρός. ἀλλὰ δέξαι καὶ τὸ γεννητὸν εἶναι θεὸν, ἐκ θεοῦ γὰρ, εἰ καὶ λίαν εἶ φιλαγέννητος. ἔπειτα πῶς οὐσίαν θεοῦ λέγεις οὐ τὴν τοῦ ὄντος θέσιν. ἀλλὰ τὴν τοῦ μὴ ὄντος ἀναίρεσιν, τὸ γὰρ μὴ ὑπάρχειν αὐτῷ γέννησιν, ὁ λόγος δηλοῖ. οὐχ ὃ τὴν φύσιν παρίστησιν, οὐδ' ὃ ὑπάρχει τὸ μὴ ἔχον γέννησιν. τίς οὖν οὐσία θεοῦ. τῆς σῆς ἀπονοίας τὸ λέγειν. ὃς πολυπραγμονεῖς καὶ τὴν γέννησιν. ἡμῖν δὲ, μέγα κἂν εἴποτε καὶ εἰς ὕστερον τοῦτο μάθοιμεν, λυθέντος ἡμῖν τοῦ ζόφου καὶ τῆς παχύτητος. ὡς ἡ τοῦ ἀψευδοῦς ὑπόσχεσις. τοῦτο μὲν οὖν καὶ νοείσθω καὶ ἐλπιζέσθω τοῖς ὑπὲρ τούτου καθαιρομένοις. ἡμεῖς δὲ τοσοῦτον εἰπεῖν θαῤῥήσομεν. ὅτι εἰ καὶ μέγα τῷ πατρὶ τὸ μηδαμόθεν ὡρμῆσθαι, οὐκ ἔλαττον τῷ υἱῷ, τὸ ἐκ τοιούτου πατρός. τῆς τε γὰρ τοῦ ἀναιτίου δόξης μετέχοι ἂν, ὅτι ἐκ τοῦ ἀναιτίου, καὶ πρόσεστι τὸ τῆς γεννήσεως πρᾶγμα τοσοῦτον καὶ οὕτω σεβάσμιον, τοῖς μὴ πάντη χαμαιπετέσι καὶ ὑλικοῖς τὴν διάνοιαν. ἀλλ' εἰ ταυτόν φασιν ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ κατ' οὐσίαν, ἀγέννητος δὲ ὁ πατὴρ, ἔσται τοῦτο καὶ ὁ υἱός. καλῶς εἴπερ οὐσία θεοῦ, τὸ ἀγέννητον. ἵν' ᾖ τις καινὴ μίξις, γεννητοαγέννητον. εἰ δὲ περὶ οὐσίαν ἡ διαφορὰ, τί τοῦτο ὡς ἰσχυρὸν

λέγεις. ἢ καὶ σὺ πατὴρ τοῦ πατρός. ἵνα μηδενὶ λείπῃ τοῦ σοῦ πατρός, ἐπειδὴ ταυτὸν εἶ κατ' οὐσίαν. ἢ δῆλον, ὅτι τῆς ἰδιότητος ἀκινήτου μενούσης, ζητήσομεν οὐσίαν θεοῦ. ἥτις ποτέ ἐστιν, εἴπερ ζητήσομεν. ἔτι δέ, εἰ ταυτὸν ἀγέννητον καὶ θεός, ὧδε ἂν μάθοις. εἰ ταυτὸν ἦν, ἔδει πάντως, ἐπειδή τινων θεός, ὁ θεός, τινῶν εἶναι καὶ τὸ ἀγέννητον, ἢ ἐπεὶ μηδενὸς τὸ ἀγέννητον, μηδὲ τὸν θεὸν εἶναί τινων. τὰ γὰρ πάντη ταυτὰ καὶ ὁμοίως ἐκφέρεται. ἀλλὰ μὴν οὐ τινων τὸ ἀγέννητον. τίνων γάρ. καὶ τινῶν θεός, ὁ θεός. πάντων γάρ. πῶς οὖν ἂν εἴη ταυτόν, θεός, καὶ ἀγέννητον; καὶ πάλιν. ἐπειδὴ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν ἀντίκειται ἀλλήλοις, ὡς ἕξις καὶ στέρησις, ἀνάγκη καὶ οὐσίας εἰσαχθῆναι ἀντικειμένας ἀλλήλαις, ὅπερ οὐ δέδοται. ἢ ἐπειδὴ πάλιν αἱ ἕξεις τῶν στερήσεων πρότεραι, καὶ ἀναιρετικαὶ τῶν ἕξεων αἱ στερήσεις, μὴ μόνον πρεσβυτέραν εἶναι τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας τὴν τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀναιρουμένην ὑπὸ τοῦ πατρός, ὅσον ἐπὶ ταῖς σαῖς ὑποθέσεσι. τίς ἔτι λόγος αὐτοῖς τῶν ἀφύκτων. τάχα ἄν, ἐπ' ἐκεῖνο καταφύγοιεν τελευταῖον. ὡς εἰ μὲν οὐ πέπαυται τοῦ γεννᾶν ὁ θεός, ἀτελὴς ἡ γέννησις, καὶ πότε παύσεται. εἰ δὲ πέπαυται, πάντως

καὶ ἤρξατο. πάλιν οἱ σωματικοὶ, τὰ σωματι
κά. ἐγὼ δὲ, εἰ μὲν ἀΐδιον αὐτῷ τὸ γεννᾶσθαι
ἢ μὴ, οὔπω λέγω. ἕως ἂν, τὸ πρὸ πάντων χρό
νων γεννᾶσθαι, ἀκριβέστερον ἐπισκέψωμαι.
οὐχ ὁρῶ δὲ, τίς ἡ ἀνάγκη τοῦ λόγου. εἰ γὰρ ἤρ
κται κατ᾽ αὐτοὺς τὸ παυσόμενον, οὐκ ἤρκται
πάντως τὸ μὴ παυσόμενον. τί τοίνυν ἀποφα
νοῦνται περὶ ψυχῆς, ἢ τῆς ἀγγελικῆς φύ-
σεως. εἰ μὲν ἤρκται, καὶ παύσεται. εἰ δὲ οὐ παύ-
σεται, δῆλον ὅτι κατ᾽ αὐτοὺς, οὐδὲ ἤρκται.
ἀλλὰ μὴν καὶ ἤρκται, καὶ οὐ παύσεται. οὐκ
ἄρα ἤρκται κατ᾽ αὐτοὺς τὸ παυσόμενον. ὁ μὲν
οὖν ἡμέτερος λόγος, ὥσπερ ἵππου καὶ βο-
ὸς καὶ ἀνθρώπου, καὶ ἑκάστου τῶν ὑπὸ τὸ αὐ-
τὸ εἶδος εἷς λόγος ἐστὶ, καὶ ὃ μὲν ἂν μετέχῃ τοῦ
λόγου, τοῦτο καὶ κυρίως λέγεται, ὃ δ᾽ ἂν μὴ
μετέχῃ τοῦτο ἢ μὴ λέγεται, ἢ μὴ κυρίως λέ-
γεται, οὕτω δὲ καὶ θεοῦ μίαν οὐσίαν εἶναι
καὶ φύσιν καὶ κλῆσιν κἂν ἐπινοίαις τισὶ διαι
ρουμέναις συνδιαιρῆται καὶ τὰ ὀνόματα.
καὶ ὃ μὲν ἂν κυρίως λέγηται, τοῦτο καὶ εἶναι
θεὸν, ὃ δ᾽ ἂν ᾖ κατὰ φύσιν, τοῦτο καὶ ἀληθῶς ὀ
νομάζεσθαι. εἴπερ μὴ ἐν ὀνόμασιν, ἀλλ᾽ ἐν πράγ
μασίν ἐστιν ἡμῖν ἡ ἀλήθεια. οἱ δὲ, ὥσπερ δεδοι
κότες, μὴ πάντα κινεῖν κατὰ τῆς ἀληθείας,
θεὸν μὲν, εἶναι τὸν υἱὸν ὁμολογοῦσιν, ὅταν

βιάζωνται τῷ λόγῳ καὶ ταῖς μαρτυρίαις. ὁμώνυμον δὲ, καὶ μόνης κοινωνοῦντα τῆς κλήσεως. ὅταν δὲ ἀνθυποφέρωμεν αὐτοῖς, τί οὖν; οὐ κυρίως θεὸς ὁ υἱὸς, ὥσπερ οὐδὲ ζῶον τὸ γεγραμμένον; πῶς οὖν θεὸς, εἰ μὴ κυρίως θεός. τί γὰρ κωλύει φασὶ καὶ ὁμώνυμα ταῦτα εἶναι, καὶ κυρίως ἀμφότερα λέγεσθαι, καὶ προβιβάζουσιν ἡμῖν, τὸν κύνα τὸν χερσαῖον καὶ τὸν θαλάττιον. ὁμώνυμά τε ὄντα, καὶ κυρίως λεγόμενα. ἔστι γάρ τι καὶ τοιοῦτον εἶδος ἐν τοῖς ὁμωνύμοις. καὶ εἴ τι ἄλλο τῇ αὐτῇ προσχρῆται προσηγορίᾳ, καὶ μετέχει ταύτης ἐπίσης, τῇ φύσει διεστηκός. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ὦ βέλτιστε, δύο φύσεις τιθεὶς ὑπὸ τὴν αὐτὴν προσηγορίαν. οὐδὲν ἀμείνω τὴν ἑτέραν τῆς ἑτέρας εἰσάγεις. οὐδὲ τὴν μὲν, πρότερον. τὴν δὲ, ὕστερον. οὐδὲ τὴν μὲν, μᾶλλον, τὴν δὲ, ἧττον οὖσαν. οὐθ' ὅπερ λέγεται. οὐδὲ γάρ τι συνέζευκται τὸ ταύτην παρέχον αὐταῖς τὴν ἀνάγκην. οὐ γὰρ ὁ μὲν, μᾶλλον κύων. ὁ δὲ, ἧττον τοῦ ἑτέρου κυνὸς, ὁ θαλάττιος τοῦ χερσαίου. ἢ ὁ χερσαῖος ἔμπαλιν τοῦ θαλαττίου. διὰ τί γὰρ ἢ κατὰ τίνα λόγον. ἀλλ' ἐν ὁμοτίμοις πράγμασι καὶ διαφόροις, ἡ κοινωνία τῆς κλήσεως. ἐνταῦθα δὲ, τῷ θεῷ παραζευγνὺς τὸ σεβάσμιον. καὶ τὸ ὑπὲρ πᾶσαν οὐ

σίαν εἶναι καὶ φύσιν ὃ μόνου θεοῦ. καὶ οἷο-νεὶ φύσις θεότητος. εἶτα τῷ πατρὶ μὲν τοῦ-το δίδως, τὸν υἱὸν δὲ ἀποστερῶν καὶ ὑποτι-θεὶς, καὶ τὰ δεύτερα νέμων αὐτῷ τῆς τιμῆς καὶ τῆς προσκυνήσεως κἂν ταῖς συλλαβαῖς χαρίζῃ τὸ ὅμοιον, τῷ πράγματι τὴν θεότητα περι-κόπτεις, καὶ μεταβαίνεις κακούργως ἀπὸ τῆς τὸ ἴσον ἐχούσης ὁμωνυμίας, ἐπὶ τὴν τὰ μὴ ἴσα συνδέουσαν. ὥστε ὁ γραπτός σοι καὶ ὁ ζῶν ἄνθρωπος μᾶλλον, ἢ οἱ τοῦ ἀπολείγμα-τος κύνες τῇ θεότητι πλησιάζουσιν. ἢ, δὸς ἀμφοτέροις ὡς περ τὴν κοινωνίαν τῆς κλή-σεως, οὕτω δὲ καὶ τὴν ὁμοτιμίαν τῆς φύσε-ως. εἰ καὶ διαφόρους ταύτας εἰσάγεις, καὶ κα-ταλέλυκάς σου τοὺς κύνας οὓς ἐξεῦρες κα-τὰ τῆς ἀνισότητος. τί γὰρ ὄφελος τῆς ὁμω-νυμίας, εἰ τὸ ἰσότιμον μὴ ἔχοιεν οἱ παρὰ σοῦ διαιρούμενοι. οὐ γὰρ ἵνα ἰσότιμα δείξῃς, ἀλλ᾽ ἵνα ἀνισότιμα, πρὸς τὴν ὁμωνυμίαν, καὶ τοὺς κύνας κατέφυγες. πῶς ἄν τις ἐλεγχθείη μᾶλ-λον καὶ ἑαυτῷ μαχόμενος καὶ θεότητι. εἰ-ὰν δὲ λεγόντων ἡμῶν ὅτι τῷ αἰτίῳ μείζων ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ, προσλαβόντες τὴν, τὸ δὲ, αἴτιον φύσει πρότασιν, ἔπειτα τὸ μεῖζον τῇ φύσει συνάγωσιν, οὐκ οἶδα πότερον ἑαυ-τοὺς παραλογίζονται, ἢ τοὺς πρὸς οὓς ὁ λό-

τος· οὐ γὰρ ἁπλῶς ὅσα κατά τινος λέγεται, ταῦτα καὶ κατὰ τοῦ ὑποκειμένου τούτῳ ῥηθήσεται· ἀλλὰ δῆλον κατὰ τίνος καὶ τίνα. ἐπεὶ τί κωλύει κἀμὲ, ταύτην πρότασιν ποιησάμενον, τὸ ὅτι ὁ πατὴρ μείζων τῇ φύσει, ἔπειτα προσλαβόντα τὸ, φύσει δὲ οὐ πάντως μεῖζον οὐδὲ πατὴρ, ἐντεῦθεν συναγαγεῖν τὸ μεῖζον, οὐ πάντως μεῖζον· ἢ ὁ πατὴρ, οὐ πάντως πατήρ. εἰ βούλει δὲ οὕτως· ὁ θεὸς, οὐσία, ἡ οὐσία δὲ, οὐ πάντως θεός. τὸ ἑξῆς αὐτὸς συνάγαγε· ὁ θεὸς, οὐ πάντως θεός. ἀλλ' οἶμαι παρὰ τὸ πῇ καὶ ἁπλῶς ὁ παραλογισμὸς οὗτος, ὡς τοῖς περὶ ταῦτα τεχνολογεῖν σύνηθες. ἡμῶν γὰρ τὸ μεῖζον τῇ τοῦ αἰτίου φύσει διδόντων, αὐτοὶ τὸ τῇ φύσει μεῖζον ἐπάγουσιν. ὥσπερ ἂν εἰ καὶ λεγόντων ἡμῶν, ὅτι ὁ δεῖνα νεκρὸς ἄνθρωπος, ἁπλῶς ἐπῆγον αὐτοὶ τὸν ἄνθρωπον. ἐκεῖνο δὲ πῶς παραδράμωμεν οὐδενὸς ἧττον τῶν εἰρημένων ὂν ἀξιάγαστον. ὁ πατὴρ φασὶν οὐσίας ἢ ἐνεργείας ὄνομα, ὡς ἀμφοτέρωθεν ἡμᾶς δήσοντες. εἰ μὲν οὐσίας φήσομεν, συνθησομένους ἑτεροούσιον εἶναι τὸν υἱὸν, ἐπεὶ δὴ μία μὲν οὐσία θεοῦ, ταύτην δὲ, ὡς οὗτοι, προκατείληφεν ὁ πατήρ. εἰ δὲ ἐνεργείας, ποίημα σαφῶς ὁμολογήσοντας, ἀλλ' οὐ γέννημα. οὗ γὰρ ὁ ἐνεργῶν, ἐκεῖ πάντως καὶ τὸ ἐνεργού-

μένον. καὶ πῶς ἐστὶ πεποιηκότι ταὐτὸν τὸ πεποιημένον, θαυμάζειν φήσεις. σφόδρα ἂν ἠδέσθην ὑμῶν καὶ αὐτὸς τὴν διαίρεσιν, εἰ τῶν δύο τὸ ἕτερον δέξασθαι ἦν ἀναγκαῖον, ἀλλὰ μὴ τὰ δύο διαφυγόντα, τρίτον εἰπεῖν ἀληθέστερον. ὅτι οὔτε οὐσίας ὄνομα ὁ πατὴρ ὦ σοφώτατοι, οὔτε ἐνεργείας. σχέσεως δὲ καὶ τοῦ πῶς ἔχει πρὸς τὸν υἱὸν ὁ πατὴρ, ἢ ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα. ὡς γὰρ παρ' ἡμῖν αἱ κλήσεις αὗται τὸ γνήσιον καὶ οἰκεῖον γνωρίζουσιν οὕτω κἀκεῖ τὴν τοῦ γεγεννημένου πρὸς τὸ γεγεννηκὸς, ὁμοφυΐαν σημαίνουσιν. ἔστω δὲ ὑμῶν χάριν καὶ οὐσία τις ὁ πατήρ· συνεισάξει τὸν υἱὸν, οὐκ ἀλλοτριώσει κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας, καὶ τὴν τῶν κλήσεων τούτων δύναμιν. ἔστω καὶ ἐνεργείας, εἰ τοῦτο δοκεῖ· οὐδὲ οὕτως ἡμᾶς αἱρήσετε. αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐνεργηκὼς ἂν εἴη τὸ ὁμοούσιον. ἢ καὶ ἄτοπος ἄλλως πως, ἡ τῆς περὶ τούτου ἐνεργείας ὑπόληψις. ὁρᾷς ὅπως ὑμῶν καὶ κακομαχεῖν ἐθελόντων, τὰς στροφὰς διαφεύγομεν; ἐπεὶ δὲ ὅσον τὸ ἐν τοῖς λογισμοῖς καὶ ταῖς στροφαῖς ἄμαχον ἔγνωμεν, ἴδωμέν σου καὶ τὴν ἐκ τῶν θείων λογίων ἰσχύν. ἂν ἄρα δέξῃ κἂν ἐντεῦθεν πείθειν ἡμᾶς. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐκ μεγάλων καὶ ὑψηλῶν τῶν φωνῶν, τοῦ υἱοῦ τὴν θεότητα καὶ

πειλήφαμεν, καὶ κηρύσσομεν, τίνων, τούτων;
τίς θεός, τίς λόγος. ὁ ἐν ἀρχῇ, ὁ μετὰ τῆς ἀρ-
χῆς. ἡ ἀρχὴ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λό-
γος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. καὶ
μετὰ σοῦ ἡ ἀρχή, καὶ ὁ καλῶν αὐτὴν ἀπὸ γε-
νεῶν ἀρχήν. ἔτι δὲ υἱὸς μονογενής. ὁ μονογε-
νὴς υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός, ἐκεῖνος ἐξη-
γήσατο. ὁδός. ἀλήθεια ζωή. φῶς. ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός,
καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή. καὶ ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσ-
μου. σοφία. δύναμις. χριστὸς θεοῦ δύναμις, καὶ
θεοῦ σοφία. ἀπαύγασμα. χαρακτήρ, εἰκών.
σφραγίς. ὡς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ
χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. καὶ εἰκὼν
τῆς ἀγαθότητος. καὶ τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσ-
φράγισεν ὁ θεός. κύριος. βασιλεύς. ὁ ὤν. ὁ παντο-
κράτωρ. ἔβρεξε κύριος, πῦρ παρὰ κυρίου.
καὶ ῥάβδος εὐθύτητος, ἡ ῥάβδος τῆς βα-
σιλείας σου. καὶ ὁ ὤν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχό-
μενος. καὶ ὁ παντοκράτωρ, σαφῶς περὶ τοῦ
υἱοῦ λεγόμενα. καὶ ὅσα τῆς αὐτῆς τούτοις ἐστὶ δυνά-
μεως. ὧν οὐδὲν ἐπίκτητον, οὐδὲ ὕστερον τῷ υἱῷ
προσγενόμενον, ἢ τῷ πνεύματι. ὥσπερ οὐδὲ
αὐτῷ τῷ πατρί. οὐ γὰρ ἐκ προσθήκης τὸ
τέλειον. οὐ γὰρ ἦν ὅτε ἄλογος ἦν. οὐδὲ ἦν ὅ-
τε οὐ πατήρ. οὐδὲ ἦν, ὅτε οὐκ ἀληθής. ἢ ἄ-
σοφος, ἢ ἀδύνατος, ἢ ζωῆς ἐνδεής. ἢ λαμπρό-

τητος. ἢ ἀγαθότητος. σὺ δέ μοι κατάλεξον πρὸς ταῦτα, τὰ τῆς ἀγνωμοσύνης ῥήματα. τὸ θεός μου καὶ θεὸς ὑμῶν. τὸ μείζων. τὸ ἔκτισε. τὸ ἐποίησε. τὸ ἡγίασεν. εἰ βούλει δὲ καὶ τὸ δοῦλον καὶ τὸ ὑπήκοον. τὸ, δέδωκε, τὸ, ἔμαθε. τὸ ἐντέταλται. τὸ ἀπέσταλται. τὸ μὴ δύνασθαι ἀφ᾿ ἑαυτοῦ τί ποιεῖν, ἢ λέγειν, ἢ κρίνειν, ἢ δωρεῖσθαι, ἢ βούλεσθαι ἔτι δὲ καὶ ταῦτα. τὴν ἄγνοιαν. τὴν ὑποταγὴν, τὴν εὐχὴν, τὴν ἐρώτησιν τὴν προκοπήν. τὴν τελείωσιν. πρόσθες εἰ βούλει καὶ ὅσα τούτων ταπεινότερα. τὸ ὑπνοῦν, τὸ πεινῆν. τὸ κοπιᾶν. τὸ δακρύειν. τὸ ἀγωνιᾶν, τὸ ὑποδέεσθαι. τάχα δ᾿ ἂν, ὀνειδίσαις καὶ τὸν σταυρὸν, καὶ τὸν θάνατον. τὴν γὰρ ἔγερσιν καὶ τὴν ἀνάληψιν, παρήσειν μοι δοκεῖς. ἐπειδή τι καὶ πρὸς ἡμῶν ἐν τούτοις εὑρίσκεται. πολλὰ δ᾿ ἂν ἔτι συνερμολογήσαις εἰ βούλοιο συντιθέναι τὸ ὁμώνυμον σοὶ θεὸν καὶ παρέγγραπτον. ἡμῖν δὲ ἀληθινὸν καὶ ὁμότιμον τῷ πατρί. τούτων γὰρ ἕκαστον, οὐ χαλεπὸν μὲν καὶ κατὰ μέρος ἐπεξιόντα ἐξηγήσασθαί σοι πρὸς τὸ εὐσεβέστερον, καὶ ἀνακαθαίρειν τὸ ἐν τοῖς γράμμασι πρόσκομμα. εἴγε προσπταίεις ὄντως, ἀλλὰ μὴ ἑκὼν κακουργεῖς. ἐν δὲ κεφαλαίῳ, τὰ μὲν, ὑψηλότερα, πρόσαγε τῇ θεότητι. καὶ τῇ κρείττονι φύσει παθῶν καὶ σω

ματος. τὰ δὲ, ταπεινότερα, τῷ συνθέτῳ καὶ τῷ διὰ σὲ κενωθέντι καὶ σαρκωθέντι. οὐδὲν δὲ χεῖρον εἰπεῖν, καὶ ἀνθρωπισθέντι. εἶτα καὶ ὑψωθέντι. ἵνα σὺ τὸ τῶν δογμάτων σου σαρκικὸν καὶ χαμαιπετὲς καταλύσας, μάθῃς ὑψηλότερος εἶναι, καὶ συνανιέναι θεότητι, καὶ μὴ τοῖς ὁρωμένοις ἐναπομένῃς, ἀλλὰ συνεπαίρῃ τοῖς νοουμένοις. καὶ γινώσκῃς τίς μὲν φύσεως λόγος, τίς δὲ λόγος οἰκονομίας. οὗτος γὰρ ὁ νῦν σοι καταφρονούμενος, ἦν ὅτε καὶ ὑπὲρ σὲ ἦν. ὁ νῦν ἄνθρωπος, καὶ ἀσύνθετος ἦν. ὃ μὲν ἦν, διέμεινεν. ὃ δὲ οὐκ ἦν προσέλαβεν. ἐν ἀρχῇ ἦν ἀναιτίως. τίς γὰρ αἰτία θεοῦ. ἀλλὰ καὶ ὕστερον γέγονε δι᾽ αἰτίαν. ἡ δὲ ἦν τὸ σὲ σωθῆναι τὸν ὑβριστήν. ὃς διὰ τοῦτο περιφρονεῖς θεότητα, ὅτι τὴν σὴν παχύτητα κατεδέξατο. διὰ μέσου νοὸς, ὁμιλήσας σαρκί. καὶ γενόμενος ἄνθρωπος ὁ κάτω, θεὸς, ἐπειδὴ συνανεκράθη θεῷ. καὶ γέγονεν εἷς τοῦ κρείττονος ἐκνικήσαντος. ἵνα γένωμαι τοσοῦτον θεὸς, ὅσον ἐκεῖνος ἄνθρωπος. ἐγεννήθη μὲν, ἀλλὰ καὶ γεγέννητο. ἐκ γυναικὸς μὲν, ἀλλὰ καὶ παρθένου. τοῦτο, ἀνθρώπινον. ἐκεῖνο, θεῖον. ἀπάτωρ ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ ἀμήτωρ ἐκεῖθεν. ὅλον τοῦτο θεότητος. ἐκυοφορήθη μὲν, ἀλλ᾽ ἐγνώσθη προφήτῃ καὶ αὐτῷ κυοφορουμένῳ καὶ προ

σκιρτῶντι τοῦ λόγου δι' ὃν ἐγένετο. ἐσπαργα-
νώθη μὲν, ἀλλ' ἀποσπαργανοῦται τὰ τῆς τα-
φῆς ἀνιστάμενος. ἐν φάτνῃ μὲν ἀνεκλίθη, ἀλλ'
ὑπ' ἀγγέλων ἐδοξάσθη, καὶ ὑπὸ ἀστέρος ἐμη-
νύθη. καὶ ὑπὸ μάγων προσεκυνήθη. πῶς
σὺ προσπταίεις τῷ βλεπομένῳ, μὴ σκοπῶν
τὸ νοούμενον. ἐφυγαδεύθη μὲν εἰς αἴγυπτον,
ἀλλὰ φυγαδεύει τὰ αἰγυπτίων. οὐκ εἶχεν εἶ-
δος οὐδὲ κάλλος παρὰ ἰουδαίοις, ἀλλὰ τῷ
δαβὶδ, ὡραῖος ἦν κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν
ἀνθρώπων. ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἀστράπτει, καὶ
ἡλίου φωτοειδέστερος γίνεται, τὸ μέλλον μυ-
σταγωγῶν. ἐβαπτίσθη μὲν ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ἁ-
μαρτίας ἔλυσεν ὡς θεός. ἀλλ' ἵν' ἁγιάσῃ τὰ
ὕδατα. ἐπειράσθη ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐνίκη-
σεν ὡς θεὸς, ἀλλὰ θαρρεῖν διακελεύεται, ὡς
κόσμον νενικηκώς. ἐπείνησεν, ἀλλ' ἔθρεψε χι-
λιάδας. ἀλλ' ἄρτος ἐστὶ ζωτικὸς καὶ οὐράνι-
ος. ἐδίψησεν, ἀλλ' ἐβόησεν. ἐάν τις διψᾷ, ἐρ-
χέσθω πρός με καὶ πινέτω. ἀλλὰ καὶ πηγά-
ζειν ὑπέσχετο τοὺς πιστεύοντας. ἐκοπίασεν,
ἀλλὰ τῶν κοπιώντων καὶ πεφορτισμένων
ἐστὶν ἀνάπαυσις. ἐβαρύνθη μὲν ὕπνῳ, ἀλλ' ἐ-
πὶ πελάγους κουφίζεται. ἀλλ' ἐπιτιμᾷ πνεύ-
μασιν. ἀλλὰ πέτρον κουφίζει βαπτιζόμενον.
δίδωσι τέλος, ἀλλ' ἐξ ἰχθύος, ἀλλὰ βασιλεύει

τὸ ἀπὸ τούτων. σαμαρείτης ἀκούει καὶ δαιμονῶν, πλὴν σώζει τὸν ἀπὸ ἱερουσαλὴμ καταβαίνοντα, καὶ λῃσταῖς περιπεσόντα. πλὴν ὑπὸ δαιμόνων ἐπιγινώσκεται. καὶ ἀπελαύνει δαίμονας. καὶ λεγεῶνας πνευμάτων βυθίζει. καὶ ὡς ἀστραπὴν ὁρᾶ πίπτοντα τὸν ἀρχηγὸν τῶν δαιμόνων. λιθάζεται, ἀλλ' οὐχ ἁλίσκεται. προσεύχεται, ἀλλ' ἐπακούει. δακρύει, ἀλλὰ παύει δάκρυον. ἐρωτᾶ ποῦ τέθειται λάζαρος, ἄνθρωπος γὰρ ἦν. ἀλλ' ἐγείρει λάζαρον. θεὸς γὰρ ἦν. πωλεῖται καὶ λίαν εὐώνως. τριάκοντα γὰρ ἀργυρίων, ἀλλ' ἐξαγοράζει κόσμον, καὶ μεγάλης τιμῆς. τοῦ ἰδίου γὰρ αἵματος. ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἄγεται, ἀλλὰ ποιμαίνει τὸν ἰσραήλ. νῦν δὲ καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. ὡς ἀμνὸς ἄφωνος, ἀλλὰ λόγος ἐστὶ, φωνῇ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ καταγγελλόμενος. μεμαλάκισται καὶ τετραυμάτισται, ἀλλὰ θεραπεύει πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν. ἐπὶ τὸ ξύλον ἀνάγεται, προσπήγνυται. ἀλλὰ τῷ ξύλῳ τῆς ζωῆς ἀποκαθίστησιν. ἀλλὰ σώζει καὶ λῃστὴν συσταυρούμενον. ἀλλὰ σκοτίζει πᾶν τὸ ὁρώμενον. ὄξος ποτίζεται. χολὴν βρωματίζεται. τίς, ὁ τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταβαλὼν, ὁ τῆς πικρᾶς γεύσεως καταλυτής. ὁ γλυκασμὸς καὶ ὅλος ἐπι

θυμία· παραδίδωσι τὴν ψυχήν, ἀλλ' ἐξουσί-
αν ἔχει πάλιν λαβεῖν αὐτήν· ἀλλὰ καταπέ-
τασμα ῥήγνυται· τὰ γὰρ ἄνω παραδείκνυ-
ται· ἀλλὰ πέτραι σχίζονται· ἀλλὰ νεκροὶ προε-
γείρονται. ἀποθνήσκει, ζωοποιεῖ δὲ, καὶ κατα-
λύει τῷ θανάτῳ, τὸν θάνατον. θάπτεται, ἀλλ'
ἀνίσταται. εἰς ᾅδου κάτεισιν, ἀλλ' ἀνάγει ψυ-
χάς. ἀλλ' εἰς οὐρανοὺς ἄνεισιν, ἀλλ' ἥξει κρῖναι
ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ τοὺς τοιούτους βα-
σανίσαι λόγους, εἰ ταῦτα ἐμποιεῖ σοι τῆς πλά-
νης τὴν ἀφορμήν, ἐκεῖνά σου λυέτω τὴν πλά-
νην. ταῦτα τοῖς αἰνιγματισταῖς παρ' ἡμῶν
οὐχ ἑκόντων μὲν, οὐ γὰρ ἡδὺ τοῖς πιστοῖς ἀδο-
λεσχία καὶ λόγων ἀντίθεσις, ἀρκεῖ γὰρ καὶ εἷς
ἀντικείμενος, πλὴν ἀναγκαίως διὰ τοὺς ἐμ-
πίπτοντας. ἐπεὶ καὶ διὰ τὰς νόσους, τὰ φάρ-
μακα. ἵν' εἰδῶσι μὴ πάντα ὄντες σοφοὶ, μηδὲ,
ἀήττητοι τὰ περιττὰ καὶ κενοῦντα τὸ εὐαγ-
γέλιον. ὅταν γάρ τι τὸ τοῦ λόγου δυνατὸν προβαλ-
λώμεθα τὸ πιστεύειν ἀφέντες, καὶ τὸ τοῦ πνεύ-
ματος ἀξιόπιστον ταῖς ζητήσεσι λύσωμεν, εἶ-
τα ἡττηθῇ τοῦ μεγέθους τῶν πραγμάτων,
ὁ λόγος, ἡττηθήσεται δὲ πάντως, ἀπ' ἀσθε-
νοῦς ὀργάνου τῆς ἡμετέρας διανοίας ὁρμώ-
μενος, τί γίνεται. τὸ ἀσθενὲς τοῦ λόγου, τοῦ μυ-
στηρίου φαίνεται. καὶ οὕτω κένωσις τοῦ σταυ-

ροῦ. τὸ τοῦ λόγου κομψὸν ἀναδείκνυται, ὡς καὶ Παύλῳ δοκεῖ. ἡ γὰρ πίστις, τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς λόγου πλήρωσις. ὁ δὲ ἀναστέλλων συνδέσμους, καὶ λύων κρατούμενα, ὁ καὶ ἡμῖν εὐθὺ νοῶν ἀγαπῶν, διαλῦσαι στραγγαλιὰς βιαίων δογμάτων, μάλιστα μὲν καὶ τούτους μεταβαλὼν, ποιήσειε πιστοὺς ἀντὶ τεχνολόγων. καὶ χριστιανοὺς, ἀνθ᾽ ὧν νῦν ὀνομάζονται. τοῦτο δὴ καὶ παρακαλοῦμεν, δεόμεθα ὑπὲρ χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ θεῷ. καὶ τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε, μᾶλλον δὲ, καταλλαγείη χριστὸς ὑμῖν, καὶ τὸ πνεῦμα ὀψὲ γοῦν ἀναλάμψειεν. εἰ δὲ λίαν ἔχοιτε φιλονείκως, ἀλλ᾽ ἡμεῖς γε σώζοιμεν ἡμῖν αὐτοῖς τὴν τριάδα, καὶ ὑπὸ τῆς τριάδος σωζοίμεθα. μένοντες εἰλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι. μέχρις ἀναδείξεως τελεωτέρας τῶν ποθουμένων. ἐν αὐτῷ χριστῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΠΕΡΙ ΥΙΟΥ ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ε πειδή σοι τὰς μὲν ἐκ τῶν λογισμῶν στροφὰς καὶ πλοκὰς ἱκανῶς διεσείσαμεν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος, τὰς δὲ παρὰ τῶν θείων γραφῶν, ἐνστάσεις τε καὶ ἀντιθέσεις αἷς οἱ τοῦ γράμματος ἱερόσυλοι, καὶ τὸν νοῦν τῶν γεγραμμένων κλέπτοντες, τοὺς πολλοὺς σφετερίζονται, καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας ταράσσουσι, συλλήβδην μὲν ἤδη λελύκαμεν, καὶ οὐκ ἀμυδρῶς ὡς ἐμαυτὸν πείθω τοῖς εὐγνωμονεστέροις τὰς μὲν ὑψηλοτέρας καὶ θεοπρεπεστέρας φωνάς, προσνείμαντες τῇ θεότητι τὰς δὲ ταπεινοτέρας καὶ ἀνθρωπικωτέρας, τῷ νέῳ δι' ἡμᾶς ἀδὰμ καὶ θεῷ παθητῷ κατὰ τῆς ἁμαρτίας, τοῖς δὲ καθ' ἕκαστον οὐκ ἐπεξεληλύθαμεν ἐπειγομένου τοῦ λόγου σὺ δὲ καὶ τούτων ἐπιζητεῖς ἐν βραχέσι τὰς λύσεις τοῦ μὴ παρασύρεσθαι λόγοις πιθανότητος, ἡμεῖς καὶ ταύτας κεφαλαιώσομεν εἰς ἀριθμοὺς διελόντες διὰ τὸ εὐμνημόνευτον. ἔστι γὰρ ἐν μὲν αὐτοῖς ἐκεῖνο καὶ λίαν πρόχειρον, τὸ κύ

ριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα
αὐτοῦ. πρὸς ὃ πῶς ἀπαντησόμεθα. οὐ σολομῶν
τος κατηγορήσομεν. οὐ τὰ πρὶν ἀθετήσομεν,
διὰ τὴν τελευταίαν παράπτωσιν. οὐχὶ τῆς
σοφίας αὐτῆς εὑροῦμεν εἶναι τὸν λόγον.
τῆς οἷον ἐπιστήμης καὶ τοῦ τεχνίτου λόγου. καθ᾽
ὃν τὰ πάντα συνέστη. πολλὰ γὰρ ἡ γραφὴ
προσωποποιεῖν οἶδε καὶ τῶν ἀψύχων. ὡς τό,
ἡ θάλασσα εἶπε τάδε καὶ τάδε. καὶ ἡ ἄβυσ
σος εἶπεν, οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοί. καὶ οἱ οὐρανοὶ δια
γούμενοι δόξαν θεοῦ. καὶ πάλιν ῥομφαία
τί διακελεύεται. καὶ ὄρη καὶ βουνοὶ λόγους
ἐρωτῶνται σκιρτήσεως. τούτων οὐδὲν φα
μὲν, εἰ καί τισι τῶν πρὸ ἡμῶν ὡς ἰσχυρὰ τέ
θειται. ἀλλ᾽ ἔστω τοῦ σωτῆρος αὐτοῦ τῆς ἀλη
θινῆς σοφίας ὁ λόγος. μικρὸν δὲ, συνδιασκε
ψώμεθα τί τῶν ὄντων ἀναίτιον. θεότης. οὐ
δεὶς γὰρ αἰτίαν εἰπεῖν ἔχοι θεοῦ. ἢ τοῦτο ἂν εἴη
θεοῦ πρεσβύτερον. τίς δὲ, τῆς ἀνθρωπότητος
ἣν δι᾽ ἡμῶν ὑπέστη θεὸς αἰτία. τὸ σωθῆναι πάν
τως ἡμᾶς. τί γὰρ ἕτερον. ἐπειδὴ τοίνυν ἐν
ταῦθα καὶ τὸ, ἔκτισε καὶ τὸ γεννᾶ με σαφῶς
εὑρίσκομεν, ἁπλοῦς ὁ λόγος. ὃ μὲν ἂν μετὰ
τῆς αἰτίας εὑρίσκωμεν, προσθῶμεν τῇ ἀν
θρωπότητι. ὃ δὲ, ἁπλοῦν καὶ ἀναίτιον, τῇ θεό
τητι λογισώμεθα. ἆρ᾽ οὖν οὐ τὸ μὲν ἔκτισεν

εἴρηται, μετὰ τῆς αἰτίας. ἔκτισε γάρ με φη-
σὶν, ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ. ἔργα
δὲ χειρῶν αὐτοῦ, ἀλήθεια καὶ κρίσις. ὧν ἕνεκεν
ἐχρίσθη θεότητι. χρίσις γὰρ αὕτη τῆς ἀνθρω-
πότητος. τὸ δὲ γεννᾷ με χωρὶς αἰτίας; ἢ δεῖ-
ξόν τι τούτῳ προσκείμενον. τίς οὖν ἀντερεῖ λό-
γος. κτίσμα μὲν λέγεσθαι τὴν σοφίαν κατὰ
τὴν κάτω γέννησιν. γέννημα δὲ κατὰ τὴν πρώ-
την καὶ πλέον ἄληπτον. τούτῳ δὲ ἕπεται καὶ
τὸ, δοῦλον ἀκούειν εὖ δουλεύοντα πολλοῖς.
καὶ τὸ μέγα εἶναι αὐτῷ κληθῆναι παῖδα θεοῦ. τῷ
ὄντι γὰρ ἐδούλευσε σαρκὶ καὶ γενέσει καὶ πά-
θεσι τοῖς ἡμετέροις, διὰ τὴν ἡμετέραν ἐλευθε-
ρίαν, καὶ πᾶσιν οἷς σέσωκεν ὑπὸ τῆς ἁμαρ-
τίας κατεχομένους. τί δὲ μεῖζον ἀνθρώπου
ταπεινότητι ἢ θεῷ πλακῆναι, καὶ γενέ-
σθαι θεὸν ἐκ τῆς μίξεως, καὶ τοσοῦτον ἐπι-
σκεφθῆναι ἀνατολῇ ἐξ ὕψους, ὥστε καὶ τὸ
γεννώμενον ἅγιον υἱὸν ὑψίστου κληθῆναι. καὶ
χαρισθῆναι αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα.
τοῦτο δὲ τί ποτε ἄλλό ἐστιν ἢ θεός; καὶ τὸ, πᾶν
γόνυ κάμψαι τῷ κενωθέντι δι' ἡμᾶς, καὶ τὴν
θείαν εἰκόνα δουλικῇ μορφῇ συγκεράσαντι.
καὶ γνῶναι πάντα οἶκον ἰσραὴλ, ὅτι καὶ κύ-
ριον αὐτὸν καὶ χριστὸν, ὁ θεὸς ἐποίησε. γέγο-
νε γὰρ ταῦτα, ἐνεργείᾳ μὲν τοῦ γεννήματος. εὐ-

δοκία δὲ τοῦ γεννήτορος. δεύτερον δὲ, τὸ τῶν
1 - cor. 15 μεγίστων αὐτοῖς καὶ ἀμάχων. δεῖ γὰρ αὐτὸν
act. 3 βασιλεύειν, ἄχρι τοῦδε. καὶ ὑπ' οὐρανοῦ δεχθῆ-
ναι ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως, καὶ τὴν ἐκ
ps. 109 δεξιῶν καθέδραν ἔχειν, ἕως τῆς τῶν ἐχθρῶν
ἐπικρατήσεως. τὸ μετὰ τοῦτο δὲ, τί. λῆξαι τῆς
βασιλείας ἢ τῶν οὐρανῶν ἀπωσθῆναι; τίνος παύ-
σοντος. ἢ δι' ἥν τινα τὴν αἰτίαν. ὡς τολμηρὸς ἐ-
ξηγητὴς σὺ καὶ λίαν ἀβασίλευτος. καὶ μὴν ἀ-
κούεις τῆς βασιλείας αὐτοῦ μὴ εἶναι πέρας.
ἀλλὰ τοῦτο πάσχεις, παρὰ τὸ μὴ γινώσκειν ὅ-
τι τὸ ἕως, οὐ πάντως ἀντιδιαιρεῖται τῷ μέλλον-
τι. ἀλλὰ τὸ μέχρι μὲν τοῦδε, τίθησι. τὸ μετὰ
τοῦτο δὲ, οὐκ ἀναίνεται. ἢ πῶς νοήσεις ἵνα μὴ
matth. ult. τἄλλα λέγω, τὸ, ἔσομαι μεθ' ὑμῶν ἕως τῆς συν-
τελείας τοῦ αἰῶνος. ἆρα ὡς μετὰ τοῦτο οὐκ-
έτι ἐσομένου; καὶ τίς ὁ λόγος. οὐ μόνον δὲ, ἀλ-
λὰ καὶ παρὰ τὸ μὴ διαιρεῖν τὰ σημαινόμε-
να. βασιλεύειν γὰρ λέγεται. καθ' ἓν μὲν, ὡς παν-
τοκράτωρ καὶ θελόντων καὶ μὴ, βασιλεύς.
καθ' ἕτερον δὲ, ὡς ἐνεργῶν τὴν ὑποταγήν.
καὶ ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν τιθεὶς ἡμᾶς, ἑ-
κόντας δεχομένους τὸ βασιλεύεσθαι. τῆς μὲν
οὖν ἐκείνως νοουμένης βασιλείας, οὐκ ἔσται
πέρας. τῆς δευτέρας δὲ, τί; τὸ λαβεῖν ἡμᾶς
ὑπὸ χεῖρα καὶ σωζομένους. τί γὰρ δεῖ τὴν ὑ-

ποταγὴν ἐνεργεῖν, ὑποτεταγμένων. μεθ' ἣν ἀνίσταται, κρίνων τὴν γῆν. καὶ διαιρῶν τὸ σωζόμενον, καὶ τὸ ἀπολλύμενον. μεθ' ἣν ἵσταται, θεὸς ἐν μέσῳ θεῶν τῶν σωζομένων, διακρίνων καὶ διαστέλλων. τίνος ἕκαστος τιμῆς καὶ μονῆς ἄξιος. τούτῳ σύναπτε καὶ τὴν ὑποταγὴν, ἣν ὑποτάσσεις τῷ πατρὶ τὸν υἱόν. τί λέγεις, 1. Cor. 15
ὡς νῦν οὐχ ὑποτεταγμένου; δεῖται δὲ ὅλως ὑποταγῆναι θεῷ, θεὸς ὤν; ὡς περὶ λῃστοῦ τινὸς, ἢ ἀντιθέου ποιῇ, τὸν λόγον; ἀλλ' οὕτω σκόπει. ὅτι ὥσπερ κατάρα ἤκουσε δι' ἐμὲ, ὁ τὴν ἐμὴν λύων κατάραν, καὶ ἁμαρτία ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ ἀδὰμ ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ γίνεται νέος, οὕτω καὶ τὸ ἐμὸν ἀνυπότακτον, ἑαυτοῦ ποιεῖται. ὡς κεφαλὴ τοῦ παντὸς σώματος. ἕως μὲν οὖν ἀνυπότακτος ἐγὼ καὶ στασιώδης, τῇ τε ἀρνήσει τοῦ θεοῦ. καὶ τοῖς πάθεσιν ἀνυπότακτος τὸ κατ' ἐμὲ καὶ ὁ χριστὸς, λέγεται. ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, ὑποταγήσεται δὲ καὶ τῇ ἐπιγνώσει καὶ τῇ μεταποιήσει, τότε καὶ αὐτὸς τὴν ὑποταγὴν πεπλήρωκε, προσάγων ἐμὲ τὸν σεσωσμένον. τοῦτο γὰρ ἡ ὑποταγὴ χριστοῦ κατά γε τὸν ἐμὸν λόγον, ἡ τοῦ πατρικοῦ θελήματος πλήρωσις. ὑποτάσσει δὲ καὶ υἱὸς πατρὶ, καὶ υἱῷ πατήρ. ὁ μὲν ἐνεργῶν,

ὃ δὴ δοκῶν. ὃ καὶ πρότερον εἴρηται. καὶ οὕ-
τω τὸ ὑποτεταγμένον ὁ ὑποτάξας, θεῷ
προσάγει οἰκειούμενος τὸ ἡμέτερον.
τοιοῦτον εἶναί μοι φαίνεται, καὶ τό, ὁ θεὸς
ps.21. ὁ θεός μου πρόσχες μοι. ἵνα τί ἐγκατέλιπές
με. οὐ γὰρ αὐτὸς ἐγκαταλέλειπται ἢ ὑπὸ τοῦ
πατρὸς ἢ ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ θεότητος, ὃ δο-
κεῖ τισιν, ὥσπερ φοβουμένης τὸ πάθος, καὶ διὰ
τοῦτο συστελλομένης ἀπὸ τοῦ πάσχοντος. τίς γὰρ
ἢ γεννηθῆναι κάτω τὴν ἀρχὴν, ἢ ἐπὶ τὸν
σταυρὸν ἀνελθεῖν ἠνάγκασεν. ἐν ἑαυτῷ δὲ ὅ-
περ εἶπον τυποῖ τὸ ἡμέτερον. ἡμεῖς γὰρ ἦ-
μεν οἱ ἐγκαταλελειμμένοι καὶ παρεωραμένοι
πρότερον, εἶτα νῦν προσειλημμένοι καὶ
σεσωσμένοι τοῖς τοῦ ἀπαθοῦς πάθεσιν. ὥσ-
περ καὶ τὴν ἀφροσύνην ἡμῶν καὶ τὸ πλημ-
μελὲς οἰκειούμενος, τὰ ἑξῆς διὰ τοῦ ψαλμοῦ
φησιν, ἐπειδὴ προδήλως εἰς χριστὸν ὁ εἰκοστὸς
πρῶτος ψαλμὸς ἀναφέρεται. τῆς δὲ αὐτῆς ἔ-
heb. 5. χεται θεωρίας, καὶ τὸ μαθεῖν αὐτὸν τὴν ὑ-
πακοὴν ἐξ ὧν ἔπαθεν. ἥ τε κραυγὴ καὶ τὰ
δάκρυα, καὶ τὸ ἱκετεῦσαι καὶ τὸ εἰσακουσθῆ-
ναι. καὶ τὸ εὐλαβές. ἃ δραματουργεῖται καὶ πλέ-
κεται θαυμασίως ὑπὲρ ἡμῶν. ὡς μὲν γὰρ
λόγος, οὔτε ὑπήκοος ἦν, οὔτε ἀνήκοος. τῶν
γὰρ ὑπὸ χεῖρα ταῦτα καὶ τῶν δευτέρων. τὸ μὲν,

τῶν εὐγνωμονεστέρων. τὸ δὲ, τῶν ἀξίων κολάσεως. ὡς δὲ δούλου μορφὴ, συγκαταβαίνει τοῖς ὁμοδούλοις καὶ δούλοις. καὶ μορφοῦται τὸ ἀλλότριον, ὅλον ἐν ἑαυτῷ ἐμὲ φέρων μετὰ τῶν ἐμῶν. ἵνα ἐν ἑαυτῷ δαπανήσῃ τὸ χεῖρον, ὡς κηρὸν πῦρ ἢ ὡς ἀτμίδα γῆς, ἥλιος. κἀγὼ μεταλάβω τῶν ἐκείνου διὰ τὴν σύγκρασιν. διὰ τοῦτο ἔργῳ τιμᾷ τὴν ὑπακοήν. καὶ πειρᾶται ταύτης ἐκ τοῦ παθεῖν. οὐ γὰρ ἱκανὸν ἡ διάθεσις. ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν, εἰ μὴ καὶ διὰ τῶν πραγμάτων χωρήσαιμεν. ἔργον γὰρ ἀπόδειξις διαθέσεως. οὐ χεῖρον δὲ ἴσως κἀκεῖνο ὑπολαβεῖν. ὅτι δοκιμάζει τὴν ἡμετέραν ὑπακοὴν, καὶ πάντα μετρεῖ τοῖς ἑαυτοῦ πάθεσι τέχνῃ φιλανθρωπίας. ὥστε ἔχειν εἰδέναι τοῖς ἑαυτοῦ τὰ ἡμέτερα. καὶ πόσον μὲν ἀπαιτούμεθα, πόσον δὲ συγχωρούμεθα. λογιζομένης μετὰ τοῦ πάσχειν καὶ τῆς ἀσθενείας. εἰ γὰρ τὸ φῶς ἐδιώχθη διὰ τὸ πρόβλημα φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ, τῷ βίῳ τούτῳ ὑπὸ τῆς ἄλλης σκοτίας τοῦ πονηροῦ λέγω καὶ τοῦ πειραστοῦ, τὸ σκότος, πόσον ὡς ἀσθενέστερον. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ἐκείνου διαφυγόντος παντάπασιν, ἡμεῖς ποσῶς γε καταληφθείημεν. μεῖζον γὰρ ἐκείνῳ τὸ διωχθῆναι, ἤπερ ἡμῖν τὸ καταληφθῆναι, παρὰ τοῖς ὀρθῶς ταῦ-

τα λογιζομένοις· ἔτι δὲ προσθήσω τοῖς εἰρη-
μένοις ἐκεῖνο ἐνθυμηθείς, τὸ ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν
hrb. 2. αὐτὸς πειρασθείς, δύναται τοῖς πειραζομέ-
νοις βοηθῆσαι, σαφῶς πρὸς τὴν αὐτὴν φέ-
1 cor. 15 ρον διάνοιαν. ἔσται δὲ ὁ θεὸς, τὰ πάντα ἐν
πᾶσιν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀποκαταστάσεως.
οὐχ ὁ πατὴρ πάντως εἰς αὐτὸν ἀναλυθέντος
τοῦ υἱοῦ, ὥσπερ εἰς πυρὰν μεγάλην λαμπά-
δος, πρὸς καιρὸν ἀποσπασθείσης, εἶτα συνα-
φθείσης. μηδὲ γὰρ σαβέλλιοι τῷ ῥητῷ τούτῳ
παραφθειρέσθωσαν. ἀλλ' ὅλος θεὸς, ὅταν μη-
κέτι πολλὰ ὦμεν ὥσπερ νῦν τοῖς κινήμασι
καὶ τοῖς πάθεσιν οὐδὲν ὅλως θεοῦ ἢ ὀλίγον
ἐν ἡμῖν αὐτοῖς φέροντες. ἀλλ' ὅλοι θεοειδεῖς,
ὅλου θεοῦ χωρητικοὶ καὶ μόνου. τοῦτο γὰρ ἡ
τελείωσις, πρὸς ἣν σπεύδομεν, τεκμηριοῖ δὲ
Col. 3. μάλιστα Παῦλος αὐτός. ὃ γὰρ ἐνταῦθα περὶ
θεοῦ φησὶν ἀορίστως. ἀλλαχοῦ σαφῶς περι-
ορίζει χριστῷ, τί λέγων; ὅπου οὐκ ἔνι ἕλλην οὐ-
δὲ ἰουδαῖος. περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία. βάρβα-
ρος σκύθης. δοῦλος ἐλεύθερος. ἀλλὰ πάντα
Ioa. 14 καὶ ἐν πᾶσι χριστός. τρίτον, ἀρίθμει, τὸ μεῖζον.
Ioa. 20. τέταρτον. τὸ, θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν. εἰ μὲν
οὖν μείζων μὲν ἐλέγετο, μὴ ἴσος δὲ, τάχα ἂν
ἦν τι τοῦτο αὐτοῖς. εἰ δὲ ἀμφότερα σαφῶς
εὑρίσκομεν, τί φήσουσιν οἱ γεννάδαι. τί τὸ ἰ-

χυρὸν αὐτοῖς. πῶς συμβήσεται τὰ ἀσύμβατα. τὸ γὰρ αὐτὸ τοῦ αὐτοῦ ὁμοίως μεῖζον καὶ ἴσον εἶναι τῶν ἀδυνάτων. ἢ δῆλον ὅτι τὸ μεῖζον μέν ἐστι τῆς αἰτίας. τὸ δὲ ἴσον, τῆς φύσεως. καὶ τοῦτο, ἀπὸ πολλῆς εὐγνωμοσύνης ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς. τάχα δ' ἂν εἴποι τις ἄλλο τῷ ὑμετέρῳ λόγῳ προσφιλονεικῶν, μὴ ἔλαττον εἶναι τὸ ἐκ τοιαύτης αἰτίας εἶναι, τοῦ ἀναιτίου, τῆς τε γὰρ τοῦ ἀνάρχου δόξης μετέχοι ἂν ὅτι ἐκ τοῦ ἀνάρχου. καὶ πρόσεστιν ἡ γέννησις πρᾶγμα τοσοῦτον τοῖς γε νοῦν ἔχουσι, καὶ οὕτω σεβάσμιον. τὸ γὰρ δὴ λέγειν, ὅτι τοῦ κατὰ τὸν ἄνθρωπον νοουμένου μείζων ἀληθὲς μὲν, οὐ μέγα δέ. τί γὰρ θαυμαστὸν, εἰ μείζων ἀνθρώπου, θεός. ταῦτα μὲν οὖν εἰρήσθω πρὸς τοὺς τὸ μεῖζον κομπάζοντας. θεὸς δὲ λέγοιτο ἂν οὐ τοῦ λόγου τοῦ ὁρωμένου δέ. πῶς γὰρ ἂν εἴη τοῦ κυρίως θεοῦ, θεός. ὥσπερ, καὶ πατὴρ, οὐ τοῦ ὁρωμένου, τοῦ λόγου δέ. καὶ γὰρ ἦν διπλοῦς. ὥστε τὸ μὲν κυρίως, ἐπ' ἀμφοῖν. τὸ δὲ οὐ κυρίως, ἐναντίως ἢ ἐφ' ἡμῶν ἔχει. ἡμῶν γὰρ κυρίως μὲν θεός. οὐ κυρίως δὲ πατὴρ, καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ ποιεῖ τοῖς αἱρετικοῖς τὴν πλάνην, ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίζευξις ἐπαλλαττομένων τῶν ὀνομάτων διὰ τὴν σύγκρασιν. σημεῖον δὲ, ἡνίκα αἱ φύσεις διΐστανται.

ταῖς ἐπινοίαις, συνδιαιρεῖται καὶ τὰ ὀνόμα
τα. παύλου λέγοντος· ἄκουσον, ἵνα ὁ θεὸς
τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ ὁ πατὴρ τῆς
δόξης χριστοῦ μὲν, θεὸς τῆς δὲ δόξης, πατήρ.
εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφότερον ἓν ἀλλ' οὐ τῇ φύ
σει. τῇ δὲ συνόδῳ τούτων, τί ἂν γένοιτο γνω
ριμώτερον. πέμπτον λεγέσθω, τὸ λαμβά
νειν αὐτὸν ζωήν. ἢ κρίσιν. ἢ κληρονομίαν ἐ
Joa. θνῶν. ἢ ἐξουσίαν πάσης σαρκὸς, ἢ δόξαν, ἢ μα
θητὰς, ἢ ὅσα λέγεται. καὶ τοῦτο τῆς ἀνθρω
πότητος. εἰ δὲ καὶ τῷ θεῷ δοίης, οὐκ ἄτοπον.
οὐ γὰρ ὡς ἐπίκτητα δώσεις, ἀλλ' ὡς ἀπ' ἀρ
χῆς συνυπάρχοντα. καὶ λόγῳ φύσεως, ἀλλ'
οὐ χάριτος. ἕκτον τιθέσθω, τὸ μὴ δύνασθαι
Joa. 5. τὸν υἱὸν ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν μηδὲν, ἐὰν μή τι βλέ
πῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα. τοῦτο δὲ τοιοῦτόν ἐστι.
οὐ τῶν καθ' ἓν τρόπον λεγομένων τὸ δύνασθαι ἢ μὴ
δύνασθαι. πολύσημον δέ. τὸ μὲν, γάρ τι λέγεται
κατὰ δυνάμεως ἔλλειψιν καὶ ποτέ. καὶ πρός
τι. ὡς τὸ μὴ δύνασθαι τὸ παιδίον ἀθλεῖν. ἢ τὸ
σκυλάκιον βλέπειν ἢ πρὸς τόνδε διαγωνίζε
σθαι. ἀθλήσει γὰρ ἴσως ποτέ. καὶ ὄψεται.
καὶ διαγωνιεῖται πρὸς τόνδε, κἂν πρὸς ἕτε
ρον ἀδυνάτως ἔχῃ. τὸ δὲ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.
math. 5. ὡς τὸ, οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄ
ρους κειμένη. τάχα γὰρ ἂν καὶ κρυφθείη τις, ἐ

τι προσαθῶ αὐτὸς μείζονος. τὸ δὲ, ὡς οὐκ εὔλογον
οὐ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν, matth. 9
ἐφ' ὅσον ἔνδημος ὁ νυμφίος. εἴτε ὁ σωματι-
κῶς ὁρώμενος (οὐ γὰρ κακοπαθείας, ἀλλ' εὐ-
φροσύνης καιρὸς ὁ τῆς ἐπιδημίας) εἴτε ὡς
ὁ λόγος νοούμενος. τί γὰρ δεῖ νηστεύειν σωματι-
κῶς, τοὺς λόγῳ καθαιρομένους. τὸ δὲ, ὡς ἀ-
βούλητον ὡς τὸ μὴ δύνασθαι ἐκεῖ σημεῖα ποιῆ- Mar. 6.
σαι, διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν δεχομένων. ἐπειδὴ
γὰρ τοῦ συναμφοτέρου χρεία πρὸς τὰς ἰάσεις,
καὶ τῆς τῶν θεραπευομένων πίστεως, καὶ τῆς τοῦ
θεραπευτοῦ δυνάμεως, οὐκ ἐνεδέχετο τὸ ἕτε-
ρον τοῦ συζύγου ἐλλείποντος. οὐκ οἶδα δὲ,
εἰ μὴ καὶ τοῦτο τῷ εὐλόγῳ προσθετέον. οὐ γὰρ
εὔλογος ἴασις, τοῖς βλαβησομένοις ἐξ ἀπιστί-
ας. τοῦ δὲ αὐτοῦ λόγου, καὶ τὸ οὐ δύναται Joa. 7.
ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς. καὶ πῶς δύνασθε ἀγα- matth. 12
θὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες. πῶς γὰρ ἀδύνατον
τι τούτων, ἢ ὅτι ἀβούλητον. ἔστι δέ τι καὶ τοι-
οῦτον ἐν τοῖς λεγομένοις. ὅτι φύσει μὲν ἀδύ-
νατον. θεῷ δὲ δυνατὸν βουληθέντι ὡς τὸ μὴ δύ-
νασθαι τὸν αὐτὸν γεννηθῆναι δεύτερον. καὶ
ῥαφὶς οὐκ εἰσδεχομένη κάμηλον. τί γὰρ ἂν καὶ
κωλύσειε γενέσθαι ταῦτα θεοῦ θελήσαντος.
τούτων δὲ πάντων ἐκτὸς, τὸ παντελῶς ἀδύ-
νατον καὶ ἀνεπίδεκτον. ὡς ὃ νῦν ἐξετάζομεν.

ὥσπερ ἀδύνατον εἶναι λέγομεν, πονηρὸν εἶναι θεὸν, ἢ μὴ εἶναι, τοῦτο γὰρ ἀδυναμίας ἂν εἴη μᾶλλον θεοῦ, ἢ δυνάμεως, ἢ τὸ μὴ ὂν εἶναι, ἢ τὰ δὶς δύο καὶ τέσσαρα εἶναι καὶ δέκα, οὕτως ἀδύνατον, καὶ ἀνεγχώρητον ποιεῖν τι τὸν υἱὸν, ὧν οὐ ποιεῖ ὁ πατήρ. πάντα γὰρ ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ, τοῦ υἱοῦ ἐστιν. ὡς ἔμπαλιν τὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρός.. οὐδὲν οὖν ἴδιον, ὅτι κοινά. ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι κοινὸν καὶ ὁμότιμον. εἰ καὶ τῷ υἱῷ παρὰ τοῦ πατρός. καθ᾽ ὃ λέγεται καὶ τὸ ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα. οὐχ ὡς ἐκεῖθεν αὐτῷ τοῦ ζῆν καὶ τοῦ εἶναι συνεχομένου. ἀλλ᾽ ὡς ἐκεῖθεν ὑπάρχοντος, ἀχρόνως καὶ ἀναιτίως. βλέπει δὲ τὸν πατέρα ποιοῦντα πῶς. καὶ οὕτω ποιεῖ. ἆρα ὡς οἱ τὰς μορφὰς γράφοντες καὶ τὰ γράμματα, διὰ τὸ μὴ εἶναι τῆς ἀληθείας ἄλλως ἐπιτυχεῖν. εἰ μὴ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον βλέποντας κἀκεῖθεν χειραγωγουμένους; καὶ πῶς ἡ σοφία δεῖται τοῦ διδάξοντος, ἢ οὐ ποιήσει τι μὴ διδασκομένη. ποιεῖ δὲ πῶς ὁ πατὴρ, ἢ πεποίηκεν. ἆρα ἄλλον προϋπέστησε κόσμον ἀντὶ τοῦ παρόντος. καὶ ὑποστήσει τὸν μέλλοντα, καὶ πρὸς ἐκεῖνα βλέπων ὁ υἱὸς, τὸν μὲν ὑπέστησε. τὸν δὲ ὑποστήσει; τέσσαρες οὖν κόσμοι κατὰ τὸν λόγον τοῦτον. οἱ μὲν, πατρός. οἱ δὲ υἱοῦ

φρονήματα· τῆς ἀλογίας· καθαίρει δὲ λέπρας καὶ δαιμόνων καὶ νόσων ἀπαλλάττει, καὶ ζωοποιεῖ νεκροὺς καὶ ὑπὲρ θαλάσσης ὁδεύει καὶ τἆλλα ποιεῖ ὅσα πεποίηκεν, ἐπὶ τίνος· ἢ πότε τοῦ πατρὸς ταῦτα προενεργήσαντος· ἢ δῆλον ὅτι τῶν αὐτῶν πραγμάτων τοὺς τύπους, ἐνσημαίνεται μὲν ὁ πατήρ, ἐπιτελεῖ δὲ, ὁ λόγος οὐ δουλικῶς οὐδὲ ἀμαθῶς ἀλλ' ἐπιστημονικῶς τε καὶ δεσποτικῶς· καὶ οἰκειότερον εἰπεῖν πατρικῶς· οὕτω γὰρ ἐγὼ δέχομαι τό, ἅπερ ὑπὸ τοῦ πατρὸς γίνεται, ταῦτα καὶ τὸν υἱὸν ὁμοίως ποιεῖν· οὐ κατὰ τὴν τῶν γινομένων ὁμοίωσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς ἐξουσίας ὁμοτιμίαν· καὶ τοῦτ' ἂν εἴη τὸ ἕως ἄρτι καὶ τὸν πατέρα ἐργάζεσθαι καὶ τὸν υἱόν· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὧν πεποίηκεν οἰκονομίαν τε καὶ συντήρησιν· ὡς δηλοῖ τὸ ποιεῖσθαι τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ θεμελιοῦσθαι τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, ἅπαξ ἡρμοσμένα τε καὶ γενόμενα, καὶ στερεοῦσθαι βροντήν· καὶ κτίζεσθαι πνεῦμα· ὧν ἅπαξ μὲν ὁ λόγος ὑπέστη· συνεχὴς δὲ καὶ νῦν ἡ ἐνέργεια. Ἕβδομον λεγέσθω, τὸ καταβεβηκέναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν υἱόν, οὐχ ἵνα ποιῇ τὸ θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντος, εἰ μὲν οὖν μὴ παρὰ τοῦ κατεληλ

λυθέντος αὐτοῦ ταῦτα ἐλέγετο, εἴπομεν ἂν ὡς παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τυποῦντος τὸν λόγον. οὐ τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα νοουμένου. τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν, οὐδὲ ὑπεναντίον θεῷ θεωθὲν ὅλον, ἀλλὰ τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς. ὡς τοῦ ἀνθρωπίνου θελήματος. οὐ πάντως ἑπομένου τῷ θείῳ, ἀλλ᾽ ἀντιπίπτοντος ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἀντιπαλαίοντος. καὶ γὰρ ἐκεῖνο, οὕτως ἐνοήσαμεν. τὸ, πάτερ εἰ δυνατὸν παρελθέτω ἀπ᾽ ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο. πλὴν οὐχ ὃ ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τὸ σὸν, ἰσχυέτω θέλημα. οὔτε γὰρ, εἰ δυνατὸν ἢ μὴ, τοῦτο, ἀγνοεῖν ἐκεῖνον εἰκός. οὔτε τῷ θελήματι, ἀντεισφέρειν, τὸ θέλημα. ἐπεὶ δὲ, ὡς παρὰ τοῦ προσλαβόντος ὁ λόγος, τοῦτο γὰρ τὸ, κατεληλυθὸς, οὐ τοῦ προσλήμματος, οὕτως ἀπαντησόμεθα. οὐχ ὡς ὄντος ἰδίου τῷ υἱῷ, θελήματος παρὰ τὸ τοῦ πατρὸς, ἀλλ᾽ ὡς οὐκ ὄντος ὁ λόγος. ἵν᾽ ᾖ τοιοῦτον τὸ συναγόμενον, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, οὐδὲ γάρ ἐστι τὸ ἐμὸν τοῦ σοῦ κεχωρισμένον, ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἐμοῦ τε καὶ σοῦ. ὧν ὡς μία θεότης, οὕτω καὶ βούλησις. πολλὰ γὰρ τῶν οὕτω λεγομένων, ἀπὸ κοινοῦ λέγεται, καὶ οὐ θετικῶς, ἀρνητικῶς δέ. ὡς τὸ, οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα. οὔτε γὰρ, δίδωσιν, οὔτε μεμετρημένον. οὐ γὰρ μετρεῖται παρὰ θεοῦ, θεός. καὶ τὸ,

οὔτε ἡ ἁμαρτία μου οὔτε ἡ ἀνομία μου. οὐ
γὰρ ὡς οὔσης ὁ λόγος. ἀλλ' ὡς οὐκ οὔσης. καὶ
πάλιν. τὸ, οὐ διὰ τὰς δικαιοσύνας ἡμῶν ἃς
ἐποιήσαμεν, οὐ γάρ τι ἐποιήσαμεν. δῆλον δὲ τοῦτο
κἀν τοῖς ἑξῆς. τί γάρ φησι τὸ θέλημα τοῦ πα-
τρός. ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν σώζηται.
καὶ τυγχάνῃ τῆς τελευταίας ἀναστάσεως. ἆρ'
οὖν τοῦ πατρὸς μέν ἐστι τοῦτο θέλημα. τοῦ υἱοῦ δὲ,
οὐδαμῶς; ἢ ἄκων εὐαγγελίζεται καὶ πιστεύε-
ται; καὶ τίς ἂν τοῦτο πιστεύσειεν. ἐπεὶ καὶ τὸ,
τὸν λόγον τὸν ἀκουόμενον μὴ εἶναι τοῦ υἱοῦ, τοῦ
πατρὸς δὲ, τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν. πῶς γάρ τι
ἴδιόν τινος τὸ κοινὸν ἢ μόνου, τοῦτο συνιδεῖν
οὐκ ἔχω, πολλὰ σκοπῶν. οἶμαι δὲ, οὐδὲ ἄλ-
λος τις. ἂν οὕτω νοῇς περὶ τοῦ θέλειν, ὀρθῶς
νοεῖς καὶ λίαν εὐσεβῶς, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος. καὶ
παντὸς τοῦ εὐγνώμονος. ὄγδοόν ἐστιν αὐτοῖς,
τὸ, ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θε-
ὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας ἰησοῦν χριστόν. καὶ τὸ, οὐ-
δεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός. τοῦτο δὲ καὶ πάν-
τη ῥάστην ἔχειν τὴν λύσιν μοι φαίνεται. εἰ γὰρ τὸ
μόνον ἀληθινὸν ἐπὶ τοῦ πατρὸς θήσεις, ποῦ
θήσεις τὴν αὐτοαλήθειαν. καὶ γὰρ εἰ τῷ μόνῳ
σοφῷ θεῷ, ἢ τῷ μόνῳ ἔχοντι ἀθανασίαν, φῶς
οἰκοῦντι ἀπρόσιτον, ἢ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀ-
φθάρτῳ, ἀοράτῳ καὶ μόνῳ σοφῷ θεῷ, νοήσεις

οὕτως, οἰχήσεταί σοι θάνατον κατακριθεὶς
ὁ υἱὸς, ἢ σκότος ἢ τὸ μὴ σοφὸς εἶναι, μηδὲ βα
σιλεὺς μηδὲ, ἀόρατος, μηδὲ ὅλως θεὸς, τὸ τῶν
εἰρημένων κεφάλαιον. πῶς δαὶ οὐκ ἀπολεῖ
μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ τὴν ἀγαθότητα. ἣ μάλι
στα μόνου θεοῦ. ἀλλ' οἶμαι τὸ μὲν ἵνα γινώσκω
σι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν, ἐπ' ἀναιρέσει
λέγεσθαι τῶν οὐκ ὄντων μὲν θεῶν, λεγομέ
νων δέ. οὐ γὰρ ἂν προσέκειτο καὶ ὃν ἀπέστειλας
ἰησοῦν χριστόν. εἰ πρὸς ἐκεῖνον ἀντιδιῄρητο τὸ,
μόνον ἀληθινὸν, ἀλλὰ μὴ κατὰ κοινοῦ τῆς θεό
τητος ἦν ὁ λόγος. τὸ δὲ, οὐδεὶς ἀγαθὸς, ἀπάν
τησιν ἔχει πρὸς τὸν πειράζοντα νομικὸν, ὡς
ἀνθρώπῳ, τὴν ἀγαθότητα μαρτυρήσαντα.
τὸ γὰρ ἄκρως ἀγαθόν φησιν μόνου θεοῦ. κἂν τοῦ
το καὶ ἄνθρωπος ὀνομάζηται. ὡς τὸ, ὁ ἀγαθὸς
ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ, προβάλ
λει τὸ ἀγαθόν. καὶ δώσω τὴν βασιλείαν τῷ ἀ
γαθῷ ὑπὲρ σέ. τοῦ θεοῦ λόγος, πρὸς τὸν σαοὺλ
περὶ τοῦ δαβὶδ λέγοντος. καὶ τὸ, ἀγάθυνον κύ
ριε τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα λέ
γεται περὶ τῶν ἐν ἡμῖν ἐπαινουμένων. ἐφ'
οὓς ἡ ἀπόρροια τοῦ πρώτου καλοῦ, καὶ κατὰ δεύ
τερον λόγον ἔφθασεν. εἰ μὲν οὖν πείθομεν,
τοῦτο ἄριστον. εἰ δὲ μὴ, τί φήσεις πρὸς τοὺς λέ
γοντας ἑτέρωθι τὸν υἱὸν μόνον εἰρῆσθαι θεὸν,

κατὰ

κατὰ τὰς σὰς ὑποθέσεις. ἐν τίσι τοῖς ῥήμασιν;
ἐν ἐκείνοις. οὗτός σου θεὸς, καὶ οὐ λογισθήσεται
ἕτερος πρὸς αὐτόν. καὶ μετ᾽ ὀλίγα. μετὰ τοῦ-
το ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις
συνανεστράφη. ὅτι μὲν, οὐ περὶ τοῦ πατρὸς,
ἀλλὰ τοῦ υἱοῦ τὸ λεγόμενον, ἡ προσθήκη σα-
φῶς παρίστησιν. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ σωματικῶς
ὁμιλήσας ἡμῖν, καὶ μετὰ τῶν κάτω γενόμε-
νος. εἰ δὲ νικήσειε κατὰ τοῦ πατρὸς λέγεσθαι
τοῦτο, μὴ τῶν νομιζομένων θεῶν, ἡττήμεθα τὸν
πατέρα δι᾽ ὧν τὸν υἱὸν κατεσπουδάσαμεν.
καὶ τί ἂν τῆς νίκης ταύτης γένοιτο ἀθλιώ-
τερον ἢ ζημιωδέστερον. δεύτερον ἐκεῖνο φήσουσι,
τὸ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡ-
μῶν. εὖ γε καὶ λίαν μυστικῶς τε καὶ φιλαν-
θρώπως. τὸ γὰρ ἐντυγχάνειν, οὐχ ὡς ἡ τῶν πολ-
λῶν συνήθεια τὸ ζητεῖν ἐκδίκησιν ἔχει. τοῦτο
γάρ πως καὶ ταπεινότητος. ἀλλὰ τὸ πρε-
σβεύειν ὑπὲρ ἡμῶν, τῷ λόγῳ τῆς μεσιτείας.
ὡς καὶ τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἐντυγχάνειν λέγε-
ται. εἷς γὰρ θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀν-
θρώπων, ἄνθρωπος ἰησοῦς χριστός. πρεσβεύει
γὰρ ἔτι καὶ νῦν ὡς ἄνθρωπος, ὑπὲρ τῆς ἐμῆς
σωτηρίας, ὅτι μετὰ τοῦ σώματός ἐστιν οὗ προσέ-
λαβεν. ἕως ἂν ἐμὲ ποιήσῃ θεὸν, τῇ δυνάμει τῆς
ἐνανθρωπήσεως. κἂν μηκέτι κατὰ σάρκα γι-

νώσκηται, τὰ σαρκικὰ λέγω πάθη· καὶ χωρὶς τῆς ἁμαρτίας ἡμέτερα. οὕτω δὲ καὶ παράκλητον ἔχομεν ἰησοῦν οὐχ ὡς ὑπὲρ ἡμῶν προκαλινδούμενον τοῦ πατρὸς, καὶ προσπίπτοντα δουλικῶς, ἄπαγε τὴν δούλην ὄντως ὑπόνοιαν. καὶ ἀναξίαν τοῦ πνεύματος. οὔτε γὰρ τοῦ πατρὸς τοῦτο ἐπιζητεῖν, οὔτε τοῦ υἱοῦ πάσχειν, ἢ ὡς περὶ θεοῦ διανοεῖσθαι δίκαιον. ἀλλ' οἷς πέπονθεν ὡς ἄνθρωπος, πείθει καρτερεῖν ὡς λόγος καὶ παραινέτης. τοῦτο νοεῖταί μοι ἡ παράκλησις. δέκατον αὐτοῖς ἐστιν ἡ ἄγνοια. καὶ τὸ, μηδένα γινώσκειν τὴν τελευταίαν ἡμέραν, ἢ ὥραν. μηδὲ τὸν υἱὸν αὐτὸν εἰ μὴ τὸν πατέρα. καίτοι πῶς ἀγνοεῖ τι τῶν ὄντων ἡ σοφία. ὁ ποιητὴς τῶν αἰώνων. ὁ συντελεστὴς καὶ μεταποιητής. τὸ πέρας τῶν γινομένων. ὁ οὕτω τὰ τοῦ θεοῦ γινώσκων, ὡς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ἐν αὐτῷ. τί γὰρ ταύτης τῆς γνώσεως τελεώτερον. πῶς δαὶ τὰ μὲν πρὸ τῆς ὥρας ἀκριβῶς ἐπίσταται καὶ τὰ οἷον ἐν χρόνῳ τοῦ τέλους. αὐτὴν δὲ ἀγνοεῖ τὴν ὥραν. αἰνίγματι γὰρ τὸ πρᾶγμα ὅμοιον. ὥσπερ ἂν εἴ τις τὰ μὲν πρὸ τοῦ τείχους ἀκριβῶς ἐπίστασθαι λέγοι. αὐτὸ δὲ ἀγνοεῖν τὸ τεῖχος. ἢ τὸ τῆς ἡμέρας τέλος εὖ ἐπιστάμενος, τὴν ἀρχὴν τῆς νυ-

κτὸς μὴ γινώσκειν, ἔνθα ἡ τοῦ ἑτέρου γνῶσις,
ἀναγκαίως συνεισάγει τὸ ἕτερον. ἢ πᾶσιν εὔ
δηλον. ὅτι γινώσκει μὲν ὡς θεὸς, ἀγνοεῖν δέ
φησιν ὡς ἄνθρωπος. ἄν τις τὸ φαινόμενον χω
ρίσῃ τοῦ νοουμένου. τὸ γὰρ ἀπόλυτον εἶναι τὴν
υἱοῦ τὴν προσηγορίαν καὶ ἄσχετον, οὐ προ-
σκειμένου τῷ υἱῷ τοῦ τινὸς, ταύτην ἡμῖν δί
δωσι τὴν ὑπόνοιαν. ὥστε τὴν ἄγνοιαν ὑπο-
λαμβάνειν ἐπὶ τὸ εὐσεβέστερον, τῷ ἀνθρωπί
νῳ μὴ τῷ θείῳ ταύτην λογιζομένους. εἰ μὲν
οὖν οὗτος αὐτάρκης ὁ λόγος, ἐνταῦθα στησό
μεθα. καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητείσθω. εἰ δὲ μὴ,
τό γε δεύτερον. ὥσπερ τῶν ἄλλων ἕκαστον,
οὕτω δὴ καὶ ἡ γνῶσις τῶν μεγίστων, ἐπὶ τὴν
αἰτίαν ἀναφερέσθω τιμῇ τοῦ γεννήτορος. δο-
κεῖ δέ μοι τίς μηδ᾽ ἂν ἐκείνως ἀναγνοὺς, ὡς τῶν
καθ᾽ ἡμᾶς φιλολόγων τὶς μικρὸν ἐννοῆσαι.
ὅτι οὐδὲ ὁ υἱὸς ἄλλως οἶδε τὴν ἡμέραν, ἢ τὴν
ὥραν, ἢ ὡς ὁ πατήρ. τί γὰρ τὸ συναγόμενον, ὁ ποῖ
ον. ἐπειδὴ ὁ πατὴρ γινώσκει, διὰ τοῦτο καὶ
ὁ υἱός. ὡς δῆλον, ὅτι μηδενὶ γνωστὸν τοῦτο μηδὲ
ληπτὸν, πλὴν τῆς πρώτης φύσεως. ἐλείπε
το περὶ τοῦ ἐντετάλθαι. καὶ τετηρηκέναι τὰς
ἐντολὰς, καὶ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ πάντοτε πεποιη-
κέναι, διαλαβεῖν ἡμᾶς. ἔτι δὲ, τελειώσεως καὶ
ὑψώσεως, καὶ τοῦ μαθεῖν ἐξ ὧν ἔπαθε τὴν ὑπα-

κείων καὶ ἀρχιερωσύνης τε καὶ προσφο-
ρᾶς καὶ παραδόσεως καὶ δεήσεως τῆς πρὸς
τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου καὶ
ἀγωνίας καὶ θρόμβων καὶ προσευχῆς καὶ
εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον, εἰ μὴ πᾶσι πρόδηλον ἦν,
ὅτι περὶ τὸ πάσχον τὰ τοιαῦτα τῶν ὀνομά-
των, οὐ περὶ τὴν ἄτρεπτον φύσιν καὶ τοῦ πά-
σχειν ὑψηλοτέραν. ὁ μὲν οὖν περὶ τῶν ἀν-
τιθέτων λόγος τοσοῦτον, ὅσον ῥίζα τις εἶναι,
καὶ ὑπόμνημα τοῖς ἐξεταστικωτέροις τῆς τε-
λεωτέρας ἐξεργασίας. ἄξιον δὲ ἴσως, καὶ
τοῖς προειρημένοις ἀκόλουθον, μὴ δὲ τὰς προ-
σηγορίας τοῦ υἱοῦ παρελθεῖν ἀθεωρήτους.
πολλάς τε οὔσας, καὶ κατὰ πολλῶν κειμέ-
νας τῶν περὶ αὐτὸν νοουμένων, ἀλλ' ἑκάστην
αὐτῶν, ὅ τι ποτε βούλεται παραστῆσαι καὶ
δεῖξαι τὸ, τῶν ὀνομάτων μυστήριον. Ἀρκτέον
δὲ ἡμῖν ἐντεῦθεν. τὸ θεῖον, ἀκατονόμαστον. καὶ
τοῦτο δηλοῦσιν οὐχ οἱ λογισμοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ
ἑβραίων οἱ σοφώτατοι καὶ παλαιότατοι. ὅ-
σον εἰκάζειν ἔδοξαν. οἱ γὰρ χαρακτῆρσιν ἰδίοις
τὸ θεῖον τιμήσαντες, καὶ οὐδὲ γράμμασιν ἀνα-
σχόμενοι τοῖς αὐτοῖς ἄλλο τι γράφεσθαι τῶν
μετὰ θεὸν καὶ θεὸν, ὡς δέον ἀκοινώνητον εἶναι
καὶ μέχρι τούτου τὸ θεῖον τοῖς ἡμετέροις, πό-
τε ἂν δέξαιντο λυομένῃ φωνῇ δηλοῦσθαι,

τὴν ἄλυτον φύσιν καὶ ἰδιάζουσαν. οὔτε γὰρ
ἀέρα τις ἔπνευσεν ὅλον πώποτε. οὔτε οὐσίαν
θεοῦ παντελῶς ἢ νοῦς ἐχώρησεν ἢ φωνὴ πε-
ριέλαβεν. ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν σκιαγρα-
φοῦντες τὰ κατ' αὐτὸν, ἀμυδράν τινα καὶ ἀ-
σθενῆ, καὶ ἄλλην ἀπ' ἄλλου φαντασίαν συλ-
λέγομεν. καὶ οὗτος ἄριστος ἡμῖν θεολόγος,
οὐχ ὃς εὗρε τὸ πᾶν, οὐ δὲ γὰρ δέχεται τὸ πᾶν
ὁ δεσμὸς, ἀλλ' ὃς αὖ ἄλλου φαντασθῇ πλέον,
καὶ πλεῖον ἐν ἑαυτῷ συναγάγῃ τὸ τῆς ἀλη-
θείας ἴνδαλμα, ἢ ἀποσκίασμα, ἢ ὅ τι καὶ ὀ-
νομάζομεν. ὅσον δ' οὖν ἐκ τῶν ἡμῖν ἐφικ-
τῶν, ὁ μὲν ὢν, καὶ ὁ θεὸς, μᾶλλόν πως τῆς
οὐσίας ὀνόματα. καὶ τούτων μᾶλλον, ὁ ὢν,
οὐ μόνον ὅτι τῷ μωϋσεῖ χρηματίζων ἐπὶ τοῦ
ὄρους, καὶ τὴν κλῆσιν ἀπαιτούμενος ἥτις
ποτε εἴη, τοῦτο προσεῖπεν ἑαυτὸν, ὁ ὢν ἀπέ-
σταλκέ με τῷ λαῷ κελεύσας εἰπεῖν, ἀλλ' ὅτι
καὶ κυριωτέραν ταύτην εὑρίσκομεν. ἡ μὲν
γὰρ τοῦ θεοῦ, κἂν ἀπὸ τοῦ θέειν ἢ αἴθειν ἐ-
τυμολογῆται τοῖς περὶ ταῦτα κομψοῖς,
διὰ τὸ ἀεικίνητον καὶ δαπανητικὸν τῶν μο-
χθηρῶν ἕξεων, καὶ γὰρ πῦρ καταναλίσκον
ἐντεῦθεν λέγεται, ἀλλ' οὖν τῶν πρός τι λε-
γομένων ἐστὶ καὶ οὐκ ἄφετος. ὥσπερ καὶ ἡ
κύριος φωνὴ ὄνομα εἶναι θεοῦ καὶ αὐτὴ

λεγομένη. ἐγὼ γάρ φησι κύριος ὁ θεός σου.
τοῦτό μου ἐστὶν ὄνομα. καὶ κύριος ὄνομα αὐ-
τῷ. ἡμεῖς δὲ φύσιν ἐπιζητοῦμεν. ἧ τὸ εἶναι καθ'
ἑαυτὸ καὶ οὐκ ἄλλῳ συνδεδεμένον. τὸ δὲ, ὂν ἴδι-
ον ὄντως θεοῦ καὶ ὅλον. μήτε τῷ πρὸ αὐτοῦ.
μήτε τῷ μετ' αὐτόν. οὐ γὰρ ἦν ἢ ἔσται, περα-
τούμενον ἢ περικοπτόμενον. τῶν δ' ἄλλων
προσηγοριῶν, αἱ μὲν, τῆς ἐξουσίας εἰσὶ προ-
φανῶς. αἱ δὲ, τῆς οἰκονομίας, καὶ ταύτης
διττῆς. τῆς μὲν, ὑπὲρ τὸ σῶμα. τῆς δὲ, ἐν σώματι.
οἷον ὁ μὲν παντοκράτωρ καὶ ὁ βασιλεὺς ἢ τῆς
δόξης ἢ τῶν αἰώνων ἢ τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγα-
πητοῦ ἢ τῶν βασιλευόντων. καὶ ὁ κύριος, σα-
βαὼθ, ὅπερ ἐστὶ στρατιῶν ἢ τῶν δυνάμεων, ἢ
τῶν κυριευόντων, ταῦτα μὲν σαφῶς τῆς ἐ-
ξουσίας. ὁ δὲ θεὸς ἢ τοῦ σώζειν, ἢ ἐκδικήσε-
ων, ἢ εἰρήνης, ἢ δικαιοσύνης ἢ ἀβραὰμ καὶ ἰ-
σαὰκ. καὶ ἰακὼβ καὶ παντὸς ἰσραὴλ τοῦ
πνευματικοῦ, καὶ ὁρῶντος θεὸν, ταῦτα δὲ
τῆς οἰκονομίας. ἐπειδὴ γὰρ τρισὶ τούτοις
διοικούμεθα δέει τε τιμωρίας καὶ σωτηρί-
ας ἐλπίδι πρός δὲ καὶ δόξης καὶ ἀσκήσει
τῶν ἀρετῶν ἐξ ὧν ταῦτα, τὸ μὲν τῶν ἐκδική-
σεων ὄνομα οἰκονομεῖ τὸν φόβον. τὸ δὲ τῶν
σωτηριῶν, τὴν ἐλπίδα. τὸ δὲ τῶν ἀρετῶν,
τὴν ἄσκησιν. ἵν' ὡς τὸν θεὸν ἐν ἑαυτῷ φέρων,

ὁ τούτων τι κατορθῶν μᾶλλον ἐπείγηται
πρὸς τὸ τέλειον. καὶ τὴν ἐκ τῶν ἀρετῶν οἰκείω-
σιν. ταῦτα μὲν οὖν ἐστι κοινὰ θεότητος τὰ ὀ-
νόματα. ἴδιον δὲ, τοῦ μὲν ἀνάρχου πατὴρ, τοῦ
δὲ ἀνάρχως γεννηθέντος, υἱός. τοῦ δὲ, ἀγεν-
νήτως προελθόντος ἢ προϊόντος, τὸ πνεῦμα
τὸ ἅγιον. ἀλλ' ἐπὶ τὰς τοῦ υἱοῦ κλήσεις, ἔλ-
θωμεν. ὅπερ ὡρμήθη λέγειν ὁ λόγος. δοκεῖ
γάρ μοι λέγεσθαι. υἱὸς μὲν ὅτι ταυτόν ἐστι τῷ
πατρὶ κατ' οὐσίαν. καὶ οὐκ ἐκεῖνο μόνον,
ἀλλὰ κἀκεῖθεν. μονογενὴς δὲ, οὐχ ὅτι μόνος
ἐκ μόνου καὶ μόνον. ἀλλ' ὅτι καὶ μονοτρό-
πως. οὐχ ὡς τὰ σώματα. λόγος δὲ, ὅτι οὕτως
ἔχει πρὸς τὸν πατέρα μόνος ἐκ μόνου καὶ μόνου.
ἀλλ' ὅτι καὶ μονοτρόπως οὐχ ὡς τὰ σώματα.
λόγος δὲ, ὅτι οὕτως ἔχει πρὸς τὸν πατέρα.
ὡς πρὸς νοῦν λόγος. οὐ μόνον διὰ τὸ ἀπαθὲς,
τῆς γεννήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ συναφὲς, καὶ τὸ
ἐξαγγελτικόν. τάχα δ' ἂν εἴποι τις. ὅτι καὶ ὡς
ὅρος πρὸς τὸ ὁριζόμενον, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο λέ-
γεται λόγος. ὁ γὰρ νενοηκώς φησι τὸν υἱὸν,
τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ἑωρακὼς, νενόηκε τὸν πα-
τέρα. καὶ σύντομος ἀπόδειξις καὶ ῥᾳδία τῆς
τοῦ πατρὸς φύσεως, ὁ υἱός. γέννημα γὰρ ἅ-
παν, τοῦ γεγεννηκότος. σιωπῶν λόγος. εἰ δὲ καὶ
διὰ τὸ ἐνυπάρχειν τοῖς οὖσι λέγοι τις, οὐχ ἁ-

μαρτήσεται τοῦ λόγου. τί γάρ ἐστιν ὃ μὴ λόγῳ συνέστηκε. σοφία δὲ ὡς ἐπιστήμη θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. πῶς γὰρ οἷόν τε τὸν πεποιηκότα, τοὺς λόγους ἀγνοεῖν ὧν πεποίηκε. δύναμις δὲ, ὡς συντηρητικὸς τῶν γενομένων. καὶ τὴν τοῦ συνέχεσθαι ταῦτα χορηγῶν δύναμιν. ἀλήθεια δὲ, ὡς ἓν, οὐ πολλὰ τῇ φύσει. τὸ μὲν γὰρ ἀληθὲς, ἕν. τὸ δὲ ψεῦδος, πολυσχιδές. καὶ ὡς καθαρὰ τοῦ πατρὸς σφραγὶς, καὶ χαρακτὴρ ἀψευδέστατος. εἰκὼν δὲ, ὡς ὁμοούσιον. καὶ ὅτι τοῦτο ἐκεῖθεν. ἀλλ' οὐκ ἐκ τούτου πατήρ. αὕτη γὰρ εἰκόνος φύσις, μίμημα εἶναι τοῦ ἀρχετύπου. καὶ οὗ λέγεται. πλὴν ὅτι καὶ πλέον ἐνταῦθα. ἐκεῖ μὲν γὰρ, ἀκίνητος κινουμένου. ἐνταῦθα δὲ, ζῶντος καὶ ζῶσα. καὶ πλέον ἔχουσα τὸ ἀπαράλλακτον, ἢ τοῦ ἀδὰμ ὁ σὴθ. καὶ τοῦ γεννῶντος παντὸς, τὸ γεννώμενον. τοιαύτη γὰρ, ἡ τῶν ἁπλῶν φύσις. μὴ τῷ μὲν, ἐοικέναι. τῷ δὲ, ἀπεοικέναι. ἀλλ' ὅλον ὅλου τύπον εἶναι καὶ ταυτὸν μᾶλλον, ἢ ἀφομοίωμα. φῶς δὲ, ὡς λαμπρότης ψυχῶν, καὶ λόγῳ καὶ βίῳ καθαιρομένων. εἰ γὰρ σκότος ἡ ἄγνοια, καὶ ἡ ἁμαρτία, φῶς ἂν εἴη ἡ γνῶσις, καὶ βίος ὁ ἔνθεος. ζωὴ δὲ, ὅτι φῶς, καὶ πάσης λογικῆς φύσεως σύστασις καὶ οὐσίωσις. ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα καὶ ἐ

σμεν· κατὰ τὴν διπλῆν τοῦ ἐμφυσήματος δύναμιν καὶ πνοήν· ἐκεῖθεν ἐμφυσώμενοι πάντες. καὶ πνεῦμα ἅγιον ὅσοι χωρητικοί· καὶ τοσοῦτον, καθ' ὅσον ἂν τὸ στόμα τῆς διανοίας ἀνοίξωμεν· δικαιοσύνη δέ, ὅτι τοῦ πρὸς ἀξίαν διαιρέτης· καὶ διαιτῶν δικαίως τοῖς ὑπὸ νόμον καὶ τοῖς ὑπὸ χάριν ψυχῇ καὶ σώματι· ὥστε τὸ μέν, ἄρχειν· τὸ δέ, ἄρχεσθαι· καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἔχειν, τὸ κρεῖττον κατὰ τοῦ χείρονος· ὡς μὴ τὸ χεῖρον ἐπανίστασθαι τῷ βελτίονι. ἁγιασμὸς δέ, ὡς καθαρότης· ἵνα χωρῆται τὸ καθαρὸν, καθαρότητι. ἀπολύτρωσις δέ, ὡς ἐλευθερῶν ἡμᾶς, ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κατεχομένους· καὶ λύτρον ἑαυτὸν ἀντιδιδοὺς ἡμῶν τῆς οἰκουμένης καθάρσιον· ἀνάστασις δέ, ὡς ἐντεῦθεν ἡμᾶς ἀπανιστῶν καὶ πρὸς τὴν ζωὴν ἐπανάγων νενεκρωμένους ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας. ταῦτα μὲν οὖν ἔτι κοινὰ τοῦ τε ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ τοῦ δι' ἡμᾶς· ἃ δέ, ἰδίως ἡμέτερα καὶ τῆς ἐντεῦθεν προσλήψεως. ἄνθρωπος μέν, οὐχ ἵνα χωρηθῇ μόνον διὰ σώματος σώμασιν· ἄλλως οὐκ ἂν χωρηθεὶς, διὰ τὸ τῆς φύσεως ἄληπτον, ἀλλ' ἵνα καὶ ἁπάσῃ δι' ἑαυτοῦ τὸν ἄνθρωπον, ὥσπερ ζύμη γινόμενος τῷ παντὶ φυράματι, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἑνώσας τὸ κατακριθὲν, ὅλον λύσῃ τοῦ κατακρίματος· πάντα ὑ

πρὸ πάντων γινόμενος, ὅσα ἡμεῖς· πλὴν τῆς ἁμαρτίας· σῶμα· ψυχή· νοῦς· δι' ὅσων ὁ θάνατος· τὸ κοινὸν ἐκ τούτων, ἄνθρωπος· θεὸς ὁρώμενος, διὰ τὸ νοούμενον· υἱὸς δὲ ἀνθρώπου, καὶ διὰ τὸν ἀδάμ, καὶ διὰ τὴν παρθένον, ἐξ ὧν ἐγένετο· τοῦ μὲν, ὡς προπάτορος· τῆς δὲ, ὡς μητρός· νόμῳ καὶ οὐ νόμῳ γεννήσεως· χριστὸς δὲ, διὰ τὴν θεότητα· χρίσις γὰρ αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος· οὐκ ἐνεργείᾳ κατὰ τοὺς ἄλλους χριστοὺς ἁγιάζουσα· παρουσίᾳ δὲ, ὅλου τοῦ χρίοντος· ἧς ἔργον, ἄνθρωπον ἀκοῦσαι τὸ χρίον, καὶ ποιῆσαι θεὸν, τὸ χριόμενον· ὁδὸς δὲ, ὡς δι' ἑαυτοῦ φέρων ἡμᾶς· θύρα δὲ, ὡς εἰσαγωγεύς· ποιμὴν δὲ, ὡς εἰς τόπον χλόης κατασκηνῶν, καὶ ἐκτρέφων ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως· καὶ ἐντεῦθεν ὁδηγῶν καὶ προπολεμῶν κατὰ τῶν θηρίων· τὸ πλανώμενον ἐπιστρέφων· τὸ ἀπολωλὸς, ἐπανάγων· τὸ συντετριμμένον, καταδεσμῶν· τὸ ἰσχυρὸν, φυλάσσων, καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν μάνδραν συνάγων λόγοις ποιμαντικῆς ἐπιστήμης· πρόβατον δὲ, ὡς σφάγιον· ἀμνὸς δὲ, ὡς τέλειον· ἀρχιερεὺς δὲ, ὡς προσαγωγεύς· μελχισεδὲκ δὲ, ὡς ἀμήτωρ τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς· καὶ ἀπάτωρ τὸ καθ' ἡμᾶς· καὶ ὡς ἀγενεαλόγητος τὸ ἄνω· τὴν γὰρ γενεὰν αὐτοῦ φησὶ τίς διηγήσεται· καὶ ὡς βασιλεὺς σαλήμ·

εἰρήνη, δὲ, ἡμῶν, καὶ ὡς βασιλεὺς δικαιοσύνης, καὶ ὡς ἀποδεκατῶν πατριάρχας, κατὰ τῶν πονηρῶν δυνάμεων ἀριστεύοντας. ἔχου τῆς τοῦ υἱοῦ προσηγορίας. βάδιζε διὰ τῶν, ὅσαι μὲν ὑψηλαί, θεϊκῶς. καὶ ὅσαι σωματικαί, συμπαθῶς. μᾶλλον δὲ, ὅλον θεϊκῶς. ἵνα γένῃ θεὸς, κάτωθεν ἀνελθών. διὰ τὸν κατελθόντα δι' ἡμᾶς ἄνωθεν. ἐπὶ πᾶσι καὶ πρὸ πάντων, ἐκεῖνο τήρει, καὶ οὐκ ἂν σφαλείης ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις ὀνόμασιν. ἰησοῦς χριστὸς,

χθὲς καὶ σήμερον σωματικῶς

ὁ αὐτὸς πνευματικῶς καὶ

εἰς τοὺς αἰῶνας

τῶν αἰώνων

ἀμήν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ.

ὁ Μὲν δὴ περὶ τοῦ υἱοῦ λόγος, τοιοῦτος. καὶ οὕτω διαπέφευγε τοὺς λιθάζοντας, διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν. ὁ λόγος γὰρ οὐ λιθάζεται. λιθοβολεῖ δὲ ὅταν ἐθέλῃ καὶ σφενδονᾷ θηρία. λόγους κακῶς τῷ ὄρει προσβαίνοντας. τί δ' ἂν εἴποις φασὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. πόθεν ἡμῖν ἐπεισάγεις ξένον θεὸν καὶ ἄγραφον. τοῦτο ἤδη καὶ οἱ περὶ τὸν υἱὸν μετριάζοντες. ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ὁδῶν εὑρεῖν ἔστι καὶ τῶν ποταμῶν, σχίζονταί τε ἀπ' ἀλλήλων, καὶ εἰς ἄλληλα συνάγονται, τοῦτο κἀνταῦθα συμβαίνει, διὰ τὸν πλοῦτον τῆς ἀσεβείας, καὶ τοὺς τὰ ἄλλα διεστῶτας ἐν ἄλλοις συμφέρεσθαι. ὥστε μηδὲ γινώσκειν καθαρῶς δύνασθαι τὸ σύμφορον, ἢ τὸ μαχόμενον. ἔχει μὲν οὖν τι καὶ δύσχερες ὁ περὶ τοῦ πνεύματος λόγος οὐ μόνον ὅτι ἐν τοῖς περὶ τοῦ υἱοῦ λόγοις ἀποκαμόντες οἱ ἄνθρωποι, θερμότερον τῷ πνεύματι προσπαλαίουσι. χρὴ γάρ τι πάντως αὐτοὺς ἀσεβεῖν. ἢ οὐδὲ βιωτός ἐστιν αὐτοῖς ὁ βίος. ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμεῖς τῷ πλήθει τῶν

ζητημάτων ἀποκναισθέντες, ταὐτὸν πάσχομεν τοῖς κακοσίτοις· οἳ ἐπειδὰν πρός τι τῶν βρωμάτων ἀηδισθῶσι, πρὸς πάντα λοιπὸν ὁμοίως. ὥσπερ ἐκεῖνοι πρὸς τροφὴν, δυσχεραίνομεν. ὅμως δεδόσθω τῷ πνεύματι. καὶ ὁ λόγος δραμεῖται. καὶ ὁ θεὸς δοξασθήσεται. τὸ μὲν οὖν ἐπιμελῶς ἐξετάζειν καὶ διαιρεῖσθαι, ποσαχῶς ἢ τὸ πνεῦμα ἢ τὸ ἅγιον, παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ νοεῖται καὶ λέγεται, μετὰ τῶν προσφόρων τῇ θεωρίᾳ μαρτυριῶν, καὶ ὅ τι παρὰ ταῦτα ἰδιοτρόπως τὸ ἐξ ἀμφοῖν συνημμένον, λέγω δὲ τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον ἑτέροις παρήσομεν. οἳ καὶ ἑαυτοῖς καὶ ἡμῖν ταυτὰ πεφιλοσοφήκασιν. ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ταυτὰ ἐκείνοις. αὐτοὶ δὲ πρὸς τὰ ἑξῆς τοῦ λόγου τρεψόμεθα, οἱ μὲν οὖν ὡς ξένον τινὰ θεὸν καὶ παρέγγραπτον εἰσαγόντων ἡμῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δυσχεραίνοντες, καὶ σφόδρα περιπολεμοῦντες τοῦ γράμματος, ἴστωσαν ἐκεῖ φοβούμενοι φόβον οὗ μὴ ἐστὶ φόβος. καὶ σαφῶς γινωσκέτωσαν. ὅτι ἔνδυμα τῆς ἀσεβείας ἐστὶν αὐτοῖς ἡ φιλία τοῦ γράμματος, ὡς δειχθήσεται μικρὸν ὕστερον. ἐπειδὰν τὰς ἐνστάσεις αὐτῶν εἰς δύναμιν διελέγξωμεν. ἡμεῖς δὲ τοσοῦτον θαῤῥοῦμεν τῇ θεότητι τοῦ πνεύματος ὃ πρεσβεύομεν, ὥστε καὶ

τῆς θεολογίας ἐν τούτοις ἀρξόμεθα. τὰς αὐτὰς τῇ τριάδι φωνὰς ἐφαρμόζοντες, κἂν τισι δοκῇ τολμηρότερον. ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ὁ πατήρ. ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ὁ υἱός. ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ὁ ἄλλος παράκλητος. ἦν καὶ ἦν, καὶ ἦν, ἀλλ' ἓν ἦν. φῶς καὶ φῶς καὶ φῶς, ἀλλ' ἓν φῶς. εἷς θεός, τοῦτό ἐστιν ὃ καὶ δαβὶδ πρότερον ἐφαντάσθη λέγων ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς. καὶ νῦν ἡμεῖς καὶ τεθεάμεθα. καὶ κηρύσσομεν, ἐκ φωτὸς τοῦ πατρὸς, φῶς καταλαμβάνοντες τὸν υἱὸν ἐν φωτὶ τῷ πνεύματι σύντομον καὶ ἀπέριττον τῆς τριάδος θεολογίαν. ὁ ἀθετῶν, ἀθετείτω. ὁ ἀνομῶν, ἀνομείτω. ἡμεῖς ὃ νενοήκαμεν, κηρύσσομεν, ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀναβησόμεθα καὶ βοήσομεν, εἰ μὴ κάτωθεν ἀκουοίμεθα. ὑψώσομεν τὸ πνεῦμα, οὐ φοβηθησόμεθα, εἰ δὲ καὶ φοβηθησόμεθα, ἡσυχάζοντες, οὐ κηρύσσοντες. εἰ ἦν ὅτε οὐκ ἦν, ὁ πατὴρ, ἦν ὅτε οὐκ ἦν ὁ υἱός. εἰ ἦν ὅτε οὐκ ἦν ὁ υἱὸς, ἦν ὅτε οὐδὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. εἰ τὸ ἓν ἦν ἀπ' ἀρχῆς. καὶ τὰ τρία. εἰ τὸ ἓν κάτω βάλλεις, τολμῶ καὶ λέγω μηδὲ

τὰ δύο θεῖς αὐτῷ. τίς γὰρ ἀτελοῦς θεότητος ὄνησις μᾶλλον δὲ τίς θεότης, εἰ μὴ τελεία. τελεία δὲ πῶς, ἧ λείπει τι πρὸς τελείωσιν. λείπει δὲ πῶς; μὴ ἐχούσῃ τὸ ἅγιον. ἔχοι δ' ἂν πῶς; μὴ τοῦτο ἔχουσα. ἢ γὰρ ἄλλη τις παρὰ τοῦτο ἡ ἁγιότης. καὶ ἥτις αὕτη νοεῖται. λεγέτω τις. ἢ εἴπερ ἡ αὐτή, πῶς οὐκ ἀπ' ἀρχῆς. ὥσπερ ἄμεινον ὂν τῷ θεῷ, εἶναί ποτε ἀτελεῖ, καὶ δίχα τοῦ πνεύματος. εἰ μὴ ἀπ' ἀρχῆς ἦν, μετ' ἐμοῦ τέτακται. καὶ εἰ μικρὸν πρὸ ἐμοῦ. χρόνῳ γὰρ ἀπὸ θεοῦ τεμνόμεθα. εἰ τέτακται μετ' ἐμοῦ, πῶς ἐμὲ ποιεῖ θεόν, ἢ πῶς συνάπτει θεότητι. μᾶλλον δὲ φιλοσοφήσω σοι περὶ αὐτοῦ μικρὸν ἄνωθεν. περὶ τριάδος γὰρ καὶ πρότερον διειλήφαμεν. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, Σαδδουκαῖοι μὲν οὐδὲ εἶναι τὸ παράπαν ἐνόμισαν. οὐδὲ γὰρ ἀγγέλους, οὐδὲ ἀνάστασιν. οὐκ οἶδ' ὅθεν τὰς τοσαύτας περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας, ἐν τῇ παλαιᾷ διαπτύσαντες. ἑλλήνων δὲ οἱ θεολογικώτεροι, καὶ μᾶλλον ἡμῖν προσεγγίσαντες, ἐφαντάσθησαν μέν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. περὶ δὲ τὴν κλῆσιν διηνέχθησαν. νοῦν τοῦ παντὸς, καὶ τὸν θύραθεν νοῦν, καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύσαντες. τῶν δὲ καθ' ἡμᾶς σοφῶν, οἱ μὲν ἐνέργειαν τοῦτο ὑπέλαβον. οἱ δὲ, κτίσμα. οἱ δὲ, θεόν. οἱ δὲ, οὐκ ἔγνωσαν. ὁπότερον τού-

τῶν. αἴτιοι τῆς γραφῆς ὥς φασιν, ὡς οὐδέτερον σαφῶς δηλωσάσης, καὶ διὰ τοῦτο οὔτε σέβουσιν, οὔτε ἀτιμάζουσι, μέσως πως περὶ αὐτοῦ διακείμενοι. μᾶλλον δὲ καὶ λίαν ἀθλίως. καὶ τῶν θεὸν ὑπειληφότων. οἱ μὲν, ἄχρι διανοίας εἰσὶν εὐσεβεῖς· οἱ δὲ τολμῶσιν εὐσεβεῖν καὶ τοῖς χείλεσιν. ἄλλων δὲ ἤκουσα μετρούντων θεότητα σοφωτέρων. οἳ τρία μὲν εἶναι καθ᾽ ἡμᾶς ὁμολογοῦσι τὰ νοούμενα. τοσοῦτον δὲ ἀλλήλων διεστήσαν, ὡς τὸ μὲν, καὶ οὐσίᾳ καὶ δυνάμει ποιεῖν ἀόριστον. τὸ δὲ, δυνάμει μὲν, οὐκ οὐσίᾳ δὲ. τὸ δ᾽ ἐν ἀμφοτέροις περιγραπτὸν, ἄλλον τρόπον μιμούμενοι. τοὺς δημιουργὸν καὶ συνεργὸν καὶ λειτουργὸν ὀνομάζοντας. καὶ τὴν ἐν τοῖς ὀνόμασι τάξιν καὶ χάριν, τῶν πραγμάτων ἀκολουθίαν εἶναι νομίζοντας. ἡμῖν δὲ πρὸς μὲν τοὺς οὐδὲ εἶναι ὑπειληφότας, οὐδεὶς λόγος ἢ τοὺς ληροῦντας ἐν ἕλλησι. μὴ δὲ γὰρ ἁμαρτωλῶν ἐλαίῳ πιανθείημεν εἰς τὸν λόγον. πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους, οὕτω διαλεξόμεθα. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἢ τῶν καθ᾽ ἑαυτὸ ὑφεστηκότων πάντως ὑποθετέον, ἢ τῶν ἐν ἑτέρῳ θεωρουμένων ὧν τὸ μὲν, οὐσίαν καλοῦσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, τὸ δὲ συμβεβηκός. εἰ μὲν οὖν συμβέβηκεν, ἐνέργεια τοῦτ᾽ ἂν εἴη θεοῦ. τί γὰρ ἕτερον ἢ τίνος, τοῦτο γάρ πως μᾶλλον, καὶ

φεύγει

φεύγει σύνθεσιν. καὶ εἰ ἐνέργεια, ἐνεργηθήσε-
ται δηλονότι, οὐκ ἐνεργήσει. καὶ ὁμοῦ τῷ ἐ-
νεργηθῆναι, παύσεται. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἐνέρ-
γεια. πῶς οὖν ἐνεργεῖ. καὶ τάδε λέγει καὶ
ἀφορίζει. καὶ λυπεῖται. καὶ παροξύνεται.
καὶ ὅσα κινουμένου σαφῶς ἐστιν, οὐ κινήσεως.
εἰ δὲ οὐσία τίς, οὐ τῶν περὶ τὴν οὐσίαν, ἤτοι
κτίσμα ὑποληφθήσεται, ἢ θεός. μέσον
γάρ τι τούτων. ἤτοι μηδετέρου μετέχον. ἢ
ἐξ ἀμφοῖν σύνθετον, οὐδ᾽ ἂν οἱ τοὺς τραγε-
λάφους πλάττοντες ἐννοήσειαν. ἀλλ᾽ εἰ μὲν
κτίσμα, πῶς εἰς αὐτὸ πιστεύομεν. ἢ ἐν αὐ-
τῷ τελειούμεθα. οὐ γὰρ ταυτόν ἐστι πιστεύειν
εἴς τι. καὶ περὶ αὐτοῦ πιστεύειν. τὸ μὲν γὰρ
ἐστι θεότητος. τὸ δὲ, παντὸς πράγματος. εἰ δὲ
θεὸς, ἀλλ᾽ οὐ κτίσμα, οὐ δὲ ποίημα, οὐ δὲ σύν-
δουλον, οὐδ᾽ ὅλως τι τῶν ταπεινῶν ὀνομά-
των, ἐνταῦθα σὸς ὁ λόγος. αἱ σφενδόναι πεμ-
πέσθωσαν. οἱ συλλογισμοὶ πλεκέσθωσαν.
ἢ ἀγέννητον πάντως, ἢ γεννητόν. καὶ εἰ μὲν ἀ-
γέννητον, δύο τὰ ἄναρχα. εἰ δὲ γεννητὸν, ὑπο-
διαίρει πάλιν ἢ ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦτο, ἢ ἐκ τοῦ
υἱοῦ. καὶ εἰ μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς, υἱοὶ δύο, καὶ ἀ-
δελφοί. σὺ δέ μοι πλάττε καὶ διδύμους εἰ βού-
λει, ἢ τὸν μὲν, πρεσβύτερον, τὸν δὲ, νεώτερον.
ἐπεὶ δὴ λίαν εἶ φιλοσώματος. εἰ δὲ ἐκ τοῦ υἱοῦ,

πεφιλωμένε φησὶ καὶ υἱωνὸς ὑμῖν θεός, οὐ τί ἂν γένοιτο παραδοξότερον. ταῦτα μὲν οὖν οἱ σοφοὶ τοῦ κακοποιῆσαι, τὰ δὲ ἀγαθὰ γράφειν οὐ θέλοντες. ἐγὼ δὲ εἰ μὲν ἑώρων ἀναγκαίαν τὴν διαίρεσιν, ἐδεξάμην ἂν τὰ πράγματα. οὐ φοβηθεὶς τὰ ὀνόματα. οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδὴ κατά τινα σχέσιν ὑψηλοτέραν υἱὸς ὁ υἱός, οὐ δυνηθέντων ἡμῶν ἄλλως ἢ οὕτως ἐνδείξασθαι τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ ὁμοούσιον, ἤδη καὶ πάσας οἰητέον ἀναγκαῖον εἶναι τὰς κάτω κλήσεις καὶ τῆς ἡμετέρας συγγενείας, μεταφέρειν ἐνταῦθα τὸ θεῖον. ἢ τάχα ἂν σύ γε καὶ ἄρρενα τὸν θεὸν ἡμῖν ὑπολάβοις κατὰ τὸν λόγον τοῦτον. ὅτι θεὸς ὀνομάζεται, καὶ πατήρ. καὶ θῆλύ τι τὴν θεότητα, ὅσον ἐνταῦθα ταῖς κλήσεσι. καὶ τὸ πνεῦμα οὐδέτερον, ὅτι μὴ γεννητικόν. εἰ δέ σοι καὶ τοῦτο παιχθείη, τῇ ἑαυτοῦ θελήσει τὸν θεὸν συγγενόμενον κατὰ τοὺς παλαιοὺς λήρους καὶ μύθους γεννῆσαι τὸν υἱόν, εἰσήχθη τις ἡμῖν καὶ μαρκίωνος θεὸς ἀρρενόθηλυς, τοὺς καινοὺς αἰῶνας ἀνατυπώσαντος. ἐπεὶ δέ σου τὴν πρώτην διαίρεσιν οὐ δεχόμεθα τὴν μηδὲν ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ μέσον ἀπολαμβάνουσαν, αὐτίκα οἰχήσονταί σοι, μετὰ τῆς σεμνῆς διαιρέσεως οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ υἱωνοί. ὥσπερ τινὸς δεσμοῦ πολυπλόκου τῆς

πρώτης ἀρχῆς διαλυθείσης, συνδιαλυθέν-
τες καὶ τῆς θεολογίας ἀποχωρήσαντες.
ποῦ γὰρ θήσεις τὸ ἐκπορευτὸν εἰπέ μοι. μέσον
ἀναφανὲν, τῆς σῆς διαιρέσεως, καὶ παρὰ κρείσ-
σονος ἢ κατὰ σὲ θεολόγου, τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
εἰσαγόμενον, εἰ μὴ τὴν φωνὴν ἐκείνην τῶν
σῶν ἐξεῖλες εὐαγγελίων. διὰ τὴν τρίτην σου
διαθήκην, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ὃ παρὰ τοῦ πα-
τρὸς ἐκπορεύεται. ὃ καθ᾽ ὅσον μὲν ἐκεῖθεν ἐκ-
πορεύεται οὐ κτίσμα. καθ᾽ ὅσον δὲ, οὐ γεννη-
τὸν, οὐχ υἱός. καθ᾽ ὅσον δὲ ἀγεννήτου καὶ γεν-
νητοῦ μέσον, θεός. καὶ οὕτω σου τὰς τῶν συλ-
λογισμῶν ἄρκυς διαφυγὼν, θεὸς ἀναπέφηνε
τῶν σῶν διαιρέσεων ἰσχυρότερος. τίς οὖν ἡ ἐκ-
πόρευσις. εἰπὲ σὺ τὴν ἀγεννησίαν, τοῦ πα-
τρὸς, κἀγὼ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ φυσιολογή-
σω, καὶ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος. καὶ
παραπληκτίσομεν ἄμφω εἰς θεοῦ μυστήρια πα-
ρακύπτοντες. καὶ ταῦτα τίνες. οἱ μηδὲ τὰ
ἐν ποσὶν εἰδέναι δυνάμενοι. μηδὲ ψάμμον θα-
λασσῶν, καὶ σταγόνας ὑετοῦ καὶ ἡμέρας αἰῶ-
νος ἐξαριθμεῖσθαι, μή τί γε θεοῦ βάθεσιν
ἐμβατεύειν. καὶ λόγον ὑπέχειν τῆς οὕτως ἀρ-
ρήτου καὶ ὑπὲρ λόγον φύσεως. τί οὖν ἐστι
φησὶν ὃ λείπει τῷ πνεύματι, πρὸς τὸ εἶναι
υἱόν. εἰ γὰρ μὴ λεῖπόν τι ἦν, υἱὸς ἂν ἦν. οὐ λεί-

πεῖν φαμέν. οὐδὲ γὰρ ἐλλειπὴς θεός. τὸ δὲ τῆς
ἐκφάνσεως, ἵν' οὕτως εἴπω ἢ τῆς πρὸς ἄλληλα
σχέσεως διάφορον, διάφορον αὐτῶν καὶ τὴν κλῆ-
σιν πεποίηκεν. οὐδὲ γὰρ τῷ υἱῷ λείπει τι πρὸς
τὸ εἶναι πατέρα. οὐ γὰρ ἔλλειψις ἡ υἱότης. ἀλλ'
οὐ παρὰ τοῦτο πατήρ, ἢ οὕτω γε καὶ τῷ πα-
τρὶ λείψει πρὸς τὸ εἶναι υἱόν. οὐ γὰρ υἱὸς ὁ πα-
τήρ. ἀλλ' οὐκ ἐλλείψεως ταῦτα. πόθεν, οὐδὲ
τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν ὑφέσεως. αὐτὸ δὲ τὸ μὴ
γεγεννῆσθαι, καὶ τὸ γεγεννῆσθαι. καὶ τὸ ἐκπο-
ρεύεσθαι, τὸν μὲν, πατέρα τὸν δὲ, υἱὸν, τὸν δὲ
τοῦθ' ὅπερ λέγεται πνεῦμα ἅγιον προσηγό-
ρευσεν. ἵνα τὸ ἀσύγχυτον σώζηται τῶν τρι-
ῶν ὑποστάσεων ἐν τῇ μιᾷ φύσει τε καὶ ἀ-
ξίᾳ τῆς θεότητος. οὔτε γὰρ ὁ υἱὸς, πατήρ. εἷς γὰρ πατήρ.
ἀλλ' ὅπερ ὁ πατήρ. οὔτε τὸ πνεῦμα, υἱός. ὅτι
ἐκ τοῦ θεοῦ. εἷς γὰρ ὁ μονογενής. ἀλλ' ὅπερ ὁ
υἱός. ἓν τὰ τρία θεότητι. καὶ τὸ ἓν, τρία
ταῖς ἰδιότησιν. ἵνα μήτε τὸ ἓν σαβέλλιον ᾖ,
μήτε τὰ τρία τῆς πονηρᾶς νῦν διαιρέσεως.
τί οὖν, θεὸς τὸ πνεῦμα; πάνυ γε. τί οὖν ὁμο-
ούσιον; εἴπερ θεός. δὸς οὖν μοι φησὶν ἐκ τοῦ
αὐτοῦ, τὸ μὲν, υἱὸν, τὸ δὲ, οὐχ υἱὸν, εἶτα ὁμο-
ούσια, καὶ δέχομαι θεὸν, καὶ θεόν. δὸς μοι καὶ
σὺ ἄλλον θεὸν, καὶ φύσιν θεοῦ. καὶ δώσω σοι
τὴν αὐτὴν τριάδα μετὰ τῶν αὐτῶν ὀνομά-

των τε καὶ πραγμάτων. εἰ δὲ, εἷς θεός τε, καὶ
μία φύσις ἡ ἀνωτάτω, πόθεν παραστήσω σοι
τὴν ὁμοίωσιν. ἢ ζητεῖς πάλιν ἐκ τῶν κάτω
καὶ τῶν περὶ σε. λίαν μὲν αἰσχρὸν, καὶ οὐκ αἰσχρὸν
μόνον, ἀλλὰ καὶ μάταιον ἐπιεικῶς, ἐκ τῶν κά-
τω τῶν ἄνω τὴν εἰκασίαν λαμβάνειν. καὶ τῶν
ἀκινήτων ἐκ τῆς ῥευστῆς φύσεως. καὶ ὅ φησιν
ἡσαΐας, ἐκζητεῖσθαι τὰ ζῶντα ἐν τοῖς νε-
κροῖς. ὅμως δὲ πειράσομαι σὴν χάριν, κἀν-
τεῦθεν δοῦναι τινὰ τῷ λόγῳ βοήθειαν. τὰ μὲν
οὖν ἄλλα, παρήσειν μοι δοκῶ. πολλὰ ἂν ἔ-
χων ἐκ τῆς περὶ ζώων ἱστορίας εἰπεῖν, τὰ
μὲν ἡμῖν γνώριμα, τὰ δὲ τοῖς ὀλίγοις ὅσα
περὶ τὰς τῶν ζώων γενέσεις, ἡ φύσις ἐφιλο-
τεχνήσατο. γεννᾶσθαι γὰρ λέγεται οὐκ ἐκ τῶν
αὐτῶν τὰ αὐτὰ μόνον. οὐ δὲ ἐξ ἑτέρων ἕτερα
ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑτέρων τὰ αὐτὰ καὶ ἐκ τῶν
αὐτῶν ἕτερα. εἰ δέ τῳ πιστὸς ὁ λόγος, καὶ ἄλ-
λος ἐστὶ τρόπος γεννήσεως. αὐτό τι ὑφ' ἑαυτοῦ
δαπανώμενον καὶ τικτόμενον. ἔστι δὲ, ἃ καὶ
ἐξίσταταί πως ἑαυτῶν, ἐξ ἄλλων ζώων εἰς
ἄλλα μεθιστάμενά τε καὶ μεταποιούμενα,
φιλοτιμίᾳ φύσεως. ἤδη δὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ, τὸ
μὲν, οὐ γέννημα, τὸ δὲ γέννημα. πλὴν ὁμοού-
σια ὃ καὶ τῷ παρόντι πως μᾶλλον προσέοι-
κεν. ἓν δέ τι τῶν ἡμετέρων εἰπὼν, ὃ καὶ πᾶ-

σι γνώσει μου, ἐφ᾽ ἕτερον μεταβήσομαι λόγον. ὁ ἀδὰμ τί ποτε ἦν. πλάσμα θεοῦ. τί δαὶ ἡ εὔα. τμῆμα τοῦ πλάσματος. τί δαὶ ὁ σήθ. ἀμφοτέρων γέννημα. ἆρ᾽ οὖν ταὐτόν σοι φαίνεται πλάσμα καὶ τμῆμα καὶ γέννημα; πῶς οὔ. ὁμοούσια δὲ, ταῦτα; ἤ, τί. πῶς δ᾽ οὔ. ὡμολόγηται οὖν καὶ τὰ διαφόρως ὑποστάντα τῆς αὐτῆς εἶναι οὐσίας ἐνδέχεσθαι. λέγω δὲ ταῦτα, οὐκ ἐπὶ τὴν θεότητα φέρων τὴν πλάσιν ἢ τὴν τομὴν, ἤ τι τῶν ὅσα σώματος. μή μοι τίς ἐπιφυέσθω πάλιν τῶν λογομάχων. ἐπὶ δὲ τούτων θεωρῶν ὡς ἐπὶ σκηνῆς τὰ νοούμενα. οὐδὲν γὰρ οἷόν τε τῶν εἰκαζομένων οὐδαμοῦ πρὸς πᾶσαν ἐξικνεῖσθαι, καθαρῶς τὴν ἀλήθειαν. καὶ τί ταῦτα φασὶν, οὐ γὰρ τοῦ ἑνὸς τὸ μὲν γέννημα, τὸ δὲ, ἄλλό τι; τί οὖν ἡ εὔα καὶ ὁ σήθ, οὐχὶ τοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀδάμ. τίνος γὰρ ἄλλου. ἢ καὶ ἀμφότεροι γεννήματα; οὐδαμῶς. ἀλλὰ τί. τὸ μὲν, τμῆμα, τὸ δὲ γέννημα. καὶ μὴν ἀμφότεροι ταυτὸν ἀλλήλοις. ἄνθρωποι γάρ; οὐδεὶς ἀντερεῖ. παύσῃ οὖν ὁ μαχόμενος πρὸς τὸ πνεῦμα ὡς ἢ γέννημα πάντως ἢ μὴ ὁμοούσιον, μὴ δὲ θεόν. καὶ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων τὸ δυνατὸν λαβὼν τῆς ἡμετέρας ὑπολήψεως. ἐγὼ μὲν οἶμαί σοι καλῶς ἔχειν, εἰ μὴ λίαν ἔγνωκας φιλονεικεῖν.

καὶ πρὸς τὰ ἄλλα μάχεσθαι. ἀλλὰ τίς προσεκύνησε τῷ πνεύματι φησί. τίς ἢ τῶν παλαιῶν ἢ τῶν νέων. τίς δὲ προσηύξατο. ποῦ δὲ τὸ χρῆναι προσκυνεῖν ἢ προσεύχεσθαι γέγραπται. καὶ πόθεν τοῦτο λαβὼν ἔχεις. τὴν μὲν τελεωτέραν αἰτίαν, ἀποδώσομεν ὕστερον. ἡνίκα ἂν περὶ τῶν ἀγράφων διαλεγώμεθα. νῦν δὲ τοσοῦτον εἰπεῖν ἐξαρκέσει. τὸ πνεῦμά ἐστιν, ἐν ᾧ προσκυνοῦμεν, καὶ δι' οὗ προσευχόμεθα. πνεῦμα γάρ φησιν ὁ θεός. καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. καὶ πάλιν. τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα, καθ' ὃ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν. ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις. καὶ προσεύξομαι τῷ πνεύματι. προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοΐ. τουτέστιν ἐν νοΐ καὶ πνεύματι. τὸ οὖν προσκυνεῖν τῷ πνεύματι ἢ προσεύχεσθαι, οὐδὲν ἄλλο εἶναί μοι φαίνεται, ἢ αὐτὸ ἑαυτῷ τὴν εὐχὴν προσάγειν καὶ τὴν προσκύνησιν. ὁ τίς οὐκ ἂν ἐπαινέσειε τῶν ἐνθέων καὶ τῶν εὖ εἰδότων, ὅτι καὶ ἡ τοῦ ἑνὸς προσκύνησις, τῶν τριῶν ἐστι προσκύνησις. διὰ τὸ ἐν τοῖς τρισὶν ὁμότιμον τῆς ἀξίας καὶ τῆς θεότητος. καὶ μὴν, οὐδὲ ἐκεῖνο φοβηθήσομαι. τὸ, πάντα διὰ τοῦ υἱοῦ γεγονέναι λέγεσθαι. ὡς ἑνὸς τῶν πάντων ὄντος καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. πάν-

τα δὲ ὅσα γέγονεν εἴρηκε, οὐχ ἁπλῶς ἅπαντα. οὐδὲ γὰρ ὁ πατήρ, οὐδ᾽ ὅσα μὴ γέγονε. δεῖξον οὖν ὅτι γέγονε. καὶ τότε τῷ υἱῷ δός. καὶ τοῖς κτίσμασι συναρίθμησον. ἕως δ᾽ ἂν μὴ τοῦτο δεικνύῃς, οὐδὲν τῷ περιληπτικῷ βοηθῇ, πρὸς ἀσέβειαν. εἰ μὲν γὰρ γέγονε, διὰ χριστοῦ πάντως. οὐδ᾽ αὐτὸς ἀρνήσομαι. εἰ δὲ οὐ γέγονε, πῶς ἢ τῶν πάντων ἓν ἢ διὰ χριστοῦ. παῦσαι οὖν καὶ τὸν πατέρα κακῶς τιμῶν κατὰ τοῦ μονογενοῦς. κακὴ δὲ τιμή, κτίσμα διδόντα τὸ τιμιώτερον ἀποστερεῖν υἱόν, καὶ τὸν υἱὸν κατὰ τοῦ πνεύματος. οὐ γὰρ ὁμοδούλου δημιουργός, ἀλλ᾽ ὁμοτίμου συνδοξαζόμενος. μηδὲν μετὰ σεαυτοῦ θῇς τῆς τριάδος. μὴ τῆς τριάδος ἐκπέσῃς. μηδενὶ περικόψῃς τὴν θείαν φύσιν. καὶ ὁμοίως σεβάσμιον. ὡς ὅτι ἂν τῶν τριῶν καθέλῃς, τὸ πᾶν ἔσῃ καθῃρηκώς. μᾶλλον δὲ τοῦ παντὸς ἐκπεπτωκώς. βέλτιον, μικρὰν τῆς ἑνώσεως φαντασίαν λαβεῖν, ἢ παντελῆ τολμῆσαι δυσσέβειαν. ἥκει δὲ ἡμῖν ὁ λόγος, ἐπ᾽ αὐτὸ τὸ κεφάλαιον. καὶ στένω μέν, ὅτι πάλαι τεθνηκὸς ζήτημα, καὶ τῇ πίστει παραχωρῆσαν, νῦν ἀνακαινίζεται. στῆναι δὲ ὅμως ἀναγκαῖον πρὸς τοὺς λογολέσχας καὶ μὴ ἐρήμην ἁλῶναι, λόγον ἔχοντας, καὶ συνηγοροῦντας πνεύματι. εἰ θεός φασι, καὶ θεὸς καὶ

θεὸς, πῶς οὐχὶ τρεῖς θεοί. ἢ πῶς οὐ πολυαρχία τὸ δοξαζόμενον. ταῦτα τίνων. οἱ τελεώτεροι τὴν ἀσέβειαν. ἢ καὶ οἱ τῆς δευτέρας μερίδος. λέγω δὲ, τοὺς περὶ τὸν υἱόν πως εὐγνώμονας. ὁ μὲν γὰρ κοινός μοι πρὸς ἀμφοτέρους λόγος. ὁ δὲ πρὸς τούτους, ἴδιος. ὁ μὲν οὖν πρὸς τούτους, τοιοῦτος. τί φατε, τοῖς τριθεΐταις ἡμῖν οἱ τὸν υἱὸν σέβοντες, εἰ καὶ τοῦ πνεύματος ἀφεστήκατε ὑμεῖς, οὐ διθεῖται, εἰ μὲν γὰρ ἀρνεῖσθε καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς τὴν προσκύνησιν, σαφῶς τετάχθε μετὰ τῶν ἐναντίων καὶ τί φιλανθρωπευόμεθα πρὸς ὑμᾶς ὡς οὐ πάνυ νενεκρωμένους, εἰ δὲ σέβεσθε, καὶ μέχρι τούτου διάκεισθε σωτηρίως, ὑμᾶς ἐρωτήσομεν, τίς ὁ λόγος τῆς διθεΐας ὑμῖν, ἂν τοῦτο ἐγκαλῆσθε. εἰ ἔστι λόγος συνέσεως, ἀποκρίνησθε. δότε καὶ ἡμῖν, ὁδὸν ἀποκρίσεως. οἷς γὰρ ἂν ὑμεῖς τὴν διθεΐαν, ἀποκρούσησθε λόγοις, οὗτοι καὶ ἡμῖν κατὰ τῆς τριθεΐας ἀρκέσουσι, καὶ οὕτω νικῶμεν. ὑμῖν τοῖς κατηγόροις συνηγόροις χρώμενοι. οὗ τι γενναιότερον. ὁ δὲ κοινὸς ἡμῖν πρὸς ἀμφοτέρους, τίς ἀγὼν καὶ λόγος. ἡμῖν εἷς θεὸς ὅτι μία θεότης. καὶ πρὸς ἓν τὰ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀναφορὰν ἔχει, κἂν τρία πιστεύηται. οὐ γὰρ τὸ μὲν, μᾶλλον τὸ δὲ ἧττον θεός. οὐδὲ τὸ μὲν, πρότερον

τὸ δὲ, ὕστερον. οὐ δὲ βουλήσει τέμνεται, οὐ δὲ
δυνάμει μερίζεται. οὐδέ τι τῶν ὅσα τοῖς με-
ρισταῖς ὑπάρχει, κἂν ταῦθα λαβεῖν ἐστιν. ἀλ
λὰ ἀμέριστος ἐν μεμερισμένοις εἰ δεῖ συντό-
μως εἰπεῖν ἡ θεότης. καὶ οἷον ἐν ἡλίοις τρι-
σὶν ἐχομένοις ἀλλήλων, μία τοῦ φωτὸς σύγ-
κρασις. ὅταν μὲν οὖν πρὸς τὴν θεότητα βλέ
ψωμεν, καὶ τὴν πρώτην αἰτίαν καὶ τὴν μο-
ναρχίαν, ἓν ἡμῖν τὸ φανταζόμενον. ὅταν
δὲ πρὸς τὰ ἐν οἷς ἡ θεότης, καὶ τὰ ἐκ τῆς πρώ
της αἰτίας ἀχρόνως ἐκεῖθεν ὄντα καὶ ὁμο
δόξως, τρία τὰ προσκυνούμενα. τί δαὶ οὐχὶ καὶ
παρ᾽ Ἕλλησι φασὶν ἂν μία θεότης. ὡς οἱ τὰ τε
λεώτερα παρ᾽ ἐκείνοις φιλοσοφοῦντες. καὶ παρ᾽
ἡμῖν ἀνθρωπότης μία, τὸ γένος ἅπαν. ἀλλ᾽ ὅ
μως θεοὶ πολλοὶ, καὶ οὐχ εἷς, ὡς δὴ καὶ ἄν-
θρωποι. ἀλλ᾽ ἐκεῖ μὲν, ἡ κοινότης τὸ ἓν ἔχει, μό-
νον ἐπινοίᾳ θεωρητόν. τὰ δὲ καθ᾽ ἕκαστον πλεῖ
στον ἀλλήλων καὶ τῷ χρόνῳ καὶ τοῖς πάθε-
σι καὶ τῇ δυνάμει μεμερισμένα. ἡμεῖς τε γὰρ,
οὐ σύνθετοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀντίθετοι καὶ
ἀλλήλοις καὶ ἡμῖν αὐτοῖς. οὐ δὲ αὐθημερὰς ἡ-
μέρας καθαρῶς μένοντες οἱ αὐτοί. μὴ ὅτι
τὸν ἅπαντα βίον. ἀλλὰ καὶ σώμασι καὶ ψυ
χαῖς ἀεὶ ῥέοντές τε καὶ μεταπίπτοντες, οὐκ
οἶδα δὲ εἰ μὴ καὶ ἄγγελοι καὶ πᾶσα φύσις ἡ

ἄνω καὶ μετὰ τὴν τριάδα. κἂν ἀπλοῖ τινὲς ὦσι καὶ πρὸς τὸ καλὸν παγιώτεροι, τῇ πρὸς τὸ ἄκρον καλὸν ἐγγύτητι. οἵ τε παρ᾽ ἑλλήνων σεβόμενοι θεοί τε καὶ δαίμονες ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, οὐδὲν ἡμῶν δέονται κατηγόρων. ἀλλὰ τοῖς σφῶν αὐτῶν ἁλίσκονται θεολόγοις, ὡς μὲν ἐμπαθεῖς. ὡς δὲ, στασιώδεις, ὅσων δὲ κακῶν γέμοντες καὶ μεταβολῶν, καὶ οὐ πρὸς ἀλλήλους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς πρώτας αἰτίας ἀντιθέτως ἔχοντες. οὓς δὴ ὠκεανοὺς καὶ τηθύας καὶ φάνητας, καὶ οὐκ οἶδα οὕς τινας ὀνομάζουσι. καὶ τελευταῖόν τινα θεὸν μισότεκνον διὰ φιλαρχίαν, πάντας καταπίνοντα τοὺς ἄλλους ἐξ ἀπληστίας. ἵνα γένηται πάντων ἀνδρῶν τε θεῶν τε πατὴρ, δυστυχῶς ἐσθιομένων καὶ ἐμουμένων. εἰ δὲ ταῦτα ὑπόνοια, καὶ μῦθοί τινες ὥς αὐτοί φασι. τὸ αἰσχρὸν τοῦ λόγου διαδιδράσκοντες, τί φήσουσι πρὸς τὸ τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται. καὶ τὸ ἄλλον ἄλλῳ τινὶ τῶν ὄντων ἐπιστατεῖν, διῃρημένους καὶ ταῖς ὕλαις καὶ τοῖς ἀξιώμασι. τὸ δὲ, ἡμέτερον, οὐ τοιοῦτον. οὐ δὲ αὕτη μερὶς τῷ ἰακὼβ, φησὶν ὁ ἐμὸς θεολόγος. ἀλλὰ τὸ ἓν, ἕκαστον αὐτῶν ἔχει πρὸς τὸ συγκείμενον οὐχ ἧττον, ἢ πρὸς ἑαυτὸ, τῷ ταὐτῷ τῆς οὐσίας καὶ τῆς δυνάμεως, καὶ τὸ

τος ὁ τῆς ἑνώσεως λόγος, ὅσον ἐν οἷς ἡμεῖς κατειλήφαμεν. εἰ μὲν οὖν ἰσχυρὸς οὗτος ὁ λόγος, τῷ θεῷ χάρις τῆς θεωρίας. εἰ δὲ μή, ζητῶμεν τὸν ἰσχυρότερον. τοὺς δὲ σοὺς λόγους, οὐκ οἶδα πότερον, παίζοντος εἶναι φήσομεν, ἢ σπουδάζοντος. οἷς ἀναιρεῖς ἡμῶν τὴν ἕνωσιν. τίς γὰρ δὴ καὶ ὁ λόγος. τὰ ὁμοούσια, συναριθμεῖται φησί. συναρίθμησιν λέγων, τὴν εἰς ἀριθμὸν ἕνα συναίρεσιν. οὐ συναριθμεῖται δέ, τὰ μὴ ὁμοούσια. ὥστε ὑμεῖς μὲν οὐ φεύξεσθε τὸ λέγειν τρεῖς θεοὺς κατὰ τὸν λόγον τοῦτον. ἡμῖν δὲ οὐδὲ εἷς κίνδυνος. οὐ γὰρ ὁμοούσια λέγομεν. σὺ μὲν οὖν, ἀπήλλαξας σεαυτὸν πραγμάτων μιᾷ φωνῇ, καὶ τὴν καλὴν νίκην νενίκηκας. ὅμοιόν τι ποιήσας, τοῖς διὰ θανάτου φόβον, ἀπαγχομένοις. ἵνα γὰρ μὴ κάμῃς τῇ μοναρχίᾳ συνιστάμενος, ἠρνήσω θεότητα. καὶ προδέδωκας τοῖς ἐχθροῖς τὸ ζητούμενον. ἐγὼ δέ, κἂν τι δέῃ καμεῖν, οὐ προήσομαι τὸ προσκυνούμενον. ἐν ταῦθα δέ, οὐ δὲ ὁρῶ τίς ὁ πόνος. συναριθμεῖσθαι φὴς τὰ ὁμοούσια. τὰ δὲ οὐχ οὕτως ἔχοντα, μοναδικὴν ἔχει τὴν δήλωσιν. πόθεν σοι τοῦτο. καὶ παρὰ τίνων δογματιστῶν καὶ μυθολόγων, ἢ ἀγνοεῖς, ὅτι πᾶς ἀριθμός, τῆς ποσότητος τῶν ὑποκειμένων ἐστὶ δηλωτικός, οὐ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. ἐγὼ

δέ, οὔπως ἀρχαίως ἔχω, μᾶλλον δὲ ἀμαθῶς,
ὥς τε τρία μὴ ὀνομάζω τὰ τοσαῦτα τῷ ἀρι-
θμῷ κἂν διέστηκε τὴν φύσιν. σὺ δὲ καὶ σὺ ἄλ-
λως τὰς τοσαύτας μονάδας, κἂν τῇ οὐσίᾳ
συνάπτωνται. οὐ πρὸς τὰ πράγματα μᾶλλον
ἀφορῶν, ἢ τὸ ποσὸν τῶν πραγμάτων. καθ'
ὧν ἡ ἀρίθμησις. ἐπεὶ δὲ λίαν περιέχῃ τοῦ γράμ-
ματος, καίτοι πολεμῶν τῷ γράμματι,
ἐκεῖθέν μοι λάβε τὰς ἀποδείξεις. τρία ἐν
ταῖς παροιμίαις ἐστὶν, ἃ εὐόδως πορεύεται.
λέων καὶ τράγος καὶ ἀλεκτρυών. καὶ βασι-
λεὺς δημηγορῶν ἐν ἔθνει τὸ τέταρτον. ἵνα μὴ
λέγω τὰς ἄλλας ἐκεῖ τετράδας ἀριθμουμέ-
νας τῇ δὲ φύσει διῃρημένας. καὶ δύο τῷ μω-
ϋσεῖ χερουβὶμ εὑρίσκω μοναδικῶς ἀριθμού-
μενα. πῶς οὖν ἢ ἐκεῖνα τρία κατὰ τὴν σὴν η'
τεχνολογίαν, τοσοῦτον ἀλλήλων ἀπερρηγ-
μένα ταῖς φύσεσιν, ἢ ταῦτα μοναδικά. το-
σοῦτον ἀλλήλοις ὁμοφυῆ καὶ συγκείμενα. εἰ
γὰρ λέγοιμι θεὸν καὶ μαμωνᾶν δύο κυρίους
εἰς ἓν ἀριθμουμένους, τοσοῦτον μακρὰν ὄντας
ἀλλήλων, τάχα ἂν καὶ μᾶλλον γελασθείην τῆς
συναριθμήσεως. ἀλλ' ἐμοί φησιν ἐκεῖνα συν-
αριθμούμενα λέγεται, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας
οἷς συνεκφωνεῖται καταλλήλως καὶ τὰ ὀνό-
ματα. οἷον, ἄνθρωποι τρεῖς καὶ θεοὶ τρεῖς. οὐχὶ τρία

ταδὶ καὶ ταδί. τίς γὰρ ἡ ἀντίδοσις. εἶτα νομοθέτης τοιοῦτός ἐστι τοῖς ὀνόμασιν, οὐκ ἀληθεύοντος. ἐπεὶ κἀμοὶ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ Ἰωάννης, οὐ τρεῖς, οὐδ᾽ ὁμοούσιοι ἕως ἂν μὴ τρεῖς Πέτροι καὶ τρεῖς Παῦλοι, καὶ Ἰωάνναι τοσοῦτοι λέγονται. ὃ γὰρ σὺ τετήρηκας ἐπὶ τῶν γενικωτέρων ὀνομάτων, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀπαιτήσομεν ἐπὶ τῶν εἰδικωτέρων κατὰ τὴν σὴν ἀνάπλασιν. ἢ ἀδικήσεις μὴ διδοὺς ὅπερ εἴληφας. τί δαὶ ὁ Ἰωάννης. τρεῖς εἶναι τοὺς μαρτυροῦντας λέγων ἐν ταῖς καθολικαῖς, τὸ πνεῦμα, τὸ ὕδωρ, τὸ αἷμα, ἆρά σοι ληρεῖν φαίνεται. πρῶτον μὲν, ὅτι τὰ μὴ ὁμοούσια συναριθμῆσαι τετόλμηκεν. ὃ τοῖς ὁμοουσίοις σὺ δίδως. τίς γὰρ ἂν εἴποι ταῦτα μιᾶς οὐσίας. δεύτερον δὲ, ὅτι μὴ καταλλήλως ἔχων ἀπήντησεν. ἀλλὰ τὸ τρεῖς ἀρρενικῶς προθεὶς, τὰ τρία οὐδετέρως ἐπήνεγκε. παρὰ τοὺς σοὺς καὶ τῆς γραμματικῆς ὅρους καὶ νόμους. καίτοι τί διαφέρει ἢ τρεῖς προθέντα, ἓν καὶ ἓν καὶ ἓν ἐπενεγκεῖν, ἢ ἕνα καὶ ἕνα καὶ ἕνα λέγοντα, μὴ τρεῖς ἀλλὰ τρία προσαγορεύειν. ὅπερ αὐτὸς ἀπαξιοῖς ἐπὶ τῆς θεότητος. τί δαί σοι ὁ καρκίνος, τό, τε ζῷον τό, τε ὄργανον. ὅ, τε ἀστήρ. τί δαὶ ὁ κύων, ὅ, τε χερσαῖος. καὶ ὁ ἔνυδρος. καὶ ὁ οὐράνιος. οὐ τρεῖς λέγεσθαί σοι δοκοῦσι, καρκίνοι καὶ

κοινόν; πάντως γε. ἆρα οὖν παρὰ τοῦτο καὶ ὁμοούσιοι; τίς φήσει τῶν νοῦν ἐχόντων. ὁρᾷς ὅπως σοι διαπέπτωκεν ὁ περὶ τῆς συναριθμήσεως λόγος, καὶ τοῦτ' εἰς ἐληλεγμένος; εἰ γὰρ μήτε τὰ ὁμοούσια πάντως συναριθμεῖται, καὶ συναριθμεῖται τὰ μὴ ὁμοούσια, ἥ τε τῶν ὀνομάτων συνεκφώνησις, ἐπ' ἀμφοῖν, τί σοι πλέον ὧν ἐδογμάτισας. σκοπῶ δὲ κἀκεῖνο καὶ ἴσως, οὐκ ἔξω λόγου. τὸ ἓν καὶ τὸ ἕν, οὐκ εἰς δύο συντίθεται; τὰ δύο δὲ, οὐκ εἰς ἓν καὶ ἓν, ἀναλύεται. δηλονότι. εἰ οὖν ὁμοούσια μὲν τὰ συντιθέμενα κατὰ τὸν σὸν λόγον, ἑτεροούσια δὲ τὰ τεμνόμενα, τί συμβαίνει. τὰ αὐτὰ, ὁμοούσια εἶναι καὶ ἑτεροούσια. γελῶ σου καὶ τὰς προαριθμήσεις καὶ τὰς ὑπαριθμήσεις. αἷς σὺ μέγα φρονεῖς. ὥσπερ ἐν τῇ τάξει τῶν ὀνομάτων, κειμένων τῶν πραγμάτων. εἰ γὰρ τοῦτο, τί κωλύει κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ καὶ προαριθμεῖται, καὶ ὑπαριθμεῖται παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ, διὰ τὴν ἰσοτιμίαν τῆς φύσεως, αὐτὰ ἑαυτῶν εἶναι τιμιώτερά τε καὶ ἀτιμότερα. ὁ δὲ αὐτός μοι καὶ περὶ τῆς θεὸς φωνῆς καὶ κύριος λόγος. ἔτι δὲ τῶν προθέσεων. τῆς ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ, αἷς σὺ κατατεχνολογεῖς ἡμῖν τὸ θεῖον.

τὴν μὲν, τῷ πατρὶ διδοὺς, τὴν δὲ, τῷ υἱῷ. τὴν δὲ, τῷ ἁγίῳ πνεύματι. τί γὰρ ἂν ἐποίησας παγίως ἑκάστου τοῦ ἑκάστῳ νενεμημένου ὁπότε πάντων πᾶσι συντεταγμένων, ὡς δῆλον τοῖς φιλοπόνοις, ταύτην σὺ διὰ τούτων εἰσάγεις καὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς φύσεως ἀνισότητα. ἀπόχρη καὶ ταῦτα τοῖς μὴ λίαν ἀγνώμοσιν. ἐπειδὴ δέ σοι τῶν χαλεπῶν ἐστιν ἅπαξ ἰθυπηδήσαντα τῷ πνεύματι, τῆς φορᾶς σχεθῆναι, ἀλλὰ μὴ καθάπερ τῶν συῶν τοὺς θρασυτέρους εἰς τέλος φιλονικεῖν καὶ πρὸς τὸ ξίφος ὠθίζεσθαι, μέχρις ἂν πᾶσαν εἴσω τὴν πληγὴν ὑπολάβῃς, φέρε σκεψώμεθα τίς ἔτι σοι λείπεται λόγος. πάλιν καὶ πολλάκις, ἀνακυκλεῖς ἡμῖν τὸ ἄγραφον. ὅτι μὲν οὖν οὐ ξένον τοῦτο οὐδὲ παρείσακτον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πάλαι καὶ τοῖς νῦν γνωριζόμενον καὶ παραγυμνούμενον, δέδεικται μὲν ἤδη παρ' ἄλλοις τῶν περὶ τούτου διειληφότων. ὅσοι μὴ ῥαθύμως μηδὲ παρέργως ταῖς θείαις γραφαῖς ἐντυχόντες, ἀλλὰ διασχόντες τὸ γράμμα καὶ εἴσω παρακύψαντες, τὸ ἀπόθετον κάλλος ἰδεῖν ἠξιώθησαν. καὶ τῷ φωτισμῷ τῆς γνώσεως κατηυγάσθησαν. δηλώσομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐξ ἐπιδρομῆς, ὅσον ἐνδέχεται. τοῦ μὴ δοκεῖν εἶναι περιττοί τινες. μὴ δὲ φιλοτιμότεροι τοῦ δέοντος ἐποι

κοδομοῦντες ἐπὶ θεμέλιον ἀλλότριον. εἰ δὲ
τὸ μὴ λίαν σαφῶς γεγράφθαι θεὸν, μὴ δὲ
πολλάκις ὀνομαστὶ ὥσπερ τὸν πατέρα πρό-
τερον, καὶ τὸν υἱὸν ὕστερον, αἴτιόν σοι γίνεται
βλασφημίας καὶ τῆς περιττῆς ταύτης γλωσ-
σαλγίας καὶ ἀσεβείας, ἡμεῖς σοι λύσομεν
ταύτην τὴν βλάβην. μικρὰ περὶ πραγμά-
των καὶ ὀνομάτων καὶ μάλιστα παρὰ τὴν τῆς
γραφῆς συνήθειαν φιλοσοφήσαντες. τῶν πραγ-
μάτων. τὰ μὲν, οὐκ ἔστι λέγεται δέ. τὰ δὲ, ὄν-
τα, οὐ λέγεται. τὰ δὲ, οὔτε ἔστιν, οὔτε λέγε-
ται. τὰ δὲ, ἄμφω καὶ ἔστι καὶ λέγεται. τού-
των ἀπαιτεῖς με τὰς ἀποδείξεις; παρασχεῖν
ἕτοιμος. ὑπνοῖ τῇ γραφῇ θεὸς καὶ γρηγορεῖ
καὶ ὀργίζεται. καὶ βαδίζει, καὶ θρόνον ἔχει τὰ
χερουβίμ. καίτοι, πότε γέγονεν ἐμπαθὴς,
πότε δὲ σῶμα θεὸν ἀκήκοας. τοῦτο οὐκ ὂν ἀνε-
πλάσθη. ὠνομάσαμεν γὰρ ὡς ἡμῖν ἐφικτὸν,
ἐκ τῶν ἡμετέρων, τὰ τοῦ θεοῦ. τὸ μὲν ἠρεμεῖν
αὐτὸν ἀφ᾽ ἡμῶν καὶ οἷον ἀμελεῖν, δι᾽ ἃς αὐτὸς
οἶδεν αἰτίας, ὑπνοῦν. τὸ γὰρ ἡμέτερον ὑπνοῦν,
τοιοῦτον. ἀνενέργητόν τε καὶ ἄπρακτον. τὸ δὲ,
ἀθρόως εὖ ποιεῖν ἐκ μεταβολῆς, γρηγορεῖν. ὕ-
πνου γὰρ λύσις, ἐγρήγορσις. ὥσπερ ἀποστρο-
φῆς, ἐπίσκεψις. τὸ δὲ κολάζειν, ὀργίζεσθαι πε-
ποιήκαμεν. οὕτω γὰρ ἡμῖν, ἐξ ὀργῆς ἡ κόλα-

σις. τὸ δὲ νῦν μὲν, τῇ δὲ νῦν δὲ τῇ δὲ ἐνεργεῖν, βαδίζειν. ἡ γὰρ ἀπ' ἄλλου πρὸς ἄλλο μετά/βασις, βαδισμός. τὸ δὲ ἐναναπαύεσθαι ταῖς ἁ/γίαις δυνάμεσι καὶ οἷον ἐμφιλοχωρεῖν, καθέ/ζεσθαι καὶ θρονίζεσθαι. καὶ τοῦτο ἡμέτερον. οὐδενὶ γὰρ οὕτως, ὡς τοῖς ἁγίοις τὸ θεῖον ἀνα/παύεται. τὸ δὲ ὀξυκίνητον, πτῆσιν. τὴν δὲ ἐπι/σκοπὴν, πρόσωπον. τὸ διδόναι δὲ, καὶ προσίε/σθαι, χεῖρα. καὶ ἄλλη τίς ὅλως τῶν τοῦ θεοῦ δυ/νάμεων ἢ ἐνεργειῶν, ἄλλο τι τῶν σωματικῶν ἡμῖν ἀνεζωγράφησε. πάλιν σὺ πόθεν τὸ ἀγέννη/τον λαβὼν ἔχεις ἢ τὸ ἄναρχον, ταῖς σαῖς ἀκρο/πόλεσι. ἢ καὶ ἡμεῖς τὸ ἀθάνατον. δεῖξον ταῦτα ὀ/νομαστί. ἢ διαγράψομεν. ἢ τεθνήκασιν ἐκ τῶν σῶν ὑ/ποθέσεων καθαιρεθέντων σου τῶν ὀνομά/των, καὶ τοῦ τείχους τῆς καταφυγῆς, ἐφ' ᾧ ἐ/πεποίθεις. ἢ δῆλον, ὅτι ἐκ τῶν ταῦτα συνα/γόντων, κἂν μὴ ταῦτα λέγηται. τίνων τού/των; ἐγώ εἰμι πρῶτος. καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦ/τα. καὶ πρὸ ἐμοῦ οὐκ ἔστιν ἄλλος θεός. καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται. ὅλον γὰρ τὸ ἔστιν, ἐμόν. οὔ/τε ἠργμένον, οὔτε παυσόμενον. ταῦτα λα/βὼν, τὸ μὲν, μὴ εἶναί τι πρὸ αὐτοῦ, μὴ δὲ πρε/σβυτέραν αἰτίαν ἔχειν, ἄναρχον προσηγόρευ/σας καὶ ἀγέννητον. τὸ δὲ μὴ στήσεσθαι τοῦ εἶναι, ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον. αἱ μὲν δὴ πρῶται συ

ζυγίαι, τοιαῦται καὶ οὕτως ἔχουσαι. τίνα δὲ οὔτε ἔστιν, οὔτε λέγεται; πονηρὸν τὸ θεῖον. ἡ σφαῖρα τετράγωνος. τὸ παρελθὸν ἐνέστηκεν. οὐ σύνθετον ὁ ἄνθρωπος. Ἵνα γὰρ εἰς τοσοῦτον ἐμπληξίας ποτὲ ἀφιγμένον ἴδνως, ὥστε τι τοιοῦτον ἢ ἐννοῆσαι τολμῆσαι, ἢ ἀποφήνασθαι. λείπεται δεῖξαι, τίνα καὶ ἔστι καὶ λέγεται. θεός. ἄνθρωπος. ἄγγελος. κρίσις. ματαιότης οἱ τοιοῦτοι συλλογισμοί, καὶ τῆς πίστεως ἀνατροπὴ καὶ τοῦ μυστηρίου κένωσις. τοσαύτης οὖν οὔσης διαφορᾶς ἐν τοῖς ὀνόμασι καὶ τοῖς πράγμασι, πῶς οὕτω σὺ λίαν δουλεύεις τῷ γράμματι, καὶ γίνῃ μετὰ τῆς ἰουδαϊκῆς σοφίας. καὶ συλλαβαῖς ἀκολουθεῖς, ἀφεὶς τὰ πράγματα. εἰ δὲ σοῦ τὰ δὶς πέντε λέγοντος ἢ τὰ δὶς ἑπτά, τὰ δέκα συνῆγον, ἢ τὰ τεσσαρεσκαίδεκα ἐκ τῶν λεγομένων, ἢ ἐκ τοῦ ζῶον λογικὸν θνητὸν, τὸν ἄνθρωπον, ἆρα ἄν σοι ληρεῖν ἐνομίσθην; καὶ πῶς. τὰ σὰ λέγων. οὐ γὰρ τοῦ λέγοντος μᾶλλον οἱ λόγοι, ἢ τοῦ λέγειν συναναγκάζοντος. ὥσπερ οὖν ἐνταῦθα οὐκ ἂν τὰ λεγόμενα μᾶλλον ἐσκόπουν ἢ τὰ νοούμενα, οὕτως οὐδὲ εἴ τι ἄλλο τῶν μὴ λεγομένων ἢ μὴ σαφῶς ἐκ τῆς γραφῆς, νοουμένων εὕρισκον, ἔφυγον ἂν τὴν ἐκφώνησιν, φοβούμενος σὲ τὸν συκοφάντην

τῶν ὀνομάτων. οὕτω μὲν οὖν στησόμεθα πρὸς τοὺς ἐξ ἡμισείας ἀγνώμονας. σοὶ γὰρ οὐδὲ τοῦτο ἔξεστι λέγειν. ὁ γὰρ τὰς τοῦ υἱοῦ προσηγορίας, οὕτως ἐναργεῖς οὔσας καὶ τοσαύτας ἀρνούμενος, οὐδ᾽ ἂν ταύτας ᾐδέσθης δηλονότι. καὶ εἰ πολλῷ σαφεστέρας καὶ πλείους ἐγίνωσκες. ἤδη δὲ καὶ τὴν αἰτίαν δηλώσω τῆς πάσης ἐπικρύψεως, καίπερ σοφοῖς οὖσιν ὑμῖν, βραχύ τι τὸν λόγον ἀναγαγών. δύο γεγόνασι μεταθέσεις βίων ἐπιφανεῖς, ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος. αἱ καὶ δύο διαθῆκαι καλοῦνται. καὶ σεισμοὶ γῆς, διὰ τὸ τοῦ γράμματος περιβόητον. ἡ μὲν, ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἐπὶ τὸν νόμον. ἡ δὲ, ἀπὸ τοῦ νόμου πρὸς τὸ εὐαγγέλιον. καὶ τρίτον σεισμὸν εὐαγγελιζόμεθα, τὴν ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰ ἐκεῖσε μετάστασιν. τὰ μηκέτι κινούμενα μηδὲ σαλευόμενα. ταὐτὸν δὲ αἱ δύο διαθῆκαι πεπόνθασι. τί τοῦτο; οὐκ ἀθρόως μετεκινήθησαν. οὐδὲ ὁμοῦ τῇ πρώτῃ κινήσει τῆς ἐγχειρήσεως. τίνος ἕνεκα; εἰδέναι γὰρ ἀναγκαῖον, ἵνα μὴ βιασθῶμεν, ἀλλὰ πεισθῶμεν. τὸ μὲν γὰρ, ἀκούσιον, οὐδὲ μόνιμον. ὥσπερ ἃ βίᾳ κατέχεται τῶν ῥευμάτων ἢ τῶν φυτῶν. τὸ δὲ ἑκούσιον, μονιμώτερόν τε καὶ ἀσφαλέστερον. καὶ τὸ μὲν, τοῦ βιασαμένου. τὸ δὲ, ἡμέτερον. καὶ τὸ μὲν, ἐπιεικείας θεοῦ. τὸ

δὲ, τυραννικῆς ἐξουσίας. οὐκοῦν ᾤετο δεῖν ἄκοντας εὖ ποιεῖν. ἀλλ' ἑκόντας εὐεργετεῖν. διὰ τοῦτο παιδαγωγικῶς τε καὶ ἰατρικῶς, τὸ μὲν, ὑφαιρεῖ τῶν πατρίων, τὸ δὲ, συγχωρεῖ, μικρόν τι τῶν πρὸς ἡδονὴν ἐνδιδούς. ὥσπερ οἱ ἰατροὶ τοῖς ἀρρωστοῦσιν, ἵνα ἡ φαρμακεία παραδεχθῇ, διὰ τῆς τέχνης φαρματτομένη τοῖς χρηστοτέροις. οὐ γὰρ ῥᾴστη τῶν ἐν ἔθει καὶ τῷ μακρῷ χρόνῳ τετιμημένων, ἡ μετάθεσις. λέγω δὲ τί. ἡ πρώτη τὰ εἴδωλα περικόψασα, τὰς θυσίας συνεχώρησεν. ἡ δευτέρα τὰς θυσίας περιελοῦσα, τὴν περιτομὴν οὐκ ἐκώλυσεν. εἶτα ὡς ἅπαξ ἐδέξαντο τὴν ὑφαίρεσιν, καὶ τὸ συγχωρηθὲν συνεχώρησαν. οἱ μὲν, τὰς θυσίας. οἱ δὲ, τὴν περιτομήν. καὶ γεγόνασιν, ἀντὶ μὲν ἐθνῶν, ἰουδαῖοι. ἀντὶ δὲ τούτων, χριστιανοὶ, ταῖς κατὰ μέρος μεταθέσεσι κλαπέντες ἐπὶ τὸ εὐαγγέλιον. πειθέτω σε τοῦτο παῦλος, ἐκ τοῦ περιτέμνειν καὶ ἁγνίζεσθαι, προελθὼν ἐπὶ τὸ λέγειν. ἐγὼ δὲ ἀδελφοὶ εἰ περιτομὴν κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι. ἐκεῖνο τῆς οἰκονομίας, τοῦτο τῆς τελειότητος. τούτῳ τὸ τῆς θεολογίας εἰκάζειν ἔχω. πλὴν ὅσον ἐκ τῶν ἐναντίων. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐκ τῶν ὑφαιρέσεων ἡ μετάθεσις, ἐνταῦθα δὲ, διὰ τῶν προσθηκῶν ἡ τελείωσις. ἔχει γὰρ

οὕτως. ἐκήρυσσε φανερῶς ἡ παλαιὰ τὸν πατέρα. τὸν υἱὸν, ἀμυδρότερον. ἐφανέρωσεν ἡ καινὴ τὸν υἱόν. ὑπέδειξε τοῦ πνεύματος τὴν θεότητα. ἐμπολιτεύεται νῦν τὸ πνεῦμα, σαφεστέραν ἡμῖν παρέχον τὴν ἑαυτοῦ δήλωσιν. οὐ γὰρ ἦν ἀσφαλὲς μήπω τῆς τοῦ πατρὸς θεότητος ὁμολογηθείσης, τὸν υἱὸν ἐκδήλως κηρύττεσθαι. μηδὲ τῆς τοῦ υἱοῦ παραδεχθείσης, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἵν' εἴπω τι καὶ τολμηρότερον ἐπιφορτίζεσθαι. μὴ καθάπερ τροφῇ τῇ ὑπὲρ δύναμιν βαρηθέντες, καὶ ἡλιακῷ φωτὶ σαθροτέραν ἔτι προσβαλόντες τὴν ὄψιν, καὶ εἰς τὸ κατὰ δύναμιν κινδυνεύσωσι. ταῖς δὲ κατὰ μέρος προσθήκαις, καὶ ὡς εἶπε δαδ ἀναβάσεσι, καὶ ἐκ δόξης εἰς δόξαν προόδοις καὶ προκοπαῖς, τὸ τῆς τριάδος φῶς ἐκλάμψῃ τοῖς λαμπροτέροις. διὰ ταύτην οἶμαι τὴν αἰτίαν, καὶ τοῖς μαθηταῖς κατὰ μέρος ἐπιδημεῖ, τῇ τῶν δεχομένων δυνάμει παραμετρούμενον. ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου. μετὰ τὸ πάθος. μετὰ τὴν ἄνοδον. τὰς δυνάμεις ἐπιτελοῦν. ἐμφυσώμενον. ἐν γλώσσαις πυρίναις φαινόμενον. καὶ ὑπὸ ἰησοῦ κατ' ὀλίγον ἐκφαίνεται. ὡς ἐπιστήσεις καὶ αὐτὸς ἐντυγχάνων ἐπιμελέστερον. ἐρωτήσω φησὶ τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον πέμψει ὑμῖν τὸ πνεῦμα

τῆς ἀληθείας, ἵνα μὴ ἀντίθεος εἶναι δόξῃ τις. καὶ ὡς ἀπ' ἄλλης τινὸς ἐξουσίας ποιεῖσθαι τοὺς λόγους. εἶτα πέμψει μὲν, ἐν δὲ τῷ ὀνόματί μου. τὸ, ἐρωτήσω παρεὶς, τὸ, πέμψει τετήρηκεν. εἶτα, πέμψω, τὸ οἰκεῖον ἀξίωμα. εἶτα, ἥξει. ἡ τοῦ πνεύματος ἐξουσία. ὁρᾷς φωτισμοὺς κατὰ μέρος ἡμῖν ἐλλάμποντας. καὶ τάξιν θεολογίας. ἣν καὶ ἡμᾶς τηρεῖν ἄμεινον; μήτε ἀθρόως ἐκφαίνοντας, μήτε εἰς τέλος κρύπτοντας. τὸ μὲν γὰρ, ἄτεχνον. τὸ δὲ, ἄθεον. καὶ τὸ μὲν, τοὺς ἀλλοτρίους πλῆξαι δυνάμενον. τὸ δὲ, ἀλλοτριῶσαι τοὺς ἡμετέρους. ὃ δὲ, ἴσως μὲν ἦλθεν ἤδη τισὶν ἐπὶ νοῦν καὶ τῶν ἄλλων, ἐγὼ δὲ τῆς ἐμαυτοῦ διανοίας ὑπολαμβάνω καρπὸν, προσθήσω τοῖς εἰρημένοις. ἦν τινὰ τῷ σωτῆρι καὶ εἰ πολλῶν ἐνεπίμπλατο μαθημάτων, ἃ μὴ δύνασθαι τότε βασαχθῆναι τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε, δι' ἃς εἶπον ἴσως αἰτίας. καὶ διὰ τοῦτο παρεκαλύπτετο. καὶ πάλιν. πάντα διδαχθήσεσθαι ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐνδημήσαντος. τούτων ἓν εἶναι νομίζω, καὶ αὐτὴν τοῦ πνεύματος τὴν θεότητα φανουμένην εἰς ὕστερον. ὡς τηνικαῦτα ὡρίμου καὶ χωρητῆς ἤδη τυγχανούσης τῆς γνώσεως. μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἀποκατάστασιν, οὐκέτι ἀπιστουμένου τῷ θαύμα

τι. τί γὰρ ἂν τούτου μεῖζον ἢ ἐκεῖνος ὑπέσχετο, ἢ τὸ πνεῦμα ἐδίδαξεν. εἰ περί τι μέγα οἴεσθαι χρή, καὶ θεοῦ μεγαλοπρεπείας ἄξιον. τὸ ὑπισχνούμενον ἢ τὸ διδασκόμενον. ἔχω μὲν, οὕτω περὶ τούτων, καὶ ἔχοιμι. καὶ ὅστις ἐμοὶ φίλος. σέβειν θεὸν τὸν πατέρα. θεὸν τὸν υἱόν. θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. τρεῖς ἰδιότητας. θεότητα μίαν δόξῃ καὶ τιμῇ. καὶ οὐσίᾳ καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένην. ὥς τις τῶν μικρῷ πρόσθεν θεοφόρων ἐφιλοσόφησεν. ἢ μὴ ἴδοι ἑωσφόρον ἀνατέλλοντα ὥς φησιν ἡ γραφή, μὴ δὲ δόξαν τῆς ἐκεῖθεν λαμπρότητος, ὅστις οὐχ οὕτως ἔχει ἢ συμφέρεται τοῖς καιροῖς, ἄλλοτε ἄλλος γινόμενος. καὶ περὶ τῶν μεγίστων σαθρῶς βουλευόμενος. εἰ μὲν γὰρ οὐ προσκυνητὸν, πῶς ἐμὲ θεοῖ διὰ τοῦ βαπτίσματος. εἰ δὲ, προσκυνητὸν, πῶς οὐ σεπτόν; εἰ δὲ σεπτὸν, πῶς οὐ θεός. ἓν ἤρτηται τοῦ ἑνός. ἡ χρυσῆ τις ὄντως σειρὰ καὶ σωτήριος. καὶ παρὰ μὲν τοῦ πνεύματος ἡμῖν ἡ ἀναγέννησις. παρὰ δὲ τῆς ἀναγεννήσεως ἡ ἀνάπλασις. παρὰ δὲ τῆς ἀναπλάσεως, ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀξίας τοῦ ἀναπλάσαντος. ταῦτα μὲν οὖν εἴποι τίς ἂν, τὸ ἄγραφον προθέμενος. ἤδη δὲ ἥξει σοι καὶ ὁ τῶν μαρτυριῶν ἑσμός. ἐξ ὧν ὅτι καὶ λίαν ἔγγραφος ἡ τοῦ πνεύματος θεότης

ἐπιπληχθήσεται, τοῖς μὴ λίαν σκαιοῖς, μηδὲ
ἀλλοτρίοις τοῦ πνεύματος. σκόπει δὲ οὕτως.
γεννᾶται χριστός. προτρέχει. βαπτίζεται.
μαρτυρεῖ. πειράζεται. ἀνάγει. δυνάμεις ἐ-
πιτελεῖ. συμπαρομαρτεῖ. ἀνέρχεται. δια-
δέχεται. τί γὰρ οὐ δύναται τῶν μεγάλων.
καὶ ὧν θεός. τί δαὶ οὐ προσαγορεύεται, ὧν
θεός, πλὴν ἀγεννησίας καὶ γεννήσεως. ἔδει
γὰρ τὰς ἰδιότητας μεῖναι πατρὶ καὶ υἱῷ ἵνα
μὴ σύγχυσις ᾖ παρὰ τῇ θεότητι. τῇ καὶ τἄλλα
εἰς τάξιν ἀγούσῃ καὶ ἀκοσμίαν. ἐγὼ μὲν φρίτ- ευ
τω τὸν πλοῦτον ἐννοῶν τῶν κλήσεων. καὶ
καθ' ὅσων ὀνομάτων ἀναισχυντοῦσιν, οἱ τῷ πνεύ-
ματι ἀντιπίπτοντες. πνεῦμα θεοῦ λέγεται.
πνεῦμα χριστοῦ. νοῦς χριστοῦ. πνεῦμα κυρίου.
αὐτοκύριος. πνεῦμα υἱοθεσίας. ἀληθείας.
ἐλευθερίας. πνεῦμα σοφίας. συνέσεως. βου-
λῆς. ἰσχύος. γνώσεως. εὐσεβείας. φόβου θεοῦ.
καὶ γὰρ ποιητικὸν τούτων ἁπάντων. πάντα
τῇ οὐσίᾳ πληροῦν. πάντα συνέχον. πληρω-
τικὸν κόσμου, κατὰ τὴν οὐσίαν. ἀχώρητον κόσ-
μῳ κατὰ τὴν δύναμιν. ἀγαθόν. εὐθές. ἡγε-
μονικόν. φύσει, οὐ θέσει. ἁγιάζον, οὐχ ἁ-
γιαζόμενον. μετροῦν, οὐ μετρούμενον. μετε-
χόμενον, οὐ μετέχον. πληροῦν. οὐ πληρούμε-
νον. συνέχον, οὐ συνεχόμενον. κληρονομού-

μενον δοξαζόμενον. συναριθμούμενον. ἐπα-
πειλούμενον. δάκτυλος θεοῦ. πῦρ, ὡς θεός.
εἰς ἔμφασιν οἶμαι τοῦ ὁμοουσίου. πνεῦμα τὸ
ποιῆσαν. τὸ ἀνακτίζον διὰ βαπτίσματος. δι' ἀ-
ναστάσεως. πνεῦμα τὸ γινῶσκον ἅπαντα. τὸ δι-
δάσκον. τὸ πνέον ὅπου θέλει. καὶ ὅσον. ὁδη-
γοῦν. λαλοῦν. ἀποστέλλον. ἀφορίζον. παροξυ-
νόμενον. πειραζόμενον. ἀποκαλυπτικόν.
φωτιστικόν. μᾶλλον δὲ αὐτοφῶς καὶ ζωή. ναο-
ποιοῦν. θεοποιοῦν. τελειοῦν. ὥστε καὶ προ-
λαμβάνειν τὸ βάπτισμα. ἐνεργοῦν ὅσα θεός.
μεριζόμενον ἐν γλώσσαις πυρίναις. διαιροῦν
χαρίσματα. ποιοῦν ἀποστόλους. προφήτας.
εὐαγγελιστάς. ποιμένας. καὶ διδασκάλους. νο-
ερόν. πολυμερές. σαφές. τρανόν. ἀμόλυντον.
ἀκώλυτον. ὅπερ ἴσον δύναται, τὸ σοφώτα-
τον καὶ πολύτροπον ταῖς ἐνεργείαις. καὶ
σαφηνιστικὸν πάντων, καὶ τρανωτικόν. καὶ
αὐτεξούσιον καὶ ἀναλλοίωτον. παντοδύναμον.
παντεπίσκοπον. διὰ πάντων χωροῦν πνευ-
μάτων. νοερῶν. καθαρῶν. λεπτοτάτων. ἀγ-
γελικῶν, οἶμαι δυνάμεων. ὥσπερ καὶ προ-
φητικῶν. καὶ ἀποστολικῶν, κατὰ ταὐτὸν, καὶ
οὐκ ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις. ἄλλων δὲ ἀλλαχοῦ
νενεμημένων ᾧ δηλοῦται τὸ ἀπερίγραπτον. οἱ
ταῦτα λέγοντες καὶ διδάσκοντες, καὶ πρὸς γο-

ἄλλον παράκλητον οἷ ἄλλον θεὸν ὀνομάζοντες οἱ τὴν εἰς αὐτὸν βλασφημίαν μόνην εἰδότες ἀσυγχώρητον, οἱ τὸν ἀνανίαν καὶ τὴν σάπφειραν οὕτω φοβερῶς στηλιτεύσαντες, ἐπειδὴ ἐψεύσαντο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς θεὸν ψευσαμένους, οὐκ ἄνθρωπον, οὗτοί σοι δοκοῦσι, πότερον θεὸν τὸ πνεῦμα κηρύσσειν ἢ ἄλλό τι. ὡς λίαν ὄντως παχύς τις εἶ καὶ πόῤῥω τοῦ πνεύματος, εἰ περὶ τούτου ἀπορεῖς. καὶ δέῃ τοῦ διδάξοντος. αἱ μὲν οὖν κλήσεις τοσαῦται, καὶ οὕτως ἔμψυχοι. τί γὰρ δεῖ σοι τὰς ἐπὶ τῶν ῥημάτων μαρτυρίας παρατίθεσθαι. ὅσα δὲ κἀνταῦθα λέγεται ταπεινότερον. τὸ δίδοσθαι, τὸ ἀποστέλλεσθαι, τὸ μερίζεσθαι, τὸ χάρισμα, τὸ δώρημα, τὸ ἐμφύσημα, ἡ ἐπαγγελία, ἡ ὑπερέντευξις, εἴτε τι ἄλλο τοιοῦτον, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον λέγω, ἐπὶ τὴν πρώτην αἰτίαν ἀνενεκτέον. ἵνα τὸ ἐξ οὗ δειχθῇ καὶ μὴ τρεῖς ἀρχαὶ μεμερισμέναι πολυθέως παραδεχθῶσιν. ἴσον γὰρ εἰς ἀσέβειαν, καὶ σαβελλίως συναλεῖψαι, καὶ ἀρειανῶς διαστῆσαι. τὸ μὲν, τῷ προσώπῳ. τὸ δὲ, ταῖς φύσεσιν. ὡς ἔγωγε πολλὰ διασκεψάμενος πρὸς ἐμαυτὸν τῇ φιλοπραγμοσύνῃ τοῦ νοῦ, καὶ πανταχόθεν τὸν λόγον βασανίσας, καὶ ζητῶν εἰκόνα τινὰ τοῦ τοσούτου πράγματος, οὐκ ἔσχον ᾧ τινι χρὴ τῶν κάτω

τὴν θείαν φύσιν παραβαλεῖν. κἂν γὰρ μικρὰ
τις ὁμοίωσις εὑρεθῇ, φεύγει με τὸ πλέον, ἀ-
φεὶν κάτω μετὰ τοῦ ὑποδείγματος. ὀφθαλ-
μόν τινα καὶ πηγὴν καὶ ποταμὸν, ἐνενόησα.
καὶ γὰρ καὶ ἄλλοι. μὴ τῷ μὲν, ὁ πατήρ. τῷ
δὲ, ὁ υἱὸς, τῷ δὲ, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀναλόγως
ἔχῃ. ταῦτα γὰρ οὔτε χρόνῳ διέστηκεν, οὔτε ἀλ-
λήλων ἀπέρρηκται τῇ συνεχείᾳ. καὶ δοκεῖ
πως τρισὶν ἰδιότησι τέμνεσθαι. ἀλλ' ἔδεισα
πρῶτον μὲν, ῥύσιν τινὰ θεότητος παραδέξα-
σθαι, στάσιν οὐκ ἔχουσαν. δεύτερον δὲ, μὴ τὸ
ἓν τῷ ἀριθμῷ διὰ τῆς εἰκασίας ταύτης εἰσά-
γηται. ὀφθαλμὸς γὰρ καὶ πηγὴ, καὶ ποτα-
μὸς, ἕν ἐστιν ἀριθμῷ, διαφόρως σχηματιζόμε-
να. πάλιν ἥλιον ἐνεθυμήθην καὶ ἀκτῖνα καὶ
φῶς. ἀλλὰ κἀνταῦθα δέος, πρῶτον μὲν, μὴ
σύνθεσίς τις ἐπινοῆται τῆς ἀσυνθέτου φύ-
σεως. ὥσπερ ἡλίου καὶ τῶν ἐν ἡλίῳ. δεύτε-
ρον δὲ, μὴ τὸν πατέρα μὲν οὐσιώσωμεν. τὰ ἄλ-
λα δὲ, μὴ ὑποστήσωμεν. ἀλλὰ δυνάμεις θεοῦ
ποιήσωμεν. ἐνυπαρχούσας οὐχ ὑφεστώσας,
οὔτε γὰρ ἀκτὶς, οὔτε φῶς, ἄλλος ἥλιος. ἀλλ' ἡ-
λιακαί τινες ἀπόρροιαι καὶ ποιότητες οὐσιώ-
δεις. καὶ ἅμα τὸ εἶναι καὶ τὸ μὴ εἶναι τῷ θεῷ,
δῶμεν ἐν τούτοις, ὅσον ἐκ τοῦ ὑποδείγματος.
ὃ καὶ τῶν εἰρημένων ἀτοπώτερον. ἤκουσα δέ

τινος καὶ τοιοῦτον ὑπογράφοντος λόγον. μὴν μαρμαρυγήν τινα ἡλιακὴν τοίχῳ προσαστράπτουσαν καὶ περιτρέμουσαν ἐξ ὑδάτων κινήσεως. ἣν ἡ ἀκτὶς ὑπολαβοῦσα διὰ τοῦ ἐν μέσῳ ἀέρος, εἶτα σχεθεῖσα τῷ ἀντιτύπῳ, παλμὸς ἐγένετο καὶ παράδοξος. ἄττει γὰρ πολλαῖς καὶ πυκναῖς ταῖς κινήσεσιν, οὐχ ἓν οὖσα μᾶλλον ἢ πολλά. οὐδὲ πολλὰ μᾶλλον, ἢ ἕν. τῷ τάχει τῆς συνόδου καὶ τῆς διαστάσεως. πρὶν ὄψει κρατηθῆναι διαδιδράσκουσα. ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο θέσθαι δυνατὸν ἐμοί. διότι μὲν, ὅτι τὴν μὲν τὸ κινοῦσαν καὶ πάνυ δῆλον. θεοῦ δὲ, οὐδὲν πρεσβύτερον. ἵν' ᾖ τι τὸ ἐκεῖνον κεκινηκός. αὐτὸς μὲν γὰρ πάντων αἰτία. αἰτίαν δὲ πρεσβυτέραν οὐκ ἔχει. διότι δὲ, ὅτι καὶ ἐνταῦθα, τῶν αὐτῶν ὑπόνοια. συνθέσεως. χύσεως, ἀστάτου καὶ οὐ παγίας φύσεως. ὧν οὐδὲν ἐννοητέον περὶ θεότητος. καὶ ὅλως οὐδέν ἐστιν ὅ μοι τὴν διάνοιαν ἵστησιν ἐπὶ τῶν ὑποδειγμάτων θεωροῦντι τὸ φανταζόμενον. πλὴν εἴ τις ἕν τι λαβὼν τῆς εἰκόνος, ὑπ' εὐγνωμοσύνης, τὰ λοιπὰ ῥίψειεν. τέλος οὖν ἔδοξέ μοι κράτιστον εἶναι, τὰς μὲν εἰκόνας χαίρειν ἐᾶσαι καὶ τὰς σκιὰς, ὡς ἀπατηλὰς καὶ τῆς ἀληθείας πλεῖστον ἀπολειπούσας. αὐτὸν δὲ τῆς εὐσεβεστέρας ἐννοίας ἐχόμενον, ἐπ' ὀλίγων ῥημάτων ἱστάμενον, ὁδηγῷ τῷ πνεύματι χρώ-

μένον, ἣν ἐντεῦθεν ἔλλαμψιν ἐδεξάμην, ταύτην εἰς τέλος διαφυλάσσοντα, ὡς γνήσιον κοινωνὸν καὶ συνόμιλον, τὸν αἰῶνα ἄπειρον διαπορεύεσθαι διατέμνοντα. καὶ τοὺς ἄλλους πείθειν εἰς δύναμιν, προσκυνεῖν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον. τὴν μίαν θεότητά τε καὶ δύναμιν. ὅτι αὐτῷ πᾶσα δόξα τιμὴ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΕΥΑΓΡΙΟΝ ΜΟΝΑΧΟΝ, ΠΕΡΙ ΘΕΟΤΗΤΟΣ.

σ Φὸ δράσει θαυμάζω καὶ λίαν ἐκπλήττομαι τῆς νηφαλιότητος, ὅπως τοιούτων θεωρημάτων καὶ τηλικούτων ζητήσεων αἴτιος καθίστασαι. ταῖς ἀκριβέσιν ἐρωτήσεσιν, εἰς ἀνάγκην ἡμᾶς τοῦ λέγειν καὶ ἀγωνίαν ἀποδείξεως περιΐστας, ἐρωτήσεις ἀναγκαίας καὶ χρησίμους ἡμῖν ἐπάγων. πᾶσα δηλονότι λοιπὸν ἀνάγκη, κατόπιν τῶν ἐρωτήσεων ἡμᾶς ἐναργεῖς ποιεῖσθαι τὰς ἀποκρίσεις. καὶ νῦν τοίνυν τὸ προσενεχθὲν ἐρώτημα παρὰ σοῦ, τοιόνδε. καὶ περὶ τοῦδε ἦν, ὡς τίνα τρόπον ἂν εἴη πατρός τε καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος ἡ φύσις. ἣν ἄν τις ὀρθῶς, οὐ

σίαν. μᾶλλον ἢ φύσιν καλοίη. πότερον ἁπλῆ-
τις ἢ σύνθετος. εἰ μὲν γὰρ ἁπλῆ, πῶς τὴν δεῖς
ἐπιδέξεται, τῶν προειρημένων, ἀριθμόν.
τὸ γὰρ ἁπλοῦν, μονοειδὲς καὶ ἀναρίθμον. τὸ
δὲ ἀριθμοῖς ὑποπίπτον, ἀνάγκη τέμνεσθαι
κἂν μὴ ἀριθμοῖς ὑποβάλληται, τὸ δὲ τε-
μνόμενον, ἐμπαθές. πάθος γὰρ ἡ τομή. εἰ
τοίνυν ἁπλῆ τοῦ κρείττονος ἡ φύσις, περιττὴ ἡ
τῶν ὀνομάτων ἡ θέσις. εἰ δὲ τῶν ὀνομάτων ἀλη-
θὴς ἡ θέσις, καὶ δεῖ τοῖς ὀνόμασι πείθεσθαι,
τὸ μονοειδὲς καὶ ἁπλοῦν εὐθὺς ἐκ ποδῶν
οἴχεται. Τίς οὖν ἂν εἴη τοῦ πράγματος ἡ φύ-
σις ταῦτα πρὸς ἡμᾶς, ἔφασκε. ὧν τὰς ἀπο-
δείξεις, ὁ τῆς ἀληθείας ἀκριβῶς παραστήσαι λό-
γος. ὁ πίστεως ἀναποδείκτου φαντασίαν ἀπο-
ρίᾳ τῆς ἀποδείξεως ἀλόγως προϊσχόμενος. ὁ
δὲ μύθων παλαιῶν μαρτυρίαις τὸ σαθρὸν
τῆς πεποιθήσεως ἑαυτοῦ καλύπτειν πειρώ-
μενος. ἀλλὰ ζητήσεως ἀκριβοῦς κατανοή-
σει, καὶ λογισμῶν ὀρθότητι, τὴν τοῦ θεωρή-
ματος πίστωσιν, εἰς τὸ ἐμφανὲς προτιθέμενος.
ἄγε δὴ λοιπὸν ἡμῖν ὁ λόγος ἐντεῦθεν, δια-
σευέτω. καὶ πῶς δεῖ τὸ θεῖον ὑπολαμβάνειν
φασκέτω. πότερον ἁπλοῦν, ἢ συμπλεκές. οὕ-
τω γὰρ ἡμᾶς καὶ λέγειν ἡ τῶν ὀνομάτων διτ-
τὺς, καὶ πιστεύειν βιάζεται. καὶ τούτοις ἀπο

χρησάμενοί τινες σαθρὰ καὶ παντάπασιν
ἕωλα συνεστήσαντο δόγματα. τὴν οὐσίαν ὁ-
μοῦ τῇ τῶν ὀνομάτων ὑπηγορείᾳ, πάθος διαι-
ρέσεως ὑπομένειν δοξάζοντες. ἀλλ' ἐκείνους
μὲν ὡς αὐτὸς, φὴς ἐατέον, σαθρῶς ὑπὸ τῆς ὑπο-
λήψεως αὐτῶν συνηγοροῦντας δόγματι.
ἡμεῖς δὲ τὴν ὀρθὴν τῆς ἐπιγνώσεως κατάλη-
ψιν, τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν ἐπιστρέφωμεν. ὅ τοί-
νυν ἐστὶ θεὸς, πρότερον ὑποστησόμεθα, καὶ εἴθ' οὕ-
τως ἐπὶ τὰς ἀποδείξεις ἀκριβῶς ἥξομεν. ἁ-
πλῆ πάντως ἐστὶ καὶ ἀμέριστος οὐσία. τὸ ἁ-
πλοῦν καὶ ἀσώματον ἐκ φύσεως ἐκτυχόν.
ἀλλ' ἴσως καὶ ὁ τῆς διαιρέσεως τῶν ὀνομάτων
αὐτοῖς ἐπίπλειμοι λόγος. τῷ τρεῖς ἀριθμῷ, τὸ τοῦ
κρείττονος μονοειδὲς ἀφαιρούμενος. ἆρ' οὖν διὰ
τὸ μονοειδὲς ἐκφυγεῖν ἡμᾶς τὴν ὁμολογίαν
πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος ἐπά-
ναγκες; μὴ γένοιτο. τὴν γὰρ ἀμέριστον τοῦ κρείτ-
τονος ἕνωσιν, οὐ καταβλάπτει τῶν ὀνομάτων
ἡ θέσις. τὰ γὰρ νοητὰ, καὶ μυριώνυμα μὲν ἐπει-
δὴ παμπληθέσι καθ' ἕκαστον ἔθνος ὀνόμασι
κέκληται. προσηγορίας δὲ πάσης ἐκτὸς, ἐ-
πειδὴ κύριον ὄνομα τῶν νοητῶν τε καὶ ἀσω-
μάτων, οὐδέν. πῶς γὰρ κυρίως ἐπικληθείη, τὰ
μηδὲ ὄψεσιν ἡμετέραις ὑποπίπτοντα. μὴ δ' ὅ-
λως ἀνθρωπίνοις αἰσθητηρίοις ἁλῶναι δυνά-

μενα,

μεναι. λαμβανέσθω δὲ ἡμῖν τὸ βραχύτατον τῶν νοητῶν μόριον ἡ ψυχή, πρὸς τὴν παντὸς ἀκριβῆ νόησιν. ψυχὴ μὲν γὰρ, ὀνόματι θηλυκῷ προσαγορεύεται. πάσης δὲ θηλυδριώδους φύσεως ἀφέστηκεν. οὔτε ἄρρεν οὔτε θῆλυ κατ' οὐσίαν ὑπάρχουσα. καὶ λόγος δὲ ὁμοίως ὁ πρὸς αὐτῆς ἀποκυϊσκόμενος, ἀρρενικὸν μὲν ἔχει τοὔνομα. πάσης δὲ καὶ αὐτὸς ὡς φαμὲν ἄρρενος θήλεος ἐκτός ἐστι σωματότητος. εἰ δὲ τὰ τῶν νοητῶν ἔσχατα, ψυχὴ καὶ λόγος κύριον οὐ κέκτηται τοὔνομα, πῶς ἂν τὰ πρῶτα καὶ πάντων ἐπέκεινα τῶν νοητῶν νοητὰ, κυρίοις ὀνόμασιν εὐθὺ κεκλῆσθαι φήσομεν. ἀλλ' ἡ μὲν ὀνομασία χρησίμη, διὰ τὸ ἀναγκαῖον εἰς ἐπίνοιαν ἡμᾶς ἄγουσα τῶν νοητῶν. τινὲς δὲ ταῖς προσηγορίαις ὁμοῦ καὶ τὴν οὐσίαν παχυμερῶς συνδιαιρεῖσθαι δοξάζοντες, ἀνάξια παντάπασι τῶν θείων ταῖς ἑαυτῶν ἐννοίαις δοξάζουσιν. εἰδέναι δὲ ἀκόλουθον ἡμᾶς τοὺς τῆς ἀληθείας εὐθὺ γνώμονας. ὡς ἀδιαίρετός ἐστι καὶ μονοειδὴς, ἡ θεία τε καὶ ἀμερὴς τοῦ κρείττονος οὐσία. πρὸς δὲ τὸ χρήσιμον τῆς ἡμετέρας τῶν ψυχῶν σωτηρίας, καὶ μερίζεσθαι ταῖς ὀνομασίαις δοκεῖ, καὶ διαιρέσεως ἀνάγκην ὑφίστασθαι. καθὼς ἔφαμεν. ὃν τρόπον γὰρ ἡ ψυχὴ νοητή τις ὑπάρχουσα, νοη-

μάτων ἀπείρων ἀποκυΐσκει πλῆθος· ὅμως
οὔτε νοήματος διαιρεῖται πάθος, ὅτε τὸ πλῆ-
θος τῶν νοημάτων ψυχὴ διὰ τὰ φθάζον-
τα πτωχεύει ποτέ· πλουσιωτέρα δὲ μᾶλλον,
ἢ πενεστέρα γίνεται· ὃν τρόπον δὲ καὶ ὁ προφο-
ρικὸς οὑτοσὶ καὶ κοινὸς ἅπασιν ἡμῖν λό-
γος, ἀδιαίρετος μέν ἐστι τῆς προενεγκαμέ-
νης ψυχῆς, καὶ ταῖς ψυχαῖς δὲ τῶν ἀκροωμέ-
νων, οὐδὲν ἧττον ἐν ταὐτῷ καθίσταται, κα-
κείνης μὴ χωριζόμενος καὶ τούτοις δὲ εἰσκό-
μενος, ἕνωσιν δὲ μᾶλλον ἢ διαίρεσιν αὐτῶν τε
καὶ τῶν ἡμετέρων· ψυχῶν ἐργαζόμενος, οὔ-
πω μοι νόει καὶ τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς μὴ χω-
ρισθέντα πώποτε, καὶ τούτου δὲ πάλιν
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὁμοίως ἐν τῷ νῷ τὴν ἐν-
θύμησιν· ὡς γὰρ οὐκ ἔστι μεταξὺ νοῦ καὶ ἐνθυ-
μήσεως καὶ ψυχῆς διαίρεσιν ἐπινοηθῆναί τι-
να καὶ τομήν, οὕτως οὐδὲ τοῦ ἁγίου πνεύμα-
τος καὶ τοῦ σωτῆρος καὶ τοῦ πατρὸς, ἐν μέ-
σῳ τομὴν ἢ διαίρεσιν ἐπινοηθῆναί ποτε· διό-
τι τῶν νοητῶν ὡς ἔφαμεν καὶ θείων, ἀδιαίρετος
ἡ φύσις· ἢ καὶ ὃν τρόπον οὐχ οἷόν τε πάλιν
ὁμοίως ἐν μέσῳ κύκλου καὶ τῆς ἀκτῖνος διαί-
ρεσιν εὑρέσθαι, διὰ τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀσώματον
ἁπλοῦν τε καὶ ἀμερὲς, ἀλλ᾽ ἡ μὲν ἀκτὶς συ-
νῆπται τῷ κύκλῳ, τοὔμπαλιν δὲ ὁ κύκλος·

οἷόν τις ὀφθαλμὸς ποταμηδὸν ἐπιχεῖ τῷ παντὶ τὰς ἀκτῖνας, κατακλυσμοὺς ὥσπερ τινὰς φωτὸς ἡμῖν ἐργαζόμενος, καὶ πελαγίζων ἀθρόως τὴν διακόσμησιν, οὕτω δὴ καὶ οἱονεί τινες τοῦ πατρὸς ἀκτῖνες ἀπεστάλησαν ἐφ᾽ ἡμᾶς, ὅ, τε φεγγώδης ἰησοῦς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ὥσπερ γὰρ αἱ τοῦ φωτὸς ἀκτῖνες ἀμέριστον ἔχουσαι κατὰ φύσιν τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν, οὔτε τοῦ φωτὸς χωρίζονται, οὔτε ἀλλήλων ἀποτέμνονται, καὶ μέχρις ἡμῶν τὴν χάριν τοῦ φωτὸς ἀποστέλλουσι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ σωτὴρ ὁ ἡμέτερος καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἡ δίδυμος τοῦ πατρὸς ἀκτὶς, καὶ μέχρις ἡμῶν διακονεῖται τῆς ἀληθείας τὸ φῶς, καὶ τῷ πατρὶ συνήνωται. ὃν τρόπον δὲ κατά τινος ὑδάτων πηγῆς νεκταρειῶδες ἀφθόνως προϊεμένης ὕδωρ, συμβαίνει ῥεύματι παμπληθὲς καὶ ῥεῖθρον ἀκατάσχετον, εἰς ποταμοὺς δύο τῷ ῥεύματι τέμνεσθαι. μίαν δ᾽ ἐξ ἑνὸς ὀφθαλμοῦ τῆς πηγῆς τὴν ῥοὴν ἐξ ἀρχῆς ἐσχηκός. διῤῥυτος δὲ τῶν ποταμῶν σχηματισθέντων τοῖς εἴδεσι. βλαβὲν δὲ ὅμως οὐδὲν εἰς τὴν οὐσίαν ἐκ τῆς διαιρέσεως. τῇ μὲν γὰρ τῶν ποταμῶν θέσει τὸ ῥεῖθρον διῄρηται. τὴν δὲ τοῦ χυμοῦ ποιότητα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κέκτηται. κἂν γὰρ ἀποτερματίζεσθαι

πόῤῥω που τῶν ποταμῶν ἕκαστος τῶν προφερομένων δοκῇ, καὶ τῆς πηγῆς ἀφεστάναι μακρὰν, τὴν γοῦν ἀρχὴν τῇ μηδὲ πρὸς τὸ διηνεκὲς τῆς πηγῆς συνημμένην ἔχει, παραπλησίως οὖν καὶ ὁ τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων θεὸς, ὁ τῆς ἀληθείας πρύτανις, καὶ τοῦ σωτῆρος πατὴρ, τὸ πρῶτον αἴτιον τῆς ζωῆς καὶ τὸ τῆς ἀθανασίας φυτὸν, ἡ τῆς ἀειζωΐας πηγὴ, δίῤῥυτόν τινα τοῦ τε υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν νοητὴν εἰς ἡμᾶς ἀποστείλας χάριν, οὔτ᾽ αὐτός τι πώποτ᾽ ἔνθεν εἰς τὴν οὐσίαν βλαβείς. (οὐ γὰρ μείωσιν ὑπέστη τινὰ διὰ τὴν εἰς ἡμᾶς ἐκείνων ἄφιξιν.) καὶ μέχρις ἡμῶν προσεχώρησαν. καὶ τοῦ πατρὸς, οὐδὲν ἧττον ἀχώριστοι καθεστήκασιν. ἀμερὴς γὰρ ὡς ἔφαμεν ἐξ ἀρχῆς ἡ τῶν κρειττόνων φύσις. πλεῖστα μὲν οὖν ὦ τιμιώτατε δυνατὸν ἦν εὑρεῖν καὶ πλείονα τῶν εἰρημένων, πρὸς ἀπόδειξιν ἐναργῆ τῆς ἀναγκαιοτάτης πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος ἑνότητος, ὃν τρόπον ἔχειν αὐτὴν ὑπολαμβάνειν δεῖ. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ σοί τε καὶ τοῖς σοὶ παραπλησίοις ῥᾷον ἐξ ὀλίγων τὰ πλεῖστα καταμανθάνειν, τούτου χάριν ἐνταῦθα τὸν περὶ τούτου στῆσαι τοῦ θεωρήματος δίκαιον ᾠήθην λόγον.

ΤΕ΄ΛΟΣ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΚΑΤΑ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ, ΣΤΗΛΙΤΕΥΤΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

α Κούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη. ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. καλῶ γὰρ ἅπαντας ὥσπερ ἐξ ἀπόπτου τινὸς καὶ μεσαιτάτης περιωπῆς, μεγάλῳ καὶ ὑψηλῷ τῷ κηρύγματι. ἀκούσατε λαοὶ φυλαὶ γλῶσσαι. πᾶν γένος ἀνθρώπων, καὶ ἡλικία πᾶσα. ὅσοι τε νῦν ἐστὲ καὶ ὅσοι γενήσεσθε. καὶ ἵν' ἦ μοι μεῖζον τὸ κήρυγμα, πᾶσα δύναμις τῶν οὐρανῶν. πάντες ἄγγελοι. οἷς ἔργον ἡ τοῦ τυράννου κατάλυσις, οὐ τὸν σηὼν καθελοῦσι τὸν βασιλέα τῶν ἀμμοραίων. οὐδὲ τὸν ὢγ βασιλέα τῆς βασάν. μικροὺς δυνάστας καὶ μικρὸν μέρος τῆς οἰκουμένης κακοῦντας τὸν ἰσραήλ. ἀλλὰ τὸν δράκοντα τὸν ἀποστάτην. τὸν νοῦν τὸν μέγαν. τὸν ἀσσύριον. τὸν κοινὸν ἁπάντων ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. τὸν πολλὰ μὲν ἐπὶ γῆς μανέντα καὶ ἀπειλήσαντα. πολλὴν δὲ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλήσαντά τε καὶ μελετήσαντα.

ἄκουε οὐρανὲ καὶ ἐνωτίζου γῆ. καιρὸς γάρ μοι τὰ αὐτὰ τῷ μεγαλοφωνοτάτῳ τῶν προφητῶν ἠσαΐᾳ συμφθέγξασθαι. πλὴν ὅσον ὁ μὲν, ἐπὶ τῷ ἰσραὴλ ἀθετήσαντι, ταῦτα καλεῖ καὶ μαρτύρεται. ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ τυράννῳ καὶ ἀθετήσαντι καὶ πεσόντι πτῶμα τῆς ἀσεβείας ἄξιον. ἄκουε καὶ ἡ τοῦ μεγάλου κωνσταντίνου ψυχὴ, εἴ τις αἴσθησις. ὅσαι τε πρὸ αὐτοῦ βασιλέων φιλόχριστοι, τοῦ δὲ, καὶ πάντων μάλιστα, ὅσῳ τῇ χριστοῦ κληρονομίᾳ συναυξηθεὶς, καὶ αὐξήσας ταύτην εἰς δύναμιν, καὶ χρόνῳ βεβαιωσάμενος, ὥστε καὶ πάντων διὰ τοῦτο γενέσθαι τῶν πώποτε βασιλέων ὀνομαστότατος. (ὢ τῆς ἐπηρείας,) ἀγνόημα ἠγνόησε, σφόδρα τῆς οἰκείας εὐσεβείας ἀνάξιον. ἔλαθεν ἐπιτρέφων χριστιανοῖς, τὸν χριστοῦ πολέμιον. καὶ τοῦτον μόνον τῶν ἁπάντων οὐ καλῶς ἐφιλανθρωπεύσατο, καὶ σῶσαι καὶ βασιλεῦσαι, τὸν κακῶς καὶ σωθέντα καὶ βασιλεύσαντα. καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ἂν ἡσθείη ὥσπερ τῇ καταλύσει τῆς ἀσεβείας, καὶ τοῖς χριστιανῶν πράγμασιν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανελθοῦσιν, οὕτω δὴ καὶ τῷ λόγῳ. λόγον γὰρ ἀναθήσω τῷ θεῷ χαριστήριον, πάσης ἀλόγου θυσίας, ἱερώτερόν τε καὶ καθαρώτερον. οὐ κατὰ τοὺς ἐκείνου λογίους καὶ λήρους.

καὶ τὰς ἐναγεστέρας θυσίας· ὧν ἡ περιουσία
καὶ τὸ δυνατὸν, ἀσεβείας ἦν δύναμις. καὶ
ἄσοφος ἵν' οὕτως ὀνομάσω σοφία. ἐπεὶ καὶ πᾶ
σα ἡ τοῦ αἰῶνος τούτου, δύναμίς τε καὶ παί
δευσις, ἐν σκότει διαπορευομένη καὶ τοῦ τῆς
ἀληθείας φωτὸς πόῤῥω πίπτουσα. ἐκείνη μὲν
δὴ τοιαύτη καὶ παρὰ τοιούτοις, καὶ τοιαύτας
ἔχουσα τὰς ἐπικαρπίας, ὡσεὶ χόρτος ταχὺ ἀ
ποξηραινομένη, καὶ ὡσεὶ λάχανα χλόης ταχὺ ἀ
ποπίπτουσα· καὶ συναπιοῦσα τοῖς παρ᾽ ἄσιν ἀπολ
λυμένοις μετ' ἤχου. καὶ περιφανεστέροις τῶν πτώ
σιν, ἢ τὴν ἀσέβειαν. ἐμοὶ δὲ θύοντι θυσίαν αἰνέσε
ως σήμερον, καὶ τὴν ἀναίμακτον τῶν λόγων τι
μὴν ἀνάπτοντι, τίς θέατρον περιστήσει τῇ χά
ριτι παρεισούμενον. ἢ τίς συνηχήσει γλῶσ
σα τοσοῦτον, ὁπόσον καὶ βούλομαι. τίς ἀκοὴ
τῷ λόγῳ συμπροθυμηθήσεται. καὶ γὰρ οὐ
τῷ λόγῳ μόνον ἡ διὰ λόγου χάρις οἰκειοτά
τη μετὰ τῶν ἄλλων ὧν ὀνομάζεται καὶ ταύ
τῃ χαίροντι τῇ προσηγορίᾳ διαφερόντως
καὶ τῇ δυνάμει τῆς κλήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκείνῳ
πρέπουσα δίκη, λόγῳ κολάζεσθαι ὑπὲρ τῆς
εἰς λόγους παρανομίας· ὧν κοινῶν ὄντως
λογικοῖς ἅπασιν, ὡς ἰδίων αὐτοῦ χριστιανοῖς
ἐφθόνησεν. ἀλογώτατα περὶ λόγων διανο
ηθεὶς, ὁ πάντων ὡς ᾤετο λογιώτατος, πρῶ

τὸν μὲν ὅτι κακούργως τὴν προσηγορίαν μετέθηκεν ἐπὶ τὸ δοκοῦν· ὡς περὶ τῆς θρησκείας ὄντα τὸν ἑλληνικὸν λόγον ἀλλ' οὐ τῆς γλώσσης· καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἀλλοτρίου καλοῦ φωρας, τῶν λόγων ἡμᾶς ἀπήλασεν· ὥσπερ ἂν εἰ καὶ τεχνῶν εἶρξεν ἡμᾶς, ὅσαι παρ' ἕλλησιν εὕρηνται· καὶ διὰ τοῦτο διαφέρειν αὐτῷ διὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἐνόμισεν. ἔπειτα ὅτι λανθάνειν ἡμᾶς ὑπέλαβεν, οὐκ ἀγαθοῦ τινος τῶν πρώτων ἀποστερήσειν μέλλων, οἵ γε καὶ σφόδρα τούτου καταφρονοῦμεν τοὺς λόγους, ἀλλὰ τοὺς ἐλέγχους τῆς δυσσεβείας φοβούμενος. ὥσπερ ἐν τῇ κομψείᾳ τῆς λέξεως τὴν ἰσχὺν ἔχοντας, ἀλλ' οὐκ ἐν τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας καὶ τοῖς ἐνθυμήμασιν. ὧν ἐπισχεῖν ἡμᾶς ἀδυνατώτερον, ἢ τὸν θεὸν ὁμολογεῖν γλῶσσαν ἔχοντας. ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἱερουργοῦμεν τὸν λόγον ὥσπερ τὰ σώματα. ἡνίκα ἂν καὶ τούτοις ἀγωνίζεσθαι δέῃ περὶ τῆς ἀληθείας. ὥστε ὁ διὰ τοῦτο προστάξας, ἀττικίζειν μὲν ἐκώλυσε· τὸ δὲ ἀληθεύειν οὐκ ἔπαυσε. καὶ τὸ μὲν ἑαυτοῦ σαθρὸν, ἤλεγξε, τοὺς ἐλέγχους δὲ οὐ διέφυγεν. ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον τούτοις ἑαυτὸν ὑποθεὶς ἠγνόησεν. οὐ γὰρ θαρσοῦντος ἦν οὔτε τοῖς ὑπὲρ τῆς θρησκείας δικαίοις, οὔτε τοῖς λόγοις αὐτοῖς, τὸ τοὺς

ἡμετέρους ἐπιχεῖν λόγους. ὥσπερ ἂν εἴ τις κράτιστον ἑαυτὸν νομίζοι τῶν ἀθλητῶν. καὶ ἀξιοίη κατὰ πάντων κηρύττεσθαι, μηδένα τῶν γενναίων ἀγωνίζεσθαι μὴ ὅτι καταβαίνειν εἰς τὸ στάδιον, ἐπιτάξας. ὅπερ ἀνανδρίας μᾶλλον ἢ ῥώμης τεκμήριον· κατὰ γὰρ τῶν ἀγωνιζομένων, οὐ τῶν ἄνω καθεζομένων οἱ στέφανοι. καὶ τῶν πάσῃ τῇ ῥώμῃ χρωμένων, οὐ τῶν ὑπερηρημένων τὸ πολὺ τῆς δυνάμεως. εἰ δὲ ὅλως συμμῖξαι καὶ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐφοβήθης, αὐτῷ τούτῳ τὴν ἧτταν ἔδειξας καὶ νικᾶν ὑπῆρξε μηδὲ ἠγωνισμένῳ, ὧν ἠγωνίσω μὴ ἀγωνίσασθαι. ταῦτα μὲν ὁ σοφὸς ἡμῖν βασιλεύς τε καὶ νομοθέτης. ὥσπερ ἵνα μηδὲν αὐτοῦ τῆς τυραννίδος ἄμοιρον ᾖ, καὶ προκηρύξῃ τὴν ἀλογίαν, ἐν ἀρχῇ τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας τυραννήσας πρὸ τῶν ἄλλων τοὺς λόγους. ἡμῖν δὲ, καλὸν καὶ ὑπὲρ τῶν λόγων αὐτῶν ὁμολογεῖν τῷ θεῷ χάριν τὴν ἐλευθερίαν ἀπολαβόντων. καὶ μάλιστα μὲν καὶ τοῖς ἄλλοις τιμᾶν αὐτὸν ἀναθήμασι φειδομένους μηδενὸς, μήτε χρημάτων μήτε κτημάτων, ἃ τοῦ καιροῦ γενόμενα καὶ τῆς τυραννίδος, ἡ φιλανθρωπία τοῦ θεοῦ διεσώσατο. τιμᾶν δὲ πρὸ τῶν ἄλλων τοῖς λόγοις τῇ δικαίᾳ καρποφορίᾳ καὶ κοινῇ πάντων, ἔτι τῆς χάριτος

μετειλήφασιν. ἀλλ' ὁ μὲν ὑπὲρ τῶν λόγων λόγος, τοσοῦτος. ἵνα μὴ μακρότερον ἀποτείνοντες, ἔξω τοῦ καιροῦ πίπτωμεν. καὶ ἄλλο τι μᾶλλον σπουδάζειν δοκῶμεν, ἢ οὗ χάριν συνεληλύθαμεν. ἤδη δέ μοι πηδᾷ καὶ ἵεται πρὸς πανηγυρισμὸν ὁ λόγος καὶ τοῖς ὁρωμένοις συμφαιδρύνεται. καὶ καλεῖ πάντας εἰς χορείαν πνευματικήν. ὅσοι τε νηστείαις καὶ κλαυθμῷ καὶ δεήσει προσεκάθηντο νυκτὸς καὶ ἡμέρας αἰτούμενοι λύτρωσιν τῶν κατεχόντων ἀνιαρῶν καὶ δεξιὸν ἐν τοῖς κακοῖς φάρμακον, τὴν οὐ καταισχύνουσαν ἐλπίδα ϖριούμενοι. ὅσοι τε μεγάλους ἀνατλάντες ἀγῶνας καὶ ἄθλους, καὶ πολλαῖς πληγέντες καὶ χαλεπαῖς τοῦ καιροῦ προσβολαῖς, θέατρον ἐγενήθησαν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου φωνήν. καὶ τὰ μὲν σώματα κάμνοντες. τὰς δὲ ψυχὰς ἀήττητοι διαμείναντες. καὶ πάντα ἰσχύοντες ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτοὺς χριστῷ. ὅσοι τε κοσμικὴν ἀποθέμενοι κακίας ὕλην καὶ δυναστείαν, ἢ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων μετὰ χαρᾶς προσδεξάμενοι, ἢ τῆς ἑαυτῶν, ὃ δὴ λέγεται φυγαδευθέντες ἀδίκως, ἢ ἀνδρῶν, ἢ γυναικῶν, ἢ γονέων, ἢ τέκνων, ἢ ὅσοις ἄλλοις ὀνόμασι τῆς μικρᾶς οἰκειότητος κατεχό-

μεθα, τούτων πρὸς ὀλίγον διαζευχθέντες καὶ
τῷ Χριστοῦ καρποφορήσαντες αἵματι, τὰ ὑ
πὲρ Χριστοῦ πάθη, νῦν ἂν ἐκεῖνο λέγοιεν, καὶ
ᾄδοιεν ἐν καιρῷ, τὸ ἐπεβίβασας ἀνθρώπους
ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν. διήλθομεν διὰ πυ
ρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀνα/
ψυχήν. καλῶ καὶ τὴν ἑτέραν μοῖραν εἰς τὴν
πανήγυριν. ὅσοι τὸν μὲν τῶν ὅλων ὁμολογοῦν
τες Θεὸν, καὶ μέχρι τούτου τοὺς λογισμοὺς ὑ
παίνοντες, τοῖς δὲ τῆς προνοίας λόγοις οὐκ
ἐμβατεύοντες, ἐκ τῶν ἐναντίων πολλάκις τὰ
βελτίω διοικουμένης, καὶ τῇ χρηστότητι προ
καλουμένης τὴν ἐπανόρθωσιν. ἀλλὰ διὰ πτω
χείαν ψυχῆς καὶ κουφότητα, ἐν τῷ ὑπερη
φανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ τοὺς λογισμοὺς ἐμπυ/
ριζόμενοί τε καὶ ἀναπτόμενοι. καὶ εἰρωνικῶς
ἁμαρτωλῶν οὐ φρονοῦντες. (ὅ δή φησιν ὁ ψαλ
μός.) οὐδ' ὑπομένοντες τοῦ Θεοῦ τὴν βουλὴν
καὶ πρὸς τὸ πέρας μακροθυμοῦντες. δοῦ/
λοι δὲ ὄντες ἀεὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν ὁρω
μένων, τοῖς τοιούτοις θαύμασι βεβαιοῦνται
πρὸς τὴν ἀλήθειαν. καὶ καλῶ καὶ τὰς ἐπτο
ημένας ψυχὰς περὶ τὴν τοῦ κόσμου τοῦδε σκη
νήν. καὶ τὸ μέγα θέατρον. καὶ καλῶ γε τοῖς
Ἡσαΐου ῥήμασι, γυναῖκες ἐρχόμεναι ἀπὸ θέ/
ας, δεῦτε. καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα ἐκ τῆς ἐ/

ἔξω περιπλανήσεως ἐπιστρέψασιν, σχολάσατε καὶ γνῶτε ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ θεός. ὑψούμενος ἐν τοῖς ἔθνεσι ὑψούμενος ἐν τῇ γῇ. ἀεί ποτε ἐν πᾶσιν οἷς ἐποίησε θαυμασίοις καὶ τέρασι· καὶ τοῖς νῦν ἐναργέστερον. εἴθε μοι τοῦ χοροῦ μέρος ἦν κἀκεῖνο τὸ σύστημα. ὃ σὺν ἡμῖν τέως τῷ θεῷ προσᾷδον, οὐ κίβδηλον ᾠδὴν, οὐδὲ ἀδόκιμον, ἀλλὰ καὶ τῆς δεξιᾶς ποτὲ στάσεως ἀξιούμενον, πιστεύω δὲ ὅτι καὶ μετ' ὀλίγον ἀξιωθησόμενον, οὐκ οἶδ' ὅτι παθὸν, ἐξαίφνης μεθαρμόζεταί τε καὶ μετατάττεται. καὶ οὐδὲ ἀπὸ τῆς κοινῆς εὐφροσύνης, ὃ καὶ θαυμάζω μᾶλλον εἰς ταυτὸν ἔρχεται. ἀλλ' ἰδίαν ἵστησιν οὐκ εὔρυθμόν τινα ταύτην χορείαν οὐδὲ ἐναρμόνιον. τοσοῦτον γὰρ ἴσως εἰπεῖν καὶ αὐτοὶ δώσουσιν, ἀλλ' ὁποίαν καὶ τίνα, εἰ καὶ κινεῖται λέγειν ὁ ζῆλος, ἀλλ' ἡ πίστις κρατεῖ. καὶ καθέξω τοῦ λόγου τοὺς ἄνδρας, αἰδοῖ τῆς ἐλπίδος. ἔτι μου περιέπω τὰ μέλη, ἔτι δίδωμι πλέον τῇ πρὶν ἀγάπῃ τῆς παρούσης, ὑποψίας. καὶ διὰ τοῦτο γίνομαι μακροθυμότερος. ἵν' ἐνδείξω θερμότερον. μίαν μοῖραν, ἓν ψυχῶν γένος ἀποκηρύττω τῆς πανυγύρεως. ξένων μὲν καὶ ἀλιτῶν, καὶ οὐδὲ ἐπαΐοντας ἴσως πενθῶν, οὐδ' αἰσθανομένους τῆς ἑαυτῶν ἀπολείας ἀποδυρόμενος. τοῦτο γὰρ

τῆς πληγῆς αὐτῶν τὸ ἐλεεινότατον, ἀπο-
κηρύττω δ' ὅμως. οἱ παραρρυέντες, οὐκ ἐπὶ τὴν
στερεὰν πέτραν, καὶ ἄσειστον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ξη-
ράν τε καὶ ἄγονον. εἰσὶ δὲ, οἱ τῷ λόγῳ προ-
σελθόντες ἐπιπολαίως καὶ ὀλιγόπιστοι, καὶ
διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς, εὐθέως ἐξανατεί-
λαντες, καὶ προκύψαντες, ἵνα τοῖς πλησίον
ἀρέσκωσιν, ἔπειτα ὑπὸ βραχείας τῆς πονηροῦ
προσβολῆς, καὶ ὀλίγου πειρασμοῦ καὶ καύ-
σωνος, ἐξηράνθησαν καὶ ἀπέθανον. καὶ τού-
των ἔτι χείρους, καὶ μᾶλλον ἀποκηρυκτέοι τῆς
πανηγύρεως, ὅσοι μὴ δὲ πρὸς ὀλίγον ἀντέ-
βησαν τῷ καιρῷ καὶ τοῖς τὴν κακὴν αἰχμα-
λωσίαν ἡμᾶς αἰχμαλωτίζουσιν. ἀντὶ τοῦ ἀνα-
βαίνοντος εἰς ὕψος καὶ καλῶς ἡμᾶς αἰχμαλω-
τίσαντος ἀλλ' ἐκ περιουσίας ἐφάνησαν πονη-
ροί τε καὶ εὔωνοι. οὐ δὲ πρὸς ὀλίγον ἀντισχόν-
τες. οὐ δὲ γενομένης τινὸς αὐτοῖς θλίψεως. ἢ
πειρασμοῦ, διὰ τὸν λόγον σκανδαλισθέντες.
ἀλλὰ προσκαίρου κέρδους ἢ θεραπείας ἢ δυ-
ναστείας μικρᾶς οἱ δείλαιοι, τὴν ἑαυτῶν σωτη-
ρίαν ἀπεμπολήσαντες. ἐπεὶ γὰρ ἀνεκαθήραμεν
τῷ λόγῳ τοῦ χοροῦ τὸ πλήρωμα, φέρε ὅσῃ
δύναμις ἀγωνισάμενοι καὶ σώματα καὶ ψυ-
χὰς, καὶ μίαν ἀναλαβόντες φωνὴν. ἐν ἑνὶ συ-
ναρμοσθέντες πνεύματι, τὴν ἐπινίκιον ᾄσω-

μεν ἐκείνην ᾠδὴν ἥν ποτε ᾖσεν ὁ ἰσραὴλ ἐπὶ τοῖς αἰγυπτίοις τῇ ἐρυθρᾷ καλυφθεῖσιν, ἐξαρχούσης μαρίας, καὶ ἀνακρουομένης τὸ τύμπανον. ἄσωμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν οὐκ εἰς θάλασσαν, τοῦτο γὰρ μεθαρμόζω τῆς ᾠδῆς. ἀλλ' ὅπερ φίλον ἦν αὐτῷ, καὶ ὅπως αὐτὸς ἐδικαίωσεν ὁ ποιῶν πάντα, καὶ μετασκευάζων. εἶπέ που τῆς ἑαυτοῦ προφητείας ἀμὼς φιλοσοφῶν ἐνθεώτατα. ὁ ἐκτρέπων εἰς τὸ πρωῒ σκιὰν θανάτου. καὶ ἡμέραν εἰς νύκτα συσκοτάζων, καὶ οἱονεὶ διὰ κύκλου τινὸς εὐθύνων, καὶ διεξάγων τόν ἅπαντα κόσμον καὶ τὰ ἡμέτερα, σαλευόμενά τε ὁμοῦ καὶ μὴ σαλευόμενα. ταῖς μεταβολαῖς μὲν, κινούμενα καὶ περιτρεπόμενα. καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἔχοντα. τῇ τάξει δὲ τῆς προνοίας, πάγια καὶ ἀκίνητα, κἂν διὰ τῶν ἐναντίων ὁδεύῃ. τῷ λόγῳ μὲν δήλων, ἡμῖν δὲ ἀγνοουμένων. ὁ καθαιρῶν δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ἀνυπόδητον κοσμῶν διαδήματι, παρὰ τῆς θείας καὶ τοῦτο λαμβάνω γραφῆς. ὁ γόνασιν ἀδυνατοῦσι θάρσος περιτιθεὶς, καὶ συντρίβων ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ βραχίονας, καὶ ταῦτα παρ' ἄλλης. ὅπως ἂν ἕκαστον ἐπίῃ τῇ μνήμῃ τῶν ἄλλων συμπληρούντων μοι τὴν ᾠδήν. καὶ

συνευφρανιζόντων τὸν χαριστήριον. ὁ δηλοῦς ὁ-
ρᾶσθαι τοῦ ἀσεβοῦς, καὶ τὴν ὑπὲρ τὰς κέ-
δρους ἔπαρσιν, καὶ τὴν εἰς τὸ μηκέτι εἶναι
καθαίρεσιν. ὅταν αὐτοῦ παρελθεῖν δυνη-
θῶμεν, τάχει καὶ ἀσφαλείᾳ ὁδὸς τὴν ἀσέ-
βειαν. τίς ταῦτα πρὸς ἀξίαν ᾄσεται καὶ
διηγήσεται τῶν τὰ θεῖα διηγουμένων. τίς
λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ κυρίου. ἀκου-
στὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ. τί-
να φωνὴν ἢ τίνα λόγου δύναμιν ἐξισώσει τῷ
θαύματι. τίς συνέτριψεν ὅπλον καὶ ῥομφαί-
αν καὶ πόλεμον. τίς συνέθλασε τὰς κεφα-
λὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος. τίς ἔδω-
κεν αὐτὸν βρῶμα λαοῖς. τοῖς οἷς καὶ παρέ-
δωκε. τίς ἔστησεν εἰς αὔραν τὴν καταιγίδα.
τίς εἶπε τῇ θαλάσσῃ σιώπα. πεφίμωσο. καὶ
ἐν σοὶ συντριβήσεταί σοι τὰ κύματα. καὶ
μέν τοι καὶ συντρίψας, οὐκ ἐπὶ πολὺ με-
τεωρισθέντα καὶ ἀναξέσαντα. τίς ἐπάνω ὄ-
φεων καὶ σκορπίων πατεῖν ἐδωρήσατο. οὐκέ-
τι λάθρα τὴν πτέρναν τηρούντων ὡς ἡ κατά-
κρισις. ἀλλὰ φανερῶς ἐπανισταμένων. καὶ
διαιρόντων τὴν κεφαλήν. ἣν πατεῖσθαι κα-
τεδικάσθησαν. τίς ὁ ποιήσας κρίμα καὶ δι-
καιοσύνην ἀδόκητον. τίς ὁ μὴ παντελῶς ἐ-
παφεὶς τὴν ῥάβδον τῶν ἁμαρτωλῶν. ἄρα θαῤ-

ῥῆσαι χρὴ τῷ κλήρῳ τῶν δικαίων εἰπεῖν, ἢ ὅ-
τού του μετριωτέρου· τῷ κλήρῳ τὸν αὐτὸν
γινωσκόντων. οὐ γὰρ ὡς δίκαιοι παρεδόθη-
μεν, τούτου γὰρ ὀλίγοι καὶ ὀλιγάκις. ἵν' ὡς ἀθλη-
ταὶ γενναῖοι, τὸν πειραστὴν καταισχύνωσιν.
ἀλλ' ὡς ἁμαρτάνοντες κατεκρίθημεν. εἶτα
ἠλεήθημεν κηδεμονικῶς τε καὶ πατρικῶς.
ὅθεν σωφρονισθῆναι πληγέντες, καὶ ὅσοι
πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέψαι νουθετηθέντες. ἤλεγ-
ξε μὲν γὰρ οὐ τῷ θυμῷ δέ. καὶ πεπαίδευκε
μὲν, οὐ τῇ ὀργῇ δὲ, δι' ἀμφοτέρων δεικνὺς τὸ
φιλάνθρωπον, καὶ τῆς ὑπομνήσεως καὶ τῆς
ἀνέσεως. τίς ὁ ποιήσας ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνε-
σιν. ἐλεγμοὺς ἐν τοῖς λαοῖς. κύριος κραται-
ὸς καὶ δυνατός. κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ.
μίαν εὑρίσκω φωνὴν, ἓν μέλος τῶν παρόν-
των πῶς ἄξιον. ἣν Ἡσαΐας πρὸ ἡμῶν ἀνεφθέγ-
ξατο, σφόδρα τῷ νῦν καιρῷ πρέπουσαν. καὶ
τῷ μεγέθει τῆς εὐεργεσίας ἁμιλλωμένην.
εὐφραινέσθω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν. καὶ αἱ νεφέ-
λαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην. ῥηξάτω τὰ ὄρη
εὐφροσύνην. καὶ οἱ βουνοὶ ἀγαλλίασιν. ἐπεὶ
καὶ κτίσις πᾶσα, καὶ δυνάμεις οὐράνιοι, καὶ
τῶν τοιούτων ὡς γε δὴ ὁ ἐμὸς λόγος, συνευ-
παθαίνονται. οὐ γὰρ συστενάζει μόνον καὶ
συνωδίνει δουλεύουσα τῇ φθορᾷ τοῖς καὶ

τῷ λόγῳ γινομένοις τε καὶ ἀπογινομένοις. ἄρτι καθαρῶς ἠξίωται τὸ τέλος ἰδεῖν καὶ τὴν ἀποκάλυψιν ἵνα καὶ αὐτὴ τότε τύχῃ τῆς ἐλπιζομένης ἐλευθερίας. ὡς νῦν ἀκούσασα τούτοις περιδεδεγμένη διὰ τὴν τοῦ δημιουργήσαντος δύναμιν. ἀλλὰ καὶ συνδοξάζει καὶ συναγάλλεται, τοῖς τοῦ θεοῦ τέκνοις εὐφραινομένοις. τοιγαροῦν οὐ γὰρ ἀφέξομαι θείων φωνῶν θείαν ἐξηγούμενος δύναμιν, ἀγαλλιάσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον. ἡ χήρα χθὲς καὶ πρώην ὥς γε ἐδόκει καὶ ἄνανδρος ἐκκλησία. καὶ πᾶς ὁ τῷ φθονερῷ καὶ ἀτερπεῖ χειμῶνι τῆς ἀσεβείας τέως συνεσταλμένος. ὅτι ἠλέησε κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ οὐκ ἐγκαταλέλοιπεν. ὅτι ἐποίησε θαυμαστὰ πράγματα. βουλὴν ἀρχαίαν ἀληθινήν. ἡ δὲ ἦν, εὐδοκεῖν ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν. καὶ τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ. ὅτι συνέτριψε πύλας χαλκᾶς. καὶ μοχλοὺς σιδηροὺς συνέθλασεν. ὅτι διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐταπεινώθημεν. ἀλλ' ἀνεκλήθημεν καὶ τῆς παγίδος συντριβείσης ἐῤῥύσθημεν ἐν χάριτι τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῇ καρδίᾳ παρακαλοῦντος θεοῦ. ὁρᾶτε ὅπως πλέκω τὴν ᾠδὴν, θείοις καὶ ῥήμασι καὶ διανοήμασι. καὶ οὐκ οἶδ'

ὅπως ἀλλοτρίοις ἐπαίρομαί τε καὶ καλλω-
πίζομαι· καὶ ὥς περ ἐνθέου, ὑφ' ἡδονῆς γίνο-
μαι· ἀτιμάζω δὲ ἅπαν ταπεινὸν καὶ ἀνθρώ-
πινον· ἀλλὰ ἄλλοις συμβιβάζων καὶ συναρ-
μόζων καὶ εἰς ἓν ἄγων τὰ τοῦ αὐτοῦ πνεύμα-
τος; πρότερον μὲν οὖν ἐδείκνυ τοῦ θεοῦ τὰ
θαυμάσια, ἐνὼχ μετατιθέμενος· ἠλίας ἀνα-
λαμβανόμενος· νῶε διασωζόμενος καὶ δια-
σώζων τὰ σπέρματα τῶν γενῶν ἐν μικρῷ ξύ-
λῳ τὸν κόσμον· φυγόντων οἰκουμένης ἐπίκλυ-
σιν· ἵν' ἡ γῆ κοσμηθῇ πάλιν εὐσεβεστέροις οἰ-
κήτορσιν· ἀβραὰμ καλούμενος καὶ παιδὶ
παρ' ἡλικίαν τιμώμενος, εἰς πίστιν ἑτέρου
τοῦ ἐπηγγελμένου σπέρματος· καὶ τὸν μονογε-
νῆ προσφέρων θυσίαν πρόθυμον· καὶ ἱερεῖ-
ον ξένον, καὶ ἀντὶ τοῦ παιδὸς κομιζόμενος·
παράδοξος ἀσεβῶν ἀπώλεια, πυρὶ καὶ θείῳ
κατακλυσθέντων· εὐσεβῶν κλοπὴ παραδο-
ξοτέρα· στήλη ἁλὸς, τὴν πρὸς τὸ κακὸν ἐπι-
στροφὴν θριαμβεύουσα· ἰωσήφ τε πιπρα-
σκόμενος καὶ ἐρώμενος καὶ σωφρονῶν, καὶ
παρὰ θεοῦ σοφιζόμενος· καὶ ἐλευθερού-
μενος, καὶ δυναστεύων· καὶ σιτοδοτῶν ἐπ' οἰ-
κονομίᾳ μείζονι· μωσῆς θεοφανείας ἀξιού-
μενος· καὶ νομοθετούμενος καὶ νομοθετῶν·
καὶ θεὸς φαραὼ γινόμενος· καὶ πρὸς τὴν γῆν

τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἰσραὴλ ἐξηγούμενος. αἰγυπτίων τε ἀριθμούμεναι μάστιγες, καὶ σωτηρία τῶν πονουμένων, ἐν μέσοις τοῖς αἰγυπτίοις. θάλασσά τε διαχωροῦσα ῥάβδῳ, καὶ συνιοῦσα λόγῳ. καὶ τοὺς μὲν, ὡς ξηρὰ παραπέμπουσα, τοὺς δὲ κατὰ τὴν φύσιν ἑαυτῆς ἐπιῤῥέουσα. τἄλλά τε, ὅσα τούτοις ἐπηκολούθησε. στῦλος νεφέλης ἐπισκιάζων ἡμέρας. στῦλος πυρὸς φωτίζων νυκτός. καὶ ὁδηγοῦντες ἀμφότεροι. ἄρτος ὑόμενος ἐν ἐρήμῳ. ὄψον ἐξ οὐρανοῦ πεμπόμενον, ὁ μὲν τῇ χρείᾳ σύμμετρος, τὸ δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν. ὕδωρ ἐκ πέτρας. τὸ μὲν ἐκ διδόμενον, τὸ δὲ γλυκαινόμενον. ἀμαλὴκ εὐχῇ καταπολεμούμενος, καὶ χειρῶν ἀποῤῥήτῳ καὶ μυστικῷ σχήματι. ἥλιος ἱστάμενος, καὶ σελήνη κατευχομένη. καὶ ἰορδάνης ἀνακοπτόμενος. τείχη κατασειόμενα. ἱερέων περιόδῳ καὶ σαλπίγγων ἤχῳ καὶ ῥυθμῷ δύναμιν ἔχοντι. γῆ καὶ πόλεις ἐναλλὰξ ὑόμενά τε καὶ ἄβροχα διαμένοντα. δύναμις ἐν θριξὶ, στρατιᾶς ὅλης ἀντίῤῥοπος. λογάδες ὀλίγοι λάπτοντες καὶ νικᾶν πιστευόμενοι. καὶ νικῶντες κατὰ τὰς ἐλπίδας, ὁ βραχὺς ἀριθμὸς, τὰς πλείονας χιλιάδας. τί με δεῖ καταριθμεῖν ἕκαστα ἔσα διὰ τοῦ χριστοῦ κατὰ τὴν σωτήριον αὐτοῦ

παρουσίαν καὶ σάρκωσιν. ὅσα μετ᾽ ἐκεῖνόν τε
καὶ δι᾽ ἐκείνου, τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ
καὶ ὑπηρέταις τοῦ λόγου, τεθαυματούργη-
ται. πόσαι ταῦτα καὶ βίβλοι καὶ μνῆμαι
φέρουσι. τὰ δὲ δὴ νῦν. δεῦτε ἀκούσατε καὶ
διηγήσομαι ὑμῖν πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν
θεόν. ὅπως ἂν γνῶ γενεὰ ἑτέρα. καὶ διαδοχαὶ
γενεῶν, τὰ τῆς θείας δυναστείας τὰ θαύματα. ἐπεὶ δὲ
οὐχ οἷόν τε ταῦτα δηλῶσαι, μὴ τὸ τοῦ κινδύ-
νου παραστήσαντας μέγεθος, τοῦτο δὲ οὐχ οἷ-
όν τε μὴ τὸν τρόπον κακόηθες διελέγξαντας.
καὶ ἐξ οἵων ἀρχῶν καὶ τῆς κακίας σπερμά-
των, εἰς τὴν κακοδαιμονίαν ταύτην ἐξέπε-
σε, κατὰ μικρὸν τὴν ἀσέβειαν συναυξή-
σας, ὥσπερ τὸν ἰὸν τῶν ἑρπετῶν καὶ τῶν θη-
ρίων ὅσα πικρότατα, πάντα μὲν ἐκτραγῳδεῖν
ταῖς ἐκείνου βίβλοις καὶ ἱστορίαις παρήσομεν,
οὐ γὰρ ἡμῖν γε σχολὴ, μακροτέρα τῆς παρού-
σης, ὑποθέσεως ῥαψῳδεῖν. αὐτοὶ δὲ ὀλίγα
ἐκ πολλῶν διελθόντες, στηλογραφίαν ὥσπερ
τινὰ τοῖς μεθ᾽ ἡμᾶς καταλείψομεν, εἰς τὰ
κυριώτατα καὶ περιφανέστατα τῶν κατ᾽ ἐ-
κεῖνον, τῷ λόγῳ χωρήσαντες. ἐκεῖνος οἱ μὲν
καὶ πρῶτον, ὑπὸ τοῦ μεγάλου κωνσταντί-
νου σωθεὶς, ἄρτι παρὰ τοῦ πατρὸς διαδεξα-
μένου τὸ κράτος, ἡνίκα, τὸ στρατιωτικὸν ἐξω

παλιάθη κατὰ τῶν ἐν τέλει, καινοτομοῦσι φό-
βῳ καινοτομίας. καὶ διὰ νέων προστάτας
καθίστατο τὰ βασίλεια. καὶ σωθεὶς γε τὴν τοῦ
ἀδελφοῦ σωτηρίαν ἄπιστον καὶ παράδοξον,
οὔτε τῷ θεῷ χάριν ἔχει τῆς σωτηρίας, οὔτε
τῷ βασιλεῖ δι' οὗ σέσωστο. ἀλλ' ἀμφοτέροις ὤ-
φθη κακός. τῷ μὲν, ἀποστασίαν ὠδίνων. τῷ δὲ,
ἐπανάστασιν. ὃ δέ μοι πρὸ τούτων εἰπεῖν ἀναγ-
καῖον, διαίτης μὲν καὶ θεραπείας ἔν τινι τῶν
βασιλικῶν χωρίων ἠξιοῦντο βασιλικῆς πα-
ρὰ τοῦ φιλανθρωποτάτου βασιλέως ὡς τοῦ
γένους λείψανα τῇ βασιλείᾳ τηρούμενοι. ὁ μὲν
μὲν, ἀπολογίαν ἐπινοοῦντος τῶν νεωτερισθέν-
των ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας, ὡς οὐ κατ' ἐκεί-
νου γνώμην τετολμημένων, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ με-
γαλόψυχον ἐπιδείξασθαι ζητοῦντος τῇ κοι-
νωνίᾳ τῆς βασιλείας. καὶ τρίτον, τὴν ἀρ-
χὴν καταστήσασθαι ταῖς προσθήκαις βεβαιο-
τέραν, ὅπερ τοῦ διανοουμένου χρηστότερα, ἢ
σοφώτερα. ἐπεὶ δὲ ἦγον ἀπὸ πάντων σχολὴν,
τῆς μὲν βασιλείας μελλούσης ἔτι καὶ μελε-
τωμένης, τῆς δὲ ἡλικίας ἅμα καὶ τῆς ἐλπί-
δος ταῖς δευτέραις τῶν ἀρχῶν οὐ προσα-
γούσης, ἐχρῶντο μὲν καὶ τῶν ἄλλων παιδευ-
ταῖς μαθημάτων, πᾶσαν τὴν ἐγκύκλιον
παίδευσιν. ἐκ παιδεύοντος αὐτοὺς, τοῦ θείου καὶ

βασιλέως, ἐχρῶντο δὲ καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίᾳ πλέον, οὐ τῇ περὶ λόγους μόνον, ἀλλ' ὅση καὶ διὰ τῶν ἠθῶν ἔχει τὸ εὐσεβὲς, ἀνδρῶν τε τοῖς σπουδαιοτάτοις προσομιλοῦντες· καὶ πράξεων ταῖς χαριεστάταις καὶ πολλὴν ἐχούσαις τῆς ἀρετῆς τὴν ἐπίδειξιν, τῷ μέν γε κλήρῳ φέροντες ἑαυτοὺς ἐγκατέλεξαν. ὥστε καὶ τὰς θείας ὑπαναγινώσκειν τῷ λαῷ βίβλους, οὐδενὸς ἔλαττον εἰς δόξαν αὐτοῖς τοῦτο εἶναι νομίζοντες. ἀλλὰ καὶ πάντων μεῖζον καλλώπισμα, τὴν εὐσέβειαν. μαρτύρων τε μνήμασι πολυτελεστάτοις, καὶ ἀναθημάτων φιλοτιμίαις, καὶ πᾶσιν οἷς ὁ θεῖος φόβος χαρακτηρίζεται, τὸ φιλόσοφον, καὶ φιλόχριστον κατεμηνυέτην. ὁ μὲν, καὶ κατὰ ἀλήθειαν εὐσεβῶν. καὶ γὰρ ἦν, εἰ καὶ τὴν φύσιν θερμότερος, ἀλλ' οὖν γνήσιος εἰς εὐσέβειαν. ὁ δὲ, τὸν καιρὸν ὑποζωνούμενος. καὶ κρύπτων ἐν ἐπιεικείας πλάσματι, τὸ κακόηθες. τεκμήριον δὲ, καὶ γὰρ οὐκ ἂν δυναίμην παραδραμεῖν τὸ συμβὰν θαῦμα, σφόδρα τε ὂν μνήμης ἄξιον, καὶ πολλοὺς παιδεῦσαι τῶν ἀσεβῶν, δυνάμενον. ἔκαμνον μετὰ τοῖς μάρτυσιν ὅπερ εἶπον ἀμφότεροι, καὶ ἀντεφιλοτιμοῦντο λαμπρῶς ἀλλήλοις. καὶ χειρὶ πολλῇ καὶ δαπάνῃ τὸν οἶκον ἐγείροντες. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐκ τῆς αὐτῆς

προαιρέσεως, οὐ δὲ εἰς ὅμοιον πέρας προέβαινεν ἀμφοτέροις ὁ πόνος, τοῦ μὲν γὰρ, τὸ ἔργον ἠνύετο, καὶ κατὰ λόγον ἐχώρει τοῦ πρεσβυτέρου λέγω τῶν ἀδελφῶν· οἷα τοῦ θεοῦ τὴν ἐπίδοσιν ἑτοίμως προσιεμένου, κατὰ τὴν ἄβελ θυσίαν, ὀρθῶς καὶ προσενεχθεῖσαν καὶ διαιρεθεῖσαν, καὶ τὴν ὥσπερ πρωτοτόκου τὶς καθιέρωσις, ἡ ἐπίδοσις. τοῦ δὲ, (φεῦ τῆς ἐντεῦθεν ἤδη τῶν ἀσεβῶν ἀτιμίας τὰ ἐκεῖθεν μαρτυρουμένης, καὶ μικροῖς μηνύμασι τὰ μεγάλα προκηρυττούσης.) ὥσπερ τὴν κάϊν θυσίαν ὁ τῶν μαρτύρων θεὸς ἀπεπέμπετο. καὶ ὁ μὲν, ἐπόνει. ἡ γῆ δὲ, τὸ πονηθὲν ἀπεσείετο. καὶ ὁ μὲν, ἐφιλονείκει μᾶλλον. ἡ δὲ, ἀπηξίου δέχεσθαι θεμελίους τοῦ σαθροῦ πρὸς εὐσέβειαν. οἷα βοῶσα τὸν ἐσόμενον ἐξ ἐκείνου σεισμόν. καὶ τιμῶσα τοὺς μάρτυρας, τῇ περὶ τὸν ἀσεβέστατον ἀτιμίᾳ. τοῦτο τὸ ἔργον προφητεία τίς ἦν τοῦ ὕστερον τοῦ ἀνδρὸς αὐθαδείας καὶ ἀπονοίας. καὶ τῆς εἰς μάρτυρας ἀτιμίας. καὶ περὶ τοὺς ἁγίους οἴκους παρανομίας. τοὺς μὲν ἄλλους λανθάνουσα. τὸν δὲ διώκτην πόρρωθεν προδιώκουσα, καὶ τὰ τῆς ἀσεβείας ἐπιχειρήματα προσημαίνουσα. ὢ ψυχῆς σοφῆς εἰς τὸ κακοποιῆσαι. τὴν δὲ ἰδίαν οὐ φρουρούσης βάσανον. ὢ θεοῦ τὸ μέλλον κηρύττοντος. ἵν' ἡ ἀνακο

ψῃ τὴν ἀσέβειαν, ἢ δείξῃ τὴν πρόγνωσιν. ὢ παραδόξου μὲν, ἀληθοῦς δὲ πλέον ἢ παραδόξου θαύματος. ὢ τῆς τῶν μαρτύρων φιλαδελφίας. οὐκ ἐδέξαντο τιμὴν, τοὺς πολλοὺς μάρτυρας ἀτιμάζοντες. οὐ προσήκαντο δῶρον, τοὺς πολλοὺς ἀθλητὰς ἀποδείξοντας. μᾶλλον δὲ φθονήσοντας καὶ αὐτῆς τῆς ἀθλήσεως, ἢ τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, οὐκ ἠνέγκαν μόνοι μαρτύρων ὑβρίζεσθαι. τῶν ἄλλων ὁσίαις χερσὶ τεθησομένων τε καὶ θεραπευθησομένων. οὐ δὲ δοῦναι τῷ σοφιστῇ τῆς κακίας, ταῖς ὕβρεσιν ἐγκαυχήσασθαι. ἵνα μὴ παρὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς, τὰ μὲν, ἀνίστηται μαρτύρων μνήματα. τὰ δὲ, καταλύηται. καὶ οἱ μὲν, τιμῶνται μάρτυρες. οἱ δὲ, ἀτιμάζωνται. μικρὸν φθανούσης τῆς ἐν σχήματι τιμῆς τὴν ἀληθινὴν ἀτιμίαν. μηδὲ πρὸς τῷ μεγέθει τῆς ὕβρεως καὶ σοφὸς εἶναι νομίσῃ παρ' ἑαυτῷ. λανθάνων ὡς πρὸς ἀνθρώπους, οὔπω καὶ θεὸν, τὸν πάντων ὀξύτατον καὶ σοφώτατον. καὶ δρασσόμενον τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, διὰ τοῦ φαινομένου προβλήματος. ἀλλὰ γνώσῃ νοούμενος. καὶ μὴ ὑπεραίρηται καταλαμβανόμενος. εἰ γὰρ καὶ τὴν ἀσέβειαν οὐκ ἐπέσχεν ὁ τῶν μαρτύρων θεός, οὐ δὲ τὴν μελετωμένην καὶ κρυπτομένην κα-

κίαν, ὡς πῦρ ῥεῦμα πονηρὸν εὐθὺς ἀνεξήρανεν ἢ ἀνέκοψεν, οἷς αὐτὸς ἠπίστατο λόγοις κατὰ τὴν ἀῤῥήτων αὐτοῦ σοφίαν τε καὶ κυβέρνησιν, καθ' ἣν καὶ τὰς ἀμορραίων ἀνομίας ἀναπληρωθῆναι ᾠκονόμει, ἀλλ' ἔδει τήν τε κακοήθειαν μισηθῆναι, καὶ τὴν τιμὴν ἀπωσθῆναι τῶν πολλῶν εἵνεκεν. καὶ δειχθῆναι τοῦ θεοῦ τὴν περὶ πάντα τὰ προσφερόμενα, ἰσότητά τε καὶ καθαρότητα. ὁ γὰρ εἰπὼν, ἀσεβοῦντι τῷ ἰσραὴλ, ἐὰν προσφέρητε σεμίδαλιν, μάταιον θυμίαμα, βδέλυγμά μοι ἐστὶ, τάς τε νεομηνίας αὐτῶν καὶ τὰ σάββατα καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐ προσιέμενος, μηδὲ γοῦν δεῖσθαι πλήρης ὢν μηδενὸς τῶν ἀνθρωπίνων τε καὶ μικρῶν, ἵνα χαίρῃ καὶ τοῖς ἀναξίως προσφερομένοις. τήν τε τοῦ ἀνόμου θυσίαν, κἂν ᾖ μόσχος, ὡς κυνὸς βδελυττόμενος, καὶ ὡς βλασφημίαν τὸν λίβανον, καὶ ἄλλαγμα πόρνης ὑβρίζων τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀποσειόμενος, μόνην δὲ θυσίαν τιμῶν τὴν καθαρὰν τῷ καθαρωτάτῳ προσφέρουσι χεῖρες, καὶ νοῦς ὑψηλός τε καὶ ἡγνισμένος, τί θαυμαστὸν, εἰ μηδὲ τὴν ἐκείνου τιμὴν προσεδέξατο. πονηρῶς τε καὶ μετὰ πονηρᾶς τῆς διανοίας προσαγομένην. ὁ μὴ καθορῶν ὡς ἄνθρωπος, μηδὲ εἰς τὸ φαινόμενον βλέπων. ἀλλ' εἰς τὸν κρυπτὸν ἄνθρω-

ρον, καὶ εἰς τὸ εἶδος τῆς κακίας, ἢ τῆς ἀρετῆς ἐργαστήριον. τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτο. καὶ εἴ τις ἀπιστεῖ, τοὺς τεθεαμένους αὐτοὺς ἐπιμαρτυρόμεθα. πολλοὶ δέ εἰσιν, οἳ καὶ ἡμῖν καὶ τοῖς ἔπειτα τὸ θαῦμα τοῦτο παρέπεμψάν τε καὶ παραπέμψουσιν. ἐπεὶ δὲ εἰς ἄνδρας προϊόντες ἤδη τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ δογμάτων ἥψαντο ὡς μήποτε ὤφελον, καὶ τὴν ἐκ τοῦ λόγου προσελάμβανον δύναμιν, ἣ τοῖς μὲν ἐπιεικέσιν, ἀρετῆς ὅπλον, τοῖς δὲ μοχθηροτέροις κέντρον κακίας γίνεται, οὐκέτι κατέχειν ὅλην τὴν νόσον οἷός τε ἦν. οὐδὲ παντελῶς τὸν τῆς ἀσεβείας δόλον ἐν ἑαυτῷ μόνῳ φιλοσοφεῖν, ἀλλ' ὡς πῦρ πῦρ ἐμφωλεῦον ὕλῃ, κἂν μήπω πρὸς φλόγα λαμπρὰν ἀρθῇ, σπινθῆρές τινες ἐξάπτοντες, ἢ καπνὸς ἐκ βάθους, ὑποσημαίνουσιν. εἰ βούλει δὲ, τῶν πηγῶν αἳ σήραγγάς τινας ὑποτρέχουσαι μετὰ πνεύματος, εἶτ' εὐρυχωρείαν οὐκ ἔχουσαι, οὐδὲ διέξοδον ἐλευθέραν, πολλαχοῦ τῆς γῆς ἀναφυσῶσι καὶ ὑπηχοῦσι κάτωθεν, ὑπὸ μὲν τῆς τοῦ πνεύματος ὠθούμεναι, ὑπὸ δὲ τῆς ἄνωθεν βίας κατεχόμεναί τε καὶ ἀνακοπτόμεναι, οὕτω καὶ αὐτὸς τὸ μὲν πολὺ τῆς ἀσεβείας κατέκρυπτεν, ὑπὸ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς τοῦ κρατοῦντος παιδαγωγίας. οὔπω γὰρ τὸ φανε-

ρῶς ἀσεβεῖν ἦν ἀσφαλές. ἔστι δ᾽ ὅπη καὶ παρεγύμνου τὸ τῆς γνώμης ἀπόρρητον τοῖς ὀξυτέροις τὴν ἀσέβειαν ἢ τὴν σύνεσιν, ἔν τε τοῖς πρὸς τὸν ἀδελφὸν λόγοις πλέον ἢ καλῶς εἶχεν, ὑπὲρ ἑλλήνων διατεινόμενος. προφάσει δῆθεν, ὡς τὸν ἥττω γυμνάζων λόγον· τὸ δ᾽ ἦν, ὄντως γυμνασία κατὰ τῆς ἀληθείας. καὶ πᾶσι χαίρων, οἷς ἀσεβὴς τρόπος χαρακτηρίζεται. ἐπεὶ δὲ τὸν μὲν ἀδελφὸν ἡ φιλανθρωπία τοῦ αὐτοκράτορος ἀποδείκνυσι βασιλέα, καὶ μέρος οὐκ ὀλίγον ἐγχειρίζεται τῆς οἰκουμένης, τῷ δὲ, ὑπῆρχε κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν καὶ ἄδειαν καὶ λόγων καὶ διδασκάλων τοῖς ὀλεθριωτάτοις προσομιλεῖν, ἀσία δὲ ἦν αὐτῷ τὸ τῆς ἀσεβείας διδασκαλεῖον, ὅση τε περὶ ἀστρονομίαν καὶ τὰς γενέσεις καὶ φαντασίαν προγνώσεως τερατεύεται, καὶ τὴν ἑπομένην τούτοις γοητικήν, ἐν ἔτι τὸ λεῖπον ἦν προστεθῆναι τῇ ἀσεβείᾳ καὶ δύναμιν. οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ταύτην δίδωσιν αὐτῷ καθ᾽ ἡμῶν, ἡ πληθυνθεῖσα τῶν πολλῶν ἀνομία. καὶ ἡ ἐπ᾽ ἄκρων ὡς ἂν εἴποι τις χριστιανῶν εὐεξία, τὴν ἐναντίαν ἐζήτει μεταβολήν. καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ὁ κόρος δι᾽ ὃν ὑβρίσαμεν. τῷ ὄντι γὰρ κινδυνεύει χαλεπώτερον εἶναι τὸ κατασχεῖν τὰ ἀγαθὰ, τοῦ μὴ πα-

ρόντα κτήσασθαι. καὶ ῥᾷον ἀπελθοῦσαν τὴν εὐημερίαν ἀνακαλέσασθαι δι' ἐπιμελείας, ἢ τὴν ὑπάρχουσαν διασώσασθαι. καὶ πρὸ μὲν συντριβῆς, ἡγεῖται ὕβρις, αἱ παροιμίαι καλῶς φασι. πρὸ δὲ δόξης, ταπείνωσις. ἢ ἵνα σαφέστερον εἴπω, ὕβρει μὲν, ἕπεται συντριβή. ταπεινώσει δὲ, εὐδοξία. κύριος γὰρ ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται. ταπεινοῖς δὲ, δίδωσι χάριν. καὶ ἀντεισάγει τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις, ὁ πάντα δικαίως ἐπιμετρῶν. ταῦτα εἰδὼς καὶ ὁ θεῖος δαβὶδ, ἐν τῇ τῶν ἀγαθῶν καὶ τὸ συνεστάλθαι τίθεται. καὶ χάριν ὁμολογεῖ τῷ συστείλαντι, ὡς τοῦ τὰ δικαιώματα μαθεῖν ἐντεῦθεν προσγινομένου. καὶ πρὸ τοῦ μεταπεινωθῆναι φησὶν ἐγὼ ἐπλημμέλησα. διὰ τοῦτο τὸ λόγιόν σου ἐφύλαξα. μέσην πλημμελείας τε καὶ διορθώσεως, τιθεὶς τὴν ταπείνωσιν. ὡς ἐκ μὲν, ταύτης γινομένην. τὴν δὲ γεννήσασαν. ἁμαρτία μὲν γὰρ, ταπεινώσεως μήτηρ. ἐπιστροφῆς δὲ, ταπείνωσις. ἡμεῖς γοῦν ὑψωθέντες ὅτε ἦμεν ἐπιεικεῖς τε καὶ μέτριοι; καὶ κατὰ μικρὸν αὐξηθέντες ὡς εἰς τόδε τὸ σχῆμα καὶ πλῆθος τῇ χειραγωγίᾳ θεοῦ προελθεῖν, ἡνίκα ἐλιπάνθημεν, ἐσκιρτήσαμεν. καὶ ἡνίκα, ἐπλατύνθημεν, ἐστενοχωρήθημεν. καὶ ἣν ἐν τοῖς διωγ

μοῖς καὶ ταῖς θλίψεσι συνελεξάμεθα δόξαν καὶ δύναμιν, ταύτην εὖ πράττοντες κατελύσαμεν. δηλώσει δὲ, τὰ ἑξῆς τοῦ λόγου. ὅρους μὲν ἡ βασιλεία τῷ καίσαρι καὶ ὁ βίος λαμβάνει. τὰ γὰρ ἐν μέσῳ σιωπήσομαι. φειδοῖ καὶ τοῦ πεποιηκότος καὶ τοῦ πεπονθότος. ὧν ἀμφοτέρων αἰδούμενος τὴν εὐσέβειαν, οὐκ ἐπαινῶ τὴν θρασύτητα. ἐπειδὴ γὰρ ἔδει τι καὶ ἁμαρτεῖν ὄντας ἀνθρώπους, τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ τάχα αὐτοὺς ἀμφοτέρων οὐκ ἐπαινέσειεν. εἰ μὴ κἀνταῦθα δι' ὧν τοῦ ἑτέρου κατηγορήσομεν, τὸν ἕτερον αἰτίας ἀφήσομεν. ὁ δὲ, εὐθὺς μὲν, κληρονόμος τῆς τοῦ ἀδελφοῦ βασιλείας, ἀλλ' οὐκ εὐσεβείας, μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ τοῦ βασιλεύσαντος αὐτὸν γίνεται. τὸ μὲν, ἑκόντος. τὸ δὲ, βιασθέντος τῷ κοινῷ τέλει, καὶ ἡττηθέντος ἧττον παντὶ τῷ κόσμῳ κακὸν καὶ ὀλέθριον. τί γὰρ ὦ θειότατε βασιλέων καὶ φιλοχριστότατε (προσάγομαι γὰρ ὡς παρόντι καὶ ἀκούοντι μέμψασθαι καὶ εἰ πολὺ κρείττονα γινώσκω τῆς ἡμετέρας μέμψεως, μετὰ τοῦ θεοῦ τεταγμένον. καὶ τῆς ἐκεῖ δόξης κληρονομήσαντα καὶ τοσοῦτον μεταχωρήσαντα, ὅσον μεταθέσθαι τὴν βασιλείαν) τίνα ταύτην ἐβουλεύσω βουλὴν, πάντων συνέσει καὶ ἀγχινοίᾳ κατὰ πολὺ διαφέρων. οὐ τῶν αὐτῶν

σοῦ βασιλέων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔμπροσθεν. ὁ τὸ βαρβαρικὸν ἀνακαθαίρων κύκλῳ. καὶ τοὺς οἴκοι τυράννους χειρούμενος. τοὺς μὲν, τοῖς λόγοις. τοὺς δὲ τοῖς ὅπλοις, καὶ τούτων ἑκάτερον ὡς μηδὲν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου διοχλούμενος. τὰ μεγάλα μὲν τρόπαια, τὰ μετ' ὅπλων καὶ μάχης. μείζω δὲ καὶ περιφανέστερα τὰ ἀναίμακτα. πρὸς ὃν καὶ αἱ πανταχόθεν πρεσβεῖαι καὶ ἱκεσίαι. ὧν τὰ μὲν, ὑπήκουε. τὰ δὲ ἔμελλε, πᾶν δὲ ἦν τὸ ἐλπισθὲν, ἴσον τῷ χειρωθέντι. ὁ χειρὶ θεοῦ πρὸς πᾶσαν καὶ βουλὴν καὶ πρᾶξιν ὁδηγούμενος. οὐ μᾶλλον μὲν τῆς χειρὸς, ἡ σύνεσις. μᾶλλον δὲ τῆς συνέσεως, ἡ χεὶρ ἐθαυμάζετο. πλέον δὲ τῆς ἐν ἀμφοτέροις εὐδοκιμήσεως, ἡ εὐσέβεια. πῶς οὖν ἐν τούτοις μόνον ἀμαθὴς ἐφάνης καὶ ἀπερίσκεπτος. τί τὸ τάχος τῆς ἀπανθρώπου φιλανθρωπίας. τίς συνῆλθε δαιμόνων τῷ σκέμματι. πῶς τὸν μέγαν κλῆρον καὶ τὸ πατρῷον καλλώπισμα, τοὺς ἐπωνύμους λέγω χριστοῦ, τὸ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκλάμπον ἔθνος, τὸ βασίλειον ἱεράτευμα, τὸ πολλῷ πόνῳ καὶ πολλοῖς ἱδρῶσι συναυξηθὲν, οὕτως ἐν ὀλίγῳ καὶ ἀκμῇ βραχείᾳ καιροῦ, τῷ κοινῷ παλαμναίῳ φθορέων παρέδωκας. ἴσως τι καὶ ἀσεβεῖν ὑμῖν ἀδελφοὶ φαίνομαι, καὶ ἀγνώμο

τεῖν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις· καὶ ὅτι μὴ ταχὺ τοῖς τῆς κατηγορίας ῥήμασιν, ἐπάγω τὰ τῆς ἀληθείας καίτοι γε ἱκανῶς ἀπολελόγημαι, καὶ δι᾽ αὐτῶν ὧν ἐγκέκληκα, εἴ τι τῇ κατηγορίᾳ τὸν νοῦν προσέχοιτε, κἂν ταῦθα μόνον ἡ κατηγορία τὴν ἄφεσιν ἔχει, χρηστότητα γὰρ εἰπὼν, τὴν ἀπολογίαν ἐδήλωσα. τίς γὰρ οὐκ οἶδε καὶ τῶν μετρίως ἐκεῖνον ἐπισταμένων, ὅτι ἕνεκα μὲν εὐσεβείας καὶ τοῦ περὶ ἡμᾶς φίλτρου, καὶ τοῦ βούλεσθαι πᾶν ἡμῖν ἀγαθὸν, μὴ ὅτι ἐκεῖνον παρεῖδεν ἂν, ἢ γένους ὅλου τιμὴν ἢ προσθήκην τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας, καὶ πάντων τῶν ὄντων, καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, ἧς οὐδὲν οὐδενὶ τιμιώτερον, τὴν ἡμετέραν ἀσφάλειάν τε καὶ σωτηρίαν, οὐκ ἂν χαλεπῶς ἠλλάξατο. οὐδενὶ γὰρ οὐδενὸς οὕτω πώποτε πράγματος ἔρως θερμὸς ἐνέσκηψεν, ὡς ἐκείνῳ χριστιανοὺς αὐξηθῆναι, καὶ εἰς πλεῖστον καὶ δόξης προελθεῖν καὶ δυνάμεως. καὶ οὔτε ἔθνη χειρούμενα, οὔτε τὸ κοινὸν εὐνομούμενον, οὐ πλῆθος χρημάτων, οὐ δόξης περιουσία, οὐ τὸ βασιλέα βασιλέων καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, οὐχ ὅσοις ἄλλοις ἀνθρώπων εὐδαιμονία γνωρίζεται, οὐδὲν οὕτω τῶν πάντων ἐκεῖνον ηὔφραινεν, ὡς τὸ δι᾽ ἑαυτοῦ μὲν ἡμᾶς, δι᾽ ἡμῶν δὲ ἐκεῖνον,

καὶ παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις εὐδοκιμεῖν, καὶ
ἀκατάλυτον ἡμῖν εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον
παραμεῖναι τὴν δυναστείαν. καὶ γὰρ πρὸς τοῖς
ἄλλοις, ἐκεῖνο ᾔδει σαφῶς, ὑψηλότερόν τε καὶ
βασιλικώτερον, ἢ κατὰ τοὺς πολλοὺς περὶ
τούτων διανοούμενος. ὅτι τοῖς χριστιανῶν πράγ-
μασι τὰ ῥωμαίων συνηύξηται. καὶ συνεισῆλθε
τῇ ἐπιδημίᾳ χριστοῦ, τὸ κράτος, οὔπω πρό-
τερον τελέως, εἰς μοναρχίαν νενικηκός. καὶ
διὰ τοῦτο πλέον ἐδόκει μοι περιέπειν εὖ ποι-
ῶν, τὰ ἡμέτερα. ὅς γε καὶ ἔτι παρελύπη-
σεν ἡμᾶς, ὃ ἀδελφονῶν, ὃ δὲ ὑβρίζων, οὐ δὲ
ἄλλοις τισὶ πρὸ ἡμῶν χαριζόμενος, ἀλλ' ὥστε
πάντας ἓν εἶναι, καὶ συμφρονεῖν, παρελύ-
πησε, καὶ μὴ διακεκόφθαι μηδὲ διεστάναι τοῖς
σχίσμασιν. ἀλλ' ὅπερ εἶπον, ἀφύλακτον ἡ ἁ-
πλότης. καὶ μετὰ τοῦ σαθροῦ τὸ φιλάνθρω-
πον. καὶ ἥκιστα κακίαν ὑφορᾶται, τὸ κακίας
ἐλεύθερον. διὰ τοῦτο ἠγνοήθη τὸ μέλλον. καὶ
τὸ πλάσμα, οὐκ ἐφωράθη, καὶ παρεισῆλθε
κατὰ μικρὸν ἡ ἀσέβεια. καὶ δύο χρηστότητες
συνεισῆλθον ἀλλήλαις, ἥτε περὶ τὸ εὐσεβὲς
ζῆλος καὶ τὴν ἀσεβεστάτην πάντων καὶ ἀ-
θεώτατον. ὅς τι μεμφόμενος χριστιανοῖς, τί
δὲ οὐκ ἐπαινεῖν ἔχων τῶν ἡμετέρων, τί δὲ τῶν
παρ' ἕλλησι δογμάτων ὑπερφυὲς νομίζας

καὶ δυσ

καὶ δυσκίνητον λόγῳ. φιλίῳ δὲ καὶ ἀκολουθῶν ὑποδείγματι, γνωριμώτατον ἑαυτὸν ἐξ ἀσεβείας κατέστησε. καὶ καινότερον φόνον ἢ μελλήθη τῷ ἀναδείξαντι. ἐπειδή γε οὐκ ἦν ὑπερβάλλειν ἀρετῇ καὶ τοῖς κρείττοσι, διὰ τοῦ ἐναντίου φανῆναι φιλονεικήσας τῆς εἰς δυσσέβειαν ἀμετρίας. καὶ τῆς περὶ τὸ χεῖρον φιλοτιμίας. ἡ μὲν οὖν ὑπὲρ χριστιανῶν τοῦ ἀνδρὸς καὶ πρὸς χριστιανοὺς ἀπολογία τοιαύτη, καὶ οὕτω δίκαια τοῖς γνοῦσιν ἔχουσιν. ἐπειδὴ δὲ εἰσί τινες, οἳ κἂν ταύτης ἡμᾶς ἀπολύσωσι τῆς αἰτίας, ἑτέρας οὐκ ἀφιέντες, ἀλλὰ κατηγοροῦντες εὐήθειαν. ὅτι τῷ δυσμενεστάτῳ καὶ πολεμιωτάτῳ τὴν ἀρχὴν ἐνεχείρισε, καὶ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν πρότερον, εἶτα ἰσχυρὸν κατεσκεύασε, τὴν μὲν ἔχθραν διὰ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ σφαγῆς προκαταβαλλόμενος, τὴν δὲ δύναμιν διὰ τῆς βασιλείας προσθείς, ἀναγκαῖον καὶ περὶ τούτου βραχέα διεξελθεῖν, καὶ δεῖξαι μὴ παντάπασιν ἄλογον τὸ φιλάνθρωπον, μηδὲ ἔξω τῆς βασιλικῆς μεγαλονοίας καὶ προμηθείας. καὶ γὰρ ἂν αἰσχυνοίμην, εἰ τοιαύτης παρ' αὐτοῦ τυχόντες τιμῆς, καὶ τοσοῦτον αὐτὸν εὐσεβείᾳ διαφέρειν πεπιστευκότες, μὴ τὰ δίκαια συνηγορήσαιμεν. ὃ καὶ τοῖς μηδὲν εὐηργετηκόσιν

ὠφέληται παρ' ἡμῶν τῶν λόγου καὶ ἀλη-
θείας θεραπευτῶν. καὶ ταῦτα μετὰ τὴν ἐν-
τεῦθεν ἀπαλλαγὴν, ἡνίκα καὶ τὸ κολακεύειν
δοκεῖν ἐκπεφεύγαμεν. καὶ πονηρᾶς ἐλεύθε-
ρος ὑπονοίας ὁ λόγος. τίς γὰρ οὐκ ἂν ἤλπι
σεν εἰ μή τι ἄλλο ταῖς τιμαῖς ποιήσειν αὐτὸν
ἡμερώτερον. τίς δὲ οὐκ ἐκ τῆς πίστεως ἣν ἐπι
στεύθη καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς, δικαιότερον. ὡς
ἀμφοῖν δικαίᾳ καὶ βασιλικῇ κρίσει, τοῦ μὲν
ἐπιτιμηθέντος, τοῦ δὲ, προβληθέντος. ὁ γὰρ
τὸν δεύτερον τιμήσας οἷς οὐκ αὔτις ἤλπισεν
οὐ δὲ αὐτὸς ὁ τυχὼν τῆς τιμῆς, δῆλον ὡς οὐ
δὲ τὸν πρότερον, ἀλλὰ δικαίας ὀργῆς ἐκόλα-
σατο. καὶ τοῦτο μὲν τῆς ἐκείνου προπετείας ἦν.
τοῦτο δὲ τῆς τοῦ τετιμηκότος φιλανθρωπίας. καὶ
ἅμα τὸ θαῤῥεῖν εἶχεν εἰ δεῖ τὸ μεῖζον εἰπεῖν, οὐ
τοσοῦτον ἐκ τῆς ἐκείνου πίστεως, ὅσον ἐκ τῆς
ἰδίας δυνάμεως. ἧ μοι δοκεῖ καὶ ἀλέξανδρος
θαῤῥήσας ὁ πάνυ, δοῦναι μὴ μόνον τὸ ζῆν
ἡττημένῳ Πώρῳ καὶ ταῦτα νεανικῶς οὕτως ἠ-
γωνισμένῳ περὶ τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ τὴν
βασιλείαν αὖθις ἰνδῶν. ὡς τὸ μεγαλόψυχον
μὲν οὐκ ἄλλως, ἢ οὕτως ἐπιδειξόμενος. ᾧ κρα
τηθῆναι χεῖρον ἐνόμιζεν ἀλέξανδρος ὢν,
ἢ τοῖς ὅπλοις. τοῦ δὲ εἰκαὸν λάβοι χειρώ-
σασθαι πάλιν, ἐπ' αὐτῷ τυγχάνοντος. καὶ

ἦν αὐτῷ ἡ περιουσία τοῦ θαρρεῖν, τὸ φιλάνθρωπον. καὶ τί περὶ τούτων ἀγωνίζομαι. σφόδρα δέον κρατεῖν καὶ ἡττημένων. εἰ γὰρ ὁ πιστεύσας κακός, τί ποτ' ἂν εἴη παρ' ἐκεῖνον ὁ πιστευθείς. καὶ εἰ τὸ μὴ προσδέχεσθαι τὸν τρόπον ὑπαίτιον, αὐτήν γε τὴν κακίαν ποῦ θήσομεν. ἀλλ' ὄντως ἀσυλλόγιστόν τι πρᾶγμα ἡ πονηρία, καὶ οὐκ ἔστιν ὡς τοὺς μοχθηροὺς αὖθις βελτίους ποιήσειεν. ὁ πότε κἀκεῖνος δυνούστρος φανῆναι δίκαιος ἦν. καὶ εἴ τι κακίας εἶχεν ἐμπύρευμα ταῦτ' ἀνελεῖν, ὁ δ' ἐκ τούτου εἰς μεῖζον ἀνήφθη μῖσος. καὶ ὅπως ἂν ἀμύνηται τὸν εὐεργέτην ἐσκόπει. ταῦτα Πλάτωνες αὐτὸν καὶ Χρύσιπποι καὶ ὁ σεμνὸς περίπατος, καὶ ἡ στοά, καὶ οἱ τὰ κομψὰ λαρυγγίζοντες, ἐξεπαίδευσαν. ταῦτα ἡ τῆς γεωμετρίας ἰσότης καὶ οἱ περὶ δικαιοσύνης λόγοι, καὶ τὸ χρῆναι ἀδικεῖσθαι μᾶλλον αἱρεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν. ταῦτα οἱ γενναῖοι διδάσκαλοι, καὶ τῆς βασιλείας συναγωνισταί τε καὶ νομοθέται. οὓς ἐκ τῶν τριόδων καὶ τῶν βαράθρων ἑαυτῷ συνελέξατο. ὧν οὐ τὸν ζόφον ἐπῄνεσεν, ἀλλὰ τὴν εὐγλωττίαν ἐθαύμασε. καὶ οὐδὲ ταύτην ἴσως ἀλλὰ τὴν ἀσέβειαν μόνην, ὡς σύμβουλον ἱκανὴν καὶ τῶν πρακτέων καὶ μή, διδάσκαλον. πῶς δὲ θαυμάζειν ἄξιον

τούτοις οἳ καὶ λόγῳ πλάττουσι πόλεις τὰς ἔργῳ συστῆναι μὴ δυναμένας. καὶ τὰς σεμνὰς τυραννίδας μονονοὺ προσκυνοῦσι. καὶ τὸν ὀβολὸν ὑπὲρ τοὺς θεοὺς ἄγουσι μετὰ τῆς ὀφρύος. καὶ οἱ μὲν, οὐ γὰρ εἶναι θεὸν τὸ παράπαν. οἱ δὲ, οὐ προνοεῖν τῶν τῇδε δογματίζουσιν, ἀλλ' εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε τὸ πᾶν φέρεσθαι. οἱ δὲ, ἄστρασιν ἄγεσθαι καὶ σχηματισμοῖς ἀνάγκης, οὐκ οἶδ' ὑπό τινες ἀγομένοις καὶ ὅθεν. οἱ δὲ, εἰς ἡδονὴν τὸ πᾶν φέρειν. καὶ τοῦτο εἶναι πέρας ζωῆς ἀνθρωπίνης ὑπολαμβάνουσιν. ἡ ἀρετὴ δὲ αὐτοῖς, ἄλλως ὄνομα εὐπρεπὲς, καὶ οὐδὲν τοῦ παρόντος βίου μακρότερον. οὐδέ τις ἐξέτασις τῶν ἐν ταῦθα βεβιωμένων ὕστερον, τὴν ἀδικίαν συστέλλουσα. ἢ γὰρ οὐ συνεῖδέ τις ταῦτα τῶν παρ' ἐκείνοις σοφῶν ἀλλὰ βαθεῖ βορβόρῳ τὸ δὴ λεγόμενον καὶ ἀφεγγεῖ ζόφῳ πλάνης καὶ ἀγνοίας συνεκαλύφθη, μὴ δ' ὅσον προσβλέψαι ταῖς τῆς ἀληθείας αὐγαῖς καθαρθεὶς τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ περὶ τὰ κάτω καὶ τὴν αἴσθησιν ἰλυσπώμενος, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τοὺς δαίμονας φαντασθῆναι δυνηθεὶς, καὶ διαρθῆναι τοῦ πεποιηκότος ἀξίως, ἢ εἴ τις διέβλεψε καὶ μικρὸν, ὡς ὁ δὴ τῷ λόγῳ καὶ μὴ θεῷ χρώμενος, ὑπὸ τοῦ πιθανωτέρου παρεσύρη καὶ τοῦ μᾶλλον τοῦ

πολλοὺς ἕλκοντος δι' ἐγγύτητα. τί οὖν θαυ-
μαστὸν, εἰ ἐκ τοιούτων μὲν ὡρμημένον δογ-
μάτων, ὑπὸ τοιούτων δὲ κυβερνητῶν εὐθυνό-
μενον, οὕτω καὶ τῷ πεπιστευκότι φανῆναι κακὸν,
καὶ τῷ τετιμηκότι τὸν τιμηθέντα. εἰ γὰρ δεῖ
τι καὶ διὰ τῆς κατηγορίας ἀπολογήσασθαι
οὔ μοι δοκεῖ τοσοῦτον ὑποδραλτῶν τοῦ ἀ-
δελφοῦ, ὅν γε καὶ πολέμιον ἐκ τῆς θρη-
σκείας ἐγίνωσκεν, ὅτι τὰ χριστιανῶν οὐ φέ-
ρων αὐξανόμενα, καὶ λυσσῶν κατὰ τῆς εὐσε-
βείας τοῖς καθεστηκόσιν ἐπιτολμᾶν καὶ ζητεῖν ἐ-
λευθερίαν τῇ ἀπονοίᾳ. χρῆναι γὰρ φιλοσοφίαν καὶ
βασιλείαν ὡς ὁ ἐκείνων λόγος εἰς ταυτὸ συνελ-
θεῖν. οὐχ ἵνα παύσωνται κακῶν αἱ πόλεις, ἀλλ' ἵ-
να πληθῶσι. καὶ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῷ τῆς αὐ-
θαδείας καὶ ἀπονοίας, ἑαυτὸν ἀναδεῖξαι. καὶ
τῇ μεγάλῃ προσηγορίᾳ τιμῆσαι. ἣν οὐχ ἅρ-
παγμα τύχης, ἀλλ' ἀρετῆς ἆθλον ἢ χρόνος
ἢ ψῆφος βασιλέως χαρίζεται, ἢ τῆς συγκλή-
του βουλῆς ὡς τὸ παλαιὸν, κρίσις. καὶ οὐ περιεῖ-
ται τοῦ μέτρου τῆς τιμῆς κύριον τὸν τῆς βασι-
λείας. δεύτερον δὲ, καὶ γὰρ ἀναγκαίαν ἑαυ-
τῷ τὴν ἀπόνοιαν ἐκ τῶν ἤδη τετολμημένων
πεποιηκὼς, τί διανοεῖται καὶ περὶ πρόεισιν ἀ-
σεβείας τε καὶ θρασύτητος, ὢ τῆς μανιώδους
ἐκείνης ψυχῆς, ἐπ' αὐτὸν ἐκστρατεύει. καὶ τὸ

δύσεως ἀπανίσταται· προφάσει μὲν, ὡς ἀ-
πολογησόμενος ὑπὲρ τοῦ διαδήματος· ἐπεὶ γὰρ
ἐδόκει κρύπτειν ἑαυτοῦ τὴν ἀπόνοιαν, τὸ δὲ ἀ-
ληθὲς, ὡς μεταστήσων εἰς ἑαυτὸν ἅπαν τὸ κρά-
τος· καὶ διὰ τῆς ἀγνωμοσύνης θαυμασθησό-
μενος· καὶ οὐκ ἐψεύσθη γε τῆς ἐλπίδος. μὴ
θαυμαζέτωσαν οἱ τῶν τοῦ θεοῦ λόγων ὑφ' ὧν
τὸ πᾶν φέρεται, τὸ ἀτέκμαρτον μὴ ἐπιστά-
μενοι βάθος, καὶ μὴ παραχωροῦντες τῷ τε-
χνίτῃ τῆς κυβερνήσεως, ἡμῶν γε πάντως
συνετωτέρῳ· καὶ ἄγοντι τὸ οἰκεῖον ὅπῃ καὶ
ὅπως βούλεται. πάντως δὲ πρὸς τὸ κρεῖτ-
τον καὶ τὴν ἰατρείαν, κἂν οἱ θεραπευόμενοι
δυσχεραίνωσιν· ὑφ' ὧν λόγων κἀκεῖνος, οὐκ ἐ-
πήρθη μὲν εἰς τὴν κακίαν· (ἀναίτιον γὰρ παν-
τάπασι κακῶν τὸ θεῖον·) ἀγαθὸν τῇ φύσει τυγ-
χάνον, καὶ τοῦ προελομένου τὰ τῆς κακίας·
οὐ μὴν ἐπεσχέθη γε τῆς ὁρμῆς, ἀλλὰ τάχει
πολλῷ τήν τε οἰκείαν καὶ τῆς βαρβαρικῆς
ὄχθος ἔστιν ἣν διαδραμὼν, καὶ τὸ λαθεῖν μᾶλ-
λον, ἢ τὸ κρατῆσαι τὴν πάροδον ἁρπάσας,
πλησίον τῶν βασιλείων γίνεται, ὡς μὲν, οἱ τὰ
ἐκείνου φρονοῦντες, κατὰ πρόγνωσιν εὐθὺ
τὴν ἐκστρατείαν ἀρθεὶς· καὶ δαιμόνων κίνησιν
τὸ μέλλον ὑπισχουμένων, καὶ μεταβολὴν
πρυτανευόντων τοῖς πράγμασιν, ὡς δὲ ὁ τῆς

ἀληθευόντων λόγος κατὰ προθεσμίαν πα
ρὼν, ἀποῤῥητοτέραν τε καὶ βαθυτέραν. καὶ
σπεύδων εὐθὺ θανάτου. οὐ δημιουργὸς αὐτὸς
ἦν, κλέψας τινὶ τῶν ἔνδον τὴν ἐπιχείρησιν,
ὥστε μὴ εἶναι πρόγνωσιν, ἀλλὰ γνῶσιν. καὶ
πονηρίας ἔργον, ἀλλὰ μὴ δαιμόνων ὑπουργή
ματα γινόμενον. οἵ γε πῶς εὔστοχοι τὰ τοι
αῦτα, πεῖρα σαφῶς ἔδειξε. καὶ παυσάσθω
σαν οἱ τὸ ἐκείνου τάχος, τοῖς δαίμοσιν ἐπιφη
μίζοντες. εἰ μή γε καὶ αὐτὸ τὸ, κακὸν εἶναι,
τούτοις προσθήσομεν. εἰ μὲν οὖν προὔλαβε
τὴν ἔφοδον τοῦ τυράννου, τὸ τέλος τοῦ βασι-
λέως, μηδ' ὁ ἀφανὴς πόλεμος τῆς φανερᾶς
χειρὸς πλέον ἴσχυσε, τάχα ἂν ἔγνω καθ' ἑ-
αυτοῦ ταχύνας ὁ ἀλιτήριος. καὶ πρὶν ὑπὸ
περσῶν τῆς ἐμπληξίας σωφρονισθῆναι, τῆς ἀ
πονοίας ἔδωκεν ἂν δίκην ἐν ὅροις ῥωμαίων,
ὧν κακῶς κατετόλμησε. τεκμήριον δέ. καὶ γὰρ
ἔτι προϊὼν καὶ ἀγνοούμενος ὡς ἐνόμιζεν, ὑ
πὸ τοῦ γενναιοτάτου βασιλέως στρατιᾷ περι
λαμβάνεται. προυποτεμνούσῃ καὶ τὴν
φυγήν. ὡς δῆλον γέγονεν ἐκ τῶν ὕστερον. καὶ
γὰρ ἤδη τὸ κράτος ἔχοντι τὸ κρατῆσαι ταύ-
της, οὐ μικρὸν ἔργον ἐγένετο. νῦν δὲ, ὁ μὲν,
θυμῷ ζέων κατὰ τῆς ἀπονοίας ὁμοῦ καὶ τῆς
ἀσεβείας, καὶ τὸν σοφώτατον ἔχων ἐν ἀρχῇ

σιν, ὢ τῆς ἡμετέρας κακίας ἐν ἀκμῇ τῆς ὅλου, καταλύει τὸν βίον. ἀλλὰ καὶ θεῷ καὶ ἀνθρώποις, ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ φιλανθρωπίας ἀπολογησάμενος. καὶ διὰ τῆς ὁρμῆς δείξας χριστιανοῖς, τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας κίνησιν. ὧδε δέ τι δάκρυον ἐπέρχεταί μοι χαρᾷ συμμιγὲς, διὰ τὰ ἑξῆς τοῦ λόγου, καὶ οἷον ποταμοῦ καὶ πελάγους μάχη καὶ μίξις καὶ στάσις, ἀλλήλοις ἀντισταθμούντων καὶ συνιόντων, ἐκ μὲν γὰρ, τῶν τελευταίων, τὰ τῆς ἡδονῆς. ἐκ δὲ τῶν προλαβόντων, τὸ δάκρυον. οὐχ ὑπὲρ χριστιανῶν μόνον, καὶ τῆς συμπεσούσης αὐτοῖς ἐπηρείας, ἢ παρὰ τοῦ πονηροῦ προσπεσούσης, ἢ παρὰ θεοῦ συγχωρηθείσης, δι᾽ ἃς οἶδεν αἰτίας, καὶ τυχὸν διὰ τὴν ἔπαρσιν ἡμῶν δεομένων καθαιρέσεως, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἐκείνου ψυχῆς, καὶ τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ συναρπαθέντων πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπώλειαν. οἱ μὲν γὰρ, τὰς τελευταίας αὐτῶν πληγὰς, καὶ τὰς ἐντεῦθεν βασάνους ὀδύρονται, οἷς τὸ ζῆν ἐνταῦθα, νομίζεται μόνον. καὶ οὐκ ἐξικνοῦνται τῇ διανοίᾳ πρὸς τὰ ἐκεῖθεν, οὐδὲ εἶναί τινα νομίζουσι τῶν τῇδε βεβιωμένων λογισμὸν καὶ ἀντίδοσιν. ἀλλὰ ζῶσι βίον ἀλόγων, τὸ πρὸς ἡμέραν καὶ τὸ παρὸν ἀεὶ βιοτεύοντες. ἐν τούτῳ τῇ ἐντεῦθεν

ῥᾳστώνῃ, μετροῦντες τὸ εὐδαιμονεῖν. καὶ τῷ ἐ-
ναντίῳ τὸ κακοδαιμονεῖν τοῖς ἀντιπίπτουσιν·
ἐμοὶ δὲ πλέον θρηνεῖν αὐτοὺς ἔπεισι τῶν ἐ-
κεῖθεν βασάνων, καὶ τῆς ἀποκειμένης τοῖς πο-
νηροῖς κολάσεως, καὶ οὔπω λέγω τὸ μέγιστον.
αὐτὸ τὸ ἐξωσθῆναι θεοῦ, πηλίκον αὐτοῖς εἰς
κόλασιν. πῶς μὴ δακρύσω τὸν ἄθλιον, πῶς
μὴ πλέον μὲν τῶν δεδιωγμένων τοὺς προσ-
δραμόντας. πλέον δὲ τῶν αὐτομολησάν-
των εἰς τὴν κακίαν, θρηνήσω τὸν συναρπά-
σαντα. μᾶλλον δὲ, τοῖς μὲν, οὐδὲν δεινὸν τὸ
ὑπὲρ χριστοῦ παθεῖν, ἀλλὰ καὶ πάντων μα-
καριστότατον, οὐ διὰ τὰ ἐκεῖθεν μόνον, ἀλλὰ
καὶ διὰ τὴν ἐντεῦθεν εὐδοξίαν καὶ παῤῥη-
σίαν, ἣν διὰ τῶν κινδύνων ἑαυτοῖς ἐχαρίσαν-
το. τοῖς δὲ, προοίμιον τῶν ἀποκειμένων καὶ
ἀπειλουμένων, ἅπερ ἤδη πεπόνθασι. καὶ βέλ-
τιον ἦν αὐτοῖς εἰ ἐντεῦθεν μακρότερον ἐκο-
λάσθησαν, ἢ τοῖς ἐκεῖ δικαιωτηρίοις ἐταμι-
εύθησαν. ταῦτα μὲν οὖν διὰ τὸν νόμον. τὸν
ἐπὶ πτώματι τοῦ ἐχθροῦ μὴ ἐπιχαίρειν κελεύον-
τα. καὶ τὸ συμπαθὲς ἀπαιτοῦντα παρὰ
τῶν ἑστηκότων. ἐμοὶ δὲ πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐπα-
νακτέον τὸν λόγον. τίς ἡ τοσαύτη τοῦ κακοῦ
φιλονεικία. τίς ὁ τῆς ἀσεβείας ἔρως. τίς ὁ
δρόμος τῆς ἀπωλείας. πόθεν οὕτω μισό-

χριστὸς. ὁ χριστοῦ μαθητής. ὁ τοσούτοις λόγοις τῆς ἀληθείας προσομιλήσας. καὶ τὰ μὲν, εἰπών. τὰ δὲ, ἀκούσας τῶν φερόντων εἰς σωτηρίαν. οὐ γὰρ ἔφθη κληρονομήσας τὴν βασιλείαν καὶ παρρησιάζεται τὴν ἀσέβειαν. ὥσπερ καὶ τὸ γενέσθαι ποτὲ χριστιανὸς αἰσχυνόμενος, ἢ μνησικακῶν ὑπὲρ τούτου χριστιανοῖς, οἷς τοῦ ὀνόματος ἐκοινώνησε. καὶ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῷ τῶν τολμημάτων, ὡς οἱ τοῖς ἀπορρήτοις ἐκείνου καλλωπιζόμενοι. (εἰς οἵους ἐμπίπτειν ἀναγκάζομαι λόγους,) αἵματι μὲν οὐχ ὁσίῳ τὸ λουτρὸν ἀπορρύπτεται, τῇ καθ' ἡμᾶς τελειώσει, τὴν τελείωσιν τοῦ μύσους ἀντιθείς. ὗς ἐν βορβόρῳ κυλισθεὶς κατὰ τὴν παροιμίαν. καὶ τὰς χεῖρας ἀφαγνίζεται, τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ἀποκαθαίρων. δι' ἧς ἡμεῖς χριστῷ κοινωνοῦμεν, καὶ τῶν παθημάτων καὶ τῆς θεότητος. ἐν τόμοις δὲ καὶ θυσίαις, κατὰ τὰ βασίλεια. καὶ κακοῖς συμβούλοις καὶ ἀρχῆς χρώμενος. ἀλλ' ἐπειδή γε ἐν τόμων ἐμνήσθην, καὶ τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα τἀνδρὸς δεισιδαιμονίας, ἢ κακοδαιμονίας εἰπεῖν, οἰκειότερον, οὐκ οἶδα πότερον γραφῇ παραδῶ τὸ θρυλλούμενον θαῦμα, ἢ ἀπιστήσω τοῖς λέγουσι. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ταλαντεύομαι τὴν γνώμην. καὶ οὐκ ἔχω ὁποτέρῳ συνθῶ. με-

μεμιγμένων τῶν δικαίως ἂν πιστευθέντων, τοῖς οὐκ ἀξίοις πίστεως. τὸ μὲν γὰρ ἐπισημῆναί τι, τῇ τοσαύτῃ τοῦ κακοῦ καινοτομίᾳ, καὶ δυσσεβείᾳ, τῶν οὐκ ἀπίστων ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἤδη συμβεβηκότων περὶ τὰς μεγίστας μεταβολάς. τὸ δὲ καὶ τὸν τρόπον ἔχον, σφόδρα ἔμοιγ' οὖν θαύματος ἄξιον. καὶ πᾶσι τοῖς καθαρῶς δηλοῦσθαι τὰ καθαρὰ βουλομένοις τε καὶ νομίζουσι. τὸ δ' οὖν λεγόμενον. ὅτι θυομένῳ τὰ σπλάγχνα τὸν σταυρὸν ἀναδείκνυσι στεφανούμενον. ὃ τοῖς μὲν ἄλλοις, φρίκην παρέχει, καὶ ἀγωνίαν, καὶ τοῦ ἡμετέρου κράτους συναίσθησιν. τῷ δὲ διδασκάλῳ τῆς ἀσεβείας, καὶ θάρσος δῆθεν, ὡς περιγεγραμμένων ἡμῶν καὶ συνειργμένων. οὕτω γὰρ τὸν σταυρὸν καὶ τὸν κύκλον παρεξωδίασι. ἔχει μὲν δή, τὸ ἐμὸν θαῦμα. καὶ εἰ μὲν ψευδές, αὔραι φέροιεν. εἰ δ' ἀληθές, πάλιν Βαλαὰμ προφητεύει. καὶ Σαμουὴλ ἕλκεται ἢ δοκεῖ δι' ἐγγαστριμύθου. καὶ δαίμονες ὁμολογοῦσι τὸν Ἰησοῦν ἄκοντες. καὶ διὰ τῶν ἐναντίων, ἵνα καὶ πιστευθῇ μᾶλλον, ἡ ἀλήθεια δείκνυται. τυχὸν καὶ ἐκεῖνον ἐπισχεθῆναι τῆς ἀσεβείας διὰ τούτων ἐπρυτάνευσε. πολλὰς γὰρ καὶ παραδόξους ὁδοὺς σωτηρίας οἶδε τὸ θεῖον καινοτομεῖν. νεῦον πρὸς τὸ φιλάνθρωπον. ὃ δὲ, λέγει

ται ὑπὸ πλειόνων· καὶ πιστεύειν οὐκ ἀτόπου, κατιὼν μὲν εἴς τι τῶν ἀδύτων τοῖς πολλοῖς ἀβάτων καὶ φοβερῶν, ὡς ὄφελόν γε καὶ τὴν εἰς ᾅδου φέρουσαν· πρὶν εἰς τοιαῦτα κακὰ προελθεῖν· συμπαρόντος αὐτῷ καὶ τοῦ πολλῶν ἀδύτων ἀξίου, τοῦ σοφοῦ τὰ τοιαῦτα, εἴπω σοφιστοῦ· ἔστι γὰρ δὴ καὶ τοῦτο εἶδος μαντείας αὐτοῖς, ζόφῳ τινὶ καὶ ὑποχθονίοις δαίμοσι, περὶ τῶν μελλόντων συγγίνεσθαι· εἴτε ὡς σκότῳ χαίρουσι μᾶλλον· (ἐπεὶ καὶ εἰσὶ σκότος, καὶ σκότους δημιουργοὶ τῆς κακίας·) εἴτε ὡς φεύγουσι τὰς ἐπιμιξίας τῶν εὐσεβῶν ὑπὲρ γῆς καὶ διὰ ταύτας ἀσθενέστεροι· ὡς δὲ προσιόντα τὸν γεννάδαν προσβάλλειν τὰ δείματα, καὶ ἀεὶ πλείω καὶ φοβερώτερα ἤχους τινάς φασιν ἀήθεις καὶ ὀδμὰς τῶν ἀηδῶν καὶ πυραυγῆ φάσματα, καὶ οὐκ οἶδ' οὕς τινας ὕθλους καὶ λήρους, τῷ ἀδοκήτῳ πληγείς, καὶ γὰρ ἦν ὁ νεομαθὴς τὰ τοιαῦτα, ἐπὶ τὸν σταυρὸν καταφεύγει· καὶ τὸ παλαιὸν φάρμακον· καὶ τούτῳ σημειοῦται κατὰ τῶν φόβων· καὶ βοηθὸν ποιεῖται τὸν διωκόμενον· καὶ τὰ ἑξῆς, φρικωδέστερα· ἴσχυσεν ἡ σφραγίς· ἡττῶνται οἱ δαίμονες· λύονται οἱ φόβοι· εἶτα τί· ἀναπνεῖ τὸ κακόν· θρασύνεται πάλιν· αὖθις ὁρμή· καὶ οἱ αὐτοὶ φόβοι· καὶ ἡ σφραγὶς πά-

λιν, καὶ ἠρεμοῦντες οἱ δαίμονες. καὶ ὁ μύστης ἐν ἀπορίᾳ. καὶ ὁ μυσταγωγὸς, ἐγγύθεν παρεξηγούμενος τὴν ἀλήθειαν. ἐβδελύχθημεν λέγων, οὐκ ἐφοβήθημεν. νικᾷ τὸ χεῖρον. λέγει γὰρ ταῦτα. καὶ εἰπὼν, πείθει. καὶ πείσας, ἄγει τὸν μαθητὴν αὖθις ἐπὶ τὸ τῆς ἀπωλείας βάραθρον. καὶ θαυμαστὸν οὐδέν. πρόχειρος γὰρ ἡ πονηρία τῷ κακῷ μᾶλλον ἀκολουθεῖν, ἢ ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἀνακόπτεσθαι. ἃ μὲν οὖν εἰπὼν, ἢ ποιήσας, ἢ ἐξαπατηθεὶς ἀναπέμπεται, εἰδεῖεν ἂν οἱ τὰ τοιαῦτα τελοῦντές τε καὶ τελούμενοι. ἄνεισι δ' οὖν καὶ τῇ ψυχῇ δαιμονῶν καὶ τοῖς πράγμασι. καὶ τῷ μανιώδει τῶν ὀφθαλμῶν ἐπισημαινόντων, οὓς ἐθεράπευσεν. εἰ μή γε καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπλήσθη δαιμόνων, ἀφ' ἧς οὕτω πονηρὰ προὔθετο. ἀλλὰ τότε, καὶ περιφανέστερον. ἵνα μὴ μάτην ᾖ καταληλυθὼς καὶ τῶν δαιμόνων μετειληφὼς. ὃν ἐνθουσιασμὸν ἐκεῖνοι καλοῦσι, μεταποιοῦντες σεμνῶς τὰ ὀνόματα. τὰ μὲν δὴ πρῶτα, τοιαῦτα. ἐπεὶ δὲ ἡ ὠδὶς ἐκράτει, καὶ ὁ διωγμὸς ἐξερρήγνυτο, εἴδετε τι. εἴτ' οὖν ἀνδρὸς σοφοῦ τὴν κακίαν καὶ πολιτικοῦ τὴν ἀσέβειαν, εἴτ' οὖν ἐδιδάχθη παρὰ τῶν εἰς ταύτην αὐτὸν ἀλειφόντων. ὡς τὸ μὲν φανερῶς ἀνελέσθαι τὸν πόλεμον, καὶ προκαθεσθῆναι

τῆς ἀσεβείας αὐτόχειρα. πρὸς τὴν λίαν εἶναι
θρασὺ καὶ ἀπαίδευτον. ἔτι καὶ ἐναντιώτατον
τῷ σκοπῷ παντελῶς. φιλονεικοτέρους γὰρ
ἂν ἡμᾶς γενέσθαι βιαζομένους. καὶ ἀντιθή-
σειν τῇ τυραννίδι, τὴν ὑπὲρ εὐσεβείας φι-
λοτιμίαν. φιλεῖ γὰρ τὰ γενναῖα φρονήματα,
πρὸς τὴν βίαν κρατούμενα αὐθαδίζεσθαι. καθά-
περ φλὸξ ὑπὸ ἀνέμου ῥιπιζομένη, τοσούτῳ
μᾶλλον ἀνάπτεται, ὅσῳ ἂν σφοδρότερον
καταπνέηται. καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ τῶν λογισμῶν
εὕρισκε μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς προλαβοῦσι
διωγμοῖς εἶχε γινώσκειν, οἳ τιμιώτερον τὸν
χριστιανισμὸν πεποιήκασι θᾶττον ἢ ἀσθενέστε-
ρον. ῥώσαντες τὰς ψυχὰς εἰς εὐσέβειαν. καὶ
ὥσπερ σίδηρον θερμὸν ὕδατι τοῖς κινδύνοις
στομώσαντες. εἰ δὲ μετὰ τῆς τέχνης στρατεύ-
σειε, καὶ τῷ πείθειν τὸ βιάζεσθαι χρώσειεν
ἢ καθάπερ χαλκῷ περιβάλλοι δέλεαρ τῇ
τυραννίδι τὸ προσηνές, σοφόν τε οὕτως ἂν ἅ-
μα καὶ δυνατὸν γενέσθαι αὐτῷ τὸ ἀγώνισμα.
καὶ γὰρ πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τῆς τῶν μαρ-
τύρων τιμῆς ἐφθόνει τοῖς ἀθληταῖς. καὶ διὰ
τοῦτο μηχανᾶται αὐτὸς μὲν καὶ βιάζε-
σθαι καὶ μὴ δοκεῖν. ἡμᾶς δὲ καὶ πάσχειν, καὶ
μὴ τιμὴν ἔχειν, ὡς ὑπὲρ Χριστοῦ πάσχοντας
ὢν τῆς εὐηθείας. πρῶτον μὲν εἰ λανθάνειν οἰόμε

ξεν ὑπὲρ τίνος οἱ κίνδυνοι. καὶ συγκαλύψειν τὴν ἀλήθειαν τοῖς σοφίσμασιν, ἀλλ᾽ οὐχ ὅσῳ κατὰ τῶν τιμῶν, ἐπενόει, τοσούτῳ μείζους, αὐτοὺς ποιήσειν καὶ λαμπροτέρας. δεύτερον δὲ, εἰ δόξης ἐπιθυμίᾳ κινδυνεύειν ἡμᾶς, ἀλλὰ μὴ τῆς ἀληθείας ὑπέλαβε. ταῦτα μέν που ξέτωσαν παρ᾽ ἐκείνοις ἐμπεδοκλεῖς καὶ ἀρισταῖοι. καὶ ἐμπεδότιμοί τινες καὶ τροφώνιοι, καὶ τοιούτων δυστυχῶν ἀριθμός. ὧν ὁ μὲν τοῖς σικελικοῖς κρατῆρσιν ἑαυτὸν θεώσας ὡς ᾤετο, καὶ εἰς τὴν κρείττονα λῆξιν ἀφ᾽ ἡμῶν ἀναπέμψας, ὑπὸ φιλτάτῳ σανδάλῳ κατεμηνύθη παρὰ τοῦ πυρὸς ἐκβρασθέντι. καὶ οὐ θεὸς ἐδείχθη μετὰ ἄνθρωπον. ἀλλ᾽ ἄνθρωπος κενόδοξος καὶ ἀφιλόσοφος μετὰ θάνατον, καὶ οὐ δὲ τὰ κοινὰ συνετός. οἱ δὲ, ἀδύτοις τισὶ τοὺς ἑαυτοὺς ἐγκρύψαντες ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου καὶ φιλαυτίας, εἶτ᾽ ἐλεγχθέντες, οὐ μᾶλλον ἐκ τῆς κλοπῆς ἐτιμήθησαν, ἢ ἐκ τοῦ μὴ λαθεῖν καθυβρίσθησαν. χριστιανοῖς δὲ ἥδιον ὑπὲρ εὐσεβείας τὸ πάσχειν, κἂν πάντας λανθάνωσιν, ἢ ἄλλοις τὸ εὐδοξεῖν μετὰ τῆς ἀσεβείας, τοῦ μὲν γὰρ ἀνθρώποις ἀρέσκειν, βραχὺς ἡμῖν ὁ λόγος, τῆς δὲ παρὰ θεοῦ τιμῆς, ἡ πᾶσα ἔφεσις. μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ ταύτης. οἵ γε ἀληθῶς φιλόσοφοι καὶ φιλόθεοι, τὴν πρὸς

τὸ καλὸν οἰκείωσιν ἀγαπῶντες δι' αὐτὸ τὸ καλόν. οὐ τὰς ἀποκειμένας ἐντεῦθεν τιμάς. δευτέρα γὰρ αὕτη τάξις τῶν ἐπαινετῶν, τὸ μισθοῦ τι πράσσειν καὶ δι' ἀντίδοσιν. ὥσπερ τρίτη, τὸ φόβῳ κολάσεως, φεύγειν τὴν μοχθηρίαν. τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα, τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα. καὶ ῥάδιον τοῦτο ἐκ πλειόνων ἐνδεῖξαι τοῖς βουλομένοις. ὁ δὲ ὡς μεγάλης τιμῆς ἀποστερήσειν μέλλων χριστιανούς, κρίνουσι γὰρ οἱ πολλοὶ τὰ τῶν ἄλλων τοῖς ἰδίοις πάθεσι, τοῦτο διώκει πρὸ τῶν ἄλλων. τὴν εὐδοκίμησιν. καὶ οὐδὲ μεγαλοψύχως τοῖς ἄλλοις διώκταις ὁμοίως ἀπογράφεται τὴν ἀσέβειαν. οὐδ' εἰ μὴ βασιλικῶς, τυραννικῶς γοῦν παντάπασι διανοεῖται περὶ ἡμῶν. ἵν' ᾖ μεγαλοπρεπὲς αὐτῷ τὸ ἀσέβημα. βιάζεσθαι λαὸν οἰκουμένης. καὶ τυραννῆσαι δόγμα πάντων δογμάτων ὑπερανεστηκός. δουλοπρεπῶς δὲ λίαν καὶ ἀγεννῶς κακουργεῖ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὰς περὶ τοὺς λογισμοὺς κλοπὰς καὶ διαπλόκας, τῷ καθ' ἡμῶν διωγμῷ φέρων ἐπεισήγαγε. τοιγαροῦν εἰς δύο ταῦτα διῃρημένου τοῦ κρατεῖν, τὸ πείθειν καὶ τὸ βιάζεσθαι, ὃ μὲν ἦν ἀπανθρωπότερον, δήμοις ἐφῆκε, καὶ πόλεσι τὸ τῆς τυραννίδος. ὧν καὶ μᾶλλον ἄλυπος ἡ ἀπόνοια, διὰ τὴν ἀλογίαν καὶ τὴν

ἀποει-

ἀπερίσκεπτον ἐᾶσθαι πάντα φορᾷ. καὶ τοῦτο
τὸ πρόσταγμα δημοσίῳ, τῷ δὲ μὴ ἀνακόπτειν
τὰς ὁρμὰς, ἄγραφον προσθεὶς νόμον τὸ βού-
λεσθαι. ὁ δὲ ἡμερώτερον καὶ βασιλικώτε-
ρον εἰς ἑαυτὸν δῆθεν φέρειν τὸ τῆς πειθοῦς. οὐ
μὴν εἰς τὸ παντελὲς τοῦτό γε διεσώσατο. οὐ
δὲ γὰρ εἶχε φύσιν ἢ πάρδαλιν ἀποθέσθαι
τὸ κατάστικτον. ἢ αἰθίοπα τὸ μέλαν, ἢ πῦρ
τὸ καίειν, ἢ τὸν πονηρὸν τὴν μισανθρωπίαν,
ἀπ᾽ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνον τυγχάνοντα, ἢ ἐκεῖ-
νον τὴν πονηρίαν ἀφ᾽ ἧς καθ᾽ ἡμῶν ὥρμησεν, ἀλλ᾽
ὥσπερ τὸν χαμαιλέοντα λόγος παντοίους
γίνεσθαι ῥᾳδίως καὶ πάσας μὲν ἀναλαμβά-
νειν χρόας, πλὴν μιᾶς τῆς λευκότητος, τὸν
γὰρ πρωτέα παρίημι τὸν τοῦ μύθου τὸν
αἰγύπτιον σοφιστὴν, οὕτω κἀκεῖνος πάντα ἦν
καὶ ἐγίνετο χριστιανοῖς. πλὴν ἡμερότητος. καὶ
ἦν λίαν ἀπάνθρωπον αὐτῷ τὸ φιλάνθρωπον
καὶ τὸ πιθανὸν, βίαιον. καὶ ἀπολογία τῆς ἀγριό-
τητος, ἡ χρηστότης. ἵν᾽ εἰκότως δοκῇ βιάζεσθαι,
τοῦ πείθειν ἀποτυγχάνων. καὶ τοῦτο δῆλον
ἐξ ὧν βραχὺ μὲν παρ᾽ αὐτῷ τὸ τῆς πειθοῦς
πλεῖον δὲ τὸ τῆς βίας εὐθὺς ἑπόμενον ἦν
ἵν᾽ ὥσπερ ἐν ταῖς θήραις, ἢ ταῖς πάγαις ἁ-
λῶμεν, ἢ τοῖς διώγμασι. καὶ εἷς γε τρόπος πάν-
τως ἡμᾶς χειρώσηται. οὕτω δὲ διανοηθείς τε

καὶ διελόμενος, δεύτερον ἐκεῖνο στρατηγεῖ, καὶ μόνον ἀσφαλῶς εἰ καὶ ἀσεβῶς λίαν, ἐκ τοῦ ἐγγυτάτω καὶ τῆς ἐπὶ αὐτὸν χειρός. ὃ πᾶσι διώκταις σύνηθες τῆς κακίας ἄρχεται. καὶ γὰρ οὐκ ἦν οἷόν τε τοῖς ἐκτὸς ἐγχειρῆσαι, μὴ τούτων οἰκειωθέντων· ὥσπερ οὐδὲ στρατὸν ἐπάγειν ἐχθροῖς, πρὸς τὸν στρατηγὸν στασιάζοντα. καὶ διὰ τοῦτο μεταποιεῖ μὲν τὰ βασίλεια. τοὺς μὲν θανάτῳ προϋπεξαγαγὼν πρότερον, τοὺς δὲ παρωσάμενος. οὐχ ὡς εὔνους τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ μόνον. ἀλλὰ καὶ ὡς εὐνουστέρους τῷ μείζονι, καὶ ἀλυσιτελεῖς αὐτῷ κατ' ἀμφότερα. ὑποποιεῖται δὲ τὸ στρατιωτικόν. τὸ μὲν, δι' ἑαυτοῦ. τὸ δὲ, διὰ τῶν ἐν τέλει. ὃ καὶ μᾶλλον εὔπιστον ὑπελάμβανε· τὸ μὲν, τῶν τιμῶν ἡττώμενον. τὸ δὲ ἁπλότητι παρασυρόμενον. καὶ νόμον ἕνα γινώσκον μόνον, τὴν τοῦ βασιλέως βούλησιν. μᾶλλον δὲ τοῦ στρατιωτικοῦ μέρος οὐκ ἐλάχιστον. καὶ ὅσον εὗρε σαθρὸν καὶ νοσῶδες. τοῦ καιροῦ δοῦλον καὶ τότε καὶ πρότερον. οὗ τὸ μὲν δεδούλωτο. τὸ δὲ ἤλπιζεν. οὐ γὰρ δὴ τὸ πᾶν ὑφεῖλεν. οὐ δὲ τοσοῦτον ἔδωκεν αὐτῷ καθ' ἡμῶν, ὁ δι' ἐκείνου διώκτης. ἀλλ' ἔμειναν ὑπὲρ τοὺς ἑπτακισχιλίους, οἱ μὴ κάμψαντες γόνυ τῇ Βάαλ. μηδὲ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ προσκυνήσαντες. μηδὲ ὑπὸ τῶν ὄφεων βρωθέντες, ἐκ τοῦ

βλέπειν εἰς τὸν ὄφιν τὸν κρεμασθέντα καὶ κα-
ταλυθέντα τοῖς χριστοῦ πάθεσι. πολλοὶ μὲν
τῶν ἐν δυναστείαις καὶ ὕψεσιν, οὓς μᾶλλον εἰκὸς
ἦν ἐπτοηθῆναι καὶ διὰ φόβον καὶ δι᾽ ἐλπίδας.
πολλοὶ δὲ τῶν κάτω καὶ ἀριθμῷ μόνῳ γνωριζο-
μένων. οἷς προσβαλὼν ἀπεκρούσθη καθάπερ
ἀπὸ χυναίου τείχους μηχάνημά τι τῶν καιν-
είων πάλιν οὐκ ἦν ἴα μᾶλλον τὸ διαφθεῖρον
ἢ ἐθάρρυνεν ὡς ἂν λυσσῶντα τὸν ἁλισκό-
μενον. καὶ τὸ βούλεσθαι, παρεῖσθαι τὸ ἐλπισθὲν ὡς
κρατούμενον. τολμᾷ δὲ ἤδη καὶ κατὰ τοῦ μεγάλου
συνθήματος. ὃ μὲν τοῦ σταυροῦ πομπεύει καὶ ἄγει τὸ
στρατὸν εἰς ὕψος αἰρόμενον. καμάτων λυτή-
ριον ὄν, τε καὶ κατὰ ῥωμαίους ὀνομαζόμενον.
καὶ βασιλεῦον ὡς ἂν εἴποι τὶς τῶν λοιπῶν συν-
θημάτων. ὅσα τε βασιλέων προσώποις ἀγάλ-
λεται. καὶ πεπασμένοις ὑφάσμασιν ἐν δια-
φόροις βαφαῖς καὶ γράμμασιν. ὅσα τε δρα-
κόντων φοβεροῖς χάσμασιν ἐμπετόμενα ἐπ᾽
ἄκρων δοράτων αἰωρουμένοις. καὶ διὰ τῶν
ὁλκῶν ῥιπιζόμενα φολίσιν ὑφανταῖς κατα-
στίκτων. ἥδιστόν τε ὁμοῦ καὶ φρικτὸν θέαμα
προσπίπτει ταῖς ὄψεσιν. ὡς δὲ εἶχεν αὐτῷ κα-
τὰ νοῦν τὰ πλησίον, καὶ τοῦ ἐν χερσὶν ὡς ὥσ-
τε κινδύνου κρείττων ἐγένετο, οὕτως ἤδη πει-
ρᾶται καὶ τῶν ἑξῆς. συντίθεται τά τε καὶ ἀσεβέ-

στατε, καὶ ἀπαιδευτότατε τὰ μεγάλα. σὺ κατὰ τοσούτου κλήρου καὶ τῆς οἰκουμενικῆς καρποφορίας, τῆς πάντα διαλαβούσης τὰ πέρατα, διὰ τῆς εὐτελείας τοῦ λόγου καὶ τῆς μωρίας ὡς ἂν αὐτοὶ φαῖτε τοῦ κηρύγματος; ὃ σοφοὺς ἐνίκησε. καὶ δαίμονας ἔπαυσε. καὶ χρόνον ὑπερηκόντισε. τὸ αὐτὸ παλαιόν τε ὁμοῦ τυγχάνον καὶ νέον ὡς ὑμεῖς τῶν θεῶν τινὰ θεραπεύετε; τὸ μὲν, τοῖς ὀλίγοις. τὸ δὲ, τοῖς πολλοῖς. καὶ τὸ μὲν, τῇ σκιαγραφίᾳ. τὸ δὲ τῇ τελειώσει τοῦ μυστηρίου καιροῖς ἰδίοις ταμιευθέντος; σὺ κατὰ τῆς μεγάλης τοῦ χριστοῦ κληρονομίας; (ὁ τίς, καὶ πόσος. καὶ πόθεν.) τῆς μεγάλης καὶ οὐ παυσομένης. οὐδ᾽ ἂν πλέον ἢ σὺ, μανῶσί τινες. ἀλλ᾽ ἐπὶ πλεῖον ἀεὶ βαδιουμένης τε καὶ αὐξηθησομένης. πιστεύω γὰρ ταῖς προῤῥήσεσι καὶ τοῖς ὁρωμένοις. ἣν ὡς θεὸς ἐποίησε. καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐκληρονόμησεν. ἣν νόμος ἐτύπωσε. καὶ χάρις ἐπλήρωσεν. ἣν προφῆται συνέπηξαν. καὶ ἀπόστολοι συνέδησαν, καὶ εὐαγγελισταὶ κατηρτίσαντο. σὺ κατὰ τῆς χριστοῦ θυσίας, τοῖς σοῖς μιάσμασι; σὺ κατὰ τοῦ τὸν κόσμον καθήραντος αἵματος, τοῖς σοῖς αἵμασι; σὺ πόλεμον κατὰ τῆς εἰρήνης; σὺ χεῖρα κατὰ τῆς ὑπὲρ σοῦ ἡλωθείσης τε καὶ διὰ σέ; σὺ κατὰ

τῆς χολῆς τὴν σὴν γεῦσιν; κατὰ τοῦ σταυροῦ
τρόπαιον; κατὰ τοῦ θανάτου κατάλυσιν;
κατὰ τῆς ἀναστάσεως ἐπανάστασιν; κατὰ τοῦ
μάρτυρος, οὐδὲ μάρτυρας; μετὰ Ἡρώδην διώ-
κτης; καὶ μετὰ Ἰούδαν προδότης; πλὴν ὅ-
τι οὐκ ἀγχόνῃ τὴν μετάνοιαν ἔδειξας ὥσπερ
ἐκεῖνος· καὶ χριστοκτόνος μετὰ Πιλᾶτον; καὶ
μετὰ Ἰουδαίους μισόθεος; οὐκ ᾐδέσθης τὰ ὑ-
πὲρ Χριστοῦ σφάγια; οὐδὲ ἐφοβήθης τοὺς με-
γάλους ἀγωνιστάς; τὸν Ἰωάννην ἐκεῖνον· τὸν Πέ-
τρον· τὸν Παῦλον· τὸν Ἰάκωβον· τὸν Στέφα-
νον· τὸν Λουκᾶν· τὸν Ἀνδρέαν· τὴν Θέκλαν· τοὺς
ἐπ' ἐκείνοις τε καὶ πρὸ ἐκείνων, τῆς ἀληθείας
προκινδυνεύσαντας; οἳ πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ
θηρσὶ καὶ τυράννοις προθύμως ἀντηγωνί-
σαντο· καὶ παροῦσι κακοῖς καὶ ἀπειλουμέ-
νοις· ὡς ἐν ἀλλοτρίοις σώμασιν ἢ ἀσώμα-
τοι; τίνος ἕνεκεν; ἵνα μὴ προδῶσι μηδὲ μέχρι
ῥήματος τὴν εὐσέβειαν· ὧν αἱ μεγάλαι τιμαὶ
καὶ πανηγύρεις· παρ' ὧν δαίμονες ἐλαύνον-
ται· καὶ νόσοι θεραπεύονται· ὧν αἱ ἐπιφά-
νειαι· καὶ ὧν αἱ προρρήσεις· ὧν καὶ τὰ σώμα-
τα μόνον, ἴσα δύναται ταῖς ἁγίαις ψυχαῖς,
ἢ ἐπαφώμενα ἢ τιμώμενα· ὧν καὶ ῥανίδες αἵ-
ματος μόνον καὶ μικρὰ σύμβολα πάθους, ἴ-
σα δρῶσι τοῖς σώμασι· ταῦτα οὐ σέβεις ἀλ-

λ' ἀτιμάζεις· ὁ τὴν ἡρακλέους θαυμάζων πυρὰν τὴν ἐξ ἀτυχήματος καὶ τῶν περὶ γυναῖκας ἀδικημάτων· καὶ τὴν πέλοπος κρεουργίαν, τὴν φιλόξενον, ἢ φιλόθεον· ἐξ ἧς ἐπίσημοι πελοπίδαι παρὰ τῶν ὤμων καὶ τοῦ ἐλέφαντος· καὶ τὰς φρυγῶν ἐκτομὰς, τῶν ὑπ' αὐλοῦ κηλουμένων, καὶ μετὰ τῶν αὐλῶν ὑβριζομένων· καὶ τὰς ἐν μίθρου βασάνους καὶ καύσεις ἐνδίκους, τὰς μυστικὰς, καὶ τὴν ἐν ταύροις ξενοκτονίαν· καὶ τὴν ἐπὶ τροίας θυσίαν τῆς βασιλικῆς κόρης· καὶ τὸ μενοικέως ὑπὲρ θηβαίων αἷμα· καὶ τῶν σκεδάσου θυγατέρων, ἐν λεύκτροις ὕστερον· ὁ τοὺς λακωνικοὺς ἐπαινῶν ἐφήβους, ξαινομένους ταῖς μάστιξι· καὶ τὸ ἐπιβώμιον αἷμα τερπνὸν θεᾷ ἁγνῇ καὶ παρθένῳ· ὁ τὸ σωκράτους ἐπαινῶν κώνειον· καὶ τὸ ἐπικτήτου σκέλος· καὶ τὸν ἀναξάρχου θύλακον· ὧν ἀναγκαία μᾶλλον, ἢ ἑκούσιος ἡ φιλοσοφία· καὶ τὸ κλεομβρότου πήδημα τοῦ ἀμβρακιώτου, τῷ περὶ ψυχῆς λόγῳ φιλοσοφηθέν· καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν κυάμων πυθαγορικὴν ἔνστασιν· καὶ θανάτου περιφρόνησιν θεανοῦς, ἢ οὐκ οἶδ' οὗτινος τῶν τὰ ἐκείνου τετελεσμένων ἢ φιλοσοφησάντων. σὺ δὲ εἰ μὴ ἐκεῖνα, τά γε παρόντα θαύμασον ὦ φιλοσοφώτατε καὶ γενναιότατε· καὶ τοὺς ἐπαινῶν

δας ἐκείνους καὶ τοὺς σκηπίωνας τῇ καρτε-
ρίᾳ βλέπων. ὁ συμβαδίζων τῷ στρατῷ, καὶ σι-
τα αἱρούμενος χύδην. καὶ τὴν αὐτουργὸν ἐ-
παινῶν στρατηγίαν. ἔστι τι γενναίας καὶ φιλο-
σόφου ψυχῆς μηδὲ πολεμίων ἀρετὴν ἀτιμά-
ζειν. καὶ πλεῖον νέμειν ἐχθρῶν γενναιότητι, ἢ
κακίᾳ τῶν οἰκειοτάτων καὶ μαλακίᾳ. ὁρᾷς τοὺς
ἀβίους τούτους καὶ ἀνεστίους καὶ ἀσάρκους μι-
κροῦ καὶ ἀναίμονας, καὶ θεῷ κατὰ τοῦτο πλη-
σιάζοντας; τοὺς ἀνιπτόποδας καὶ χαμευ-
νας ὅ φησιν ὁ σὸς ὅμηρος, ἵνα τινὰ δαιμόνων
τιμήσῃ τῷ πλάσματι; τοὺς κάτω καὶ ὑπὲρ
τὰ κάτω; τοὺς ἐν ἀνθρώποις, καὶ ὑπὲρ τὰ
ἀνθρώπινα; τοὺς δεδεμένους, καὶ ἐλευθέρους;
τοὺς κεκρατημένους, καὶ ἀκρατήτους; ὧν οὐ-
δὲν ἐν κόσμῳ. καὶ πάντα τὰ ὑπὲρ κόσμον.
ὧν διπλοῦν τὸ ζῆν. τὸ μὲν ὑπερορώμενον. τὸ
δὲ σπουδαζόμενον; τοὺς διὰ τὴν νέκρωσιν ἀ-
θανάτους. τοὺς διὰ λύσιν, θεῷ συνημμένους.
τοὺς ἔξω πόθου, καὶ μετὰ τοῦ θείου καὶ ἀπα-
θοῦς ἔρωτος. ὧν ἡ πηγὴ τοῦ φωτός, καὶ ὧν ἤδη
τὰ ἀπαυγάσματα; ὧν αἱ ἀγγελικαὶ ψαλμῳ-
δίαι. καὶ ἡ πάννυχος στάσις. καὶ ἡ τοῦ νοῦ πρὸς
θεὸν ἐκδημία προαρπαζομένου; ὧν ἡ κά-
θαρσις. καὶ ὧν τὸ καθαίρεσθαι, μηδὲν μέτρον
εἰδότων ἀναβάσεως καὶ θεώσεως; ὧν αἱ πέτραι

καὶ ὧν οἱ οὐρανοί, ὧν τὸ ἐῤῥίφθαι καὶ ὧν οἱ θρόνοι; ὧν ἡ γυμνότης, καὶ ὧν ἀφθαρσίας ἔνδυμα; ὧν ἡ ἐρημία, καὶ ὧν ἡ ἐκεῖθεν πανήγυρις; ὧν τὸ τυραννεῖσθαι ταῖς ἡδοναῖς, καὶ ὧν ἡ ἀπόλαυσις ἡ ἀναλλοίωτος καὶ ἀνέκφαστος; ὧν τὸ δάκρυον ἁμαρτίας κατακλυσμός. κόσμου καθάρσιον, ὧν ἔκτασις χειρῶν φλόγα σβεννύουσι. θῆρας κοιμίζει. ἀμβλύνει ξίφη. κλίνει φάλαγγας; ἐπιστομίσει καὶ τὴν σὴν ἀσέβειαν εὖ ἴσθι. κἂν πρὸς ὀλίγον ἀρθῇς. καὶ παίξῃς τὸ τῆς ἀσεβείας δρᾶμα, μετὰ τῶν σῶν δαιμόνων. πῶς γ' δὲ ταῦτά σοι φοβερὰ ὦ λίαν τολμηρὲ σὺ καὶ θανατῶν, εἴπερ ἄλλός τις. πῶς οὐκ αἰδέσιμα. ταῦτα μὲν ἤδη καὶ πολλῷ τιμιώτερα τῆς σόλωνος ἀπληστίας τοῦ σοφοῦ γε, ἣν κροῖσος ἤλεγξε τῷ λυδίῳ χρυσῷ. καὶ τῆς σωκράτους φιλοκαλίας. αἰδοῦμαι γὰρ εἰπεῖν παιδεραστίας. κἂν σεμνοποιῆται ταῖς ἐπινοίαις. καὶ τῆς πλάτωνος λιχνείας τῆς σικελικῆς, δι' ἣν καὶ πιπράσκεται. καὶ οὐδ' ὑπό τινος ἐξωνεῖται τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ἢ ὅλως ἕλληνος. καὶ τῆς ξενοκράτους ὀψοφαγίας. καὶ τῆς διογένους στωμυλίας, τοῦ τὸν πίθον οἰκοῦντος, ὑφ' ἧς τοὺς ξένους ὑπεξίστησι τοῖς τυράννοις ἐκ τῆς τραγῳδίας, τοὺς εὐτελεῖς ἄρτους τοῖς σησαμοῦσι. καὶ

τῆς ἐπικούρου φιλοσοφίας. οὐδὲν ὑπὲρ τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν ὁριζομένης. μέγας ὑμῖν ὁ Κράτης, καὶ γὰρ ὄντως φιλόσοφον, τὸ, μηλόβοτον ἀφεθῆναι τὴν οὐσίαν. καὶ τοῖς παρ' ἡμῖν φιλοσόφοις ὅμοιον. ἀλλὰ πομπεύει τὴν ἐλευθερίαν τῷ κηρύγματι. ὡς αὖτις οὐ φιλόσοφος μᾶλλον, ἢ φιλόδοξος. μέγας ὁ τῆς νηὸς χειμαζομένης. καὶ πάντων ἐκριπτουμένων, χάριν ὁμολογῶν τῇ τύχῃ συνελαυνούσῃ εἰς τὸ τριβώνιον. μέγας ὁ ἀντισθένης, ὅτι τὸ πρόσωπον συντριβεὶς ὑπό τινος τῶν ὑβριστῶν καὶ θρασέων, ἐπιγράφει τῷ μετώπῳ μόνον, ὥσπερ ἀνδριάντι δημιουργῶν τὸν παίσαντα, ἴσως ἵνα κατηγορήσῃ θερμότερον. ἐπαινεῖς τινα καὶ τῶν οὐ πολὺ πρὸ ἡμῶν, ὅτι πανημέριος ἑστὼς τῷ ἡλίῳ προσηύξατο. ἴσως αὐτὸν τηρήσας καὶ προσγειότερον. ἵνα καὶ συνέλθῃ τὴν εὐχὴν δυομένῳ συγκαταλύσας, καὶ τὸν ἐν ποτιδαίᾳ στάσιν τὴν ἐν χειμερίῳ τῇ ὥρᾳ πάννυχον τῇ θεωρίᾳ προσφιλοπονήσαντα. ὥς γε μηδὲ ἐπαισθάνεσθαι τοῦ κρύους διὰ τὴν ἔκστασιν. ἢ καὶ τὴν ὁμήρου φιλομάθειαν, περὶ τὸ ἀρκαδικὸν ζήτημα. καὶ τὴν ἀριστοτέλους φιλοσοφίαν καὶ προσεδρίαν ἐπὶ τὰς τοῦ εὐρίπου μεταβολάς, ὑφ' ὧν τεθνήκασι. καὶ τὸ κλεάνθους φρέαρ, καὶ τὸν ἀναξαγό-

ρου ἱμάτια. καὶ τὴν ἡρακλείτου κατήφειαν.
πόθι ταῦτα, καὶ μέχρι τίνος. τὰς δὲ παρ' ἡ-
μῖν οὐ θαυμάζεις χιλιάδας καὶ μυριάδας,
καὶ ταῦτα καὶ τούτων ἔτι θαυμασιώτερα
φιλοσοφούντων, ἐν παντὶ τῷ βίῳ, καὶ κα-
τὰ πᾶσαν ὡς εἰπεῖν τὴν οἰκουμένην, ἀνδρῶν τε
ὁμοίως καὶ γυναικῶν, εἰς ἀνδρείαν ἁμιλ-
λωμένων. κἀνταῦθα μόνον ἐπιλανθανομέ-
νων τῆς φύσεως, οὗ δεῖ θεὸν οἴεσθαι διὰ ἁ-
γνείας καὶ καρτερίας, οὐκ ἀγεννῶν μόνον,
καὶ τῷ πονεῖν συνηθισμένων, ἀλλὰ τὴν ἀπ' ἀρ-
χῆς εὐτέλειαν. ἀλλὰ καὶ τῶν λίαν ὑψηλῶν
ποτε καὶ λαμπρῶν, καὶ περιουσίᾳ, καὶ γέ-
νει, καὶ δυναστείᾳ. καινοτομούντων τὸ δυσπα-
θεῖν διὰ τὴν χριστοῦ μίμησιν. ὧν κἂν ὁ λόγος
μὴ ᾖ, ἀλλὰ τὸ μηδ' ἐν λόγῳ τίθεσθαι τὴν εὐσέβειαν,
καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ στόματος σοφίας βραχὺ εἶ-
ναι τὸν καρπὸν, ὡς καὶ τῶν παρ' ὑμῖν τινι περιτ-
τῶν ἔδοξεν, ἀλλὰ τὸ εὔλογον πλεῖον, καὶ ἡ ἐν
τοῖς πράγμασι παίλυσις. ἀλλ' ὅμως ἅπαν-
τα παριδὼν ταῦτα, καὶ πρὸς ἓν τοῦτο μό-
νον ἰδὼν, ὅπως ἂν χαρίσαιτο τοῖς κατενεγ-
κοῦσι πολλάκις αὐτὸν ἀξίως δαίμοσι, πρὶν
ἄλλό τι καταστήσασθαι τῶν κοινῶν, ἐπὶ χρι-
στιανοὺς φέρεται, καὶ δύο μὲν ἦν αὐτῷ ταῦ-
τα τὰ μὲν σπουδαζόμενα, γαλιλαῖοί τε

οὓς αὐτὸς ἐφυβρίζων ἐκάλει, καὶ πόῤῥω τοῦ πολέμου καρτερῶς παραμένοντες. οὕτω γὰρ τὸ ἡμέτερον μεῖζον καὶ περισπουδαστότερον, ὥς τε λῆρον καὶ παιδιὰν αὐτῷ, τὰ κατὰ Πέρσας νομίζεσθαι. καὶ τοῦτο οὐκ ἐκφαίνει μὲν κρύπτει δέ, ἀλλὰ τοσοῦτον ἦν αὐτῷ τὸ περιὸν τῆς μανίας, ὥς τε ἀεὶ καὶ πρὸς πάντας ὁμολογῶν, οὐκ ἐπαύετο. καὶ οὐδὲ τοῦτο συνεῖδεν ὁ συνετώτατος πάντων καὶ ἄριστος τοῦ κοινοῦ προστάτης. ὅτι τοῖς μὲν προτέροις διωγμοῖς, ὀλίγον ἦν τὸ συγχεόμενον καὶ παρακινούμενον· οὔπω τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος τοὺς πολλοὺς φθάσαντος, ἀλλ' ἔτ' ἐν ὀλίγοις ἱσταμένης τῆς ἀληθείας, καὶ δεομένης ἐκλάμψεως. νῦν δὲ ἤδη τοῦ σωτηρίου λόγου χυθέντος, καὶ παρ' ἡμᾶς μάλιστα δυναστεύσαντος, τὸ πειρᾶσθαι τὰ χριστιανῶν μετατιθέναι καὶ παρακινεῖν, οὐδὲν ἕτερον ἦν, ἢ τὴν ῥωμαίων παρασαλεύειν ἀρχήν. καὶ τῷ κοινῷ παντὶ κινδυνεύειν, καὶ ὧν οὐδ' ἂν οἱ ἐχθροὶ χεῖρόν τι καθ' ἡμῶν εὔξαιντο, ταῦτα παθεῖν ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῆς νέας ταύτης καὶ θαυμαστῆς φιλοσοφίας καὶ βασιλείας, ὑφ' ἧς ἡμεῖς εὐδαίμονες. καὶ πρὸς τὴν χρυσῆν ἐκείνην γενεάν τε καὶ πολιτείαν ἐπανεληλύθαμεν, τὴν ἀστασίαστόν τε καὶ ἄμαχον. ἦ δῆμος

μὲν ἀνεκτῶς διοικούμενος. καὶ φόρων ἀνέσεις. καὶ ἀρχόντων ἐκλογή. καὶ κλοπῶν ἐπιτιμήσεις. καὶ τἆλλα ὅσα τῆς προσκαίρου καὶ ἀκεραίας μακαριότητος καὶ φαντασίας, μεγάλην ἔμελλε τῷ κοινῷ παρέξειν τὴν ὠφέλειαν, καὶ περιθρυλεῖσθαι ἡμῶν ἔδει τὰ ὦτα, τούτων ἐπαινουμένων. δῆμοι δὲ στασιάζοντες. καὶ πόλεις καὶ γένη ῥηγνύμενα καὶ οἰκίαι διιστάμεναι, καὶ συζυγίαι σχιζόμεναι, ἃ τῷ κακῷ πάντα ἦν εἰκὸς ἀκολουθεῖν ἐκείνῳ, καὶ μέν τοι καὶ ἠκολούθησε, σφόδρα ἦν πρὸς εὐδοξίαν ἐκείνῳ κάλλιστα ἔχειν, ἢ τῷ κοινῷ πρὸς ἀσφάλειαν. καὶ τίς οὕτως ἢ πρὸς ἀσέβειαν εὔκολος. ἢ τῶν κοινῶν ἔξω λογισμῶν, ὅς τις ἂν ταῦτα συμφήσειεν. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς σώμασιν ἑνὸς μὲν ἢ δυεῖν μελῶν ἀσθενέστερον διακειμένων, οὐ χαλεπῶς ἀναφέρεται τὰ λοιπά. καὶ σώζεται ῥεῖται δ' τῆς ὑγείας ἀγαθὸν τῷ πλείονι. ᾧ τάχα ἂν κἀκεῖνα πρὸς τὸ βέλτιον ἐπανέλθοι. τοῦ δὲ πλείονος στασιάζοντος καὶ πικρῶς ἔχοντος, οὐδὲ μία μηχανὴ μὴ τὸ πᾶν ἔχειν κακῶς. καὶ κίνδυνος ἤδη τὸ τοιοῦτο σαφής, οὕτω κἀν τοῖς ἀρχομένοις τὰς μὲν καθ' ἕκαστον ἀῤῥωστίας συμβαίνει τῷ κοινῷ κρύπτεσθαι κρεῖσσον ἔχοντι. τῶν πλειόνων δὲ φθορᾶς

ἐχόντων, τῷ παντὶ κίνδυνος. ὅ μοι δοκεῖ ἄλλον μὲν ἂν ἰδεῖν καὶ τῶν σφόδρα μισούντων ἡμᾶς ἐν τῷ νῦν καιρῷ, καὶ τῇ τοσαύτῃ τῶν χριστιανῶν ἐπιδόσει. τῷ δὲ, ἡ συνήθεια τοῖς λογισμοῖς ἐπεσκότησε. καὶ διὰ τοῦτο μικροῖς τε ὁμοίως καὶ μείζοσι πλέκει τὸν διωγμόν. ἐκεῖνο μὲν οὕτω καὶ σφόδρα μειρακιῶδες καὶ κοῦφον. καὶ οὐχ ὅπως βασιλέως ἀνδρὸς, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλου τινὸς τῶν καὶ μετρίως στιβαρῶν τὴν διάνοιαν. ὅτι τῇ μεταθέσει τῆς κλήσεως ἑλέσθαι νομίσας τὴν ἡμετέραν διάθεσιν, ἢ αἰσχυνεῖν γε ἡμᾶς ὡς πρός τι τῶν αἰσχίστων ἐγκαλουμένοις, εὐθὺς καινοτομεῖ περὶ τὴν προσηγορίαν. γαλιλαίους ἀντὶ χριστιανῶν ὀνομάσας τε καὶ νομοθετήσας. οὕτω δηλονότι μέγιστον εἰς δόξαν καὶ τιμιώτατον ἡ τοῦ χριστοῦ κλῆσις, ἐξ ὧν ἀποστερῆσαι ταύτης ἡμᾶς ἐπενόησεν. ἢ φοβούμενός γε τὴν δύναμιν τῆς προσηγορίας ὥσπερ οἱ δαίμονες, καὶ διὰ τοῦτο μεταβαίνων ἐφ' ἕτερον ὄνομα τῶν οὐκ εἰωθότων οὐδὲ γνωρίμων. ἡμεῖς δὲ οὐ παρακινήσομεν αὐτοῖς τὰ ὀνόματα. οὐ γάρ ἐστιν εἰς ὅ,τι μεταθείημεν ἄλλο γελοιότερον. τοὺς φαλλοὺς καὶ τοὺς ἰθυφάλλους, καὶ τοὺς μελαμπύγους, καὶ τὸν τραγόπουν καὶ τὸν σεμνὸν πᾶνα. τὸν ἐκ πάντων μνηστήρων ἕνα θεόν. καὶ ὀνο-

μα λαβόντα τὴν ὕβριν ὥσπερ ἦν ἄξιος. δεῖ γὰρ ἢ ἀπηχεῖν παρ' ἐκείνοις εἰς πολλὰ ἕνα καὶ τὸν κράτιστον. ἢ ἐκ παραλλῶν γίνεσθαι καὶ τὸν αἴσχιστον, οὐκοῦν φθονήσομεν αὐτοῖς, οὔτε τῶν πραγμάτων, οὔτε τῶν ὀνομάτων. ἀλλ' ἀπολαυέτωσαν τῆς ἑαυτῶν συνηθείας. καὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐγκαλλωπιζέσθωσαν. εἰ βούλοιντο δὲ, καὶ τὸν βουθοίναν παρήσομεν αὐτοῖς. καὶ τὸν τελεσφόρον. ἵνα καὶ μᾶλλον αὐτοῖς χαρισώμεθα, τὸν καὶ γεννώμενον οὕτως καὶ γεννῶντα μεγαλοπρεπῶς, καὶ ἄθλους ποιησάμενον τρεισκαιδέκατον, ἐν μιᾷ νυκτὶ τὰς θεστίου πεντήκοντα θυγατέρας. ἵν' ἐκ τούτων ὀνομασθῇ θεός. ἐπεὶ βουλομένοις γε τὰ τοιαῦτα καινοτομεῖν, πολλαὶ καὶ ἐκείνου κλήσεις ἐκ τῶν ἐκείνου χριστιανοῖς αἰσχίους τε ἅμα καὶ οἰκειότεραι. τί γὰρ ἂν κωλύσειε καὶ ἡμᾶς τῷ βασιλεῖ κατὰ τὸ ἴσον ἀντιπαίζοντας ῥωμαίων ὡς δὴ ᾤετο καὶ τῆς οἰκουμένης; ἢ πατημένος τοῖς δαίμοσι τὸν εἰδωλιανὸν καλεῖν. καὶ τὸν πισαῖον καὶ τὸν ἀδωναῖον. καὶ τὸν καυσίταυρον. ὅπερ καὶ ἤδη τινὲς αὐτὸν τῶν παρ' ἡμῖν κομψῶν ὠνομάκασιν. ἐπεὶ δὴ ῥαστώνη πολλὴ τοῦ πράγματος. ὅσα τε ἄλλα παραφρονεῖν ἢ ποιεῖν, ἐκ τῆς ἀληθείας ἡ ἱστορία δίδωσι. πάντων δὲ ἀτοπώτατον, τὸν

μὲν σωτῆρα καὶ δεσπότην ἁπάντων ἡμῶν· τὸν δὲ τοῦ παντὸς δημιουργόν τε καὶ κυβερνήτην· τὸν τοῦ μεγάλου πατρὸς υἱὸν καὶ λόγον· καὶ προσαγωγέα καὶ ἀρχιερέα καὶ σύνθρονον· τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀτιμασάντων αὐτοῦ τὴν εἰκόνα, καὶ πρὸς τὸν χοῦν ἀπενηνεγμένων, καὶ ἀγνοησάντων τὸ μέγα τῆς συζυγίας μυστήριον, μὴ μόνον εἰς δούλου καταβάντα μορφὴν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀναβάντα, καὶ συναγαγόντα τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν τεθνηξομένην, τοῦτον μὲν σαμαρείτην ἀκούοντα, καὶ ὃ τῶν πολλῶν χεῖρον, δαιμονᾶν ἐγκαλούμενον, μήτε αἰσχύνεσθαι, μήτε ἐγκαλεῖν τοῖς ὑβρίζουσιν· ᾧ καὶ ταῖς ἀγγελικαῖς παρατάξεσι καὶ λόγῳ μόνῳ ἀμύνεσθαι τοὺς πονηροὺς ῥᾴδιον ἦν· ἀλλ' ἠπίως πάνυ καὶ πράως τοὺς ὑβρίζοντας ἀποπέμπεσθαι, καὶ ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων αὐτὸν ἀφιέναι δάκρυον, ἡμᾶς δὲ οἴεσθαι ἀλγήσειν οὕτω καλουμένους, ἢ αἰσχυνεῖσθαι, ἢ τῆς ὑπὲρ τοῦ καλοῦ φιλοτιμίας διὰ τοῦτο ἀποστήσεσθαι, καὶ πλείω ποιήσασθαι λόγον τῶν ὕβρεων τούτων, ἢ τῶν ψυχῶν καὶ σωμάτων ὧν καταφρονεῖν ἴσμεν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὅπερ εἶπον, γελοῖον μᾶλλον, ἢ λυπηρόν. καὶ εἰς τὴν σκηνὴν ἀποπεμπόμεθα, πάντως οὐδ' ἐπ' αὖ ὑπερβαλ-

λοίμεθα τοὺς ῥᾳδίως ἐκεῖ μετὰ τῆς κόρης, τά γε
τοιαῦτα παιζομένους καὶ παίζοντας. ἐ-
κεῖνο δὲ ἤδη καὶ λίαν πονηρὸν καὶ κακόηθες.
ὅτι τὸ μὲν φανερῶς πείθειν οὐκ ἔχων, τὸ δὲ,
βιάζεσθαι τυραννικῶς αἰσχυνόμενος, τῇ λεοντῇ
τὴν κερδαλῆν ἐγκρύπτων, εἰ βούλει δὲ, τῷ μί-
νωος προσωπείῳ τὸν ἀδικώτατον (πῶς ἂν εἴ-
ποιμι κυρίως) ἐπιεικῶς ἐβιάζετο. τὰ μὲν οὖν
ἄλλα τοῖς βουλομένοις ἱστορεῖν τε καὶ γρά-
φειν παρήσω, τοῦ λόγου σπεύδοντος. πολ-
λοῖς δὲ οἶμαι σπουδασθήσεσθαι τοῦ, τό τε
καιροῦ τὴν εἴτε τραγῳδίαν χρὴ λέγειν, εἴτε
κωμῳδίαν οἷς μόνος ἀσεβείας δόξῃ, λόγῳ
βάλλειν τὸν ἀλιτήριον. ὡς καὶ τοῖς ἔπειτα
παραδοθῆναι πρᾶγμα τοσοῦτον, καὶ ἥκιστα
τοῦ λαθεῖν ἄξιον. αὐτὸς δὲ ἂν τι πάντων ἓν ἢ δύο
δείγματος ὑποσχεῖν, τοῖς σφόδρα τὰ ἐκεί-
νου θαυμάζουσιν. ἵν' εἰδῶσι ὅτου ἐπαινεῖν
ἀξιοῦντες, οὗ μηδὲ ψόγον ἐστὶν εὑρεῖν ἄξιον. νό-
μος ἐστὶ βασιλικός. οὐκ οἶδα μὲν εἰ καὶ πᾶσιν
ἀνθρώποις παρ' ὅσοις τὸ βασιλεύεσθαι. ῥω-
μαίοις δὲ, καὶ τῶν λίαν σπουδαζομένων.
εἰκόσι δημοσίαις τιμᾶσθαι τοὺς βασιλεύ-
οντας. οὐ γὰρ ἐξαρκοῦσιν οἱ στέφανοι, καὶ
τὰ διαδήματα, καὶ τὸ τῆς ἁλουργίδος ἄνθος.
εἴτε ἀριθμούμενοι νόμοι καὶ φόροι. καὶ τὸ τῶν

ἀρχομε-

ἀρχομένων πλῆθος, συγκροτεῖν τούτοις τὴν βασιλείαν. ἀλλὰ δεῖ καὶ προσκυνήσεως αὐτοῖς, ὑφ' ἧς σεμνότεροι δόξουσιν, οὐχ ἵν' αὐτοὶ προσκυνῶνται μόνον. ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν πλάσμασί τε καὶ χρώμασιν, ἵν' ᾖ τὸ σέβας αὐτοῖς, ἀπληστότερόν τε καὶ τελεώτερον. ταύταις ταῖς εἰκόσιν, ἄλλοι μὲν ἄλλό τι τῶν βασιλέων προσπαραγράφεσθαι χαίρουσιν. οἱ μὲν, τῶν πόλεων τὰς λαμπροτέρας δωροφορούσας. οἱ δὲ, νίκας ὑπὲρ κεφαλῆς στεφανούσας. οἱ δὲ τοὺς ἐν τέλει προσκυνοῦντας. καὶ τοῖς τῶν ἀρχῶν τιμωμένους συνθήμασιν. οἱ δὲ θηροφονίας καὶ εὐστοχίας. οἱ δὲ, βαρβάρων ἡττημένων καὶ ὑπὸ τοῖς ποσὶν ἐρριμμένων ἢ κτεινομένων, παντοειδῆ σχήματα. φιλοῦσι γὰρ οὐ τὰς ἀληθείας τῶν πραγμάτων μόνον ἐφ' οἷς μέγα φρονοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων ἰνδάλματα. ὁ δὲ, τί μηχανᾶται. καὶ τίνα τῶν χριστιανῶν τοῖς στερροτέροις ἵστησι δόλον. ὥσπερ οἱ τοῖς βρώμασι καταμιγνῦντες τὰ δηλητήρια. μίξαι ταῖς ἐξ ἔθους τῶν βασιλέων τιμαῖς τὴν ἀσέβειαν. καὶ εἰς ἓν ἀγαγεῖν νόμους ῥωμαίων, καὶ εἰδώλων προσκύνησιν. καὶ διὰ τοῦτο ταῖς εἰκόσι συμπαραγράφων τοὺς δαίμονας, ὥς δή τινας ἄλλας τῶν ἐξ ἔθους γραφὰς, προὐτίθει δήμοις καὶ πόλεσι

καὶ μάλιστα τοῖς τῶν ἐθνῶν ἀρχείοισι, τὰς εἰκόνας· ὡς κακοῦ γέ του πάντας μὴ εἶναι διαμαρτεῖν· ἀλλ' ἢ τῇ τῶν βασιλέων τιμῇ τὴν τῶν εἰδώλων συμφορεῖσθαι· ἢ τῇ τούτων φυγῇ, τοὺς βασιλέας ὑβρίζεσθαι· μικτῆς οὔσης τῆς προσκυνήσεως· ἐξ ἴσου τὸν δόλον, καὶ ταύτην τὴν οὕτω σοφιστικῶς ἐπινοηθεῖσαν πάγην τῆς ἀσεβείας, ὀλίγοι μὲν διέφυγον τῶν εὐλαβεστέρων καὶ συνετωτέρων· οἳ καὶ δίκην ἔδοσαν τῆς συνέσεως· πρόσχημα μὲν, ὡς εἰς τιμὴν βασιλέως παρανομήσαντες· τὸ δὲ ἀληθὲς, ὑπὲρ τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως καὶ τῆς εὐσεβοῦς κινδυνεύσαντες· πολλοὶ δὲ ἥλωσαν τῶν εὐηθεστέρων καὶ ἁπλουστέρων· οἷς καὶ συγγνώμη τυχὸν τῆς ἀγνοίας, τέχνῃ συναρπαθεῖσιν εἰς τὴν ἀσέβειαν. ἓν μὲν δὴ τοιοῦτον· ὃ καὶ μόνον ἐξήρκει στηλιτεῦσαι βασιλέως προαίρεσιν· οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ βασιλεῦσί τε καὶ ἰδιώταις πρέπειν ὑπολαμβάνομεν· ὅτι μηδὲ τῆς αὐτῆς ἀξίας ἀμφότερα. ἰδιώτῃ μὲν γὰρ, καὶ τεχνικῶς πρᾶξαί τι συγχωρήσαιμεν· ᾧ γὰρ τὸ φανερῶς βιάζεσθαι μὴ δυνατὸν, τούτῳ συγγνωστὸν τὸ τῆς περινοίας. βασιλεῖ δὲ, τοῦ δυνάμει κρατεῖσθαι λίαν αἰσχροῦ τυγχάνοντος, ἔτ' αἴσχιον οἶμαι καὶ ἀπρεπέστερον, τὸ τέχνῃ κλέπτειν τὰς ἐγχειρήσεις

καὶ τὰ προκείμενα. ἕτερον δὲ, ὃ διανοίας μὲν ἐστὶ καὶ προαιρέσεως τῆς αὐτῆς· τῷ μέτρῳ δὲ, πολὺ χεῖρον καὶ ἀσεβέστερον, εἰς πλείους τοῦ κακοῦ φθάσαντος. τοῦτο προσθήσω τοῖς εἰρημένοις. δωρεᾶς βασιλικῆς ἦν ἡμέρα. εἴτ' οὖν ἐτήσιος, εἴτε τηνικαῦτα τῷ βασιλεῖ σχεδιασθεῖσα διὰ τὴν κακουργίαν. καὶ παρεῖναι τὸ στρατιωτικὸν ἔδει τιμηθησομένους, ὡς ἕκαστος ἀξίας εἶχεν, ἢ τάξεως. πάλιν ἡ τῆς ἀπελευθερίας σκηνή. πάλιν τὸ δρᾶμα τῆς ἀσεβείας. φαρμαχθῆναι φιλανθρωπίᾳ τινὶ τὸ ἀπάνθρωπον. καὶ χρήμασι δελεασθῆναι στρατιωτικὴν ἀλογίαν. ἣν ἀπληστία μεθ' ὧν τὰ πολλὰ βιοτεύουσιν. ὁ μὲν οὖν προὐκάθητο λαμπρός. λαμπρῶς πανηγυρίζων κατὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ μέγα φρονῶν τοῖς τεχνάσμασι. μελάμπους οἶμαί τις ἢ πρωτεὺς, πάντα καὶ ὢν καὶ γινόμενος. καὶ ῥᾳδίως ἑαυτὸν ὑπαλλάττων τοῖς εἴδεσι. τὰ δὲ περὶ αὐτὸν οἷα καὶ ὅσων ὀδυρμῶν τοῖς εὖ φρονοῦσιν ἄξια. οὐ τοῖς τότε παροῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς νῦν ἀκοῇ δεχομένοις ἐκεῖνο τὸ θέαμα. προὔκειτο χρυσός. προὔκειτο λίβανος. ἐγγύθεν τὸ πῦρ. οἱ κελευσταὶ πλησίον. καὶ τὸ σχῆμα ὡς πιθανόν. βασιλικῆς δωρεᾶς τοῦτον εἶναι δοκεῖν τὸν νόμον. τῆς γε ἀρχαιοτέρας τε καὶ τιμιω-

τέρας. εἶτα τί; θυμιᾶν ἔδει κατὰ τοῦ πυρός. καὶ δέχεσθαι παρὰ τοῦ βασιλέως τὸν τῆς ἀπωλείας μισθόν, οὕτως ὀλίγον τοσούτου πράγματος. ψυχῶν ὅλων καὶ τῆς εἰς θεὸν ἀσεβείας. φεῦ τῆς πραγματείας. φεῦ τῆς ἀντιδόσεως. στρατὸς ὅλος, ἑνὸς τεχνάσματος ὤνιος ἦν. καὶ οἱ τὴν οἰκουμένην παραστησάμενοι, μικρῷ πυρὶ καὶ χρυσίῳ καὶ διὰ κνίσης ὀλίγης, ἔπιπτον. οὐδὲ τὴν ἑαυτῶν σφαγὴν εἰδότες οἱ πλείους. τοῦτο γὰρ ἦν τὸ βαρύτατον. παρῄει τις ὡς κερδανῶν, καὶ οὐδὲ ἑαυτὸν εἶχε μετὰ τὸ κέρδος. προσεκύνει δεξιὰν βασιλέως, καὶ τὸν αὐτόχειρα προσκυνῶν, οὐκ ᾔσθετο. τοῖς δέ, καὶ γινώσκουσιν οὐδὲν ἦν πλέον, ἅπαξ τῷ κακῷ προκατειλημμένοις. καὶ νόμον ἄλυτον ἡγουμένοις, τὴν πρώτην ἄνοιαν. ποῖαι ταῦτα πεζῶν μυριάδες. τίνες τοξόται. τίνες σφενδονῆται κατώρθωσαν. ποῖος σιδηροῦς στρατιώτης καὶ πανταχόθεν ἄτρωτος. τίνα κατὰ τῶν τειχῶν μηχανήματα. οἷα χεὶρ μία καὶ καιρὸς εἷς, καὶ βουλὴ μιαρὰ κατεπράξατο. μίξω τούτοις τι διήγημα, τῶν εἰρημένων ἐλεεινότερον. λέγονταί τοι τῶν ἁλόντων τινὲς ἐξ ἀγνοίας, ἐπειδὴ τοῦτο παθεῖν, καὶ ἀναχωρήσαντες οἴκαδε, τοῖς συσσίτοις κοινωνεῖν τραπέζης, εἶτα τοῦ ποτοῦ παρελθόντος εἰς τὴν συ

ἤδη ψυχροποσίαν, ὡς ἐθικὸς ὄντος αὐτοῖς λαβόντας τῇ ψυχροφόρῳ κύλικι, χριστὸν ἐπειπεῖν μετὰ τῆς σφραγῖδος ἄνω βλέψαντας. τῶν δὲ συσσίτων τινὸς θαυμάζοντος, καὶ τί τοῦτο εἰπόντος, χριστὸν ἐπικαλεῖσθε μετὰ τὴν ἄρνησιν, πῶς ἠρνήμεθα φάναι τοὺς ἠμαθνῆτας. καὶ τί τοῦτο τὸ καινὸν ἄκουσμα. τοῦ δὲ, ὅτι κατὰ τοῦ πυρὸς ἐθυμιάσατε φήσαντος, καὶ τοῦτο εἶναι διδάξαντος τὴν ἄρνησιν, εὐθὺς ἀναπηδήσαντες τοῦ συμποσίου, καθάπερ ἐκμανεῖς καὶ παραπλῆγες, ζήλῳ καὶ θυμῷ ζέοντες, διὰ τῆς ἀγορᾶς θέειν βοῶντες καὶ λέγοντες. χριστιανοὶ χριστιανοὶ τὰς ψυχὰς ἡμεῖς. ἀκουέτω πᾶς ἄνθρωπος. καὶ πρὸ πάντων, θεός. ᾧ καὶ ζῶμεν καὶ τεθνηξόμεθα. οὐκ ἐψευσάμεθά σε σῶτερ χριστέ. οὐκ ἠρνησάμεθά σε τὴν μακαρίαν ὁμολογίαν. εἴ τι καὶ ἡ χεὶρ ἔπταισεν, ἀλλ᾽ ἡ διάνοιά γε οὐκ ἠκολούθησε. βασιλεῖ κατεσοφίσθημεν. οὐ χρυσοῦ τραυματίαι γεγόναμεν. ἀπεκδυόμεθα τὴν ἀσέβειαν. αἵματι καθαιρόμεθα. εἶτα τῷ βασιλεῖ προσδραμόντες, καὶ τὸν χρυσὸν προσρίψαντες λίαν νεανικῶς, οὐ δῶρα δεδέγμεθα βασιλεῦ βοᾶν, ἀλλὰ θάνατον κατακεκρίμεθα. οὐκ εἰς τιμὴν ἐκλήθημεν, ἀλλ᾽ ἀτιμίαν κατεψηφίσθημεν. δὸς χάριν τοῖς σοῖς στρατιώταις. χριστῷ σφαγίασον

ἡμᾶς, ᾧ μόνῳ βασιλευόμεθα. ἀντίδος πῦρ τοῦ πυρός· τέφραν, ἀντὶ τῆς τέφρας ἐκείνης πρίησον. ἀπόκοψον χεῖρας, ἃς κακῶς προὐτείναμεν. πόδας, οἷς κακῶς ἐδράμομεν. ἄλλους τῷ χρυσῷ τίμησον, οἷς οὐ μεταμελήσει λαβοῦσιν. ἡμῖν δὲ ἀρκεῖ χριστὸς, ὃν ἀντὶ πάντων ἔχομεν, ταῦτα λέγειν τε ὁμοῦ καὶ τοῖς ἄλλοις διακελεύεσθαι. γνῶναι τὴν ἀπάτην. ἀνανῆψαι τῆς μέθης. ἀπολογήσασθαι τῷ χριστῷ δι' αἵματος. ἐφ' οἷς ἀγανακτήσαντα τὸν βασιλέα, τὸ μὲν φανερῶς κτεῖναι φυγεῖν. ἵνα μὴ μάρτυρας ἐργάσηται τοὺς ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς μάρτυρας. ἐξορίᾳ δὲ παραδόντα, οὕτως ἀμύνασθαι. καὶ μεγίστην εὐεργεσίαν καταθέσθαι, τὸ πόῤῥω στῆσαι τῶν ἑαυτοῦ μιασμάτων καὶ τεχνασμάτων. καίπερ δὴ οὕτως ἔχων ὁρμῆς, καὶ πρὸς πολλὰ τῇ κακονοίᾳ χρησάμενος, ὅμως οὐκ εἶχε πῆξιν τοῦ ἀνδρὸς ἡ διάνοια, οὐδὲ τῶν οἰκείων λογισμῶν μᾶλλον ἦν ἢ τῆς φορᾶς τοῦ δαίμονος, οὐ διεφύλαξεν εἰς τέλος τὴν γνώμην. οὐδὲ τὸ τῆς πονηρίας ἀπόῤῥητον διεσώσατο. ἀλλ' ὥσπερ τὸ αἰτναῖον πῦρ λόγος τοῖς πυθμέσι τῆς αἴτνης ἐγκρύπτεσθαι κάτωθεν πλημμυροῦν, καὶ βίᾳ κρατούμενον, εἴτε τι ἄλλο τοιοῦτόν ἐστιν, εἴτε ἆσθμα κολαζομένου γίγαντος, τέως μὲν φοβερ-

ῥοῦν ὑπηχεῖν, καὶ καπνὸν τοῦ κακοῦ μήνυμα τῆς κορυφῆς ἀπερεύγεσθαι. εἰ δέ που πλεονάσαν τύχοι καὶ δυσκάθεκτον γένοιτο, τῶν οἰκείων κόλπων ἀποβρασθὲν, ἄνω φερόμενον, καὶ ὑπὲρ τοὺς κρατῆρας χεόμενον, ἔστιν ἃ καὶ τῆς ὑποκειμένης γῆς φθείρειν ἀπίστῳ καὶ φοβερῷ ῥεύματι, οὕτω κἀκεῖνόν ἐστιν εὑρεῖν, ἄχρι μέν τινος ἑαυτοῦ κρατοῦντα, καὶ τοῦ σοφιστικοῦ δόγματος. ἀπάτῃ τε διατιθέναι κακῶς τὰ ἡμέτερα. εἰ δέ που τὸ ἀκρατὲς τῆς ὀργῆς ὑπερβλύσει, μηδὲ κρύπτειν δύνασθαι τὸ κακόηθες. ἀλλὰ γυμνῷ χρῆσθαι τῷ διωγμῷ, κατὰ τοῦ θείου καὶ εὐσεβοῦς ἡμῶν συντάγματος. ἵνα γὰρ ἐάσω τὰ κατὰ τῶν ἁγίων οἴκων προστάγματα, δημόσιά τε προτιθέμενα καὶ ἰδίᾳ πληρούμενα, καὶ σύλησιν ἀναθημάτων τε καὶ χρημάτων, οὐ μᾶλλον ἐξ ἀσεβείας ἢ ἀπληστίας, καὶ σκευῶν ἱερῶν ἁρπαγὴν, χερσὶ βεβήλοις ὑβριζομένων, τούς τε ὑπὲρ τούτων ἀγομένους, καὶ στρεβλουμένους ἱερεῖς τε καὶ ἀρχομένους, καὶ τοὺς πλήρεις αἱμάτων κίονας ταῖς τούτων χερσὶ κυκλουμένους καὶ ζωννυμένους, ξαινομένων ταῖς μάστιξι, τούς τε διαθέοντας τοξότας κατὰ χώρας καὶ πόλεις, ὠμοτέρους καὶ θερμοτέρους τῶν ταῦτα ἐπιταττόντων. ὡς ἂν αὐτὶ περ

σῶν καὶ σκυθῶν καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων ἡμᾶς παραστήσωνται. ἵνα μὴ ταῦτα λέγω, τίς οὐκ οἶδε τὴν ἀλεξανδρέων ἀπανθρωπίαν. οἳ πρὸς πολλοῖς ἄλλοις οἷς ἐνεανιεύσαντο καθ' ἡμῶν, ἀμέτρως τῷ καιρῷ χρησάμενοι, δῆμος ὄντες στασιώδης φύσει καὶ μανικὸς, ἔτι καὶ τοῦτο λέγονται προσθεῖναι τοῖς ἀσεβήμασιν. αἵματος διπλοῦ τὸν ἱερὸν οἶκον ἡμῶν ἐμπλῆσαι. ὅσος τε θυσιῶν, καὶ ὅσος ἀνθρώπων. καὶ ταῦτα ἐργάσασθαι, στρατηγοῦντός τινος τῶν βασιλικῶν φιλοσόφων, ἐκ τούτων μόνον ὀνομασθέντος. τίς ἀγνοεῖ τὴν ἡλιουπολιτῶν συστροφήν. τίς τὴν γαζαίων ἀπόνοιαν. τῶν ὑπ' ἐκείνου θαυμαζομένων καὶ τιμωμένων. ὅτι καλῶς αὐτοῦ τῆς μεγαλοπρεπείας ᾔσθοντο. τίς τὴν ἀρεθουσίων μανίαν τῶν τέως ἀγνοουμένων, ἐξ ἐκείνου δὲ τοῦ καιροῦ καὶ λίαν ἐπιγινωσκομένων. ποιεῖ γὰρ περιβοήτους, οὐ δεξιὰ πρᾶξις μόνον, ἀλλὰ καὶ κακία πονηρῶν εὐδοκίμησιν. οἱ μὲν γὰρ λέγονται. (δεῖ γὰρ ἓν ἐκ πολλῶν εἰπεῖν φρίκης καὶ τοῖς ἀθέοις ἄξιον) παρθένους ἁγνὰς καὶ ὑπερκοσμίους, ἀφαύστους μικροῦ καὶ ὀφθαλμοῖς ἀρρένων, εἰς μέσον προαγαγόντες, καὶ τῆς ἐσθῆτος γυμνώσαντες, ἵνα τῇ θέᾳ πρότερον ἐνυβρίσωσιν, εἶτ' ἀνακείραντες, καὶ διχάσαντες, ὢ

πῶς ἐνέγκω σου χριστὲ τὴν τότε μακροθυμίαν, οἱ μὲν καὶ ἰδίοις ὀδοῦσι κακῶς ἐστιαθῆναι. καὶ τῆς ἑαυτῶν κακοδαιμονίας ἀξίως, ὠμῶν τῶν ἢ πάντων ἐμφορηθῆναι. καὶ μετ' ἐκείνην τὴν τροφὴν, ἄλλην προσενέγκασθαι τὴν κοινήν τε καὶ νενομισμένην. οἱ δὲ, σπαίρουσιν ἔτι τοῖς σπλάγχνοις συώδη τροφὴν ἐπιπείραντες, καὶ συῶν ἐπαφέντες τοὺς θορμοτόρους, εἶτ' ἀγαγεῖν ἐκεῖνο τὸ θέατρον, σάρκας ἰδεῖν, κεῖσθαι συνεσθιομένας καὶ σπαραττομένας. τροφὴν ἀνάμικτον καὶ τότε πρῶτον ὀφθεῖσαν καὶ ἀκουσθεῖσαν. ἣν θρέψαι μόνον τοὺς ἑαυτοῦ δαίμονας, ὁ τούτων δημιουργὸς ἄξιος ἦν. ὡς μὲν οὖν καλῶς ἔθρεψεν ἐκ τοῦ αἵματος ἐκείνου καὶ τῆς πληγῆς, ἣν κατὰ τῶν σπλάγχνων ἐδέξατο. κἂν ἀναισθήτως ἔχωσι πρὸς τὰ τοιαῦτα οἱ δείλαιοι, καὶ μηδὲ τὸ φρονεῖν ἐκ τῆς δυσσεβείας ἔχοντες. τὸ δέ γε ΜΑΡΚΟΥ τοῦ θαυμασίου καὶ ἀρεθουσίων, τίς οὕτως ἔξω τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, ὥστε ἀγνοεῖν, καὶ μὴ φθάνειν τῇ διηγήσει τὸν μνημονεύοντα. οὗτος, ἐπὶ κωνσταντίου τοῦ πάνυ κατὰ τὴν τότε δεδομένην ἐξουσίαν χριστιανοῖς, δαιμόνων τι καθελὼν οἰκητήριον, καὶ πολλοὺς χριστιανῶν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς πλάνης μεταστήσας εἰς σωτηρίαν, οὐχ ἧττον διὰ τὴν τοῦ βίου

λαμπρότητα, ἢ τὴν τοῦ λόγου δύναμιν. ἦν
μὲν ἐκ πλείονος ἐν ὀργῇ τοῖς ἀρεθουσίοις· μᾶλ
λον δὲ ἀρεθουσίων τοῖς φιλοδαίμοσιν. ἐπεὶ
δὲ τὰ πράγματα ἐκινήθη χριστιανοῖς καὶ τὰ
τῶν ἑλλήνων φλεγμαίνειν ἤρξατο, τὴν τοῦ
καιροῦ δυναστείαν οὐκ ἔφυγε. φιλοῦσι γὰρ οἱ δῆμοι
κἂν πρὸς τὸ παρὸν κατάσχωσι τὰς ὀργὰς,
ὥσπερ πῦρ ἐμφωλεῦον ὕλαις, ἢ ῥεῦμα βίᾳ
κρατούμενον, εἰ καιροῦ λάβοιντο, ἀνάπτεσθαί τε
καὶ ἀναρρήγνυσθαι. ὁρῶν οὖν τὴν τοῦ δήμου
κίνησιν ἐπ' αὐτὸν, οὐδὲν μέτριον ἢ ἐννοούντων
ἢ ἀπειλούντων, τὰ μὲν πρῶτα δρασμὸν
βουλεύεται. οὐδ' ἀνανδρίαν μᾶλλον ἢ τὴν
φεύγειν ἐκ πόλεως εἰς πόλιν κελεύουσαν ἐν
τολὴν, καὶ ὑποχωρεῖν τοῖς διώκταις. χρῆ
ναι γὰρ μὴ τὰ ἑαυτῶν σκοπεῖν ὄντας μόνον χρι
στιανοὺς, μηδὲ εἰ λίαν εἶεν ἀνδρειότατοί τε καὶ
καρτερικώτατοι, ἀλλὰ καὶ τῶν διωκόντων φεί
δεσθαι, ὡς τό γε εἰς αὐτοὺς ἧκον μέρος μὴ τῷ
κινδύνῳ τι συνεισφέρειν τῶν πολεμίων. ἐ
πεὶ δὲ ᾔσθετο πολλῶν μὲν δι' αὐτὸν ἑλκομέ
νων καὶ ἀγομένων πολλῶν δὲ τὸν περὶ ψυχῆς
τρεχόντων διὰ τὴν τῶν διωκόντων ὠμότητα,
οὐκ ἠνέσχετο τῷ καθ' ἑαυτὸν ἀσφαλεῖ, τοὺς ἄλ
λους περιορᾶν κινδυνεύοντας. καὶ διὰ τοῦτο
βουλεύεται βουλὴν, ἀρίστην τε καὶ φιλοσο

φωτάτην. ἐκ τῆς φυγῆς ἐπάνεισι. καὶ τῷ δήμῳ φέρων ἑαυτὸν ἐκδίδωσι, χρῆσθαι ὅ,τι βούλοιντο. καὶ πρὸς τὴν τοῦ καιροῦ παρατάσσεται δυσκολίαν. ἐνταῦθα, τί μὲν ἀπῆν τῶν δεινῶν. τί δὲ οὐκ ἐπενοεῖτο βαρύτερον. ἄλλων ἄλλό τι συνεισφερόντων πρὸς ἑνὸς κακοῦ συμφωνίαν. οὐ δὲ τὸ φιλόσοφον τοῦ ἀνδρὸς αἰδουμένων (εἰ μή τι ἄλλο) τῶν ἐγκειμένων. διὰ τοῦτο μὲν οὖν καὶ πλέον ἀγανακτούντων ὅτι περιφρόνησιν αὐτῶν μᾶλλον, ἢ ἀνδρείαν πρὸς τοὺς κινδύνους τὴν τοῦ ἀνδρὸς παρουσίαν ἐνόμιζον. ἤγετο γέρων ἱερεὺς, ἀθλητὴς ἐθελοντὴς, διὰ μέσης τῆς πόλεως. αἰδέσιμος τὴν ἡλικίαν. τὴν πολιτείαν αἰδεσιμώτερος, πᾶσι πλὴν τῶν διωκόντων καὶ τυραννούντων. εἵπετο δὲ, ἡλικία πᾶσα καὶ τύχη. οὐ τῷ μὲν, τῷ δ' οὔ πᾶσι δὲ ὁμοίως. ἀνδράσι. γυναιξί. νέοις, πρεσβύταις. ὅσοι τε τὰ πολιτικὰ διώκουν. καὶ ὅσοι τῶν ἐπ' ἀξίαις. ἀγὼν δὲ ἦν ἅπασιν εἰς ἀλλήλους ὑπερβάλλεσθαι τῇ περὶ τὸν πρεσβύτην θρασύτητι. καὶ μέτρον εὐσεβείας ἅπασιν ἐνόμιζον, ὅτι πλεῖστα ἐκεῖνον δρᾶσαι κακὰ καὶ γέροντα νικῆσαι ἀθλητὴν, κατὰ πάσης ἀγωνιζόμενον τῆς πόλεως. εἵλκετο διὰ πλατειῶν. ὠθεῖτο καθ' ὑπονόμων, τῶν τριχῶν εἵλκε-

το. οὐκ ἔστιν ὅτου, μὴ μορίου τοῦ σώματος, μεγνυμένης τῇ αἰκίᾳ τῆς ὕβρεως. παρὰ τῶν ἀξίως ἐν μάθρου ταῦτα κολαζομένων. παισὶν ἐκ παίδων μετέωρος ἀντεπέμπετο, γραφίσιν ὑποδεχομένων, τὸ γενναῖον σῶμα καὶ παίγνιον ποιουμένων τὴν τραγῳδίαν. πιέσμασι τὰς κνήμας ἐθλίβετο μέχρις ὀστέων αὐτῶν. λίνοις, τὰ ὦτα διετέμνετο. καὶ τούτων τοῖς στερροτάτοις καὶ λεπτοτάτοις, σαργάνῃ πρὸς ὕψος αἰρόμενος. μέλιτι καὶ γάρῳ, διάβροχος, σφηξὶ καὶ μελίσσαις ἐξαίνετο μέσης ἡμέρας. ἡλίου τὸ φλεγωδέστερον ἐκλάμποντος. καὶ τοῦ μὲν τὰς σάρκας ἐκτήκοντος, τοῖς δὲ θερμότερον ποιοῦντος τὴν βρῶσιν τῶν μακαρίων ἐκείνων σαρκῶν οὐ γὰρ ἂν ἀθλίων εἴποιμι. ἐνταῦθα δὴ λέγεται, ὡς ἂν καὶ τούτου ἀξιωθείη γραφῆς, ὁ πρεσβύτης ἐκεῖνος καὶ νέος πρὸς τοὺς ἀγῶνας, μηδὲ γὰρ ἐν τοῖς δεινοῖς τὸ φαιδρὸν ἀπολιπεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν σφυφαῖς ταῖς βασάνοις τὸ μνημονευόμενον ἐκεῖνο καὶ ᾀδόμενον ἐπειπεῖν, ὡς ἐπαινοίη τὸ σύμβολον. ἑαυτὸν μὲν ὑψηλὸν ὁρῶν. ἐκείνους δὲ ταπεινοὺς καὶ κάτω κειμένους. τοσοῦτον περιῆν τοῦ κρατοῦντος. καὶ οὕτως ἦν πόρρω τῶν λυπηρῶν ὡς ἄλλῳ παρὼν κινδυνεύοντι. καὶ πομπὴν ἀλλ' οὐ συμφορὰν τὸ πρᾶγμα ποιούμενος. καὶ

τοι ταῦτα τίς οὐκ ἂν ἠδέσθη τῶν καὶ μετρίως ἐπιεικῶν τε καὶ φιλανθρώπων. ἀλλ' οὐκ ἐκείνους γε εἴασεν ὁ καιρός. οὐ δὲ ἡ τοῦ βασιλέως ὁρμὴ, τὸ ἀπάνθρωπον ἀπαιτοῦσα καὶ δήμους, καὶ πόλεις, καὶ ἄρχοντας. εἰ καὶ μὴ τοῖς πολλοῖς ἐδόκει τῶν ἀγνοούντων τὸ βάθος, τῆς ἐκείνου κακοηθείας. τοιαῦτα ἡμῖν τὰ τοῦ στεῤῥοῦ γέροντος, καὶ ταῦτα ὑπὲρ τίνος. ἵνα μὴ χρυσοῦν ἕνα προήται τοῖς βασανισταῖς. ᾧ καὶ δῆλον, ὡς ὑπὲρ εὐσεβείας διεκαρτέρει. ἕως μὲν γὰρ βαρυτάτην τιμησάμενοι τοῦ ναοῦ τὴν ἀποτίμησιν, τὸ πᾶν ᾔτουν χρυσίον, ἢ αὐτόν γε ἀνοικοδείμασθαι τὸν νεὼν ἐκέλευον, ἐδόκει τὸ ἀδύνατον τοῦ ἐπιτάγματος μᾶλλον, ἢ τὸ εὐσεβὲς τῆς ψυχῆς, ποιεῖν ἐκείνῳ τὴν ἔνστασιν. ἐπεὶ δὲ νικῶν αὐτοὺς κατὰ μικρὸν, τῇ καρτερίᾳ καὶ ὑφαιρῶν ἀεί τι τῆς ἀποτιμήσεως, τελευταῖον εἰς τοσοῦτο κατέστησεν ὡς καὶ μικρὸν δὴ μικρὸν εἶναι τὸ αἰτούμενον, καὶ ὅτι ῥᾷστον καταβαλεῖν, καὶ ἴσος ἀγὼν ἦν τοῖς μὲν, νικῆσαι τῷ καὶ ὁτιοῦν λαβεῖν, τῷ δὲ, μὴ κρατηθῆναι τῷ μηδὲ ὅλως καταβαλεῖν, καίτοι πολλῶν ὄντων τῶν καὶ πλεῖον συνεισφέρειν προθυμουμένων, οὐ μόνον διὰ τὴν εὐσέβειαν. ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀνάλωτον καὶ ἀήττητον, τηνικαῦτα ἐλέγχθη σαφῶς οὐ

περὶ χρημάτων. ἀλλὰ τοῦ δυσσεβοῦς τὸν ἀγῶνα τιθέμενος. ἄρ' οὖν τῆς ἐπιεικείας ταῦτα καὶ ἡμερότητος, ἢ τοῦ ἐναντίου θράσους καὶ ἀπανθρωπίας ἐστὶ γνωρίσματα. λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τὸν φιλόσοφον βασιλέα θαυμάζοντες. ἐγὼ μὲν οὐδένα τῶν πάντων ἀφαιρεῖν οἶμαι τῆς δικαίας καὶ ἀληθοῦς ἀποκρίσεως. καὶ οὔπω προστέθεικα ὅτι τῶν σεσωκότων τὸν ἐξάγιστον, ἡνίκα τὸ γένος αὐτῷ πᾶν ἐκινδύνευε καὶ διὰ κλοπῆς, ὑπεξαγαγόντων, εἷς οὗτος ἦν. ὑπὲρ οὗ τάχα μόνου δικαίως ταῦτα ἔπασχον. καὶ πλείω προσπαθεῖν ἄξιος ἦν, ὅτι κακὸν τοσοῦτον τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ σώζων ἐλάνθανε. φασί τοι διὰ ταῦτα καὶ τὸν τηνικαῦτα ὕπαρχον, γενέσθαι γὰρ ἄνδρα ἕλληνα μὲν τὴν θρησκείαν, τὸν τρόπον δὲ ὑπὲρ ἕλληνα, καὶ κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν πάλαι καὶ νῦν ἐπαινουμένων, ἐκεῖνο πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ παῤῥησίας εἰπεῖν, οὐ φέροντα τὸ πολυειδὲς τῆς τοῦ ἀνδρὸς αἰκίας καὶ καρτερίας. οὐκ αἰσχυνόμεθα βασιλεῦ παρὰ τοσοῦτον ἡττώμενοι πάντων χριστιανῶν, ὥστε μηδὲ γέροντος ἑνὸς κρατεῖν δυνηθῆναι πάσας διεξελθόντος βασάνους; καὶ τὸ κρατῆσαι μὴ μέγα, τούτου πῶς οὐ τῆς ἐσχάτης συμφορᾶς ἀπελθεῖν ἡττημένους; καὶ ὡς ἔοικε τοῖς αὐτοῖς ὕπαρχοι μὲν ᾐσχύνοντο. βασιλεῖς

δὲ ἐγκαλλωπίζονται. τούτων τί ἂν γένοιτο τοῖς
δρῶσι μᾶλλον ἀθλιώτερον, ἢ τοῖς πάσχου-
σι. τὰ μὲν δὴ τῶν ἀρεθουσίων, τοιαῦτα καὶ
οὕτως ἔχοντα. ὡς μικρὰν εἶναι τὴν ἐχέτου
καὶ φαλάριδος ἀπανθρωπίαν πρὸς τὴν ἐ-
κείνων ὠμότητα. μᾶλλον δὲ τοῦ ταῦτα πεί-
θοντος καὶ κατασκευάζοντος, εἴπερ τοῦ σπέρμα-
τος τὰ βλαστήματα. καὶ τοῦ πνεύματος τὸ ναυά-
γιον. τἆλλα δέ, οἷα καὶ ὅσα. τίς ἂν μοι δοίη
τὴν ἡροδότου καὶ θουκυδίδου σχολήν τε καὶ
γλῶτταν. ἵνα καὶ τῷ μέλλοντι χρόνῳ παρα-
δῶ τὴν τοῦ ἀνδρὸς πονηρίαν. καὶ στηλιτευθῇ
τοῖς μετέπειτα τὰ τοῦ καιροῦ διηγήματα.
σιωπήσομαι τὸν ὀρόντην καὶ τοὺς νυκτερι-
νοὺς νεκρούς. οὓς τῷ βασιλεῖ συνέκρυπτεν οὗ-
τος στενόμενος νεκύεσσι καὶ κτείνων ἀδήλως.
ἐνταῦθα γὰρ τὰ τοῦ ἔπους εἰπεῖν οἰκειότε-
ρον. παραδραμοῦμαι καὶ τῶν βασιλείων
τὰ κοῖλα καὶ ἀπωτάτω, ὅσα τε ἐν λάκκοις,
καὶ φρέασι καὶ διώρυξι. κακῶν γέμοντα θησαυ-
ρῶν τε καὶ μυστηρίων. οὐ μόνον τῶν ἀνατε-
μνομένων παίδων τε καὶ παρθένων ἐπὶ ψυ-
χαγωγίᾳ καὶ μαντείᾳ καὶ θυσίαις οὐ νενομισ-
μέναις, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας κιν-
δυνευόντων. συγχωρήσομεν εἰ δοκεῖ ταῦτα,
οἷς καὶ ἐκεῖνος ᾐσχύνετο. τοσοῦτό γε σοφιῶν μετει-

ἐν. δῆλον δὲ, τῷ κρύπτειν ἐπιχειρεῖν, ὡς οὐκ
εὐπρεπὲς ὂν τὸ ἄγος δημοσιεύεσθαι. τὰ μὲν
γὰρ καισαρέων τῶν ἡμετέρων, τούτων δὴ τῶν
μεγαλοφυῶν καὶ θερμῶν εἰς εὐσέβειαν, οὕ-
τως ὑπ' αὐτοῦ περιεληλαμένων καὶ ὑβρισ-
μένων, ἴσως οὐδὲν ὀνειδίζειν ἄξιον. ἐδόκει γὰρ
ὑπὲρ τῆς τύχης ἐνδίκως ἀγανακτεῖν, ἐν και-
ρῷ τῆς εὐτυχίας ἀτυχησάσης, ἐπεὶ ταύτην
περιεληλυθέναι τὴν ἀντίδοσιν. ἐπειδὴ δεῖ-
τι καὶ συγχωρεῖν καὶ ἀδικίᾳ κατακρατούσῃ.
ἀλλὰ τίς οὐκ οἶδεν ὡς δήμου τινὸς ἐπιμα-
νέντος χριστιανοῖς, καὶ πολλὴν μὲν εἰργασα-
μένων φόνον, πλείω δὲ ἀπειλούντων, ἐπει-
δὴ μέσην βαδίζων ὁ τοῦ ἔθνους ἄρχων τοῦ και-
ροῦ καὶ τῶν νόμων, τὰ μὲν τι, δουλεύειν ᾤετο δεῖν
τοῖς τοῦ, μετρίως ᾐσχύνετο, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς
μὲν ἀπαγαγὼν χριστιανῶν, ὀλίγοις δὲ τῶν ἑλ-
λήνων ἐπιτιμήσας, εἶτ' ἀναχθεὶς τῷ βασιλεῖ
κατηγορίας γενομένης, ἄτιμος καὶ ἀνάρπα-
στος περὶ τούτων ἐκρίνετο. καὶ τοὺς νόμους
προὐβάλλετο καθ' οὓς ἐπιστεύθη δικάζειν.
μικροῦ μὲν ἀπήχθη τὴν ἐπὶ θανάτῳ. τέλος δὲ,
φιλανθρωπίας τυχὼν, ἐξορίαν κατακρί-
νεται. καὶ ἡ ἀπόφασις, ὡς θαυμασία τε καὶ
φιλάνθρωπος. τί γὰρ μέγα φησὶν ὁ δίκαιος δι-
καστὴς καὶ μὴ διώκων χριστιανούς, εἰ γαλιλαίους

δέκα,

δεκα, μία χεὶρ ἑλληνικὴ κατειργάσατο. ταῦτα οὐκ ὠμότης περιφανής; ταῦτα δ' πρόγραμμα διωγμοῦ. καὶ πολύ γε τῶν δημοσίᾳ προτιθεμένων ἐναργέστερον καὶ φοβερώτερον; τί γοῦν διαφέρει τοῦ κίνδυνον προγράψαι χριστιανοῖς, τὸ τοῖς διώκταις χριστιανῶν ἡδόμενον φαίνεσθαι. καὶ μέγα ἔγκλημα ποιεῖσθαι τὸ μετριάζειν. ὃ γὰρ βούλεσθαι βασιλέως, ἄγραφός ἐστι νόμος. τῷ κράτει συνηγορούμενος. καὶ πολύ γε τῶν γραπτῶν ἰσχυρότερος, τῶν οὐ δυναστείᾳ βοηθουμένων. οὔ φασιν οἱ τὰ ἐκείνου σέβοντες, καὶ τὸν νέον ἡμῖν θεὸν ἀναπλάττοντες, τὸν ἡδὺν καὶ φιλάνθρωπον. ἀλλ' ὅτι μὴ δημοσίᾳ διωκέσθωσαν χριστιανοί, προύθηκε. καὶ πάντα πασχέτωσαν, ὅσα δοκεῖ τοῖς διώκουσιν. ἀφελόντες αὐτοῦ τῆς τοῦ διώκειν αἰτίας. τὴν ὕδραν δέ, οὐδεὶς πώποτε εἶπεν ἥμερον. ὅτι ἐννέα κεφαλὰς ἀντὶ μιᾶς προυβάλλετο, εἴτι τῷ μύθῳ πιστέον, οὐδὲ τὴν παταρικὴν χίμαιραν, ὅτι τρεῖς καὶ ἀνομοίους, ὥς τε εἶναι φοβερωτέραν. ἢ τὸν ἐν ᾅδου κέρβερον, ὅτι τοσαύτας τε καὶ ὁμοίας. ἢ τὸ θαλάττιον κακὸν τὴν σκύλλαν, ὅτι ἓξ ἐν κύκλῳ καὶ φονικοτάτας. καίτοι γε τὰ ἄνω φασὶν αὐτῆς χρηστὰ καὶ φιλάνθρωπα. καὶ εἰς ὄψιν οὐκ ἀηδῆ.

κόρη γοῦν αὐτῷ, πρὸς ἡμᾶς τι συγγενὲς ἔχουσα. αἱ δὲ ἀπὸ τούτου κυνώδεις κεφαλαὶ καὶ θηριώδεις, οὐδενὸς ἦσαν ἀγαθοῦ. στόλους ὅλους ἀφαρπάζουσαι καὶ μηδὲν εἰς κίνδυνον διαφέρουσαι, τῆς ἀντιθέτου χαρύβδεως. ἢ καὶ τῶν τοξοτῶν σὺ καὶ τῶν σφενδονιτῶν τὰ βέλη καὶ τοὺς λίθους καταιτιάσῃ. ἀλλ' οὐ τοὺς σφενδονῶντας καὶ τοὺς τοξεύοντας. ἔτι δὲ τῶν κυνηγετῶν τοὺς κύνας, καὶ τῶν φαρμακέων τὰ δηλητήρια. καὶ τῶν κερατιζόντων βοῶν καὶ σπαραττόντων θηρίων τὰ κέρατα καὶ τοὺς ὄνυχας. οἱ δὲ χρώμενοι τούτοις, ἐκτὸς στήσονται, καὶ οὐ μεθέξουσι τῆς ὧν τολμῶσιν αἰτίας. πολλῆς ταῦτα τῆς ἀλογίας. καὶ ὄντως σοφιστοῦ δεόμενα. τοῖς ἑαυτοῦ συνηγοροῦντος κακοῖς, καὶ τῇ τοῦ λόγου δυνάμει τὸ ἀληθὲς συγκαλύπτοντος. ἀλλ' οὐκ ἔστιν ὅπως ἑαυτὸν ἀποκρύψει οὐδ' ἂν πολλὰ στραφῇ καὶ παντοῖος γένηται ταῖς ἐπινοίαις. οὐδ' εἰ τὴν ἄϊδος κυνέην (ὃ δὴ λέγεται) περιθέμενος ἢ τῷ δακτυλίῳ γύγου, καὶ τῇ στροφῇ τῆς σφενδόνης χρησάμενος, ἑαυτὸν ἀποκλέψειε. τοὐναντίον μὲν οὖν, ὅσῳ σοφίζεσθαι ἐπιχειρεῖ καὶ διαδιδράσκειν, τοσούτῳ πλέον ἁλίσκεται παρὰ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ. καὶ τοῖς συνετωτέροις τούτων κριταῖς, ὡς ταῦτα πράττων τὸ

καὶ τολμῶν. οἷς οὐδ' ἂν αὐτὸς ὡς δικαίως, πεπραγμένοις ἔχῃ συνηγορεῖν. οὕτως εὐάλωτόν ἐστιν ἡ πονηρία, καὶ πανταχόθεν ἑαυτῇ περιπίπτουσα. καὶ οὐχ ἃ μὲν ἐπεπράχει ἤδη, τοιαῦτα καὶ οὕτω πόῤῥω βασιλικῆς εὐγενείας καὶ μεγαλοπρεπείας. ἃ δὲ, διενοεῖτο πράξειν, ἡμερώτερά τε καὶ βασιλικώτερα. πολλοῦ μὲν γὰρ ἂν ἄξιον ἦν, εἰ μὴ πολὺ τῶν εἰρημένων ἀπανθρωπότερα. ὥσπερ τοῦ δράκοντος κινουμένου, φολίδες αἱ μὲν ἤδη φρίσσουσιν. αἱ δὲ, ἐπιφρίσσουσιν. αἱ δὲ, μέλλουσι. τὰς δὲ οὐκ ἔστι μὴ κινηθῆναι, κἂν ἠρεμοῦσαι τέως τυγχάνωσιν, εἰ βούλει δὲ ὥσπερ κεραυνῷ, τὰ μὲν, ἤδη κατέχεται, τὰ δὲ, προμελαίνεται, μέχρις ἂν καὶ ταῦτα ἐπέλθῃ τοῦ κακοῦ δυναστεύοντος, οὕτω κἀκείνῳ τὰ μὲν, ἤδη παρηνομεῖτο. τὰ δὲ ὑπεγράφετο ταῖς ἐλπίσι. καὶ ταῖς καθ' ἡμῶν ἀπειλαῖς. καὶ ταῦτα οὕτως ἔκτοπα καὶ πόῤῥω τῶν εἰθισμένων, ὡς τῆς ἐκείνου διανοίας εἶναι μόνης. ταῦτα καὶ βουλεύσασθαι καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν ἐθελῆσαι. καίτοι πολλῶν πρὸ αὐτοῦ γεγενημένων διωκτῶν, καὶ πολεμίων χριστιανοῖς. ἃ γὰρ μήτε, διοκλητιανὸς ὁ πρῶτος ἐνυβρίσας χριστιανοῖς. μήτε ὁ τοῦτον ἐκδεξάμενος, καὶ ὑπερβαλὼν μαξιμιανὸς ἐνεθυμήθη πώποτε, μή

τί Μαξιμῖνος ὁ μετ' ἐκείνους καὶ ὑπὲρ ἐκείνους διώκτης, οὗ τὰ σύμβολα τῆς ἐπὶ τούτῳ πληγῆς αἱ εἰκόνες φέρουσιν ἔτι δημοσίᾳ προκείμεναι. καὶ στηλιτεύουσαι τὴν λώβην τοῦ σώματος. ταῦτα ἐκεῖνος διενοεῖτο μὲν, ὡς οἱ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνου κοινωνοὶ καὶ μάρτυρες. ἐπεσχέθη δὲ τῇ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίᾳ, καὶ τοῖς χριστιανῶν δάκρυσιν, ἃ πολλὰ δὴ καὶ παρὰ πολλῶν ἐχέθη. τοῦτο μόνον ἐχόντων, κατὰ τοῦ διώκτου φάρμακον. ταῦτα δὲ ἦν, πάσης μὲν παρρησίας ἀποστερεῖσθαι χριστιανούς. πάντων δὲ αὐτοὺς εἴργεσθαι. συλλόγων. ἀγορῶν. πανηγύρεων. τῶν δικαστηρίων αὐτῶν. μὴ γὰρ ἐξεῖναι κεχρῆσθαι τούτοις, ὅς τις μὴ κατὰ τῶν βωμῶν θυμιάσειεν ἔμπροσθεν κειμένων, καὶ μισθὸν δοίη μέγαν οὕτω καὶ τοιούτου πράγματος. ὦ νόμοι καὶ νομοθέται καὶ βασιλεῖς, οἱ καθάπερ οὐρανοῦ κάλλος καὶ ἡλίου φῶς καὶ ἀέρος χύσις, ἅπασι πρόκειται φιλανθρωπία κοινή τε καὶ ἄφθονος, οὕτω δὲ καὶ τὴν τῶν νόμων μετουσίαν προθέντες ἅπασιν ἐλευθέροις, ἴσην τε καὶ ὁμότιμον, ἧς ἐκεῖνος ἀποστερήσειν διενοεῖτο χριστιανοὺς, ὡς μήτε τυραννουμένοις δίκας ἐξεῖναι λαβεῖν, μήτε ζημιουμένοις εἰς χρήματα μήτε ἄλλο τι πάσχουσι μικρὸν ἢ μεῖζον τῶν

ἀπηγορευμένων ἐπικουρεῖσθαι τοῖς νόμοις. ἀλλ' ἐξορίστους εἶναι καὶ ἀναιρεῖσθαι. καὶ μικροῦ τῶν ἀναπνοῶν εἴργεσθαι. ἃ τοῖς μὲν πάσχουσι, πλείω φιλοτιμίαν ἔχει καὶ τὴν πρὸς θεὸν παῤῥησίαν. τοῖς δρῶσι δὲ, μείζω τὴν παρανομίαν καὶ ἀδοξίαν. καὶ ὁ λόγος ὡς πάνσοφος τοῦ φονευτοῦ καὶ ἀποστάτου καὶ παρανόμου, καὶ νομοθέτου. ἢ ἵν' οἰκειότερον εἴπω, τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐκ δικητοῦ κατὰ τὸν ἡμέτερον λόγον. εἶναι γὰρ τοῦ ἡμετέρου νόμου, μήτε ἀμύνεσθαι μήτε δικάζεσθαι, μήτε κεκτῆσθαί τι τὴν ἀρχήν. μήτε νομίζειν ἴδιον. ἀλλὰ, ζῆν ἑτέρωθι καὶ τῶν παρόντων καταφρονεῖν ὡς οὐκ ὄντων. κακοῦ δὲ μὴ ἀντιδιδόναι, μηδὲ ἐξεῖναι, κακόν. μήτε τὴν παρειὰν παιομένους, φείδεσθαι ταύτης ἀλλὰ καὶ τὴν ἑτέραν ἐμπαρέχειν, τῷ παίοντι. καὶ τὸν χιτῶνα τῷ ἱματίῳ προσαποδύσασθαι. προσθήσει δὲ ἴσως, ὅτι καὶ ὑπερεύχεσθαι τῶν ἀδικούντων, καὶ τὰ κάλλιστα βούλεσθαι τοῖς διώκουσι. τί δὲ οὐκ ἔμελλε ταῦτα γινώσκειν ἀκριβῶς, ὁ τῶν θείων ὑπαναγνώστης ποτὲ λογίων. καὶ τῆς τοῦ μεγάλου βήματος ἠξιωμένος τιμῆς; καὶ τοὺς μάρτυρας τιμῶν σηκοῖς τε καί τεμένεσιν. οὗ χάριν, πρῶτον θαυμάζω. πῶς τούτοις μὲν ἀκριβῶς καθωμι-

λησεν, ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἀνέγνω ἢ ἑκὼν παρέδραμεν· ὅτι κακὸς, κακῶς ἀπολεῖται, πᾶς ὁ τὸ θεῖον ἐξαρνησάμενος. καὶ ὃ τούτου μεῖζόν ἐστι, τοὺς ἐμμενόντας τῇ ὁμολογίᾳ περιωθῶν. καὶ τοιούτοις κακοῖς περιβάλλων, οἷς αὐτὸς περιπεσεῖν ἦν ἄξιος. εἰ μὲν οὖν ὥσπερ ἡμᾶς τοιούτους εἶναι νομοθετεῖ, καὶ τοῖς ὡρισμένοις ἐμμένειν, οὕτω δύναται δεῖξαι, καὶ αὐτῷ τὸ, κάλλιστον εἶναι προστεταγμένον ἢ τοῖς αὐτοῦ θεοῖς, ἐν καλῷ τοῦτο τυγχάνον. καὶ εἰς δύο ταῦτα διῃρημένων τῶν ἕξεων, ἀρετήν τε φημὶ καὶ κακίαν, ἡμῖν, μὲν ἀποκεκρίσθαι τὴν κρείσσω μοῖραν, αὐτοῖς δὲ ἀπερρίφθαι τὴν χείρονα, λεγέτω τοῦτο, καὶ οὕτω νικήσομεν, ὑπὸ μάρτυσι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τοῖς διώκουσι τὰ ἡμέτερα. εἰ δὲ καὶ αὐτοί τοι μεταποιοῦνται καλοκαγαθίας καὶ ἡμερότητος, λόγῳ γοῦν, εἰ καὶ μὴ τοῖς ἔργοις αὐτοῖς, καὶ οὐχ οὕτως εἰσὶν ἀναίσχυντοι, κἂν σφόδρα ὦσι κακοὶ καὶ πονηροῖς θεοῖς χαίροντες, ὥς τε φάσκειν ὥσπερ ἄλλον τινὰ κλῆρον προσήκειν αὐτοῖς τὴν κακίαν, δειξάτωσαν πῶς ἢ ποῦ δίκαιον, ἡμᾶς μὲν καὶ πάσχοντας καρτερεῖν. αὐτοὺς δὲ μὴ δὲ φειδομένων φείδεσθαι. σκόπει γὰρ οὕτω. τῶν μὲν, ἡμῖν γεγονότων καιρῶν τοῦ δύνασθαι, τῶν δὲ ὑμῖν, ἀλ-

λο τι ἄλλως τούτων περιεχόντων καὶ μεθισταμένων, τί τοιοῦτον παρὰ χριστιανῶν συνέβη τοῖς ὑμετέροις, οἷα παρ' ὑμῶν πολλάκις χριστιανοῖς. ποίας παῤῥησίας ὑμᾶς ἀπεστερήσαμεν. τίσι δήμους ἐπανεστήσαμεν ζέοντας. τίσιν ἄρχοντας πλείω τῶν ἐπιταττομένων ὑπηρετοῦντας. τίσι τὸν τῆς ψυχῆς ἐπηγάγομεν κίνδυνον. μᾶλλον δὲ τίνας ἀρχῶν ἀπηλάσαμεν, καὶ τῶν ἄλλων τιμῶν αἳ τοῖς ἀρίστοις ὀφείλονται. καὶ συνελόντα φάναι, τίνι τοιοῦτον ἐπηνέγκαμεν, οἷα πολλὰ παρ' ὑμῶν τὰ μὲν, ἐτολμήθη, τὰ δὲ ἠπειλήθη. ἀλλ' οὐδ' ἂν αὐτοὶ φαίητε. οἱ τὸ ἥμερον ἡμῖν ἐγκαλοῦντες καὶ τὸ φιλάνθρωπον. ἔπειτα πῶς ἐκεῖνο οὐ λογίζῃ ὦ σοφώτατε πάντων καὶ συνετώτατε ὁ πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ἄκρον συγκλείων χριστιανοὺς, ὅτι τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας, τὰ μὲν ἀνάγκην ἔχει τοῖς ἐπιταττομένοις, ἃ καὶ μὴ φυλάττουσι κίνδυνος, τὰ δὲ οὐκ ἀνάγκην, αἵρεσιν δὲ, ἃ φυλάττουσι μὲν, τιμὴν καὶ ἀντίδοσιν, μὴ φυλάττουσι δὲ, μηδ' ὁντινοῦν κίνδυνον, εἰ μὲν γὰρ οἷόν τε ἦν ἅπαντας ἀρίστους εἶναι καὶ τοῦ ἄκρου τῆς ἀρετῆς ἐπιβαίνειν, τοῦτ' ἂν ἦν κράτιστόν τε καὶ τελεώτατον. ἐπεὶ δὲ χωρὶς τὰ θεῖα τῶν ἀνθρωπίνων καὶ τοῖς μὲν οὐκ ἔστιν ὅτου μὴ τῶν καλῶν μέτεστι, τοῖς

δὲ, μέγα καὶ εἰ τοῦ μέσου τυγχάνοιεν. τί σοι βούλεται τὸ ταῦτα νομοθετεῖν, ἃ μὴ τῶν πάντων ἐστὶν, ἢ καταπείγειν τοὺς οὐ φυλάσσοντας. ὡς γὰρ ὅστις οὐ κολάσεως ἄξιος, ἤδη καὶ ἀναῤῥήσεως. οὕτως ὅστις οὐκ ἀναῤῥήσεως, ἤδη καὶ τιμωρίας. ἀλλ' ἐν ὅροις δεῖ μένοντας τῆς ἡμετέρας φιλοσοφίας, καὶ τῆς ἡμετέρας δυνάμεως, οὕτως ἀπαιτεῖν καὶ τὸ κατορθούμενον. ἀλλ' ἀνακτέον μοι πάλιν τὸν λόγον, ἐπὶ τοὺς λόγους. οὐ γὰρ φέρω, μὴ οὐχὶ πολλάκις ἀνακυκλεῖν, καὶ πειρατέον συνηγορῆσαι τούτοις εἰς δύναμιν. πολλῶν γὰρ καὶ δεινῶν ὄντων, ἐφ' οἷς ἐκεῖνος μισεῖσθαι δίκαιος, οὐκ ἔστιν ὅ, τι μᾶλλον, ἢ τοῦτο παρανομήσας φαίνεται. καί μοι συναγανακτείτω πᾶς ὅστις λόγοις χαίρων, καὶ τῇ μοίρᾳ ταύτῃ προσκείμενος, ὧν εἶναι καὶ αὐτὸς οὐκ ἀρνήσομαι. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, παρῆκα τοῖς βουλομένοις. πλοῦτον. εὐγένειαν. εὔκλειαν. δυναστείαν. ἃ τῆς κάτω περιφορᾶς ἐστι, καὶ ὀνειρώδους τέρψεως. τῶν λόγων δὲ περιέχομαι μόνων. καὶ οὐ μέμφομαι χερσαίοις τε πόνοις καὶ θαλασσίοις, οἳ τούτους μοι συνεπόρισαν. ἐμοὶ γοῦν εἴη, καὶ ὅστις ἐμοὶ φίλος, τὸ τῶν λόγων κράτος. ὃ πρῶτον μετὰ τὸ πρῶτον, ἠσπασάμην τε καὶ ἀσπάζομαι.

τὰ θεῖα λέγω, καὶ τὰς ἔξω τῶν ὁρωμένων ἐλπίδας. ὥστε εἰ τὸ οἰκεῖον πιέζει πάντα κατὰ Πίνδαρον, ἀναγκαῖος ὁ περὶ τούτων ἔμοιγε λόγος. καὶ μάλιστα δίκαιον ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τι τῶν ἄλλων, λόγῳ τὴν ὑπὲρ λόγων χάριν ἀποδιδόναι τοῖς λογίοις. πόθεν οὖν ἐπῆλθέ σοι τοῦτο ὦ κουφότατε πάντων καὶ ἀπληστότατε, τὸ, λόγων ἀποστερῆσαι χριστιανούς. τοῦτο γὰρ οὐ τῶν ἀπειλουμένων ἦν, ἀλλὰ τῶν ἤδη νενομοθετημένων. πόθεν, καὶ τίνος αἰτίας. τίς Ἑρμῆς σοι λόγιος ὡς ἂν αὐτὸς εἴποις, τοῦτ' ἐνέθηκε νοῷ ἤγαγε. τίνες τελχῖνες πονηροὶ, καὶ βάσκανοι δαίμονες. εἰ βούλει δὲ καὶ τούτου τὴν αἰτίαν, ἡμεῖς παραστήσομεν. ἔδει γάρ σε τολμοῖς ἐγχειροῦντα καὶ παρανόμοις κακοῖς, εἰς τοῦτο ὑπαχθῆναι τελευτῶντα, καὶ σαυτῷ προδήλως περιπεσεῖν. ἵν' ὃ μάλιστα φρονεῖν ᾤου δεῖν, τοῦτο μάλιστα λάθης ἀσχημονῶν, καὶ ἀλογίαν κατακρινόμενος. ἀπόκριναι γάρ τί σοι τὸ δόγμα βούλεται. καὶ τίς ὁ λόγος τῆς περὶ λόγους καινοτομίας. κἂν τι δίκαιον δόξῃς λέγειν, ἀγασόμεθα μὲν, οὐ μεμψόμεθα δέ. καὶ γὰρ ὡς πρὸς τὴν λόγῳ νικᾶν, οὕτω καὶ νικᾶσθαι καλῶς μεμαθήκαμεν. ἡμέτεροι φησὶν οἱ λόγοι, καὶ τὸ ἑλληνίζειν. ὧν καὶ τὸ σέβειν θεούς. ὑμῶν δὲ ἡ ἀλογία,

καὶ ἡ ἀγροικία. καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τὸ, πίστευσον
τῆς ὑμετέρας ἐστὶ σοφίας. οὐκ ἂν μὲν οἶμαι τοῦ-
του καταγελάσαιεν, οἱ παρ' ὑμῖν τὰ πυθα-
γόρου φιλοσοφοῦντες, οἷς, τὸ, αὐτὸς ἔφα, τὸ
πρῶτον καὶ μέγιστόν ἐστι τῶν δογμάτων. καὶ
τῶν χρυσῶν ἐπῶν, εἴτ' οὖν μολιβδῶν αἱρετώτε-
ρον; μετὰ γὰρ τὴν πρώτην καὶ πολυύμνητον
τοῖς τὰ ἐκείνου τελουμένοις φιλοσοφίαν
τῆς σιωπῆς, ἵνα λόγου μέτρα σιωπᾶν ἀσκηθῶ-
σιν, ἔννομόν φησιν ἦν ὁ τινὶ τῶν δογμάτων
ἐρωτωμένοις, ἔπειτ' ἀποφαινομένοις, ἀπαι-
τουμένου καὶ λόγου, ἄλλο μὲν μηδὲν ἀποκρί-
νεσθαι, ὅτι δὲ πυθαγόρᾳ τοῦτ' εἴη δεδογμένον.
καὶ λόγον εἶναι τοῦ δόγματος, τὸ παραστὰν
ἐκείνῳ, ἀνεύθυνόν τε καὶ ἀβασάνιστον. εἰς ταυ-
τὸν ἥκοντες τοῦ, αὐτὸς ἔφα, τῷ παρ' ἡμῖν, πί-
στευσον, ἐν ἄλλαις συλλαβαῖς τε καὶ ῥήμασι,
κἂν εἰ μὴ παύοισθε κωμῳδοῦντες τοῦτο καὶ
διασύροντες. βούλεται γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος, μὴ
ἐξεῖναι διαπιστεῖν, τοῖς ὑπὸ τῶν θεοφόρων
ἀνδρῶν εἰρημένοις. ἀλλ' ἀπόδειξιν εἶναι τοῦ λό-
γου, τὸ ἐκείνων ἀξιόπιστον, πάσης δυνάμεως
λογικῆς καὶ ἀντιλογικῆς, ἰσχυρότερον. ἔστω
δὲ καὶ τοῦτο τῶν ἡμετέρων εὐεπηρέαστον. πῶς
σὺ δείξεις τοὺς λόγους, σοὶ διαφέροντας. εἰ
δὲ καὶ σούς, πῶς τούτων ἡμῖν, οὐ κατὰ τὴν

τὴν νομοθεσίαν καὶ ἀλογίαν. τίνος γὰρ, τὸ ἑλληνίζειν εἰσὶν οἱ λόγοι. καὶ τοῦ πῶς λεγομένου, καὶ νοουμένου. ἵν᾽ ἐγώ σοι δηλῶ τὴν τοῦ ὀνόματος δύναμιν, ὦ περὶ τὰς ὁμωνυμίας ἔχων σύ. καὶ τὰ δηλούμενα ἢ μιᾷ προσηγορίᾳ, διάφορα, ἢ διαφόροις ταὐτά. ἢ ἑτέραις ἕτερα. ἢ γὰρ τῆς θρησκείας εἶναι ταύτην φήσεις, ἢ τοῦ ἔθνους δηλαδὴ, καὶ τῶν πρώτων εὑρισκομένων τῆς διαλέκτου τὴν δύναμιν. εἰ μὲν οὖν τῆς θρησκείας, δεῖξον ποῦ, καὶ παρὰ τίσι τῶν ἱερέων, τὸ ἑλληνίζειν ἔννομον, ὥσπερ τὸ θύειν ἐστὶν ἃ, καὶ οἷς τῶν δαιμόνων. οὔτε γὰρ πᾶσι τὰ αὐτά. οὔτε ἐπὶ τὰ πάντα. οὔτε τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς τοῖς παρ᾽ ὑμῖν ἱεροφάνταις δοκεῖ, καὶ τοῖς τῶν θυσιῶν τεχνολόγοις. ποῦ δὲ ὥσπερ Λινδίοις εὐσεβὲς, τὸ καταρᾶσθαι τῷ βουθοίνᾳ, καὶ ταύτην εἶναι θεοῦ τιμὴν, τὰς εἰς αὐτὸν λοιδορίας, ἢ ταύροις τὸ ξενοκτονεῖν, ἢ λάκωσι τὸ, ἐπιβωμίᾳ ξαίνεσθαι, ἢ φρυξὶ τὸ κατατέμνεσθαι ὑπ᾽ αὐλῶν κηλουμένων, καὶ ἀνανδρουμένοις ὑφ᾽ ἅλματος, ἢ τὸ παιδεραστεῖν ἄλλοις, ἢ τὸ πορνεύειν ἑτέροις, ἢ ὅσα τῶν ἄλλων μυστηρίων ἐστίν, ἵνα μὴ λέγω καθ᾽ ἕκαστον, οὕτω δὲ καὶ τὸ ἑλληνίζειν, ἔκκειτόν τινος θεῶν ἢ δαιμόνων. καί τοι κᾂν εἰς τοῦτ᾽ ἴῃ, οὔπω δῆλον ὡς ἑλλη

νικὸν ᾖ, ἢ τινι τῶν παρ᾽ ὑμῖν θεῶν ἢ δαιμόνων, τὸ κοινὸν ἀπεκείθη. ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν κοινῶν, θύειν νενομοθέτηται. εἰ δ᾽ οὐχὶ τούτων φήσεις, τῆς γλώσσης δέ, ὡς ὑμετέρας μεταποιήσῃ, καὶ διὰ τοῦτο πόρρω θήσεις ἡμᾶς, ὥσπερ κλήρου πατρικοῦ καὶ οὐδὲν ἡμῖν διαφέροντος; πρῶτον μὲν, οὐχ ὁρῶ τίς ὁ λόγος. ἢ πῶς τούτων προσάξεις τοῖς δαίμοσιν. οὐ γὰρ εἰ τοὺς αὐτούς, τήν τε γλῶσσαν ἑλληνίζοντας καὶ τὴν θρησκείαν ἤδη συμβέβηκεν εἶναι τῆς θρησκείας τοὺς λόγους. καὶ διὰ τοῦτ᾽ ἂν εἰκότως, ἔξω ταύτης ἡμεῖς γραφείημεν. ἀλλὰ τοῦτό γε καὶ ἀσυλλόγιστον δοκεῖ τοῖς καθ᾽ ὑμᾶς τεχνολόγοις. οὐ γὰρ εἰ περὶ ταὐτὸν ἄμφω, καὶ ἀλλήλοις ἄμφω ταὐτά. ἢ οὕτω γε εἰ χρυσοχόον τε αὐτὸν καὶ ζωγράφον θείημεν, τὸ χρυσοχοεῖν, εἰς τὸ ζωγραφεῖν, ἢ τὸ ζωγραφεῖν, εἰς τὸ χρυσοχοεῖν περιστήσεται; πολλῶν ταῦτα τῶν ληρημάτων. ἔπειτα ἐρήσομαί σε ὦ φιλέλλην σὺ καὶ φιλόλογε. πότερον παντὸς εἴρξεις ἡμᾶς τοῦ ἑλληνίζειν. ὅτι δὴ καὶ τῶν ἐν μέσῳ, καὶ πεζῶν τούτων ῥημάτων. καὶ τῆς τῶν πολλῶν χρήσεως; ἢ τοῦ κομψοῦ τε καὶ ὑπεραίροντος. ὃς οὐκ ἄλλοις ἐφικτὸς, ἢ τοῦ κατὰ παίδευσιν διαφέροντος. εἰ μὲν τοῦ τούτου, τίς ἡ ἀποκλήρωσις, τὸ μὲν σμερδαλέον, καὶ τὸ,

κονα βίζειν, καὶ τὸ, μῶν, καὶ τὸ δήπουθεν,
καὶ τὸ, ἄττα, καὶ τὸ ἀμωσγέπως, εἶναι τῆς
διαλέκτου μόνης. τἄλλα δὲ, ἀπερρῖφθαι εἰς
κυνόσαργες ὡς περ τὸ πάλαι, τοὺς νόθους.
εἰ δὲ καὶ τὸ εὐτελὲς τοῦ λόγου, καὶ ἀκαλλώπι
στον, ὁμοίως τοῦ ἑλληνίζειν ἐστὶ, τί μὴ, καὶ τού-
των ἀποστερεῖτε ἡμᾶς. ἔχει γὰρ οὕτως. ἵνα σοι
φιλοσοφήσω περὶ τούτων, ὑψηλότερόν τε
καὶ τελεώτερον. εἰ μὲν καὶ θεῖαι τινές εἰσι φω
ναὶ, φωνητικοῖς ὀργάνοις ἐκπορευταὶ, καὶ διὰ
τοῦ ἀέρος χεόμεναι, καὶ ἀκοαῖς εἰσρέουσαι, τῶν
ἡμετέρων κρείττους καὶ εὐσημότεραι. (γελῶ
γὰρ ὑμῶν τῶν σεμνῶν, τὸ, μῶλυ, καὶ τὸν ξάν
θον, καὶ τὴν χαλκίδα.) οἱ δὲ γυμνῶν ἀλλή
λοις συγγίνονται τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν τυπω
μάτων, οὐχ ἡμέτερον λέγειν. τὸ δ᾽ οὖν ἡμέτε
ρον, τοιοῦτόν ἐστιν. ὅτε φωνὴ τῶν εὑρομένων μό
νον ἐστὶν, ἀλλὰ πάντων τῶν μετεχόντων. οὔτε
τέχνη τίς ἢ ἐπιτήδευσις, ἣν ἂν ἐνθυμηθῆναι
θελήσῃς. ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐν ἁρμονίᾳ τεχνικῇ τε
καὶ μουσικῇ, ἄλλος μὲν ἦχος, ἄλλης τινὸς τῶν
νευρῶν συντεταμένος ἢ ἀνειμένος, πάντα δὲ,
τοῦ ἑνὸς ἁρμοστοῦ καὶ τεχνίτου, πρὸς ἕν τι
κάλλος ἁρμονίας συντείνοντα, οὕτω κἀν
τούτοις ὁ τεχνίτης καὶ δημιουργὸς λόγος,
ἄλλον μὲν, ἄλλης τινὸς ἐπιτηδεύσεως ἢ τέ-

χνης ἀρετὴν προὐστήσατο. πάντα δὲ εἰς μέ-
σον προὔθηκε. πᾶσι τοῖς βουλομένοις, τῷ
κοινωνικῷ καὶ φιλανθρώπῳ, συνδέων τὸν
βίον ἡμῶν, καὶ ποιῶν ἡμερώτερον. σὺ δ' ἑλ-
ληνίζειν εἰπέ μοι. τί δέ, οὐ φοινίκων τὰ γράμ-
ματα, ὥς δέ τινες αἰγυπτίων; ἢ τῶν ἔτι τού-
των σοφωτέρων, ἑβραίων. οἳ καὶ πλαξὶ θεο-
χαράκτοις ἐγγραφῆναι τὸν νόμον πιστεύουσι;
σὺ δ' ἀττικίζειν; τὸ πεπαιδεῦσθαι δὲ καὶ ἀριθμεῖν
καὶ λογίζεσθαι δακτύλοις μέτρα τε καὶ στα-
θμά, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις τὰ τακτικά, καὶ πο-
λεμικά; τίνος. οὐκ εὐβοέων, εἴπερ εὐβοεὺς
ὁ παλαμήδης, ὁ πολλῶν εὑρετής, καὶ διὰ τοῦ-
το ἐπίφθονος, καὶ μέντοι καὶ δίκας τῆς σο-
φίας ἀπαιτηθεὶς, καὶ κατακριθεὶς τοῖς τῶν
ἰλίου στρατεύμασι; τί οὖν. ἂν αἰγύπτιοι καὶ
φοίνικες, ἑβραῖοί τε οἷς ἡμεῖς συγχρώμεθα
πρὸς τὴν ἡμετέραν παίδευσιν, τί δ' ἂν οἱ τὴν
νῆσον οἰκοῦντες εὔβοιαν, μεταποιῶνται τού-
των ὡς αὑτοῖς διαφερόντων, κατὰ τὰς σὰς
ὑποθέσεις, τί δράσομεν. ἢ τί δικαιολογησό-
μεθα πρὸς αὐτούς, τοῖς οἰκείοις ἑαλωκότες νό-
μοις, ἢ πᾶσαν στέρεσθαι τούτων ἀνάγκη. καὶ τὸ
τοῦ κολοιοῦ πάσχειν γυμνοὺς εἶναι τῶν ἀλλο-
τρίων περιαιρεθέντας πτερῶν καὶ ἀσχήμο-
νας. σὰ τὰ ποιήματα; τί δέ, οὐ τῆς γραὸς

μᾶλλον ἐκείνης, ἢ τὸν ὦμον σεισθεῖσα παρά τινος ἀντιπαρειόντος ὡς ὁ λόγος, εἶτ' ἐνυβρίζουσα τῷ σφοδρῷ τῆς ὁρμῆς, ἔπος ἐφθέγξατο, καὶ τοῦ γαρέζειν τῷ νεανίᾳ, καὶ φιλοπονώτερον μεριμνηθὲν, τὴν θαυμασίαν σου ταύτην ἐδημιούργησε ποίησιν; καὶ τἄλλα. εἰ δὲ τοῖς ὅπλοις μέγα φρονεῖς, παρὰ τίνων σοι τὰ ὅπλα ὦ γεννιότατε, οὐ τῶν κυκλώπων ἐξ ὧν ἡ χαλκεία; εἰ δέ σοι μέγα καὶ μέγιστον τῶν ὄντων ἡ ἁλουργίς, ἐξ ἧς σοφὸς σὺ, καὶ τῶν τοιούτων νομοθέτης, τί οὐκ ἀποθήσῃ ταύτην τυρίοις, παρ' ὧν ἡ ποιμενικὴ κύων, ἢ, τῇ κόχλῳ βρωθείσῃ, καὶ τὰ χείλη καθαιμαξάσῃ, τῷ ποιμένι τὸ ἄνθος γνωρίσασα. καὶ διὰ τοῦτο παραδοῦσα τοῖς βασιλεῦσιν ὑμῖν τὸ πένθιμον τοῖς κακοῖς ῥάκος καὶ ὑπερήφανον. γεωργίας δὲ καὶ ναυπηγίας τί φήσομεν, ἂν ἀπελαύνωσιν ἡμᾶς ἀθηναῖοι, τὰς δημήτρας καὶ τοὺς τριπτολέμους διηγούμενοι, καὶ τοὺς δράκοντας. ἔτι δὲ κελεούς τε καὶ ἰκαρίους, καὶ πᾶσαν τὴν περὶ ταῦτα μυθολογίαν, ἣ καὶ μυστήριον ὑμῖν αἰσχρὸν ταῦτα ἐποίησε, καὶ νυκτὸς ὄντως ἄξιον. βούλει τἄλλα παρεὶς, ἐπ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ἀναδράμω τῆς σῆς ἐμπληξίας. εἶτουν θεοβλακείας; αὐτὸ δὲ πόθεν σοι, τὸ μυεῖσθαι καὶ μυεῖν, καὶ τὸ θρησκεύειν, ὃ πα

ρὰ θρακῶν; καὶ ἡ κλῆσις πειθέ πως σε. τὸ θύειν δὲ, οὐ παρὰ χαλδαίων εἴτ' οὖν κυπρίων; τὸ ἀστρονομεῖν δὲ, οὐ βαβυλώνιον; τὸ δὲ, γεωμετρεῖν, οὐκ αἰγύπτιον; τὸ δὲ, μαγεύειν, οὐ περσικόν. τὴν δὲ, δι' ὀνείρων μαντικὴν, τίνων, ἢ τελμησέων ἀκούεις. τὴν οἰωνικὴν δὲ τίνων. οὐκ ἄλλων, ἢ φρυγῶν τῶν πρώτων περιεργασαμένων, ὀρνίθων πτήσεις τε καὶ κινήματα. καὶ ἵνα μὴ μακρολογῶ, πόθεν σοι τὸ καθ' ἕκαστον. οὐχ ἐξ ἑκάστων; ὧν πάντων εἰς ταυτὸν συνελθόντων, ἡ δεισιδαιμονίας συνέστη μυστήριον; τί οὖν δεξόμεθα πάντων ἀποχωρήσαντες, εἰς τὴν πρώτους τε καὶ τοὺς εὑρομένους, μηδὲν ἔχειν ἡμέτερον, πλὴν τῆς κακίας, καὶ τοῦ περὶ τὸ θεῖον ταύτης καινοτομίας; πρῶτος γὰρ χριστιανῶν, ἐπανάστασιν τῷ δεσπότῃ καθάπερ οἱ δοῦλοί ποτε τοῖς σκύθαις ὥς φασιν, ἐπενόησας, πολλοῦ μὲν τ' ἂν ἄξιον, εἴγε διελύθη τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο σύνταγμα, κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους, καὶ νόμους. ἵν' ἡμεῖς ἦμεν, πραγμάτων ἀπηλλαγμένοι, καὶ πάλιν αὖθις τῆς ἀρχαίας εὐδαιμονίας, τὴν ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν ὁρᾶν ὑπῆρχε, πάσης ἀπηλλαγμένην ἐμφυλίου στάσεως. ὃ τοῦ παρὰ τῶν ἔξωθεν πολέμου, πολλῷ φρικτότερόν ἐστι καὶ φοβερώτερον. ὅσῳ τὰς οἰκείας δαπανᾷ σάρκας, τῶν ἀλλοτρί-

ων φθ-

ὧν φαυλότερον. εἰ δὲ ταῦτά σμικρουργίας εἶναι δοκεῖ τὸ λεῖον ἠμφιεσμένης, καὶ πόῤῥω βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας, φέρε σοι παραστήσω καὶ τὰ τούτων ἔτι κερδαλεώτερα. ὁρῶν γὰρ τὸν ἡμέτερον λόγον μέγαν μὲν ὄντα τοῖς δόγμασι, καὶ ταῖς ἄνωθεν μαρτυρίαις, τὸν αὐτὸν παλαιόν τε καὶ νέον, παλαιὸν μὲν ταῖς προῤῥήσεσι, καὶ τοῖς ὑπογραπτοῖς αἰνίγμασι τῆς θεότητος, νέον δὲ τῇ τελευταίᾳ θεοφανείᾳ, καὶ τοῖς ἐκ ταύτης καὶ περὶ ταύτην θαύμασιν, ἔτι δὲ μείζω καὶ γνωριμώτερον, τοῖς παραδεδομένοις καὶ εἰς τόδε τετηρημένοις τύποις τῆς ἐκκλησίας. ἵνα μὴ δὲ τοῦτο ἀκακούργητον μένῃ, τί μηχανᾶται, καὶ τί ποιεῖ; μιμεῖται ῥαψάκην τὸν ἀσσύριον. ἐστρατήγει δ' ἄρα τῷ βασιλεῖ τῶν ἀσσυρίων σεναχηρείμ. οὗτος ἐπὶ τὴν ἰουδαίαν στρατεύσας, καὶ δυνάμει πολλῇ καὶ χειρὶ, τὰ ἱεροσόλυμα πολιορκῶν, καὶ τῇ πόλει προσκαθεζόμενος, ἐπεὶ μήτε δυνάμει παραστήσασθαι τὴν πόλιν οἷός τε ἦν, μήτε τι τῶν ἔνδον αὐτῷ παρὰ τῶν προδοτῶν ἐνεδίδοτο, λόγοις ἡμέροις καὶ ὁμογλώσσοις ἔργον ποιεῖσθαι τὴν πόλιν ἐπιχειρεῖ. ὃ δὴ συνιέντας λέγεται τοὺς πολιορκουμένους, ἔργον παραιτήσασθαι πρὸς τὸν· συρισὶ λαλεῖσθαι αὐτοῖς, ἀλλὰ μὴ ἑβραϊστὶ, κε

ἀλύξοντας ὡς τάχα ἂν εἰς ἀσυλείαν κλαπεῖ
σι, τῷ ἡμετέρῳ τῆς διαλέξεως. ἐπεὶ δὴ καὶ οὗ
τος διανοηθεὶς, διδασκαλεῖα μὲν ἱδρύσασθαι
κατὰ πᾶσαν πόλιν ἕτοιμος ἦν. βήματά τε
καὶ προεδρίας. καὶ ὑφεδρίας. ἑλληνικῶν τε
δογμάτων, ἀναγνώσεις καὶ ἀναπτύξεις. ὅ/
σαι τε ἦθος ῥυθμίζουσι, καὶ ὅσαι τῆς ἐπικρύ
ψεως. εὐχῶν τε τύπον ἐν μέρει, καὶ τῆς τῶν ἁ
μαρτανόντων κατὰ μέτρον ἐπιτιμήσεως. προ
τελείων τε καὶ τελειώσεως, καὶ ὅσα τῆς ἡμε
τέρας σαφῶς ἐστιν εὐταξίας. ἔτι δὲ κατα/
γώγια πήξασθαι καὶ ξενῶνας. ἁγνευτήριά τε
καὶ παρθενῶνας. καὶ φροντιστήρια. καὶ τὴν
εἰς τοὺς δεομένους φιλανθρωπίαν. τήν τε ἄλ
λην ὁπόση καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐπιστολιμαίοις συν
θήμασιν. οἷς ἡμεῖς ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος, τοὺς χρῄ/
ζοντας παραπέμπομεν. ἃ δὴ καὶ μάλιστα τῶν
ἡμετέρων εἶχε θαυμάσας. ταῦτα διενοεῖτο
μὲν, ὁ καινὸς δογματιστής τε καὶ σοφιστής. μὴ ἐ
πιτελῆ δὲ γενέσθαι μηδὲ εἰς ἔργον ἀχθῆναι
τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἐγχείρησιν. οὐκ οἶδ᾽ εἴτε ἡμῖν
κέρδος τοῖς ἐκείνου καὶ τῶν ἐκείνου θᾶττον ἀ/
πηλλαγμένοις, εἴτε τῷ προελθόντι μέχρι τῆς
ὀνειρώξεως. ἐλέγχει γὰρ ἂν τινὰ μὲν ἀνθρώπων
κινήματα. τινὰ δὲ πιθήκων μιμήματα. ἐπεὶ
καὶ οὗτοι μιμεῖσθαι μὲν λέγονται, τῶν ἀν/

θρωπίνων τινὰ δελεασμάτων, καὶ κακοτέχνως προστιθεμένων, τούτοις μέντοι καὶ ἁλίσκονται, μὴ δυναμένης ἐξίκεσθαι τοῦ ἡμετέρου σοφοῦ, τῆς μιμήσεως. οὐ γὰρ μᾶλλον ἵππος Θεσσαλονικὴ, καὶ γυνὴ Λακεδαιμονία, καὶ ἄνδρες οἱ τῆς Ἀρεθούσης πίνοντες, οὓς δὴ λέγω Σικελιώτας, ὡς ὁ περὶ αὐτῶν χρησμὸς, τὸ ἐκκείρον τῶν ὁμογενῶν ἔχουσιν, ἢ Χριστιανοῖς τὰ τοιαῦτα ἔθη τε καὶ νομοθετήματα τῶν πρεπωδεστάτων ἐστὶ, καὶ οἷα ὑπ' οὐδενὸς ἂν ἄλλου ζηλωθέντα τῶν ἡμῖν ἕπεσθαι βουλομένων· ἐπειδὴ μὴ ἀνθρωπίναις ἐπινοίαις μᾶλλον, ἢ θείᾳ δυνάμει καὶ χρόνου βεβαιότητι τὰ τοιαῦτα νενίκηκεν. οὐδὲν δ' οἷον, καὶ τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ ταύτην ἀνάπλασιν ἢ μετάπλασιν ὡς ἀπὸ σκηνῆς θεωρῆσαι καὶ καταμαθεῖν, τίς μὲν ἂν ὁ τῆς διδασκαλίας ἦν τρόπος αὐτοῖς. τί δὲ τὸ πέρας τῶν συνελεύσεων. ἵν' ὅ φησι Πλάτων περὶ τῆς ἐν λόγῳ πόλεως, ἴδωμεν κινουμένην αὐτῶν τὴν ἐπίνοιαν. εἰς δύο γὰρ ταῦτα διῃρημένης πάσης φιλοσοφίας, θεωρίαν τε λέγω καὶ πρᾶξιν, καὶ τῆς μὲν ὑψηλοτέρας οὔσης δυσεκμάρτου δὲ, τῆς δὲ, ταπεινοτέρας, χρησιμωτέρας δὲ, ἡμῖν μὲν ἀμφότερα δι' ἀλλήλων εὐδοκιμεῖ. καὶ γὰρ θεωρίαν συνέκδημον πρὸς τὰ ἐκεῖθεν ποιούμεθα. καὶ πρᾶ-

ξιν θεωρίας ἐπίβασιν. οὐ δὲ γὰρ οἷόν τε εἶναι
σοφίας μετέχειν, μὴ σοφῶς ἀναστραφέντας.
τοῖς δὲ, οὐκ οἶδα ὁπότερον δόξει γελοιότε-
ρόν τε καὶ ἀσθενέστερον οὐκ ἔχουσιν ἐκ θείας
ἐπιπνεύσεως τὴν δύναμιν τοῦ συστήματος. ὥσπερ
τῶν ῥιζῶν, αἳ καθ' ὕδατος ὀχοῦνται, πῆξιν
οὐκ ἔχουσαι. καὶ δὴ βάλλωμεν εἰς τὴν μακα-
ρίαν αὐτῶν. ἵν' ὀλίγα καὶ αὐτοὶ παίζουσιν
αὐτοῖς καὶ μυθολογοῦσιν, ὥσπερ ἐν τοῖς πολλοῖς
τῶν δραμάτων, συμπαίξωμεν. καὶ προστε-
θείη, τῷ χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίου-
σι συνδακρύειν, τὸ καὶ ληραίνουσι συλληρεῖν
ἀνέχεσθαι. καὶ γέλωτα ἐν δακρύοις ποιηταὶ
γινώσκουσιν. ἔστω τὸ θέατρον εὐπρεπές. ἢ οὐκ οἶ-
δ' ὅτι καὶ καλεῖν τὸν οἶκον αὐτῶν, κελεύσου-
σιν. οἱ κήρυκες βοάτωσαν. ὁ λαὸς σιωπάτω.
τὴν προεδρίαν ἐχέτωσαν. εἴτε οἱ πολιὰ καὶ
χρόνῳ καὶ τῷ τῆς πολιτείας ἐξειλεγμένῳ
προέχοντες, εἴτε οἱ γένει καὶ δόξῃ περίβλε-
πτοι, καὶ σοφίᾳ τῇ κάτω πολεμουμένῃ καὶ πλεῖον
ἐχούσῃ τὸ τερπνὸν τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας.
τίνα γὰρ ἐπ' αὐτοῖς ποιησόμεθα. τί ποιήσου-
σι τὰ ἑξῆς. αὐτοὶ τοὺς ἑαυτῶν προέδρους γρα-
ψάτωσαν. ἁλουργὶς αὐτοὺς κοσμήσει καὶ ται-
νία. καὶ στεφάνων ἄνθος καὶ κάλλος. ἐπειδὴ
πολλαχοῦ τὸ σεμνὸν ἔγνων αὐχεῖς παραδοξό

μενον. καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτῶν τοῦ ἰδιώτου. ὡς τοῦ μὲν κοινοῦ καὶ πεζοῦ, τὸ εὐκαταφρόνητον ἔχοντος. τοῦ δὲ, ὑπερόγκου καὶ δυσεφίκτου, τὸ ἀξιόπιστον. ἢ κἂν ταῦθα μέχρις ἡμῶν καταβήσονται. μὴ τὸ ἐν τοῖς σχήμασιν ὑψηλὸν μᾶλλον ἢ τὸ ἐν τῷ τρόπῳ, πρέπειν αὐτοῖς ὥσπερ ἡμεῖς νομίζοντες. ἡμῖν γὰρ τοῦ μὲν φαινομένου καὶ γραφομένου, βραχὺς ὁ λόγος. ἡ πλείων δὲ πραγματεία περὶ τὸν ἐκτὸς ἄνθρωπον, καὶ μεθέλκειν τὸν θεατὴν ἐπὶ τὸ νοούμενον. ᾧ καὶ μᾶλλον τοὺς πολλοὺς ἐκπαιδεύομεν. ταῦτα μὲν δὴ ταύτῃ. τί δὲ τὸ ἐντεῦθεν. παρέξεις αὐτοῖς ὑποφήτας δηλαδὴ θεοφόρων λογίων. ὡς ἂν αὐτοὶ φαῖεν τε. καὶ βίβλους ἀνελίξεις θεολογικάς τε καὶ ἠθικάς. τίνας ταύτας εἰπέ μοι. καὶ τίνων. καλὸν προσάδεσθαι τὴν ἡσιόδου θεογονίαν αὐτοῖς, καὶ τοὺς ἐκεῖ πολέμους καὶ κλόνους, τοὺς τιτᾶνας τοὺς γίγαντας. μετὰ τῶν φοβερῶν ὀνομάτων τε καὶ πραγμάτων. κόττος. βριαρέως. γύγης. ἐγκέλαδος. οἱ δρακοντόποδες ὑμῶν οἱ κεραυνοφόροι θεοί. αἱ τούτοις ἐπαφλεγμέναι νῆσοι. βέλη τε ὁμοῦ καὶ τάφοι τοῖς ἀπαντήσασι. τὰ πικρὰ τούτων γεννήματα καὶ προβλήματα. ὕδραι. χίμαιραι. κέρβεροι. γοργόνες. φιλοτιμία παντὸς κακοῦ. ταῦτα ἔστω τῶν

ἡσιόδου καλῶν, ταῖς ἀκοαῖς προστιθέμενα. ὀρφεὺς παρείτω μετὰ τῆς κιθάρας καὶ τῆς πάντα ἑλκούσης ᾠδῆς. ἐπιβρεμέτω δὲ τὰ μεγάλα καὶ ὑπέρφυῆ τῆς θεολογίας ῥήματα καὶ νοήματα. ζεῦ κύδιστε μέγιστε θεῶν εἰλυμένε κόπρος. ὅση τε μηλείη ὅση τε ἵππων. ὅση τε ἡμιόνων. ἵν᾽ ἐντεῦθεν οἶμαι δειχθῇ τὸ ζωογόνον τοῦ θεοῦ καὶ φερέσβιον. οὐ γὰρ ἄλλως οἷόν τε ἦν, καὶ μηδὲ τῆς ἄλλης φείσεται μεγαληγορίας. ὡς εἰποῦσα θεὰ, δολιοὺς ἀνεσύρατο μηρούς. ἵνα τελέσῃ τοὺς ἐραστάς. ἃ καὶ νῦν ἔτι τελεῖ τοῖς σχήμασιν. ἐπὶ πᾶσιν ὁ φάνης τε καὶ ὁ ἠρικαπαῖος. καὶ ὁ πάντας καταπίνων τοὺς ἄλλους. εἶτ᾽ ἀναδιδοὺς θεούς. ἵνα γένηται πατὴρ, ἀνδρῶν τε θεῶν τε. ταῦτα ἐπεισκυκλείσθω τοῖς θαυμαστοῖς τῆς θεολογίας ἀκροαταῖς. εἶτ᾽ ἐπινοείσθω τούτοις ἀλληγορήματα καὶ τερατεύματα. καὶ τῶν προκειμένων ἐκπίπτων ὁ λόγος εἰς βάραθρα χωρείτω καὶ κρημνοὺς θεωρίας οὐκ ἐχούσης τὸ στάσιμον. ὅμηρον δὲ, ποῦ θήσεις. τὸν μέγαν τῶν θεῶν σου κωμῳδιογράφον. εἴτ᾽ οὖν τραγῳδοποιόν. ἀμφότερα γὰρ εὑρήσεις ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ ποιήμασι. τὰ μὲν, συμφορᾶς, τὰ δὲ γέλωτος ἄξια. καὶ γοῦν ὄντως οὐ μικρᾶς τῆς φροντίδος ἐκείνοις δεῖν. πῶς μὲν ὠκεανὸς

Τηθύϊ καταλλαγήσεται δι' ἥρας, πορνικῶς κοσμουμένης. ἐπειδὴ κίνδυνος τῷ παντὶ χρόνον τινὰ σωφρονούντων αὐτῶν, εἴτ' οὖν τὴν ξηρὰν φύσιν καὶ τὴν ὑγρὰν καταλλάττεσθαι δέοι μὴ τῷ πλεονασμῷ τοῦ ἑτέρου τὸ πᾶν συχυθῆ, εἴτε τι ἄλλο τοιοῦτον ἐπινοεῖς ἀτοπώτερον. τίς δὲ ἡ θαυμασία μίξις τοῦ νεφεληγερέτου, καὶ τῆς σεμνῆς ἥρας. ἵνα καὶ ἀσχημονεῖν αὐτὸν ἀναπεισθῆ μεσούσης ἡμέρας. καὶ ἣν οἱ ποιηταὶ, μετὰ τῶν μέτρων αὐτῶν κολακεύουσι. λωτὸν ὑποστρωννύντες δροσήεντα. καὶ κρόκον ἀναφύοντες ἐκ τῆς γῆς καὶ ὑάκινθον. πόθεν ταῦτα. καὶ τίς τούτων ὁ λόγος. πῶς δὲ ἡ αὐτὴ καθ' ὑμᾶς ἥρα τοῦ μεγάλου διὸς ἀδελφὴ καὶ ὁμόζυγος, νῦν μὲν ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλαις κρεμαμένη, καὶ σιδηροῖς ἄκμοσι καθελκομένη, καὶ χρυσαῖς τιμωμένη χειροπέδαις, ἡ λευκώλενός τε καὶ ῥοδοδάκτυλος, ὡς μηδὲ τοῖς παραιτεῖσθαι βουλομένοις τῶν θεῶν ἀκίνδυνον εἶναι τὴν φιλανθρωπίαν. νῦν δὲ ὅλον τὸν τῶν ἐρώτων κεστὸν ἐφ' ἑαυτῆς ἕλκουσα, διὰ τῶν πρὸς τὸν δία καλλωπισμάτων, ὡς καὶ πάντας ὁμολογεῖσθαι αὐτῷ τοὺς ἐπὶ πάσαις ἔρωτας, ἑνὸς τούτου παραπολὺ λειπομένους. τίς δὲ ὁ φόβος μὴ τῶν θεῶν κινουμένων ὑπὲρ τῆς λακαίνης μοιχάδος, καὶ

οὐρανοῦ σαλπίζοντος, ἀναρραγῆ μὲν γῆς ἕδρα. μεθαρμοσθῆ δὲ θάλασσα. δημοσιευθῆ δὲ ἅδου βασίλεια. καὶ εἰς τοὐμφανὲς ἔλθῃ τὰ τῷ μακρῷ χρόνῳ κεκαλυμμένα. τίς δὲ, ἡ τῶν κυανέων ὀφρύων ἐπίνευσις. καὶ ἡ τῶν ἀμβροσίων τριχῶν συγκίνησις, ὅλον ὄλυμπον κατασείουσα. τίς δὲ ὁ τιτρωσκόμενος ἄρης. ἢ χαλκῷ κεράμῳ κατακλειόμενος, ὁ τῆς χρυσῆς ἀφροδίτης ἀφυὴς ἐραστὴς καὶ μοιχὸς ἀπερίσκεπτος. καὶ τῷ ἀμφιγυήεντι κρατούμενος. καὶ θέατρον τῶν θεῶν ἐφ᾽ ἑαυτοῦ συλλέγων ἀσχημονοῦντι. καὶ μικροῖς χρήμασιν ἀφιέμενος. ταῦτα πάντα καὶ πλείω τούτων οὕτω σοφῶς καὶ πολυτρόπως συγκείμενα, καὶ πάντα πᾶσιν ἔξω τῶν νενομισμένων, τίς οὕτως ἡμῖν ὑψηλός τε καὶ μέγας, καὶ ὄντως διῒ μῆτιν ἀτάλαντος, ὡς εἰς τὸ εὐπρεπὲς ἀναγαγεῖν λόγοις θεωρίας ὑπερνεφοῦς, καὶ ὑπὲρ τὰ ἡμέτερα μέτρα τῆς καταλήψεως. καίτοι ταῦτα εἰ μὲν ἀληθῆ, μήτ᾽ αἰσχυνέσθωσαν, καὶ φιλοτιμείσθωσαν. ἢ ὅτι μὴ αἰσχρὰ, πειθέτωσαν. καὶ τί δεῖ καταφεύγειν αὐτοὺς εὐθὺ τὸν μῦθον, ὡς τῆς ἀσχημοσύνης συγκάλυμμα. οὐ γὰρ θαρρούντων, ἀλλ᾽ ὑποχωρούντων ἐστὶν ὁ μῦθος. εἰ δὲ ψευδῆ, πρῶτον μὲν ἐπιδεικνύτωσαν ἡμῖν τοὺς γυμνοὺς θεολόγους. ἵν᾽ ἢ πρὸς ε-

κείνους ἡμῖν ὁ λόγος. ἔπειτα λεγέτωσαν πῶς οὐκ εὐήθεις, οἷς ὡς μυθικοῖς αἰσχύνονται, τούτοις ὡς ἰσχυροῖς καλλωπίζεσθαι. καὶ ἃ τοὺς πολλοὺς λανθάνειν δυνατὸν ἦν, οὐ γὰρ πάντων ἡ παίδευσις, ταῦτα δημοσιεύειν ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν ἐν πλάσμασί τε καὶ σχήμασι. καὶ τὸ δεινότατον, μεθ᾽ ὅσης τῆς εἰς χρήματα ζημίας, ἔν τε ναοῖς καὶ βωμοῖς καὶ ἱδρύμασι, καὶ ἀναθήμασι. καὶ θυσίαις πολυταλάντοις. καὶ ἀζημίως ἐνὸν εὐσεβεῖν, ἀσεβεῖν αἱρεῖσθαι μετὰ ζημίας. εἰ δὲ ταῦτα μὲν ποιητῶν εἶναι φήσουσι πλάσματα καὶ ληρήματα, δύο τούτοις προσχρωμένων εἰς τὸ τερπνὸν τῆς ποιήσεως, μέτρῳ καὶ μύθῳ, καὶ δι᾽ ὧν καταγλυκαινόντων τούτοις τὴν ἀκοήν, αὐτοῖς δὲ ἀπορρητότερον εἶναι καὶ βαθύτερον τὸν ἐναποκείμενον τούτοις νοῦν καὶ διαβατὸν ὀλίγοις τῶν σοφωτέρων, σκοπεῖτέ τε ὡς ἁπλῶς καὶ δικαίως περὶ τούτων ἐγὼ διαλέξομαι. πρῶτον μὲν, πῶς ἐπαινοῦσι τοὺς ὧν σέβουσιν ὑβριστάς. καὶ μικροῦ τῶν ἰσοθέων ἀξιοῦσι τιμῶν. οἷς τὸ μὴ δοῦναι δίκην τῆς ἀσεβείας, κέρδος αὔταρκες ἦν. εἰ γὰρ τοῖς εἰς ἕνα θεὸν αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ καὶ μικρὰ βλασφημήσασι θάνατος ἡ ζημία παρὰ τῶν νόμων, τί πάσχειν ἔδει τοὺς πα-

σιν ὁμοῦ καὶ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ τοῖς αἰσχίστοις ἐπαφιέντας τὴν ποίησιν, καὶ μακρῷ χρόνῳ παρᾳδόντας τὴν κωμῳδίαν. ἔπειτα καὶ τοῦτο λογίζεσθαι ἄξιον. εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῖν κατ' ἐπίκρυψιν λόγοι τινὲς οὓς οὐκ ἀρνήσομαι. ἀλλὰ τίς ὁ τρόπος αὐτῶν τῆς διπλόης. καὶ τίς ἡ δύναμις; οὔτε τὸ φαινόμενον ἀπρεπὲς, καὶ τὸ κρυπτόμενον θαυμάσιον, καὶ ὑπέρλαμπρον τοῖς εἰς τὸ βάθος εἰσαγομένοις. καὶ ὥσπερ τι σῶμα καλὸν καὶ ἀπρόσιτον, οὐ φαύλῃ τῇ ἐσθῆτι περικαλύπτεται. δεῖ γὰρ ὡς γοῦν ἔμοιγε δοκεῖ, τῶν θείων μηδὲ τὰς ἐνδείξεις καὶ τὰς ἐμφάσεις ἀπρεπεῖς εἶναι. καὶ ἀναξίας τῶν δηλουμένων, μὴ δὲ οἵας ἂν καὶ ἄνθρωποι λεγομένας περὶ αὐτῶν δυσχεραίνοιεν. ἀλλ' ἢ τὸ κάλλιστον πάντως ἔχειν, ἢ μὴ τὸ αἴσχιστον. ἵνα τὸ μὲν τοὺς σοφωτέρους εὐφραίνῃ, τὸ δὲ μὴ βλάπτῃ τοὺς πλείονας. ὑμῖν δὲ, οὔτε τὸ νοούμενον ἀξιόπιστον, καὶ τὸ προβεβλημένον ὀλέθριον. καὶ τίς ἡ σύνεσις διὰ βορβόρου πρὸς πόλιν ἄγειν, ἢ διὰ προβόλων τε καὶ ὑφάλων, εἰς ὅρμον ἐπείγεσθαι. τί γὰρ ἐκ τούτου συμβήσεται. καὶ τί τῶν λόγων τὸ πέρας. σὺ μὲν ληρήσεις καὶ ἀλληγορήσεις τὰς σὰς ἀτυχίας ἢ φαντασίας. ὁ δὲ πεισόμενος οὐκ ἔσται. τὸ γὰρ ὁρώμενον, πιθανώτερον. οὔτε οὕτω τὸ

ἀκροατὴν ὤνησας καὶ τὸν θεατὴν ἀπώλεσας μετὰ τοῦ φαινομένου γινόμενον. ἀλλ᾽ ὁ μὲν θεωρητικὸς τόπος αὐτοῖς, τοιοῦτος, καὶ οὕτω πόῤῥω τῶν ὑποθέσεων, ὡς πάντα πρότερον εἶναι συμβαλεῖν ἀλλήλοις, καὶ εἰς ἓν ἀγαγεῖν τὰ μακρῷ κεχωρισμένα, ἢ ταῦτα συνθεῖναι καὶ συναρμόσαι. καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι φῆσαι, τὰ μυθολογήματα λέγω καὶ τὰ σκέμματα. τί δ᾽ ἂν εἴποις περὶ τοῦ ἠθικοῦ μέρους αὐτῶν πόθεν καὶ ἐκ τίνων ὁρμώμενοι καὶ τίσι χρώμενοι λόγοις πλάττειν αὐτοὺς εἰς ἀρετὴν δυνήσονται. καὶ πλείστου ποιεῖν ἀξίους ταῖς παραινέσεσιν. ἄριστον ὁμόνοια, καὶ τὸ συμφρονεῖν ἀλλήλοις πόλεις καὶ δήμους καὶ οἰκίας καὶ τοὺς καθ᾽ ἕκαστον, νόμῳ καὶ τάξει φύσεως ἑπομένους. ἣ πάντα διεῖλέ τε καὶ συνέδησε, καὶ τὸ πᾶν τοῦτο κόσμον ἕνα ἐκ πλειόνων πεποίηκε. τίσι τοῦτο διδάσκουσιν ὑποδείγμασιν. ἆρα τοὺς πολέμους λέγοντες τῶν θεῶν, καὶ τὰς στάσεις καὶ τὰς ἐπαναστάσεις. καὶ τῶν κακῶν τὸ πλῆθος ὧν αὐτοί τε ἔχουσι καὶ ἀλλήλοις παρέχουσιν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, ὧν μικροῦ πᾶσα πεπλήρωται, συγγραφή τε καὶ ποίησις; θᾶττον μὲν γ᾽ ἂν ἐξ εἰρηνικῶν μαχίμους, καὶ παραπλῆγας ἀντὶ σοφῶν, ἢ τοὐναντίους

μετρίους καὶ σώφρονας ἀντὶ θρασέων καὶ ἀπαιδεύτων, τίς τίς τούτοις ἂν ἐργάσαιτο τοῖς παραδείγμασιν· οὕς γε καὶ δίχα τῶν εἰς τὸ χεῖρον ἑλκόντων χαλεπὸν μεταστῆσαι κακίας, καὶ πρὸς τὴν κρείσσω μεταθεῖναι μοῖραν ἀπὸ τῆς χείρονος, τούτους τίς ἂν πείσειεν ἡμέρους εἶναι καὶ καθεκτοὺς, θεοῖς χρωμένους ὁδηγοῖς τῶν παθῶν καὶ προστάταις. ἔνθα τὸ κακὸν εἶναι, καὶ τίμιον. ὡς θεῶν τινα προϊστάμενον. οὗ τὸ πάθος ἐστὶ, βωμοῖς τε καὶ θυσίαις τιμώμενον. καὶ παῤῥησίαν εἰληφὸς ἔννομον. τοῦτο γὰρ τὸ δεινότατον. ὅτι ἃ τοῖς νόμοις κολάζεται, ταῦτα ὡς θεῖα σέβεται. τοσαύτη τις ὑμῖν τῆς ἀδικίας ἡ περιουσία. δεύτερον αὐτοῖς προκείσθω, γονέων αἰδὼς καὶ τιμή. καὶ γὰρ τὴν πρώτην αἰτίαν τοῦ εἶναι σέβειν μετὰ τὴν πρώτην. τοῦτο καὶ λόγος εἰσηγείσθω, καὶ θεολογία πειθέτω. πῶς δὲ, οὐ πείσει κρόνος οὐρανὸν ἐκτεμὼν, ἵν᾽ ἄγονος ᾖ θεῶν, καὶ δὴ κύμασιν ἀποτελέσαι θεὸν, ἀφροῦ γέννημα. καὶ κρόνῳ ζεὺς ἐπανιστάμενος. κατὰ μίμησιν τοῦ πατρὸς ὁ γλυκὺς λίθος. καὶ πικρὸς τυραννοκτόνος. εἰ τέ τι ἄλλο τοιοῦτον αὐτοῖς, εἰς τιμὴν τῶν γεννησαμένων αἱ βίβλοι φέρουσι. τρίτον αὐτοῖς ἔστω χρημάτων ὑπεροψία. καὶ τὸ μὴ πανταχόθεν

κερδαίνειν. μηδὲ τοῦ δυστυχεῖν ἀῤῥαβῶνα, τὸ
κακῶς κτᾶσθαι λαμβάνειν. πῶς οὖν ὁ κερ-
δῷος αὐτοῖς σταθήσεται. καὶ τὸ σακέλλιον
προβληθήσεται. καὶ ἡ κλεπτικὴ δύναμις τοῦ θε-
οῦ τιμηθήσεται. καὶ δ' αὖ διά τε χαλκοῦ, φοῖβον
μὴ μαντεύεσθαι, μηδὲ εἶναί τι τοῦ ὀβολοῦ
τιμιώτερον. ταῦτα γὰρ αὐτῶν τὰ σεμνὰ
καὶ σεβάσμια. τί ἔτι. σωφροσύνην διδασκέ-
τωσαν. ἐγκράτειαν εἰσηγείσθωσαν. καὶ ὁ πεί-
θων ἐστὶ. πάντα γινόμενος διὰ τὰς γυναῖ-
κας ὁ ζεὺς, καὶ φρυγὶ μειρακίσκοις ἀετὸς ἐ-
ραστὴς ὁ φίλτατος. ἵν' ὡς ἥδιστα συμποσιάζοι-
εν οἱ θεοί. τοῖς διὸς οἰνοχοούμενοι παιδικοῖς.
καὶ ταῖς πεντήκοντα θεστίου θυγατράσιν ἐνα-
θλῶν ἡρακλῆς, ἐν μιᾷ νυκτὶ ὁ τελεώτε-
ρος. καὶ τρισκαιδέκατον ἆθλον τοῦτον ἐπιτε-
λέσας, οὐκ οἶδ' ὅπως τοῖς ἄλλοις γε οὐ συνα-
ριθμούμενον. ἐπισκοπείτω τὸν θυμὸν ἄρης.
μέθην, διόνυσος. μισοξενίαν ἄρτεμις. ἀπά-
την ὁ λοξίας αὐτῶν χρησμολόγος. γέλωτος
ἀμετρίαν ὁ καταχωλεύων θεὸς τῶν θεῶν
λυπουμένων. καὶ ἀραιαῖς ταῖς κνήμαις ἐπιῤ-
ῥωννύμενος. γαστριμαργίαν ὁ ζεὺς αὐτὸς δαῖτας
λιπαρὰς ἔχων μετ' ἀμύμονας αἰθιοπῆας,
σὺν τοῖς λοιποῖς δαίμοσιν. ὁ βουθοίνας, τὸν
γεωργὸν τυραννήσας, καὶ τὸν ἀρότην βοῦν

λαφύξαιο· καὶ τὴν κλῆσιν λαβὼν ἐκ τῆς πρα-
ξεως· καὶ πάντες ταῖς κνίσσαις καὶ ταῖς λοι-
βαῖς ἐπιτρέχοντες. καίτοι πῶς ταῦτα τῶν
ἡμετέρων ἐγγὺς, οἷς ὅρος μὲν φιλίας αὐτὸς
ἕκαστος· καὶ τὸ τὰ αὐτὰ βούλεσθαι τοῖς πλη-
σίον ἃ καὶ σφίσιν αὐτοῖς. ἔγκλημα δὲ οὐ μό-
νον τὸ γενέσθαι κακὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ μελλῆσαι
μικροῦ καὶ τῆς ὁρμῆς κολαζομένης, ὡς πρά-
ξεως· οἷς σωφροσύνη μὲν οὕτω σπουδάζεται,
ὥστε καὶ ὀφθαλμὸς ἀναστέλλεται· χεὶρ δὲ φο-
νικὴ τοσοῦτον πόρρωθεν εἴργεται, ὥστε καὶ
θυμὸς σωφρονίζεται. ἐπίορκον δὲ χωρῆσαι
ἢ ὀμόσαι οὕτω δεινὸν καὶ ὑπέρογκον,
ὥστε καὶ τὸν ὅρκον μόνοις ἡμῖν τυγχάνειν
ἀπώμοτον. χρήματα δὲ τοῖς μὲν πολλοῖς, οὐδ' ἐ-
γένετο. πολλοῖς δὲ, διὰ τὸ τότ' ἂν ἦν ἡδέως πλείω
καὶ μόνον, ἵνα πλειόνων ὑπερίδωσι. τὸ μη-
δὲν ἔχειν ἀντὶ παντὸς πλούτου φιλοσοφοῦν-
τες. γαστέρα δὲ τοῖς πολλοῖς ἀπορρίψαντες ὡς
πικρὰν δέσποιναν καὶ ἀπόπτυστον, καὶ πάν-
των κακῶν μητέρα, οὐ μέγα φῆσαι ὅτι μηδὲ
σάρκες εἶναι βιάζονται. τῷ ἀθανάτῳ τὸ
θνητὸν ἀναλίσκοντες. καὶ νόμος εἷς αὐτοῖς
ἀρετῆς, τὸ μηδὲ τῶν μικρῶν ἡττᾶσθαι καὶ
πᾶσι παρορωμένων. τὸ δὲ κάλλιστον, ὅτι τῶν
ἄλλων τὰ τέλη τιμωρουμένων κατὰ τοὺς νό-

μους, ἡμεῖς καὶ τὰς ἀρχὰς κολάζομεν ὥσπερ τι ῥεῦμα πονηρὸν καὶ δυσκάθεκτον πόρρωθεν ἀνασέλλοντες. σοῦ δὲ, καὶ παρὰ τίσιν ἀνθρώπων εἰπέ μοι, τὸ λοιδορουμένους εὐφημεῖν. βλασφημουμένους παρακαλεῖν. ὡς οὐ τῆς κατηγορίας βλαπτούσης μᾶλλον, ἢ τῆς ἀληθείας. διωκομένους ὑποχωρεῖν. γυμνουμένους προσαποδύεσθαι. καταρωμένους ὑπερεύχεσθαι τῶν ἀρωμένων. ἐνὶ λόγῳ χρηστότητι νικᾶν θρασύτητα. καὶ βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀδικοῦντας. οἷς καρτεροῦμεν πάσχοντες. καίτοι κἂν εἰ κακίαν δοίημεν κολάζειν αὐτοῖς ταῖς τοῦ πλάσματος παραινέσεσι, ποῦ τὸ φθάσαι πρὸς τὰ μέτρα τῆς ἡμετέρας ἀρετῆς καὶ παιδεύσεως. οἷς καὶ τὸ μὴ προσβαίνειν τῷ καλῷ, μηδὲ νέους ἀντὶ παλαιῶν ἀεὶ γίνεσθαι, ἀλλ' ἐν ταῦτα μένειν, κακία δοκεῖ. στρόμβων τὸ πάθος περιτρεχόντων, οὐ προϊόντων. καὶ στάσιμον κινουμένων, ἵν' οὕτως εἴπω τῇ βίᾳ τῆς μάστιγος. καὶ δεῖ τὸ μὲν, ἡμᾶς ἐξειλύεσθαι τῶν κακῶν. τοῦ δὲ ἔχεσθαι. τοῦ δὲ, ἐφίεσθαι, μέχρι τοῦ τέλους καὶ τῆς θεώσεως. ἐφ' ἣν γεγόναμεν. καὶ πρὸς ἣν ἐπειγόμεθα, οἵγε διαβατικοὶ τὴν διάνοιαν, καί τι τῆς τοῦ θεοῦ μεγαλονοίας ἐλπίζοντες ἄξιον.

ΓΡΗΓΟΡΊΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ͂ ΘΕΟΛΌΓΟΥ ΚΑΤᾺ ἸΟΥΛΙΑΝΟΥ͂ ΒΑΣΙΛΈΩΣ ΣΤΗΛΙΤΕΥΤΙΚῸΣ ΔΕΎΤΕΡΟΣ.

Ο Ὗτος μὲν δὴ τῶν ἐμῶν λόγων ὁ πρότερος ἄεθλος ἐκτετέλεσται, καὶ διήνυσται. καὶ γὰρ ἐπεδειξάμην ἱκανῶς τὴν τοῦ ἀνδρὸς κακοήθειαν. ἐν οἷς ἔδρασέ τε καθ' ἡμῶν καὶ οἷς ἔμελλεν. ἀεί τι τῶν παρόντων ἐπινοῶν βαρύτερον. νῦν αὐτὸ σκοπὸν ἄλλον ὃν οὐκ οἶδ' εἴ τις βέβληκεν, ἤδη τοῦ λόγου προστησόμεθα. θεῷ τε ἱερώτερον. καὶ ἡμῖν ἥδιον καὶ τοῖς ἔπειτα χρησιμώτερον. τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι τὰ δίκαια τοῦ θεοῦ σταθμία. καὶ οἷς ἀντιταλαντεύεται πονηρία. τοῖς μὲν, αὐτόθεν ἀπαντῶσα. τοῖς δὲ καὶ μικρὸν ὕστερον. ὅπως ἂν οἶμαι τῷ τεχνίτῃ λόγῳ δοκῇ καὶ ταμίᾳ τῶν ἡμετέρων. ὃς οἶδε συμφορὰν μὲν ἐπικόπτειν ἐλέῳ. θράσος δὲ, ἀτιμίᾳ σωφρονίζειν καὶ μάστιξιν. τῆς αὐτοῦ ἐπίσταται μέτροις παιδεύσεως, νόσους μὲν δὴ τῶν δυσσεβῶν ἐνδίκους καὶ ῥήξεις οὐκ ἀφανεῖς, καὶ πολυτρόπους ἄλλας πληγὰς καὶ μάστιγας οἷς τετολμήκασι παραπλησίας. καὶ θανά

τους οὐ

του οὐ κατὰ τὸ εἰωθὸς χωρήσαντας. καὶ τὰς
ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀδύτοις ἐξαγορεύσεις, καὶ ἀνο-
νήτους μεταμελείας, τάς τε δι' ὀνειράτων
παιδεύσεις, καὶ τὰ καθ' ὕπαρ φαντάσματα,
τίς ἂν ἀξίως ἐκτραγῳδήσειεν. ὅσα τε ἢ περὶ
τοὺς θείους οἴκους παρανομήσασιν, ἢ ἐπὶ τὰς ἱε-
ρὰς τραπέζας ἐξυβρίσασιν, ἢ περὶ τοὺς μυστι-
κοὺς κρατῆρας μανεῖσιν, ἢ τῶν σωμάτων ἡμῶν
ἀνέδην ἐμφορουμένοις, ἢ τἆλλα πάντα ὅσα
τετολμήκασι. νεανιευσαμένοις αὐτοῖς ἀπήν-
τησε, τῆς τοῦ θεοῦ κατὰ τῶν τοιούτων ὀργῆς
ἐναργῆ καὶ φανερὰ γνωρίσματα. ταῦτα
μὲν οὖν ἑκὼν ὑπερβήσομαι. οὐκ ἀπιστῶν
τοῖς ὁρωμένοις, καὶ λεγομένοις, οὐδὲ αὐτομά-
τῳ τινὶ φορᾷ. καὶ συντυχίᾳ διδοὺς τὰ συμ-
βαίνοντα, κατὰ τοὺς εἰκῆ τὰ τοιαῦτα ὑπο-
λαμβάνοντας. ἀλλ' ἵνα μὴ περὶ τὰ μικρὰ
διατρίβειν δόξω παρεὶς τὰ μείζω καὶ ὀνομαστότε-
ρα, ὃ δ' οὖν περιβόητον πᾶσι θαῦμα καὶ οὐδὲ τοῖς
ἀθέοις αὐτοῖς ἀπιστούμενον λέξων ἔρχομαι.
ἐμαίνετο καθ' ἡμῶν ἀεί τι πλέον ὡς πρὸς κύ-
μασιν ἐπεγείρων κύματα, ὁ καθ' ἑαυτοῦ πρῶ-
τον μανεὶς καὶ πατήσας τὰ ἅγια. καὶ τὸ πνεῦ-
μα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας ἱεροβοὰμ εἰπεῖν
οἰκειότερον, ἢ ἀχαὰβ τὸν ἰσραηλίτην τοὺς
παρανομωτάτους, ἢ φαραὼ τὸν αἰγύπτιον.

ἢ ναβουχοδονόσορ τὸν ἀσσύριον. ἢ τὰ πάντα συνελόντες, ἐν ἄρα καὶ τὸν αὐτὸν ὀνομάσομεν. ἐπεὶ καὶ τὰς πάντων κακίας εἰς ἑαυτὸν συλλεξάμενος φαίνεται. ἱεροβοὰμ τὴν ἀποστασίαν. ἀχαὰβ τὴν μιαιφονίαν. φαραὼ τὴν σκληρότητα. ναβουχοδονόσορ τὴν ἱεροσυλίαν, πάντων ὁμοῦ τὴν ἀσέβειαν. ἐπεὶ δὲ πάντα διεξελθὼν τἆλλα. καὶ πᾶν εἶδος τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος, ὡς μικρόν τι καὶ ἀγεννὲς ἀτιμάσας, οὐ γὰρ ἐγένετο πονηροτέρα φύσις ἐκείνης εἰς κακῶν εὕρεσιν καὶ ἐπίνοιαν, τέλος ἐπαφίησι καὶ τὸ ἰουδαίων φῦλον ἡμῖν τὴν παλαιάν τε αὐτῶν κουφότητα, καὶ τὸ καθ' ἡμῶν ἄνωθεν ὑποσμυχόμενον ἐν αὐτοῖς μῖσος συνεργὸν λαβὼν τοῦ τεχνάσματος, ἐπιθειάζων τε δῆθεν ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς βίβλων καὶ ἀπορρήτων, ὡς νῦν αὐτοῖς ἀποκείμενον εἴη κατελθεῖν εἰς τὴν ἑαυτῶν. καὶ τὸν νεὼν ἀναδείμασθαι. καὶ τῶν πατρῴων τὸ κράτος ἀνανεώσασθαι καὶ ἀποκρυπτόμενος εὐνοίας πλάσματι τὴν ἐπίνοιαν, ἐπειδὴ ταῦτα καὶ διενοήθη καὶ ἔπεισεν, εὔκολον γὰρ εἰς ἀπάτην τὸ πρὸς ἡδονὴν ἅπαν, οἱ μὲν ὡς ἀναστήσοντες διενοοῦντο τὸ ἱερόν. καὶ χειρὶ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ περὶ τὸ ἔργον ἐταλαιπώρουν. φασὶ γέτοι καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν οἱ τὰ ἐκείνων

θαυμάζοντες, οὐ μόνον ἅπαντας τοὺς περὶ τὸ
σῶμα κόσμους προϊεμένας ἑτοίμως συνει-
σφέρειν τῷ ἔργῳ καὶ τοῖς πονουμένοις, ἀλ-
λὰ καὶ τοῖς κόλποις τὸν χοῦν ἐκφερούσας καὶ
οὔτε πολυτελοῦς ἐσθῆτος οὔτε μελῶν ἁπα-
λότητος φειδομένας, εὐσεβεῖν οἴεσθαι. καὶ
πάντα ἐλάττω νομίζειν τοῦ ἐγχειρήματος. ὡς
δὲ ὑπὸ ἀγρίας λαίλαπος καὶ βρασμοῦ γῆς
ἄφνω συνελαθέντες, ἐπί τι τῶν πλησίον ἱε-
ρῶν, οἱ μὲν ὡς ἱκετεύσοντες ὥρμησαν, οἱ δὲ ὡς
περ ἐν τοῖς τοιούτοις φιλεῖ, συμβαίνειν τῷ
παρόντι χρώμενοι πρὸς βοήθειαν, οἱ δέ, ἀλ-
λὰ τῇ ταραχῇ συμφερόμενοι, καὶ τοῖς θέουσι
συνεμπίπτοντες, εἰσὶ μὲν, οἳ λέγουσιν, ὡς οὐδὲ
τὸ ἱερὸν αὐτοὺς προσεδέξατο. ἀλλ' ἀναπεπτα-
μένας προσελθόντες τὰς πύλας, ἐπιτεθεί-
σας ἐνέτυχον ἔκ τινος ἀοράτου καὶ ἀφανοῦς δυ-
νάμεως ἥ, τὰ τοιαῦτα τερατουργεῖ, πρὸς τὴν τῶν
ἀσεβῶν κατάπληξιν, καὶ τῶν εὐσεβῶν ἀσφάλει-
αν. ὃ δὲ ἅπαντες ἤδη καὶ λέγουσι καὶ πιστεύουσιν,
ὅτι βιαζομένους αὐτοὺς καὶ φιλονεικοῦντας
περὶ τὴν εἴσοδον, πῦρ ἔστησεν ἀπαντῆσαν ἐκ
τοῦ ἱεροῦ καὶ τοὺς μὲν κατέφλεξε καὶ ἀνά-
λωσεν. ὡς ὅμοιόν τι περὶ αὐτοὺς συμβῆναι
τοῖς Σοδομιτῶν πάθεσιν. ἢ τῷ περὶ Ναδὰβ
καὶ Ἀβιοὺδ θαύματι. ξένως καὶ θυμιάσασι

καὶ κινδυνεύσασι. τοὺς δὲ τῶν κακιῶν ἀκροτηριάσας, στήλην ἀφῆκεν ἔμψυχον τῆς τοῦ θεοῦ κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπειλῆς καὶ κινήσεως. ταῦτα μὲν δὴ τοιαῦτα. καὶ ἀπιστείτω μηδεὶς, ἔτι μηδὲ ταῖς ἄλλαις τοῦ θεοῦ δυνάμεσιν. ὃ δὲ ἔτι τούτου παραδοξότερον καὶ περιφανέστερον, ἔστη φῶς ἐν τῷ οὐρανῷ τὸν σταυρὸν περιγράφον. καὶ τὸ πρότερον ἐπὶ γῆς ἀτιμαζόμενον τοῖς ἀθέοις καὶ σχῆμα καὶ ὄνομα, νῦν ἐν οὐρανῷ δείκνυται πᾶσιν ἐπίσης. καὶ γίνεται τρόπαιον τῷ θεῷ τῆς κατὰ τῶν ἀσεβῶν νίκης, τροπαίου παντὸς ὑψηλότερον. πρὸς ταῦτα, τί φήσουσιν οἱ τοῦ αἰῶνος τούτου σοφοί. καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς ἀποσεμνύνοντες. οἱ τὰς βαθείας ὑπήνας ἕλκοντες. καὶ τὸ κομψὸν περισύροντες ἡμῖν τριβώνιον. ἀντιδιήγησαί μοι καὶ σὺ, τὰ σά. ὁ τοὺς μακροὺς λόγους γράφων, καὶ τὰς ἀπίστους συντιθεὶς ἱστορίας καὶ κεχηνὼς πρὸς τὰ ἄνω. καὶ τῶν οὐρανίων καταψευδόμενος. καὶ πλέκων ἐκ τῆς τῶν ἀστέρων κινήσεως, τὰς γενέσεις καὶ τὰ συμβαίνοντα. λέγε μοι καὶ σὺ τοὺς σοὺς ἀστέρας, τὸν ἀριάδνης στέφανον, καὶ τὸν βερονίκης πλόκαμον. καὶ τὸν ἀσελγῆ κύκνον. καὶ τὸν ὑβριστὴν ταῦρον. εἰ δὲ βούλει, τὸν ὀφιοῦχόν σου. καὶ τὸν αἰγόκερων, καὶ τὸν

λέοντα ἄλλους τε ὄφεις ἐπὶ τῶν κακῶν γνωρίσας, ἢ θεούς, ἢ ἀστέρας ἐποίησας. ποῦ σου νῦν ἔχεις τὸν κύκλον, ἐν τοῖς σοῖς μαθήμασι, ποῦ δὲ τὸν ἐπὶ Βηθλεὲμ δραμόντα πρότερον ἐκ τῆς ἑῴας ἀστέρα, τὸν ὁδηγὸν τῶν μάγων καὶ πρόξενον. ἔχω τι κἀγὼ λέγειν ἐκ τῶν οὐρανίων. ἐκεῖνος τὴν χριστοῦ παρουσίαν ἀνεδήλωσεν ὁ ἀστήρ. οὗτος τῆς χριστοῦ νίκης ὁ στέφανος. ταῦτα μὲν ἐκ τῶν οὐρανίων. καὶ τῶν ἄνω συμπαρόντων τοῖς ἡμετέροις. κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ παντὸς ἁρμονίαν τε καὶ οἰκείωσιν. τὰ δὲ ἑξῆς ὁ ψαλμῳδὸς συμπληρούτω μοι. ὅτι καὶ πόλεις καθεῖλες, ὡς τὰς παλαιὰς ἐκείνας ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀσεβήμασιν. ἐν αὐταῖς ταῖς καθ' ἡμῶν παρανομίαις τὰς μὲν πελάγεσιν ἐπικλυσθείσας. τὰς δὲ σεισμῷ κατενεχθείσας. ὡς μικροῦ καὶ τὸ λειπόμενον ἔχειν εἰπεῖν. ὅτι ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτῶν μετ' ἤχου καὶ περιβοήτου τῆς ἀπωλείας. τοσαύτη γὰρ αὐτῶν ἡ πτῶσις, καὶ τοιοῦτον τὸ σύντριμμα, καὶ τῶν ἐγγειτόνων καὶ μάλιστα τῇ δυσσεβείᾳ περιχαιρόντων, ὡς πολλοῦ χρόνου δεῖν αὐταῖς. εἴ τις ἄρα καὶ τολμήσειε ποτ' εἰς ἐπανόρθωσιν. ἆρ' οὖν γῆ μὲν οὕτω καὶ οὐρανός. ἀὴρ δὲ οὐκ ἐπισημαίνει τοῖς τοιούτοις καιροῖς. οὐδὲ ἡ γιάθη τό

τε τοῖς σημείοις τοῦ πάθους; ἐνδειξάτωσαν ἔτι καὶ νῦν τὰς ἐσθῆτας, οἱ τοῦ θαύματος ἐκείνου θεαταὶ καὶ μύσται, τὰς τότε κατασημανθείσας τοῖς τοῦ σταυροῦ στίγμασιν. ὁ μὲν τε τι ταῦτα διηγεῖτό τις. (εἴτ' οὖν τῶν ἡμετέρων, εἴτ' οὖν τῶν ἔξωθεν.) ἢ διηγουμένων ἤκουε, καὶ τὸ θαῦμα ἑώρα παρ' ἑαυτῷ ἢ τῷ πλησίον γινόμενον. κατάστερος ὤν, ἢ ἐκεῖνον ὁρῶν τοιοῦτον ἐν τοῖς ἐσθήμασι. πάσης ἱστουργικῆς ψηφῖδος. ἢ περιέργου ζωγραφίας ἀμπεχόμενον ποικιλώτερον. ἐκ τούτου τί γίνεται. τοσαύτη τῶν ὁρωμένων κατάπληξις, ὡς μικροῦ μὲν ἅπαντας ὥσπερ ἐξ ἑνὸς συνθήματος καὶ μιᾶς φωνῆς, τὸν τῶν χριστιανῶν ἀνακαλεῖσθαι θεόν. εὐφημίαις τε πολλαῖς καὶ ἱκεσίαις αὐτὸν ἐξιλάσκεσθαι. πολλοὺς δὲ, οὐκ εἰς ἀναβολὰς ἀλλὰ παρ' αὐτὰ τῶν συμβάντων προσδραμόντας τοῖς ἱερεῦσιν ἡμῶν. καὶ πολλὰ καταδεηθέντας τῆς τε ἐκκλησίας γενέσθαι μέρος, καὶ μυηθῆναι τὰ τελειότερα τῷ ἱερῷ καθαρισθέντας βαπτίσματι, καὶ διὰ τῶν φόβων ὠφεληθέντας. εἶχε μὲν οὖν οὕτω ταῦτα. ὁ δὲ ταῖς κατὰ μικρὸν μανίαις οἰστρηλατούμενος καὶ δονούμενος, ἐπ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ἀπάντων τῶν ἑαυτοῦ συμφορῶν. ὡς γὰρ κατὰ νοῦν εἶχεν

αὐτῷ τὰ χριστιανῶν ᾤετο, καὶ οἷς ἤδη κατείργαστο, καὶ πᾶν ἁλώσιμον εἶναι θελήσειν μόνον ἐλπίσας, καί τινα κατὰ τῶν ἑσπερίων βαρβάρων εὐημερίαν ἁρπάσας, μίαν βουλεύεται ταύτην βουλὴν συνετωτάτην τε καὶ φιλανθρωποτάτην. ἄρας διττὸν ἐντεῦθεν στρατὸν, τὸν μὲν, ὁπλιτῶν, τὸν δὲ τῶν ἀγόντων αὐτὸν δαιμόνων, ᾧ καὶ μᾶλλον εἶχε θαρρεῖν, ἐπὶ πέρσας στρατεύει, θράσους ἀλογίᾳ μᾶλλον, ἢ ῥώμης ἀσφαλείᾳ πιστεύσας. καὶ οὐδ' ἐκεῖνο συνιδεῖν δυνηθεὶς ὁ σοφώτατος, ὅτι θάρσος, καὶ θράσος κἂν ἐν τοῖς ὀνόμασι πλησιάζοι, πλεῖστον ἀλλήλων τῇ δυνάμει κεχώρισται. ἀνδρείᾳ τε ἣν φαμὲν καὶ ἀνανδρίᾳ. τὸ μὲν γὰρ ἐν τοῖς τολμητέοις θαρρεῖν ἀνδρείας ἐστίν. ὥσπερ τὸ ὑφίεσθαι δουλείας. τοῦ δὲ πλείων ὁ κίνδυνος ὁμόσε χωρεῖν καὶ ὠθίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ κατέχεσθαι, θράσους ὥσπερ τὸ ὑποχωρεῖν, ἀσφαλείας. καὶ οὐ τοῦ αὐτοῦ λόγου θετέον φυλάξαι τὰ ὄντα καὶ τῶν οὐκ ὄντων τι προσλαβεῖν. τὸ μὲν γὰρ μάλιστα καὶ πρῶτον τοῖς νοῦν ἔχουσι, τιμητέον. τὸ δὲ ἂν μὲν ὑπάρχῃ μετὰ ῥᾳστώνης, δεκτέον. ἂν δὲ ἀντιπίπτῃ, παροπτέον. ὁ δὲ ὑπὲρ τοῦ κτήσασθαί τι τῶν ἐλπιζομένων πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσι κινδυνεύων, λίαν ἀνόητος. καί μοι προ

ἐοικέναι δοκεῖ τύχῃ τὲ κακῷ τὴν τέχνην
πρὶν τὴν στάσιν εὖ θέσθαι, προβαλλομένῳ. ἢ κυ-
βερνήτῃ λελυμένης αὐτῷ τῆς νηὸς καὶ οὐ πλοΐ-
μως ἐχούσης, ναῦν καταδύνοντι πολεμίαν,
ἢ καταδῦσαι ἐσπουδακότι. ὧν μοι δοκεῖ μηδὲν
ἐκεῖνος ἐνθυμηθεὶς, ἐγχειρεῖν ἀπερισκέπτως
τοῖς ἐγνωσμένοις ἔτι τῶν ῥωμαϊκῶν ὠδινόν-
των αὐτῷ καὶ κακῶς διακειμένων, ὑπὸ διωγμῶν
μάλιστα τὴν ἀλλοτρείαν περινοσούντων. καὶ σαλ-
μωνεὺς εἶναί τις ἐκ βύρσης βροντῶν πρὸς
τοὺς τραϊανοὺς βλέπων ἐκείνους, καὶ τοὺς ἀ-
δριανούς. ὧν οὐχ ἧττον τῆς ἀνδρείας, τὸ ἀσ-
φαλὲς ἐθαύμαζε τοῦτο. τὸν οὐ πόρρω δὲ οὐκ ἐνενόει ἐ-
κεῖνον οὐδὲ, τὸν οὐαλεριανόν. οἳ δίκας ἔδοσαν
ὁρμῆς ἀλογίστου. ἵν' ὅ φησιν ἡ τραγῳδία μὴ ὀ-
νειδίζω τὰς τύχας. ἐν περσῶν ὅροις ἐν ἀκμῇ
τῆς εὐτυχίας καταλυθέντες. ἀλλ' οὖν ἔδο-
ξε ταῦτα. καὶ τῆς ὁρμῆς ἦν, πᾶσαν μαντεί-
ας καὶ γοητείας ῥητῆς τε καὶ ἀρρήτου θυσίας
προστατείαν εἰς ἓν ἀγαγών. ἵν' ἐν βραχεῖ πᾶσα
καταλυθῇ καὶ τὸ καλλίδρυμα, ὡς μέγα καὶ
ὑπερφυὲς, ὦ χριστὲ καὶ λόγε καὶ πάθη τοῦ
ἀπαθοῦς καὶ κόσμου παντὸς μυστήριον, ὅ-
λον τὸ χριστιανῶν γένος παραστῆσαι τοῖς δαί-
μοσιν, εἰ τοῦ προκειμένου κρατήσειε. τὰ μὲν
οὖν πρῶτα τῆς ἐγχειρήσεως αὐτῷ καὶ λίαν

νεανικά. καὶ πολλοῖς τῶν τὰ ἐκείνου φρονούντων περιβοώμενα, ταῦτα. τὴν γὰρ τῶν ἀσσυρίων ὅσην διαῤῥέων ὁ εὐφράτης, καὶ τὴν περσίδα παραμειβόμενος, ἐκεῖσε τῷ τίγρι διμίγνυται, ταύτην ἑλὼν καὶ τεμών, καί τινα τῶν φρουρίων ἐξελὼν κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν. εἴτ' οὖν λαθὼν διὰ τὸ τῆς ἐφόδου τάχος, εἴτε ἀπὸ περσῶν οὕτω στρατηγούμενος, καὶ κατὰ μικρὸν ὑπαγόμενος εἰς τοὔμπροσθεν, λέγεται γὰρ ἀμφότερα, οὕτω γ' οὖν προϊὼν καὶ τῷ στρατῷ παραπορευομένῳ, καὶ ταῖς ναυσὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ σιτηγούσαις τε καὶ σκευαγωγούσαις, οὐ μικρὸν δ' ἐν μέσῳ, καὶ κτησιφῶντι προσβάλλει. ἧς καὶ τὸ πλησίον γενέσθαι, νίκης μέρος αὐτῷ διὰ τὸν πόθον ἐνομίζετο. ἐντεῦθεν δὲ ἤδη ὥσπερ ψάμμου ποδῶν ὑποσπασθείσης, ἢ νηὶ ζάλης ἀντιπεσούσης, εἰς τοὐπίσω χωρεῖ τὰ πράγματα. ἡ γὰρ κτησιφῶν, φρούριόν ἐστι καρτερὸν καὶ δυσάλωτον. τείχει τε ὀπτῆς πλίνθου, καὶ τάφρῳ βαθείᾳ. καὶ τοῖς ἐκ τοῦ ποταμοῦ τενάγεσιν ὠχυρωμένη. ποιεῖ δὲ αὐτὴν ὠχυροτέραν, καὶ φρούριον ἕτερον, ᾧ προσηγορίαν κώχη, μετὰ τῆς ἴσης ἀσφαλείας συγκείμενον. ὅση τε φυσικὴ καὶ ὅση χειροποίητος, τοσοῦτον ἑνούμενον, ὡς μίαν

πόλιν δοκεῖν ἀμφοτέραις, τῷ ποταμῷ μέσῳ διειργομέναις. ταύτας οὔτε γὰρ ἐξελεῖν οἷόν τε ἦν ἐξ ἐπιδρομῆς ἀθρόας, ἢ πολιορκίᾳ παραστήσασθαι, οὔτε διεξελάσαι καὶ τῷ ναυτικῷ μάλιστα (κινδυνεύσειν γὰρ ἂν ἐξ ὑπερδεξίων ἀμφοτέρωθεν βαλλόμενον καὶ εἰργόμενον,) καὶ τόπιν ἑαυτοῦ ποιεῖται τὸν τρόπον τοῦτον. τοῦ εὐφράτου ποταμῶν ὄντος μεγίστου, μέρος οὐκ ἐλάχιστον ἀπορρήξας, καὶ περιαγαγὼν, ὅσον ναυσὶν εἶναι πλόϊμον ἐκ διώρυγος ἧς καὶ ἀρχαῖα φασὶν ἴχνη φαίνεσθαι, καὶ ταύτῃ τῷ τίγριδι συμβαλὼν μικρὸν ἔμπροσθεν, οὕτω διασώζει τὰς ναῦς. ἐκ τοῦ ποταμοῦ τῷ ποταμῷ δοθείσας ἐν ἀσφαλείᾳ. ὧδε μὲν οὖν τὸ ἐκ τῶν φρουρίων τούτων διαδιδράσκει κίνδυνον. ὡς δὲ προϊὸν ἡ περσικὴ δύναμις παραφανεῖσα, καὶ ἀεί τις τῇ οὔσῃ προσγινομένη, κατὰ μετώπου μὲν ἵστασθαι καὶ διακινδυνεύειν οὐκ ᾤετο δεῖν δίχα μεγάλης ἀνάγκης, ἐνὸν ἐκ περιουσίας κρατεῖν. ἐκ δὲ τῶν λόφων καὶ τῶν στενῶν ἢ παρείκοι, βάλλουσα καὶ τοξεύουσα, καὶ τὰ καίρια τῆς διόδου προκαταλαμβάνουσα ῥᾳδίως εἶργε τοῦ πρόσω, τηνικαῦτα ἐν ἀπορίᾳ τέλεον ἤδη πολλῇ. καὶ οὐκ ἔχων ὅπῃ τράπηται, λύσιν εὑρίσκει πονηρὰν τοῦ βουλεύματος. ἀνὴρ γάρ τις τῶν οὐκ ἀδοκίμων ἐν περ-

σαις, τὸν ἐν τῇ Βαβυλῶνι πρὸς Κῦρον, Ζώπυρον μεμνησάμενος, ὡς δή τι τῶν Περσῶν βασιλεῖ. μᾶλλον δὲ μέγιστα καὶ ἐν τοῖς μεγίστοις προσκεκρουκὼς, καὶ δύσνους μὲν τοῖς ἐκείνου μάλιστα, εὔνους δὲ τοῖς Ῥωμαίων πράγμασι δῆθεν τυγχάνων, καὶ τὸ πιστεύεσθαι λαβὼν ἐκ τοῦ πλάσματος, τί ταῦτα φησὶν ὦ βασιλεῦ πῶς οὕτω σαθρῶς περὶ τοῦ τοιούτου βουλεύεσθε πράγματος. τίς ὁ νικητής; οὗτός σοι σῖτος. καὶ ὁ περιττὸς φόρτος. ὁ τῆς ἀνανδρίας διδάσκαλος. οὐδὲν γὰρ οὕτω δύσμαχον καὶ φιλόνεικον, ὡς γαστήρ. καὶ τὸ ἐν χερσὶν ἔχειν τὴν σωτηρίαν. ἀλλ' εἴ τι ἐμοὶ πείθῃ, τὸ μὲν ναυτικὸν τοῦτο, χαίρειν ἐάσεις, καὶ τὴν ἑπομένην ἔκλυσιν τῷ γενναίῳ τούτῳ στρατῷ. αὐτὸς δὲ δι' ἄλλης ὁδοῦ εὐπορωτέρας τε καὶ ἀσφαλεστέρας ἧς ἐγώ σοι καθηγητής, (ἔμπειρος δὲ εἴπερ τις ἄλλος φημὶ, τῆς χώρας εἶναι τῆς Περσικῆς,) ἐμβαλεῖς τε εἰς τὴν πολεμίαν, καὶ τῶν κατὰ γνώμην τυχὼν ἐπανήξεις. ἡμᾶς δὲ, τηνικαῦτα εὖ ποιήσεις, ἡνίκα ἂν ἔργῳ πεῖραν λάβῃς τῆς ἡμετέρας εὐνοίας καὶ παραινέσεως. ὡς δὲ, εἶπε ταῦτα, καὶ εἰπὼν, ἔπεισεν εὔπιστον γὰρ ἡ κουφότης, καὶ τοῦ θεοῦ μάλιστα συνελαύνοντος, ἅπαντα ἦν ὁμοῦ τὰ δεινά. ταῖς μὲν, ναῦς, εἶχε τὸ πῦρ καὶ ὁ σῖτος

οὐκ ἦν. καὶ προσῆν ὁ γέλως. αὐτόχειρ γὰρ ἡ σφαγὴ γεγόνει. τὰ δὲ τῶν ἐλπίδων φροῦδα. καὶ ὁ σῖτος συναπῆλθε ταῖς ἀποκαύσεσιν. ἐν κύκλῳ δὲ οἱ πολέμιοι. καὶ περιρρέων ὁ πόλεμος. ἥ τε πρόοδος οὐ ῥᾳδία. ἡ τροφὴ δὲ οὐκ εὔπορος. ἐν ἀθυμίᾳ δὲ ὁ στρατός. καὶ δι᾽ ὀργῆς εἶχον τὸν βασιλέα. ἐλείπετο δὲ χρηστῆς ἐλπίδος οὐδέν. μία δὲ ὡς ἐν τοῖς παροῦσιν ἐδόκει μόνη, τῆς πονηρᾶς ἀπαλλαγῆναι βασιλείας καὶ στρατηγίας. τὰ μὲν δὴ μέχρι τούτων, τοιαῦτα. τὰ δὲ ἐντεῦθεν, οὐχ εἷς λέγεται λόγος, ἄλλος δὲ ἄλλῳ συμφέρεται καὶ συντίθεται, τῶν τε παρόντων ὁμοίως τῇ μάχῃ, καὶ τῶν ἀπόντων. οἱ μὲν γάρ, ὑπὸ περσῶν αὐτὸν κατηκοντίσθαι φασίν, ἀτάκτοις ἐκδρομαῖς χρώμενον. καὶ ἄττοντα τῇδε κἀκεῖσε, σὺν ἐμπληξίᾳ. καὶ ὅμοιόν τι περὶ αὐτὸν συμβῆναι, τῷ κύρου τοῦ παρυσάτιδος. ὃς τοῖς μυρίοις συνανελθὼν ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν ἀρταξέρξην, καὶ νεανικῶς μαχόμενος, θράσει τὴν νίκην διέφθειρεν. οἱ δὲ, τοιοῦτόν τινα ἐπ᾽ αὐτῷ διηγοῦνται λόγον. ἐπί τινα λόφον τῶν ὑψηλῶν ἀνελθὼν, ὡς ἐκ περιωπῆς τὸν στρατὸν ὄψει λαβεῖν. καὶ ὅσος ὑπελείφθη τῷ πολέμῳ μαθεῖν. ἐπειδὴ οἱ, φανῆναι πολὺ τὸ πλῆθος, καὶ τῆς ἐλπίδος ἀφθονώτερον, ὡς δεινὸν εἰπεῖν, εἰ

πάντας τῇ Ῥωμαίων γῇ τούτους ἐπανάξομεν, ὡς ἄν τις βασκαίνων αὐτοῖς τῆς σωτηρίας. ἐφ᾽ ᾧ τινα τῶν στρατιωτῶν χαλεπήναντα, καὶ οὐ κατασχόντα τὴν ὀργὴν, ὥσπερ κατὰ τῶν σπλάγχνων ἀλογήσαντα τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας. ὡς δὲ ἄλλοι, τῶν γελοιαστῶν βαρβάρων τινὰ τοῦτο τολμῆσαι. οἳ τοῖς στρατιώταις ἕπονται. λύπης τε ψυχαγωγία, καὶ πότοις ἥδυσμα. εἰσὶ δ᾽, οἳ καὶ Σαρακηνῶν τινι τὸ κλέος τοῦτο διδόασι. πλὴν δέχεται πληγὴν καιρίαν ὄντως. καὶ παντὶ τῷ κόσμῳ σωτήριον, καὶ μιᾷ τόλμῃ, πολλῶν σπλάγχνων ἀπαιτεῖται δίκην κακῶς πιστευθέντων. ὃ καὶ θαυμάζω πῶς πάντα γινώσκειν ὁ μάταιος ἐντεῦθεν οἰόμενος, ἐν τοῦτο τὴν κατὰ τῶν ἑαυτοῦ σπλάγχνων πληγὴν ἠγνόησεν. ἄξιον δὲ, μηδὲ τοῦτο παραδραμεῖν τοῦ ἀνδρός. μεγίστην τῆς ἐκείνου κακοδαιμονίας ἐπὶ τοῖς πολλοῖς ἔργων ἀπόδειξιν. ἔκειτο μὲν ἐπὶ τῇ ὄχθῃ τοῦ ποταμοῦ. καὶ πονήρως εἶχε τοῦ τραύματος. πολλοὺς δὲ εἰδὼς τῶν πρὸ αὐτοῦ δόξης ἠξιωμένων, ὡς ἂν ὑπὲρ ἄνθρωπον νομισθεῖεν τέχναις τισὶν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντας, καὶ διὰ τοῦτο θεοὺς νομισθέντας, ἔρωτι τῆς αὐτῆς δόξης ἑαλωκὼς, καὶ ἅμα τῷ τρόπῳ τῆς τελευτῆς, διὰ τὸ τῆς ἀβουλίας ἄδοξον, αἰσχυνόμε-

τος, τί μηχανᾶται καὶ τί ποιεῖ. οὐ δὲ γὰρ τῷ
βίῳ συναλίσκεται πονηρία. εἶτα κατὰ
τοῦ ποταμοῦ πειρᾶται τὸ σῶμα. καὶ πρὸς
τοῦτο ἐχρῆτό τισι τῶν πιστῶν ἑαυτοῦ συνέδροις
καὶ μύσταις τῶν ἀπορρήτων. καὶ εἰ μὴ τῶν βα
σιλικῶν εὐνούχων τὶς τὸ πρᾶγμα αἰσθόμενος,
καὶ τοῖς ἄλλοις καταμηνύσας, μίσει τοῦ κα
κουργήματος τὴν ὁρμὴν διεκώλυσε, κἂν ἐφά
νη τὶς ἄλλος τοῖς ἀνοήτοις, θεὸς νέος ἐξ ἀτυ
χήματος. ἀλλ' ἐκεῖνος οὕτω μὲν βασιλεύσας, οὕ
τω δὲ στρατηγήσας, οὕτω καὶ καταλύει τὸν
βίον, διαδεξάμενος δὲ τὴν βασιλείαν εὐθὺς
μετ' ἐκεῖνον, ὁ μετ' ἐκεῖνον ἀναρρηθεὶς ἐν αὐτῷ
τῷ στρατοπέδῳ, καὶ τῇ τῶν κινδύνων ἀκμῇ
ἀναγκαίως ἐπιζητούσῃ τὸν ἡγησόμενον, ἀνὴρ
ἐπιφανὴς τά τε ἄλλα καὶ τὴν εὐσέβειαν, καὶ
τὸ εἶδος ἀληθῶς τυραννίδος ἄξιος, τὸ μὲν εἰς
χεῖρας ἰέναι Πέρσαις ἢ προϊέναι, οὐδαμῶς
οἷός τε ἦν. (καίτοι γε ἀνδρείας καὶ προθυ
μίας οὐδενὸς ἐλλείπων,) τοῦ στρατοῦ παρεικό
τος τὰς χεῖρας καὶ τὰς ἐλπίδας. ἐζήτει δὲ
τὴν ἀνάζευξιν. καὶ ὅπως ἂν ἀσφαλῶς τύχοι
ταύτης ἐσκόπει. ὡς παρ' οὐ βασιλείας, ἀλλ'
ἥττης γεγονὼς κληρονόμος. εἰ μὲν οὖν μὴ Πέρ
σαι τῇ νίκῃ μετριάζοντες καὶ γὰρ νόμος οὗ
τος αὐτοῖς εἰδέναι μετρεῖν εὐπραγίαν, ἤ τι δεί

σαντες ἄλλο τῶν λεγομένων, εἰς συμβάσεις ἐτράποντο, καὶ ταύτας ἀδοκήτους οὕτω καὶ φιλανθρώπους, οὐδενὸς ἐκώλυε μηδὲ πυρφόρον ὅ δή φασιν ἀπολειφθῆναι τῷ στρατῷ. τοσοῦτον εἶχον αὐτοὺς οἱ πέρσαι διὰ χειρός. ἐν γῇ τε ἰδίᾳ μαχόμενοι. καὶ προσεπηρμένοι τοῖς γεγονόσιν. ἱκανὸν γάρ τι προσλαβεῖν εὐημερίας. καὶ πρὸς τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος. νῦν δὲ ὁ μὲν, ὅπερ εἶπον, αἴτιος ἦν τοῦ διασώσασθαι τὸν στρατὸν, καὶ τὰ νεῦρα ῥωμαίοις ἀπολιπεῖν. νεῦρα γὰρ ἦσαν, καὶ εἰ κακῶς ἔπραξαν ἀβουλίᾳ μᾶλλον τοῦ στρατηγήσαντος, ἢ σφῶν αὐτῶν ἀνανδρίᾳ. οἱ δὲ ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ταύταις συνέβησαν, ταῖς οὕτως αἰσχραῖς τε καὶ ἀναξίαις τῆς ῥωμαίων χειρὸς, ἵν' εἴπω τὸ συντομώτατον. ὧν εἴ τις ἐκεῖνον ἀφεὶς τῆς αἰτίας, τοῦτον καταμέμφοιτο, λίαν ἐστὶν ἀγνώμων ἔμοιγε λογιστὴς τῶν τότε συμβεβηκότων. οὐ γὰρ τοῦ ἀμήσαντος ὁ στάχυς, ἀλλὰ τοῦ σπείραντος. οὐδὲ τοῦ κατασβέσαι δυνηθέντος ὁ ἐμπρησμός. τοῦ δὲ ἀνάψαντος. καὶ τὸ τοῦ ἡροδότου περὶ τῆς σαμίων τυραννίδος καιρὸς εἰπεῖν. ὅτι τοῦτο τὸ ὑπόδημα, ἔρραψε μὲν ἱστιαῖος. ὑπεδύσατο δὲ ἀρισταγόρας, ὁ τὰ τοῦ προειληφότος ἀποδεξάμενος. τί λοιπὸν ἦν, ἢ τὸ σῶμα ῥωμαίοις ἐπαναχθῆναι τοῦ δυ

σεβοῦς. καὶ πρὶν οὕτω καταστρέψαντος. ἐπεὶ δὲ καὶ ἡμῖν ἤδη νεκρὸς ὁ πρὸ αὐτοῦ καταλύσας τὸν βίον, ἴδωμεν κἀνταῦθα τοῖν βασιλέοιν ἀμφοῖν τὸ διάφορον. εἴ τι καὶ τοῦτο φέρει πρὸς εὐδαιμονίαν, ἢ κακοδαιμονίαν, τοῖς ἀπελθοῦσιν. ὁ μέν γε παραπέμπεται πανδήμοις εὐφημίαις τε καὶ πομπαῖς. καὶ τούτοις δὴ τοῖς ἡμετέροις σεμνοῖς. ᾠδαῖς παννύχοις καὶ δᾳδουχίαις. αἷς χριστιανοὶ τιμᾶν μετάστασιν εὐσεβῆ νομίζομεν. καὶ γίνεται πανήγυρις μετὰ πάθους, ἡ ἐκκομιδὴ τοῦ σώματος. εἰ δέ τῳ πιστὸς ὁ λόγος, καὶ τοῦτο διεβόηθη ταῖς τῶν πολλῶν ἀκοαῖς. ὅτι ἐπειδὴ τὸν ταῦρον ὑπερβάλλει τὸ σῶμα πρὸς τὴν πατρῴαν αὐτῷ πόλιν διασωζόμενον, ταύτην δὴ τὴν ὁμώνυμον ἐκείνου καὶ μεγαλώνυμον, φωνή τις ἐκ τῶν ἄκρων ἐστὶν, οἷς ἐξηκούετο. οἵα, ψαλλόντων τε καὶ παραπεμπόντων, ἀγγελικῶν οἶμαι δυνάμεων, γέρας τῆς εὐσεβείας ἐκείνῳ, καὶ ἀντίδοσις ἐπιτάφιος. καὶ εἰ τὴν ὀρθὴν δόξαν παρακινεῖν ἔδοξεν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῆς τῶν ἀποδυναστευόντων σκαιότητος καὶ κακοδοξίας τὸ ἔγκλημα. οἳ ἁπλῆν καὶ ἀπαγῆ εἰς εὐσέβειαν παραλαβόντες ψυχὴν, οὐ προορωμένην τὰ βάραθρα, ἀπήγαγον ὅπερ ἐβούλοντο, καὶ προσχήματι ἀκριβείας, τὸν

ζῆλον,

ζῆλον, κακίας ἐργάσαιντο. ἀλλ' οὖν ἡμεῖς τὸ κοι
νό τόρον, τόν τε πατέρα συννοοῦντες τὸν βαλό
μενον τὴν κρηπῖδα τῆς βασιλικῆς τοῦ χριστια
νισμοῦ δυναστείας καὶ πίστεως, καὶ τὸν εἰς αὐ/
τὸν καταλειφθέντα κλῆρον τοῦ δόγματος, ἐγ/
ραίρομεν τὰ εἰκότα. τὸ σκῆνος τοῦ δικαίου βα
σιλείου συζήσαντος. καὶ τὸν βίον καταλύσαν/
τος ὁσίῳ τέλει. καὶ τὸ κράτος ἡμῖν καταλεί
ψαντος. ὡς δὲ πλησιάζοι τῇ μεγάλῃ καὶ βα/
σιλίδι πόλει, τί δεῖ λέγειν δορυφορίας τε τοῦ
στρατοῦ παντὸς καὶ τάξιν ἐνόπλιον. ὡς ζῶν
τι τῷ βασιλεῖ γινομένην. ἢ τῆς λαμπρᾶς πό
λεως ἔκχυσιν, ὀνομαστοτάτην τῶν πώποτε
γενομένων ἢ ἐσομένων. ἀλλ' ὁ θρασὺς καὶ γεν/
νάδας ἐκεῖνος καὶ νέα τῇ ὀφρυείδι καλλω/
πιζόμενος, καὶ διὰ τοῦτο ὡς τὸ εἰκὸς μέγα φρο
νῶν, μόνος γίνεται καὶ αὐτὸς ἐκείνῳ τῆς προ
πομπίου τιμῆς. τὴν αὐτὴν καὶ διδοὺς καὶ ἀν
τιλαμβάνων χάριν. τὸ μέν τι βιασθείς. τὸ δὲ ἑ
κὼν ὡς λέγουσιν. ὁ γὰρ στρατὸς ἅπας, εἰ καὶ τοῦ
παρόντος ἥττητο κράτους, ἀλλ' οὖν πλεῖον
τῷ κατοιχομένῳ νέμων αἰδοῦς, ἐπειδὴ καὶ
πεφύκαμεν εὐνούστεροί πως εἶναι τοῖς ἔτι
προσφάτοις πάθεσι, τῷ φίλτρῳ προσαπα/
χοντες, καὶ τὸν ἔλεον τούτῳ προσάπτοντες,
καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀνεχόμενοι τὸ μὴ οὐχ ὡς βα

σιλέα τιμηθῆναι εὐχῇ καὶ προσδεχθῆναι, πείθουσι τὸν ἀποστάτην καὶ συναναγκάζουσιν ὑπαντῆσαι τῷ νεκρῷ, μετὰ τοῦ προσήκοντος σχήματος. τὸ δὲ, τὸν ἀποκοσμήσαντα τὴν κεφαλὴν τοῦ διαδήματος, καὶ ἀποκύψαντα τῷ βασιλεῖ τὰ εἰκότα, οὕτως ἤδη τὸν τάφον συμπαραπέμψαι, τοῖς ἄγουσι. καὶ τὸ ἀοίδιμον τῶν ἀποστόλων σηκόν. οἳ δὴ τὸ ἱερὸν γένος καὶ ὑπεδέξαντο καὶ διαφυλάττουσι, μικροῦ τὰ ἴσα γέρα καρπούμενον. οὕτως ὁ μὲν μέτριος. τῷ δὲ, αἰσχρὰ μὲν τὰ τῆς ἐκστρατείας. ἠλαύνετο δήμοις καὶ πόλεσι καὶ φωναῖς δημοσίαις καὶ βωμολοχίαις, ὧν ἔτι καὶ νῦν, οἱ πολλοὶ μνημονεύουσιν. ἀδοξοτέρα δ' ἡ ἐπάνοδος. τίς δ' ἡ ἀδοξία; μῖμοι γελοίων ἦγον αὐτὸν καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς σκηνῆς αἴσχεσιν ἐπομπεύετο. καταυλούμενός τε καὶ κατορχούμενος. καὶ τὴν ἄρνησιν καὶ τὴν ἧτταν καὶ τὸ τέλος ὀνειδιζόμενος. καὶ τί γὰρ οὐ πάσχων κακόν. τί δὲ οὐκ ἀκούων. οἷς οἱ τοιοῦτοι νεανιεύονται. τέχνην τὴν ὕβριν ἔχοντες. ἕως ἡ ταρσέων αὐτὸν ὑπεδέξατο πόλις. οὐκ οἶδ' ὅπως καὶ ἀνθ' ὅτου τὴν ὕβριν ταύτην καταχειθεῖσα. ἔνθα δὲ οἱ, τέμενος ἄτιμον. καὶ τάφος ἐξάγιστος, καὶ ναὸς ἀπόπτυστος, καὶ οὐδὲ θεατὸς, εὐσεβῶν ὄψεσι. καὶ ταῦτα δῆλον, ὡς

μέγιστα τῶν ἐκείνου κατηγορημάτων καὶ κυριώτατα. οὐκ ἀγνοῶν ὅτι δυσὶ μὲν καὶ τρισὶ τῶν περὶ τὰ βασίλεια κολάκων, καὶ τὴν ἀσέβειαν ὁμοτίμων. (τοὺς γὰρ ἄλλους ἑκὼν παρίημι.) τοσοῦτος ἐδόθη τῆς ἀσεβείας μισθός, ὥς τε τὸ λεῖπον ἐκώλυεν ἡ τοῦ ὀλίγου χρόνου, πᾶσαν αὐτοὺς ἂν ληΐζεσθαι τὴν ὑπὸ ῥωμαίοις γῆν τε καὶ θάλασσαν. εἰ μὴ θᾶττον πέρας ἐδόθη τοῖς πράγμασι δεξιόν. τοσοῦτον ὑπερέβαλλον λῃστείᾳ καὶ ἀπληστίᾳ, τοὺς πρὶν ἑκατοντάχειρας. αἱ δὲ τῶν ἐθνῶν ἀρχαί, οὐ τοῖς ἐπιεικεστάτοις, ἀλλὰ τοῖς ἀπανθρωποτάτοις ἐνεχειρίζοντο. καὶ μία ψῆφος ἦν εἰς ἀρχήν, ἡ παράβασις. καὶ τὸ τυχεῖν τῶν παρ᾽ ἐκείνου δωρεῶν, τοὺς τὰ κάκιστα περὶ ἑαυτῶν βουλευσαμένους. τί δέ, εἰ λέγοι μυστικῶν μεταθέσεις, καὶ μετακλίσεις διὰ μέσης νυκτὸς πολλάκις μεταβαλλομένων. καὶ περιτρεπομένων, ὥσπερ ἀμπώτιδας. ἐπεὶ καὶ δικάζειν ὁ γεννάδας ἠξίου, πάντα ἑαυτοῦ διὰ φιλοτιμίαν ποιούμενος. τάχα ἂν μικρὰ λίαν, ἐγκαλεῖν δόξαιμι, καὶ τὰ μέγιστα τοῖς μικροῖς καθυβρίζειν. πλήν γε ὁμολογείσθω ὅτι οὐκ ἠλυσίων πεδίων, ἄξια ταῦτα. οὐ δὲ τῆς ῥαδαμάνθυος ἐκεῖσε δόξης, ἧς μοίρας ἀξιοῦσιν ἐκεῖνον, οἱ τῆς αὐτῆς φατρείας τε καὶ τάξε-

ὡς, ἓν τῶν ἐκείνου θαυμάζειν ἔχω. πολλοὺς γὰρ
τῶν αὐτῷ συνήθων τε καὶ γνωρίμων, ἐκ τῆς
κατὰ τὴν ἀσίαν διατριβῶν μάλιστα, ἐκεῖ γὰρ
μὲν κατὰ πᾶσαν σπουδήν. ὡς δράσων θαυ-
μάσια οἷα, καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐπιβρόου, μεμνη-
μένους τῶν ὑποσχέσεων, ἐπεὶ δὲ παρεῖεν, τοῦ-
το ἐκεῖνο αἱ τῶν ψήφων κλοπαὶ, καὶ τῶν ὄψε-
ων ἀπάται. τοὺς μὲν, τὸν δὲ τὸν τρόπον. τοὺς δὲ
τὸν, διαπαίζων. ἔστι δὲ οὓς καὶ τραπέζῃ φιλο-
φρονούμενος, καὶ πολὺ τὸ ἑταῖρε προπίνων,
καὶ λαρυγγίζων ἀντ' ἄλλου τινὸς δελεάμα-
τος, ἀπράκτους ἀπέπεμπεν. οὐκ ἔχοντας ὅ-
πω μέμψονται πλέον, ἐκείνῳ τῆς ἀπάτης,
ἢ σφίσιν αὐτοῖς τῆς κουφότητος. ἐκεῖνο δὲ
πῶς οὐκ ἐπαινετὸν, τῆς τοῦ φιλοσόφου παι-
δεύσεως. ὅτι τοσοῦτον ἀόργητος ἦν καὶ τῶν
παθῶν ὑψηλότερος κατὰ τοὺς τῶν πώπο-
τε τῶν βασιλέων ἀστρέπτους καὶ ἀκινήτους, καὶ
μὴ δ' αὖ εἴ τι γίνοιτο τοῦ προσώπου τι παρατρέ-
ψαντας. ἢ πάθους ἴχνος ἐπισημαίνοντας.
ὥσθ' ὅτε μετὰ βοῶν καὶ σεισμῶν ἐπλήρου τὰ
βασίλεια διηχάζων, ὥσπερ αὐτὸς ὢν ὁ τυραν-
νούμενος καὶ ζημιούμενος, οὐκ ἄλλοις ταῦ-
τα πάσχουσιν ἐπαμύνων, ταῦτα μὲν οὐδὲ λό-
γου τινὸς ἀξιώσομεν. ἐκεῖνο δὲ, τίς ἀγνοεῖ τῶν ἁ-
πάντων. ὅτι πολλοὺς προσιόντας οἱ, δημο-

σία καὶ τῶν ἀγροικοτέρων, ὥστε τυχεῖν τι-
νὸς ὧν ἄνθρωποι βασιλέων δέονται, παίων τε
πὺξ δημοσίᾳ καὶ λὰξ ἐναλλόμενος, οὔπω διε-
ύθει κακῶς, ὥς τ' ἀγαπᾶν ἐκείνους τὸ μή τι
παθεῖν χαλεπώτερον. τὰς δὲ φυσήσεις τε
καὶ ἀντιφυσήσεις ἃς ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος καὶ
τὰ ἡμέτερα διασύρων, τοῖς γραϊδίοις ἀντεπε-
δείκνυτο, τὸ ἐπιβώμιον πῦρ ἀνάπτων, τοῦ λό-
γου θήγομεν. ἢ καλόν γε τοῦ Ῥωμαίων βασι-
λέως, τὰς γνάθους ὁρᾶν ἀσχημονούσας. καὶ
γέλωτα πολλὼ παρεχούσας, οὐ τοῖς ἔξωθεν
μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς, οἷς ταῦτα ποιῶν ἀ-
ρέσκειν ᾤετο. τὴν Ἀθηνᾶν δὲ οὐκ ἤκουε, τὴν ἑ-
αυτοῦ θεὸν, ὅτι καὶ τοῖς αὐλοῖς κατηράσα-
το. οἷς ἐνασχημονοῦσαν ἑαυτὴν κατεμάνθανεν.
ἀντ' ἐσόπτρου χρησαμένη τῷ ὕδατι. τὰς δὲ
προπόσεις τε καὶ φιλοτησίας ἃς δημοσίᾳ
ταῖς πόρναις προὔπινέ τε καὶ ἀντιπροὔπινε-
το, ὑποκλέπτων τὸ ἀσελγὲς μυστηρίου προσχή-
ματι, πῶς οὐ θαυμάζειν ἄξιον. ταῦτα τοῖς μὲν
ἄλλοις ἡ πεῖρα παρέστησε. καὶ ἡ δυναστεία προ-
λαβοῦσα τὴν ἐξουσίαν. ἐμοὶ δὲ καὶ πόῤῥωθεν,
τρόπον τινὰ ἑωρᾶτο. ἐξ οὗ τῷ ἀνδρὶ συνεγε-
νόμην Ἀθήνησιν. ἦλθε γὰρ κἀκεῖσε, ἄρτι τῶν
κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ νεωτερισθέντων, τὸν
βασιλέα, τοῦτο αὐτὸ παραιτησάμενος. διτ-

ὸς δὲ αὐτοῦ τῆς ἐπιδημίας ὁ λόγος. ὁ μὲν,
εὐπρεπέστερος, καθ᾽ ἱστορίαν τῆς ἑλλάδος καὶ
τῶν ἐκεῖσε παιδευτηρίων. ὁ δὲ, ἀπορρητότε-
ρος καὶ οὐ πολλοῖς γνώριμος, ὥς τε τοῖς ἐκεῖ-
σε θύταις καὶ ἀπατεῶσι περὶ τῶν καθ᾽ ἑαυ-
τὸν συγγενέσθαι, οὔπω παρρησίαν ἐχούσης
τῆς ἀσεβείας. τότε γίνωσκον, οὐ φαῦλος ἐγὼ
τοῦ ἀνδρὸς εἰκαστὴς οἶδα γενόμενος. καίτοι
γε οὐ τῶν εὖ πεφυκότων περὶ ταῦτα εἷς ὤν.
ἀλλ᾽ ἐποίει με μαντικὸν, ἥ τε τοῦ ἤθους ἀνωμαλία.
καὶ τὸ περιττὸν τῆς ἐκστάσεως. εἴπερ μάντις
ἄριστος, ὅς τις εἰκάζειν οἶδε καλῶς. οὐδενὸς γὰρ
ἐδόκει μοι σημεῖον εἶναι χρηστοῦ, αὐχὴν ἀπαγής.
ὦμοι παλλόμενοι, καὶ ἀνασηκούμενοι. ὀφθαλ-
μὸς σοβούμενος. καὶ περιφερόμενος, καὶ μα-
νικὸν βλέπων. πόδες ἀστατοῦντες, καὶ μετο-
κλάζοντες. μυκτὴρ ὕβριν πνέων, καὶ περι-
φρόνησιν. προσώπου σχηματισμοὶ καταγέλα-
στοι τὸ αὐτὸ φέροντες. γέλωτες ἀκρατεῖς τε
καὶ βρασματώδεις. νεύσεις καὶ ἀνανεύσεις,
σὺν οὐδενὶ λόγῳ. λόγος ἱστάμενος, καὶ κοπτό-
μενος πνεύματι. ἐρωτήσεις ἄτακτοι καὶ ἀσύ-
νετοι. ἀποκρίσεις οὐδὲν τούτων ἀμείνους, ἀλ-
λήλους ἐπεμβαίνουσαι καὶ οὐκ εὐσταθεῖς, οὐ-
δὲ τάξει προϊοῦσαι παιδεύσεως. τί ἂν τὰ καθ᾽
ἕκαστον γράφοιμι. τοιοῦτον πρὸ τῶν ἔργων, ἐθεα

σάμην, ὃν καὶ ἤδη τῶν ἔργων ἐγνώρισα. καὶ ἔμοι παρῆσάν τινες τῶν τηνικαῦτα συνόντων καὶ ἀκουσάντων, οὐ χαλεπῶς ἂν ἐμαρτύρησαν. οἷς ἐπειδὴ ταῦτα ἐθεασάμην, εὐθὺς ἐφθεγξάμην· οἷον κακὸν ἡ ῥωμαίων τρέφει. καὶ προαγορεύσας, καὶ γενέσθαι ψευδόμαντις ἐμαυτοῦ κατευξάμενος. κρεῖσσον γὰρ, ἢ τοιούτων πληρωθῆναι τὴν οἰκουμένην κακῶν, καὶ τοιοῦτον ἀναφανῆναι τέρας. οἷον οὔπω πρότερον. πολλῶν μὲν ἤδη κλυσμῶν θρυλλουμένων. πολλῶν δὲ ἐμπρησμῶν καὶ βρασμῶν γῆς καὶ χασμάτων. ἔτι δὲ ἀνδρῶν ἀπανθρωποτάτων καὶ θηρίων ἀλλοκότων τε καὶ συνθέτων. ὧν ἡ φύσις ἐκαινοτόμησε. ταύτῃ τοι καὶ τέλος ἄξιον ἠνέγκατο τῆς ἀπονοίας. ἐνταῦθα μόνον οὐκ ἀνασχομένου τοῦ θεοῦ τῆς συνήθους μακροθυμίας, ἔνθα πολλοῖς κακὸν ἦν τὸ φιλάνθρωπον. καὶ πολλὴν μὲν ἔμελλε παρέξειν ἀθυμίαν τοῖς κατορθοῦσι. πολλὴν δὲ τοῖς ἁμαρτάνουσι καταφρόνησιν, ὡς οὐκ ἐφορῶντος οὐδενὸς τὰ ἡμέτερα. οὐδὲ οὔσης τινὸς κυβερνήσεως ἢ ἀνταποδόσεως, ἀλλὰ τοῦ αὐτομάτου τὸ πᾶν φέροντός τε καὶ περιτρέποντος. ὃ διανοίας ἐστὶ πονηρᾶς, καὶ λίαν ἐπισφαλῶς περὶ τῶν μεγίστων διακειμένης. ταῦτα τῶν γαλιλαίων ἡμῶν. ταῦ-

τα τῶν ἀτίμων τὰ διηγήματα. ταῦτα οἱ τὸν ἐσταυρωμένον προσκυνοῦντες ἡμεῖς. ταῦτα οἱ τῶν ἁλιέων μαθηταί. καὶ τῶν ἀπαιδεύτων ὡς αὐτοὶ λέγουσι. ταῦτα οἱ τοῖς γραϊδίοις συγκαθεζόμενοι. καὶ συμψάλλοντες. ταῦτα οἱ ταῖς μακραῖς νηστείαις ἐκτετηγμένοι, καὶ ἡμιθνῆτες. ταῦτα οἱ μάτην ἀγρυπνοῦντες ἡμεῖς καὶ ταῖς παννύχοις στάσεσι παραληροῦντες, καὶ ὑμᾶς καταβάλλοντες. ποῦ εἰσιν οἱ γραμματικοί. ποῦ εἰσιν οἱ σύμβουλοι. ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν τινος ἀσόφων, ὥς γ' οὕτω ὑμῖν δοκεῖ, λαμβάνω τὸν ἐπινίκιον. ποῦ αἱ θυσίαι καὶ τελεταὶ καὶ μυστήρια. ποῦ σφάγια φανερά τε καὶ ἀφανῆ. ποῦ τέχνη κατὰ τῶν ἐντόμων ἐπινοουμένη. ποῦ τερατεία προγνώσεως, καὶ σημεῖα ἐγγαστριμύθων. ποῦ βαβυλὼν ἡ ἔνδοξος θρυλλουμένη. καὶ οἰκουμένη πᾶσα πολεμουμένη, δι' ὀλίγου καὶ ἐνιαυτοῦς αἵματος. ποῦ δὲ οἱ ἐν τῇ χειρὶ κραζόμενοι πέρσαι καὶ μῆδοι. ποῦ δὲ οἱ προπεμπόμενοι καὶ παραπέμποντες καὶ προπέμποντες. καὶ προπολεμοῦντες, καὶ συμπολεμοῦντες θεοί. ποῦ αἱ κατὰ χριστιανῶν μαντεῖαι καὶ ἀπειλαὶ, καὶ ἡ κατὰ προθεσμίαν κατάλυσις ἡμῶν, μέχρις ὀνόματος. οἴχεται πάντα. διέψευσται. διερρύηκεν. ὄναρ ἐφάνη, τῶν ἀσεβῶν τὰ. κομπάσματα. ὁ μὲν

ὅσω τοῦ ἰούδα βασιλεῖ ἰεζεκίας, ἐλθόντος
ἐπ' αὐτὸν δυνάμει πολλῇ τῶν ἀλλοφύλων τι-
νὸς βασιλέως, καὶ στρατοπέδῳ κυκλώσαντος
τὴν ἱερουσαλὴμ, λόγους τε βλασφήμους καὶ
ἀσεβεῖς κατά τε τοῦ βασιλέως καὶ αὐτοῦ τοῦ
θεοῦ πικρῶς ἀποῤῥίψαντος, ὡς οὐδ' ἂν ὁτι-
οῦν γένηται περισώσοντος ἐκ τῆς αὐτοῦ δυνα-
στείας τὴν πόλιν, εὐθὺ τὸ ἱερὸν ἐλθὼν, καὶ τὴν
ἐσθῆτα περιῤῥηξάμενος, δακρύων τε περιχέ-
ων πηγὰς, καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἀνατεί-
νας, τὸν θεὸν τῆς σενναχηρεὶμ βλασφημίας ἐ-
πιμαρτύρεται. καὶ κεῖνον ἔκδικον γενέσθαι,
τῆς τῶν ἀπειλουμένων ὑπερηφανίας ἐπι-
ζητεῖ. εἶδες κύριε λέγων. ὅσα ὠνείδισέ σε ὁ
ἀλλόφυλος, τὸν θεὸν τοῦ ἰσραήλ. εἶδες κύριε
μὴ παρασιωπήσῃς. καὶ οὐκ ἐψεύσθη γε τῆς αἰ-
τήσεως. ἀλλ' ᾔσθετο ἔργῳ, τῆς ἑαυτοῦ μανίας
ὁ θεομάχος. καὶ ἀπῆλθεν ἄπρακτος μετὰ
τῶν ἀπειλῶν, ὑπό τινος ἀοράτου δυνάμεως
ἐπιπεσούσης ἄφνω. καὶ τὸ πολὺ τῆς στρα-
τιᾶς ἀποβαλών. καὶ ἀγγελίᾳ πικρᾷ μετα-
νάστας, ἀδοκήτως λυούσῃ καὶ τὴν πολιορ-
κίαν καὶ τὰς ἐλπίδας. ταῦτα ἰεζεκίας
ὁ τὴν πολλὴν περιβεβλημένος δύνα-
μιν. ὁ τῆς μεγάλης βασιλεὺς ἱερουσαλήμ.
ὁ τάχα ἂν ἀποκρουσάμενος, καὶ δι' ἑαυτοῦ τὸν

πολέμιον. ἡμεῖς δὲ οἷς μόνον καὶ ὅπλον καὶ τεῖχος καὶ ἄλλο πᾶν ἀμυντήριον, ἡ πρὸς τὸν θεὸν ἐλπὶς ὑπελείπετο πᾶσαν ἀνθρωπίνην περιῃρημένοις καὶ περικεκομμένοις ἐπικουρίαν παντάπασι, τίνα ἄρα ἕτερον, ἢ τὸν τῆς εὐχῆς ἀκροατὴν, ἢ κωλυτὴν τῶν ἀπειλουμένων ἕξειν ἐμέλλομεν, ἢ τὸν ὀμνύοντα κατὰ τῆς ὑπερηφανίας θεὸν ἰακώβ. ὢ τῶν ἀπίστων διηγημάτων, ὢ τῆς τῶν ἐλπιζομένων θρασύτητος. ἐπηγγέλθημεν ἀντ' ἄλλου τινὸς ἱερείου τοῖς δαίμοσι. καὶ ἡ μεγάλη τοῦ θεοῦ κληρονομία. τὸ ἅγιον ἔθνος. τὸ βασίλειον ἱεράτευμα μιᾶς ἆθλον ἐλπίδος καὶ ἑνὸς πολέμου νικητήριον ἐγινόμεθα. ταῦτα χριστιανοῖς παρὰ σοῦ ἀνθ' ὧν ἐσώθης διὰ τῶν κακῶς τὰ εὐθίχειρα; ταῦτα κυρίῳ τῷ θεῷ ἀνταπέδωκας; πρότερον μὲν οὖν ἡνίκα ἔτι ἀνεῖχε καὶ ἀνεβάλλετο τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ὀργὴν ὁ θεὸς, καὶ οὔπω πάντα τὸν ἑαυτοῦ ζῆλον ἐξέκαυσεν, ἀλλ' ὑψηλὸν ἔτι κατὰ τῶν ἀσεβῶν εἶχε τὴν χεῖρα καὶ τὸ τόξον ἐνέτεινε μὲν καὶ ἡτοίμασε, κατεῖχε δὲ βίᾳ. καὶ ὥσπερ τι νόσημα ὕπουλον καὶ κακόηθες, ἐκραγῆναι πρότερον ὅλην αὐτοῦ τὴν πονηρίαν ἀνέμενεν. ὅσπερ δὴ θεοῦ κρίσεως νόμος, ἵν' ἢ σώσῃ μετανοίᾳ, ἢ κολάσηται δικαιότερον, τότε μὲν δυσαναχε-

τοῦντες τοῖς γινομένοις, καὶ πρὸς τὸ μέλλον κάμνοντες, οὐ γὰρ ἐφέρομεν τὴν ἀποκρυπτομένην αὐτοῦ τοῖς οἰκείοις χρηστότητα, ἐκείνας ἠφίεμεν πρὸς τὸν θεὸν τὰς φωνάς. τὰς μὲν ὡς δεσπότην ἐπικαλούμενοι. τὰς δὲ, ὡς πρὸς πατέρα χρηστὸν ποτνιώμενοι. τὰς δὲ, οἷον ὀνειδίζοντες καὶ δικαιολογούμενοι πρὸς αὐτὸν, οἷα τὰ τῶν ἀλγούντων. ἵνα τί ἀπώσω ὁ θεὸς εἰς τέλος. ὠργίσθη ὁ θυμός σου ἐπὶ πρόβατα νομῆς σου. καὶ μνήσθητι τῆς συναγωγῆς σου ἧς ἐκτήσω ἀπ' ἀρχῆς, ἣν περιεποιήσω τοῖς τοῦ μονογενοῦς λόγου σου πάθεσιν, ἣν τῆς μεγάλης σου διαθήκης ἠξίωσας καὶ εἵλκυσας εἰς οὐρανὸν τῷ καινῷ μυστηρίῳ, καὶ τῷ ἀρραβῶνι τοῦ πνεύματος. καὶ ἔπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν εἰς τέλος. ὑπομιμνήσκοντες ὅσα ἐπονηρεύσαντο κατὰ τῶν ἁγίων σου, οἱ ἐχθροὶ, καὶ κατὰ τῶν ἑορτῶν σου ἐκαυχήσαντο. τὴν ῥομφαίαν τε προεκαλούμεθα. καὶ τὰς αἰγυπτιακὰς μάστιγας, καὶ δικάσαι τὴν ἑαυτοῦ δίκην ἠξιοῦμεν καὶ διαναστῆναί ποτε διεκελευόμεθα, κατὰ τῶν ἀσεβῶν. ἕως πότε ἁμαρτωλοὶ κύριε λέγοντες. ἕως πότε ἁμαρτωλοὶ καυχήσονται. τόν τε λαόν σου ταπεινώσουσι. καὶ τὴν κληρονομίαν σου κακώσουσι. φθέγξονται τε ὁμοίως

ἀνομίαν καὶ δράσουσι. καὶ μὴν κἀκείνας ἔ-
τι τὰς ἱερὰς καὶ τούτων οἰκειοτέρας φωνὰς,
ἔθου ἡμᾶς εἰς ἀντιλογίαν καὶ ὕβριν τοῖς γείτοσιν
ἡμῶν. παραβολήν τε τοῖς ἔθνεσι. καὶ γέλω-
τα πᾶσιν ἀνθρώποις, ἄμπελόν τέ τινα ἐλέ-
γομεν. καὶ ἐξ αἰγύπτου μετενηνεγμένην
τῆς σκοτεινῆς ἀθεΐας καὶ εἰς κάλλος πίστεως
αὐξηθεῖσαν καὶ μέγεθος. εἶτα τὸν φραγμὸν
περιῃρημένην. τὴν φρουροῦσαν τέως ἡμᾶς ἐ-
πισκοπὴν τοῦ θεοῦ. καὶ πᾶσι τοῖς διοδεύ-
ουσιν ἐκκειμένην πονηροῖς δυνάσταις καὶ λελυ-
μασμένην ἀγρίῳ συῒ, τῷ τὴν κακίαν ἰδιά-
ζοντι πονηρῷ καὶ κακίας βορβόρου γέμον-
τι. ταῦτα μὲν οὖν πρότερον καὶ διενοούμην,
καὶ ἀνεβόων πρὸς τὸν θεόν. νυνὶ δὲ, οἵας ἀνθ'
οἵων μεταλαμβάνω φωνάς. θρηνῶ δὲ λοιπὸν
τῶν ἀσεβῶν τὴν ἀπώλειαν. καὶ γίνομαι φι-
λάνθρωπος τοῖς μισοῦσι καὶ τοιαῦτα φθέγ-
γομαι. πῶς ἐγένοντο εἰς ἐρήμωσιν. ἐξάπινα
ἐξέλιπον. ἀπώλοντο διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν.
ὡς κονιορτὸς ὃν ὑφείλετο λαῖλαψ. ὡς χνοῦς
ὑπ' ἀνέμου διαῤῥιπτούμενος. ὡς ἑωθινὴ δρό-
σος. ὡς ῥοῖζος πεμφθέντος βέλους. ὡς βολὴ
βροντῆς. ὡς ἀστραπὴ διάττουσα. εἰ μὲν οὖν νῦν
μεταβληθεῖεν, καὶ τῆς πολλῆς παυσάμενοι
πλάνης καὶ μέθης, μεταδιώξαιεν τὴν ἀλή-

θειαν, τάχα ἄν τι γένοιτο κέρδος αὐτοῖς καὶ τοῦ
πτώματος. ἐπειδὴ καὶ τὸ παιδευθῆναι πολ-
λάκις, εἰς καλὸν τοῖς πταίουσιν. εἰ δ' ἐπὶ τῆς
αὐτῆς μένοιεν γνώμης, καὶ περιέχοιντο τῶν
εἰδώλων ἔτι, καὶ ὁ μηδὲ τοὺς ἠλιθίους παι-
δεύει, σωφρονισθεῖσι τῇ συμφορᾷ, τὴν μὲν Ἱε-
ρουσαλὴμ θρηνεῖ τοσοῦτον Ἱερεμίας, ὥς τε
καὶ τοῖς ἀψύχοις, διακελεύεται θρηνεῖν καὶ
τῶν τειχῶν προκαλεῖται δάκρυον. τούτοις δὲ τίς
εὑρεθήσεται θρῆνος ἐπάξιος. ἢ τίς ἂν ὀδύραιτο
τῶν παρόντων, ἀφεὶς τὰ τῆς μελλούσης δα-
κρύειν κολάσεως. ἀνθ' ὧν ἠφρονεύσαντο καὶ ἐ-
μακρύνθησαν, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει
παρὰ τὸν κτίσαντα. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ
τοῖς λατρεύουσι τῷ θεῷ ἐπανέστησαν. καὶ χεῖ-
ρα ἐπανετείναντο δυσσεβῆ. καὶ τοιούτων κα-
κῶν ἀξίαν. ταῦτα μὲν οὖν ὅπη τῷ θεῷ φίλον
οὕτως ἐχέτω. τίς οἶδεν εἰ ὁ λύων τοὺς πεπεδη-
μένους θεὸς καὶ ἀνάγων ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ
θανάτου, τὸν βαρύν τε καὶ κάτω νεύοντα, ὁ
μὴ βουλόμενος τοῦ ἁμαρτωλοῦ τὸν θάνατον,
ἀλλὰ τὴν ἐπάνοδον, ὁ καὶ ἡμᾶς καθημένους
ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου φωτίσας καὶ συ-
νετίσας, καὶ τούτους ποτὲ ἀναλήψεται, καὶ
ποιμανεῖ τῇ ποιμαντικῇ ῥάβδῳ, τὴν βαρεῖαν
καὶ σιδηρᾶν καταθέμενος. ἐμοὶ δὲ πάλιν

πρὸς ὃν αὐτὸν ἐπινίκιον ἀνασδραμεῖται ὁ λό-
γος. ἔπεσε Βὴλ, συνετρίβη Δαγὼν, ἐληέγ-
χθη ὁ Σαρών. κατῃσχύνθη ὁ Λίβανος. οὐκ ἔτι
οὐ μὴ εἴπωσι τῷ μωρῷ ἄρχειν, τῷ ἀκινήτῳ
καὶ ἀναισθήτῳ τῶν εἰδώλων συντάγματι.
οὐδὲ ζητήσουσι μίαν θεὸν ἀκαρῶν, ἢ εἴ τι ταύ-
της ἐστὶ γελοιότερον. οὐκ ἔστι τὰ ἄλση περι-
νοήσουσι καὶ τὰ ὑψηλὰ, καὶ πᾶν ὄρος εὔκο-
μον καὶ κατάσκιον. οὐκ ἔτι θύσουσι τοὺς υἱοὺς
αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας τοῖς δαιμονίοις.
ὅπερ πάλαι ὁ Ἰσραὴλ ὑπὸ τῶν προφητῶν
ὠνειδίζετο. ἀλλὰ τί τούτων ἐμοί. πρὸς τὰ πα-
ρόντα καὶ ἡμέτερα τρέψομαι. οὐκ ἔστι τοῖς
ἱεροῖς οἴκοις ἡμῶν πονηρῶς ἐμβλέψουσιν. οὐκ
ἔτι μιανοῦσιν αἵματι μιαρῷ τὰ τῆς καθαρω-
τάτης καὶ ἀναιμάκτου θυσίας ἐπώνυμα θυ-
σιαστήρια. οὐ δὲ βωμοῖς ἀθέοις τὰ ἄβατα κα-
ταισχυνοῦσιν. οὐκ ἔστι συλήσουσι καὶ βεβηλώ-
σουσιν ἀναθήματα. πλεονεξίαν ἀσεβείᾳ μί-
ξαντες. οὐκ ἔτι καθυβρίσουσι πολιὰν ἱερέ-
ων. σεμνότητα διακόνων. αἰδῶ παρθένων,
οὐκ ἔστι σπλάγχνοις ἁγίων ἀνατμηθέντων ἐ-
παφήσουσι, συῶν μιαρίαν. ἵν᾽ ὁμοῦ τε τῆς τρο-
φῆς καὶ τῶν σπλάγχνων ἐμφορηθῶσιν. οὐκ
ἔτι προσάξουσι πῦρ μαρτύρων μνήμασιν. ὡς
ἄλλων ἐφέξοντες ἄθλησιν, τοὺς καὶ αὐτῶν

ἀτιμίαις. οὐκ ἔτι πυρὶ καταναλώσουσιν ἁ-
γίων λείψανα, ὅσοι τοῖς ἀτιμοτάτοις συνατιμά-
σαντες, καὶ τοῖς ἀνέμοις δώσουσιν, ἵνα καὶ τῆς
ὀφειλομένης τιμῆς τοῖς τοιούτοις ἀποστερήσω-
σιν. οὐκ ἔτι καθέδραν λοιμῶν συγκροτήσαν-
τες τὴν κατ' ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, ἔτι
δὲ προφητῶν καὶ ἀποστόλων, καὶ αὐτοῦ τοῦ
χριστοῦ βλασφημίαις ἐνσυφήσουσιν. οὐκ ἔ-
τι πανηγυρίσουσι καθ' ἡμῶν. νόμῳ τῆς κι-
βδήλου παιδεύσεως ἀποκλείσαντες. ὡς ὁ-
μοῦ τούτῳ καὶ τὰς γλώσσας ἡμῶν ἐμφρά-
ξοντες. δέσμιοι τοὺς λόγους τοὺς βασιλι-
κούς τε καὶ σοφιστικούς. τοὺς ἀφύκτους συλ-
λογισμούς σου καὶ τὰ ἐνθυμήματα. ἴδω-
μεν οἷα καὶ παρ' ἡμῖν οἱ ἁλιεῖς καὶ ἄγροικοι
φθέγξονται. μετάστησον ἦχον ᾠδῶν σου,
καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου διακελεύεταί σοι
προφήτης ἐμός. ᾀδέτω δὲ αὖθις σὺν ἐλευθε-
ρίᾳ δαβὶδ, ὁ τὸν ὑψηλὸν γολίαθ λίθοις μυστι-
κοῖς καταβαλών. ὁ διὰ τῆς πραότητος νι-
κήσας πολλούς. καὶ διὰ τῆς πνευματικῆς ἁρ-
μονίας θεραπεύσας σαοὺλ τὸν ὑπὸ πονηροῦ δαί-
μονι συμπνιγόμενον. σβεσάτω τὸ πῦρ ὁ δα-
δοῦχος. ἀπτέτωσαν τῷ νυμφίῳ αἱ φρόνιμοι
καὶ ἱεραὶ παρθένοι τὰς ἑαυτῶν λαμπάδας.
ἀποθέσθω τὴν πορνικὴν ἱεροφάντης στολήν.

ἱερεῖς ἐνδύσασθε δικαιοσύνην. καὶ κατὰ στο-
λὴν δόξης ἀντὶ πνεύματος ἀκηδίας. καὶ τὸν
μέγαν καὶ ἄπιλον χιτῶνα χριστοῦ, τὸ ἡμέτε-
ρον κόσμημα. σιγάτω σὸς κῆρυξ τὰ ἄτιμα.
φθεγγέσθω κῆρυξ ἐμὸς τὰ ἔνθεα. παῦσον
σου τὰς γοητικὰς καὶ μαντικὰς βίβλους. αἱ
προφητικαὶ δὲ καὶ ἀποστολικαὶ μόναι ἀνελι-
ττέσθωσαν. ἐπίσχες σου τὰς αἰσχρὰς καὶ σκότους
γεμούσας νύκτας. ἀντεγερῶ τὰς ἱερὰς ἐγὼ
καὶ λαμπρὰς παννυχίδας. φράξον τὰ ἄδυ-
τά σου καὶ τὰς εἰς ᾅδου φερούσας ὁδούς. ἐ-
γὼ τὰς φανερὰς καὶ φερούσας πρὸς οὐρα-
νὸν, ἐξηγήσομαι. πόσαι ταῦτα ἂν κατεπρά-
ξαντο ὅπλων παρασκευαὶ καὶ μηχανημάτων
ἐπίνοιαι. πόσαι μυριάδες ἀνδρῶν καὶ φάλαγ-
γες, ὅσα ἱκετεύοντες μόνον ἡμεῖς, καὶ θεὸς
βουληθεὶς κατειργάσατο. λόγῳ τὸ σκότος ἔλυ-
σε. λόγῳ τὸ φῶς ὑπέστησε. ἥδρασε γῆν. ἐγύρω-
σεν οὐρανόν. ἀστέρας ἔταξεν. ἔπειρεν ἀέρα,
θάλασσαν ὥρισε. ποταμοὺς εἵλκυσε. ζῶα ἐ-
ψύχωσεν. ἄνθρωπον πρὸς ἑαυτὸν ἐμόρφωσε.
κόσμον τοῖς ἅπασι περιέθηκε. λόγῳ καὶ τὴν
νῦν σκοτόμαιναν λύσας εἰς φῶς ἅπαντα καὶ
τάξιν καὶ ἁρμονίαν τὴν αὐτὴν, ἐπανήγαγεν.
οὐκ ἔτι μὲν λίχνοι καὶ ἀπατηλοὶ δαίμονες
δυναστεύουσιν. οὐκ ἔτι δὲ καθυβρίζεται κτί-

σις ἐν

σις ἐν σχήματι τιμῆς ἀντὶ θεοῦ προσκυνουμένη, κατάβαλε τὸν τριπτόλεμον σου καὶ τοὺς κελεοὺς καὶ τοὺς μυστικοὺς δράκοντας. αἰσχύνθητί ποτε τὰς τοῦ θεολόγου σου βίβλοις ὀρφέως. δέξαι τοῦ καιροῦ τὸ δῶρον, τὴν ἀσχημοσύνην σοι συγκαλύπτοντος. εἰ δὲ ταῦτα μῦθοι καὶ πλάσματα, ἐγὼ σοὶ τὰ τῆς νυκτὸς ἀποκαλύψω μυστήρια. οὐκέτι φθέγγεται δρῦς οὐκ ἔτι λέβης μαντεύεται. οὐκ ἔτι πυθία πληροῦται, οὐκ οἶδ' ὧν τινων πλὴν μύθων καὶ ληρημάτων. πάλιν ἡ κασταλία σεσίγηται καὶ σιγᾶ. καὶ ὕδωρ ἐστὶν οὐ μαντευόμενον, ἀλλὰ γελώμενον. πάλιν ἀνδριὰς ἄφωνος ὁ ἀπόλλων. πάλιν ἡ δάφνη φυτόν ἐστι μύθῳ θρηνούμενον. πάλιν ἀνδρόγυνος ὁ διόνυσος, καὶ χορὸς μεθυόντων ἐξηρτημένος, καὶ τὸ μέγα του μυστήριον ὁ φαλλός, καὶ πρὸς ὕμνῳ τῷ καλῷ, θεὸς παθαινόμενος. πάλιν σεμέλη κεραυνῷ βάλλεται. πάλιν ἀμφιγυήεις ἥφαιστος, ἀλλὰ ταχὺς εἰς μοιχῶν εὕρεσιν, καὶ θεὸς κατηθαλωμένος εἰ καὶ κλυτοτέχνης. καὶ θβροΐτης ὀλύμπιος. πάλιν δεσμώτης ἄρης διὰ μοιχείαν μετὰ τοῦ δήμου, καὶ τοῦ φόβου, καὶ τῶν κυνδοιμῶν. καὶ θαυματίας διὰ θρασύτητα. πάλιν ἀφροδίτη πόρνη γινωμένη τε αἰσχρῶς, καὶ γάμων αἰσχρῶν ὑπηρέτις, πάλιν ἀθηνᾶ παρ-

θένος τε ἐστὶ καὶ τίκτει δράκοντα. πάλιν ὁ ἡρακλῆς μαίνεται. μᾶλλον δὲ μαινόμενος πέπαυται. πάλιν τὰ πάντα γίνεται δι᾽ ἀσέλγειαν καὶ ἀκαθαρσίαν ὁ ζεύς. ὁ τῶν θεῶν μήστωρ καὶ ὕπατος. καὶ μόνος μὲν πάντας σὺν πᾶσι τοῖς οὖσιν ἀνέλκων θεούς, αὐτὸς δ᾽ ὑπὸ πάντων οὐ καθελκόμενος. πάλιν τοῦ διὸς τάφος ἐν κρήτῃ δείκνυται. ἀλλ᾽ ἴδω σου τὸν κερδῷον, καὶ τὸν λόγιον ἐναγώνιον, συγκρύπτω τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ παρατρέχω σου τὸν θεόν, αἰδοῖ τοῦ θεάματος. σὺ δέ μοι προσκύνει τὸ σιώχνον τοῦ λόγου καὶ τὸ σακέλλιον. σὺ σου μόνον αἰδέσιμον. αἱ παραιγυπτίοις δι᾽ ἀνδρογύνων τιμαὶ τοῦ νείλου. αἵ τε ἴσιδες καὶ οἱ μενδήσιοι θεοὶ καὶ οἱ ἄπιδες. τἄλλα τε ὅσα πλάττεις ἢ γράφεις θηρία σύνθετα καὶ ἀλλόκοτα. γελῶ σου τὸν πᾶνα καὶ τὸν πρίαπον. καὶ τὸν ἑρμαφρόδιτον. καὶ τοὺς ἀπὸ μανίας περικεκομμένους ἢ διεσπασμένους θεούς. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῇ σκηνῇ παρήσω. καὶ τοῖς κοσμοῦσιν αὐτοὺς ποιηταῖς. ἐγὼ δὲ εἰς παραίνεσίν τινα καταλύσω τὸν λόγον. ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες. νέοι τε καὶ πρεσβῦται. ὅσοι τε εἰς τὸ βῆμα τοῦτο τελεῖτε. καὶ ὅσοι τὴν κάτω τέταχθε χώραν. πάντες ὅσους ἐλυτρώσατο κύριος. πρότερον μὲν ἐκ τοῦ

πλάνης καὶ τῆς ἀθείας, νυνὶ δὲ τῆς ἐπα-
ναστάσεως τῶν ἐθνῶν. καὶ τῶν ἤδη γε παρόντων
κακῶν καὶ προσδοκωμένων ἀκούσατε λό-
γον ἀνδρὸς οὐ μετρίως τὰ τοιαῦτα πεπαι-
δευμένου, ἔκ τε τῶν ὁσημέραι συμβαινόντων
καὶ τῶν παλαιῶν ἱστοριῶν καὶ βίβλων καὶ
πράξεων. μέγα μὲν τὸ μηδενὸς πειραθῆναι τῶν
δυσχερῶν. ἴσως δὲ οὐδὲ μέγα, εἴπερ ἀληθὴς
ὁ λόγος· ὅτι ὃν ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει. μα-
στιγοῖ δὲ, πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται, καὶ οὗ
κήδεται, ἀλλὰ μέγα μὲν τὸ μηδὲ τὴν ἀρχὴν
τυχεῖν ἁμαρτόντας, ἢ μὴ τὰ μέγιστα. ἐπειδὴ
τὸ παντελῶς ἀναμάρτητον, ὑπὲρ τὴν ἀν-
θρωπίνην φύσιν ἔταξεν ὁ θεός. δεύτερον
δὲ ὥς ἔμοιγε δοκεῖ τὸ πταίσαντάς τι καὶ παι-
δευθέντας, εἶτα ἐπανελθόντας ἐν αἰσθήσει
γοῦν διαμεῖναι τῆς παιδαγωγίας. καὶ φεύγειν
δευτέραν ἐκ δευτέρας κακίας μάστιγα. τοι-
γάρ τοι καὶ ἡμεῖς ἔργῳ τῆς θείας παιδεύσεως ἐ-
παισθώμεθα. δείξωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀξίους οὐχ
ὧν πρότερον πεπόνθαμεν, ἀλλ' ὧν ὕστερον τετυ-
χήκαμεν. ἀπολογησώμεθα ὑπὲρ τῆς κατα-
σχούσης ἡμᾶς συμφορᾶς. ὅτι οὐχ ὡς κακοῦρ-
γοι τοῖς ἔθνεσι παρεδόθημεν. ἀλλ' ὡς παῖδες
ἐσωφρονίσθημεν. μὴ οὖν λαθώμεθα τῆς ζά-
λης ἐν τῇ γαλήνῃ. μὴ δὲ τῆς ἀρρωστίας ἐν τῷ

καιρῷ τῆς ὑγιείας· μηδὲ τῆς αἰχμαλωσίας,
ἀνασωθέντες εἰς τὴν ἱερουσαλήμ· μηδὲ τῆς αἰ-
γύπτου, μετὰ τὴν αἴγυπτον· μὴ ποιήσωμεν ἀ-
μείνω τὸν τῆς κακοπαθείας καιρὸν τοῦ τῆς ἀ-
νέσεως· ποιήσωμεν δὲ εἰ φαινοίμεθα τότε μὲν
συνεσταλμένοι, καὶ μετριάζοντες, καὶ πά-
σας εἰς οὐρανὸν ἀνατείνοντες τὰς ἐλπίδας·
νυνὶ δὲ ἐπαιρόμενοι καὶ χαυνούμενοι· καὶ
πάλιν εἰς τὰς αὐτὰς ἀναστρέφοντες ἁμαρτί-
ας, ἐξ ὧν εἰς τὰς συμπεσούσας ἡμῖν συμφο-
ρὰς ὑπήχθημεν· μὴ οὕτω τέκνα μή· λέγει που
νουθετῶν ὁ ἱερεὺς ἠλεὶ τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας
εἰς θεὸν ἁμαρτάνοντας· ἀλλ' εἰδότες ὅτι ῥᾷ-
όν ἐστιν, εὐπραγίαν ἀπελθοῦσαν ἀνακαλέσα-
σθαι, ἢ παραγινομένην ἐκ θεοῦ διασώ-
σασθαι, τὴν μὲν γὰρ, τὸ σωφρονεῖν ἐπανάγει,
τὴν δὲ, διαλύει τὸ ῥάθυμον, καὶ ὅτι τὰ σώ-
ματα κάμνοντα μὲν, ταῖς θεραπείαις ἀναφέρεται
καὶ ταῖς ἐνδείαις· ἀνενεγκόντα δὲ, ταῖς κατὰ μικρὸν
ἀμελείαις καὶ ταῖς πλησμοναῖς, πάλιν ὑπορρεῖ,
καὶ πρὸς τὰς αὐτὰς ἀρρωστίας ἐπάνεισι· ταῦτα
εἰδότες, καὶ ἀλλήλους διδάσκοντες, γενώμεθα ἡ-
μῶν αὐτῶν· καὶ σωφρόνως τὸν καιρὸν διαθώμεθα
πρῶτον μὲν ἀδελφοὶ πανηγυρίσωμεν· μὴ
φαιδρότητι σώματος, μηδὲ ἐσθῆτος ἐξαλλα-
γαῖς, καὶ ποικιλίαις· μηδὲ κώμοις καὶ με-

θαις. ὧν κοίταις καὶ ἀσελγείαις τὸν καρπὸν ἔμαθες, μηδὲ ἄνθεσι στέφωμεν ἀγυιάς. μηδὲ μύρων αἰσχύναις, τραπέζας. μηδὲ πρόθυρα καλλωπίσωμεν. μὴ τῷ αἰσθητῷ φωτὶ καταλαμπέσθωσαν οἰκίαι μηδὲ συναυλίαις καὶ κρότοις περιηχείσθωσαν. οὗτος μὲν γὰρ ἑλληνικῆς ἱερομηνίας ὁ νόμος. ἡμεῖς δὲ μὴ τούτοις τὸν θεὸν γεραίρωμεν, μηδὲ τὸν παρόντα καιρὸν ἐπαίρωμεν, οἷς οὐκ ἄξιον. ἀλλὰ ψυχῆς καθαρότητι, καὶ διανοίας φαιδρότητι. καὶ λύχνοις τοῖς ὅλον τὸ σῶμα φωτίζουσι τῆς ἐκκλησίας. θείοις λέγω θεωρήμασι καὶ νοήμασιν ἐπί τε τὴν ἱερὰν λυχνίαν ἐγειρομένοις. καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην καταλάμπουσι. μικρόν μοι πρὸς τοῦτο τὸ φῶς, πάντα ὅσα ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ πανηγυρίζοντες ἀνάπτουσιν ἄνθρωποι. ἔχω τι καὶ μύρον (ἀλλ' ᾧ χρίονται μόνον ἱερεῖς τε καὶ βασιλεῖς ὄντι περικάλλῳ τε καὶ πολυτελεῖ, καὶ δι' ἡμᾶς κενωθέντι.) μεγάλης μυρεψοῦ τέχνης συγκείμενον. εἴθε μοι γένοιτο τούτου τοῦ μύρου τὴν εὐωδίαν προσβαλεῖν τῷ θεῷ. ἔχω καὶ τράπεζαν τὴν πνευματικὴν ταύτην καὶ ἔνθεον. ἣν ἡτοίμασέ μοι κύριος ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με. ᾗ προσαναπαύομαι καὶ τρυφῶ, καὶ οὐδὲν ἐξυβρίζω διὰ τὸν κόρον. ἀλλὰ καὶ κοιμίζω πά

σαν παθῶν ἐπανάστασιν. ἔχω καὶ ἄνθη πάν-
των ἐαρινῶν εὐανθέστερά τε καὶ μονιμώτε-
ρα. τοῦ ἀγροῦ τοῦ πλήρους, ὃν εὐλόγησε κύριος, τοὺς
ἱερεῖς καὶ εὐώδεις ποιμένας καὶ διδασκάλους
καὶ τοῦ λαοῦ, ὅσον καθαρόν τε καὶ ἔκκριτον.
τούτοις στεφανωθῆναι βούλομαι καὶ πομπεύειν.
τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνισάμενος. καὶ τὸν δρό-
μον τελέσας. καὶ τὴν πίστιν τηρήσας, κατὰ
τὸν ἱερὸν ἀπόστολον. ἀναλάβωμεν ὕμνους, ἀν-
τὶ τυμπάνων. ψαλμῳδίαν ἀντὶ τῶν αἰσχρῶν
λυγισμάτων καὶ ᾀσμάτων. κρότον εὐχαριστήριον,
ἀντὶ κρότων θεατρικῶν. καὶ χειρῶν πρᾶ-
ξιν εὔηχον. σύννοιαν ἀντὶ γέλωτος. ἀντὶ μέ-
θης ἔμφρονα λόγον. ἀντὶ θρύψεως, σεμνοπρέ-
πειαν. εἰ καὶ ὀρχήσασθαι δεῖ σε, ὡς πανηγυ-
ριστὴν καὶ φιλέορτον, ὄρχησαι μέν. ἀλλὰ μὴ τὴν
ἡρωδιάδος ὄρχησιν, τῆς ἀσχήμονος. ἧς ἔργον,
βαπτιστοῦ θάνατος. ἀλλὰ τὴν δαβὶδ ἐπὶ τῇ
καταπαύσει τῆς κιβωτοῦ. ἣν ἡγοῦμαι τῆς
εὐκινήτου καὶ πολυστρόφου κατὰ θεὸν πορεί-
ας εἶναι μυστήριον. πρῶτον μὲν δὴ τοῦτο καὶ
μέγιστον, τῆς ἐμῆς παραινέσεως. δεύτερον
δὲ χαλεπὸν μὲν οἶδα λόγον ἐρῶν, καὶ δυσπα-
ράδεκτον τοῖς πολλοῖς. φιλεῖ γὰρ ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ
ἀντιδρᾶν κακῶς γινόμενος ἄνθρωπος. ἄλλως
τε ἢ κἂν δικαίαν ἔχῃ τὴν ὀργὴν ἐξ ὧν πέπον

θεν ἥκιστα λόγου πείθεσθαι χαλινοῖς, τὸν θυμὸν ἀνακόπτοντος. ἀκουσθῆναι δὲ ὅμως καὶ προσδεχθῆναι ἄξιον. μὴ ἀπλήστως χρησώμεθα τῷ καιρῷ, μὴ κατατρυφήσωμεν τῆς ἐξουσίας. μὴ πικροὶ γενώμεθα τοῖς ἠδικηκόσι. μὴ ὧν κατέγνωμεν, ταῦτα πράξωμεν. ἀλλ' ὅσον φυγεῖν τὰ δεινὰ τῆς μεταβολῆς ἀπολαύσαντες, ὅσον εἰς ἀντίδοσιν ἥκει μισήσωμεν. αὐτάρκης δίκη τοῖς γε μετρίοις, τὸ τῶν λελυπηκότων δέος. καὶ τὸ προσδοκῆσαι ταῦτα παθεῖν, ὧν εἰσιν ἄξιοι. καὶ οἰκείῳ συνειδότι βασανισθῆναι. ἃ γάρ τις ὡς πεισόμενος δέδοικε, ταῦτα πέπονθε καὶ μὴ πάθῃ. καὶ πλείω παρ' αὐτοῦ τυχόν. ἢ τῶν δρασάντων κολάζεται. μὴ τοίνυν θελήσωμεν τὴν ὀργὴν μετρηθῆναι, μηδὲ φανῶμεν ἐλάττους κολάσαι τῆς ἀξίας. ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πᾶν εἰς πρᾶξαι μὴ δυνάμεθα, τὸ πᾶν συγχωρήσωμεν. γενώμεθα τούτῳ κρείττους τῶν ἠδικηκότων, καὶ ὑψηλότεροι. δείξωμεν τί μὲν διδάσκουσιν ἐκείνους οἱ δαίμονες. τί δὲ ἡμᾶς ἐκπαιδεύει χριστός. ὃς οἷς πέπονθε τὸ ἔνδοξον μεῖζον ἔχων, οὐχ ἧττον νενίκηκεν οἷς δυνάμενος οὐ πεποίηκεν. ἓν ἀντιδῶμεν τῷ θεῷ χαριστήριον. αὐξήσωμεν χρηστότητι τὸ μυστήριον. εἰς δέον τῷ καιρῷ χρησώμεθα. νικήσωμεν ἐνθάδε

κεία τοὺς τυραννήσαντας. καὶ μάλιστα μὲν
φιλανθρωπίᾳ ἔστω τὸ συγχωροῦν. καὶ ἡ τῆς ἐν-
τολῆς δύναμις, τὴν ἴσην ἀντιδιδοῦσα φιλαν-
θρωπίαν ἡμῖν. ἐν οἷς αὐτοὶ χρήζομεν. ᾧ γὰρ
μέτρῳ μετροῦμεν, ἀντιμετρεῖσθαι γινώσκο-
μεν. εἰ δὲ καὶ λίαν τις πικρῶς ἔχει, ἀφῶμεν
θεῷ τοὺς λελυπηκότας καὶ τῷ ἐκεῖθεν δι-
καστηρίῳ, μηδὲν τῆς μελλούσης ὀργῆς διὰ τῆς
ἡμετέρας χειρὸς ἐλαττώσωμεν. μὴ δήμευσιν
ἐννοήσωμεν. μὴ βήμασι παραστήσωμεν. μὴ πα-
τρίδος ὑπερορίσωμεν. μὴ μάστιξιν αἰκισώμε-
θα. μηδέ τι τῶν ὅσα πεπόνθαμεν, ἵν' εἴπω τι
συντόμως δράσωμεν. ποιήσωμεν καὶ κείνους ἐ-
πιεικεστέρους, εἰ ἄρα δυνηθῶσι, τῷ καθ' ἡμᾶς
ὑποδείγματι. εἴτω πέπονθεν υἱός, εἴτω πα-
τήρ, εἴτω γυνὴ συγγενής, φίλος, ἢ ἄλλος τις
τῶν τιμίων, πᾶσι τὸ παθεῖν ἔμμισθον κατα-
στήσωμεν, διὰ τοῦ πεῖσαι φέρειν καρτερῶς ἃ
πεπόνθασι. τί γὰρ μεῖζον αὐτοῖς, ἢ ἄλλο τι χα-
ριούμεθα. εἴπω καὶ τὸ μέγιστον ὧν νῦν πάσχομεν;
δήμοις καταβοῶνται καὶ πόλεσιν οἱ διώξαν-
τες ἐν θεάτροις. ἐν ἀγοραῖς. ἐν συλλόγοις. τὰ
παλαιὰ μακαρίζεται. τὰ νέα στηλιτεύεται.
καὶ παρ' αὐτῶν τῶν συνδιωξάντων, ὃ καὶ πα-
ράδοξον. αὐτοὶ καθέλκονται παρ' αὐτῶν
μετὰ πάσης καταβοήσεως οἱ θεοί, ὡς πολὺν

αὐτοὺς ἀπατήσαντες χρόνον. καὶ ὅτε τῆς ἀ
πάτης ἐληλεγμένης. καὶ ὁ χθὲς προσκυνη/
τής, σήμερον ὑβριστής. τύπων, τί μεῖζον ἐπι/
ζητοῦμεν. νῦν ταῦτα καὶ ἴσως μικρὰ τοῖς
ἀθλίοις. ἔσται καιρὸς ἡνίκα ὄψομαι τοὺς ἐμοὺς
ὑβριστὰς, καὶ τὸν μέγαν τοῦτον καθηγητὴν, τὴν
ἑαυτῶν ἀποκλαιομένους κακίαν. ἡνίκα ἂν
πᾶσα κρίνηται καὶ βασανίζηται πονηρία.
ἐῶ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἡμέτερα. καὶ τὰς καθ' ἡ/
μῶν ἐκεῖθεν ἀποκειμένας μάστιγας. ἀλλὰ
καὶ ὧδε τοὺς σοὺς δίελθε λόγους καὶ φό/
βους. οὐ ποιηταῖς μόνοις ἀλλὰ καὶ ἀνδράσι
φιλοσόφοις ἀρέσκοντας, τοὺς πυριφλεγέ/
θοντάς σου καὶ τοὺς κωκυτούς. καὶ τοὺς ἀ/
χέροντας. οἷς ἀδικίαν κολάζουσι. τάνταλος.
τιτυός. ἰξίων. ἰουλιανὸς ταύτης ὁ βασιλεὺς
ὑμῶν τῆς φατρείας, μετ' ἐκείνων ἀριθμηθή
σεται. καὶ πρὸ ἐκείνων, κατά γε τὸν ἐμὸν
λόγον καὶ ὅρον. οὐ δίψῃ κολαζόμενος ἐν λί
μναις ἐπιχειλείοις. ἢ κορυφῆς ὑπερτέλλοντα
δειμαίνων πέτρον ὡς τῇ τραγῳδίᾳ δοκεῖ. ἀεὶ
μὲν ἀνωθούμενον. ἀεὶ δὲ κατασυρόμενον. οὐδὲ
ῥοιζουμένῳ τροχῷ συγκυκλούμενος. οὐδὲ ὄρ
νισι, τὸ ἧπαρ κειρόμενος, οὔποτε λεῖπον, ἀεὶ δὲ
πληρούμενον. εἴτε ἀληθῆ ταῦτά ἐστιν εἴτε μῦ
θος, παραδεικνὺς τὴν ἀλήθειαν ἐν τοῖς παλά

σμασιν. ἀλλ' ὀψόμεθα τέως καὶ οἵοις τηνικαῦτα κολαζόμενον. καὶ ὡς πολὺ τούτων χαλεπωτέροις εἴπερ πρὸς μέτρον τῶν ἁμαρτανόντων αἱ τίσεις καὶ αἱ ἀνταποδόσεις. τοῦτό σοι ἀντὶ πολλῶν ξεινήϊον ὦ λῷστε καὶ συνετώτατε. ἵνα σοι προσείπω τοῖς σοῖς. ταῦτα οἱ τῶν λόγων ἀποκλεισθέντες ἡμεῖς, κατὰ τὴν μεγάλην καὶ θαυμαστήν σου νομοθεσίαν. ὁρᾷς ὡς οὐκ εἰς τέλος ἐμέλλομεν σιωπήσεσθαι, οὐδὲ ἀλογίαν κατακριθήσεσθαι τοῖς σοῖς δόγμασιν, ἀλλὰ ῥήξειν φωνὴν ἐλευθέριον, καὶ τῆς σῆς ἐλεγκτικὴν ἀλογίας; οὔτε τοῦ νειλώου καταράκτας ἐπισχεῖν μηχανή τις. τοὺς ἀπ' αἰθιοπίας εἰς αἴγυπτον πίπτοντας, οὔτε ἡλιακὴν ἀκτῖνα, κἂν πρὸς ὀλίγον νέφει καλύπτηται, οὔτε χριστιανῶν γλῶτταν πεδῆσαι, τὰ ὑμέτερα στηλιτεύουσαν. ταῦτά σοι βασίλειος καὶ γρηγόριος οἱ τῆς σῆς ἐγχειρήσεως ἀντίθετοι καὶ ἀντίτεχνοι. ὡς αὐτός τε ᾤου καὶ τοὺς ἄλλους ἔπειθες, ἀποσεμνύνων ἡμᾶς οἷς ἠπείλεις, καὶ θήγων πλέον πρὸς τὴν εὐσέβειαν, οὓς καὶ βίῳ καὶ λόγῳ, καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους ὁμονοίᾳ περιφανεῖς καὶ γνωρίμους ἔτι ἀπὸ τῆς ἑλλάδος εἰδώς, τὴν κυκλώπειον ἐτίμας τιμήν. καὶ τελευταίους ἐταμιεύου τῷ διωγμῷ. καὶ δῶρον ἐπινίκιον ἴσως ἐπε-

νόεις τοῖς δαίμοσι, μέγα τι καὶ μεγαλοπρε-
πὲς, εἰ σὲ ἀπὸ τῆς προσόδου ἀποδέξονται
ἐπανήκοντα. ἢ καὶ συναρπάσειν πρὸς τὸ
σὸν βάραθρον ἤλπισας, κακῶς οἰόμενος. οὐ
γὰρ ἀγεννέστεροι τῶν νεανίσκων ἐκείνων ἡμεῖς,
τῶν ἐν πυρὶ δροσισθέντων. καὶ θῆρας νικησάν-
των ἐκ πίστεως. καὶ μητρὶ γυναικὶ καὶ ἱερεῖ
γυναικοτρόφῳ προθύμως συγκινδυνευσάν-
των. καὶ δειξάντων ὅτι μόνον τῶν ἁπάντων
πίστις ἀνάλωτον. ἢ τούτων δὴ τῶν ἐπὶ σοῦ νεα-
νίσκων, ὧν ὁ μὲν, τὴν μητέρα τῶν σῶν θεῶν
καθυβρίσας, καὶ βωμὸν διασπείρας, προ-
σήχθη μὲν ὡς κατάκριτος. ἐξῆλθε δὲ, ὡς νικη-
φόρος. καὶ πολλά σου τῆς ἁλουργίδος καὶ τῶν
λόγων καταγελάσας, ὡς ψηφολογικῶν καὶ
γελοίων, μετὰ πλείονος ἐξῆλθε τῆς παῤῥη-
σίας. ὡς ἄν τις ἀπὸ δείπνου ἐπαναστρέφων, καὶ
λαμπρᾶς ἑστιάσεως. ὁ δὲ, ἅπαν τὸ σῶμα δορ-
καλίσι καταξανθεὶς εἰς βάθος, καὶ μικρὰ
πνέων ἔτι τοῖς τραύμασι, τοσοῦτον ἀπεῖχεν ἐν-
διδόναι πρὸς τὰς βασάνους, ἢ δεινόν τι τῶν
παρόντων νομίζειν, ὥστε ἐπειδή τι τοῦ σώ-
ματος εἶδεν ἀνεπηρέαστον ταῖς πληγαῖς, καὶ
προσῃτιᾶτο τοὺς βασανιστὰς, ὡς ὑβριστὰς, καὶ
οὐ πᾶν τὸ σῶμα τιμήσαντας. ἀλλά τι παρέν-
τας ἄξαντον καὶ ἀνίδρον. παραδεικνὺς ἅμα

τὴν κνήμην· ὡς μόνην διαφυσῶσαν τοὺς ὄνυ-
χας· καὶ μηδὲ ταύτης φείδεσθαι διακελευό-
μενος. οὗτος ὁ λόγος σοι τῶν πορφυρείου ψευ-
σμάτων καὶ ληρημάτων. οἷς ὑμεῖς ὡς θείαις φω-
ναῖς ἀγάλλεσθε. ἢ τοῦ σοῦ μισοπώγωνος εἴτ' οὖν
ἀντιοχικοῦ, ἀμφότερα γὰρ ἐπιγράφεις τῷ
λόγῳ, οὔ τι χριστιανοῖς ἀτιμότερον. ὃν τότε
μὲν ἡ πορφυρεὶς, μέγαν ἐποίει, καὶ οἱ πάντα τὰ
σὰ θαυμάζοντες κόλακες. νῦν δὲ πάντων ἐστὶ πε-
ριφθειρόμενος. καὶ περισυρόμενος. καὶ τοῖς
συμπεπονηκόσιν ὁμοῦ γελώμενος. εἶεν ὦ σὺ, τῷ
μὲν ἀπερίττῳ τοῦ στόματος, καὶ τῷ μηδὲ πώ-
ποτε τυχεῖν ἀπεπτήσεως ἐξ ἀπληστίας, μέγα
φυσᾷς ὡς δή τι θαυμάσιον λέγων. ὅτι δὲ χρι-
στιανοὺς ἤλασας οὕτω πικρῶς, καὶ τοσοῦτον
ἔθνος καὶ οὕτως ἱερὸν παραναλώσας, ἑκὼν
παρατρέχεις, καίτοι γε ἑνὸς μὲν ἀνδρὸς ἀπε-
πτήσαντος, ἢ ἐρυγὰς φυσικὰς ἀφέντος, τί πα-
ρὰ τοῦτο τῷ κοινῷ βλάβος. τοσούτου δὲ διωγ-
μοῦ κινηθέντος, καὶ τοσαύτης καινοτομη-
θείσης συγχύσεως, πῶς οὐκ ἀνάγκη πᾶσαν τὰ
ῥωμαίων ἔχειν κακῶς. ὥς περ οὖν ἐσχηκότα
φαίνεται. αὕτη σοι παρ' ἡμῶν στήλη τῶν ἡρα-
κλείων στηλῶν ὑψηλοτέρα τε καὶ περιφα-
νεστέρα. αἱ μὲν, γὰρ ἐφ' ἑνὸς τόπου πεπήγασι.
καὶ μόνοις εἰσὶ θεαταὶ, τοῖς ἐκεῖσε ἀφικνου-

μένοις. τὴν δὲ, οὐκ ἔστι μὴ πανταχοῦ καὶ πᾶσι γνωρίζεσθαι κινουμένην. ἣν καὶ ὁ μέλλων ὑπολήψεται χρόνος εὖ οἶδα σέ τε καὶ τὰ σὰ στηλιτεύουσαν. καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας παιδεύουσαν, μή τινα τοιαύτην κατὰ θεοῦ τολμᾶν ἐπανάστασιν, ἵνα μὴ τὰ ὅμοια δράσαντες, τῶν ἴσων καὶ ἀντιτύχωσιν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΘΕΟΦΑΝΙΑ ΕΙΤ' ΟΥΝ ΓΕΝΕΘΛΙΑ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ.

Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε. Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε. Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε. ᾄσατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ. καὶ ἵν' ἀμφότερα συνελὼν εἴπω, εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, διὰ τὸν ἐπουράνιον, εἶτα ἐπίγειον. Χριστὸς ἐν σαρκὶ τρόμῳ καὶ χαρᾷ ἀγαλλιᾶσθε. τρόμῳ διὰ τὴν ἁμαρτίαν, χαρᾷ διὰ τὴν ἐλπίδα. Χριστὸς ἐκ παρθένου, γυναῖκες, παρθενεύετε. ἵνα Χριστοῦ γένησθε μητέρες. τίς οὐ προσκυνεῖ τὸν ἀπ' ἀρχῆς. τίς οὐ δοξάζει τὸν τελευταῖον. πάλιν τὸ σκότος λύεται. πάλιν τὸ

φῶς ὑφίσταται. πάλιν αἴγυπτος σκότῳ κο-
λάζεται. πάλιν ἰσραὴλ στύλῳ φωτίζεται.
ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας,
ἰδέτω φῶς μέγα τῆς ἐπιγνώσεως. τὰ ἀρχαῖα
παρῆλθεν. ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά.
τὸ γράμμα, ὑποχωρεῖ, τὸ πνεῦμα, πλεονε-
κτεῖ. αἱ σκιαὶ, παρατρέχουσιν. ἡ ἀλήθεια, ἐπει-
σέρχεται. ὁ μελχισεδὲκ, συνάγεται. ὁ ἀμή-
τωρ ἀπάτωρ γίνεται. ἀμήτωρ τὸ πρότερον,
ἀπάτωρ τὸ δεύτερον. νόμοι φύσεως κατα-
λύονται. πληρωθῆναι δεῖ τὸν ἄνω κόσμον.
χριστὸς κελεύ, μὴ ἀντιτείνωμεν. πάντα τὰ
ἔθνη κροτήσατε χεῖρας. ὅτι παιδίον ἐγεννή-
θη ἡμῖν υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ
τοῦ ὤμου αὐτοῦ. τῷ γὰρ σταυρῷ συνεπαίρε-
ται. καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεγάλης
βουλῆς τοῦ πατρὸς ἄγγελος. ἰωάννης βοά-
τω, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου. κἀγὼ βοή-
σομαι τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν. ὁ ἄσαρ-
κος σαρκοῦται. ὁ λόγος παχύνεται. ὁ ἀόρα-
τος, ὁρᾶται. ὁ ἀναφὴς, ψηλαφᾶται. ὁ ἄχρονος,
ἄρχεται. ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται. ἰησοῦς χρι-
στὸς, χθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
νας. ἰουδαῖοι σκανδαλιζέσθωσαν. ἕλληνες
διαγελάτωσαν. αἱρετικοὶ γλωσσαλγείτω-
σαν. τότε πιστεύσουσιν, ὅταν ἴδωσιν εἰς οὐρα-

τὸν ἄνθρωπον ἐρχόμενον. εἰ δὲ μή τό γε, ἀλλ' ὅταν ἐξ οὐρανῶν ἐρχόμενον, καὶ ὡς κειμένην καθεζόμενον. ταῦτα μὲν ὕστερον. τὰ δὲ νῦν θεοφάνια ἡ πανήγυρις, εἴτ' οὖν γενέθλια. λέγεται γὰρ ἀμφότερα δύο κλήσεων προσηγορουμένων ἑνὶ πράγματι. ἐφάνη γὰρ θεὸς ἀνθρώποις διὰ γεννήσεως. τὸ μὲν ὤν, καὶ ἀεὶ ὢν ἐκ τοῦ ἀεὶ ὄντος, ὑπὲρ αἰτίαν καὶ λόγον. (οὐ δὲ γὰρ ἦν τοῦ λόγου λόγος ἀνώτερος.) τὸ δὲ δι' ἡμᾶς, γενόμενος ὕστερον. ἵν' ὁ τὸ εἶναι δοὺς, καὶ τὸ εὖ εἶναι χαρίσηται. μᾶλλον δὲ ἐρρύσαντας ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ εὖ εἶναι διὰ κακίαν, πρὸς αὐτὸ πάλιν ἐπαναγάγῃ διὰ σαρκώσεως. ὄνομα δὲ τῷ φανῆναι μὲν, θεοφάνια. τῷ δὲ γεννηθῆναι, γενέθλια. τοῦτ' ἔστιν ἡμῖν ἡ πανήγυρις. τοῦτο ἑορτάζομεν σήμερον, ἐπιδημίαν θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἵνα πρὸς θεὸν ἐκδημήσωμεν, ἢ ἐπανέλθωμεν. οὕτω γὰρ εἰπεῖν οἰκειότερον. ἵνα τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποθέμενοι, τὸν νέον ἐνδυσώμεθα. καὶ ὥσπερ ἐν τῷ ἀδὰμ ἀπεθάνομεν, οὕτως ἐν τῷ χριστῷ ζήσωμεν χριστῷ καὶ συγγενόμενοι. καὶ συσταυρούμενοι. καὶ συνθαπτόμενοι. καὶ συνανιστάμενοι. δεῖ γάρ με παθεῖν τὴν καλὴν ἀντιστροφήν. καὶ ὥσπερ ἐκ τῶν χρηστοτέρων ἦλθε τὰ λυπηρὰ, οὕτως ἐκ τῶν λυπηρῶν ἐπανελθεῖν τὰ χρηστότερα, οὗ

γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις· καὶ εἰ ἡ γεῦσις κατέκρινε, πόσω μᾶλλον τὸ χριστοῦ πάθειν ἐδικαίωσε. τοιγαροῦν ἑορτάζωμεν, μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ κοσμικῶς, ἀλλ' ὑπερκοσμίως· μὴ τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἡμετέρου. μᾶλλον δὲ, τὰ τοῦ δεσπότου· μὴ τὰ τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ τὰ τῆς ἰατρείας· μὴ τὰ τῆς πλάσεως, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀναπλάσεως. ἔσται δὲ τοῦτο πῶς; μὴ πρόθυρα στεφανώσωμεν· μὴ χοροὺς στησώμεθα· μὴ κοσμήσωμεν ἀγυιάς· μὴ ὀφθαλμὸν ἑστιάσωμεν· μὴ ἀκοὴν καταυλήσωμεν, μὴ ὄσφρησιν ἐκθηλύνωμεν· μὴ γεῦσιν, καταπορνεύσωμεν· μὴ ἁφῇ χαρισώμεθα ταῖς προχείροις εἰς κακίαν ὁδοῖς καὶ εἰσόδοις τῆς ἁμαρτίας· μὴ ἐσθῆτι μαλακισθῶμεν, ἁπαλῇ καὶ περιῤῥεούσῃ· ἧς τὸ κάλλιστον, ἀχρηστία· μὴ λίθων διαυγείαις· μὴ χρυσοῦ περιλάμψεσι· μὴ χρωμάτων τεχνάσμασι ψευδομένων τὸ φυσικὸν κάλλος, καὶ κατὰ τῆς εἰκόνος ἐξευρημένων· μὴ κώμοις καὶ μέθαις· οἷς κοίτας καὶ ἀσελγείας οἶδα συνεζευγμένας, ἐπειδὴ κακῶν, διδασκάλων κακὰ τὰ μαθήματα· μᾶλλον δὲ πονηρῶν σπερμάτων, πονηρὰ τὰ γεώργια, μὴ στιβάδας ὑψηλὰς πηξώμεθα σκηνοποιοῦντες τῇ γαστρὶ τὰ τῆς θρύψεως· μὴ τιμήσωμεν οἴνων τοὺς ἀνθοσμίας,

ἀνθοσμίας,

οσμίας, ὀψοποιῶν μαγγανείας. μύρων πο-
λυτελείας. μὴ γῆ καὶ θάλασσα τὴν τιμίαν
ἡμῖν κόπρον δωροφορείτωσαν. οὕτω γὰρ ἐ-
πὶ τὸ τιμᾶν οἶδα τρυφήν. μὴ ἄλλος ἄλλον ἀκρα-
σίᾳ νικᾶν σπουδάζωμεν. ἀκρασία γὰρ ἐμοὶ,
πᾶν τὸ περιττὸν καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν. καὶ
ταῦτα πεινώντων ἄλλων καὶ δεομένων, τῶν
ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ τε καὶ κράματος. ἀλλὰ ταῦτα
μὲν Ἕλλησι παρῶμεν. καὶ ἑλληνικοῖς κόμποις
καὶ πανηγύρεσιν. οἳ καὶ θεοὺς ὀνομάζουσι κνί-
σσαις χαίροντας, καὶ ἀκολούθως τὸ θεῖον τῇ
γαστρὶ θεραπεύουσι. πονηροὶ πονηρῶν δαιμό-
νων καὶ πλάσται καὶ μυσταγωγοὶ καὶ μύσται
τυγχάνοντες. ἡμεῖς δὲ, οἷς λόγος τὸ προσκυ-
νούμενον, κἄν τι δέῃ τρυφᾶν, ἐν λόγῳ τρυφήσω-
μεν. καὶ θείῳ νόμῳ καὶ διηγήμασι. τοῖς τε ἄλ-
λοις, καὶ ἐξ ὧν ἡ παροῦσα πανήγυρις. ἵν᾽ οἰ-
κεῖον ᾖ τὸ τρυφᾶν, καὶ μὴ πόρρω τοῦ συγκαλέ-
σαντος. ἢ βούλεσθε (καὶ γάρ εἰμι σήμερον ἑστιά-
τωρ ὑμῶν.) ἐγὼ τὸν περὶ τούτων παραθῶ λό-
γον, τοῖς καλοῖς ὑμῖν δαιτυμόσιν, ὡς οἷόν τε
δαψιλῶς τε καὶ φιλοτίμως. ἵν᾽ εἰδῆτε πῶς
δύναται τρέφειν ὁ ξένος τοὺς ἐγχωρίους, καὶ
τοὺς ἀστικοὺς, ὁ ἄγροικος. καὶ τοὺς τρυφῶν-
τας ὁ μὴ τρυφῶν. καὶ τοὺς πλουσίας λαμ-
προὺς, ὁ πένης τε καὶ ἀνέστιος. Ἄρξομαι δὲ

ἐντεῦθεν. καί μοι καθήρασθε καὶ νοῦν καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν, ὅσοι τρυφᾶτε τὰ τοιαῦτα. ἐπειδὴ περὶ θεοῦ καὶ θεῖος ὁ λόγος. ἵν᾽ ἀπέλθητε τρυφήσαντες ὄντως τὰ μὴ κενούμενα. ἔσται δὲ, ὁ αὐτὸς πληρέστατός τε ἅμα καὶ συντομώτατος. ὡς μήτε τῷ ἐνδεεῖ λυπεῖν, μήτε ἀηδὴς εἶναι διὰ τὸν κόρον. ΘΕΟΣ ἦν μὲν ἀεὶ, καὶ ἔστι καὶ ἔσται. μᾶλλον δὲ ἔστιν ἀεί. τὸ γὰρ ἦν καὶ ἔσται, τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς χρόνου τμήματα καὶ τῆς ῥευστῆς φύσεως, ὁ δὲ, ὢν ἀεί. καὶ τοῦτο αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνομάζει τῷ μωϋσεῖ χρηματίζων ἐπὶ τοῦ ὄρους. ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν ἔχει τὸ εἶναι. μήτε ἀρξάμενον, μήτε παυσόμενον. οἷόν τι πέλαγος οὐσίας ἄπειρον, καὶ ἀόριστον. πᾶσαν ὑπερεκπῖπτον ἔννοιαν καὶ χρόνου καὶ φύσεως. νῷ μόνῳ σκιαγραφούμενος, καὶ τούτῳ λίαν ἀμυδρῶς καὶ μετρίως. οὐκ ἐκ τῶν κατ᾽ αὐτὸν, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ἄλλης ἐξ ἄλλου φαντασίας συλλεγομένης, εἰς ἕν τι τῆς ἀληθείας ἴνδαλμα. πρὶν κρατηθῆναι, φεῦγον. καὶ πρὶν νοηθῆναι διαδιδράσκον. τοσαῦτα περιλάμπον ἡμῶν τὸ ἡγεμονικόν, καὶ ταῦτα κεκαθαρμένων, ὅσα καὶ ὄψιν ἀστραπῆς τάχος οὐχ ἱσταμένης. ἐμοὶ δοκεῖν, ἵνα τῷ ληπτῷ μὲν ἕλκῃ πρὸς ἑαυτό. τὸ γὰρ τελέως ἄληπτον, ἀνέλπιστον καὶ ἀνεπιχείρητον. τῷ δὲ, ἀλήπτῳ, θαυμά

ζητῆται· θαυμαζόμενον δὲ, ποθῆται πλέον· ποθούμενον δὲ, καθαίρῃ· καθαῖρον δὲ, θεοειδεῖς ἐργάζηται· τοιούτοις δὲ γινομένοις ὡς οἰκείοις ἤδη προσομιλῇ, (τολμᾷ τι νεανικὸν ὁ λόγος·) θεὸς θεοῖς ἑνούμενός τε καὶ γνωριζόμενος· καὶ τοσοῦτον ἴσως, ὅσον ἤδη γινώσκει τοὺς γινωσκομένους. Ἄπειρον οὖν τὸ θεῖον, καὶ δυσθεώρητον· καὶ τοῦτο πάντη καταληπτὸν αὐτοῦ μόνον ἡ ἀπειρία· κἂν τις οἴηται τῷ ἁπλῆς εἶναι φύσεως, ἢ ὅλον ἄληπτον εἶναι, ἢ τελέως ληπτόν, τί γὰρ ὂν, ἁπλῆς ἐστι φύσεως ἐπιζητήσωμεν· οὐ γὰρ δὴ τοῦτο φύσις αὐτῷ ἡ ἁπλότης· εἴπερ μὴ δὲ τοῖς συνθέτοις, μόνον τὸ εἶναι συνθέτοις. διχῇ δὲ τοῦ ἀπείρου θεωρουμένου, κατά τε ἀρχὴν καὶ τέλος· (τὸ γὰρ ὑπὲρ ταῦτα καὶ μὴ ἐν τούτοις, ἄπειρον·) ὅταν μὲν εἰς τὸν ἄνω βυθὸν ὁ νοῦς ἀποβλέψῃ, οὐκ ἔχων ὅποι στῇ καὶ ἀπερείσηται ταῖς περὶ θεοῦ φαντασίαις, τὸ ἐνταῦθα, ἄπειρον καὶ ἀνέκβατον, ἄναρχον προσηγόρευσεν· ὅταν δὲ εἰς τὰ κάτω καὶ τὰ ἑξῆς, ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον· ὅταν δὲ συνέλῃ τὸ πᾶν, αἰώνιον· αἰὼν γὰρ, οὔτε χρόνος οὔτε χρόνου τι μέρος· οὐδὲ γὰρ μετρητόν· ἀλλ' ὅπερ ἡμῖν ὁ χρόνος ἡλίου φορᾷ μετρούμενος, τοῦτο τοῖς ἀϊδίοις αἰών, τὸ συμπαρεκτεινόμενον τοῖς οὖσιν, οἷόν

τι χρονικὸν κίνημα καὶ διάστημα. ταῦτά μοι
περὶ θεοῦ πεφιλοσοφήσθω τανῦν. οὐ γὰρ
ὑπὲρ ταῦτα καιρός. ὅτι, μὴ θεολογία τὸ
προκείμενον ἡμῖν ἀλλ' οἰκονομία. θεοῦ δὲ ὅ-
ταν εἴπω. λέγω, πατρὸς, καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύ-
ματος. οὔτε ὑπὲρ ταῦτα τῆς θεότητος χεο-
μένης, ἵνα μὴ δῆμον θεῶν εἰσαγάγωμεν. οὔτε
ἐντὸς τούτων ὁριζομένης. ἵνα μὴ πενίαν θεό-
τητος κατακριθῶμεν. ἢ διὰ τὴν μοναρχίαν
ἰουδαΐζοντες. ἢ διὰ τὴν ἀφθονίαν ἑλληνί-
ζοντες. τὸ γὰρ κακὸν ἐν ἀμφοτέροις ὅμοιον,
κἂν ἐν τοῖς ἐναντίοις εὑρίσκηται. οὕτω μὲν
οὖν τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἃ καὶ τοῖς σεραφὶμ
συγκαλύπτεται καὶ δοξάζεται τρισὶν ἁγια-
σμοῖς, εἰς μίαν συνιοῦσι κυριότητα καὶ θε-
ότητα. ὃ καὶ ἄλλῳ τινὶ τῶν πρὸ ἡμῶν πε-
φιλοσόφηται, κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα.
ἐπεὶ δὲ οὐκ ἤρκει τῇ ἀγαθότητι τοῦτο τὸ κινεῖ-
σθαι μόνον τῇ ἑαυτῆς θεωρίᾳ, ἀλλ' ἔδει χυ-
θῆναι τὸ ἀγαθὸν καὶ ὁδεῦσαι, ὡς πλείονα εἶναι
τὰ εὐεργετούμενα, τοῦτο γὰρ τῆς ἄκρας ἦν ἀ-
γαθότητος, πρῶτον μὲν ἐννοεῖ τὰς ἀγγελι-
κὰς δυνάμεις καὶ οὐρανίους. καὶ τὸ ἐννόημα
ἔργον ἦν λόγῳ συμπληρούμενον, καὶ πνεύ-
ματι τελειούμενον. καὶ οὕτως ὑπέστησαν λαμ-
πρότητες δεύτεραι. λειτουργοὶ τῆς πρώτης

λαμπρότητος· εἴτε νοερὰ πνεύματα, εἴτε πῦρ οἷον ἄϋλον καὶ ἀσώματον, εἴτε τινὰ φύσιν ἄλλην ὅτι ἐγγυτάτω τῶν εἰρημένων ταύτας ὑποληπτέον. βούλομαι μὲν εἰπεῖν ὅτι, ἀκινήτους πρὸς τὸ κακὸν, καὶ μόνην ἐχούσας τὴν τοῦ καλοῦ κίνησιν· ἅτε περὶ Θεὸν οὔσας, καὶ τὰ πρῶτα ἐκ Θεοῦ λαμπομένας. τὰ γὰρ ἐνταῦθα, δευτέρας ἐλλάμψεως. πείθει δέ με μὴ ἀκινήτους ἀλλὰ δυσκινήτους, καὶ ὑπολαμβάνειν ταύτας καὶ λέγειν, ὁ διὰ τὴν λαμπρότητα ἑωσφόρος, σκότος διὰ τὴν ἔπαρσιν καὶ γενόμενος καὶ λεγόμενος· αἵ τε ὑπ' αὐτὸν ἀποστατικαὶ δυνάμεις, δημιουργοὶ τῆς κακίας τῇ τοῦ καλοῦ φυγῇ καὶ ἡμῖν πρόξενοι. οὕτω μὲν οὖν ὁ νοητὸς αὐτῷ καὶ διὰ ταῦτα ὑπέστη κόσμος, ὡς ἐμὲ γοῦν περὶ τούτων φιλοσοφῆσαι, μικρῷ λόγῳ τὰ μεγάλα σταθμώμενον. ἐπεὶ δὲ τὰ πρῶτα καλῶς εἶχεν αὐτῷ, δεύτερον ἐννοεῖ κόσμον ὑλικὸν καὶ ὁρώμενον. καὶ οὗτός ἐστι τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ σύστημά τε καὶ σύγκριμα. ἐπαινετὸν μὲν τῆς καθ' ἕκαστον εὐφυΐας, ἀξιεπαινετώτερον δὲ, τῆς ἐξ ἁπάντων εὐαρμοστίας καὶ συμφωνίας. ἄλλου πρὸς ἄλλό τι καλῶς ἔχοντος, καὶ πάντων πρὸς ἅπαντα, εἰς ἑνὸς κόσμου συμπλήρωσιν. ἵνα δείξῃ, μὴ μόνον οἰκείαν ἑαυ-

παρὰ φύσιν, ἀλλὰ καὶ πάντη ξένην ὑποστῆσαι δυ
νατὸς ὤν. οἰκεῖον μὲν γὰρ θεότητος, αἱ νοεραὶ
φύσεις, καὶ νῷ μόνῳ ληπταί. ξένον δὲ παν/
τάπασιν ὅσαι ὑπὸ τὴν αἴσθησιν. καὶ τούτων
αὐτῶν ἔτι περαιτέρω, ὅσαι παντελῶς ἄψυ
χοι καὶ ἀκίνητοι. ἀλλὰ τί τούτων ἡμῖν τά/
χα ἂν εἴποι τις τῶν λίαν φιλεόρτων καὶ θερ
μοτέρων. κέντει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν.
τὰ τῆς ἑορτῆς ἡμῖν φιλοσόφει. καὶ οἷς προ
καθεζόμεθα σήμερον. τοῦτο δὴ καὶ ποιήσω.
καὶ εἰ μικρὸν ἄνωθεν ἠρξάμην, οὕτω τοῦ πό
θου καὶ τοῦ λόγου βιαζομένων. Νοῦς μὲν οὖν
ἤδη καὶ αἴσθησις, οὕτως ἀπ᾽ ἀλλήλων διακρι
θέντα, τῶν ἰδίων ὅρων ἐντὸς εἱστήκεσαν. καὶ
τὸ τοῦ δημιουργοῦ λόγου μεγαλεῖον ἐν ἑαυτοῖς
ἔφερον. σιγῶντες ἐπαινέται τῆς μεγαλουρ/
γίας, καὶ διαπρύσιοι κήρυκες. οὔπω δὲ ἦν κρᾶ
μα ἐξ ἀμφοτέρων. οὐδέ τις μίξις τῶν ἐναν
τίων. σοφίας μείζονος γνώρισμα καὶ τῆς πε
ρὶ τὰς φύσεις πολυτελείας. οὐδὲ ὁ πᾶς πλοῦ
τος τῆς ἀγαθότητος γνώριμος. τοῦτο δὴ βου
ληθεὶς ὁ τεχνίτης ἐπιδείξασθαι λόγος, καὶ
ζῶον ἓν ἐξ ἀμφοτέρων, ἀοράτου τε λέγω καὶ
ὁρατῆς φύσεως, δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον. καὶ
παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαβὼν τὸ σῶμα, ἤδη προϋ
ποστάσης. παρ᾽ ἑαυτοῦ δὲ ζωὴν ἐνθείς, ὃ δή, νο

ερὰν ψυχὴν καὶ εἰκόνα θεοῦ οἶδεν ὁ λόγος,
οἷόν τινα κόσμον δεύτερον. ἐν μικρῷ μέγαν
ἐπὶ τῆς γῆς ἵστησιν. ἄγγελον ἄλλον. προσκυ
νητὴν μικτόν. ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως.
μύστην τῆς νοουμένης. βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς.
βασιλευόμενον ἄνωθεν. ἐπίγειον καὶ οὐράνιον.
πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον. ὁρατὸν καὶ νοούμε
νον. μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος. τὸν
αὐτὸν, πνεῦμα καὶ σάρκα. πνεῦμα, διὰ τὴν χά
ριν. σάρκα, διὰ τὴν ἔπαρσιν. τὸ μὲν, ἵνα μένη
καὶ δοξάζη τὸν εὐεργέτην. τὸ δὲ, ἵνα πάσχη,
καὶ πάσχων ὑπομιμνήσκηται καὶ παιδεύη
ται τῷ μεγέθει φιλοτιμούμενος. ζῶον ἐν
ταῦθα οἰκονομούμενον, καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστά
μενον. καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου τῇ πρὸς θεὸν
νεύσει θεούμενον. εἰς τοῦτο γάρ ἐμοὶ φέρει τὸ
μέτριον ἐνταῦθα φέγγος τῆς ἀληθείας. λαμ
πρότητα θεοῦ καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν, ἀξίαν
τοῦ καὶ συνδήσαντος καὶ λύσαντος. καὶ αὖ
θις συνδήσοντος ὑψηλότερον. τοῦτον ἔθετο
μὲν ἐν τῷ παραδείσῳ, ὅστις ποτὲ ἦν ὁ πα
ράδεισος οὗτος. τῷ αὐτεξουσίῳ τιμήσας. ἵν'
ᾖ τοῦ ἑλομένου τὸ ἀγαθὸν οὐχ ἧττον, ἢ τοῦ πα
ρασχόντος τὰ σπέρματα. φυτῶν ἀθανάτων
γεωργὸν, θείων ἐννοιῶν ἴσως τῶν. τε ἁπλουστέ
ρων, καὶ τῶν τελεωτέρων. γυμνὸν τῇ ἁπλό

τητι, καὶ ζωῇ τῇ ἀτέχνῳ. καὶ δίχα παντὸς ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος. τοιοῦτον γὰρ ἔπρεπεν εἶναι τὸν ἀπ᾽ ἀρχῆς. καὶ δίδωσι νόμον, ὕλην τῷ αὐτεξουσίῳ. ὁ δὲ νόμος, ἦν ἐντολή. ὧν τε μεταληπτέον αὐτῷ φυτῶν, καὶ οὗ μὴ προσαπτέον. τὸ δὲ ἦν τὸ ξύλον τῆς γνώσεως. οὔτε φυτευθὲν ἀπ᾽ ἀρχῆς κακῶς, οὔτε ἀπαγορευθὲν φθονερῶς. μὴ πεμπέτωσαν ἐκεῖ τὰς γλώσσας οἱ θεομάχοι. μηδὲ τὸν ὄφιν μιμείσθωσαν. ἀλλὰ καλὸν μὲν εὐκαίρως μεταλαμβανόμενον. θεωρία γὰρ ἦν τὸ φυτὸν, ὡς ἡ ἐμὴ θεωρία. ἧς μόνοις ἐπιβαίνειν ἀσφαλὲς, τοῖς τὴν ἕξιν τελεωτέροις. οὐ καλὸν δὲ τοῖς ἁπλουστέροις ἔτι καὶ τὴν ἔφεσιν λιχνοτέροις. ὥσπερ οὐδὲ τροφὴ τελεία λυσιτελὴς, τοῖς ἁπαλοῖς ἔτι καὶ δεομένοις γάλακτος. Ἐπεὶ δὲ φθόνῳ διαβόλου, καὶ γυναικὸς ἐπηρείᾳ, ἥν τε ἔπαθεν ὡς ἁπαλωτέρα, καὶ ἣν προσήγαγεν ὡς πιθανωτέρα, φεῦ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας. (ἐμὴ γὰρ ἡ τοῦ προπάτορος.) τῆς μὲν ἐντολῆς ἐπελάθετο τῆς δοθείσης, καὶ ἡττήθη τῆς πικρᾶς γεύσεως. ὁμοῦ τε τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου. καὶ τοῦ παραδείσου, καὶ τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν κακίαν ὑπερόριος γίνεται. καὶ τοὺς δερματίνους ἀμφιέννυται χιτῶνας, ἴσως τὴν παχυτέραν σάρκα καὶ θνητὴν καὶ ἀντίτυπον.

καὶ τοῦτο πρῶτον, γινώσκει τὴν ἰδίαν αἰσχύνην. καὶ ἀπὸ θεοῦ κρύπτεται. κερδαίνει μὲν τι κἀνταῦθα τὸν θάνατον. καὶ τὸ διακοπῆναι τὴν ἁμαρτίαν. ἵνα μὴ ἀθάνατον ᾖ τὸ κακόν. καὶ γίνεται φιλανθρωπία ἡ τιμωρία. οὕτω γὰρ ἐγὼ πείθομαι κολάζειν θεόν. πολλοῖς δὲ παιδευθεὶς πρότερον, ἀντὶ πολλῶν τῶν ἁμαρτημάτων ὧν ἡ τῆς κακίας ῥίζα ἐβλάστησε κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους, λόγῳ, νόμῳ, προφήταις, εὐεργεσίαις, ἀπειλαῖς, πληγαῖς, ὕδασιν, ἐμπρησμοῖς, πολέμοις, νίκαις, ἥτταις, σημείοις ἐξ οὐρανοῦ, σημείοις ἐξ ἀέρος, ἐκ γῆς, ἐκ θαλάττης, ἀνδρῶν, πόλεων, ἐθνῶν ἀνελπίστοις μεταβολαῖς, ὑφ' ὧν ἐκριζῶσαι τὴν κακίαν τὸ σπουδαζόμενον ἦν, τέλος ἰσχυροτέρου δεῖται φαρμάκου, τοῖς δεινοτέροις τοῖς ἀρρωστήμασιν. ἀλληλοφονίαις. μοιχείαις. ἐπιορκίαις. ἀνδρομανίαις. τῷ πάντων ἔσχατον τῶν κακῶν καὶ πρῶτον, εἰδωλολατρείαις. καὶ τῇ μεταθέσει τῆς προσκυνήσεως, ἀπὸ τοῦ πεποιηκότος ἐπὶ τὰ κτίσματα. ταῦτα ἐπειδὴ μείζονος ἐδεῖτο τοῦ βοηθήματος, μείζονος καὶ τυγχάνει. τὸ δὲ ἦν, αὐτὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπερίληπτος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή, τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς, φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ

ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου, ἡ μὴ κινουμένη σφραγὶς, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, ὁ τοῦ πατρὸς ὅρος καὶ λόγος. ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χωρεῖ. καὶ σάρκα φορεῖ διὰ τὴν σάρκα. καὶ ψυχῇ νοερᾷ διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνυται. τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρων, καὶ πάντα γίνεται πλὴν τῆς ἁμαρτίας, ἄνθρωπος. κυηθεὶς μὲν ἐκ τῆς παρθένου, καὶ ψυχὴν καὶ σάρκα προκαθαρθείσης τῷ πνεύματι. ἔδει γὰρ καὶ γέννησιν τιμηθῆναι. καὶ παρθενίαν προτιμηθῆναι. προελθὼν δὲ θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως ἓν ἐκ δύο τῶν ἐναντίων σαρκὸς καὶ πνεύματος. ὧν τὸ μὲν, ἐθέωσε. τὸ δὲ, ἐθεώθη. ὢ τῆς καινῆς μίξεως. ὢ τῆς παραδόξου κράσεως. ὁ ὢν, γίνεται. καὶ ὁ ἄκτιστος, κτίζεται. καὶ ὁ ἀχώρητος, χωρεῖται διὰ μέσης ψυχῆς νοερᾶς μεσιτευούσης θεότητι καὶ σαρκὸς παχύτητι. καὶ ὁ πλουτίζων, πτωχεύει. πτωχεύει γὰρ τὴν ἐμὴν σάρκα, ἵν᾽ ἐγὼ πλουτήσω τὴν αὐτοῦ θεότητα. καὶ ὁ πλήρης, κενοῦται. κενοῦται γὰρ τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρὸν, ἵν᾽ ἐγὼ τῆς ἐκείνου μεταλάβω πληρώσεως. τίς ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος. τί τὸ περὶ ἐμὲ τοῦτο μυστήριον. μετέλαβον τῆς εἰκόνος καὶ οὐκ ἐφύλαξα. μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς σαρκὸς, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ, καὶ τὴν σάρκα ἀθανατίσῃ.

δευτέραν κοινωνεῖ κοινωνίαν, πολὺ τῆς προτέρας παραδοξοτέραν. ὅσῳ τότε μὲν, τοῦ κρείττονος μετέδωκε, νῦν δὲ, μεταλαμβάνει τοῦ χείρονος. τοῦτο τοῦ προτέρου θεοειδέστερον. τοῦτο τοῖς νοῦν ἔχουσιν ὑψηλότερον. πρός· ταῦτα τί φασιν ἡμῖν οἱ συκοφάνται. οἱ πικροὶ τῆς θεότητος λογισταί. οἱ κατήγοροι τῶν ἐπαινουμένων. οἱ σκοτεινοὶ περὶ τὸ φῶς. οἱ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαίδευτοι. ὑπὲρ ὧν χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανε. τὰ ἀχάριστα κτίσματα. τὰ τοῦ πονηροῦ πλάσματα. τοῦτο ἐγκαλεῖς θεῷ τὴν εὐεργεσίαν; διὰ τοῦτο μικρὸς, ὅτι διὰ σὲ ταπεινός; ὅτι ἐπὶ τὸ πλανώμενον ἦλθεν ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνοὺς ἐφ᾽ ὧν ἐθυσίαζες. καὶ πλανώμενον εὗρε. καὶ εὑρὼν, ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνέλαβεν, ἐφ᾽ ὧν καὶ τὸ ξύλον. καὶ λαβὼν, ἐπανήγαγεν ἐπὶ τὴν ἄνω ζωήν. καὶ ἀναγαγὼν, τοῖς μένουσι συνηρίθμησεν; ὅτι λύχνον ἧψε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα, καὶ τὴν οἰκίαν ἐσάρωσε, τῆς ἁμαρτίας τὸν κόσμον ἀποκαθαίρων, καὶ τὴν δραχμὴν ἐζήτησε, τὴν βασιλικὴν εἰκόνα συγκεχωσμένην τοῖς πάθεσι. καὶ συγκαλεῖ τὰς φίλας αὐτῷ δυνάμεις ἐπὶ τῇ τῆς δραχμῆς εὑρέσει. καὶ κοινωνοὺς ποιεῖται τῆς εὐφροσύνης, ἃς καὶ τῆς οἰκονομίας μύστιδας,

πεποίηται; ὅτι τῷ προδρόμῳ λύχνῳ τὸ φῶς ἀκολουθεῖ τὸ ὑπέρλαμπρον, καὶ τῇ φωνῇ ὁ λόγος, καὶ τῷ νυμφαγωγῷ ὁ νυμφίος, κατασκευάζοντι κυρίῳ λαὸν περιούσιον, καὶ προκαθαίροντι αὐτῷ τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ ὕδατος. ταῦτα ἐγκαλεῖς τῷ θεῷ; διὰ ταῦτα ὑπολαμβάνεις χείρονα; ὅτι λεντίῳ διαζώννυται, καὶ νίπτει τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν. καὶ δείκνυσιν ἀρίστην ὁδὸν ὑψώσεως τὴν ταπείνωσιν; ὅτι διὰ τὴν συγκύπτουσαν χαμαὶ ψυχὴν ταπεινοῦται, ἵνα καὶ συνανυψώσῃ τὴν κάτω νεύουσαν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας; ἐκεῖνο δὲ πῶς οὐ κατηγορεῖς, ὅτι καὶ μετὰ τελωνῶν ἐσθίει, καὶ παρὰ τελώναις. καὶ μαθητεύει τελώνας. ἵνα καὶ αὐτός τι κερδάνῃ. τί τοῦτο; τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν. εἰ μὴ καὶ τὸν ἰατρὸν αἰτιῷτό τις, ὅτι συγκύπτει τοῖς πάθη καὶ δυσωδίας ἀνέχεται, ἵνα δῷ τὴν ὑγίειαν τοῖς κάμνουσι. καὶ τὸν πικλινόμενον βόθρῳ, διὰ φιλανθρωπίαν, ἵνα τὸ ἐμπεπτωκὸς κτῆνος, κατὰ τὸν νόμον ἀνασώσηται. ἀπεστάλη μὲν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος. διπλοῦς γὰρ ἦν. ἐπεὶ καὶ ἐκοπίασε, καὶ ἐπείνησε καὶ ἐδίψησε, καὶ ἠγωνίασε καὶ ἐδάκρυσε νόμῳ σώματος. εἰ δὲ καὶ ὡς θεὸς, τί τοῦτο. τὴν εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς, ἀποστολὴν εἶναι νόμι/

τὸν, ἐφ' ὃν ἀναφέρει τὰ ἑαυτοῦ, καὶ ὡς ἀρχὴν
τιμῶν ἄχρονον, καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν εἶναι ἀντί-
θεος. ἐπεὶ καὶ παραδεδόσθαι λέγεται. ἀλ-
λὰ καὶ ἑαυτὸν παραδεδωκέναι γέγραπται.
καὶ ἐγηγέρθαι παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἀ-
νειλῆφθαι. ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἀνεστακέναι καὶ
ἀνεληλυθέναι πάλιν. ἐκεῖνα τῆς εὐδοκίας.
ταῦτα τῆς ἐξουσίας. σὺ δὲ τὰ μὲν ἐλαττοῦν-
τα λέγεις, τὰ ὑψοῦντα δὲ παρατρέχεις; καὶ
ὅτι μὲν, ἔπαθε λογίζῃ, ὅτι δὲ ἑκὼν, οὐ προσ-
τίθης; οἷα πάσχει καὶ νῦν ὁ λόγος. ὑπὸ μὲν τῶν,
ὡς θεὸς τιμᾶται καὶ συναλείφεται. ὑπὸ
δὲ τῶν, ὡς σὰρξ ἀτιμάζεται καὶ χωρίζεται.
τίσιν ὀργισθῇ πλέον. μᾶλλον δὲ τίσιν ἀφῇ,
τοῖς συναιροῦσι κακῶς, ἢ τοῖς τέμνουσι. καὶ
γὰρ κἀκείνους διαιρεῖν ἔδει, καὶ τούτους συ-
νάπτειν. τοὺς μὲν, τῷ ἀριθμῷ. τοὺς δὲ, τῇ θεό-
τητι. προσκόπτεις τῇ σαρκί; τοῦτο καὶ ἰου-
δαῖοι. ἢ καὶ σαμαρείτην ἀποκαλεῖς, καὶ τὸ ἐ-
ξῆς σιωπήσομαι. ἀπιστεῖς τῇ θεότητι; τοῦτο
οὐδὲ οἱ δαίμονες, ὦ καὶ δαιμόνων ἀπιστότε-
ρε σὺ καὶ ἰουδαίων ἀγνωμονέστερε. ἐκεῖνοι τὴν
τοῦ υἱοῦ προσηγορίαν, ὁμοτιμίας φωνὴν ἐ-
νόμιζον. οὗτοι τὸν ἐλαύνοντα θεὸν ᾔδεσαν. ἐ-
πείθοντο γὰρ ἐξ ὧν ἔπασχον. σὺ δὲ, οὐδὲ τὴν
ἰσότητα δέχῃ. οὐδὲ ὁμολογεῖς τὴν θεότη-

τα. κρεῖττον ἦν σοι περιτμηθῆναι καὶ δαιμο/
νᾶν. (ἵν' εἴπω τι καὶ γελοίως.) ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ
καὶ ὑγείᾳ διακεῖσθαι πονηρῶς καὶ ἀθέως, μι/
κρὸν μὲν οὖν ὕστερον, ὄψει καὶ καθαιρόμε/
νον ἰησοῦν ἐν τῷ ἰορδάνῃ, τὴν ἐμὴν κάθαρ/
σιν. μᾶλλον δὲ ἁγιάζοντα τῇ καθάρσει τὰ ὕ/
δατα. (οὐ γὰρ δὴ αὐτὸς ἐδεῖτο καθάρσεως ὁ
αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου) καὶ σχιζο/
μένους τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὑπὸ τοῦ συγγε/
νοῦς πνεύματος μαρτυρούμενον. καὶ πειρα/
ζόμενον. καὶ νικῶντα. καὶ ὑπὸ ἀγγέλων ὑπη/
ρετούμενον. καὶ θεραπεύοντα πᾶσαν νόσον καὶ
πᾶσαν μαλακίαν. καὶ ζωοποιοῦντα νεκρούς.
(ὡς ὄφελόν γε) καὶ σὲ τῇ κακοδοξίᾳ νενεκρω/
μένον. καὶ δαίμονας ἀπελαύνοντα. τὰ μὲν
δι' ἑαυτοῦ, τὰ δὲ, διὰ τῶν μαθητῶν καὶ ἄρ/
τοις ὀλίγοις τρέφοντα μυριάδας καὶ πεζεύον
τα πέλαγος. καὶ προδιδόμενον. καὶ σταυρού
μενον. καὶ συσταυροῦντα τὴν ἐμὴν ἁμαρτί/
αν. ὡς ἀμνὸν προσαγόμενον. καὶ ὡς ἱερέα
προσάγοντα. ὡς ἄνθρωπον θαπτόμενον. καὶ
ὡς θεὸν ἐγειρόμενον. εἶτα καὶ ἀνερχόμενον.
καὶ ἥξοντα μετὰ τῆς ἑαυτοῦ δόξης. πόσαι μοι
πανηγύρεις καθ' ἕκαστον τῶν τοῦ χριστοῦ μυ/
στηρίων. ὧν ἁπάντων κεφάλαιον ἓν, ἡ ἐμὴ τε/
λείωσις καὶ ἀνάπλασις. καὶ πρὸς τὸν πρῶ/

τὸν ᾅδην μὴ ἐπάνοδος. νυνὶ δέ μοι δέξαι τὴν κύησιν. καὶ προσκίρτησον εἰ καὶ μὴ ὡς ἰωάννης ἀπὸ γαστρὸς, ἀλλ' ὡς δαβὶδ τῇ καταπαύσει τῆς κιβωτοῦ. καὶ τὴν ἀπογραφὴν αἰδέσθητι. δι' ἣν εἰς οὐρανοὺς ἐγράφης. καὶ τὴν γέννησιν σεβάσθητι, δι' ἣν ἐλύθης τῶν δεσμῶν τῆς γεννήσεως. καὶ τὴν βηθλεὲμ τίμησον τὴν μικρὰν, ἥ σε πρὸς τὸν παράδεισον ἐπανήγαγε. καὶ τὴν φάτνην προσκύνησον, δι' ἣν ἄλογος ὢν ἐτράφης ὑπὸ τοῦ λόγου. γνῶθι ὡς βοῦς τὸν κτησάμενον. (ἡσαΐας διακελεύεταί σοι.) καὶ ὡς ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. εἴτε τῶν καθαρῶν τις εἶ καὶ ὑπὸ τὸν νόμον, καὶ μηρυκισμὸν ἀναγόντων τοῦ λόγου, καὶ πρὸς θυσίαν ἐπιτηδείων. εἴτε τῶν ἀκαθάρτων ἔτι καὶ ἀβρώτων καὶ ἀθύτων, καὶ τῆς ἐθνικῆς μερίδος μετὰ τοῦ ἀστέρος δράμε. καὶ μετὰ μάγων δωροφόρησον. χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν, ὡς βασιλεῖ καὶ ὡς θεῷ. καὶ ὡς διὰ σὲ νεκρῷ. μετὰ ποιμένων δόξασον. μετὰ ἀγγέλων, χόρευσον. μετὰ ἀρχαγγέλων, ὕμνησον. ἔστω κοινὴ πανήγυρις, οὐρανίων καὶ ἐπιγείων δυνάμεων. πείθομαι γὰρ κἀκείνας συναγάλλεσθαι καὶ συμπανηγυρίζειν σήμερον, εἴπερ εἰσὶ φιλάνθρωποι καὶ φιλόθεοι. ὥσπερ ἃς δαβὶδ εἰσάγει μετὰ τὸ πάθος συνανιού

σας Χριστῷ, καὶ προσπαντώσας καὶ διακελευομένας ἀλλήλαις τὴν τῶν πυλῶν ἔπαρσιν. σὺ μίσησον τῶν περὶ τὴν Χριστοῦ γένναν, τὴν Ἡρώδου παιδοκτονίαν. μᾶλλον δὲ καὶ ταύτην αἰδέσθητι. τὴν ἡλικιωτῶν Χριστοῦ θυσίαν, τοῦ καινοῦ σφαγίου προθυομένην. ἂν εἰς Αἴγυπτον φεύγῃ, προθύμως συμφυγαδεύθητι. καλὸν τῷ Χριστῷ συμφεύγειν διωκομένῳ. ἂν ἐν Αἰγύπτῳ βραδύνῃ, κάλεσον αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου καλῶς ἐκεῖ προσκυνούμενον. διὰ πασῶν ὅδευσον ἀμέμπτως τῶν ἡλικιῶν Χριστοῦ καὶ δυνάμεων. ὡς Χριστοῦ μαθητής, ἁγνίσθητι. περιτμήθητι. περιελοῦ τὸ ἀπὸ γενέσεως κάλυμμα. μετὰ τοῦτο δίδαξον ἐν τῷ ἱερῷ. τοὺς θεοκαπήλους ἀπέλασον. λιθάσθητι ἂν τοῦτο δέῃ παθεῖν. λήσῃ τοὺς βάλλοντας εὖ οἶδα. φεύξῃ καὶ διὰ μέσου αὐτῶν ὡς θεός. ὁ λόγος γὰρ οὐ λιθάζεται. ἂν Ἡρώδῃ προσαχθῇς, μὴ ἀποκριθῇς τὰ πλείω. αἰδεσθήσεταί σου καὶ τὴν σιωπὴν πλέον, ἢ ἄλλων τοὺς μακροὺς λόγους. ἂν φραγελλωθῇς, καὶ τὰ λειπόμενα ζήτησον. γεῦσαι χολῆς, διὰ τὴν γεῦσιν. ὄξος ποτίσθητι. ζήτησον ἐμπτύσματα. δέξαι ῥαπίσματα. κολαφίσματα. ἀκάνθαις στεφανώθητι, τῷ τραχεῖ τοῦ κατὰ θεὸν βίου. περιβαλοῦ τὸ κόκκινον. δέ-

ξαι καὶ κάλαμον· προσκυνήθητι παρὰ τῶν παιζόντων τὴν ἀλήθειαν, τέλος, συσταυρώθητι, συννεκρώθητι· συνταφῆθι προθύμως, ἵνα καὶ συναναστῇς καὶ συνδοξασθῇς, καὶ συμβασιλεύσῃς· θεὸν ὁρῶν ὅσον ἐστὶ καὶ ὁρώμενος, τὸν ἐν τριάδι προσκυνούμενόν τε καὶ δοξαζόμενον· ὃν καὶ νῦν τρανωθῆναι ἡμῖν εὐχόμεθα ὅσον ἐφικτὸν, τοῖς δεσμίοις τῆς σαρκός· ἐν χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΑΓΙΑ ΦΩΤΑ ΤΩΝ ΕΠΙΦΑΝΙΩΝ.

π

άλιν ἰησοῦς ὁ ἐμὸς, καὶ πάλιν μυστήριον· μυστήριον, οὐκ ἀπατηλὸν οὐδ᾽ ἄκοσμον· οὐ δὲ τῆς ἑλληνικῆς πλάνης καὶ μέθης· οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὰ ἐκείνων σεμνά· οἶμαι δὲ, καὶ τῶν εὖ φρονούντων ἕκαστος. ἀλλὰ μυστήριον, ὑψηλόν τε καὶ θεῖον καὶ τῆς ἄνω λαμπρότητος πρόξενον· ἡ γὰρ ἁγία τῶν φώτων ἡμέρα εἰς ἣν ἀφίγμεθα καὶ ἣν ἑορτάζειν ἠξιώμεθα σήμερον, ἀρχὴν μὲν τὸ τοῦ ἐμοῦ χριστοῦ βάπτισμα λαμβάνει· τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς, τοῦ φωτίζον

τος πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ἐνδέχου δὲ τὴν ἐμὴν κάθαρσιν. καὶ βοηθεῖ τῷ φωτὶ ὃ παρ' αὐτοῦ λαβόντες ἄνωθεν ἀπ' ἀρχῆς ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ἐζοφώσαμέν τε καὶ συνεχέαμεν. τοιγαροῦν ἀκούσατε θείας φωνῆς, ἐμοὶ μὲν, καὶ λίαν σφοδρῶς ἐνηχούσης, τῷ μύστῃ καὶ μυσταγωγῷ τῶν τοιούτων. εἴη δὲ καὶ ὑμῖν. ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. καὶ διὰ τοῦτο, προσέλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε. καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ, τῷ ἀληθινῷ φωτὶ σημειούμενα. καιρὸς ἀναγεννήσεως, γεννηθῶμεν ἄνωθεν. καιρὸς ἀναπλάσεως, τὸν πρῶτον Ἀδὰμ ἀναλάβωμεν. μὴ μείνωμεν ὅπερ ἐσμὲν, ἀλλ' ὅπερ ἦμεν γενώμεθα. τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, τῷ βίῳ τούτῳ καὶ τῷ σαρκικῷ. καὶ ὑπὸ τῆς σκοτίας διώκεται μὲν, οὐ καταλαμβάνεται δὲ τῆς ἀντικειμένης λέγω δυνάμεως. τῷ φαινομένῳ μετὰ Ἀδὰμ προσπηδώσης ὑπ' ἀναιδείας. τῷ θεῷ δὲ περιπιπτούσης καὶ ἡττωμένης. ἵν' ἡμεῖς τὸ σκότος ἀποθέμενοι, τῷ φωτὶ πλησιάσωμεν. εἶτα καὶ φῶς γενώμεθα τέλειον. τελείου φωτὸς γεννήματα. ὁρᾶτε τῆς ἡμέρας τὴν χάριν; ὁρᾶτε τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν; οὐκ ἀπὸ γῆς, ἤρθητε; οὐκ ἄνω τέθεισθε ὡς φῶς ὑψωθέντες ὑπὸ τῆς ἡμετέ-

ρας φωνῆς καὶ ἀναγωγῆς; καὶ τί μᾶλλον τι-
θήσεσθε; ἐπειδὰν εὐοδώσῃ τὸν λόγον ὁ λό-
γος. μή τις τοιαύτη κάθαρσις νομικὴ καὶ σκιώ-
δης, προσκαίροις ῥαντίσμασιν ὠφελοῦσα, καὶ
σποδῷ δαμάλεως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμέ-
νους; μὴ τί τοιοῦτον μυσταγωγοῦσιν Ἕλληνες;
ὧν λῆρος ἐμοὶ πᾶσα τελετὴ καὶ μυστήριον. δαι-
μόνων εὕρεμα σκοτεινὸν, καὶ διανοίας ἀνά-
πλασμα κακοδαίμονος. χρόνῳ βοηθούμενον,
καὶ μύθῳ κλεπτόμενον. ἃ γὰρ ὡς ἀληθῆ προ-
σκυνοῦσιν, ὡς μυθικὰ συγκαλύπτουσι. δέον,
εἰ μὲν ἀληθῆ, μὴ μύθους ὀνομάζεσθαι. ἀλλ'
ὅτι μὴ αἰσχρὰ δείκνυσθαι. εἰ δὲ ψευδῆ, μὴ θαυ-
μάζεσθαι. μὴ δ' οὕτως ἰταμῶς ἐναντιωτά-
τας ἔχειν δόξας περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων,
ὥσπερ ἐν ἀγορᾷ μειρακίων παίζοντας, ἢ ἀν-
δρῶν κακοδαιμόνων ὡς ἀληθῶς, ἀλλ' οὐκ ἀν-
δράσι διαλεγομένους, νοῦν ἔχουσι καὶ λόγου
προσκυνηταῖς, κἂν τὴν ἔντεχνον ταύτην,
καὶ ῥυπαρὰν πιθανότητα διαπτύωσιν.
Οὐ Διὸς ταῦτα γοναὶ καὶ κλοπαὶ τοῦ Κρητ-
τυράννου, κἂν Ἕλλησιν ἀπαρέσκωνται. οὐ-
δὲ Κουρήτων ἦχοι καὶ κρότοι καὶ ὀρχήσεις ἔν-
οπλοι θεοῦ κλαίοντος ἠχὴν συγκαλύπτου-
σαι, ἵνα πατέρα λάθῃ μισότεκνον. δεινὸν
γὰρ ἦν ὡς παιδίον κλαυθμυρίζεσθαι, τὸν

ὡς λίθον καταποθέντα. Οὐ δὲ φρυγῶν ἐκτομαί, καὶ αὐλοὶ καὶ κορύβαντες, καὶ ὅσα περὶ τὴν ῥέαν ἄνθρωποι μαίνονται τελοῦντες τῇ μητρὶ τῶν θεῶν καὶ τελούμενοι, ὅσα τῇ μητρὶ τῶν τοιούτων εἰκός. Οὐ δὲ κόρη τις ἡμῖν ἁρπάζεται, καὶ δημήτηρ πλανᾶται, καὶ κελεούς τινας ἐπεισάγει καὶ τριπτολέμους, καὶ δράκοντας. καὶ τὰ μὲν ποιεῖ, τὰ δὲ πάσχει. αἰσχύνομαι γὰρ ἡμέρᾳ δοῦναι τὴν νυκτὸς τελετὴν, καὶ ποιεῖν τὴν ἀσχημοσύνην μυστήριον. οἶδεν ἐλευσὶς ταῦτα, καὶ οἱ τῶν σιωπωμένων καὶ σιωπῆς ὄντως ἀξίων ἐπόπται. Οὐ δὲ διόνυσος ταῦτα, καὶ μηρὸς ὠδίνων ἀτελὲς κύημα, ὥσπερ ἄλλο τι κεφαλὴ πρότερον. καὶ θεὸς ἀνδρόγυνος. καὶ χορὸς μεθυόντων. καὶ στρατὸς ἔκλυτος. καὶ θηβαίων ἄνοια τοῦτον τιμῶσα, καὶ σεμέλης κεραυνὸς προσκυνούμενος. Οὐ δ᾽ ἀφροδίτης πορνικὰ μυστήρια, τῆς αἰσχρῶς ὡς αὐτοὶ λέγουσι, καὶ γεννωμένης καὶ τιμωμένης. Οὐ δὲ φαλλοί τινες καὶ ἰθύφαλλοι. αἰσχροὶ καὶ τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς πράγμασιν. Οὐ δὲ ταύρων ξενοκτονίαι, καὶ λακωνικῶν ἐφήβων ἐπιβώμιον αἷμα, ξαινομένων ταῖς μάστιξι. καὶ τοῦτο μόνον κακῶς ἀνδριζομένων. οἷς τιμᾶται θεὰ καὶ ταῦτα παρθένος. οἱ γὰρ αὐτοὶ καὶ

μαλακίαν ἐτίμησαν, καὶ θρασύτητα ἐσεβάσθησαν. Ποῦ δὲ θήσεις τὴν Πέλοπος κρεουργίαν· πεινῶντας θεοὺς ἑστιῶσαν· καὶ φιλοξενίαν πικρὰν καὶ ἀπάνθρωπον. Ποῦ δὲ Ἑκάτης τὰ φοβερὰ καὶ σκοτεινὰ φάσματα· καὶ Τροφωνίου κατὰ γῆς παίγνια καὶ μαντεύματα. Ἢ Δωδωναίας δρυὸς, ληρήματα. Ἢ τρίποδος Δελφικοῦ σοφίσματα. Ἢ Κασταλίας μαντικὸν πόμα, τοῦτο μόνον, οὐ μαντευσάμενα τὴν ἑαυτῶν σιωπήν. Οὐ δὲ Μάγων θυτικὴ καὶ πρόγνωσις ἄτομος. Καὶ Χαλδαίων ἀστρονομία καὶ γενεθλιαλογία, τῇ τῶν οὐρανίων κινήσει συμφέρουσα τὰ ἡμέτερα, τῶν μηδὲ ἑαυτοὺς ὅτι ποτέ εἰσιν ἢ ἔσονται γνῶναι δυναμένων. Οὐ δὲ Θρακῶν ὄργια ταῦτα, παρ' ὧν καὶ τὸ θρησκεύειν ὡς λόγος. Οὐ δὲ Ὀρφέως τελεταὶ καὶ μυστήρια· ὃν τοσοῦτον Ἕλληνες ἐπὶ σοφίᾳ ἐθαύμασαν, ὥστε καὶ λύραν αὐτῷ ποιοῦσι πάντα τοῖς κρούμασιν ἕλκουσαν. Οὐ δὲ Μίθρου κόλασις ἔνδικος· καὶ τὰ τῶν μυεῖσθαι τὰ τοιαῦτα ἀνεχομένων. Οὐ δὲ Ὀσίριδος σπαραγμοὶ, ἄλλη συμφορὰ τιμωμένη παρ' Αἰγυπτίοις. Οὐ δὲ Ἴσιδος ἀτυχήματα, καὶ τράγοι Μενδησίων αἰδεσιμώτεροι. Καὶ Ἄπιδος φάτνη· μόσχου κατατρυφῶντος τῇ Μεμφιτῶν εὐηθείᾳ. Οὐ δ' ὅσα τ

νεῖλον τοὺς τιμῶντας καθυβρέξουσι, τὸν καρποδότην ὡς ἀνυμνοῦσιν αὐτοὶ καὶ ἀστάχυν, καὶ μετροῦντα τὴν εὐδαιμονίαν τοῖς πήχεσιν. ἐῶ τὰ λέγειν ἑρπετῶν καὶ κνωδάλων τιμάς. καὶ τὸ τῆς ἀσχημοσύνης φιλότιμον. ὧν καθ' ἕκαστον, ἰδία τις τελετὴ καὶ μυστήριον. καὶ κοινὸν τὸ τῆς κακοδαιμονίας ἐφ' ἅπασιν, ὡς εἴπερ ἀσεβεῖν αὐτοὺς ἔδει πάντως, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ δόξης ἀποπεσεῖν εἰς εἴδωλα κατενεχθέντας καὶ τέχνης ἔργα καὶ χειρῶν πλάσματα, μὴ ἂν ἄλλο τι κατ' αὐτῶν εὔξασθαι τοῦ γε νοῦ ἔχοντας, ἢ τοιαῦτα σεβασθῆναι, καὶ οὕτω τιμῆσαι. ἵνα τὴν ἀντιμισθίαν ἣν ἔδει τῆς πλάνης ὥς φησι Παῦλος ἀπολαμβάνωσιν, ἐν οἷς σέβονται. οὐ μᾶλλον τιμῶντες, ἢ δι' ἐκείνων ἀτιμαζόμενοι. βδελυκτοὶ μὲν τῆς πλάνης, βδελυκτότεροι τῆς εὐτελείας τῶν προσκυνουμένων καὶ σεβομένων. ἵνα καὶ αὐτῶν τῶν τιμωμένων, ὦσιν ἀναισθητότεροι. τοσοῦτον ὑπερβάλλοντες ἀνοίᾳ, ὅσον εὐτελείᾳ τὰ προσκυνούμενα. ταῦτα μὲν οὖν παιζέτωσαν ἑλλήνων παῖδες καὶ δαίμονες, παρ' ὧν ἐκείνοις ἡ ἄνοια, τὴν τοῦ θεοῦ τιμὴν εἰς ἑαυτοὺς μεθελκόντων. καὶ ἄλλους ἄλλως κατατεμνόντων εἰς αἰσχρὰς δόξας καὶ φαντασίας. ἀφ' οὗ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐκβαλόντες ἡμᾶς, τῷ

ξύλῳ τῆς γνώσεως οὐ κατὰ καιρὸν οὐδὲ ἐ-
πιτηδείως μεταληφθείσης, ὡς ἀσθενεστέρους
ἤδη κατέδραμον, τὸν ἡγεμόνα νοῦν συναρ-
πάζοντες. καὶ τοῖς πάθεσι θύραν ἀνοίξαν-
τες. οὐ γὰρ ἔφερον φύσις ὄντες φθονεροὶ καὶ
μισάνθρωποι, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν ἑαυτῶν κα-
κίαν γενόμενοι, τοὺς κάτω τῶν ἄνω τυχεῖν, αὐ-
τοὶ πεσόντες ἐπὶ γῆς ἄνωθεν. οὐ δὲ τοσαύ-
την μετάστασιν γενέσθαι τῆς δόξης καὶ τῶν
πρώτων φύσεων. τοῦτ' ἔστιν ὁ διωγμὸς τοῦ
πλάσματος. διὰ τοῦτο ἡ εἰκὼν τοῦ θεοῦ καθ'
ὑβρίσθη. καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκιμάσαμεν φυ-
λάξαι τὴν ἐντολήν, παρεδόθημεν τῇ αὐ-
τονομίᾳ τῆς πλάνης. καὶ καθὼς ἐπλανή-
θημεν, ἠτιμάσθημεν ἐν οἷς ἐσεβάσθημεν. οὐ
γὰρ τοῦτο μόνον δεινόν, τὸ πεποιημένους ἐπ' ἀγα-
θοῖς ἔργοις, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον τοῦ πεποιη-
κότος, καὶ θεοῦ μίμησιν ὅσον ἐφικτόν, ὁρμητή-
ριον γενέσθαι παντοίων παθῶν βοσκομένων
κακῶς, καὶ δαπανώντων τὸν ἔσω ἄνθρω-
πον, ἀλλὰ τὸ καὶ θεοὺς στήσασθαι συνηγόρους
τοῖς πάθεσιν. ἵνα μὴ μόνον ἀνεύθυνον τὸ ἁ-
μαρτάνειν, ἀλλὰ καὶ θεῖον νομίζηται. εἰς τοι-
αύτην καταφεύγον ἀπολογίαν τὰ προσκυ-
νούμενα. ἡμῖν δὲ ὥσπερ ἐχαρίσθη τὸ φυγοῦσι
τὴν δεισιδαίμονα πλάνην, μετὰ τῆς ἀληθεί

ασ γινέσθαι, καὶ λατρεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, καὶ τὴν κτίσιν ὑπεραναβῆναι, πάντα περάσασιν ὅσα ὑπὸ χρόνον καὶ πρώτην κίνησιν, οὕτω καὶ εἴδωμεν, καὶ φιλοσοφήσωμεν, τὰ περὶ θεοῦ καὶ τὰ θεῖα. φιλοσοφήσωμεν δὲ, ἀρχόμενοι ὅθεν ἄρξασθαι ἄμεινον. ἄμεινον δὲ, ὅθεν σολομὼν ἡμῖν ἐνομοθέτησεν ἀρχὴ σοφίας φησὶ, κτῆσαι σοφίαν. τί τοῦτο λέγων ἀρχὴν σοφίαν, τὸν φόβον. οὐ γὰρ ἀπὸ θεωρίας ἀρξαμένους, εἰς φόβον χρὴ καταλήγειν. θεωρία γὰρ ἀχαλίνωτος, τάχα ἂν καὶ κατὰ κρημνῶν ὤσειεν. ἀλλὰ φόβῳ στοιχειουμένους καὶ καθαιρομένους. καὶ ἵν' οὕτως εἴπω λεπτυνομένους, εἰς ὕψος αἴρεσθαι. οὗ γὰρ φόβος, ἐντολῶν τήρησις. οὗ δὲ ἐντολῶν τήρησις, σαρκὸς κάθαρσις. τοῦ ἐπιπροσθοῦντος τῇ ψυχῇ νέφους, καὶ οὐκ ἐῶντος καθαρῶς ἰδεῖν τὴν θείαν ἀκτῖνα. οὗ δὲ κάθαρσις, ἔλλαμψις. ἔλλαμψις δὲ πόθου πλήρωσις, τοῖς τῶν μεγίστων ἢ τοῦ μεγίστου ἢ ὑπὲρ τὸ μέγα ἐφιεμένοις. διὰ τοῦτο καθαρτέον πρῶτον, εἶτα τῷ καθαρῷ προσομιλητέον. εἴπερ μὴ μέλλοιμεν τὸ τοῦ ἰσραὴλ πείσεσθαι μὴ φέροντος τὴν δόξαν τοῦ προσώπου μωυσέως, καὶ διὰ τοῦτο δεομένου καλύμματος. ἢ τὸ τοῦ μανωὲ καὶ πείσεσθαι καὶ λέξειν. ἀπολώλαμεν ὦ γύ

ται, θεὸν ἑωράκαμεν ἐν φαντασίᾳ θεοῦ, γενομέ
νου. ἢ ὡς Πέτρος τοῦ πλοίου τὸν Ἰησοῦν ἀπέπομψ-
αι· ὡς οὐκ ἄξιοι τοιαύτης ἐπιδημίας. Πέτρον δὲ
ὅταν εἴπω, ἵνα λέγω τὸν κατὰ κυμάτων
πεζεύοντα. ἢ ὡς Παῦλος τὴν ὄψιν πληγή
σεσθαι. πρὶν καθαρθῆναι τῶν διωγμῶν, τῷ
διωκομένῳ προσομιλήσας, μᾶλλον δὲ βρα
χείᾳ τοῦ μεγάλου φωτὸς λαμπηδόνι. ἢ ὡς ὁ ἑκα ἑ
τόνταρχος τὴν μὲν θεραπείαν ἐπιζητήσειν
τῇ οἰκίᾳ δὲ τὸν θεραπευτὴν, οὐκ εἰσδέξεσθαι
διὰ δειλίαν ἐπαινουμένην. λεγέτω τις καὶ
ἡμῶν ἕως οὔπω καθαίρεται, ἀλλ' ἔστιν ἑκα
τόνταρχος ἔτι πλειόνων ἐν κακίᾳ κρατῶν,
καὶ στρατεύεται Καίσαρι τῷ κοσμοκράτο-
ρι τῶν κάτω συρομένων, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς ἵ-
να μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς. ὅταν δὲ Ἰη-
σοῦν θεάσηται, κἂν εἰ μικρὸς ὢν τὴν πνευμα
τικὴν ἡλικίαν, ὡς Ζακχαῖος ἐκεῖνος, καὶ ὑ-
πὲρ τὴν συκομοραίαν ἀρθῇ, νεκρώσας τὰ μέ
λη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὑπεραναβὰς τὸ σῶ-
μα τῆς ταπεινώσεως, τότε καὶ εἰσδεχέσθω
τὸν λόγον. καὶ ἀκουέτω. σήμερον σωτηρία τῷ
οἴκῳ τούτῳ, καὶ λαμβανέτω τὴν σωτηρίαν.
καὶ καρποφορείτω τὰ τελεώτερα. σκορπί
ζων καὶ διαχέων καλῶς, ἃ κακῶς ἐτελώνη
σεν. ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος καὶ φοβερὸς τοῖς οὐκ

ἀξίους διὰ τὴν φύσιν, καὶ χωρητοὺς διὰ φιλανθρωπίαν τοῖς οὕτως ηὐτρεπισμένοις. ὡς οἱ τὸ ἀκάθαρτον καὶ ὑλικὸν πνεῦμα τῶν ψυχῶν ἀπελάσαντες, καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς τῇ ἐπιγνώσει σαρώσαντες καὶ κοσμήσαντες, μήτε ἀργὴν μηδὲ ἄπρακτον εἴασαν, ὥστε μετὰ πλείονος τῆς παρασκευῆς αὖθις καταληφθῆναι ὑπὸ τῶν ἑπτὰ τῆς κακίας πνευμάτων. ὅσα καὶ τῆς ἀρετῆς ἀπηρίθμηται. τὸ γὰρ δυσμαχώτερον, πολυσπουδαστότερον. ἀλλὰ πρὸς τὸ φυγεῖν τὴν κακίαν, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐργάζονται. ὅλον τὸν χριστὸν, ἢ ὅτι μάλιστα, ἑαυτοῖς εἰσοικίσαντες, ὥστε μηδενὶ κενῷ τὴν πονηρὰν δύναμιν ὁμιλήσασαν, ἑαυτῆς πάλιν πληρῶσαι καὶ γενέσθαι τὰ ἔσχατα, χείρονα τῶν πρώτων. διὰ τὸ τῆς καταδρομῆς σφοδρότερον, καὶ τῆς φρουρᾶς ἀσφαλέστερον καὶ δυσαλωτότερον. ὅταν δὲ πάσῃ φυλακῇ τηρήσαντες, τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, καὶ ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ διαθέμενοι, καὶ νεώσαντες ἑαυτοῖς νεώματα καὶ σπείραντες εἰς δικαιοσύνην, ὡς Σολομῶντι καὶ Δαβὶδ καὶ Ἱερεμίᾳ δοκεῖ, φωτίσωμεν ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως, τηνικαῦτα λαλῶμεν θεοῦ σοφίαν, ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκλάμπωμεν. τέ

ὡς δὲ καθαιρώμεθα καὶ προπλυνώμεθα τοῦ λό-
γῳ. ἵν᾽ ὅ τι μάλιστα ἡμᾶς αὐτοὺς εὐεργετῶμεν
θεοφιλεῖς ἐργαζόμενοι. καὶ ἥκοντα τὸν λό-
γον ὑποδεχόμενοι. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ κρα-
τοῦντες, καὶ τοῖς ἄλλοις προφαίνοντες. ἐπεὶ
δὲ ἀνεκαθήραμεν τῷ λόγῳ τὸ θέατρον, φέρε
τι περὶ τῆς ἑορτῆς ἤδη φιλοσοφήσωμεν.
καὶ συνεορτάσωμεν ταῖς φιλεόρτοις καὶ φιλο
θέοις ψυχαῖς. ἐπεὶ δὲ κεφάλαιον ἑορτῆς μνήμη
θεοῦ, θεοῦ μνημονεύσωμεν. καὶ γὰρ ἐκεῖθεν τῶν ἑορ
ταζόντων ἦχον ἔνθα εὐφραινομένων πάντων ἡ κα-
τοικία, οὐκ ἄλλο τι, ἢ τοῦτο εἶναι νομίζω. θεὸν, ὑ-
μνούμενόν τε καὶ δοξαζόμενον, τοῖς τῆς ἐ-
κεῖσε πολιτείας ἠξιωμένοις. εἰ δέ τι τῶν ἤ-
δη προειρημένων, ὁ νῦν ἕξει λόγος, θαυμαζέ
τω μηδεὶς, οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ καὶ φθέγγομαι
μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν, φιλῶν καὶ
γλῶσσαν καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν, ὅταν περὶ
θεοῦ φθέγγωμαι. καὶ ὑμῖν ταὐτὸ τοῦτο συ-
νευχόμενος, τὸ ἐπαινετὸν πάθος καὶ μακά-
ριον. θεοῦ δὲ ὅταν εἴπω, ἐνὶ φωτὶ περιαστρά
φθητε καὶ τρισί. τρισὶ μὲν, κατὰ τὰς ἰδιό
τητας εἴτ᾽ οὖν ὑποστάσεις εἴ τινι φίλον κα-
λεῖν, εἴτε πρόσωπα. (οὐδὲν γὰρ περὶ τῶν ὀ-
νομάτων ξυγομαχήσομεν, ἕως ἂν πρὸς τὴν αὐ
τὴν ἔννοιαν, αἱ συλλαβαὶ φέρωσιν,) ἐνὶ δὲ, κα-

τὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, εἴτ᾽ οὖν θεότητος. διαιρεῖται γὰρ ἀδιαιρέτως, ἵν᾽ οὕτως εἴπω, καὶ συνάπτεται διῃρημένως. ἓν γὰρ ἐν τρισὶν ἡ θεότης, καὶ τὰ τρία, τὰ ἐν οἷς, ἡ θεότης. ἢ τό γε ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἃ ἡ θεότης. τὰς δὲ ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις ἐλλείψομεν. οὔτε τὴν ἕνωσιν σύγχυσιν ἐργαζόμενοι, οὔτε τὴν διαίρεσιν, ἀλλοτρίωσιν. ἀπέστω γὰρ ἡμῖν ἐξ ἴσου, καὶ ἡ σαβελλίου συναίρεσις, καὶ ἡ ἀρείου διαίρεσις, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ, καὶ ὁμότιμα τὴν ἀσέβειαν. τί γὰρ δεῖ θεὸν, ἢ συναλείφειν κακῶς, ἢ κατατέμνειν εἰς ἀνισότητα. ἡμῖν δὲ εἷς θεὸς ὁ πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ εἷς κύριος ἰησοῦς χριστὸς, δι᾽ οὗ τὰ πάντα. καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα. τοῦ ἐξ οὗ, καὶ δι᾽ οὗ καὶ ἐν ᾧ, μὴ φύσεις τεμνόντων. οὐδὲ γὰρ ἂν μετέπιπτον αἱ προθέσεις, ἢ αἱ τάξεις τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ χαρακτηριζόντων μιᾶς καὶ ἀσυγχύτου φύσεως ἰδιότητας. καὶ τοῦτο δῆλον, ἐξ ὧν εἰς ἓν συνάγονται πάλιν. εἴτῳ μὴ παρέργως ἐκεῖνο ἀναγινώσκεται παρὰ τῷ αὐτῷ ἀποστόλῳ. τὸ ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι᾽ αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. αὐτῷ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν. πατὴρ, ὁ πατὴρ, καὶ ἄναρχος. οὐ γὰρ ἔκ τινος. υἱὸς, ὁ υἱὸς, καὶ οὐκ ἄναρχος. ἐκ τοῦ πατρὸς γάρ. εἰ δὲ τὴν ἀρχὴν χρονικῶς λαμβα-

νεις ἀρχὴν, καὶ ἄναρχος. ποιητὴς γὰρ χρόνων, οὐχ ὑπὸ χρόνον. πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς τὸ πνεῦμα, προϊὸν μὲν ἐκ πατρὸς, οὐχ υἱϊκῶς δὲ, οὐδὲ γὰρ γεννητῶς· ἀλλ' ἐκπορευτῶς. εἰ δεῖ τι καὶ καινοτομῆσαι περὶ τὰ ὀνόματα σαφηνείας ἕνεκεν. οὔτε τοῦ πατρὸς ἐκστάντος τῆς ἀγεννησίας, διότι γεγέννηκεν. οὔτε τοῦ υἱοῦ τῆς γεννήσεως, ὅτι ἐκ τοῦ ἀγεννήτου. (πῶς γάρ,) οὔτε τοῦ πνεύματος ἢ εἰς πατέρα μεταπίπτοντος. ἢ εἰς υἱὸν, ὅτι ἐκπορεύεται. καὶ ὅτι θεὸς, κἂν μὴ δοκῇ τοῖς ἀθέοις. ἡ γὰρ ἰδιότης, ἀκίνητος, ἢ πῶς ἂν ἰδιότης μένοι, κινουμένη καὶ μεταπίπτουσα, οἱ δὲ τὴν ἀγεννησίαν, καὶ τὴν γέννησιν φύσεις θεῶν ὁμωνύμων τιθέμενοι, τάχα ἂν καὶ τὸν ἀδὰμ καὶ τὸν σὴθ, ὅτι ὁ μὲν, οὐκ ἀπὸ σαρκός. (πλάσμα γὰρ,) ὁ δὲ, ἀπὸ τοῦ ἀδὰμ καὶ τῆς εὔας, ἀλλήλων κατὰ τὴν φύσιν ἀλλοτριώσωσιν. εἷς οὖν θεὸς ἐν τρισὶ καὶ τὰ τρία ἓν, ὡς προέφαμεν. ἐπεὶ δὲ, οὕτω ταῦτα ἢ οὕτως, ἔδει δὲ, μὴ τοῖς ἄνω μόνον τὴν προσκύνησιν περιγράφεσθαι, ἀλλ' εἶναί τινας καὶ κάτω προσκυνητὰς, ἵνα πληρωθῇ τὰ πάντα δόξης θεοῦ. (ἐπεὶ καὶ θεοῦ,) διὰ τοῦτο κτίζεται ἄνθρωπος, χειρὶ θεοῦ τιμηθεὶς καὶ εἰκόνι, τοῦτον δὲ φθόνῳ διαβόλου, καὶ πικρᾷ γεύσει τῆς ἁμαρτίας θεοῦ τοῦ πεποιηκότος ἐ-

λεεινῶς χωριζόμενον παριδεῖν οὐ θεοῦ, τί-
γίνεται, καὶ τί τὸ μέγα περὶ ἡμᾶς μυστήριον.
καινοτομοῦνται φύσεις. καὶ θεὸς ἄνθρωπος
γίνεται. καὶ ὁ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν
τοῦ οὐρανοῦ κατὰ ἀνατολὰς τῆς ἰδίας δόξης
τε καὶ λαμπρότητος, ἐπὶ δυσμῶν δοξάζε-
ται τῆς ἡμετέρας εὐτελείας καὶ ταπεινό-
τητος. καὶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, δέχεται καὶ υἱὸς ἀν-
θρώπου γενέσθαι τε καὶ κληθῆναι, οὐχ ὃ ἦν
μεταβαλών, ἄτρεπτον γάρ, ἀλλ' ὃ οὐκ ἦν προσ-
λαβών. φιλάνθρωπος γάρ. ἵνα χωρηθῇ ὁ ἀ-
χώρητος διὰ μέσης σαρκὸς ὁμιλήσας ἡμῖν
ὡς ἐκ παραπετάσματος. ἐπειδὴ καθαρὰν
αὐτοῦ τὴν θεότητα φέρειν, οὐ τῆς ἐν γενέσει
καὶ φθορᾷ φύσεως. διὰ τοῦτο τὰ ἄμικτα
μίγνυται. οὐ γενέσει μόνον θεός, τὸ δὲ σάρ-
ξ καὶ νοῦς. οὐ δὲ χρόνῳ τὸ ἄχρονον, τὸ δὲ μέτρῳ τὸ
ἀπερίγραπτον, ἀλλὰ καὶ παρθενίᾳ γέννη-
σις, καὶ ἀτιμία, τῷ καὶ τιμῆς ἁπάσης ὑψη-
λοτέρῳ. καὶ πάθει, τὸ ἀπαθές. καὶ τὸ φθαρ-
τῷ, τὸ ἀθάνατον. ἐπειδὴ γὰρ ᾤετο ἀήττητος εἶ-
ναι τῆς κακίας ὁ πειραστής, θεότητος ἐλπίδι
δελεάσας ἡμᾶς, σαρκὸς προβλήματι δελεά-
ζεται. ἵν' ὡς τῷ ἀδὰμ προσβαλών, τῷ θεῷ
περιπέσῃ καὶ οὕτως, ὁ νέος ἀδάμ, τὸν πα-
λαιὸν ἀνασώσηται. καὶ λυθῇ τὸ κατάκριμα

τῆς σαρκός, σαρκὶ τὸν θάνατον θανατωθέντος. τῇ μὲν οὖν γεννήσει τὰ εἰκότα προεορτάσαμεν, ἐγώ τε ὁ τῆς ἑορτῆς ἔξαρχος, καὶ ὑμεῖς. καὶ πᾶν ὅσον ἐγκόσμιόν τε καὶ ὑπερκόσμιον μετὰ ἀστέρος ἐδράμομεν. καὶ μετὰ μάγων προσεκυνήσαμεν. μετὰ ποιμένων περιελλάμφθημεν. καὶ μετὰ ἀγγέλων ἐδοξάσαμεν. μετὰ συμεὼν, ἐνηγκαλισάμεθα. καὶ μετὰ ἄννης ἀνθωμολογησάμεθα, τῆς γηραιᾶς καὶ σώφρονος. καὶ χάρις τῷ εἰς τὰ ἴδια ἐλθόντι ἀλλοτρίως, ὅτι τὸν ξένον ἐδόξασε. νυνὶ δὲ πρᾶξις ἄλλη χριστοῦ, καὶ ἄλλο μυστήριον. οὐ δύναμαι κατέχειν τὴν ἡδονήν. ἔνθεος γίνομαι. μικροῦ καὶ ὡς ἰωάννης εὐαγγελίζομαι. εἰ καὶ μὴ πρόδρομος. ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς ἐρημίας. χριστὸς φωτίζεται, συναστράψωμεν. χριστὸς βαπτίζεται, συγκατέλθωμεν ἵνα καὶ συνανέλθωμεν. βαπτίζεται ἰησοῦς. τοῦτο μόνον, ἢ καὶ τὰ ἄλλα τηρεῖν ἐπιμελῶς, ἀναγκαῖον. τίς ὢν καὶ παρὰ τίνος. καὶ πηνίκα; ὁ καθαρός. καὶ παρὰ ἰωάννου. καὶ τῶν σημείων ἀρχόμενος. ἵνα τί μάθωμεν, καὶ τί παιδευθῶμεν; προκαθαίρεσθαι. καὶ ταπεινοφρονεῖν, καὶ κηρύσσειν ἐντελεότητι καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς σωματικῆς ἡλικίας. ἐκεῖνο, πρὸς τοὺς τὸ βάπτισμα χρονιάζοντας. καὶ μὴ προευτρεπιζομένους, μηδὲ τὸ ἀσφα-

λεῖς τῇ λυτρώσει χαριζομένους, διὰ τῆς εἰς τὸ καλὸν ἕξεως. καὶ γὰρ εἰ ἄφεσιν ἔχει τῶν παρελθόντων τὸ χάρισμα, χάρισμά ἐστιν, ἀλλὰ τό γε μᾶλλον εὐλαβείας ἄξιον. μὴ πρὸς τὸν αὐτὸν ἔμετον ἐπανέλθωμεν. δεύτερον, πρὸς τοὺς ἐπαιρομένους κατὰ τῶν οἰκονόμων τοῦ μυστηρίου, ἂν ἀξίᾳ τινὶ προέχωσι. τὸ τρίτον, πρὸς τοὺς θαῤῥοῦντας νεότητι. καὶ πάντα καιρὸν οἰομένους εἶναι διδασκαλίας ἢ προεδρίας. Ἰησοῦς καθαίρεται. καὶ σὺ καταφρονεῖς τῆς καθάρσεως; ὑπὸ Ἰωάννου. καὶ σὺ κατεξανίστασαι τοῦ σοῦ κήρυκος; τριακονταέτης ὤν, καὶ σὺ πρὸ τῆς γενειάδος διδάσκεις τοὺς γέροντας, ἢ τὸ διδάσκειν πιστεύεις. ὅτε πρὸ τῆς ἡλικίας ὅτε πρὸ τοῦ βίου τυχὸν, ἔχων τι αἰδέσιμον; εἶτα ὁ Δανιὴλ ἐνταῦθα, καὶ ὁ δεῖνα, νέοι κριταί. καὶ τὰ παραδείγματα, ἐπὶ γλώσσης. πᾶς γὰρ ἀδικῶν, εἰς ἀπολογίαν ἕτοιμος. ἀλλ' οὐ νόμος ἐκκλησίας, τὸ σπάνιον. εἴπερ μηδὲ, μία χελιδὼν ἔαρ ποιεῖ. μηδὲ γραμμὴ μία, τὸν γεωμέτρην. ἢ πλοῦς εἷς, τὸν θαλάττιον. πλὴν Ἰωάννης βαπτίζει. πρόσεισιν Ἰησοῦς ἁγιάσων τυχὸν μὲν, καὶ τὸν βαπτιστήν. τὸ δὲ πρόδηλον, πάντα τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ, ἵν' ἐνθάψῃ τῷ ὕδατι. πρὸ δὲ τούτων, καὶ διὰ τούτων, τὸν Ἰορδάνην. ὡς γὰρ ἦν πνεῦμα καὶ σάρξ, οὕτω

πνεύματι

πνεύματι τελειῶν καὶ ὕδατι. οὐ δέχεται ὁ βα-
πτιστής. ὁ ἰησοῦς ἀγωνίζεται. ἐγὼ χρείαν ἔχω
ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, ὁ λύχνος, τῷ ἡλίῳ
φησίν. ἡ φωνὴ, τῷ λόγῳ. ὁ φίλος, τῷ νυμφίῳ.
ὁ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, ὑπὲρ ἅπαντας, τῷ
πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως. ὁ προσκιρτή-
σας ἀπὸ γαστρὸς, τῷ ἐν γαστρὶ προσκυνηθέν-
τι. ὁ δραμὼν καὶ προδραμούμενος, τῷ φα-
νέντι καὶ φανησομένῳ. ἐγὼ χρείαν ἔχω, ὑπὸ
σοῦ βαπτισθῆναι. πρόσθες καὶ τὸ ὑπὲρ σοῦ.
ᾔδει γὰρ τῷ μαρτυρίῳ βαπτισθησόμενος. καὶ
σὺ ἔρχῃ πρός με; καὶ τοῦτο προφητικόν. ᾔδει
γὰρ, ὡς μετὰ ἡρώδην, πιλᾶτον μανησόμενον,
οὕτω αὐτὸν προαπελθόντα χριστὸν ἑψόμενον.
τί δὲ ἰησοῦς, ἄφες ἄρτι. τοῦτο γὰρ ἡ οἰκονομία.
ᾔδει γὰρ μετ᾽ ὀλίγον, αὐτὸς βαπτίσων τὸν βα-
πτιστήν. τί ἐστι, τὸ πτύον; ἡ κάθαρσις. τί ἐστι τὸ πῦρ;
ἡ τοῦ κούφου δαπάνη καὶ ἡ ζέσις τοῦ πνεύμα-
τος. τί δὲ, ἡ ἀξίνη, τῆς ἀθεραπεύτου ψυχῆς
ἡ ἐκτομὴ καὶ μετὰ τὴν κόπρον. τί δὲ, ἡ μάχαι-
ρα, ἡ τομὴ τοῦ λόγου. ἡ διαιροῦσα τὸ χεῖρον ἀ-
πὸ τοῦ κρείττονος. καὶ διχοτομοῦσα τὸν πιστὸν,
καὶ τὸν ἄπιστον. καὶ ἐπεγείρουσα τὸν υἱὸν, καὶ
τὴν θυγατέρα καὶ τὴν νύμφην, τῷ πατρὶ
καὶ τῇ μητρὶ καὶ τῇ πενθερᾷ. τὰ νέα καὶ πρό-
σφατα, τοῖς παλαιοῖς καὶ σκιώδεσι. τί δὲ ὁ

σφαιρωτὴρ τοῦ ὑποδήματος. οὗ οὐ λύεις ὁ βαπτίζων Ἰησοῦν, ὁ τῆς ἐρημίας καὶ ἄτροφος. ὁ νέος Ἠλίας. ὁ προφήτου περισσότερος, ὅσῳ καὶ τὸν προφητευόμενον εἶδες. ὁ παλαιᾶς καὶ νέας μεσίτης. τί τοῦτο. τυχὸν ὁ τῆς ἐπιδημίας λόγος. καὶ τῆς σαρκός. οὗ μηδὲ τὸ ἀκρότατον εὐδιάλυτον. μὴ ὅτι τοῖς σαρκικοῖς ἔτι καὶ νηπίοις ἐν χριστῷ, ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῖς κατὰ ἰωάννην τῷ πνεύματι. ἀλλὰ καὶ ἄνεισιν ἰησοῦς ἐκ τοῦ ὕδατος. συναναφέρει γὰρ ἑαυτῷ τὸν κόσμον. καὶ ὁρᾷ σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς, οὓς ὁ ἀδὰμ ἔκλεισεν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς μετ᾽ αὐτόν. ὥσπερ καὶ τῇ φλογίνῃ ῥομφαίᾳ τὸν παράδεισον. καὶ τὸ πνεῦμα μαρτυρεῖ τὴν θεότητα. τῷ γὰρ ὁμοίῳ προστρέχει. καὶ ἡ ἐξ οὐρανῶν φωνή. ἐκεῖθεν γὰρ ὁ μαρτυρούμενος. καὶ ὡς περιστερά. τιμᾷ γοῦν τὸ σῶμα (ἐπεὶ καὶ τοῦτο τῇ θεώσει θεὸς,) σωματικῶς ὁρωμένη. καὶ ἅμα πόῤῥωθεν εἴθισται περιστερὰ, κατακλυσμοῦ λύσιν εὐαγγελίζεσθαι. εἰ δὲ ὄγκοις καὶ σταθμοῖς κρίνεις θεότητα καὶ διὰ τοῦτο μικρόν σοι τὸ πνεῦμα ὅτι ἐν εἴδει περιστερᾶς, ὦ μικρολόγε περὶ τὰ μέγιστα; ὥρα σοι καὶ βασιλείαν οὐρανῶν ἀτιμάζειν, ὅτι κόκκῳ σινάπεως ἀπεικάζεται. καὶ τῆς ἰησοῦ μεγαλειότητος, ὑπεραίρειν τὸν ἀντικείμενον. ἔτι ὁ μὲν,

ὄρος μέγα καλεῖται, καὶ λευιαθάν, καὶ βασιλεὺς τῶν ἐν τοῖς ὕδασιν. ὁ δὲ, ἀμνὸς καὶ μαργαρίτης καὶ σταγὼν καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύεται. ἐπεὶ δὲ βαπτίσματος ἡ πανήγυρις, καὶ δεῖ μικρόν τι προσκακοπαθῆσαι τῷ δι' ἡμᾶς μορφωθέντι, καὶ βαπτισθέντι, καὶ σταυρωθέντι, φέρε τι περὶ διαφορᾶς βαπτισμάτων φιλοσοφήσωμεν. ἵν' ἀπέλθωμεν ἐντεῦθεν κεκαθαρμένοι. ἐβάπτισε μωϋσῆς, ἀλλ' ἐν ὕδατι. καὶ πρὸ τούτου ἐν νεφέλῃ καὶ ἐν θαλάσσῃ. τυπικῶς δὲ τοῦτο ἦν, ὡς καὶ παύλῳ δοκεῖ. ἡ θάλασσα, τοῦ ὕδατος. ἡ νεφέλη, τοῦ πνεύματος. τὸ μάννα, τοῦ τῆς ζωῆς ἄρτου. τὸ πόμα, τοῦ θείου πόματος. ἐβάπτισε καὶ ἰωάννης. οὐκ ἔτι μὲν ἰουδαϊκῶς, οὐ γὰρ ἐν ὕδατι μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς μετάνοιαν. οὔπω δὲ ὅλως πνευματικῶς. οὐ γὰρ προστίθησι τὸ ἐν πνεύματι. βαπτίζει καὶ ἰησοῦς, ἀλλ' ἐν πνεύματι. τοῦτο ἡ τελειότης. καὶ πῶς οὐ θεὸς, ἵνα τι παραθεωρήσω μικρὸν, ἐξ οὗ καὶ σὺ γίνῃ θεός. οἶδα καὶ τέταρτον βάπτισμα, τὸ διὰ μαρτυρίου καὶ αἵματος. ὃ καὶ αὐτὸς χριστὸς ἐβαπτίζετο, καὶ πολύ γε τῶν ἄλλων αἰδεσιμώτερον, ὅσῳ δευτέροις ῥύπεσιν οὐ μολύνεται. οἶδα καὶ πέμπτον ἔτι τὸ τῶν δακρύων, ἀλλ' ἐπιπονώτερον. ὡς ὁ λούων καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην αὐτοῦ,

καὶ τὴν στρωμνὴν τοῖς δάκρυσιν. ᾧ τῆς κακίας προσώζεσαν καὶ οἱ μώλωπες. ὅς, πενθῶν καὶ σκυθρωπάζων πορεύεται. ὅς, μιμεῖται τὴν ἐπιστροφὴν Μανασσῆ, καὶ τὴν τῶν Νινευιτῶν ἐλεημοσύνην ταπείνωσιν. ὅς, φθέγγεται τὰς τοῦ τελώνου φωνὰς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ δικαιοῦται παρὰ τὸν μεγάλαυχον Φαρισαῖον. ὅς, συγκύπτει κατὰ τὴν Χαναναίαν, καὶ ζητεῖ φιλανθρωπίαν. καὶ ψίχας κυνὸς τροφὴν ἄγαν λιμώττοντος. ἐγὼ μὲν οὕτω. (ἄνθρωπος εἶναι ὁμολογῶ ζῶον τρεπτὸν καὶ ῥευστῆς φύσεως.) καὶ δέχομαι τοῦτο προθύμως. καὶ προσκυνῶ τὸν δεδωκότα. καὶ τοῖς ἄλλοις μεταδίδωμι. καὶ προεισφέρω τοῦ ἐλέου, τὸν ἔλεον. οἶδα γὰρ καὶ αὐτὸς ἀσθένειαν περικείμενος. καὶ ὡς ἂν μετρήσω, μετρηθησόμενος. σὺ δὲ τί λέγεις. τί νομοθετεῖς ὦ νέε Φαρισαῖε καὶ καθαρὲ τὴν προσηγορίαν, οὐ τὴν προαίρεσιν. καὶ φυσῶν ἡμῖν τὰ Ναυάτου μετὰ τῆς αὐτῆς ἀσθενείας. οὐ δέχῃ μετάνοιαν; οὐ δίδως ὀδυρμοῖς χώραν; οὐ δακρύεις δάκρυον; μὴ σύ γε τοιούτου κριτοῦ τύχοις. οὐκ αἰδῇ τὸ Ἰησοῦ φιλάνθρωπον, τοῦ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν λαβόντος, καὶ τὰς νόσους βαστάσαντος; τοῦ μὴ δικαίους ἐλθόντος, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν; τοῦ ἔλεον θέλοντος μᾶλλον ἢ θυσίαν;

εἶναι

τοῦ ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ συγχωροῦντος, τὰ ἁμαρτήματα; ὡς μακάριόν σου τὸ ὑψηλὸν εἰ καθαρότης ἦν, ἀλλὰ μὴ τῦφος. νομοθετεῖς ὑπὲρ ἄνθρωπον, καὶ λύων τῇ ἀπογνώσει τὴν ἐπανόρθωσιν. ὁμοίως γὰρ οὐκ ἀγαθὸν, καὶ ἄνεσις ἀσωφρόνιστος, καὶ κατάγνωσις ἀσυγχώρητος. ἡ μὲν, ὅλην ἐφιεῖσα τὴν ἡνίαν, ἡ δὲ, τῷ σφοδρῷ κατάγχουσα. δεῖξόν μοι τὴν καθαρότητα, καὶ δέχομαί σου τὴν θρασύτητα. νῦν δὲ, δέδοικα μὴ βρύων ἕλκεσιν, εἰσάγῃς τὸ ἀνιάτευτον. οὐ δὲ τὸν Δαβὶδ δέχῃ μετανοοῦντα. ᾧ καὶ τὸ προφητικὸν χάρισμα, ἡ μετάνοια συνετήρησεν; οὐδὲ Πέτρον τὸν μέγαν παθόντα τι ἀνθρώπινον περὶ τὸ σωτήριον πάθος; Ἰησοῦς δὲ ἐδέξατο. καὶ τῷ τρισσῷ τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς ὁμολογίας, τὸ τρισσὸν τῆς ἀρνήσεως ἐθεράπευσεν. ἢ οὐ δὲ τελειωθέντα δέχῃ δι' αἵματος. ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο τῆς σῆς ἀγνοίας. οὐ δὲ τὸν ἐν Κορίνθῳ παρανομήσαντα; Παῦλος δὲ καὶ ἀγάπην ἐκύρωσεν. ἐπειδὴ τὴν διόρθωσιν εἶδε. καὶ τὸ αἴτιον. ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος, βαρηθεὶς τῇ ἀμετρίᾳ τῆς ἐπιπλήξεως. οὐδὲ ταῖς νέαις γαμεῖν δίδως χήραις. διὰ τὸ τῆς ἡλικίας εὐάλωτον; Παῦλος δὲ, τοῦτο ἐτόλμησεν. οὗ σὺ δηλαδὴ διδάσκαλος. ὃς ἄχρι τέταρτον οὐρα-

νὸν φθάσας, καὶ ἄλλον παράδεισον, καὶ ἀπορρητοτέρων ἀκούσας. καὶ μείζονα κύκλον τῷ εὐαγγελίῳ περιλαβών. ἀλλ' οὐ μετὰ τὸ βάπτισμα ταῦτα φησίν. τίς ἡ ἀπόδειξις, ἢ δεῖξον, ἢ μὴ κατάκρινε. εἰ δ' ἀμφίβολον, νικάτω τὸ φιλάνθρωπον. ἀλλὰ Ναυάτος φησὶν, οὐκ ἐδέξατο τοὺς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεσόντας. τί τοῦτο. εἰ μὲν οὐ μεταγνόντας, δικαίως. οὐδὲ ἐγὼ δέχομαι τούτους, ἢ μὴ καμπτομένους, ἢ μὴ ἀξίως, μηδὲ ἀντισηκοῦντας τῷ κακῷ τὴν διόρθωσιν. καὶ ὅταν δέξωμαι, τὴν προσήκουσαν αὐτοῖς ἀπονέμω χώραν. εἰ δὲ τοὺς ἐκτακέντας τοῖς δάκρυσιν, οὐ μιμήσομαι. καὶ τίς μοι νόμος ἡ Ναυάτου μισανθρωπία. ὃς πλεονεξίαν μὲν, οὐκ ἐκόλασε τὴν δευτέραν εἰδωλολατρείαν. πορνείαν δὲ, οὕτω πικρῶς κατεδίκασεν, ὡς ἄσαρκος καὶ ἀσώματος. τί φατέ. πείθομεν ὑμᾶς τοῖς λόγοις τούτοις; δεῦρο στῆτε μεθ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. μεγαλύνωμεν ἅμα τὸν κύριον. μή τις ὑμῶν εἰπεῖν τολμήσῃ. μηδὲ εἰ λίαν ἑαυτῷ τι θαῤῥεῖ. μή μου ἅπτου. καθαρὸς γάρ εἰμι, καὶ τίς οὕτως ὡς ἐγώ. μεταδότε καὶ ἡμῖν τῆς λαμπρότητος. ἀλλ' οὐ πείθομεν; καὶ ὑπὲρ ὑμῶν δακρύσομεν. οὗτοι μὲν οὖν εἰ μὲν βούλοιντο τὴν ἡμετέραν ὁδὸν καὶ Χριστοῦ. εἰ δὲ μὴ, τὴν ἑαυτῶν πορευέσθωσαν. τυχὸν

ἐκεῖ τῷ πυρὶ βαπτισθήσονται τῷ τελευταίῳ βαπτίσματι. τῷ ἐπιπονωτέρῳ καὶ μακροτέρῳ. ὃ ἐσθίει ὡς χόρτον τὴν ὕλην, καὶ δαπανᾷ πάσης κακίας κουφότητα. ἡμεῖς δὲ τιμήσωμεν τὸ χριστοῦ βάπτισμα σήμερον. καὶ καλῶς ἑορτάσωμεν. μὴ γαστρὶ τρυφῶντες, ἀλλὰ πνευματικῶς εὐφραινόμενοι. τρυφήσωμεν δὲ πῶς; λούσασθε καθαροὶ γίνεσθε. εἰ μὲν φοινικοῖ τὴν ἁμαρτίαν ἐστὲ καὶ ἧττον αἱματώδεις, λευκάνθητε ὡς χιών. εἰ δὲ κόκκινοι καὶ ἄνδρες αἱμάτων τέλεοι, κἂν εἰς ἐρίου λευκότητα φθάσατε. πάντως δὲ καθάρθητε. καὶ καθαίρεσθε. ὡς οὐδενὶ τοσοῦτον χαίρει θεὸς, ὅσον ἀνθρώπου διορθώσει καὶ σωτηρίᾳ. ὑπὲρ οὗ λόγος ἅπας, καὶ ἅπαν μυστήριον. ἵνα γένησθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, ζωτικὴ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις δύναμις. ἵνα φῶτα τέλεια τῷ μεγάλῳ φωτὶ παραστάντες, καὶ τὴν ἐκεῖσε μυηθῆτε φωταγωγίαν. ἐλλαμπόμενοι τῇ τριάδι καθαρώτερον καὶ τρανότερον. ἧς νῦν μετρίως ὑποδεδέγμεθα τὴν μίαν αὐγὴν ἐκ μιᾶς τῆς θεότητος, ἐν χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, τῶν αἰώνων ἀμήν.

ΓΡΗΓΟΡΊΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ͂ ΤΟΥ͂ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕἸΣ ΤῸ ἍΓΙΟΝ ΒΆΠΤΙΣΜΑ.

χ θὲς τῇ λαμπρᾷ τῶν φώτων ἡμέρᾳ πανηγυρίσαντες, καὶ γὰρ ἔπρεπε χαρμόσυνα θέσθαι τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ γαμήλια καὶ γενέθλια καὶ ὀνομαστήρια, τοῖς σαρκὸς φίλοις· κουρόσυνά τε καὶ κατοικέσια καὶ ἐτήσια, ὅσα τε ἄλλα πανηγυρίζουσιν ἄνθρωποι, σήμερον περὶ τοῦ βαπτίσματος βραχέα διαλεξόμεθα· καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἡμῖν ὑπαρχούσης εὐεργεσίας. εἰ καὶ χθὲς ἡμᾶς ὁ λόγος παρέδραμε τῆς ὥρας κατεπειγούσης, καὶ ἅμα τοῦ λόγου τὸν κόρον φεύγοντος. κόρος δὲ πολέμιος ἀκοαῖς ὡς ὑπερβάλλουσα τροφὴ σώμασι. προσέχειν δὲ ἄξιον τοῖς λεγομένοις. καὶ μὴ παρέργως, ἀλλὰ προθύμως τὸν περὶ τηλικούτων δέξασθαι λόγον· ἐπειδὴ καὶ ἔργον ἐστὶ φωτισμὸς, τὸ γνῶναι τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν. τρισσὴν γέννησιν ἡμῖν οἶδεν ὁ λόγος· τὴν ἐκ σωμάτων· τὴν ἐκ βαπτίσματος· τὴν ἐξ ἀναστάσεως. τούτων δὲ, ἡ μὲν, νυκτερινή τέ ἐστι καὶ δούλη, καὶ ἐμπαθής· ἡ δὲ, ἡμερινή· καὶ ἐλευθέρα καὶ λυτικὴ παθῶν· πᾶν τὸ ἀπογ

νέσεως κάλυμμα περιτέμνουσα, καὶ πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν ἐπανάγουσα. ἡ δὲ, φοβερωτέρα καὶ συντομωτέρα. πᾶν τὸ πλάσμα συνάγουσα ἐν βραχεῖ, τῷ πλάσαντι παραστησόμενον. καὶ λόγον ὑφέξον τῆς ἐνταῦθα δουλείας καὶ πολιτείας. εἴτε τῇ σαρκὶ μόνον ἐπηκολούθησεν εἴτε τὸ πνεῦμα συναπῆλθε. καὶ ᾗ χάριν ἠδέσθη τῆς ἀναπλάσεως. ταύτας δὴ τὰς γεννήσεις ἁπάσας παρ' ἑαυτοῦ τιμήσας ὁ ἐμὸς χριστὸς φαίνεται. τὴν μὲν τῷ, ἐμφυσήματι τῷ πρώτῳ καὶ ζωτικῷ. τὴν δὲ, τῇ σαρκώσει καὶ τῷ βαπτίσματι, ὅπερ αὐτὸς ἐβαπτίσατο. τὴν δὲ, τῇ ἀναστάσει ἧς αὐτὸς ἀπήρξατο. ὡς ἐγένετο πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, οὕτω καὶ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν γενέσθαι καταξιώσας. περὶ μὲν δὴ τῶν δύο γεννήσεων τῆς πρώτης τέ φημι καὶ τῆς τελευταίας φιλοσοφεῖν, οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ. περὶ δὲ τῆς μέσης καὶ τῆς νῦν ἡμῖν ἀναγκαίας, ἧς ἐπώνυμος ἡ τῶν φώτων ἡμέρα, φιλοσοφήσωμεν. τὸ φώτισμα, λαμπρότης ἐστὶ ψυχῶν. βίου μετάθεσις. ἐπερώτημα τῆς εἰς θεὸν συνειδήσεως. τὸ φώτισμα, βοήθεια, τῆς ἀσθενείας τῆς ἡμετέρας. τὸ φώτισμα, σαρκὸς ἀπόθεσις. πνεύματος ἀκολούθησις. λόγου κοινωνία. πλάσματος ἐπανόρθωσις. κατακλυσμὸς ἁμαρτίας. φωτὸς μετουσία

σκότους κατάλυσις. τὸ φώτισμα, ὄχημα πρὸς θεόν. συνεκδημία χριστοῦ. ἔρεισμα πίστεως. νοῦ τελείωσις. κλέος οὐρανῶν βασιλείας. ζωῆς ἄμειψις. δουλείας, ἀναίρεσις. δεσμῶν ἔκλυσις. συνθέσεως μεταποίησις. τὸ φώτισμα τί δεῖ πλείω καταριθμεῖν, τῶν τοῦ θεοῦ δώρων τὸ κάλλιστον καὶ μεγαλοπρεπέστατον, ὥσπερ ἅγια ἁγίων καλεῖταί τινα. (καὶ ᾄσματα ᾀσμάτων, ὡς περιεκτικώτερα γάρ ἐστι καὶ κυριώτερα,) οὕτω, καὶ αὐτὸ παντὸς ἄλλου τῶν παρ' ἡμῖν φωτισμῶν ὂν ἁγιώτερον. καλεῖται δὲ ὥσπερ χριστὸς ὁ τούτου δοτὴρ, πολλοῖς καὶ διαφόροις ὀνόμασιν, οὕτω δὲ καὶ τὸ δώρημα. εἴτε διὰ τὸ περιχαρὲς τοῦ πράγματος τοῦτο παθόντων ἡμῶν. (φιλοῦσι γὰρ οἱ σφόδρα περί τι ἐρωτικῶς διακείμενοι, ἡδέως συνεῖναι καὶ τοῖς ὀνόμασιν.) εἴτε τοῦ πολυειδοῦς τῆς εὐεργεσίας πολλὰς κλήσεις ἡμῖν δημιουργοῦντος, δῶρον καλοῦμεν. χάρισμα. βάπτισμα. χρῖσμα. φώτισμα. ἀφθαρσίας ἔνδυμα. λουτρὸν παλιγγενεσίας. σφραγῖδα. πᾶν ὅ τι τίμιον. δῶρον μὲν ὡς καὶ μηδὲν προεισενεγκοῦσι διδόμενον. χάρισμα δὲ, ὡς καὶ ὀφείλουσι. βάπτισμα δὲ, ὡς συνθαπτομένης τῷ ὕδατι τῆς ἁμαρτίας. χρῖσμα δὲ, ὡς ἱερὸν καὶ βασιλικόν. ταῦτα γὰρ ἦν τὰ χριόμενα. φώτισμα δὲ,

ὡς λαμπρότητα. ἔνδυμα δὲ, ὡς αἰσχύνης κάλυμμα. λουτρὸν δὲ, ὡς ἔκπλυσιν. σφραγῖδα δὲ, ὡς συντήρησιν, καὶ τῆς δεσποτείας σημείωσιν. τούτῳ συγχαίρουσιν οὐρανοί. τοῦτο δοξάζουσιν ἄγγελοι, διὰ τὸ συγγενὲς τῆς λαμπρότητος. τοῦτο εἰκὼν τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος. τοῦτο ἡμεῖς ὑμνεῖν βουλόμεθα μὲν, οὐ δυνάμεθα δὲ, ὅσον ἄξιον. Θεὸς μέν ἐστι, φῶς τὸ ἀκρότατον καὶ ἀπρόσιτον καὶ ἄρρητον. οὔτε νῷ καταληπτὸν, οὔτε λόγῳ ῥητόν. πάσης φωτιστικὸν λογικῆς φύσεως. τοῦτο ἐν νοητοῖς, ὅπερ ἐν αἰσθητοῖς ἥλιος. ὅσον ἂν καθαιρώμεθα φανταζόμενον, καὶ ὅσον ἂν φαντασθῶμεν, ἀγαπώμενον καὶ ὅσον ἀγαπήσωμεν, αὖθις νοούμενον. αὐτὸ ἑαυτοῦ θεωρητικόν τε καὶ καταληπτικόν, ὀλίγα τοῖς ἔξω χεόμενον. φῶς δὲ λέγω, τὸ ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι θεωρούμενον. ὧν πλοῦτος ἡ συμφυΐα καὶ τὸ ἓν ἔξαλμα τῆς λαμπρότητος. δεύτερον δὲ φῶς ἄγγελος, τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπορροή τις ἢ μετουσία, τῇ πρὸς αὐτὸ νεύσει καὶ λειτουργίᾳ τὸν φωτισμὸν ἔχουσα. οὐκ οἶδα εἴτε τῇ στάσει τῆς τάξεως μεριζομένη τὸν φωτισμὸν, εἴτε τοῖς μέτροις τοῦ φωτισμοῦ τὴν τάξιν λαμβάνουσα. τρίτον φῶς ἄνθρωπος ὃ καὶ τοῖς ἔξω δῆ

λόν ἐστιν. φῶς γὰρ τὸν ἄνθρωπον ὀνομάζουσι,
διὰ τὴν τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου δύναμιν. καὶ ἡμῶν
αὐτῶν πάλιν οἱ θεοειδέστεροι καὶ μᾶλλον θεῷ
πλησιάζοντες. οἶδα καὶ ἄλλο φῶς, ᾧ τὸ ἀρ-
χέγονον ἠλάθη σκότος. ἢ διεκόπη πρῶτον ὑπο-
στὰν τῆς ὁρατῆς κτίσεως τήν τε κυκλικὴν τῶν
ἀστέρων περίοδον, καὶ τὴν ἄνωθεν φρυκτωρίαν
κόσμον ὅλον αὐγάζουσαν. φῶς μὲν ἦν καὶ ἡ τῷ πρω-
τογόνῳ δοθεῖσα πρωτόγονος ἐντολή. ἐπειδὴ λύ-
χνος ἐντολὴ νόμου καὶ φῶς. καὶ διότι φῶς τὰ
προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς. εἰ καὶ τὸ φθονερὸν
σκότος ἐπεισελθὸν τὴν κακίαν ἐδημιούργη-
σε. φῶς δὲ τυπικὸν καὶ σύμμετρον τοῖς ὑπο-
δεχομένοις, ὁ γραπτὸς νόμος. σκιαγραφῶν
τὴν ἀλήθειαν. καὶ τὸ τοῦ μεγάλου φωτὸς μυστή-
ριον. εἴπερ καὶ τὸ μωυσέως πρόσωπον τού-
τῳ δοξάζεται. καὶ ἵνα πλείονα φῶτα δῶμεν
τῷ λόγῳ, φῶς μὲν ἦν ἐκ πυρὸς τῷ μωϋσεῖ
φανταζόμενον. ἡνίκα τὴν βάτον ἔκαιε μὲν
οὐ κατέκαιε δὲ, ἵνα καὶ τὴν φύσιν παραδεί-
ξῃ, καὶ γνωρίσῃ τὴν δύναμιν. φῶς δὲ τὸ ἐν
στύλῳ πυρὸς ὁ δηγοῦν τὸν ἰσραὴλ, καὶ ἡμε-
ροῦν τὴν ἔρημον. φῶς τὸ ἠλίαν ἁρπάζον
ἐν τῷ τοῦ πυρὸς ἅρματι. καὶ μὴ συμφλέξαν τὸν
ἁρπαζόμενον. φῶς τὸ τοὺς ποιμένας περια-
στράψαν, ἡνίκα τὸ ἄχρονον φῶς τῷ χρονικῷ ἐμί-

γνῶ. φῶς τὸ τοῦ δραμόντος ἀστέρος ἄχρι Βηθλεὲμ καὶ ἄλλος ἵνα καὶ μάγους ὁδηγήσῃ, καὶ δωροφορήσῃ τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς φῶς, μεθ' ἡμῶν γενόμενον. φῶς ἡ παραδειχθεῖσα θεότης ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῖς μαθηταῖς μικροῦ στερροτέρα καὶ ὄψεως. φῶς ἡ Παῦλον περιαστράψασα φαντασία. καὶ πληγῇ τῶν ὄψεων, τὸ σκότος τῆς ψυχῆς θεραπεύσασα. φῶς καὶ ἡ ἐκεῖθεν λαμπρότης, τοῖς ἐνταῦθα κεκαθαρμένοις, ἡνίκα ἐκλάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος. ὧν ἵσταται ὁ θεὸς ἐν μέσῳ, θεῶν ὄντων καὶ βασιλέων, διαστέλλων καὶ διαιρῶν τὰς ἀξίας τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος. φῶς παρὰ ταῦτα ἰδιοτρόπως ὁ τοῦ βαπτίσματος φωτισμὸς, περὶ οὗ νῦν ἡμῖν ὁ λόγος, μέγα καὶ θαυμαστὸν τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν περιέχον μυστήριον. ἐπειδὴ γὰρ τὸ μὲν μηδὲν ἁμαρτεῖν ἐστι θεοῦ, καὶ τῆς πρώτης καὶ ἀσυνθέτου φύσεως (ἁπλότης γὰρ εἰρηναία καὶ ἀστασίαστος.) θαρρῶ δὲ εἰπεῖν ὅτι καὶ τῆς ἀγγελικῆς, ἢ ὅτι ἐγγυτάτω τούτου διὰ τὴν πρὸς θεὸν ἐγγύτητα, τὸ δὲ ἁμαρτάνειν, ἀνθρώπινον καὶ τῆς κάτω συνθέσεως (σύνθεσις γὰρ ἀρχὴ διαστάσεως.) οὐκ ᾤετο δεῖν ἀβοήθητον τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα καταλιπεῖν ὁ δεσπότης. οὐδὲ περιιδεῖν κινδυνεῦον τὴν ἀπ' αὐτοῦ διάστασιν. ἀλλ' ὡς περ οὐκ ὄντας ὑπέστησεν,

οὕτως ἀποδύσαντας ἀνέπλασε. πλάσιν θειοτέραν τε καὶ τῆς πρώτης ὑψηλοτέραν. ἣ τοῖς μὲν ἀρχομένοις ἐστὶ σφραγὶς, τοῖς τελειοτέροις δὲ τὴν ἡλικίαν, καὶ χάρισμα, καὶ τῆς παθούσης εἰκόνος διὰ τὴν κακίαν ἐπανόρθωσις. ἵνα μὴ τῇ ἀπογνώσει χείρους γινόμενοι, καὶ ἀεὶ πρὸς τὸ χεῖρον καταφερόμενοι, τελέως ἔξω τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς δι᾽ ἀπόγνωσιν πίπτωμεν. μηδὲ εἰς κακῶν βάθος ἐμπεσόντες ὃ δὴ λέγεται καταφρονῶμεν. ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ μακρὰν ὁδὸν τέμνοντες, καταλύματι τοὺς πόνους διαναπαύσαντες, οὕτω τὸ ἐξῆς τῆς ὁδοῦ νεαροὶ καὶ πρόθυμοι διανύσωμεν. αὕτη μὲν ἡ τοῦ βαπτίσματος χάρις καὶ δύναμις. οὐ κόσμου κατακλυσμὸν ὡς πάλαι, τῆς δὲ τοῦ καθ᾽ ἕκαστον ἁμαρτίας κάθαρσιν ἔχουσα. καὶ παντελῆ ῥύψιν τῶν ἀπὸ κακίας ἐπεισελθόντων συγχωσμάτων ἢ μολυσμάτων. διττῶν δὲ ὄντων ἡμῶν, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, καὶ τῆς μὲν ὁρατῆς τῆς δὲ ἀοράτου φύσεως, διττὴ καὶ ἡ κάθαρσις, δι᾽ ὕδατός τέ φημι καὶ πνεύματος. τοῦ μὲν θεωρητῶς τε καὶ σωματικῶς λαμβανομένου, τοῦ δὲ ἀσωμάτως καὶ ἀθεωρήτως συντρέχοντος. καὶ τοῦ μὲν τυπικοῦ, τοῦ δὲ ἀληθινοῦ καὶ τὰ βάθη καθαίροντος. ὃ τῆς πρώτης γενέσεως ἐπικουρεία τυγ

χάριν καινοὺς ἀντὶ παλαιῶν, καὶ θεοειδεῖς ἀντὶ τῶν νῦν ὄντων ἐργάζεται. χωρὶς πυρὸς ἀναχωνεῦον, καὶ ἀνακτίζον δίχα συντρίψεως. εἰ γὰρ δεῖ, συντόμως εἰπεῖν, συνθήκας πρὸς θεὸν δευτέρου βίου, καὶ πολιτείας καθαρωτέρας, ὑποληπτέον τὴν τοῦ βαπτίσματος δύναμιν. ὃ δὴ καὶ μάλιστα φοβητέον. καὶ πάσῃ φυλακῇ τηρητέον τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἕκαστον μὴ ψεῦσαι τῆς ὁμολογίας ταύτης φαινώμεθα. εἰ γὰρ ταῖς πρὸς αὐτοὺς ὁμολογίας ἐμπεδοῖ θεὸς μέσος παραληφθεὶς, πόσος ὁ κίνδυνος, ὧν πρὸς αὐτὸν ἐθέμεθα τὸν θεὸν συνθηκῶν, τούτων παραβάτας εὑρίσκεσθαι, καὶ μὴ μόνον τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ψεύδους ὑπευθύνους εἶναι τῇ ἀληθείᾳ. καὶ ταῦτα οὐκ οὔσης δευτέρας ἀναγεννήσεως οὐδὲ ἀναπλάσεως. οὐδὲ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκαταστάσεως. κἂν ὅτι μάλιστα ἐπιζητῶμεν ταύτην ἐν πολλοῖς στεναγμοῖς τε καὶ δάκρυσιν. ἐξ ὧν συνούλωσις μὲν ἔρχεται μόγις κατά γε τὸν ἐμὸν ὅρον καὶ νόμον. ἔρχεται γὰρ καὶ πιστεύομεν, εἰ δὲ καὶ τὰς οὐλὰς ἐξαλείφωμεν, ἀγαπώην ἄν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς χρήζω φιλανθρωπίας πλὴν μὴ δευτέρας δεηθῆναι καθάρσεως. ἀλλὰ στῆναι μέχρι τῆς πρώτης ἄμεινον, ἣν κοινὴν οἶδα πᾶ-

σι καὶ ἄμοχθον καὶ ὁμότιμον. δούλοις. δεσπό-
ταις. πένησι. πλουσίοις. ταπεινοῖς. ὑψηλοῖς.
εὐγενεστέροις ἀγεννεστέροις. ὀφλοῦσιν. οὐκ ὀφλοῦσιν.
ὡς ἀέρος πνεῦσιν καὶ φωτὸς χύσιν, καὶ ὡρῶν
ἀλλαγάς, καὶ κτίσεως θέαν, τοῦ μεγάλου καὶ
κοινοῦ πᾶσιν ἡμῖν ἐντρυφήματος, καὶ ἰσομοι-
ρίαν πίστεως. δεινὸν γὰρ ἀντὶ ἰατρείας ἀπονω-
τέρας, τὴν ἐπιπονωτέραν ἐργάσασθαι, καὶ
ἀπορρίψαντας χάριν οἴκτου, χρεωστεῖν κόλα-
σιν. καὶ ἀντιμετρεῖν ἁμαρτίᾳ διόρθωσιν. πόσον
γὰρ εἰσοίσομεν δάκρυον. ἵν' ἀντισωθῇ τῇ πη-
γῇ τοῦ βαπτίσματος. τίς δὲ ὁ ἐγγυητής. ὅτι
μενεῖ τὴν θεραπείαν τὸ τέλος. ἀλλ' οὐκ ὀφεί-
λοντας ἡμᾶς ἔτι τὸ κριτήριον ἀποδέξεται
καὶ τῆς ἐκεῖσε δεομένους πυρώσεως. σὺ μὲν δεή-
σῃ τοῦ δεσπότου τυχὸν ὁ καλὸς καὶ φιλάν-
θρωπος γεωργός, ἔτι φείσασθαι τῆς συκῆς, καὶ
μήπω ταύτην ἐκτεμεῖν ἐγκαλουμένην τὸ ἄκαρ-
πον. ἀλλὰ συγχωρηθῆναι περιβαλεῖν κόπρια.
δάκρυα. στεναγμούς. ἀνακλήσεις. χαμευνίας. ἀ-
γρυπνίας. τῆξιν ψυχῆς καὶ σώματος. τὴν
δι' ἐξαγορεύσεως καὶ ἀτιμοτέρας ἀγωγῆς ἐπα-
νόρθωσιν. ἄδηλον δὲ εἰ φείσεται ταύτης ὁ δε-
σπότης. ὡς καταργούσης τὸν τόπον ἄλλου δεο-
μένου φιλανθρωπίας, καὶ γινομένου χείρονος
ἐκ τῆς εἰς ταύτην μακροθυμίας. συνταφῶ-

μεν οὖν χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἵνα καὶ συναναστῶμεν. συγκατέλθωμεν, ἵνα καὶ συνυψωθῶμεν. συνανέλθωμεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν. ἐάν σοι προσβάλῃ μετὰ τὸ βάπτισμα ὁ τοῦ φωτὸς διώκτης καὶ πειραστὴς, προσβαλεῖ δὲ (καὶ γὰρ καὶ τῷ λόγῳ καὶ θεῷ μου προσέβαλε διὰ τὸ κάλυμμα) τῷ κρυπτῷ φωτὶ διὰ τὸ φαινόμενον) ἔχεις ᾧ νικήσεις. μὴ φοβηθῇς τὸν ἀγῶνα. προβαλοῦ τὸ ὕδωρ. προβαλοῦ τὸ πνεῦμα. ἐν ᾧ πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβεσθήσεται. πνεῦμα μέν ἐστιν, ἀλλὰ διαλύον ὄρη. ὕδωρ δέ ἐστιν, ἀλλὰ πυρὸς σβεστήριον. ἐὰν προβάλῃ τὴν χρείαν, καὶ γὰρ κἀκεῖνο τετόλμηκε, καὶ ζητῇ τοὺς λίθους ἄρτους γενέσθαι, τῷ πεινῆν ἐπιθέμενος, μὴ ἀγνοήσῃς αὐτοῦ τὰ νοήματα. δίδαξον ἃ μὴ μεμάθηκε. τὸν λόγον ἀντίθες τὸν ζωτικὸν ὅς ἐστιν ἐξ οὐρανοῦ πεμπόμενος ἄρτος, καὶ τῷ κόσμῳ τὴν ζωὴν χαριζόμενος. ἐὰν διὰ κενοδοξίας ἐπιβουλεύσῃ σοι. (καὶ γὰρ ἐκεῖνο) ἀνάγων ἐπὶ τὸ τοῦ ἱεροῦ πτερύγιον, καὶ βάλε σεαυτὸν κάτω λέγων εἰς ἐπίδειξιν τῆς θεότητος, μὴ κατενεχθῇς διὰ τῆς ἐπάρσεως. ἂν τοῦτο λάβῃ οὐ μέχρι τούτου στήσεται. ἄπληστός ἐστιν. εἰς πάντα ἐπέρχεται. σαίνει μὲν τῷ χρηστῷ, τελευτᾷ δὲ εἰς πονηρόν.

οὗτος αὐτοῦ τῆς μάχης ὁ τρόπος. ἀλλὰ καὶ γραφῶν ἔμπειρος ὁ ληστής. ἐκεῖθεν τὸ γέγραπται περὶ τοῦ ἄρτου. ἐντεῦθεν τὸ γέγραπται ἐπὶ τῶν ἀγγέλων. γέγραπται γάρ φησιν ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε. ὦ σοφιστὰ τῆς κακίας. πῶς τὸ ἑξῆς ὑπεκράτησας. πάνυ γὰρ νοῶ σε, κἂν αὐτὸς ἀποσιωπήσῃς. ὅτι ἐπὶ τὴν ἀσπίδα σε καὶ τὸν βασιλίσκον ἐπιβήσομαι. καὶ περιπατήσω ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, τῇ τριάδι τετειχισμένος. ἐὰν δὲ ἀπληστίας καταπαλαίσῃ, πάσας ὑποδεικνύων τὰς βασιλείας ὡς αὐτῷ διαφερούσας ἐν μιᾷ καιροῦ τε ῥοπῇ καὶ ὄψεως ἀπαιτῶν τὴν προσκύνησιν, ὡς πένητος καταφρόνησον. εἰπὲ τῇ σφραγῖδι θαρρήσας, εἰκών εἰμι καὶ αὐτὸς θεοῦ. τῆς ἄνω δόξης, οὔπω δι᾽ ἔπαρσιν ὡς περ σὺ καταβέβλημαι. χριστὸν ἐνδέδυμαι. χριστὸν μεταπεποίημαι τῷ βαπτίσματι. σύ με προσκύνησον. ἀπελεύσεται σαφῶς οἶδα τούτοις ἡττημένος καὶ ᾐσχυμμένος, ὡς περ ἀπὸ χριστοῦ τοῦ πρώτου φωτός, οὕτω τῶν ἀπ᾽ ἐκείνου πεφωτισμένων. τοιαῦτα τὸ λουτρὸν τοῖς ᾐσθημένοις αὐτοῦ χαρίζεται. τοιαύτην προτείνει τοῖς καλῶς πεινῶσι τὴν πανδαισίαν. βαπτισθῶμεν οὖν ἵνα νικήσωμεν. μετάσχωμεν

καθαρσίων ὑδάτων. ὑστέρου ῥυπτικωτέρων σποδοῦ δαμάλεως ἱερωτέρων ῥαντιζούσης τοὺς κεκοινωμένους. καὶ πρόσκαιρον ἐχούσης σώματος κάθαρσιν οὐ παντελῆ τῆς ἁμαρτίας ἀναίρεσιν. τί γὰρ ἔδει καθαίρεσθαι τοὺς ἅπαξ κεκαθαρμένους. βαπτισθῶμεν σήμερον ἵνα μὴ αὔριον βιασθῶμεν. καὶ μὴ ἀναβαλώμεθα τὴν εὐεργεσίαν ὡς ἀδικίαν. μηδὲ ἀναμείνωμεν πλεῖον γενέσθαι κακοὶ, ἵνα πλεῖον συγχωρηθῶμεν. μηδὲ γενώμεθα χριστοκάπηλοι καὶ χριστέμποροι. μηδὲ φορτισθῶμεν πλέον ἢ δυνάμεθα φέρειν, ἵνα μὴ αὐτάνδρῳ τῇ νηῒ βαπτισθῶμεν. καὶ τὸ χάρισμα ναυαγήσωμεν. ἀφ' ὧν πλέον ἠλπίσαμεν τὸ πᾶν ἀπολέσαντες. ἕως ἔτι τῶν λογισμῶν κύριος εἶ πρόσδραμε τῷ δωρήματι. ἕως οὔπω νοσεῖς καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν διάνοιαν. ἢ δοκεῖς οὔπω τοῖς παροῦσι κἂν σωφρονῇς. ἕως οὐκ ἐπ' ἄλλοις κεῖται τὸ σὸν ἀγαθὸν ἀλλ' αὐτὸς εἶ τούτου κύριος. ἕως οὐ παράφορος ἡ γλῶσσα οὐδὲ κατεψυγμένη. οὐδὲ ζημιοῦται ἵνα μὴ πλεῖόν τι λέγω τὰ τῆς μυσταγωγίας ῥήματα. ἕως δύνασαι γενέσθαι πιστὸς, οὐκ εἰκαζόμενος, ἀλλ' ὁμολογούμενος. οὐκ ἐλεούμενος, ἀλλὰ μακαριζόμενος. ἕως δῆλόν σοι τὸ δῶρον, ἀλλ' οὐκ ἀμφίβολον. καὶ τοῦ βάθους ἡ χάρις ἅπτεται

ἀλλ' οὐ τὸ σῶμα ἐπιτάφια λέγεται. ἕως οὐ δάκρυα
περὶ σὲ τῆς ἐξόδου μηνύματα. καὶ ταῦτα
εἰς σὴν χάριν τυχὸν ἐπιχεόμενα. καὶ γυνὴ καὶ
παῖδες τὴν ἐκδημίαν μέλλοντες. καὶ ζη
τοῦντες ἐξόδια ῥήματα. ἕως οὐκ ἰατρὸς ἄτε
χνος περὶ σὲ ὥρας σοι χαριζόμενος ὧν οὐκ
ἔστι κύριος. καὶ νεύμασι ταλαντεύων τὴν σω
τηρίαν. καὶ φιλοσοφῶν περὶ τῆς νόσου μετὰ
τὸν θάνατον, ἢ τοὺς μισθοὺς βαρύνων ταῖς ὑ-
ποχωρήσεσιν, ἢ τὴν ἀπόγνωσιν αἰνιττόμενος. ἕ
ως οὐ μάχη βαπτιστοῦ καὶ χρηματιστοῦ. τοῦ μὲν
ὅπως ἐφοδιάσῃ φιλονεικοῦντος, τοῦ δὲ, ὅ-
πως γραφῇ κληρονόμος, ἀμφοτέρων τοῦ και
ροῦ μὴ συγχωροῦντος. τί πυρετὸν ἀναμένεις εὐερ
γέτην. ἀλλ' οὐ θεόν; τί καιρὸν, ἀλλ' οὐ λογισμόν;
τί φίλον ἐπίβουλον, ἀλλ' οὐ πόθον σωτήριον;
τί μὴ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ τὴν βίαν; τί μὴ τὴν
ἐλευθερίαν ἀλλὰ τὴν στενοχωρίαν; τί παρ'
ἄλλου δέῃ μαθεῖν τὴν ἔξοδον, ἀλλ' οὐχ ὡς ἤδη πα
ρούσης διανοήσῃ. τί φάρμακα ἐπιζητεῖς, τὰ μη
δὲν ὀνήσοντα. τί κριτικὸν ἱδρῶτα, ἴσως πα
ρεστῶτος τοῦ ἐξοδίου. σαυτὸν πρὸ τῆς ἀνάγ-
κης ἴασαι. σαυτὸν ἐλέησον. τὸν γνήσιον
τῆς ἀσθενείας θεραπευτήν. σαυτῷ πρόσα-
γε τὸ σωτήριον ὄντως φάρμακον, ἕως ἐξ οὐ-
ρίας πλεῖς, φοβήθητι τὸ ναυάγιον. καὶ ἧτ-

τὸν ναυαγήσεις· τῇ ἀγλαΐα βοηθῷ χρώμενος. πανηγυριζέσθω τὸ δῶρον, ἀλλὰ μὴ θρηνείσθω. ἐμπορευθήτω τὸ τάλαντον ἀλλὰ μὴ συγχωσθήτω. γινέσθω τι μέσον τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀναλύσεως. ἵνα μὴ ἐξαλειφθῇ τὰ πονηρὰ γράμματα μόνον, ἀλλὰ καὶ μεταγραφῇ τὰ βελτίονα. ἵνα μὴ τὸ χάρισμα μόνον ἔχῃς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντίδοσιν. ἵνα μὴ τὸ πῦρ φύγῃς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης κληρονομήσῃς. ἣν τὸ ἐμπορεύσασθαι τῷ δώρῳ χαρίζεται. ἔστι γὰρ τοῖς μὲν μικροψύχοις, μέγα τὸ φυγεῖν βάσανον. τοῖς δὲ μεγαλοψύχοις, τὸ καὶ τυχεῖν ἀντιδόσεως. τρεῖς γὰρ οἶδα τάξεις τῶν σωζομένων. δουλείαν. μισθαρνίαν. υἱότητα. εἰ δοῦλος εἶ, τὰς πληγὰς φοβήθητι. εἰ μισθωτὸς, πρὸς τὸ λαβεῖν βλέπε μόνον. εἰ ὑπὲρ τούτοις καὶ υἱὸς, ὡς πατέρα αἰδέσθητι. ἐργάσαι τὸ καλὸν ὅτι καλὸν τῷ πατρὶ πείθεσθαι. κἂν εἰ σοὶ μηδὲν ἔσεσθαι μέλλοι, τοῦτ' αὐτὸ μισθὸς, τὸ τῷ πατρὶ χαρίζεσθαι. ὧν ἡμεῖς μὴ καταφρονοῦντες φαινοίμεθα. ὡς ἔστιν ἄτοπον χρήματα μὲν προαρπάζειν, ὑγείαν δὲ ἀναβάλλεσθαι. καὶ σώματα μὲν προκαθαίρειν, ψυχῆς δὲ κάθαρσιν ταμιεύεσθαι. καὶ τῆς μὲν κάτω δουλείας, ἐλευθερίαν ζητεῖν τῆς ἄνω δὲ, μὴ ἐφίεσθαι. καὶ ὅπως

μὲν οἰκήσεις μεγαλοπρεπῶς. ἢ ἀμφιέσῃ, πᾶ-
σαν ποιεῖσθαι σπουδήν. ὅπως δὲ αὐτὸς πλεί-
στου ἄξιος ἔσῃ, μηδὲ φροντίζειν. καὶ ἄλλους
μὲν εὖ ποιεῖν πρόθυμον εἶναι, ἑαυτὸν δὲ μὴ
βούλεσθαι. καὶ εἰ μὲν ὤνιον ἦν σοι τὸ ἀγαθὸν
μηδενὸς ἂν φείσασθαι χρήματος. εἰ δὲ πρόκει-
ται τὸ φιλάνθρωπον, καταφρονεῖς τῷ ἑτοί-
μῳ τῆς εὐποιΐας. πᾶς σοι καιρὸς ἐκ πλύ-
σεως ἐπειδὴ πᾶς ἀναλύσεως. μετὰ Παύλου
βόησον τῆς μεγάλης φωνῆς. ἰδοὺ νῦν και-
ρὸς εὐπρόσδεκτος. ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρί-
ας. οὐχ ἕνα καιρὸν ἀλλὰ πάντα τὸ νῦν ὁρί-
ζοντος. καὶ πάλιν. ἔγειραι ὁ καθεύδων καὶ
ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν. καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ
χριστὸς λύων τὴν νύκτα τῆς ἁμαρτίας. ἐ-
πειδὴ ἐν νυκτὶ, ἐλπὶς πονηρὰ κατὰ τὸν ἡ-
σαΐαν. καὶ τὸ πρωῒ ληφθῆναι λυσιτελέστε-
ρον. σπεῖρε μὲν ὅτε καιρός. καὶ συγκόμιζε. καὶ
λύε τὰς ἀποθήκας ὅτε τούτου καιρός. καὶ φύ-
τευε καθ᾽ ὥραν. καὶ κειρέσθω σοι βότρυς ὥριμος.
καὶ ἀνάγου θαῤῥήσας ἔαρι. καὶ ἀνέλκε τὴν
ναῦν πάλιν ἀρχομένου χειμῶνος. καὶ τῆς
θαλάσσης ἀγριουμένης. καὶ πολέμου καιρὸς ἔ-
στω σοι καὶ εἰρήνης. καὶ γάμου, καὶ τῶν οὐ γά-
μου. καὶ φιλίας καὶ διαστάσεως, ἂν ταύτης
δέῃ. καὶ παντὸς ὅλως πράγματος. εἰ τῷ

σολομῶντι πειστέον· πειστέον δὲ, καὶ γὰρ ὠφέλιμος ἡ παραίνεσις. ἀεὶ δὲ τὴν σωτηρίαν ἐργάζου· καὶ πᾶς ἔστω σοι καιρὸς, τοῦ βαπτίσματος ὅρος. ἐὰν ἀεὶ τὸ σήμερον παρατρέχων ἐπιτηρῇς τὸ εἰς αὔριον, ταῖς κατὰ μικρὸν ἀναβολαῖς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ κλεπτόμενος, ὡς περ ἐκείνου τρόπος. ἐμοὶ δὸς τὸ παρὸν, θεῷ τὸ μέλλον, ἐμοὶ τὴν νεότητα, θεῷ τὸ γῆρας, ἐμοὶ τὰς ἡδονὰς, ἐκείνῳ τὴν ἀχρηστίαν, ὅσος ὁ περὶ σὲ κίνδυνος. ὅσα τὰ παρ' ἐλπίδας συμπτώματα. ἢ πόλεμος παρανάλωσεν. ἢ σεισμὸς συνέχωσεν. ἢ θάλασσα ὑπεδέξατο ἢ θηρίον ἥρπασεν ἢ νόσος ἀπώλεσεν. ἢ ψὶξ παραδραμοῦσα τὸ φαυλότατον. (τί γὰρ τοῦ ἀποθανεῖν ἄνθρωπον εὐκολώτερον, κἂν μέγα φρονῇς τῇ εἰκόνι.) ἢ πότος πλεονάσας. ἢ ἄνεμος κρημνίσας. ἢ ἵππος συναρπάσας. ἢ φάρμακον ἐκ προνοίας ἐπιβουλεῦσαν. τυχὸν δὲ καὶ αὐτὸ σωτηρίου φανὲν δηλητήριον. ἢ δικαστὴς ἀπάνθρωπος ἢ δήμιος ἀπαραίτητος. ἢ τι τῶν ὅσα ταχίστην ποιεῖ τὴν μετάστασιν καὶ βοηθείας ἰσχυροτέραν. εἰ δὲ προκαταλάβοις σεαυτὸν τῇ σφραγῖδι, καὶ τὸ μέλλον ἀσφαλίσαιο, τῷ καλλίστῳ τῶν βοηθημάτων καὶ στερροτάτῳ, σημειωθεὶς καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα, τῷ χρίσματι καὶ τῷ πνεύματι, ὡς ἰσ-

ραὴλ πάλαι τῷ νυκτερινῷ καὶ φυλακτηρίῳ
τῶν πρωτοτόκων αἵματι καὶ χρίσματι, τί σοι
συμβήσεται, καὶ τί σοι πεπραγμάτευται;
τῶν παροιμιῶν ἄκουσον. ἐὰν γὰρ κάθῃ φη
σὶν ἄφοβος ἔσῃ. ἐὰν δὲ καθεύδῃς, ἡδέως ὑπνώ
σεις. καὶ παρὰ τοῦ δαβὶδ εὐαγγελίσθητι. οὐ
φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ. ἀπὸ συμ
πτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ. τοῦτο
σοι καὶ ζῶντι, μέγιστον εἰς ἀσφάλειαν. πρό
βατον γὰρ ἐσφραγισμένον, οὐ ῥᾳδίως ἐπιβου
λεύεται. τὸ δὲ ἀσήμαντον, κλέπταις εὐάλωτον
καὶ ἀπελθόντι δεξιὸν ἐντάφιον. ἐσθῆτος λαμ
πρότερον. χρυσοῦ τιμιώτερον. τάφου μεγα
λοπρεπέστερον. ἀτώνων, χοῶν, εὐσεβέστερον.
ἀπαργμάτων ὡραίων καιριώτερον. ὧν τοῖς
νεκροῖς οἱ νεκροὶ χαρίζονται, νόμον ποιησά
μενοι τὴν συνήθειαν. πάντα οἰχέσθω σοι.
πάντα διαρπαζέσθω. χρήματα. κτήματα.
θρόνοι. λαμπρότητες. ὅσα τῆς κάτω περι
φορᾶς. σὺ δὲ κατάλυσον ἐν ἀσφαλείᾳ τὸν
βίον. μηδὲν ζημιωθεὶς τῶν ἐκ θεοῦ σοι δοθέντων
εἰς σωτηρίαν βοηθημάτων, ἀλλὰ φοβῇ μὴ δια
φθείρῃς τὸ χάρισμα, καὶ διὰ τοῦτο ἀναβάλλῃ
τὴν κάθαρσιν ὡς δευτέραν οὐκ ἔχων; τί δαί;
οὐ φοβῇ μὴ διώκτῃ καιρῷ κινδυνεύσῃς, καὶ
τὸ μέγιστον ὧν ἔχεις ἀφαιρεθῇς χριστόν; ἆρ' οὖν

διὰ τοῦτο φεύξῃ καὶ τὸ γενέσθαι χριστιανός;
ἄπαγε. οὐχ ὑγιαίνοντος ὁ φόβος, παραφρο-
νοῦντος ὁ λογισμός. ὦ τῆς εὐλαβοῦς ἀβλα-
βείας. εἰ δεῖ τοῦτο εἰπεῖν. ὢ τῶν τοῦ πονηροῦ
σοφισμάτων. ὄντως σκότος ἐστὶ καὶ φῶς ὑ-
ποκρίνεται. ὅταν μηδὲν ἰσχύσῃ φανερῶς πο-
λεμῶν, ἀφανῶς ἐπιβουλεύει. καὶ γίνεται
σύμβουλος χρηστὸς, ὢν πονηρός. ἵν' ἐν γε τῷ
τρόπῳ πάντως ἰσχύσῃ. καὶ μηδαμόθεν αὐ-
τοῦ τὴν ἐπιβουλὴν διαφύγωμεν. ὅπερ οὖν
κἀν ταῦθα σοφῶς τεχνάζεται. τὸ γὰρ φα-
νερῶς καταφρονεῖν τοῦ βαπτίσματος πείθειν
οὐκ ἔχων, ζημιοῖ σε διὰ τῆς πλαστῆς ἀσφα-
λείας. ἵν' ὃ φοβῇ γε, τοῦτο λάθῃς παθὼν διὰ
τοῦ φόβου. καὶ τὸ φθεῖραι τὴν δωρεὰν δεδοι-
κὼς, αὐτῷ τούτῳ τῆς δωρεᾶς ἐκπέσῃς. ὁ μὲν
οὖν τοιοῦτός ἐστι, καὶ οὔποτε παύσεται τῆς
ἑαυτοῦ διπλόης. ἕως ἂν βλέπῃ πρὸς οὐρα-
νὸν ἐπειγομένους ἡμᾶς ὅθεν αὐτὸς ἐκπέπτωκε.
σὺ δὲ ἄνε τοῦ θεοῦ γνῶθι τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ ἀντι-
κειμένου. πρὸς γὰρ τὸν ἔχοντα, καὶ ὑπὲρ τῶν
μεγίστων, ἡ μάχη. μὴ λάβῃς σύμβουλον τὸν ἐχ-
θρόν. μὴ καταφρονήσῃς τοῦ γενέσθαι καὶ ἀ-
κοῦσαι πιστός. ἕως εἶ κατηχούμενος, ἐν προ-
θύροις εἶ τῆς εὐσεβείας. εἴσω γενέσθαι σε δεῖ.
τὴν αὐλὴν διαβῆναι. τὰ ἅγια κατοπτεῦσαι.

εἰς τὰ ἄπα τῶν ἁγίων παρακύψαι. μετὰ τῆς τριάδος γενέσθαι. μέγα ἐστὶν ὑπὲρ ὧν πολεμῆ. μεγάλης δεῖσθαι καὶ τῆς ἀσφαλείας. προβαλοῦ τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως. φοβεῖταί σε μετὰ τοῦ ὅπλου μαχόμενον. διὰ τοῦτο γυμνοῖ σε τοῦ χαρίσματος ἵνα κρατήσῃ ῥᾷόν σου ἀόπλου καὶ ἀφυλάκτου. πάσης ἡλικίας ἅπτεται. πάσης ἰδέας βίου. διὰ πάντων ἀποκρουσθήτω. νέος εἶ, στῆθι κατὰ τῶν παθῶν. μετὰ τῆς συμμαχίας εἰς θεοῦ παράταξιν ἀριθμήθητι. ἀρίστευσον κατὰ τοῦ γολίαθ. λάβε τὰς χιλιάδας ἢ τὰς μυριάδας. οὕτω τῆς ἡλικίας ἀπόλαυσον. ἀλλὰ μὴ ἀνάσχῃ μαρανθῆναί σου τὴν νεότητα. τῷ ἀτελεῖ τῆς πίστεως νεκρωθεῖσαν. γηραιὸς εἶ, καὶ τῆς ἀναγκαίας ἐγγὺς προθεσμίας, τὴν πολιὰν αἰδέσθητι. δὸς ἣν ἀπαιτῇ φρόνησιν, ἀνθ᾽ ἧς νῦν ἔχεις ἀσθενείας. ταῖς ὀλίγαις ἡμέραις βοήθησον. πίστευσον ὅτι γῆρας τὴν κάθαρσιν. τί φοβῇ τὰ νεότητος. ἐν βαθεῖ γήρᾳ καὶ ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς ἢ καὶ σὺ μένεις νεκρὸς λουθῆναι. οὐ μᾶλλον ἐλεούμενος, ἢ μισούμενος; ἢ ποθεῖς τῶν ἡδονῶν τὰ λείψανα, βίου λείψανον ὤν. αἰσχρὸν τὴν μὲν ἡλικίαν παρακμάσαι, μὴ παρακμάσαι δὲ τὴν ἀσέλγειαν. ἀλλ᾽ ἢ πάσχειν τοῦτο ἢ δοκεῖν, διαμέλλοντα πρὸς τὴν κάθαρσιν. νήπιον ἐστι

σοι; μὴ λαβέτω καιρὸν ἡ κακία. ἐκ βρέφους ἁγιασθήτω. ἐξ ὀνύχων καθιερωθήτω τῷ πνεύματι. σὺ δὲ δέδοικας τὴν σφραγῖδα διὰ τὸ τῆς φύσεως ἀσθενές. ὡς μικρόψυχος ἡ μήτηρ, καὶ ὀλιγόπιστος. ἡ ἄννα δὲ, καὶ πρὶν ἢ γεννηθῆναι τὸν σαμουὴλ, καθυπέσχετο τῷ θεῷ. καὶ γεννηθέντα, ἱερὸν εὐθὺς πεποίηκε, καὶ τῇ ἱερατικῇ στολῇ συνανέθρεψεν. οὐ τὸ ἀνθρώπινον φοβηθεῖσα, τῷ δὲ θεῷ πιστεύσασα. οὐδὲν δέεσαι περιαμμάτων καὶ ἐπασμάτων, οἷς ὁ πονηρὸς συνεισέρχεται. ὁ κλέπτων εἰς ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ θεοῦ τὸ σέβας ἐν τοῖς κουφοτέροις. δὸς αὐτῷ τὴν τριάδα τὸ μέγα καὶ καλὸν φυλακτήριον. τί ἔτι παρθενίαν ἀσκεῖς; τῇ καθάρσει σφραγίσθητι. ταύτην ποίησαι τοῦ βίου κοινωνὸν καὶ συνόμιλον. αὕτη ῥυθμιζέτω σοι καὶ βίον καὶ λόγον. πᾶν μέλος πᾶν κίνημα. πᾶσαν αἴσθησιν. τίμησον αὐτὴν, ἵνα σε κοσμήσῃ. ἵνα δῷ τῇ σῇ κεφαλῇ στέφανον χαρίτων στεφάνῳ δὲ τρυφῆς ὑπερασπίσῃ σε. δέδεσαι γάμῳ, καὶ τῇ σφραγῖδι συνδέθητι. ταύτην σύνοικον σεαυτῷ τῆς σωφροσύνης φύλακα. πόσων εὐνούχων οἴει, πόσων θυρωρῶν οὖσαν ἀσφαλεστέραν. οὔπω σαρκὶ συνεζεύχθης; μὴ φοβηθῇς τὴν τελείωσιν. καθαρὸς εἶ καὶ μετὰ τὸν γάμον. ἐμὸς ὁ κίνδυνος. ἐ-

τῷ τούτου συναρμοστής. ἔστω νυμφοστόλος, ὅτι
ἐπεὶ ἡ παρθενία τιμιωτέρα, ἐν τοῖς ἀτίμοις
ὁ γάμος. μιμήσομαι Χριστὸν τὸν καθαρὸν τὸν
νυμφαγωγὸν καὶ νυμφίον. ὃς καὶ θαυματουργεῖ
γάμῳ. καὶ τιμᾷ συζυγίαν τῇ παρουσίᾳ.
μόνον ἔστω γάμος καθαρὸς καὶ πόθοις ῥυπα/
ροῖς ἀνεπίμικτος. ἐν αὐτῷ μόνον. λάβε πα/
ρὰ τοῦ δώρου τὴν ἀσφάλειαν, καὶ δὸς τῷ δώ/
ρῳ τὴν ἁγνείαν κατὰ καιρόν. ἕως εὐχῆς πρό/
κειται προθεσμία καὶ ἀσχολίας τιμιωτέ/
ρα. καὶ ταύτην ἐκ κοινῆς ὁμολογίας καὶ συ/
ναινέσεως. οὐ γὰρ νομοθετοῦμεν, ἀλλὰ πα/
ραινοῦμεν. καὶ τῶν σῶν τι λαβεῖν ὑπὲρ σοῦ
βουλόμεθα. καὶ τῆς κοινῆς ὑμῶν ἀσφαλεί/
ας ἕνεκεν. ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν, οὐκ ἔστιν
οὐ βίος. οὐκ ἐπιτήδευμα, ᾧ μὴ τοῦτο λυσιτε/
λέστερον. δέξαι ὁ ἐν ἐξουσίᾳ τὸν χαλινόν. ὁ ἐν
δουλείᾳ, τὴν ἰσοτιμίαν. ὁ ἀθυμῶν, τὴν πα/
ραμυθίαν. ὁ ἐν εὐθυμίᾳ, τὴν παιδαγωγίαν.
ὁ πένης, τὸν ἄσυλον πλοῦτον. ὁ εὐπορῶν, τὴν
καλὴν ὧν ἔχεις οἰκονομίαν. μηδὲν σοφίσῃ. μη/
δὲν τεχνάσῃ κατὰ τῆς σεαυτοῦ σωτηρίας.
κἂν γὰρ τοὺς ἄλλους παραλογιζώμεθα, ἡ/
μᾶς γε αὐτοὺς, οὐ δυνησόμεθα. ὡς τό γε καθ'/
ἑαυτοῦ παίζειν, λίαν ἐπισφαλὲς καὶ ἀνόητον
ἀλλ' ἐν μέσῳ στρέφῃ καὶ μολύνῃ τοῖς δημοσί/

οις καὶ δεινὸν εἴσοι δαπανηθήσεται τὸ φιλάνθρωπον, ἁπλοῦς ὁ λόγος. εἰ μὲν οἷόν τε, φύγε καὶ τὴν ἀγορὰν μετὰ τῆς καλῆς συνοδίας. πτέρυγας ἀετοῦ σεαυτῷ περιθεὶς ἢ περιστερᾶς ἵν᾽ οἰκειότερον εἴπω. τί γάρ σοι καὶ καίσαρι ἢ τοῖς καίσαρος. ἕως οὗ καταπαύσῃς, οὗ μὴ ἔστιν ἁμαρτία μηδὲ μελάνωσις. μηδὲ δάκνων ὄφις ἐφ᾽ ὁδοῦ, κωλύων σου τὰ κατὰ θεὸν διαβήματα. ἅρπασον τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν ἐκ τοῦ κόσμου. φύγε σόδομα. φύγε τὸν ἐμπρησμόν. ὅδευσον ἀμεταστρεπτί. μὴ παγῇς λίθος ἁλός. εἰς τὸ ὄρος σώζου, μὴ συμπαραληφθῇς. εἰ δὲ περικατέχῃ καὶ δέδεσαι δεσμοῖς ἀναγκαίοις, ἐκεῖνο σεαυτῷ διαλέχθητι. μᾶλλον δέ σοι αὐτὸς διαλεχθήσομαι. κρεῖσσον μὲν καὶ τυχεῖν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ φυλάσσειν τὴν κάθαρσιν. εἰ δὲ ἀμφότερα μὴ ἐνδέχεται, κρεῖσσόν ποτε μικρὰ μολυνθῆναι τοῖς δημοσίοις, ἢ παντάπασιν ἐκπεσεῖν τῆς χάριτος. ὥσπερ οἶμαι κρεῖσσον ἐπιτιμηθῆναί τι παρὰ πατρὸς καὶ δεσπότου, ἢ ἀπωσθῆναι. καὶ μικρὸν αὐγάζεσθαι. ἢ παντελῶς σκοτίζεσθαι. σωφρόνων δὲ, ὥσπερ τῶν ἀγαθῶν τὰ μείζω καὶ τελεώτερα, οὕτω τῶν κακῶν αἱρεῖσθαι τὰ ἐλάττω τε καὶ κουφότερα. διὰ τοῦτο μὴ λίαν φοβηθῇς τὴν κάθαρσιν. κρίνεται γὰρ ἀεὶ

μετὰ τοῦ ἐπιτηδεύματος τοῦ κατορθουμένου παρὰ τοῦ δικαίου καὶ φιλανθρώπου τῶν ἡμετέρων κριτοῦ. καὶ μικρὸν κατορθώσας πολλάκις ὁ ἐν τῷ μέσῳ, πλέον ἔχει τοῦ ἐν ἐλευθερίᾳ μηδὲ τὸ πᾶν κατορθώσαντος. ὥσπερ οἶμαι παραδοξότερον ἐν πέδαις μικρὰ προβαίνειν, ἢ τρέχειν μηδενὶ βαρούμενον, καὶ διὰ βορβόρου μικρὰ ῥαντίζεσθαι, ἢ καθαρὸν εἶναι διὰ καθαρᾶς ὁδοῦ φερόμενον. τεκμήριον δὲ τοῦ λόγου. καὶ ῥαὰβ τὴν πόρνην, ἐνεδικαίωσε μόνον ἡ φιλοξενία, τἄλλα οὐκ ἐπαινουμένην. καὶ τὸν τελώνην ἓν ὕψωσεν. ἡ ταπείνωσις, οὐδὲν ἄλλο μαρτυρηθέντα. ἵνα σὺ μάθῃς σεαυτοῦ ῥᾳδίως μὴ ἀπογινώσκειν. ἀλλὰ τί μοι πλέον φησὶ προκαταληφθέντι διὰ τοῦ βαπτίσματος. καὶ τὸ τερπνὸν τοῦ ζῆν ἐμαυτῷ διὰ τοῦ τάχους ἀποκλείσαντι. ἐνὸν ἐφεῖναι ταῖς ἡδοναῖς, καὶ τηνικαῦτα τυχεῖν τῆς χάριτος. οὐδὲ γὰρ τοῖς ἐν τῷ ἀμπελῶνι προκεκμηκόσιν ὑπῆρξέ τι πλέον, ἴσου τοῦ μισθοῦ δοθέντος καὶ τοῖς τελευταίοις. ἀπήλλαξας ἡμᾶς πραγμάτων, ὅστις ποτὲ εἶ ὁ ταῦτα λέγων, μόγις τῆς ἀναβολῆς ἐξειπὼν τὸ ἀπόρρητον. καί σε τῆς κακουργίας οὐκ ἐπαινῶ, ἐπαινῶ τῆς ἐξαγορεύσεως. ἀλλὰ δεῦρο καὶ τὴν παραβολὴν ἑρμηνεύθητι. ὡς ἂν μὴ βλάπτῃ τοῖς γεγραμ-

μένοις ἐξ ἀπειρίας. πρῶτον μὲν οὖν περὶ
τοῦ βαπτίσματος ἐνταῦθα ὁ λόγος. ἀλλὰ
περὶ τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς πιστευόν-
των. καὶ εἰς τὸν καλὸν ἀμπελῶνα εἰσερχομέ-
νων τὴν ἐκκλησίαν. ἀφ' ἧς γὰρ ἡμέρας καὶ ὥ-
ρας ἐπίστευσεν ἕκαστος, ἀπ' ἐκείνης καὶ ἀπαι-
τεῖται τὴν ἐργασίαν. ἔπειτα εἰ καὶ τῷ μέ-
τρῳ τοῦ μόχθου πλεῖον εἰσήνεγκαν οἱ προεισελ-
θόντες, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῷ μέτρῳ τῆς προαι-
ρέσεως. καὶ τυχὸν τοῖς τελευταίοις, ἐκ ταύτης
καὶ πλεῖον ὠφείλετο. εἰ καὶ παράδοξός πως ὁ
λόγος. τοῦ μὲν γὰρ ὕστερον εἰσελθεῖν τὸ καὶ ὕστερον
κληθῆναι πρὸς τὴν ἀμπελουργίαν αἴτιον. τῶν
ἄλλων δὲ τὸ ἀδιάφορον ὅσον, ἐπισκεψώμεθα. οἱ
μὲν οὐ πρότερον ἐπίστευσαν οὐδὲ εἰσῆλθον, πρὶν
ἢ συμφωνηθῆναι αὐτοῖς τὸν μισθόν. οἱ δὲ, ἀ-
σύμφωνοι τῇ ἐργασίᾳ προσῆλθον. ὃ μείζονός
ἐστι γνώρισμα πίστεως. καὶ οἱ μὲν, φθονερᾶς,
καὶ γογγυστικῆς εὑρέθησαν ὄντες φύσεως. οἱ
δὲ οὐδὲν ἐγκαλοῦνται τοιοῦτον. καὶ τοῖς μὲν,
μισθὸς ἦν τὸ διδόμενον καίπερ οὖσι πονη-
ροῖς. τοῖς δὲ, χάρις. ὥς τε καὶ ἄνοιαν ἐγκλη-
θέντες, εἰκότως τοῦ πλείονος ἐστερήθησαν. τί
δ' ἂν καὶ αὐτοῖς ὁ μισθεῖσιν ἐγένετο καταμά-
θωμεν. τὸ ἴσον τοῦ μισθοῦ δηλονότι. πῶς οὖν αἰ-
τιῶνται τὸν ἐργοδότην ὡς διὰ τὸ τῆς ἰσότη-

τος ἄνισον. ταῦτα πάντα τὴν τοῦ ἱδρῶτος ὑφαιρεῖν χάριν τοῖς πρώτοις καὶ εἰ προκεκμήκασιν. ἐξ ὧν συμβαίνει καὶ δικαίαν εἶναι τὴν τοῦ ἴσου διανομὴν, ἀντιμετρουμένης τῷ πόνῳ τῆς προαιρέσεως. εἰ δὲ καὶ τὴν τοῦ λουτροῦ δύναμιν ἡ παραβολὴ σκιογραφεῖ, κατὰ τὴν σὴν ἐξήγησιν, τί κωλύσει καὶ προεισελθόντα, καὶ κακωθέντα, μὴ βασκαίνειν τοῖς τελευταίοις. ἵν' αὐτῷ τούτῳ πλέον ἔχῃς τῷ φιλανθρώπῳ. καὶ χρέος ἀλλὰ μὴ χάριν λαβεῖν τὴν ἀντίδοσιν. ἔπειτα εἰσελθόντας ἐκεῖ λαμβάνουσι τοὺς ἐργάτας, οὐ διαμαρτόντας τοῦ ἀμπελῶνος. ὅ,σοι παθεῖν κίνδυνος. ὥσπερ εἰ μὲν ἦν δῆλον, ὅτι τεύξῃ τῆς δωρεᾶς, οὕτω φονῶν καὶ ὑποκρατῶν τι κακούργως τῆς ἐργασίας, συγγνωστὸν ἦν σοι πρὸς τοὺς τοιούτους καταφεύγοντι λογισμοὺς, καὶ παρακερδαίνειν τι βουλομένῳ τῆς τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας, ἵνα μὴ λέγω ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ καμεῖν πλέον, πλείων μισθὸς τῷ μὴ πάντῃ καπηλικῷ τὴν διάνοιαν. εἰ δὲ κίνδυνός σοι τοῦ ἀμπελῶνος παντελῶς ἐκπεσεῖν διὰ τῆς ἐμπορίας, καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον ζημιοῖ τὰ μικρὰ παρεκλέγων, φέρε τοῖς ἐμοῖς πείθητι λόγοις ἀφεὶς τὰς παρεξηγήσεις καὶ ἀντιθέσεις, ἀσυλλογίστως τῷ δώρῳ πρόσελ

θε μὴ

θῇ. μὴ προαναρπασθῇς τῶν ἐλπίδων, καὶ κατὰ σεαυτοῦ μάθῃς τὰ τοιαῦτα σοφιζόμενος. τί δαί. οὐχὶ φιλάνθρωπόν φησι τὸ θεῖον; καὶ γνωστικὸν γὰρ ἐννοιῶν, δοκιμάζει τὴν ἔφεσιν, καὶ ἀντὶ βαπτίσματος ποιεῖται τὴν ὁρμὴν τοῦ βαπτίσματος; αἰνίγματι λέγεις ὅμοιον ἐπιπεφωτισμένος ἐστὶ θεῷ διὰ τὸ φιλάνθρωπον ὁ ἀφώτιστος. ἢ καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὁ ταύτης τυχεῖν σπουδάζων, δίχα τοῦ πράττειν τὰ τῆς βασιλείας. ἐγὼ δὲ ὡς ἔχω περὶ τούτων εἰπεῖν θαρρήσω. οἶμαι δὲ καὶ τῶν ἄλλων συνθήσεσθαι τοὺς νοῦν ἔχοντας, τῶν τυχόντων τῆς δωρεᾶς. οἱ μὲν παντελῶς ἦσαν ἀλλότριοι τοῦ θεοῦ καὶ τῆς σωτηρίας. πᾶν εἶδος κακίας διεξελθόντες, καὶ εἶναι κακοὶ σπουδάζοντες. οἱ δὲ ἡμιμόχθηροί πως καὶ μέσως ἔχοντες ἀρετῆς καὶ κακίας. οἳ τὸ μὲν κακὸν, ἔπραξαν. τῷ πραττομένῳ δὲ οὐ συνῄνεσαν. καθάπερ οἱ πυρέττοντες τῷ ἑαυτῶν ἀρρωστήματι. οἱ δὲ, καὶ πρὸ τῆς τελειώσεως ἦσαν ἐπαινετοί. οἱ μὲν ἐκ φύσεως. οἱ δὲ κατὰ σπουδὴν προκαθαίροντες ἑαυτοὺς τῷ βαπτίσματι καὶ μετὰ τὴν τελειότητα πεφύκασι κρείττους, καὶ ἀσφαλέστεροι. τὸ μὲν ἵνα τύχωσι τοῦ ἀγαθοῦ. τὸ δὲ ἵνα φυλάξωσιν. ἐν τούτοις, βελτίους μὲν τῶν

παντάπασι πονηρῶν, οἳ τῆς κακίας εἰσὶν ὑφιέ-
μενοι. βελτίους δὲ τῶν μικρῶν τι ὑφιεμένων,
οἱ σπουδαιότεροι καὶ προαρπάσαντες ἑαυ-
τοὺς τοῦ βαπτίσματος. ἔχουσι γάρ τι πλέ-
ον, τὴν ἐργασίαν. οὐ γὰρ ὥσπερ τῶν ἁμαρ-
τημάτων ἐξάλειψιν ἔχει τὸ λουτρὸν, οὕτω καὶ
τῶν κατορθωμάτων ἀναίρεσιν. τούτων δὲ αὐ-
τῶν βελτίους, οἱ καὶ γεωργοῦντες τὸ χάρισ-
μα. καὶ ὅτι μάλιστα εἰς κάλλος ἑαυτοὺς ἀπο-
ξέοντες. ὥς τε καὶ τῶν ἀποτυγχανόντων,
οἱ μέν εἰσι παντελῶς κτηνώδεις, ἢ θηριώδεις.
ὡς ἂν ἀνοίας ἢ πονηρίας ἔχωσιν. οἷς μετὰ τῶν
ἄλλων κακῶν, οὐδὲ τὸ χάρισμα οἶμαι σφόδρα
αἰδέσιμον. ἀλλ' ὄντως χάρισμα. εἰ μὲν δοθείη,
στεργόμενον. εἰ δὲ μὴ δοθείη, περιφρονούμε-
νον. οἱ δὲ γινώσκουσι μὲν, καὶ τιμῶσι τὴν δω-
ρεάν. ἀναβάλλονται δέ. οἱ μὲν διὰ ῥᾳθυμί-
αν. οἱ δὲ δι' ἀπληστίαν. οἱ δὲ, οὐδέ εἰσιν ἐν δυνά-
μει τοῦ δέξασθαι. ἢ διὰ νηπιότητα τυχὸν.
ἤ τινα τελέως ἀκούσιον περιπέτειαν. ἐξ ἧς οὐδὲ
βουλομένοις αὐτοῖς ὑπάρχει τυχεῖν τοῦ χα-
ρίσματος. ὥσπερ οὖν ἐν ἐκείνοις πλείστην
διαφορὰν εὕρομεν, οὕτω κἀν τούτοις. χείρους
μὲν οἱ παντάπασι καταφρονηταὶ, τῶν
ἀπληστοτέρων ἢ ῥᾳθυμοτέρων. χείρους δὲ οὗ-
τοι, τῶν ἐξ ἀγνοίας καὶ τυραννίδος ἀποτυ-

πόντων τῆς δωρεᾶς. τυραννὶς γὰρ οὐκ ἄλλο τι, ἢ ἀκούσιος διαμαρτία. καὶ ἡγοῦμαι τοὺς μὲν, καὶ δίκας ὑφέξειν. ὥσπερ καὶ τῆς ἄλλης πονηρείας, οὕτω καὶ τῆς τοῦ λουτροῦ περιφρονήσεως. τοὺς δὲ ὑφέξειν μὲν, ἧττον δέ. ὅτι μὴ κακίᾳ μᾶλλον, ἢ ἀνοίᾳ τὴν ἀποτυχίαν εἰργάσαντο. τοὺς δὲ μήτε δοξασθήσεσθαι μήτε κολασθήσεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ. ὡς ἀσφραγίστους μὲν, ἀπονήρους δέ. ἀλλὰ παθόντας μᾶλλον τὴν ζημίαν, ἢ δράσαντας. οὐ γὰρ ὅστις οὐ κολάσεως ἄξιος, ἤδη καὶ τιμῆς. ὥσπερ οὐδὲ ὅστις οὐ τιμῆς, ἤδη καὶ κολάσεως. σκοπῶ δὲ κἀκεῖνο. εἰ κρίνεις φονέα τὸν φονικὸν ἐκ μόνου τοῦ βούλεσθαι καὶ δίχα τοῦ φόνου, βεβαπτίσθω σοι καὶ ὁ ποθήσας τὸ βάπτισμα δίχα τοῦ βαπτίσματος. εἰ δὲ οὐκ ἐκεῖνο, πῶς τοῦτο συνιδεῖν οὐκ ἔχω. εἰ βούλει δὲ οὕτως. εἰ ἀρκεῖ σοι πρὸς δύναμιν τοῦ βαπτίσματος ὁ πόθος, καὶ διὰ τοῦτο δικάζῃ περὶ τῆς δόξης, ἀρκείτω σοι καὶ πρὸς δόξαν ἡ τῆς δόξης ἐπιθυμία. καὶ τίς σοι βλάβη τὸ μὴ τυχεῖν ταύτης, τὴν ἔφεσιν ἔχοντι. τοιγαροῦν ἐπειδὴ τούτων ἠκούσατε τῶν φωνῶν, προσέλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ διαμαρτόντα τῆς χάριτος. καὶ δέξασθε τὸν φωτισμὸν ἕως καιρὸς

ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταδιώξῃ καὶ καταλάβῃ, χωρείσασα τοῦ φωτίσματος. ἔρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάσασθαι, μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγήν. ἐκείνη Δαβὶδ ἡ φωνή, αὕτη τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς τοῦ φωτίζοντος πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. οἴεσθε δὲ καὶ τὸν Σολομῶντα πικρῶς ὑμῖν ὀνειδίζειν, τοῖς ἀργοτέροις ἢ νωθεστέροις. ἕως πότε ὀκνηρὲ κατάκεισαι λέγοντα. πότε δὲ, ἐξ ὕπνου ἀναστήσῃ. τὸ καὶ τὸ σκήπτῃ, καὶ προφασίζῃ προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις. μένω τὰ φῶτα. τὸ πάσχα μοι τιμιώτερον. τὴν πεντηκοστὴν ἐκδέξομαι. χριστῷ συμφωτισθῆναι βέλτιον. χριστῷ συναναστῆναι κατὰ τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν. τοῦ πνεύματος τιμῆσαι τὴν ἐπιφάνειαν. εἶτα τί; ἥξει τὸ τέλος ἐξαίφνης ἐν ἡμέρᾳ ᾗ οὐ προσδοκᾷς. καὶ ἐν ὥρᾳ ᾗ οὐ γινώσκεις. εἶτα παραγίνεταί σοι ὥσπερ κακὸς ὁδοιπόρος. ἡ πενία τῆς χάριτος. καὶ λιμώξεις ἐν τοσούτῳ πλούτῳ τῆς ἀγαθότητος. δέον τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων καρποῦσθαι. τῷ ἀόκνῳ, τὸν ἀμητόν. καὶ τῇ πηγῇ, τὴν ἀνάψυξιν. ὥσπερ τὸν διψητικώτατον ἔλαφον σπουδῇ ταῖς πηγαῖς προστρέχοντα. καὶ σβεννύντα τὸν τοῦ δρόμου κόπον τῷ ὕδατι. ἀλλὰ μὴ τὸ τοῦ ἰσμαὴλ παθεῖν. ἀνυδρία

ξηραίνεσθαι. ἢ τὸ τοῦ μύθου, ἐν μέσῃ πηγῇ δίψῃ κολάζεσθαι. δεινὸν παρελθεῖν πανήγυριν. καὶ τηνικαῦτα τὴν πραγματείαν ἐπιζητεῖν. δεινὸν τὸ μάννα παραδραμεῖν, καὶ τηνικαῦτα τροφῆς ἐφίεσθαι. δεινὸν ὑστεροβουλία καὶ τὰ τηνικαῦτα τῆς ζημίας αἰσθάνεσθαι. ὅτε οὐκ ἔστι λύσις ζημίας, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν. καὶ τὸν πικρὸν συγκλεισμὸν τῶν ἑκάστῳ βεβιωμένων. καὶ τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν κόλασιν καὶ τὴν τῶν κεκαθαρμένων λαμπρότητα. διὰ τοῦτο μὴ μέλλετε πρὸς τὴν χάριν. ἀλλ' ἐπείγεσθε. μὴ λῃστὴς ὑμᾶς προλάβῃ. μὴ μοιχὸς παραδράμῃ. μὴ ἄπληστος πλεονεκτήσῃ. μὴ φονεὺς προαρπάσῃ τὸ ἀγαθόν. μὴ τελώνης. μὴ πόρνος. μή τις τῶν βιαστῶν τῆς βασιλείας καὶ ἁρπακτῶν. βιάζεται γὰρ ἑκοῦσα καὶ τυραννεῖται δι' ἀγαθότητα. βραδὺς ἴσθι πρὸς κακουργίαν ὦ οὗτος. ταχὺς δὲ πρὸς σωτηρίαν, ἐμοὶ πειθόμενος. ἴσον γάρ ἐστι κακὸν, ἑτοιμότης τε πρὸς τὸ χεῖρον, καὶ μέλλησις πρὸς τὸ βέλτιον. ἐὰν ἐπὶ κῶμον κληθῇς, μὴ ταχύνῃς. ἐὰν ἐπ' ἄρνησιν, ἀποπήδησον. ἐὰν εἴπῃ σοι πονηρὸν ἐργαστήριον, ἐλθὲ μεθ' ἡμῶν κοινώνησον αἵματος κρύψωμεν εἰς γῆν ἄνδρα δίκαιον ἀδίκως, μηδὲ τὰς ἀκοὰς ὑπόσχῃς. δύο γὰρ τὰ μέγιστα κερδανεῖς, ἐκείνῳ τε γνωει

εἰς γῆν ἁμαρτίαν. καὶ σαυτὸν ἐξαιρήσεις πονηρᾶς κοινωνίας. ἂν δέ σοι λέγῃ δαβὶδ ὁ μέγας, δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα, τῷ κυρίῳ, ἐὰν δὲ προφήτης ἄλλος, δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου, ἐὰν δὲ αὐτὸς ὁ σωτὴρ, δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς, ἢ ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν λαμπροὶ λαμπρῶς ὑπὲρ χιόνα λάμψαντες, ὑπὲρ γάλα τυρωθέντες, ὑπὲρ λίθον σάπφειρον αὐγασθέντες, μὴ ἀντιτείνωμεν. μὴ βραδύνωμεν. γινώμεθα πέτρος καὶ ἰωάννης, ὡς ἐπὶ τὸν τάφον ἐκεῖνοι καὶ τὴν ἀνάστασιν, οὕτως ἐπὶ τὸ λουτρὸν αὐτοὶ σπεύσωμεν. συντρέχοντες. ἀντιτρέχοντες. ὅπως ἂν τὸ ἀγαθὸν προλάβωμεν ἀγωνιζόμενοι. καὶ μὴ εἴπῃς ἀπελθὼν ἐπάνηκε καὶ αὔριον βαπτισθήσομαι δυνατὸς ὢν σήμερον εὖ παθεῖν. παρέστω μοι μήτηρ. παρέστω μοι πατήρ. ἀδελφοί. γυνή. τέκνα. φίλοι πᾶν ὅτι μοι τίμιον, καὶ τηνικαῦτα σωθήσομαι. νῦν δὲ οὔπω μοι καιρὸς λαμπρυνθῆναι. δέος γάρ, μὴ κοινωνοὺς λάβῃς πένθους. οὓς εὐφροσύνης κοινωνοὺς ἤλπισας. ἐὰν μὲν παρῶσι, μὴ ἀναμείνῃς. αἰσχρὸν εἰπεῖν ποῦ δέ μοι τὸ καρποφορούμενον τῷ βαπτίσματι. ποῦ δὲ ἡ ἐμφώτειος ἐσθὴς ἣ λαμπρυνθήσομαι. ποῦ δὲ τὰ πρὸς δεξίωσιν τὴν ἐμὴν

βαπτίζων ἵνα κἂν τούτοις εὐδοκιμήσω. πάνυ
γε. ὡς ὁρᾷς ὅτι ταῦτα τῶν ἀναγκαίων καὶ περὶ τοῦ
το ἡ χάρις ἐλαττωθήσεται. μὴ μικρολόγει
περὶ τὰ μεγάλα. μηδὲν ἀγεννὲς πάθῃς. μεῖ-
ζον τῶν ὁρωμένων ἐστὶ τὸ μυστήριον. σαυτὸν
καρποφόρησον. χριστὸν ἔνδυσαι. θρέψον με τῇ πο-
λιτείᾳ. οὕτως ἐγὼ χαίρω φιλοφρονούμενος.
οὕτω καὶ θεὸς ὁ τὰ μέγιστα χαριζόμενος. οὐ-
δὲν τῷ θεῷ μέγα. ὃ μὴ καὶ πένης δίδωσιν ἵνα
μὴ κἀνταῦθα παραθῶνται οἱ πένητες. οὐ
γὰρ ἔχουσιν ὅπως τοῖς πλουσίοις ἁμιλληθῶ-
σιν. ἐν ἄλλοις μὲν ἡ διαφορὰ τοῦ πλουτεῖν
καὶ τοῦ πένεσθαι. ἐνταῦθα δὲ, ὁ προθυμότε-
ρος, πλουσιώτερος. μηδὲν ἐπεχέτω σε τοῦ πρό-
σω. μηδ' ἀνθελκέτω σου τὴν προθυμί-
αν, ἕως σφοδρὸς ὁ πόθος, λαβοῦ τοῦ ποθου-
μένου. ἕως θερμὸς ὁ σίδηρος, τῷ ψυχρῷ στομω-
θήτω. μή τι παρεμπέσῃ μέσον καὶ διακόψῃ
τὸν πόθον. φίλιππός εἰμι, γενοῦ κανδάκης.
εἰπὲ καὶ αὐτός. ἰδοὺ τὸ ὕδωρ. τί κωλύει με
βαπτισθῆναι. ἅρπασον τὸν καιρόν. τῷ ἀγα-
θῷ περιχάρηθι. καὶ εἰπὼν, βαπτίσθητι. καὶ
βαπτισθεὶς, σώθητι. κἂν ᾖς αἰθίοψ τὸ σῶμα,
τὴν ψυχὴν λευκάνθητι. τύχε τῆς σωτηρίας,
ἧς οὐδὲν ὑψηλότερον οὐδὲ τιμιώτερον τοῖς
γε, νοῦν ἔχουσι. μὴ εἴπῃς. ἐπίσκοπός με βαπτισά-

τωμε. καὶ οὗτος μὴ Ζωπολίτης. ἢ Ἱεροσολυμίτης. οὐ γὰρ τόπων ἡ χάρις, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος. καὶ οὗτος τῶν εὖ γεγονότων. δεινὸν γὰρ εἰ τῷ βαπτιστῇ τὸ εὐγενές μου καθυβρισθήσεται. ἢ πρεσβύτερος μὲν, ἀλλὰ καὶ οὗτος τῶν ἀγάμων. καὶ οὗτος τῶν ἐγκρατῶν καὶ ἀγγελικῶν τὴν πολιτείαν. δεινὸν γὰρ εἰ ἐν καιρῷ καθάρσεως ῥυπωθήσομαι. μὴ ζήτει ἀξιοπιστίαν τοῦ κηρύσσοντος, μηδὲ τοῦ βαπτίζοντος. ἄλλος ὁ τούτων κριτὴς καὶ τῶν ἀφανεστέρων δοκιμαστής. ἐπειδὴ ἄνθρωπος μὲν εἰς πρόσωπον, θεὸς δὲ εἰς καρδίαν. σοὶ δὲ πᾶς ἀξιόπιστος εἰς τὴν κάθαρσιν. μόνον ἔστω τις τῶν ἐγκρίτων. καὶ μὴ τῶν προδήλως κατεγνωσμένων. μηδὲ τῆς ἐκκλησίας ἀλλότριος. μὴ κρίνε τοὺς κριτὰς, ὁ χρήζων τῆς ἰατρείας. μηδὲ φιλοκρίνει μοι τὰς ἀξίας τῶν σε καθαιρόντων. μηδὲ διακρίνου πρὸς τοὺς γεννήτορας. ἄλλος μὲν ἄλλου κρείττων ἢ ταπεινότερος, σοῦ δὲ πᾶς ὑψηλότερος. σκόπει δὲ οὕτως. ἔστω χρυσός. ἔστω σίδηρος. δακτύλιοι δὲ ἀμφότεροι. καὶ τῷ αὐτῷ ἐγκεχαράχθωσαν εἰκόνα βασιλικήν. εἶτα κηρὸν ἐκτυπούτωσαν. τί διοίσει σφραγὶς αὕτη τῆς σφραγῖδος ἐκείνης. οὐδέν. ἐπίγνωθι τὴν ὕλην ἐν τῷ κηρῷ, κἂν ἧς σοφώτατος. εἰπὲ τί μὲν τοῦ σιδήρου, τί δὲ τοῦ χρυσοῦ τὸ ἐκ

σφράγισμα. καὶ πῶς ἔν ἐστι. τῆς γὰρ ὕλης τὸ διάφορον, οὐ τοῦ χαρακτῆρος. οὕτως ἔστω σοι πᾶς βαπτιστής. κἂν τῇ πολιτείᾳ προέχῃ, ἀλλ' ἥγε τοῦ βαπτίσματος δύναμις ἴση. καὶ τελειωτής σοι πᾶς ὁμοίως ὁ τῇ αὐτῇ πίστει μεμορφωμένος. μὴ ἀπαξιώσῃς συμβαπτισθῆναι πένητι, πλούσιος ὤν. ὁ εὐπατρίδης, τῷ δυσγενεῖ. ὁ δεσπότης, τῷ δούλῳ μέχρι τοῦ νῦν. οὔπω τοσοῦτον ταπεινοφρονήσεις, ὅσον χριστὸς ᾧ σὺ βαπτίζῃ σήμερον. ὃς διὰ σὲ καὶ δούλου μορφὴν ἐδέξατο. ἀφ' ἧς ἡμέρας μεταποιῇ, πάντες εἶξαν οἱ παλαιοὶ χαρακτῆρες. μιᾷ μορφῇ πᾶσι χριστὸς ἐπιτέθειται. μὴ ἀπαξιώσῃς ἐξαγορεῦσαι σοῦ τὴν ἁμαρτίαν. εἰδὼς ὅπως ἰωάννης ἐβάπτισεν, ἵνα τὴν ἐκεῖθεν αἰσχύνην, τῇ ἐνταῦθα φύγῃς. ἐπειδὴ μέρος καὶ τοῦτο τῆς ἐκεῖσε κολάσεως. καὶ δείξῃς ὅτι τὴν ἁμαρτίαν ὄντως μεμίσηκας παραδειγματίσας αὐτὴν καὶ θριαμβεύσας, ὡς ἀξίαν ὕβρεως. μὴ διαπτύσῃς ἐξορκισμοῦ θεραπείαν. μηδὲ πρὸς τὸ μῆκος ταύτης ἀπαγορεύσῃς. βάσανός ἐστι καὶ αὕτη τῆς περὶ τὸ χάρισμα γνησιότητος. τί τοσοῦτον πονήσεις ὅσον ἡ τῶν αἰθιόπων βασίλισσα. ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀπανιστᾶσα ἵνα ἴδῃ τὴν σοφίαν σολομῶντος. καὶ ἰδοὺ πλεῖον σολομῶν

τος ὧδε παρὰ τοῖς τελείως λογιζομένοις. μὴ κατοκνήσῃς μὴ ὁδοῦ μῆκος, μὴ μέγα θαλάσσης. μὴ πῦρ εἰ καὶ τοῦτο πρόκειται. μὴ ἄλλο μηδὲν ἢ μικρὸν ἢ μεῖζον τῶν κωλυμάτων, ὥστε τυχεῖν τοῦ χαρίσματος. εἰ δέ σοι μηδὲν πονήσαντι μηδὲ πραγματευσαμένῳ, τυχεῖν ἔξεστι τοῦ ποθουμένου, πόσης εὐηθείας τὴν δωρεὰν ἀναβάλλεσθαι. οἱ διψῶντες φησὶ, πορεύεσθε ἐφ' ὕδωρ. ἠσαΐας διακελεύεταί σοι. καὶ ὅσοι μὴ ἔχετε ἀργύριον, βαδίσαντες ἀγοράσατε. καὶ πίεσθε οἶνον, ἄνευ ἀργυρίου τιμῆς. ὢ τοῦ τάχους τῆς φιλανθρωπίας. ὢ τῆς εὐκολίας τοῦ συναλλάγματος. ὤνιόν σοι τὸ τοῦ θελῆσαι μόνον τὸ ἀγαθόν. αὐτὴν, τὴν ὁρμὴν ἀντὶ μεγάλου τιμήματος δέχεται. διψᾷ τὸ διψᾶσθαι. ποτίζει τοὺς πιεῖν ἐθέλοντας. εὐεργετεῖται τὴν εὐεργεσίαν αἰτούμενος. πρόχειρός ἐστι. μεγαλόδωρος. δίδωσιν ἥδιον, ἢ λαμβάνουσιν ἕτεροι. μόνον μὴ μικρολογίαν καταγνωσθῶμεν τοῦ μικρὰ αἰτεῖν, καὶ τοῦ διδόντος ἀνάξια. μακάριος ὃν αἰτεῖ πόμα χριστὸς ὡς τὴν σαμαρεῖτιν ἐκείνην καὶ δίδωσι πηγὴν ὕδατος ἁλλομένου, εἰς ζωὴν αἰώνιον. μακάριος ὁ σπείρων ἐπὶ πᾶν ὕδωρ. καὶ πᾶσαν ψυχήν. αὔριον ἀρουμένην. καὶ ἀρδομένην ἣν βοῦς καὶ ὄνος πατεῖ σήμερον χέρσον τε οὖσαν καὶ ἄνυδρον, καὶ ἀλογίᾳ πιεζο

μόνιμον. μακάριος, ὃς κἂν χειμάρρους ἢ χοίνων, ἐξ οἴκου Κυρίου ποτίζεται. καὶ γίνεται σιτοφόρος ἀντὶ χοινοφόρου. καὶ γεωργεῖ σοφίαν ἀνθρωπίνην ἀλλ' οὐ βραχεῖαν καὶ ἀνόνητον. ὑπὲρ οὗ πᾶσαν εἰσενεκτέον σπουδήν, ὥστε μὴ διαμαρτεῖν τῆς κοινῆς χάριτος. ἔστω ταῦτα φησὶ περὶ τῶν ἐπιζητούντων τὸ βάπτισμα. τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῶν ἔτι νηπίων. καὶ μήτε τῆς ζημίας ἐπαισθανομένων, μήτε τῆς χάριτος. ἦ καὶ ταῦτα βαπτίσομεν; πάνυ γε. εἴπερ τις ἐπείγοι κίνδυνος. κρεῖσσον γὰρ ἀναισθήτως ἁγιασθῆναι, ἢ ἀπελθεῖν ἀσφράγιστα καὶ ἀτέλεστα. καὶ τούτου λόγος ἡμῖν, ὁ ὀκταήμερος περιτομή. τυπική τις οὖσα σφραγίς, καὶ ἀλογίστοις ἔτι προσαγομένη. ὡς δὲ καὶ ἡ τῶν φλιῶν χρίσις, διὰ τῶν ἀναισθήτων, φυλάττουσα τὰ πρωτότοκα. περὶ δὲ τῶν ἄλλων δίδωμι γνώμην τὴν τριετίαν ἀναμείναντας, ἢ μικρὸν ἐντὸς τούτου ἢ ὑπὲρ τοῦτο, ἡνίκα καὶ ἀκοῦσαί τι μυστικὸν καὶ ἀποκρίνεσθαι δυνατόν. εἰ καὶ μὴ συνιέντα τελέως ἀλλ' οὖν τυπούμενα, οὕτως ἁγιάζειν καὶ ψυχὰς καὶ σώματα τῷ μεγάλῳ μυστηρίῳ τῆς τελειώσεως. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει. τοῦ μὲν βίου τὰς εὐθύνας τηνικαῦτα ὑπέχειν ἄρχονται, ἡνίκα ἂν ὅ, τε λόγος συμπληρωθῇ, καὶ τὸ

μυστήριον μάθωσι. τῶν γὰρ ἐξ ἀγνοίας ἁμαρτημάτων, παρὰ τῆς ἡλικίας αὐτοῖς τὸ ἀνεύθυνον. τετειχίσθαι τε τῷ λουτρῷ, παντὶ λόγῳ λυσιτελέστερον διὰ τὰς ἐξαίφνης συμπιπτούσας ἡμῖν προσβολὰς τῶν κινδύνων, καὶ βοηθείας ἰσχυροτέρας. Ἀλλὰ χριστὸς φησὶ τριακονταέτης βαπτίζεται καὶ ταῦτα θεὸς ὢν καὶ σὺ κελεύεις ἤδη προλαμβάνειν τὸ βάπτισμα; θεὸν εἰπὼν, λέλυκας τὸ ζητούμενον. ὁ μὲν γὰρ αὐτοκάθαρσις ἦν καὶ οὐκ ἐδεῖτο καθάρσεως. ἀλλὰ σοὶ καθαίρεται. ὥσπερ καὶ σάρκα φορεῖ σοὶ, ἄσαρκος ὤν. οὐδὲ τις κίνδυνος ἦν αὐτῷ τὸ βάπτισμα παρατείνοντι. αὐτὸς γὰρ καὶ τοῦ παθεῖν ἦν ἑαυτῷ ταμίας ὥσπερ τῆς γεννήσεως. σοὶ δὲ οὐ περὶ μικρῶν ὁ κίνδυνος. εἰ ἀπέλθοις τῇ φθορᾷ γεννηθεὶς μόνῃ, καὶ μὴ τὴν ἀφθαρσίαν ἀμφιεσάμενος. σκοπῶ δὲ κἀκεῖνο. ὅτι ἐκείνῳ μὲν, ἀναγκαῖος ἦν οὗτος ὁ καιρὸς τοῦ βαπτίσματος. σοὶ δὲ οὐχ ὁ αὐτὸς λόγος. ἀνεδείχθη μὲν γὰρ τριακοστὸν γεγονὼς ἔτος οὐ πρότερον. τοῦ, τε μὴ δοκεῖν ἐπιδεικτικὸς εἶναί τις. τῶν γὰρ ἀπειροκάλων τὸ πάθος. καὶ ὡς τελείαν βάσανον ἀρετῆς καὶ τοῦ διδάσκειν καιρὸν ταύτης ἐχούσης τῆς ἡλικίας. ἐπειδὴ δὲ παθεῖν ἔδει, τὸ τοῦ κόσμου σωτήριον πάθος, πάν

τα συνδραμεῖν ἔδει πρὸς τὸ πάθος ὅσα τοῦ
πάθους. τὴν ἀνάδειξιν. τὸ βάπτισμα. τὴν ἄνω
θεν μαρτυρίαν. τὸ κήρυγμα. τὴν συνδρομὴν
τοῦ πλήθους. τὰ θαύματα. καὶ ὥσπερ ἓν
σῶμα γενέσθαι. μὴ διεσπασμένον, μηδὲ ἀπερρηγ
μένον τοῖς διαστήμασιν. ἐκ μὲν δὴ τοῦ βαπτίσμα
τος, καὶ τοῦ κηρύγματος, ὁ τοῦ ἐξέχοντος σεισμός (οὕτω
γὰρ ἡ γραφὴ καλεῖ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον) ἐκ δὲ τοῦ
πλήθους, ἡ τῶν σημείων ἐπίδειξις καὶ τὰ
θαύματα τῷ εὐαγγελίῳ προσάγονται. ἐκ δὲ
τούτων, ὁ φθόνος. ἐκ δὲ τούτου, τὸ μῖσος. ἐκ
δὲ τοῦ μίσους, ἡ τῆς ἐπιβουλῆς καὶ τῆς προ
δοσίας. ἐκ τούτου δὲ ὁ σταυρὸς, καὶ ὅσοις, σε
σώσμεθα. τὰ μὲν δὴ χριστοῦ τοιαῦτα καὶ οὕ
τως ἔχοντα. ὅσον ἡμῖν ἐφικτόν. τάχα δ᾽ ἂν
τις καὶ ἄλλος εὑρεθείη λόγος τούτων ἀπορρητότε
ρος. σοὶ δὲ τίς ἀνάγκη τοῖς ὑπὲρ σοῦ ὑποδεί
γμασιν ἑπομένῳ, κακῶς βουλεύεσθαι. ἐπεὶ
καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν τηνικαῦτα ἱστορουμέ
νων ἑτέρως ἢ ὡς τὰ νῦν ἔχοντα φαίνεται καὶ
οὐ συμβαίνοντα τοῖς καιροῖς. οἷον ἐνήστευσε
μικρὸν πρὸ τῆς πείρας. ἡμεῖς πρὸ τοῦ πά
σχα. τὸ μὲν τῶν νηστειῶν ἓν οὐ μικρὸν δὲ ἀμφο
τέρων τῶν καιρῶν τὸ διάστημα. ὁ μὲν γὰρ κα
τὰ τῶν πειρασμῶν ταύτας προβάλλεται.
ἡμῖν δὲ, τὴν συννέκρωσιν χριστοῦ τοῦτο δυνά

ται. καὶ καθάρσιος οὗτος ἐστὶ προεόρτιος. καὶ ὁ μὲν νηστεύει τεσσαράκοντα ἡμέρας. θεὸς γὰρ ἦν. ἡμεῖς δὲ τῇ δυνάμει τοῦτο συνεμετρήσαμεν. εἰ καί τινας ἀπτεῖν ὁ ζῆλος πείθει καὶ ὑπὲρ δύναμιν. πάλιν μυσταγωγεῖ τὸ πάσχα τοὺς μαθητὰς ἐν ὑπερῴῳ καὶ μετὰ δεῖπνον, καὶ πρὸ μιᾶς τοῦ παθεῖν ἡμέρας, ἡμεῖς ἐν προσευχῆς οἴκοις καὶ πρὸ τοῦ δείπνου, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. ἀνίσταται τριήμερος, ἡμεῖς μετὰ πολὺν χρόνον. καὶ οὔτε ἀπέρρηκται τῶν ἐκείνου τὰ ἡμέτερα, οὔτε συνέζευκται χρονικῶς. ἀλλ᾽ ὅσον τύπος τὶς εἶναι τῶν ἡμετέρων παραδοθέντα, τὸ πάντη παραπλήσιον διαπέφευγε. τί οὖν θαυμαστὸν καὶ τὸ βάπτισμα παρειλῆφθαι μὲν δι᾽ ἡμᾶς, τῷ χρόνῳ δὲ διαφέρειν. ὃ σύ μοι δοκεῖς ὡς μέγα τι καὶ θαυμαστὸν οἷον προβάλλεσθαι κατὰ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας. εἴ τι οὖν ἐμοὶ πείθεσθε, τοὺς μὲν τοιούτους λόγους χαίρειν ἐάσατε. αὐτοὶ δὲ τῷ ἀγαθῷ προσπηδήσατε καὶ διπλοῦν ἀγῶνα ἀγωνιεῖσθε. τὸ μὲν, προκαθαίρειν ὑμᾶς αὐτοὺς τοῦ βαπτίσματος. τὸ δὲ συντηρεῖν τὸ βάπτισμα. ἐπειδὴ τῆς αὐτῆς ἐστι δυσχερείας, καὶ κτήσασθαί τι τῶν ἀγαθῶν οὐχ ὑπάρχον. καὶ κτηθὲν διασώσασθαι. πολλάκις γὰρ, ὃ μὲν σπουδὴ προσέλαβεν, ῥαθυμία διέφθει

ρεν. ὁ δὲ ὄκνος ἀπώλεσεν, ἀνεκαλέσατο ἐπι-
μέλεια. καλόν σοι βοήθημα πρὸς τὸ τυχεῖν
ὧν ἐπιποθεῖς, ἀγρυπνίαι. νηστεῖαι. χαμευ-
νίαι. προσευχαί. δάκρυον. οἶκτος. τῶν δεο-
μένων μετάδοσις. ἔστω σοι γενέσθω ὧν τε-
τύχηκας εὐχαριστήριόν τε ἅμα καὶ φυλακτή-
ριον. ἔχεις πολλῶν ἐντολῶν ὑπόμνημα, τὴν
εὐεργεσίαν. μὴ παραδράμῃς. πένης προσῆλ-
θε, μνήσθητι πόσων πτωχεύων, πόσον ἐπλούτη-
σας. ἄρτου δεόμενος, ἢ πόματος, λάζαρος ἴ-
σως τις ἄλλος τοῖς σοῖς πυλῶσι προσερριμμέ-
νος, αἰδέσθητι τὴν μυστικὴν τράπεζαν ᾗ προ-
σῆλθες. τὸν ἄρτον, οὗ μετείληφας. τὸ ποτή-
ριον οὗ κεκοινώνηκας τοῖς χριστοῦ πάθεσι τε-
λειούμενος. εἰ ξένος προσέπεσεν ἄοικος, πα-
ρεπίδημος, ὑπόδεξαι διὰ τοῦ τὸν διὰ σὲ
ξενιτεύσαντα. καὶ ταῦτα ἐν τοῖς ἰδίοις. καὶ
ἐνοικισθέντα σοι διὰ τῆς χάριτος καὶ πρὸς
τὴν ἄνω κατοικίαν ἑλκύσαντα. γενοῦ ζακχαῖ-
ος. ὁ χθὲς τελώνης, καὶ σήμερον μεγαλόψυχος.
πάντα τῇ εἰσόδῳ τοῦ χριστοῦ καρποφόρη-
σον. ἵνα μέγας ἀναφανῇς. κἂν μικρὸς ᾖς τὴν
σωματικὴν ἡλικίαν, καλῶς χριστὸν θεασά-
μενος. ἄρρωστος πρόκειται τραυματίας, τὴν
σὴν ὑγίειαν αἰδέσθητι καὶ τὰ τραύματα, ὧν
σε χριστὸς ἠλευθέρωσεν. ἐὰν ἴδῃς γυμνὸν,

περίβαλε, τὸ σὸν τιμιῶν ἔνδυμα τῆς ἀφθαρ-
σίας. χριστὸς δέ ἐστι τοῦτο, ἐπειδὴ ὅσοι εἰς χρι-
στὸν ἐβαπτίσθημεν, χριστὸν ἐνεδυσάμεθα. ἐὰν
χρεωφειλέτην λάβῃς, προσπίπτοντα πᾶ-
σαν συγγραφὴν ἄδικον ἢ δικαίαν διάσπασον.
μνήσθητι τῶν μυρίων ταλάντων ὧν σοι χρι-
στὸς ἐχαρίσατο. μὴ γένῃ πράκτωρ πικρὸς τοῦ
ἐλάττονος χρέους. καὶ ταῦτα τίσι. τοῖς ὁμο-
δούλοις. ὁ τοῦ πλέον παρὰ τοῦ δεσπότου συγχω-
ρηθείς. μὴ καὶ τῆς ἐκείνου φιλανθρωπίας ὑπόσχῃς δίκην
τὴν οὐκ ἐμιμήσω λαβὼν ὑπόδειγμα. γενέ-
σθω σοι τὸ λουτρὸν μὴ τοῦ σώματος μόνον ἀλλὰ
καὶ τῆς εἰκόνος. μὴ τῶν ἁμαρτημάτων ἔκ-
πλυσις μόνον. ἀλλὰ καὶ τοῦ τρόπου διόρθω-
σις. μὴ τὸν προλαβόντα βόρβορον ἀποκλυζέ-
τω μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πηγὴν καθαιρέτω
μὴ τὸ καλῶς κτᾶσθαι τυπούτω μόνον, ἀλλὰ
καὶ τὸ καλῶς ἀποκτᾶσθαι. ἢ τό γε κουφό-
τατον, τὸ κακῶς κτηθὲν ἀποτίθεσθαι. τί
γὰρ ὄφελος. σοὶ μὲν συγχωρηθῆναι τὴν ἁ-
μαρτίαν, τῷ δὲ ἠδικημένῳ μὴ λυθῆναι τὴν πα-
ρὰ σοῦ ζημίαν. δύο σοι κακῶν ὄντων, τοῦ, τε
κτήσασθαι μὴ δικαίως καὶ τοῦ τὰ κτηθέντα
κατέχεσθαι, τοῦ μὲν ἄφεσιν ἔλαβες τὸ δὲ σή-
μερον, ἀδικεῖς. σήμερον γάρ ἐστι παρὰ σοὶ τὸ
ἀλλότριον. καὶ οὐκ ἀνῃρέθη τὸ ἁμάρτημα,

τῷ χρόνῳ

τῷ χρόνῳ δὲ διεκόπη. τὸ μὲν πρὸ τοῦ βαπτίσματος τολμηθὲν, τὸ δὲ μόνον μετὰ τὸ βάπτισμα. τῶν γὰρ ἡμαρτημένων, οὐ τῶν ἁμαρτανομένων τὸ λουτρὸν ἔχει συγχώρησιν. δεῖ δὲ μὴ σοφισθῆναι τὸν καθαρμὸν, ἀλλ' ἐνσημανθῆναι. μὴ διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλ' ἀπαλλαγὴν ἔχειν τὸ χάρισμα. μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, τοῦτο τῆς παντελοῦς καθάρσεως. καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι. τοῦτο τῶν οὔπω τὸ βάθος καθηραμένων. μακάριος ἀνὴρ ᾧ, οὐ μὴ λογίσηται κύριος ἁμαρτίαν. τρίτη τις αὕτη τάξις τῶν ἁμαρτανομένων, ὧν ἡ μὲν πρᾶξις οὐκ ἐπαινετή. τὸ δὲ τῆς γνώμης, ἀνεύθυνον. τί οὖν φημὶ καὶ τίς ὁ ἐμὸς λόγος. χθὲς ἦσθα χαναναία ψυχή. καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας συγκύπτουσα. σήμερον ἀνωρθώθης διὰ τοῦ λόγου. μὴ συγκύψῃς πάλιν καὶ εἰς γῆν κλιθῇς. ὥσπερ κύφωνι παρὰ τοῦ πονηροῦ βαρηθεῖσα, καὶ δυσανάλυτον ἔχῃς τὴν ταπείνωσιν. χθὲς ἐξηραίνου θάλλουσα τῇ αἱμορροίᾳ. ἐπήγαζες γὰρ τὴν φοινικὴν ἁμαρτίαν. σήμερον ἀνέθαλες ἀναξηρανθεῖσα. ἥψω γὰρ τοῦ χριστοῦ κρασπέδων καὶ τὴν ῥύσιν ἔστησας. φύλαξαί μοι τὴν κάθαρσιν. μὴ πάλιν αἱμορροήσῃς. καὶ οὐκ ἰσχύσεις λαβέσθαι χρι

σοῦ ἵνα κλέψῃς τὴν σωτηρίαν. οὐ γὰρ πολλάκις χριστὸς φιλεῖ κλεπτόμενος, καὶ εἰ λίαν ἐστὶ φιλάνθρωπος. χθὲς ἐπὶ κλίνης ἔρριψο παρειμένος καὶ λελυμένος. καὶ οὐκ εἶχες ἄνθρωπον ἵνα ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλλῃ σε εἰς τὴν κολυμβήθραν. σήμερον εὗρες ἄνθρωπον τὸν αὐτὸν καὶ θεόν. μᾶλλον δὲ θεὸν ἄνθρωπον. ἠγέρθης ἀπὸ τοῦ κραββάτου. μᾶλλον, δὲ ἦρας τὸν κράββατον. καὶ ἐστηλίτευσας τὴν εὐεργεσίαν. μὴ πάλιν ἐπὶ κραββάτου ῥιφῇς ἁμαρτήσας. τῆς κακῆς ἀναπαύσεως τοῦ σώματος παρειμένου ταῖς ἡδοναῖς. ἀλλ' ὡς ἔχεις βάδιζε μεμνημένος τῆς ἐντολῆς. ἰδοὺ ὑγιὴς γέγονας. μηκέτι ἁμάρτανε. ἵνα μὴ χεῖρόν σοι τι γένηται. κακῷ φανέντι μετὰ τὴν εὐεργεσίαν. λάζαρε δεῦρο ἔξω ἤκουσας τῆς μεγάλης φωνῆς ἐν τάφῳ κείμενος. τί γὰρ τοῦ λόγου μεγαλοφωνότερον; καὶ προῆλθες οὐ τετραήμερος νεκρὸς, ἀλλὰ πολυήμερος τῷ τετραημέρῳ συναναστὰς, καὶ τῶν ἐνταφίων ἐξελύθης. μὴ νεκρωθῇς πάλιν. καὶ γένῃ μετὰ τῶν κατοικούντων ἐν τάφοις. μηδὲ κατασφιγχθῇς ταῖς σειραῖς τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων. ἄδηλον ὂν εἰ πάλιν ἐξαναστήσῃ τῶν τάφων. μέχρι τῆς τελευταίας καὶ κοινῆς ἀναστάσεως ἢ πᾶν τὸ ποίη

μα ἄξει εἰς κρίσιν· οὐ θεραπευθησόμενον,
ἀλλὰ κριθησόμενον· καὶ λόγον ὑφέξοντα ὧν
εὖ ἢ κακῶς ἐθησαύρισεν. εἰ λέπραν, ἐβρύ-
σθης τέως τὴν ἄμορφον πονηρίαν, ἀπεξέσθης
δὲ τῆς κακῆς ὕλης καὶ τὴν εἰκόνα σώαν ἀπέ-
λαβες, δεῖξόν μοι τῷ ἱερεῖ σου τὴν κάθαρσιν.
ἵνα γνῶ πόσον τῆς νομικῆς αὕτη τιμιωτέρα
χρυσοῦ μὴ τῶν ἐννέα τῶν ἀχαρίστων. ἀλλὰ τὸν
δέκατον μίμησαι. καὶ γὰρ εἰ σαμαρείτης ἦν
ἀλλὰ τῶν ἄλλων εὐγνωμονέστερος. ἀσφάλι-
σαι μὴ πάλιν κακῶς ἐξανθήσῃς. καὶ δυσθε-
ράπευτον ἕξεις τὴν ἀνωμαλίαν τοῦ σώματος.
πρώτην ἐξήρανε σου τὴν χεῖρα μικρολο-
γία, καὶ φειδωλία· σήμερον ἐκτεινάτω μετά-
δοσις καὶ φιλανθρωπία. καλὴ θεραπεία χει-
ρὸς ἀρρωστούσης· σκορπίζειν διδόναι τοῖς πέ-
νησιν. ἐξαντλεῖν ὧν ἔχομεν δαψιλῶς, μέ-
χρις ἂν καὶ τοῦ πυθμένος ἁψώμεθα. ἴσως καὶ
οὗτος πηγάσει σοι τροφὴν καθάπερ τῇ σαρα-
φθίᾳ. καὶ μάλιστα εἰ τύχοις ἠλίαν τρέφουσα.
καλὴν εὐπορίαν εἰδέναι τὸ, διὰ χριστὸν ἀπο-
ρεῖν τὸν δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντα. εἰ κωφὸς ἦσθα
καὶ ἄλαλος, ὁ λόγος ἐνηχησάτω σοι. μᾶλλον
δὲ κάτεχε τὸν ἐνηχήσαντα. μὴ κλείσῃς τὰ
ὦτα πρὸς παιδείαν κυρίου καὶ νουθεσίαν,
ὡς ἀσπὶς πρὸς ἐπάσματα. εἰ τυφλὸς εἶ καὶ

ἀφώτιστος, φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς σου μή πο-
τε ὑπνώσῃς εἰς θάνατον. ἐν τῷ φωτὶ κυρίου
θέασαι φῶς. ἐν τῷ πνεύματι τοῦ θεοῦ τὸν υἱ-
όν. αὐγάσθητι, τὸ τρισσὸν φῶς καὶ ἀμέρι-
στον. ἐὰν ὅλον εἰσδέξῃ τὸν λόγον, πάσας τὰς
χριστοῦ θεραπείας ἐπὶ τὴν σεαυτοῦ συνά-
ξεις ψυχὴν ἃς κατὰ μέρος ἕκαστος τεθερά-
πευται. μόνον μὴ ἀγνοήσῃς τὸ μέτρον τῆς χά-
ριτος. μόνον μὴ καθεύδοντί σοι καὶ ἀμερι-
μνοῦντι κακῶς ἐπισπείρῃ ὁ ἐχθρὸς τὰ ζι-
ζάνια. μόνον ἐπίφθονος τῷ πονηρῷ γεγονὼς
διὰ τὴν καθαρότητα, μὴ πάλιν σεαυτὸν ἐ-
λεεινὸν καταστήσῃς διὰ τῆς ἁμαρτίας. μό-
νον μὴ τῷ ἀγαθῷ περιχαρεὶς καὶ ὑψω-
θεὶς ἄμετρα, καταπέσῃς ἐν τῷ ἐπαρθῆναι.
μόνον ἀεὶ φιλοπόνει τὴν κάθαρσιν. ἀναβάσεις
ἐν τῇ καρδίᾳ διατιθέμενος. καὶ ἧς ἔτυχες
κατὰ δωρεὰν ἀφέσεως, ταύτην ἐπιμελείᾳ
συντήρησον ἵνα τὸ μὲν ἀφεθῆναί σοι παρὰ
θεοῦ. τὸ δὲ συντηρηθῆναι καὶ παρὰ σοῦ γένηται.
γενήσεται δὲ πῶς; ἀεὶ τῆς παραβολῆς ἐ-
κείνης μέμνησο. καὶ σεαυτῷ βοηθήσεις ἄρι-
στά τε καὶ τελεώτατα. ἐξῆλθεν ἀπὸ σοῦ τὸ
ἀκάθαρτον καὶ ὑλικὸν πνεῦμα διωχθὲν τῷ βα-
πτίσματι. οὐ φέρει τὸν διωγμόν. οὐ δέχεται
ἄοικον εἶναι καὶ ἀνέστιον. περιέρχεται δι' ἀνύ-

δρων τόπων καὶ ξηρῶν θείας ἐπιῤῥοῆς. ἐκεῖ
φιλοχωρῆσαι βούλεται. περιπλανᾶται
ζητοῦν ἀνάπαυσιν. οὐχ εὑρίσκει. βεβαπτισ-
μέναις ἐντυγχάνει ψυχαῖς. ὧν τὴν κακίαν,
τὸ λουτρὸν ἐξέκλυσε. φοβεῖται τὸ ὕδωρ. ἐμ-
πνίγεται τῇ καθάρσει καθάπερ ὁ λεγεὼν
τῇ θαλάσσῃ. πάλιν ὑποστρέφει εἰς τὸν οἶκον
ὅθεν ἀνεχώρησεν. ἀναίσχυντόν ἐστι. φιλόνεικόν
ἐστι. προσβάλλει πάλιν. πειρᾶται πάλιν.
ἐὰν μὲν εὕρῃ χριστὸν ἐνοικισθέντα καὶ πλη-
ρώσαντα τὴν χώραν ἣν αὐτὸς ἐκένωσεν, ἀ-
πεκρούσθη πάλιν. ἀπῆλθεν ἄπρακτος. ἐλεει-
νὸς ἐστὶν ἐν τῷ τῆς περιπλανήσεως. ἐὰν δὲ σεσαρω-
μένον καὶ κεκοσμημένον καὶ ἐν τούτῳ τόπον εὕρῃ, κε-
νὸν καὶ ἄπρακτον, ἕτοιμον ἐπίσης πρὸς ὑποδο-
χὴν τοῦδε, ἢ τοῦδε προκαταλαβόντος, εἰσεπή-
δησεν. εἰσῳκίσθη μετὰ πλείονος τῆς παρασκευ-
ῆς. καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα χείρονα τῶν πρώ-
των. ὅσῳ τότε μὲν ἐλπὶς ἦν καὶ διορθώσε-
ώς τε καὶ ἀσφαλείας. νῦν δὲ πρόδηλος ἡ κα-
κία. τῇ φυγῇ τοῦ καλοῦ τὸ πονηρὸν ἕλκουσα.
καὶ διὰ τοῦτο βεβαιοτέρα, τῷ οἰκήτορι ἡ κα-
τάσχεσις. πάλιν ὑπομνήσω σε τῶν φωτισ-
μῶν. καὶ πολλάκις ἐκ τῶν θείων λογίων, τού-
τους ἀναλεγόμενος. αὐτός τε γὰρ ἥδιον ἔσο-
μαι τῇ τούτων μνήμῃ, τί γὰρ φωτὸς ἡδύ

τόρον, τοῖς φωτὸς γευσαμένοις, καὶ σὺ περια-
στράπτω τοῖς λεγομένοις. φῶς μὲν ἀνέτει-
λε τῷ δικαίῳ καὶ ἡ τούτου σύζυγος εὐφρο-
σύνη. φῶς δὲ δικαίοις διὰ παντός. φωτίζεις
δὲ σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων, πρὸς
τὸν θεὸν λέγεται. ἀγγελικῶν οἶμαι δυνά-
μεων αἳ συνεργοῦσιν ἡμῖν πρὸς τὰ κρείττο-
να. κύριος δὲ φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου,
τοῦ δαβὶδ ἤκουσας λέγοντος. καὶ ποτὲ μὲν
ἐξαιτοῦντος ἐξαποστεῖλαι τὸ φῶς αὐτοῦ καὶ
τὴν ἀλήθειαν. ποτὲ δὲ εὐχαριστοῦντος ὅτι τού-
του μετείληφεν ἐν τῷ σημειωθῆναι τὸ τοῦ θε-
οῦ φῶς ἐπ' αὐτόν. τουτέστιν ἐνσημανθῆναι
καὶ γνωρισθῆναι τὰ σημεῖα τῆς διδομένης
ἐλλάμψεως. ἓν μόνον φῶς φεύγωμεν τὸ τοῦ
πικροῦ πυρὸς ἔκγονον. μὴ πορευθῶμεν τῷ φω-
τὶ τοῦ πυρὸς ἡμῶν, καὶ τῇ φλογὶ ᾗ ἐξεκαύ-
σαμεν. οἶδα πῦρ καθαρτήριον ὃ χριστὸς ἦλ-
θε βαλεῖν ἐπὶ τῆς γῆς. πῦρ καὶ αὐτὸς ἀνα-
γωγῆς λόγοις καλούμενος. ἀναλωτικὸν τοῦτο
τῆς ὕλης καὶ τῆς πονηρᾶς ἐστιν ἕξεως, ὃ καὶ
ἀναφθῆναι τάχιστα βούλεται. ποθεῖ γὰρ τὴν
εὐεργεσίαν τὸ τάχος. ἐπεὶ καὶ πυρὸς ἄνθρα-
κας δίδωσιν ἡμῖν εἰς βοήθειαν. οἶδα καὶ πῦρ
οὐ καθαρτήριον, ἀλλὰ κολαστήριον. εἴτε σοδο-
μικὸν, ὃ πᾶσιν ἁμαρτωλοῖς ἐπιβρέχει θείῳ

καὶ καταιγίδι μιγνύμενον, εἴτε τὸ ἡτοιμασ-
μένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.
εἴτε ὃ πρὸ προσώπου κυρίου πορεύεται καὶ
φλογιεῖ κύκλῳ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ
τούτων ἔτι φοβερώτερον, ὃ τῷ ἀκοιμήτῳ σκώ-
ληκι συντέτακται. μὴ σβεννύμενον, ἀλλὰ
διαιωνίζον τοῖς πονηροῖς. ταῦτα γὰρ πάν-
τα τῆς ἀφανιστικῆς ἐστι δυνάμεως. εἰ μή τῳ
φίλον κἀνταῦθα νοεῖν τοῦτο φιλανθρωπό-
τερον, κἂν καὶ τοῦ κολάζοντος ἐπαξίως. ὥς-
περ δὲ πῦρ οἶδα διπλοῦν, οὕτω καὶ φῶς.
τὸ μὲν τὴν τοῦ ἡγεμονικοῦ λαμπάδα, κατευ-
θῦνον ἡμῶν τὰ κατὰ θεὸν διαβήματα. τὸ
δὲ ἀπατηλὸν καὶ περίεργον. καὶ τῷ ἀληθι-
νῷ φωτὸς ἀντίθετον. ἐκεῖνο εἶναι προσποιού-
μενον. ἵνα κλέπτῃ τῷ φαινομένῳ. τοῦτο καὶ
σκοτία ἐστί. καὶ μεσημβρία δοκεῖ τὸ τοῦ φωτὸς
ἀκμαιότατον. οὕτως ἀκούω τοῖς διαπαν-
τὸς ἐν μεσημβρινῇ σκοτίᾳ φεύγουσι. τοῦτο καὶ
νύξ ἐστι καὶ φωτισμὸς νομίζεται, τοῖς ὑπὸ
τῆς τρυφῆς διεφθαρμένοις. τί γάρ φησιν ὁ
δαβίδ. νὺξ ἦν περὶ ἐμὲ τὸν δείλαιον καὶ ἠ-
γνόουν. φωτισμὸν γὰρ εἶναι τὴν τρυφὴν ὑπε-
λάμβανον. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν τοιοῦτοι καὶ οὕ-
τως ἔχοντες. ἡμεῖς δὲ φωτίσωμεν ἑαυτοῖς φῶς
γνώσεως. ἔσται δὲ τοῦτο, ἐκ τοῦ σπείρειν εἰς δι-

καιοσύνην, καὶ τρυγᾶν καρπὸν ζωῆς. πρᾶξις γὰρ θεωρίας πρόξενος. ἵνα τά τε ἄλλα καὶ τοῦτο μάθωμεν, τί μὲν τὸ ἀληθινὸν φῶς τί δὲ τὸ ψευδόμενον. καὶ μὴ λάθωμεν περιπεσόντες ὡς καλῷ τῷ χείρονι. γενώμεθα φῶς. ὥσπερ οἱ μαθηταὶ παρὰ τοῦ μεγάλου φωτὸς ἤκουσαν. ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου λέγοντος. γενώμεθα φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες. τουτέστι ζωτικὴ τοῖς ἄλλοις δύναμις. λαβώμεθα θεότητος. λαβώμεθα τοῦ πρώτου καὶ ἀκραιφνεστάτου φωτός. ὁδεύσωμεν πρὸς τὴν λάμψιν αὐτοῦ. πρὶν ἢ προσκόψαι τοὺς πόδας ἡμῶν ἐπ' ὄρη σκοτεινὰ καὶ πολέμια. ἕως ἡμέρα ἐστίν, ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν. μὴ κώμοις καὶ μέθαις. μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις. ἃ νυκτός ἐστι κλέμματα. πᾶν μέλος καθαρίσωμεν ἀδελφοί. πᾶσαν ἁγνίσωμεν αἴσθησιν. μηδὲν ἀτελὲς ἡμῖν ἔστω μηδὲ τῆς πρώτης γενέσεως. μηδὲν ἀναφώτιστον καταλείπωμεν. φωτισθῶμεν τὸν ὀφθαλμόν. ἵν' ὀρθῶς βλέπωμεν. καὶ μηδὲν εἴδωλον πορνικὸν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς φέρωμεν, ἐκ φιλοπόνου θέας καὶ περιέργου. κἂν γὰρ τῷ πάθει μὴ προσκυνήσωμεν, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν ἐμολύνθημεν, εἴ τις δοκὸς ἐν ἡμῖν, εἴτε κάρφος, ἀνακαθαίρωμεν. ἵνα

καὶ τὰ τῶν ἄλλων ὁρᾶν δυνώμεθα. φωτισθῶμεν ἀκοὴν φωτισθῶμεν γλῶσσαν. ἵνα ἀκούσωμεν τί λαλήσει κύριος ὁ θεὸς, καὶ ἀκουστὸν ἡμῖν γένηται τὸ πρωϊνὸν ἔλεος. καὶ ἀκουτισθῶμεν ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην, ἀκοαῖς θείαις ἐνηχουμένην. ἵνα μὴ ὦμεν μάχαιρα ὀξεῖα. μηδὲ ξυρὸν ἠκονημένον. μηδὲ ὑπὸ τὴν γλῶσσαν στρέφωμεν κόπον καὶ πόνον. ἀλλὰ λαλῶμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, τὰς πυρίνους γλώσσας αἰδούμενοι. ἰαθῶμεν ὄσφρησιν. ἵνα μὴ θηλυνώμεθα. μηδὲ ἀντὶ τιμῆς ἡδείας, κονιορτώμεθα. ἀλλ᾽ ὀσφραινώμεθα τοῦ ἐκ κενωθέντος δι᾽ ἡμᾶς μύρου πνευματικῶς ἀντιλαμβανόμενοι. καὶ τοσοῦτον ἐξ αὐτοῦ ζωιούμενοι καὶ μεταποιούμενοι, ὥς τε καὶ αὐτῶν ἡμῶν ὀσφρανθῆναι ὀσμὴν εὐωδίας. καθαρθῶμεν ἁφὴν. γεῦσιν. λάρυγγα. μὴ μαλακῶς ἐπαφώμενοι, καὶ λειότησι χαίροντες. ἀλλὰ τὸν σαρκωθέντα δι᾽ ἡμᾶς λόγον ψηλαφῶντες ὡς ἄξιον. καὶ θωμᾶν κατὰ τοῦτο μιμούμενοι. μὴ χυμοῖς καὶ ὄψοις γαργαλιζόμενοι. τοῖς ἀδελφοῖς τῶν πικροτέρων γαργαλισμῶν. ἀλλὰ γευόμενοι καὶ γινώσκοντες ὅτι χριστὸς ὁ κύριος, τὴν κρείττω γεῦσιν καὶ μένουσαν. μηδὲ πικρὰ τὸν πικρὸν καὶ ἀχάριστον ἀστωτὸν ἀναψύχοντες. τὸ

παραπέμποντα καὶ οὐ κατέχοντα τὸν διδόμε
νον. ἀλλὰ τοῖς γλυκυτέροις μέλιτος λόγοις,
ἑαυτὸν εὐφραίνοντες. καὶ πρὸς τοῖς εἰρημένοις,
καλὸν τὴν κεφαλὴν καθαιρομένους ὡς κα-
θαίρεται κεφαλὴ, τὸ τῶν αἰσθητηρίων
ἐργαστήριον, κρατεῖν τὴν χριστοῦ κεφαλήν.
ἐξ ἧς, πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογεῖται. καὶ
τὴν ὑπεραίρουσαν ἡμῶν ἁμαρτίαν κατα-
βάλλειν ὑπεραιρομένην τῷ κρείττονι. κα-
λὸν καὶ ὦμον ἁγιάζεσθαι καὶ καθαίρεσθαι
ἵνα δυνηθῇ τὸν σταυρὸν αἴρειν χριστοῦ. μὴ παν-
τὶ ῥᾳδίως αἰρόμενον. καλὸν καὶ τὰς χεῖρας τε-
λειοῦσθαι. καὶ τοὺς πόδας. τὰς μὲν ὡς ἐν παντὶ
τόπῳ ὁσίας αἴρεσθαι. καὶ δράσσεσθαι τῆς χριστοῦ παι-
δείας. μή, ποτε ὀργισθῇ κύριος. καὶ πιστεύεσθαι
λόγον διὰ τοῦ πρακτικοῦ, ὡς τὸν ἐν τῇ ἐν χειρὶ
τοῦ δὲ τοῦ προφήτου διδόμενον. τοὺς δὲ μὴ ὀ-
ξεῖς εἶναι πρὸς τὸ ἐκχέειν αἷμα. μηδὲ εἰς κα-
κίαν τρέχοντας, ἀλλ' ἑτοίμους εἰς τὸ εὐαγγέ-
λιον. καὶ πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσε-
ως. καὶ χριστὸν ὑπονίπτοντα καὶ καθαί-
ροντα δέχεσθαι, εἴ τις ἐστὶ καὶ κοιλίας κά-
θαρσις, χωρητικῆς καὶ ἀναδοτικῆς τῶν ἐκ τοῦ
λόγου τροφῶν, καλὸν καὶ ταύτην μὴ θεοποι-
εῖν, ἐκ τρυφῆς καὶ τῆς καταργουμένης βρώ-
σεως. ἀλλὰ καθαίρειν ὅτι μάλιστα, καὶ ποι-

εἶν λεπτοτέραν. ὥστε τὸν λόγον κυρίου ἐν μέσῃ δέχεσθαι. καὶ ἀλγεῖν καλῶς ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ παίοντος. εὑρίσκω καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὰ ἐντὸς, τιμῆς ἀξιούμενα. πείθει με τοῦτο Δαβὶδ καρδίαν καθαρὰν ζητῶν ἐν ἑαυτῷ κτίζεσθαι. καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐν τοῖς ἐγκάτοις ἐγκαινίζεσθαι τὸ διανοητικὸν οἶμαι οὕτω δηλῶν. καὶ τὰ τούτου κινήματα ἢ διανοήματα. τί δὲ ὀσφῦς. τί δὲ οἱ νεφροί. μηδὲ γὰρ τοῦτο παρέλθωμεν. ἁπτέσθω καὶ τούτων ἡ κάθαρσις. ἔστωσαν ἡμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι. καὶ ἀνεσταλμέναι δι' ἐγκρατείας. ὡς παρὰ τοῦ Ἰσραὴλ πάλαι κατὰ τὸν νόμον, τοῦ πάσχα μεταλαμβάνοντος. οὐδεὶς γὰρ καθαρὸς Αἴγυπτον ἐξέρχεται. οὐδὲ φεύγει τὸν ὀλοθρεύοντα, μὴ ταῦτα παιδαγωγήσας. οἱ δὲ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν ἀλλοιούσθωσαν. ὅλον τὸ ἐπιθυμητικὸν πρὸς θεὸν μεταφέροντες. ὥστε δύνασθαι λέγειν. κύριε ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου. καὶ ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθύμησα. δεῖ γὰρ γενέσθαι ἄνδρα ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ πνεύματος. οὕτως ἂν ὑμῖν καὶ ὁ τὸ πλεῖστον τῆς ἰσχύος ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ καὶ τῆς ὀσφύος φέρων δράκων καταλυθείη. τῆς περὶ ταῦτα δυναστείας αὐτῷ νεκρωθείσης. μὴ θαυμάσῃς δὲ, εἰ καὶ τοῖς

ἀσχήμοσιν ἡμῶν, τιμὴν περιάπτουσαν περιτίθημι. λόγῳ νεκρῶν ταῦτα καὶ σωφρονίζον, καὶ κατὰ τῆς ὕλης ἱστάμενος. πάντα δῶμεν θεῷ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. πάντα καθιερώσωμεν. μὴ λοβὸν ἥπατος. μηδὲ νεφροὺς μετὰ τῆς πιμελῆς. μηδὲ τὸ μέρος τοῦ σώματος. μηδὲ τὸ καὶ τό. διατί γὰρ τὰ ἄλλα ἡμῖν ἀτιμαστέα. ὅλους δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀνενέγκωμεν. γενώμεθα ὁλοκαυτώματα λογικά. θύματα τέλεια. μηδὲ τὸν βραχίονα μόνον. μηδὲ τὸ στηθύνιον μόνον, ἀφαίρεμα ἱερατικὸν ποιησώμεθα· μικρὸν γὰρ τοῦτο. ἀλλ᾽ ὅλους διδόντες ἡμᾶς αὐτοὺς, ὅλους ἀντιλαμβάνωμεν. ἐπειδὴ τοῦτό ἐστι λαβεῖν καθαρῶς, τὸ τῷ θεῷ δοθῆναι καὶ ἱερουργῆσαι τὴν ἡμῶν αὐτῶν σωτηρίαν. ἐπὶ πᾶσι καὶ πρὸ πάντων φύλαττέ μοι τὴν καλὴν παρακαταθήκην, ἐφ᾽ ᾗ ζῶ καὶ πολιτεύομαι. καὶ ἣν συνέκδημον λάβοιμι. μεθ᾽ ἧς, καὶ ἀλγεινὰ πάντα φέρω. καὶ τερπνὸν ἅπαν διαπτύω, τὴν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα ὁμολογίαν. ταύτην πιστεύω σοι σήμερον. ταύτῃ καὶ συμβαπτίσω καὶ συνανάξω σε. ταύτην δίδωμι παντὸς τοῦ βίου κοινωνὸν καὶ προστάτιν. τὴν μίαν θεότητά τε καὶ δύναμιν ἐν τοῖς τρισὶν εὑρισκομένην ἑνικῶς. καὶ τὰ τρία συλλαμβάνουσαν μεριστῶς

ὅτι ἀνώμαλον οὐσίαις ἢ φύσεσιν. ὅτι αὐξομένην
ἢ μειουμένην ὑπερβολαῖς καὶ ὑφέσεσι. πάντοθεν
ἴσην. τὴν αὐτὴν πάντοθεν. ὡς οὐρανοῦ κάλλος
καὶ μέγεθος, τριῶν ἀπείρων, ἄπειρον συμφυΐαν. θε-
ὸν ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον. ὡς πατέ-
ρα καὶ υἱόν. ὡς υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα φυ-
λασσομένης ἑκάστῳ τῆς ἰδιότητος. θεὸν τὰ
τρία σὺν ἀλλήλοις νοούμενα. ἐκεῖνο διὰ τὴν
ὁμοουσιότητα. τοῦτο διὰ τὴν μοναρχίαν. οὐ
φθάνω τὸ ἓν νοῆσαι, καὶ τοῖς τρισὶ περιλάμ-
πομαι. οὐ φθάνω τὰ τρία διελεῖν, καὶ εἰς
τὸ ἓν ἀναφέρομαι. ὅταν ἓν τῶν τριῶν φαν-
τασθῶ, τοῦτο νομίζω τὸ πᾶν. καὶ τὴν ὄ-
ψιν πεπλήρωμαι. καὶ τὸ πλεῖον διέφυ-
γεν. οὐκ ἔχω τὸ μέγεθος τούτου καταλαβεῖν
ἵνα δῶ τὸ πλεῖον τῷ λειπομένῳ. ὅταν τὰ
τρία συνέλω τῇ θεωρίᾳ, μίαν ὁρῶ λαμπά-
δα οὐκ ἔχων διελεῖν ἢ μετρῆσαι τὸ φῶς ἑνιζό-
μενον. φοβῇ σὺ γέννησιν. ἵνα μή τι πάθῃ θε-
ὸς ὁ μὴ πάσχων. ἐγὼ φοβοῦμαι τὴν κτίσιν. ἵνα μὴ
θεὸν ἀπολέσω διὰ τῆς ὕβρεως καὶ ἀδίκου κατα-
τομῆς. ἢ τὸν υἱὸν τέμνων ἀπὸ τοῦ πατρός. ἢ
ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τὴν οὐσίαν τοῦ πνεύματος. τὸ γὰρ
παράδοξον. ὅτι μὴ κτίσις ἐπάγεται μόνον
θεῷ παρὰ τοῖς κακῶς θεότητα ταλαιπωρ-
οῦσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ πάλιν ἡ κτίσις εἰς ἑαυ-

τὴν τέμνεται. ὥσπερ τοῦ παιδὸς ὑποσέμνεται
υἱὸς τοῖς ταπεινοῖς καὶ κάτω κειμένοις, οὕτως
ὑποσεμνυνομένης πάλιν καὶ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τῆς
ἀξίας τοῦ πνεύματος. ὡς ἂν θεὸς καὶ κτίσις
ὑβρίζηται τῇ καινῇ ταύτῃ θεολογίᾳ. οὐδὲν
τῆς τριάδος ὦ οὗτοι δοῦλον. οὐδὲ κτιστόν.
οὐδὲ ἐπείσακτον. ἤκουσας τῶν σοφῶν τινος
λέγοντος. εἴ τι ἀνθρώποις ἤρεσκον, χριστοῦ δοῦ
λος οὐκ ἂν ἤμην φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος. εἰ ἔ
τι κτίσματι προσεκύνουν, ἢ εἰς κτίσμα ἐβαπτι
ζόμην, οὐκ ἂν ἐθεούμην. οὐδὲ τὴν πρώτην
μετεποιούμην γέννησιν. τί φήσω πρὸς τοὺς
τὴν ἀστάρτην προσκυνοῦντας. ἢ τὸ χανὼς
βδέλυγμα σιδωνίων. ἢ τοῦ ἄστρου τὸν τύπον.
τοῦ μικρὸν ὑπὲρ ταῦτα θεοῦ τοῖς εἰδωλο
λάτραις πλὴν κτίσματος, καὶ ποιήματος.
αὐτὸς ἢ μὴ προσκυνῶν τὰ δύο, εἰς ἃ συμβεβά
πτισμαι, ἢ προσκυνῶν τὰ ὁμόδουλα. δοῦ
λα γὰρ καὶ εἰ μικρὸν τιμιώτερα. ἐπεὶ καὶ
ἐν ὁμοδούλοις ἐστί τις διαφορὰ καὶ προτί
μησις. θέλω τὸν πατέρα μείζω εἰπεῖν ἐξ οὗ
καὶ τὸ ἴσοις εἶναι τοῖς ἴσοις ἐστὶ καὶ τὸ εἶναι.
τοῦτο γὰρ παρὰ πάντων δοθήσεται, καὶ δέ
δοικα τὴν ἀρχὴν, μὴ ἐλαττόνων ἀρχὴν ποιή
σω. καὶ καθυβρίσω διὰ τῆς προτιμήσεως.
οὐ γὰρ δόξα τῷ ἐξ οὗ, ἡ τῶν ἐξ αὐτοῦ τα

πείνωσις πρὸς δὲ καὶ ὑφορῶμαι τὴν σὴν ἀπληστίαν μὴ τὸ μεῖζον λαβὼν, διχοτομήσῃς τὴν φύσιν. καὶ τὰ πάντα τῷ μείζονι χρώμενος. οὐ γὰρ κατὰ τὴν φύσιν τὸ μεῖζον, τὴν αἰτίαν δέ. οὐδὲν γὰρ τῶν ὁμοουσίων τὴν οὐσίαν μεῖζον ἢ ἔλαττον θέλω τὸν υἱὸν προτιμῆσαι τοῦ πνεύματος ὡς υἱὸν, καὶ οὐ συγχωρεῖ τὸ βάπτισμα τελειοῦν με διὰ τοῦ πνεύματος. ἀλλὰ δέδοικας μὴ τεθεΐαν ὀνειδισθῇς; ἔχεις τὸ ἀγαθόν. τὴν ἐν τοῖς τρισὶν ἕνωσιν. ἐμοὶ τὴν μάχην παράπεμψον. ἔασόν με ναυπηγὸν εἶναι. σὺ χρῶ τῇ νηΐ. καὶ εἰ ναυπηγός ἐστιν ἕτερος, ἐμὲ λάβε τῆς οἰκίας ἀρχιτέκτονα. σὺ ταύτην οἴκει μετὰ ἀσφαλείας καὶ εἰ μηδὲν ἐμόχθησας. οὐχ ἧττον εὐπλοήσεις ἢ οἰκήσεις τὴν οἰκίαν, ἐμοῦ τοῦ ταῦτα κατασκευάζοντος, εἰ καὶ μηδὲν περὶ ταῦτα πεφιλοπόνηκας. ὁρᾷς τὴν εὐγνωμοσύνην ὅση; ὁρᾷς τὴν χρηστότητα; ἐμὸς ὁ πόλεμος. ἔστω, σὸν τὸ ἐκνίκημα. ἐγὼ βαλλοίμην, σὺ δὲ εἰρήνευε. τῷ πολεμοῦντι συνευχόμενος, χεῖρα δίδους διὰ τῆς πίστεως. ἔχω τρεῖς λίθους, οἷς σφενδονήσω τὸν ἀλλόφυλον. ἔχω τρεῖς ἐμπνεύσεις κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς σαραφθίας. αἷς ζωοποιήσω νενεκρωμένους. ἔχω τρεῖς ἐπικλύσεις κατὰ τῶν σχιδάκων. αἷς καθιερώσω τὴν θυσίαν ὕδατι πῦρ ἐγείρων τὸ παραδο-

ξόανον. καὶ τοὺς προφήτας, καταβαλῶ τῆς αἰσχύνης, μυστηρίου δυνάμει χρώμενος. τί μοι δεῖ μακροτέρων λόγων διδασκαλίας; γὰρ ὁ καιρὸς οὐκ ἀντιλογίας. μαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων. μετὰ ταύτης βαπτισθήσῃ τῆς πίστεως. εἰ μὲν ἄλλως ἐγγέγραψαι, ἢ ὡς ὁ ἐμὸς ἀπαιτεῖ λόγος, δεῦρο καὶ μετεγγράφητι. ἐγὼ τούτου οὐκ ἀφυὴς καλλιγράφος. γράφων ἃ γέγραμμαι, καὶ διδάσκων ἃ καὶ μεμάθηκα, καὶ τετήρηκα ἐξ ἀρχῆς, εἰς τήν δε τὴν πολιάν. ἐμὸς ὁ κίνδυνος. ἐμὸν καὶ τὸ γέρας. τοῦ τῆς σῆς ψυχῆς οἰκονόμου, καὶ τελειοῦντός σε διὰ τοῦ βαπτίσματος. εἰ δὲ οὕτως ἔχεις, καὶ καλοῖς ἐνσεσημάνθης τοῖς γράμμασι. φύλασσέ μοι τὰ γεγραμμένα, ἐν καιροῖς τρεπτοῖς ἄτρεπτος μένων, περὶ ἀτρέπτου πράγματος. μίμησαι τὸν πιλᾶτον ἐπὶ τὸ κρεῖττον, κακῶς γράφοντα, καλῶς γεγραμμένος. εἰπὲ τοῖς μεταπείθουσί σε ὃ γέγραφα, γέγραφα. καὶ γὰρ ἂν αἰσχυνοίμην, εἰ τοῦ κακοῦ μένοντος ἀκλινοῦς, τὸ καλὸν ῥᾷστα κλίνοιτο. δέον δὲ μετακινήτους μὲν εἶναι πρὸς τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος, ἀκινήτους δὲ πρὸς τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ βελτίονος. εἰ οὕτως βαπτίζῃ καὶ κατὰ ταύτην τὴν μαθητείαν, ἰδοὺ τὰ χείλη μου οὐ μὴ κωλύσω.

κωλύσω. ἰδοὺ κέχρημαι τὰς χεῖρας τῷ πνεύματι. ταχύνωμεν τὴν σωτηρίαν. ἀναστῶμεν πρὸς τὸ βάπτισμα. σφύζει μοι τὸ πνεῦμα. πρόθυμος ὁ τελειωτής. τὸ δῶρον ἕτοιμον. εἰ δὲ σκάζεις ἔτι καὶ μὴ καταδέχῃ τὸ τέλειον τῆς θεότητος, ζήτει τὸν βαπτιστήν, ἢ καταβαπτιστήν. ἐμοὶ δὲ οὐ σχολὴ τέμνειν θεότητα. καὶ νεκρόν σε ποιεῖν, ἐν καιρῷ τῆς ἀναγεννήσεως. ἵνα μήτε τὸ χάρισμα ἔχῃς. μήτε τὴν ἐλπίδα τῆς χάριτος ἐν ὀλίγῳ ναυαγήσας τὴν σωτηρίαν. ὡς ὅ, τι ἂν ὑφέλῃς τῶν τριῶν τῆς θεότητος, τὸ πᾶν ἔσῃ καθῃρηκώς, καὶ σεαυτῷ τὴν τελείωσιν. ἀλλ' οὔπω τύπος οὐδεὶς ἐν τῇ σῇ ψυχῇ. οὐ χείρονος γράμματος οὐ βελτίονος. σήμερον δέ σε γραφῆναι δεήσει παρ' ἡμῶν τυπωθῆναι πρὸς τελειότητα; εἴσω τῆς νεφέλης χωρήσωμεν. δός μοι τὰς πλάκας τῆς σῆς καρδίας. γίνομαί σοι μωϋσῆς, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν. ἐγγράφω δακτύλῳ θεοῦ νέαν δεκάλογον. ἐγγράφω σύντομον σωτηρίαν. εἰ δέ τι θηρίον αἱρετικὸν καὶ ἀλόγιστον, κάτω μενέτω, ἢ κινδυνεύσει λιθοβολούμενον, τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας. βαπτίσω σε μαθητεύων εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. ὄνομα δὲ κοινὸν τῶν τριῶν ἕν, ἡ θεότης. γνώσῃ καὶ τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς ῥή-

μασιν, ὡς ὅλην ἀποπέμπῃ τὴν ἀθεΐαν, οὕτως
ὅλῃ θεότητι συνταττόμενος. Πίστευε τὸν
σύμπαντα κόσμον ὅσος τε ὁρατὸς καὶ ὅσος
ἀόρατος, ἐξ οὐκ ὄντων παρὰ θεοῦ γινόμε-
νον, καὶ προνοίᾳ τοῦ ποιήσαντος διοικούμε-
νον, δέξασθαι τὴν εἰς τὸ κρεῖττον μεταβολήν.
Πίστευε μὴ οὐσίαν τινὰ τοῦ κακοῦ εἶναι. μήτε
βασιλείαν ἢ ἄναρχον ἢ παρ' ἑαυτῆς ὑπο-
στᾶσαν, ἢ παρὰ τοῦ θεοῦ γινομένην. ἀλλ' ἡμέ-
τερον ἔργον εἶναι τοῦτο καὶ τοῦ πονηροῦ. ἐκ
τῆς ἀπροσεξίας ἐπεισελθὸν ἡμῖν. ἀλλ' οὐχὶ
τοῦ κτίσαντος. Πίστευε τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. τὸν
προαιώνιον λόγον, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ πα-
τρὸς ἀχρόνως καὶ ἀσωμάτως, τοῦτον ἐπ' ἐσχάτων
τῶν ἡμερῶν γεγεννῆσθαι διὰ σὲ καὶ υἱὸν ἀνθρώ-
που ἐκ τῆς παρθένου προελθόντα μαρίας,
ἀρρήτως καὶ ἀρυπάρως. οὐδὲν γὰρ ῥυπα-
ρὸν οὗ θεός. καὶ δι' οὗ σωτηρία. ὅλον ἄνθρωπον τὸν αὐ-
τὸν καὶ θεὸν ὑπὲρ ὅλου τοῦ πεπονθότος.
ἵνα ὅλῳ σοι τὴν σωτηρίαν χαρίσηται, ὅλον
τὸ κατάκριμα λύσας τῆς ἁμαρτίας. ἀπαθῆ θε-
ότητι. παθητὸν τῷ προσλήμματι. τοσοῦτον
ἄνθρωπον διὰ σὲ, ὅσον σὺ γίνῃ δι' ἐκεῖνον θεός.
τοῦτον ὑπὲρ τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν ἦχθαι εἰς
θάνατον. σταυρωθέντα καὶ ταφέντα, ὅσον
θανάτου γεύσασθαι. καὶ ἀναστάντα τριήμε-

ρον ἀνεληλυθέναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἵνα σε συναγάγῃ καὶ τὸ κείμενον. ἥξειν δὲ πάλιν μετὰ τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ παρουσίας, κρινοῦντα ζῶντας καὶ νεκρούς. οὐκέτι μὲν σάρκα. οὐκ ἀσώματον δὲ, οἷς αὐτὸς οἶδε λόγοις θεοειδεστέρου σώματος. ἵνα καὶ ὀφθῇ ὑπὸ τῶν ἐκκεντησάντων. καὶ μείνῃ θεὸς ἔξω παχύτητος. Δέχου πρὸς τούτοις ἀνάστασιν. κρίσιν. ἀνταπόδοσιν τοῖς δικαίοις τοῦ θεοῦ σταθμοῖς. ταύτην δὲ εἶναι φῶς τοῖς κεκαθαρμένοις τὴν διάνοιαν. τουτέστι θεὸν ὁρώμενόν τε καὶ γινωσκόμενον. κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς καθαρότητος. ὃ δὴ καὶ βασιλείαν οὐρανῶν, ὀνομάζομεν. σκότος δὲ τοῖς τυφλώττουσι τὸ ἡγεμονικὸν τουτέστιν ἀλλοτρίωσιν θεοῦ, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐντεῦθεν ἀμβλυωπίας. Δέκατον ἐργάζου τὸ ἀγαθὸν, ἐπὶ τούτῳ τῷ θεμελίῳ τῶν δογμάτων. ἐπειδὴ πίστις χωρὶς ἔργων, νεκρά. ὡς ἔργα δίχα πίστεως. ἔχεις τοῦ μυστηρίου τὰ ἔκφορα, καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀκοαῖς οὐκ ἀπόρρητα. τὰ δὲ ἄλλα, εἴσω μαθήσῃ. τῆς τριάδος χαριζομένης. ἃ καὶ κρύψεις παρὰ σεαυτῷ σφραγῖδι κρατούμενα. πλὴν ἐκεῖνο εὐαγγελίζομαί σοι. ἡ στάσις ἣν αὐτίκα στήσῃ μετὰ τὸ βάπτισμα πρὸ τοῦ μεγάλου βήματος, τῆς ἐκεῖθεν δόξης ἐστὶ προχάραγμα.

ἡ ψαλμῳδία μεθ᾽ ἧς δεχθήσῃ, τῆς ἐκεῖθεν ὑμνῳδίας προοίμιον. αἱ λαμπάδες ἃς πρὸ ἀνάψεις, τῆς ἐκεῖ φωταγωγίας μυστήριον, μεθ᾽ ἧς ἀπαντήσομεν τῷ νυμφίῳ φαιδραὶ καὶ παρθένοι ψυχαὶ φαιδραῖς ταῖς λαμπάσι τῆς πίστεως, μή τι καθεύδουσαι διὰ ῥαθυμίαν. ἵνα μὴ λάθῃ παρὼν ἀδοκήτως ὁ προσδοκώμενος, μή τε ἄσοφοι καὶ ἀνέλαιοι. καὶ καλῶν ἔργων ἐνδεεῖς. ἵνα μὴ τοῦ νυμφῶνος ἐκπέσωμεν. ὁρῶ γὰρ τὸ πάθος ἐλεεινόν. ὁ μὲν παρέσται ἀπαιτούσης τῆς κραυγῆς τὴν ἀπάντησιν. αἱ δὲ, ἀπαντήσονται ὅσαι φρόνιμοι μετὰ λαμπροῦ τοῦ φωτὸς, καὶ δαψιλεστέρας τῆς τούτου τροφῆς. αἱ δὲ ταραχθήσονται ζητοῦσαι τὸ ἔλαιον οὐκ ἐν καιρῷ παρὰ τῶν ἐχόντων. ὁ δὲ εἰσελεύσεται σπουδαίως. αἱ δὲ συνεισελεύσονται. αἱ δὲ ἀποκλεισθήσονται. τὸν τοῦ εἰσελθεῖν καιρὸν εἰς τὸ παρασκευάζεσθαι δαπανήσασαι. καὶ πολλὰ μετακλαύσονται. ὀψὲ μαθοῦσαι τὴν ζημίαν τῆς ῥαθυμίας. ὅταν μηκέτι ὁ νυμφὼν αὐταῖς εἰσιτητὸς ᾖ καὶ πολλὰ δεομέναις. ὃν κακῶς ἑαυταῖς ἀπέκλεισαν. ἄλλον τρόπον μιμησάμεναι, τοὺς ὑστεροῦντας τοῦ γάμου. ὃν ὁ καλὸς πατὴρ ἑστιᾷ τῷ καλῷ νυμφίῳ, ἢ διὰ τὴν γυναῖκα τὴν νεόνυμφον. ἢ διὰ τὸν

ἀγρὸν τὸν νεώνητον. ἢ τὸ ζεῦγος τῶν βοῶν,
ἃ κακῶς ἐκτήσαντο, διὰ τῶν νεκρῶν τὰ μεί-
ζονα ζημιούμενοι. οὐδεὶς γὰρ ἐκεῖ τῶν ὑπε-
ροπτικῶν καὶ ῥαθύμων. οὐδὲ τῶν ῥυπα-
ρῶν, ἀλλ' οὐ νυμφικῶς ἐστολισμένων. κἂν ἐν-
τεῦθεν ἑαυτὸν ἀξιώσῃ τῆς ἐκεῖθεν λαμπρο-
φορίας, καὶ λαθὼν ἑαυτὸν παρενείρῃ, κε-
ναῖς ἐλπίσιν ἐξαπατώμενος. εἶτα τί; ὅταν
ἔνδον γενώμεθα, τότε οἶδεν ὁ νυμφίος ἃ δι-
δάξει. καὶ ἃ συνέσται ταῖς συνεισελθούσαις
ψυχαῖς συνέσται δ' ὡς οἶμαι διδάσκων τὰ τε-
λεώτερά τε καὶ καθαρώτερα. ὧν καὶ ἡμεῖς
μεταλάβωμεν. οἵ τε διδάσκοντες ταῦτα καὶ
οἱ μανθάνοντες. ἐν αὐτῷ χριστῷ τῷ κυρίῳ ἡ-
μῶν ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶ-
νας ἀμήν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ἍΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ.

Ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου στήσομαι, φη-
σὶν ὁ θαυμάσιος ἀββακούμ. καὶ τῷ
μετ' αὐτοῦ σήμερον, τῆς δεδομένης
μοι παρὰ τοῦ πνεύματος ἐξουσίας καὶ θε-
ωρίας. καὶ ἀποσκοπεύσω καὶ γνώσομαι.

τί ὀφθήσεται καὶ τί λαληθήσεταί μοι. καὶ
ἔστην καὶ ἀπεσκόπευσα. καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐπι-
βεβηκὼς ἐπὶ τῶν νεφελῶν. καὶ οὗτος ὑψη-
λὸς σφόδρα. καὶ ἡ ὅρασις αὐτοῦ, ὡς ὅρασις ἀγ-
γέλου. καὶ ἡ στολὴ αὐτοῦ, ὡς φέγγος ἀστραπῆς
διατρεχομένης. καὶ ἐπῆρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ κατ'
ἀνατολάς. καὶ ἐβόησε φωνῇ μεγάλῃ. φωνὴ
αὐτοῦ ὡς φωνὴ σάλπιγγος. καὶ κύκλῳ αὐ-
τοῦ ὡς πλῆθος οὐρανίου στρατιᾶς. καὶ εἶπε. σή-
μερον σωτηρία τῷ κόσμῳ. ὅσος τε ὁρατὸς καὶ
ὅσος ἀόρατος. χριστὸς ἐκ νεκρῶν, συνεξεγείρεσθε.
χριστὸς εἰς ἑαυτὸν, ἐπανέρχεσθε. χριστὸς ἐκ τά-
φου, ἐλευθερώθητε τῶν δεσμῶν τῆς ἁμαρτίας.
πύλαι ᾅδου ἀνοίγονται. καὶ θάνατος κατα-
λύεται. καὶ ὁ παλαιὸς ἀδὰμ ἀποτίθεται.
καὶ ὁ νέος συμπληροῦται. εἴ τις ἐν χριστῷ και-
νὴ κτίσις, ἀνακαινίζεσθε. ταῦτα ὁ μὲν, ἔλε-
γεν. οἱ δὲ ἀνύμνουν ὅπερ καὶ πρότερον. ἡνίκα
ἡμῖν ἐπεφάνη χριστὸς διὰ τῆς κάτω γεννήσε-
ως. τὸ δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρή-
νη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς ἐν
ὑμῖν. ταῦτα φθέγγομαι. εἴη δὲ καὶ φωνῆς
λαβεῖν τῆς ἀγγελικῆς ἀξίαν καὶ πάντα πε-
ριηχοῦσαν τὰ πέρατα. πάσχα κυρίου πά-
σχα καὶ πάλιν ἐρῶ πάσχα. τιμὴ, τῆς τριάδος.
αὕτη ἑορτῶν ἡμῖν ἑορτή. καὶ πανήγυρις πα-

νηγύρεων. τοσοῦτον ὑπεραίρουσα πάσας. οὐ
τὰς ἀνθρωπικὰς μόνον καὶ χαμαὶ ἐρχο-
μένας, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς αὐτοῦ χριστοῦ καὶ
ἐπ' αὐτῷ τελουμένας, ὅσον ἀστέρας ἥλιος.
καλὴ μὲν οὖν καὶ ἡ χθὲς ἡμῖν λαμπροφορία
καὶ φωταγωγία. ἣν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ συ-
νεστησάμεθα. πᾶν γένος ἀνθρώπων μικροῦ καὶ
ἀξία πᾶσα. δαψιλεῖ τῷ πυρὶ τὴν νύκτα κα-
ταφωτίζοντες, καὶ τοῦ μεγάλου φωτὸς ἀν-
τίτυπος. ὅσον τε οὐρανὸς ἄνωθεν φρυκτω-
ρεῖ, κόσμον ὅλον αὐγάζων τοῖς παρ' ἑαυτοῦ
κάλλεσι, καὶ ὅσον ὑπερουράνιον. ἔν τε ἀγγέλοις
τῇ πρώτῃ φωτεινῇ φύσει μετὰ τὴν πρώτην
τῷ ἐκεῖθεν πηγάζεσθαι, καὶ ὅσον ἐν τῇ τριά-
δι. παρ' ἧς φῶς ἅπαν συνέστηκεν ἐξ ἀμερί-
στου φωτὸς μεριζόμενον καὶ τιμώμενον. καλ- [τεμνόμενον]
λίων δὲ ἡ σήμερον καὶ περιφανεστέρα. ὅσῳ
χθὲς μὲν, πρόδρομον ἦν τοῦ μεγάλου φωτὸς ἀ-
νισταμένου τὸ φῶς, καὶ οἷον εὐφροσύνη τις προ-
εόρτιος. σήμερον δὲ τὴν ἀνάστασιν αὐτὴν ἑορτά-
ζομεν. οὐκ ἔτι ἐλπιζομένην ἀλλ' ἤδη γεγενημέ-
νην καὶ κόσμον ὅλον ἑαυτῇ συνάγουσαν. ἄλλος μὲν
οὖν ἄλλο τι τῷ καιρῷ καρποφορείτω καὶ δωροφο-
ρείτω δῶρον ἑόρτιον. ἢ μικρὸν ἢ μεῖζον, τῶν πνευ-
ματικῶν καὶ θεῷ φίλων. ὅπως ἂν ἕκαστος ἔχῃ
δυνάμεως. τῆς γὰρ ἀξίας μόλις ἂν καὶ ἄγγελοι

τύχειν. οἱ πρῶτοι καὶ νοεροὶ καὶ καθαροὶ τῆς ἄνω δόξης ἐπόπται καὶ μάρτυρες. εἴπερ καὶ τούτοις τὸ πᾶν ἐφικτὸν τῆς ὑμνήσεως. ἡμεῖς δὲ λόγον εἰσοίσομεν ὧν ἔχομεν τὸ κάλλιστόν τε καὶ τιμιώτατον. ἄλλως τε καὶ λόγον ὑμνοῦντες, ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῆς λογικῆς φύσεως. ἄρξομαι δὲ ἐντεῦθεν· οὐδὲ γὰρ ἀνέχομαι τοῦ περὶ τοῦ μεγάλου θύματος. καὶ τῆς μεγίστης ἡμερῶν θύων λόγους, μὴ πρὸς θεὸν ἀναδραμεῖν. κἀκεῖθεν στῆσαι τὴν ἀρχήν. καί μοι καθάρθητε καὶ νοῦν καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν, ὅσοι φυλάττετε τὰ τοιαῦτα. ἐπειδὴ περὶ θεοῦ καὶ θεῖος ὁ λόγος. ἵν' ἀπέλθητε τρυφήσαντες ὄντως τὰ μὴ κενούμενα. ἔσται δὲ ὁ αὐτὸς πληρέστατός τε ἅμα καὶ συντομώτατος. ὡς μήτε τῷ ἐλλείπει λυπεῖν, μήτε ἀηδὴς ᾖ. διὰ τὸν κόρον. θεὸς ἦν μὲν ἀεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται. μᾶλλον δὲ ἔστιν ἀεί. τὸ γὰρ ἦν καὶ ἔσται, τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τμήματα, καὶ τῆς ῥευστῆς φύσεως. ὁ δὲ ὢν ἀεί. καὶ τοῦτο αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνομάζει. τῷ μωϋσεῖ χρηματίζων ἐπὶ τοῦ ὄρους. ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν ἔχει τὸ εἶναι. μήτε ἀρξάμενον. μήτε παυσόμενον. οἷόν τι πέλαγος οὐσίας ἄπειρον καὶ ἀόριστον. πᾶσαν ὑπερεκπῖπτον ἔννοιαν καὶ χρόνου καὶ φύσεως. νῷ μόνῳ σκιαγραφούμενον. καὶ τοῦτο λίαν ἀμυδρῶς καὶ μετρίως. οὐκ

ἐκ τῶν καθ' αὐτὸ, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτό. ἄλλης ἐξ ἄλλου φαντασίας συλλεγομένης, εἰς ἕν τι τῆς ἀληθείας ἴνδαλμα. πρὶν κρατηθῆναι φεῦγον. καὶ πρὶν νοηθῆναι διαδιδράσκον. τοσαῦτα περιλάμπον ἡμῶν τὸ ἡγεμονικόν, καὶ ταῦτα κεκαθαρμένων, ὅσα καὶ ὄψιν, ἀστραπῆς τάχος οὐχ ἱσταμένης. ἐμοὶ δοκεῖν, ἵνα τῷ ληπτῷ μὲν, ἕλκῃ πρὸς ἑαυτό. τὸ γὰρ τελέως ἄληπτον, ἀνέλπιστον, καὶ ἀνεπιχείρητον. τῷ δὲ ἀλήπτῳ θαυμάζηται. θαυμαζόμενον δὲ, ποθῆται πλέον. ποθούμενον δὲ καθαίρῃ, καθαῖρον δὲ, θεοειδεῖς ἐργάζηται. τοιούτοις δὲ γενομένοις, ὡς οἰκείοις ἤδη προσομιλῇ (τολμᾷ τι νεανικὸν ὁ λόγος) θεὸς θεοῖς ἑνούμενός τε καὶ γνωριζόμενος. καὶ τοσοῦτον ἴσως, ὅσον ἤδη γινώσκει τοὺς γινωσκομένους. ἄπειρον οὖν τὸ θεῖον καὶ δυσθεώρητον. καὶ τοῦτο πάντῃ καταληπτὸν αὐτοῦ μόνον ἡ ἀπειρία. κἂν τις οἴηται τῷ ἁπλῆς εἶναι φύσεως, ἢ ὅλον ἄληπτον εἶναι, ἢ τελέως ληπτόν, τί γὰρ ὂν ἁπλῆς ἐστι φύσεως ἐπιζητήσομεν. οὐ γὰρ δὴ τοῦτο φύσις αὐτῷ ἡ ἁπλότης. εἴπερ μὴ δὲ τοῖς συνθέτοις μόνον τὸ εἶναι συνθέτοις. διχῇ δὲ τοῦ ἀπείρου θεωρουμένου κατά τε ἀρχὴν καὶ τέλος. (τὸ γὰρ ὑπὲρ ταῦτα καὶ μὴ ἐν τούτοις ἄπειρον.) ὅταν μὲν εἰς

τὸν ἄνω βυθὸν ὁ νοῦς ἀποβλέψῃ, οὐκ ἔχων ὅποι στῇ καὶ ἀπερείσηται ταῖς περὶ θεοῦ φαντασίαις, τὸ ἐν ταύτῃ ἄπειρον καὶ ἀνέκβατον, ἄναρχον προσηγόρευσεν. ὅταν δὲ εἰς τὸ κάτω καὶ τὰ ἑξῆς, ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον. ὅταν δὲ συνέλῃ τὸ πᾶν. αἰώνιον. αἰὼν γὰρ οὔτε χρόνος, οὔτε χρόνου τι μέρος. οὐδὲ γὰρ μετρητόν. ἀλλ' ὅπερ ἡμῖν ὁ χρόνος ἡλίου φορᾷ μετρούμενος, τοῦτο τοῖς ἀϊδίοις αἰών. τὸ συμπαρεκτεινόμενον τοῖς οὖσιν οἷόν τι χρονικὸν κίνημα καὶ διάστημα. ταῦτά μοι περὶ θεοῦ πεφιλοσοφήσθω τανῦν. οὐ δὲ γὰρ ὑπὲρ ταῦτα καιρός. ὅτι μὴ θεολογία τὸ προκείμενον ἡμῖν, ἀλλ' οἰκονομία. θεοῦ δὲ ὅταν εἴπω, λέγω πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. οὔτε ὑπὲρ ταῦτα τῆς θεότητος χεομένης, ἵνα μὴ δῆμον θεῶν εἰσαγάγωμεν. οὔτε ἐντὸς τούτων ὁριζομένης, ἵνα μὴ πενίαν θεότητος καταγνωσθῶμεν. ἢ διὰ τὴν μοναρχίαν ἰουδαΐζοντες, ἢ διὰ τὴν ἀφθονίαν ἑλληνίζοντες. τὸ γὰρ κακὸν ἐν ἀμφοτέροις ὅμοιον, κἂν ἐν τοῖς ἐναντίοις εὑρίσκηται. οὕτω μὲν οὖν τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. ἃ καὶ τοῖς σεραφὶμ συγκαλύπτεται, καὶ δοξάζεται τρισὶν ἁγιασμοῖς, εἰς μίαν συνιοῦσι κυριότητα καὶ θεότητα. ὅπερ καὶ ἄλλῳ τινὶ πρὸ ἡμῶν πεφιλοσόφηται κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα.

ἐπεὶ δὲ οὐκ ἤρκει τῇ ἀγαθότητι τοῦτο· τὸ κινεῖσθαι μόνον τῇ ἑαυτῆς θεωρίᾳ. ἀλλ' ἔδει χεθῆναι τὸ ἀγαθὸν καὶ ὁδεῦσαι. ὡς πλείονα εἶναι τὰ εὐεργετούμενα, τοῦτο γὰρ τῆς ἄκρας ἦν ἀγαθότητος, πρῶτον μὲν ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις καὶ οὐρανίους. καὶ τὸ ἐννόημα, ἔργον ἦν λόγῳ συμπληρούμενον, καὶ πνεύματι τελειούμενον. καὶ οὕτως ὑπέστησαν λαμπρότητες δεύτεραι. λειτουργοὶ τῆς πρώτης λαμπρότητος. εἴτε νοερὰ πνεύματα. εἴτε πῦρ οἷον ἄϋλον, καὶ ἀσώματον εἴτε τινὰ φύσιν ἄλλην, ὅτι ἐγγυτάτω τῶν εἰρημένων ταύτας ὑποληπτέον. βούλομαι μὲν εἰπεῖν, ὅτι ἀκινήτους πρὸς τὸ κακόν, καὶ μόνην ἐχούσας τὴν τοῦ καλοῦ κίνησιν ἅτε περὶ θεὸν οὔσας καὶ τὰ πρῶτα ἐκ θεοῦ λαμπομένας (τὰ γὰρ ἐνταῦθα, δευτέρας ἐλλάμψεως) πείθομαι δὲ με μὴ ἀκινήτους ἀλλὰ δυσκινήτους καὶ ἀπολαμβάνειν ταύτας καὶ λέγειν, ὁ διὰ τὴν λαμπρότητα ἑωσφόρος, σκότος διὰ τὴν ἔπαρσιν καὶ γενόμενος καὶ λεγόμενος. αἵ τε ὑπ' αὐτὸν ἀποστατικαὶ δυνάμεις. δημιουργοὶ τοῦ κακίας τῇ τοῦ καλοῦ φυγῇ. καὶ ἡμῖν πρόξενοι. οὕτω μὲν οὖν ὁ νοητὸς αὐτῷ καὶ διὰ ταῦτα ὑπέστη κόσμος. ὡς ἐμὲ γοῦν περὶ τούτων φιλοσοφῆσαι, μικρῷ λόγῳ τὰ μεγά-

λας αθμώμενον. ἐπεὶ δὲ τὰ πρῶτα κα-
λῶς εἶχεν αὐτῷ, δεύτερον ἐννοεῖ κόσμον ὑλι-
κὸν καὶ ὁρώμενον, καὶ οὗτός ἐστι τὸ ἐξ οὐρανοῦ
καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ σύστημά τε καὶ σύγ-
κριμα. ἐπαινετὸν μὲν τῆς καθ᾽ ἕκαστον εὐφυΐ-
ας. ἀξιεπαινετώτερον δὲ τῆς ἐξ ἁπάντων
εὐαρμοσίας καὶ συμφωνίας. ἄλλου πρὸς
ἄλλο τι καλῶς ἔχοντος. καὶ πάντων πρὸς ἅ-
παντα. εἰς ἑνὸς κόσμου συμπλήρωσιν. ἵνα
δείξῃ μὴ μόνον οἰκείαν ἑαυτῷ φύσιν ἀλλὰ
καὶ πάντῃ ξένην ὑποστήσασθαι δυνατὸς
ὤν. οἰκεῖον μὲν γὰρ θεότητος, αἱ νοεραὶ φύσεις
καὶ νῷ μόνῳ ληπταί. ξένον δὲ παντάπασιν,
ὅσαι ὑπὸ τὴν αἴσθησιν καὶ τούτων αὐτῶν
ἔτι πορρωτέρω, ὅσαι παντελῶς ἄψυχοι καὶ
ἀκίνητοι. νοῦς μὲν οὖν ἤδη καὶ αἴσθησις οὕτως
ἀπ᾽ ἀλλήλων διακριθέντα, τῶν ἰδίων ὅρων
ἐντὸς ἑστήκεσαν. καὶ τὸ τοῦ δημιουργοῦ λόγου
μεγαλεῖον, ἐν ἑαυτοῖς ἔφερον. σιγῶντες ἐπαι-
νέται τῆς μεγαλουργίας. καὶ διαπρύσιοι κή-
ρυκες. οὔπω δὲ ἦν κρᾶμα ἐξ ἀμφοτέρων.
οὐδέ τις μίξις τῶν ἐναντίων σοφίας μείζο-
νος γνώρισμα. καὶ τῆς περὶ τὰς φύσεις πο-
λυτελείας. οὐδὲ ὁ πᾶς πλοῦτος τῆς ἀγαθότη-
τος γνώριμος. τοῦτο δὴ βουληθεὶς ὁ τεχνί-
της ἐπιδείξασθαι λόγος, καὶ ζῶον ἓν ἐξ ἀμ-

φοτέρων ἀοράτου τε λέγω καὶ ὁρατῆς φύσεως δημιουργεῖ, τὸν ἄνθρωπον· καὶ παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαβὼν τὸ σῶμα ἤδη προϋποστάσης, παρ' ἑαυτοῦ δὲ ζωὴν ἐνθείς· (ὃ δὴ νοερὰν ψυχὴν καὶ εἰκόνα θεοῦ οἶδεν ὁ λόγος) οἷόν τινα κόσμον ἕτερον ἐν μικρῷ μέγαν ἐπὶ τῆς γῆς ἵστησιν· ἄγγελον ἄλλον· προσκυνητὴν μικτὸν· ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως· μύστην τῆς νοουμένης· βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς· βασιλευόμενον ἄνωθεν· ἐπίγειον καὶ οὐράνιον· πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον· ὁρατὸν καὶ νοούμενον· μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος· τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα· πνεῦμα διὰ τὴν χάριν, σάρκα διὰ τὴν ἔπαρσιν· τὸ μὲν ἵνα μένῃ καὶ δοξάζῃ τὸν εὐεργέτην· τὸ δ' ἵνα πάσχῃ· καὶ πάσχων ὑπομιμνήσκηται καὶ παιδεύηται, τῷ μεγέθει φιλοτιμούμενος ζῷον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου, τῇ πρὸς θεὸν νεύσει θεούμενον· εἰς τοῦτο γὰρ ἐμοὶ φέρει τὸ μέτριον ἐνταῦθα φέγγος τῆς ἀληθείας· λαμπρότητα θεοῦ καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν ἀξίαν τοῦ καὶ συνδήσαντος καὶ λύσαντος καὶ αὖθις συνδήσοντος ὑψηλότερον· τοῦτον ἔθετο μὲν ἐν τῷ παραδείσῳ, ὅστις ποτὲ ἦν ὁ παράδεισος οὗτος· τῷ αὐτεξουσίῳ τιμήσας· ἵν' ᾖ τοῦ ἑλομένου τὸ ἀγαθὸν οὐχ

ἤτοι ἢ τοῦ παρασχόντος τὰ σπέρματα. φυ-
τὸν ἀθανάτου γεωργοῦ. θείων ἐννοιῶν ἴσως τῶν τε ἁ-
πλουστέρων καὶ τῶν τελεωτέρων. γυμνὸν, τῇ ἁ-
πλότητι καὶ ζωῇ τῇ ἀτέχνῳ καὶ δίχα παντὸς
ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος. τοιοῦτον
γὰρ ἔπρεπεν εἶναι τὸν ἀπ' ἀρχῆς. καὶ δίδωσι
νόμον ὕλην τῷ αὐτεξουσίῳ. ὁ δὲ νόμος ἦν
ἐντολή. ὧν τε μεταληπτέον αὐτῷ φυτῶν. καὶ
οὗ μὴ προσαπτέον. τὸ δὲ ἦν, τὸ ξύλον τῆς γνώ-
σεως, οὔτε φυτευθὲν ἀπ' ἀρχῆς κακῶς, οὔ-
τε ἀπαγορευθὲν φθονερῶς. μὴ πεμπέτω-
σαν ἐκεῖ τὰς γλώσσας οἱ θεομάχοι. μηδὲ τὸν
ὄφιν μιμείσθωσαν, ἀλλὰ καλὸν μὲν εὐκαί-
ρως μεταλαμβανόμενον. θεωρία γὰρ ἦν τὸ
φυτόν. ὡς ἡ ἐμὴ θεωρία. ἧς μόνοις ἐπιβαίνειν
ἀσφαλὲς. τοῖς τὴν ἕξιν τελεωτέροις. οὐ καλὸν
δὲ τοῖς ἁπλουστέροις ἔτι καὶ τὴν ἔφεσιν λι-
χνοτέροις. ὥσπερ οὐδὲ τροφὴ τελεία λυσιτελὴς,
τοῖς ἁπαλοῖς ἔτι καὶ δεομένοις γάλακτος. ἐπεὶ
δὲ φθόνῳ διαβόλου, καὶ γυναικὸς ἐπηρείᾳ, ἥν
τε ἔπαθεν ὡς ἁπαλωτέρα, καὶ ἣν προ-
σήγαγεν ὡς πιθανωτέρα, φεῦ τῆς ἐμῆς ἀ-
σθενείας· ἐμὴ γὰρ ἡ τοῦ προπάτορος, τῆς
μὲν ἐντολῆς ἐπελάθετο τῆς δοθείσης καὶ
ἡττήθη τῆς πικρᾶς γεύσεως. ὁμοῦ δὲ τοῦ τῆς
ζωῆς ξύλου καὶ τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ θε-

οὐ διὰ τὴν κακίαν ἐξόριστος γίνεται καὶ τοὺς
δερματίνους ἀμφιέννυται χιτῶνας. ἴσως
τὴν παχυτέραν σάρκα καὶ θνητὴν καὶ ἀντί
τυπον. καὶ τοῦτο πρῶτον γινώσκει τὴν ἰδίαν
αἰσχύνην καὶ ἀπὸ θεοῦ κρύπτεται. κερδαίνει
μέντοι καὶ ταῦτα τὸν θάνατον. καὶ τὸ διακο
πῆναι τὴν ἁμαρτίαν. ἵνα μὴ ἀθάνατον ᾖ τὸ
κακόν. καὶ γίνεται φιλανθρωπία ἡ τιμωρία.
οὕτω γὰρ πείθομαι κολάζειν θεόν. πολλοῖς
δὲ παιδευθεὶς πρότερον ἀντὶ πολλῶν τῶν
ἁμαρτημάτων, ὧν ἡ τῆς κακίας ῥίζα ἐβλά
στησε κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους. λό
γῳ, νόμῳ, προφήταις, εὐεργεσίαις, ἀπειλαῖς,
πληγαῖς, ὕδασιν, ἐμπρησμοῖς, πολέμοις, νί/
καις ἥτταις, σημείοις ἐξ οὐρανοῦ, σημείοις ἐξ ἀέ
ρος, ἐκ γῆς, ἐκ θαλάττης, ἀνδρῶν. πόλεων. ἐ/
θνῶν ἀνελπίστοις μεταβολαῖς, ὑφ᾽ ὧν ἐκτρίβει
ναι τὴν κακίαν τὸ σπουδαζόμενον ἦν, τέλος ἰ/
σχυροτέρου δεῖται φαρμάκου τοῖς δεινοτέροις
τοῖς ἀρρωστήμασιν. ἀλληλοφονίαις. μοιχείαις.
ἐπιορκίαις. ἀνδρομανίαις (τὸ πάντων ἔσχα/
τον τῶν κακῶν καὶ πρῶτον.) εἰδωλολατρείαις
καὶ τῇ μεταθέσει τῆς προσκυνήσεως, ἀπὸ
τοῦ πεποιηκότος ἐπὶ τὰ κτίσματα. ταῦτα,
ἐπειδὴ μείζονος ἐδεῖτο τοῦ βοηθήματος, μεί
ζονος καὶ τυγχάνει. τὸ δὲ ἦν. αὐτὸς ὁ τοῦ θεοῦ

λόγος. ὁ προαιώνιος. ὁ ἀόρατος. ὁ ἀπερίλη-
πτος. ὁ ἀσώματος. ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή. τὸ ἐκ
τοῦ φωτὸς φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθα-
νασίας, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου. ἡ μὴ κι-
νουμένη σφραγίς. ἡ ἀπαράλλακτος εἰκών.
ὁ τοῦ πατρὸς ὅρος καὶ λόγος, ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χω-
ρεῖ. καὶ σάρκα φορεῖ διὰ τὴν σάρκα. καὶ ψυχῇ
νοερᾷ διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνυται. τῷ ὁμοίῳ
τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρων. καὶ πάντα γίνεται
πλὴν τῆς ἁμαρτίας, ἄνθρωπος. κυηθεὶς μὲν
ἐκ τῆς παρθένου, καὶ ψυχὴν καὶ σάρκα προ-
καθαρθείσης τῷ πνεύματι. ἔδει γὰρ καὶ γέννη-
σιν τιμηθῆναι, καὶ παρθενίαν προτιμηθῆ-
ναι, προελθὼν δὲ θεὸς μετὰ τῆς προσλήψε-
ως. ἓν ἐκ δύο τῶν ἐναντίων σαρκὸς καὶ πνεύ-
ματος. ὧν τὸ μὲν ἐθέωσε. τὸ δὲ ἐθεώθη. ὢ τῆς
καινῆς μίξεως. ὢ τῆς παραδόξου κράσεως. ὁ
ὢν γίνεται. καὶ ὁ ἄκτιστος, κτίζεται καὶ ὁ ἀχώρητος
χωρεῖται διὰ μέσης ψυχῆς νοερᾶς, μεσιτευούσης
θεότητι καὶ σαρκὸς παχύτητι. καὶ ὁ πλουτί-
ζων πτωχεύει. πτωχεύει γὰρ τὴν ἐμὴν σάρκα. ἵν' ἐ-
γὼ πλουτήσω τὴν αὐτοῦ θεότητα. καὶ ὁ
πλήρης, κενοῦται. κενοῦται γὰρ τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ
μικρόν, ἵν' ἐγὼ τῆς ἐκείνου μεταλάβω πλη-
ρώσεως τίς ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος. τί τὸ
περὶ ἐμὲ τοῦτο μυστήριον. μετέλαβον τῆς εἰκό-

νος καὶ οὐκ ἐφύλαξα. μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς σαρκὸς, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ, καὶ τὴν σάρκα ἀθανατίσῃ. δευτέραν κοινωνεῖ κοινωνίαν, πολὺ τῆς προτέρας παραδοξοτέραν. ὅσῳ τότε μὲν τοῦ κρείττονος μετέδωκε. νῦν δὲ μεταλαμβάνει τοῦ χείρονος. τοῦτο τοῦ προτέρου θεοειδέστερον. τοῦτο τοῖς νοῦν ἔχουσιν ὑψηλότερον. ἀλλὰ τί τούτων ἡμῖν, τάχα ἂν εἴποι τίς τῶν λίαν φιλεόρτων καὶ θερμοτέρων. κέντει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν. τὰ τῆς ἑορτῆς ἡμῖν φιλοσόφει. καὶ οἷς προκαθεζόμεθα σήμερον. τοῦτο δὴ καὶ ποιήσω. κἂν εἰ μικρὸν ἄνωθεν ἠρξάμην, οὕτω τοῦ λόγου καὶ τοῦ πόθου βιαζομένων. οὐ χεῖρον δὲ ἴσως τοῖς φιλομαθέσι καὶ φιλοκάλοις περὶ τῆς προσηγορίας αὐτῆς τοῦ πάσχα βραχέα διαλαβεῖν. γένοιτο γὰρ ἂν, οὐ φαῦλον τοῦτο ταῖς ἀκοαῖς ἐπεισόδιον. τὸ πάσχα τοῦτο τὸ μέγα τε καὶ σεβάσμιον, φάσκα τοῖς ἑβραίοις προσαγορεύεται κατὰ τὴν ἐκείνων φωνήν. δηλοῖ δὲ ἡ φωνὴ, τὴν διάβασιν. ἱστορικῶς μὲν, διὰ τὴν ἐξ αἰγύπτου πρὸς τὴν χαναναίαν φυγὴν καὶ μετανάστασιν. πνευματικῶς δὲ, διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας πρόοδον καὶ ἀνάβασιν. ὅπερ δὲ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς

συμβαίνει εὕρομεν, ἀπὸ τῶν ἀσαφεστέρων με-
ταποιηθέντα τινὰ τῶν ὀνομάτων εἰς τὸ
σαφέστερον, ἢ τῶν ἀγροικοτέρων εἰς τὸ εὐ-
σχημονέστερον, οὕτω κἀν ταῦθα τεθεωρήκα-
μεν. τοῦ γὰρ σωτηρίου πάθους ὄνομα τοῦτο
εἶναί τινες νομίζοντες, εἶτα ἐξελληνίζον-
τες τὴν φωνὴν, κατὰ τὴν τοῦ φι πρὸς τὸ
πι καὶ τοῦ κ πρὸς τὸ χι μεταποίησιν, πά-
σχα τὴν ἡμέραν προσηγορεύκασι. παραλα-
βοῦσα δὲ ἡ συνήθεια τὴν φωνὴν, ἰσχυροτέ-
ραν ἐποίησε προσδεξαμένης τῆς τῶν πολλῶν
ἀκοῆς ὡς πρὸς εὐσεβεστέρῳ τῷ ῥήματι. πάν-
τα μὲν οὖν τὸν νόμον σκιὰν εἶναι τῶν μελ-
λόντων καὶ νοουμένων, ὁ θεῖος ἀπόστολος πρὸ
ἡμῶν ἀπεφήνατο. καὶ ὁ χρηματίσας πρὸ
τούτου τῷ μωσεῖ θεὸς ἡνίκα περὶ τούτων
ἐνομοθέτει. ὅρα γάρ φησι. ποιήσεις πάντα
κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει
σκιαγραφίαν τινὰ καὶ προχάραγμα τῶν ἀοράτων
παραδεικνὺς τὰ ὁρώμενα. καὶ πείθο-
μαι μηδὲν εἰκῇ μηδὲ ἀλογίστως μηδὲ χαμερ-
πῶς τούτων διατετάχθαι. μηδὲ ἀναξίως
τῆς τοῦ θεοῦ νομοθεσίας. καὶ τῆς μωσέως
ὑπουργίας, εἰ καὶ χαλεπὸν ἑκάστῃ τῶν σκι-
ῶν, ἑκάστην ἐφευρεῖν θεωρίαν εἰς λεπτὸν κα-
ταβαίνοντα. ὅσα τε περὶ τῆς σκηνῆς αὐτῆς

καὶ μέτρων καὶ ὕλης καὶ τῶν αἰρόντων ταῦτα λευιτῶν τε καὶ λειτουργῶν. ὅσα τε περὶ θυσιῶν καὶ καθαρσίων καὶ ἀφαιρεμάτων νενομοθέτηται. καὶ μόνοις εἶναι θεώρητα τοῖς κατὰ μωσέα τὴν ἀρετὴν, ἢ ὅ τι ἐγγυτάτω τῆς ἐκείνου παιδεύσεως. ἐπεὶ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ὄρει θεὸς ἀνθρώποις φαντάζεται. τὸ μέν τι καταβαίνων αὐτὸς τῆς οἰκείας περιωπῆς, τὸ δὲ ἡμᾶς ἀνάγων ἐκ τῆς κάτωθεν ταπεινώσεως. ἵνα χωρηθῇ μετρίως γοῦν θνητῇ, φύσει. καὶ ὅτουν, ἀσφαλὲς, ὁ ἀχώρητος. οὐ γὰρ οἷόν τε ἄλλως ἐν περινοίᾳ θεοῦ γενέσθαι σώματος ὑλικοῦ καὶ δεσμίου νοῦ πάχος μὴ βοηθούμενον. τό τε τοίνυν, οὐ πάντες τῆς αὐτῆς ἀξιωθέντες φαίνονται τάξεώς τε καὶ στάσεως. ἀλλ᾽ ὁ μὲν τῆς, ὁ δὲ τῆς. πρὸς μέτρον οἶμαι τῆς ἑαυτοῦ καθάρσεως ἕκαστος. οἱ δὲ καὶ παντάπασιν ἀπεληλαμένοι. καὶ μόνης ἀκούειν τῆς ἄνωθεν φωνῆς συγχωρούμενοι. ὅσοι θηριώδεις τὸν τρόπον. καὶ θείων μυστηρίων ἀνάξιοι. ὅμως δὲ μέσην χωροῦντες ἡμεῖς τῶν τε πάντη παχυτέρων τὴν διάνοιαν, καὶ τῶν ἄγαν θεωρητικῶν τε καὶ ἀνηγμένων, ἵνα μὴ παντελῶς ἀργοὶ καὶ ἀκίνητοι μένωμεν, μήτε περιεργότεροι τοῦ δέοντος ὦμεν, καὶ τῶν προκειμένων

ἔκπτωτοι καὶ ἀλλότριοι (τὸ μὲν γὰρ ἰουδαϊκόν πως καὶ ταπεινόν. τὸ δὲ ὀνειροκριτικόν. καὶ ὁμοίως ἀμφότερα κατεγνωσμένα) οὕτω περὶ τούτου διαλεξόμεθα κατὰ τὸ ἡμῖν ἐφικτόν. καὶ οὐ λίαν ἔκτοπον οὐδὲ τοῖς πολλοῖς καταγέλαστον. Ἡγούμεθα γὰρ ἐπειδὴ πεσόντας ἡμᾶς ἐκ τῆς ἁμαρτίας τὸ ἀπ᾽ ἀρχῆς, καὶ διὰ τῆς ἡδονῆς κλαπέντας μέχρις εἰδωλολατρείας καὶ τῶν ἀθέσμων αἱμάτων, ἔδει πάλιν ἀνακληθῆναι, καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἐπαναχθῆναι, διὰ σπλάγχνα ἐλέους θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, οὐκ ἀνασχομένου ζημιωθῆναι τοσοῦτον ἔργον τῆς οἰκείας χειρὸς τὸν ἄνθρωπον, πῶς δεῖν ἀναπλασθῆναι καὶ τί γενέσθαι, τὸ μὲν σφοδρὸν τῆς ἰατρείας ἀπεδοκιμάσθηναι. ὡς οὔτε πεῖθον. καὶ προσπλῆξαι δυνάμενον. διὰ τὴν ἐκ τοῦ χρόνου φυσίωσιν. τῷ δὲ ἡμέρῳ καὶ φιλανθρώπῳ τῆς θεραπείας, οἰκονομηθῆναι πρὸς ἐπανόρθωσιν. μηδὲ γὰρ ἂν πτόρθον λοξὸν ἐνεγκεῖν ἀθρόαν μετάκλησιν καὶ βίαν χειρὸς ἀπευθυνούσης. θᾶττον μὲν τ᾽ ἂν ουπληγῆναι, ἢ ὀρθωθῆναι. μή τι ἵππον θερμὸν καὶ ὑπερήλικα χαλινοῦ τυραννίδα. δίχα τινὸς κολακείας καὶ ποππυσμάτων. διὰ τοῦτο δίδοται νόμος ἡμῖν εἰς βοήθειαν, οἷόν τι διατείχισμα μέσον θεοῦ καὶ εἰδώλων.

τῶν μὲν ἀπάγων ἡμᾶς· πρὸς δὲ τὸν, ἐπανά-
γων. καὶ συγχωρεῖ τι μικρὸν ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα
τὸ μεῖζον λάβῃ. συγχωρεῖ τὰς θυσίας τέως,
ἵν' ἐγκαταστήσῃ θεόν. ἔπειτα ἐπειδὴ καιρὸς,
καταλύσῃ καὶ τὰς θυσίας. σοφῶς ὑπαλ-
λάττων ἡμᾶς ταῖς κατὰ μικρὸν ὑφαιρέσε-
σι, καὶ μετατιθεὶς ἐπὶ τὸ εὐαγγέλιον ἤδη γε-
γυμνασμένους πρὸς εὐπείθειαν. οὕτω μὲν οὖν
καὶ διὰ ταῦτα εἰσῆλθεν ὁ γραπτὸς νόμος.
συνάγων ἡμᾶς εἰς χριστόν. καὶ οὗτος τῶν θυσιῶν ὁ λόγος.
ὡς ὁ ἐμὸς λόγος. ὡς ἂν δὲ τὸ τῆς σοφίας βάθος
μὴ ἀγνοῇς, καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἀνεξιχνιά-
στων αὐτοῦ κριμάτων, οὐδὲ ταύτας παντε-
λῶς ἀνιέρους ἀφῆκεν οὐδὲ ἀσωτελεῖς, οὐδὲ
μέχρι τέλους προϊούσας τοῦ αἵματος. ἀλλὰ τὸ
μέγα καὶ ἄθυυν ἱερεῖον (ἵν' οὕτως εἴπω.) ὅ- ἄθυτον
σον ἐπὶ τῇ πρώτῃ φύσει ταῖς νομικαῖς θυ-
σίαις ἐγκαταμέμικται. καὶ οὐ μικροῦ μέ-
ρους τῆς οἰκουμένης, οὐδὲ πρὸς ὀλίγον, ἀλ-
λὰ παντὸς τοῦ κόσμου καὶ διαιωνίζον καθάρ-
σιον. διὰ τοῦτο λαμβάνεται πρόβατον μὲν,
διὰ τὴν ἀκακίαν. καὶ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀρ-
χαίας γυμνώσεως. τοιοῦτον γὰρ τὸ ὑπὲρ ἡ-
μῶν σφάγιον ἔνδυμα ἀφθαρσίας καὶ ὂν καὶ
καλούμενον. τέλειον δὲ, οὐ διὰ τὴν θεότητα
μόνον ἧς οὐδὲν τελεώτερον. ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν

προσλήψει τῆς χρισθείσης θεότητι. καὶ γενομένην ὅπερ τὸ χρῖσαν· καὶ θαρρῶ λέγειν ὁμόθεον. ἄρρεν δὲ, ὡς ὑπὲρ τοῦ ἀδὰμ προσαγόμενον. μᾶλλον δὲ τοῦ στερροῦ τὸ στερρότερον. τοῦ πρώτου πεσόντος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν. καὶ ὅτι μάλιστα μηδὲν θῆλυ μηδὲ ἄνανδρον ἐν ἑαυτῷ φέρον. ἀλλὰ καὶ ἐκραγὲν βίᾳ δεσμῶν παρθενικῶν καὶ μητρικῶν κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν. καὶ τεχθὲν ἄρσεν ἐκ τῆς προφήτιδος. ὡς ἡσαΐας εὐαγγελίζεται. ἐνιαύσιον δὲ ὡς ἥλιον δικαιοσύνης. ἢ ἐκεῖθεν ὁρμώμενον ἢ τῷ ὁρωμένῳ περιγραπτόν. καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐπιστρέφοντα. στέφανόν τε χρηστότητος εὐλογούμενον. καὶ πανταχόθεν ἴσον ἑαυτῷ, καὶ ὅμοιον. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ὡς ζωογονοῦν τὸν τῶν ἀρετῶν κύκλον, ἠπίως ἐπιμιγνυμένων καὶ κιρναμένων ἀλλήλαις, νόμῳ φιλίας καὶ τάξεως. ἄμωμον δὲ καὶ ἀκίβδηλον, ὡς θεραπευτικὸν μώμων. καὶ τῶν ἀπὸ κακίας ἐλαττωμάτων καὶ μολυσμῶν. εἰ γὰρ καὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνέλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν, ἀλλ᾽ οὐκ αὐτός τι πέπονθε τῆς θεραπείας ἄξιον. ἐπειράσθη μὲν γὰρ κατὰ πάντα καθ᾽ ὁμοιότητα τὴν ἡμετέραν, χωρὶς ἁμαρτίας δέ. ὁ γὰρ διώξας τὸ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ φῶς, οὐ κατέλαβε. τί ἔτι. μὴν

μὲν εἰσάγεται πρῶτος. μᾶλλον δὲ ἀρχὴ μηνός. εἴτε τις οὗτος παρ' ἑβραίοις ὢν ἀπ' ἀρχῆς εἴτε ὕστερον ἐντεῦθεν γενόμενος, καὶ παρὰ τοῦ μυστηρίου τὸ εἶναι πρῶτος λαβών. τῇ δεκάτῃ δὲ τοῦ μηνός, οὗτος γὰρ ἀριθμῶν πληρέστατος. ἐκ μονάδων πρώτη μονὰς τελεία. καὶ γεννητικὴ τελειότητος. διατηρεῖται δὲ εἰς πέμπτην ἡμέραν, ἴσως ὅτι καθαρτικὸν τῶν αἰσθήσεων τὸ ἐμὸν θῦμα. ἐξ ὧν τὸ πταίειν καὶ περὶ ἃς ὁ πόλεμος, εἰς δεχομένας τὸ κέντρον τῆς ἁμαρτίας. ἐκλέγεται δὲ οὐκ ἀπὸ τῶν ἀρνῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ χείρονος εἴδους, καὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τῶν ἐρίφων, ὅτι μὴ ὑπὲρ τῶν δικαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν σφαγιάζεται. τάχα δὲ ὑπὲρ τούτων καὶ πλέον ὅσῳ καὶ μείζονος χρῄζομεν τῆς φιλανθρωπίας. θαυμαστὸν δὲ οὐδέν. εἰ μάλιστα μὲν κατ' οἶκον ἕκαστον ἐπιζητεῖται τὸ πρόβατον. εἰ δὲ μή, καὶ κατ' οἴκους πατριῶν, διὰ πενίαν ἐρανιζόμενον. ἐπειδὴ κράτιστον μάλιστα μὲν αὐτὸν ἕκαστον ἀρκεῖν ἑαυτῷ πρὸς τελείωσιν. καὶ θυσίαν ζῶσαν ἁγίαν προσάγειν τῷ καλοῦντι θεῷ. πάντοτε καὶ διὰ πάντων καθιερούμενον. εἰ δὲ μή, καὶ συνεργοῖς εἰς τοῦτο κεχρῆσθαι. τοῖς κατ' ἀρετὴν ὁμογενέσι καὶ ὁμοτρόποις. τοῦτο γάρ μοι

δοκεῖ βούλεσθαι, τὸ κοινωνεῖν τοῖς ἔγγιστα τοῦ θύματος εἰ δεήσειεν. ἐντεῦθεν ἡ ἱερὰ νύξ, καὶ τοῦ παρόντος βίου τῆς κεχυμένης τῆσδε νυκτὸς ἀντίπαλος. καθ᾽ ἣν τὸ πρωτόγονον λύεται σκότος. καὶ εἰς φῶς ἅπαντα. καὶ τάξιν καὶ εἶδος ἔρχεται. καὶ κόσμον ἡ πρὶν ἀκοσμία λαμβάνει. ἐντεῦθεν αἴγυπτον φεύγομεν. τὴν σκυθρωπὴν καὶ διώκτειραν ἁμαρτίαν. καὶ φαραὼ τὸν ἀόρατον τύραννον. καὶ τοὺς πικροὺς ἐργοδιώκτας. πρὸς τὸν ἄνω μετασκευαζόμενοι κόσμον. καὶ τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς πλινθείας ἐλευθερούμεθα τῆς τε τοῦ ἀχύρου, καὶ σφαλερᾶς τοῦ σαρκίου τοῦδε συστάσεως. καὶ μὴ δι᾽ ὅσον ἀχυρώδεσι λογισμοῖς ὡθὶ τῶν πολλῶν κρατουμένης. ἐντεῦθεν ὁ ἀμνὸς σφαγιάζεται, καὶ σφραγίζονται τῷ τιμίῳ αἵματι πρᾶξις καὶ λόγος εἴτ᾽ οὖν ἕξις καὶ ἐνέργεια. αἱ τῶν ἡμετέρων θυρῶν παραστάδες. λέγω δὴ τῶν τοῦ νοῦ κινημάτων τε καὶ δογμάτων καλῶς ἀνοιγομένων καὶ κλειομένων ἐκ θεωρίας. ἐπεὶ δὴ μέτρον ἐστί τι καὶ καταλήψεως. ἐντεῦθεν ἡ τελευταία καὶ βαρυτάτη τοῖς διώκταις πληγή. καὶ νυκτὸς ὄντως ἀξία. καὶ θρηνεῖ τὰ πρωτότοκα τῶν οἰκείων, λογισμῶν καὶ πράξεων αἴγυπτος. ὃ καὶ σπέρμα χαλδαϊκὸν ἐξαιρούμενον, τῇ γραφῇ καλεῖται. καὶ

νήπια βαβυλώνια τῇ πέτρᾳ προσκρουόμε-
να καὶ λυόμενα. καὶ βοῆς πάντα μεστὰ καὶ
κραυγῆς αἰγυπτίοις. καὶ ἡμῶν ἀποχωρή-
σει τηνικαῦτα ὁ ἐκείνων ὀλοθρευτὴς, αἰ-
δοῖ καὶ φόβῳ τοῦ χρίσματος. ἐντεῦθεν ἄρ-
σις τῆς ζύμης ἑπταήμερος. οὗτος γὰρ μυστι-
κώτατος ἀριθμῶν. καὶ τῷ κόσμῳ τούτῳ σύ-
στοιχος. τῆς παλαιᾶς καὶ ὀξώδους κακίας.
οὐ γὰρ τῆς ἀρτοποιοῦ τε καὶ ζωτικῆς. ἵνα μη-
δὲν αἰγύπτιον ἐπισιτιζώμεθα φύραμα. καὶ
λείψανον φαρισαϊκῆς καὶ ἀθέου διδασκα-
λίας. καὶ οἱ μὲν θρηνείτωσαν, ἡμῖν δὲ ὁ ἀ-
μνὸς βρωθήσεται. τὸ πρὸς ἑσπέραν μὲν ὅτι
ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, τὸ χριστοῦ πάθος.
ἐπεὶ καὶ κοινωνεῖ τοῦ μυστηρίου τοῖς μαθηταῖς
ἐν ἑσπέρᾳ. λύων τὸν σκότον τῆς ἁμαρτίας.
οὐχ ἑψόμενος δὲ ἀλλ᾽ ὀπτώμενος, ὡς ἂν
μηδὲν ἀθεώρητον μηδ᾽ ὑδαρὲς ὁ λόγος ἡμῖν
ἔχῃ. μηδ᾽ εὐδιάλυτον. ἀλλ᾽ ὅλος συνεστὼς ᾖ καὶ
στερρός. καὶ τῷ καθαρτικῷ πυρὶ δεδοκιμασμένος.
καὶ παντὸς ὑλώδους ἐλεύθερος, καὶ ἀπέριττος
καὶ τοῖς καλοῖς ἄνθραξι βοηθώμεθα. τὸ διανοητι-
κὸν ἡμῶν ἀνάπτουσι καὶ καθαίρουσι. παρὰ
τοῦ πῦρ ἐλθόντος βαλεῖν ἐπὶ τῆς γῆς. τὸ τῶν
μοχθηρῶν ἕξεων ἀναλωτικόν. καὶ τὴν ἀνά-
ψιν ἐπισπεύδοντος. ὅσον μὲν οὖν σαρκῶδες

τοῦ λόγου καὶ τρόφιμον, μετὰ τῶν ἐντοσθίων καὶ τῶν κρυφίων τοῦ νοῦ βρωθήσεται καὶ ἀναλωθήσεται· καὶ εἰς πέψιν πνευματικὴν ἀναδοθήσεται· ἄχρι κεφαλῆς καὶ ποδῶν· τῶν τε πρώτων περὶ θεότητος θεωρημάτων, καὶ τῶν τελευταίων τῆς σαρκώσεως φροντισμάτων· οὐκ ἐξοίσομεν δὲ οὐδέν· οὐδὲ εἰς τὸ πρωῒ καταλείψομεν· ὅτι μηδὲ ἐκφορὰ τοῖς ἔξω τὰ πολλὰ τῶν ἡμετέρων μυστηρίων· μηδὲ ὑπὲρ τὴν νύκτα ταύτην ἐστὶ τῆς κάθαρσις· καὶ τὸ τῆς ἀναβολῆς οὐκ ἐπαινετὸν, τοῖς τοῦ λόγου μεταλαμβάνουσιν· ὥσπερ γὰρ τὴν ὀργὴν μὴ διημερεύειν ἀλλὰ προκαταλύειν ἡλίου καλὸν καὶ τῷ θεῷ φίλον χρονικῶς τε καὶ ἀναγωγικῶς (ἐπιδύεσθαι γὰρ ὀργιζομένοις ἡμῖν οὐκ ἀσφαλὲς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον.) οὕτω τὴν τοιαύτην βρῶσιν μὴ διανυκτερεύειν· μηδὲ εἰς τὴν ἑξῆς ἀποτίθεσθαι· ὅσον δὲ ὀστῶδες καὶ ἄβρωτον καὶ ἡμῖν δυσθεώρητον οὐδὲ συντριβήσεται, κακῶς διαιρούμενον καὶ νοούμενον. ἐῶ γὰρ λέγειν ὅτι μηδὲ κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰησοῦ συνετρίβη· καίτοι γε τοῦ θανάτου τοῖς σταυρωταῖς ἐπισπευδομένου διὰ τὸ σάββατον· οὐδὲ ἀπορριφθήσεται καὶ περισυρήσεται· ἵνα μὴ δοθῇ τὰ ἅγια τοῖς κυσί· καὶ κακοῖς τοῦ λόγου θηρα

ράκταις. ὥσπερ οὐδὲ τοῖς χοίροις τὸ λαμπρὸν τοῦ λόγου καὶ μαργαρῶδες. ἀλλὰ πυρὶ καταναλωθήσεται, ᾧ καὶ τὰ ὁλοκαυτώματα. τὰ πάντα ἐρευνῶντι καὶ εἰδότι πνεύματι λεπτυνόμενα καὶ σωζόμενα. οὐκ ἀπολλύμενα καθ' ὑδάτων, οὐδὲ σπειρόμενα. ὥσπερ ἡ κεφαλὴ τοῦ μόσχου παρὰ μωσέως. ἡ χωνευθεῖσα τῷ ἰσραὴλ εἰς ὀνειδισμὸν τῆς σκληρότητος. ἄξιον δὲ μηδὲ τὸν τῆς βρώσεως τρόπον παραδραμεῖν. ὅτι μηδὲ ὁ νόμος. ἀλλ' ἄχρι καὶ τούτου τὴν θεωρίαν φιλόπονον ὢν ἐν τῷ γράμματι. ἀναλώσωμεν γὰρ τὸ θῦμα κατὰ σπουδήν. καὶ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων συνέσθοντες. καὶ τὰς ὀσφύας περιεζωσμένοι. καὶ τὰ ὑποδήματα περικείμενοι. καὶ πρεσβυτικῶς βακτηρεύοντες. κατὰ σπουδὴν μὲν, ἵνα μὴ πάθωμεν ὅπερ ὁ λὼτ ἐκεῖνος ἀπηγόρευται παρὰ τῆς ἐντολῆς. μὴ περιβλεψώμεθα. μὴ στῶμεν ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ. εἰς τὸ ὄρος ἀποσωθῶμεν. μὴ συμπαραληφθῶμεν τῷ σοδομιτικῷ καὶ ξένῳ πυρί. μὴ δ' εἰς στήλην ἁλὸς παγῶμεν ἐκ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐπιστροφῆς. ὅπερ ἐργάζεται μέλλησις. ἐπὶ δὲ πικρίδων, διὰ τὸ πικρὸν τοῦ κατὰ θεὸν βίου καὶ πρόσαντες, τοῖς ἀρχομένοις μάλιστα. καὶ ἡδονῶν ὑψηλότερον. εἰ γὰρ

καὶ Χριστὸς ὁ νέος ζυγὸς, καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρὸν ὥσπερ ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ἄνω καὶ τὴν ἀντίδοσιν, πολλῷ τῆς ἐνταῦθα κακοπαθείας οὖσαν δαψιλεστέραν. ἐπεὶ ἄλλως γε, τίς οὐκ ἂν εἴποι πολὺ τῶν νομικῶν διατάξεων, τὸ εὐαγγέλιον ἐργωδέστερον εἶναι καὶ μοχθηρότερον. τοῦ γὰρ νόμου τὰ τέλη τῶν ἁμαρτημάτων κωλύοντος, ἡμεῖς καὶ τὰς αἰτίας ὡς πράξεις σχεδὸν ἐγκαλούμεθα. οὐ μοιχεύσεις φησὶν ὁ νόμος. σὺ δὲ οὐδὲ ἐπιθυμήσεις ἐκ περιέργου θέας καὶ φιλοπόνου βλέπων τὸ πάθος. οὐ φονεύσεις ἐκεῖνος. σὺ δὲ οὐδὲ ἀντιπλήξεις ἀλλὰ καὶ σεαυ-
ὑφέξεις τὸν ἐμπαρέξεις τῷ παίοντι. ὅσον ταῦτα ἐκείνων φιλοσοφώτερα. οὐκ ἐπιορκήσεις ἐκεῖνος σὺ δὲ οὐδὲ ὀμῇ τὴν ἀρχήν. οὐ μικρὸν οὐ μεῖζον. ὡς τοῦ ὅρκου τὴν ἐπιορκίαν τίκτοντος. οὐ συνάψεις οἰκίαν πρὸς οἰκίαν ἐκεῖνος καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν καταδυναστεύων τοῦ πένητος. σὺ δὲ ἀποθήσῃ καὶ τὰ δικαίως κτηθέντα προθύμως. καὶ γυμνωθήσῃ τοῖς πένησιν, ἵνα κούφως τὸν σταυρὸν αἴρῃς καὶ πλουτήσῃς τὰ μὴ ὁρώμενα. ὀσφῦς δὲ τοῖς μὲν ἀλόγοις, ἄνετος. ἔστω καὶ ἄδετος. οὐ γὰρ λόγον ἔχουσι τὸν κρατοῦντα τῶν ἡδονῶν. οὔπω λέγω. ὅτι κἀκεῖνα ὅρον οἶδε τῆς φυσικῆς κινήσεως. σοὶ δὲ ἀναστελλέσθω ζώνῃ

καὶ σωφροσύνη, τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ χρεμε
τιστικόν. ὡς ἡ θεία φησὶ γραφὴ τὸ τοῦ πάθους
αἰσχρὸν διασύρουσα. ἵνα καθαρῶς ἐσθίῃς τὸ
πάσχα. νεκρώσας τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς
καὶ τὴν ἰωάννου ζώνην μιμούμενος τοῦ ἐρη
μικοῦ καὶ προδρόμου, καὶ μεγάλου τῆς ἀ-
ληθείας κήρυκος. οἶδα καὶ ζώνην ἄλλην, τὴν
στρατιωτικὴν λέγω καὶ ἀνδρικήν. καθ' ἣν, ἄ
ζωνοι συρίας καὶ μονόζωνοί τινες ὀνομάζονται.
καθ' ἣν καὶ τῷ ἰὼβ χρηματίζων φησὶν ὁ θε-
ός. μή. ἀλλὰ ζῶσαι ὥσπερ ἀνὴρ τὴν ὀσφύν
σου. καὶ διὸς ἀπόκρισιν ἀνδρικήν. ἣν καὶ ὁ θεῖ
ος δαβὶδ περιεζῶσθαι δύναμιν ἐκ θεοῦ
μεγαλαυχεῖ. καὶ τὸν θεὸν αὐτὸν εἰσάγει ἐνδε-
δυμένον δύναμιν καὶ περιεζωσμένον δη-
λαδὴ κατὰ τῶν ἀσεβῶν. εἰ μή τῳ φίλον,
τὸ περιὸν τῆς δυνάμεως καὶ οἷον ἀνεσταλμέ-
νον, οὕτω παραδηλοῦσθαι, καθὸ καὶ φῶς
ἀναβάλλεται ὡς ἱμάτιον. τὸ γὰρ ἄ[illegible]τον
αὐτοῦ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ φωτὸς, τίς ὑπο
στήσεται. ζητῶ τί κοινὸν ὀσφύι καὶ ἀληθείᾳ.
τί δαὶ τῷ ἁγίῳ Γαύλῳ νοεῖται τὸ φάσκειν.
στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ἡμῶν
ἐν ἀληθείᾳ. μή ποτε ὡς τοῦ θεωρητικοῦ τὸ ἐ
πιθυμητικὸν περισφίγγοντος. καὶ οὐκ ἐῶν
τος ἀλλαχοῦ φέρεσθαι. οὐ γὰρ ἐθέλει τὸ περὶ

εἴ τι διακείμενον ἐρωτικῶς, πρὸς τὰς ἄλλας ἡδονὰς τὴν αὐτὴν ἔχειν δύναμιν. τὰ δὲ ὑποδήματα, ὁ μὲν τῆς ἁγίας γῆς καὶ θεοστιβοῦς ψαύειν μέλλων, ὑπολυέσθω. καθὰ καὶ μωϋσῆς ἐκεῖνος ἐπὶ τοῦ ὄρους ἵνα μηδὲν νεκρὸν φέρῃ. μηδὲ μέσον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. ὡς δὲ, καὶ εἴ τις μαθητὴς ἐπὶ τὸ εὐαγγέλιον πέμπεται. φιλοσόφως καὶ ἀπερίττως. ὃν δεῖ πρὸς τῷ ἀχάλκῳ καὶ ἀρράβδῳ καὶ μονοχίτωνι, ἔτι καὶ γυμνοποδεῖν. ἵνα φανῶσιν οἱ πόδες ὡραῖοι, τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην. καὶ ἄλλο πᾶν ἀγαθόν. ὁ δὲ φεύγων αἴγυπτόν τε καὶ τὰ αἰγύπτια, ὑποδεδέσθω τῆς τε ἄλλης ἀσφαλείας ἕνεκα, καὶ τῆς πρὸς τοὺς σκορπίους καὶ τοὺς ὄφεις. οὓς καὶ πολλοὺς αἴγυπτος τρέφει ὥς τε μὴ βλάπτεσθαι παρὰ τῶν τηρούντων τὴν πτέρναν. οὓς πατεῖν ἐκελεύσθημεν. περὶ δὲ τῆς βακτηρίας οὕτως ἔχω καὶ τοῦ περὶ ταύτης αἰνίγματος. τὴν μὲν ὑπερειστικὴν οἶδα τὴν δὲ ποιμαντικήν τε καὶ διδασκαλικήν. καὶ τὰ λογικὰ πρόβατα ἐπιστρέφουσαν. ἀλλὰ σοὶ νῦν τὴν ὑπερείδουσαν ὁ νόμος διακελεύεται. μή που τὸν λογισμὸν ὀκλάσῃς. αἷμα θεοῦ καὶ πάθος ἀκούων καὶ θάνατον. μή που περιενεχθῇς ἀθέως, ὡς θεοῦ συνήγορος. ἀλλ' ἀνεπαισχύντως καὶ ἀνενδοιάστως, φάγε τὸ σῶ-

μα, πίε τὸ αἷμα· εἰ τῆς ζωῆς ἐπιθυμητικῶς ἔχεις· μήτε τοῖς περὶ σαρκὸς ἀπιστῶν λόγοις· μήτε τοῖς περὶ τὸ πάθος βλαπτόμενος· ἐρηρεισμένος ἵστασο· πάγιος· βεβηκώς· ἐν μηδενὶ σαλευόμενος ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων· μηδὲ πιθανότητος λόγοις παρασυρόμενος· ἐπὶ τὸ ὕψος σεαυτοῦ στῆθι· ἐν ταῖς αὐλαῖς ἱερουσαλὴμ στῆσον τοὺς πόδας· ἐπὶ τῆς πέτρας ἐρεῖσον· ἵνα μὴ σαλεύηταί σου τὰ κατὰ θεὸν διαβήματα· τί φῄς· οὔπω ταῦτα ἔδοξεν· αἴγυπτον ἐξελθεῖν τὴν σιδηρᾶν κάμινον· καταλιπεῖν σε τὴν ἐκεῖσε πολυθεΐαν· ὑπὸ μωσέως ἀχθῆναι· καὶ τῆς ἐκείνου νομοθεσίας καὶ στρατηγίας· εἰσηγοῦμαί τι καὶ τῶν οὐκ ἐμῶν· μᾶλλον δὲ καὶ λίαν ἐμῶν, εἰ πνευματικῶς θεωρεῖς· χρῆσαι παρ' αἰγυπτίων σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ· μετὰ τούτων ὅδευσον· ἐκ τῶν ἀλλοτρίων ἐφοδιάσθητι· μᾶλλον δὲ τῶν σῶν· χρεωστεῖταί σοι μισθὸς τῆς δουλείας καὶ τῆς πλινθείας· σόφισαί τι καὶ σὺ περὶ τὴν ἀπαίτησιν· καλῶς ἀποστέρησον· ἔστω· ταλαιπώρηκας ἐνταῦθα· τῷ πηλῷ μαχόμενος· τῷ μοχθηρῷ τούτῳ καὶ ῥυπαρῷ σώματι· καὶ πόλεις οἰκοδομῶν ἀλλοτρίας καὶ σφαλεράς· ὧν ἀπόλλυται τὸ μνημόσυνον μετ' ἤχου· τί δαί· πεποίηκα ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀμαθεῖ· τί δαὶ κα

τὰ λείψανα αἰγυπτίοις καὶ ταῖς ἀντικειμέναις δυνάμεσιν ἃ κακῶς ἐκτήσαντο. καὶ χεῖρον δαπανήσουσιν. οὐκ ἔστιν ἐκείνων. ἐσύλησαν. ἥρπασαν. τοῦ εἰπόντος ἐμὸν τὸ ἀργύριον. καὶ ἐμὸν τὸ χρυσίον. καὶ δώσω αὐτὸ ᾧ βούλομαι. χθὲς ἦν ἐκείνων. συνεχωρεῖτο γάρ. σήμερον σοὶ προσάγει καὶ δίδωσιν ὁ δεσπότης. καλῶς χρησαμένῳ καὶ σωτηρίως. κτησώμεθα ἡμῖν αὐτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας ἵν᾽ ὅταν ἐκλίπωμεν, ἀντιλάβωμεν ἐν καιρῷ κρίσεως. εἰ μέν τις εἶ ῥαχὴλ, ἢ λεία, ψυχὴ πατριαρχικὴ καὶ μεγάλη, καὶ τὰ εἴδωλα κλέψον. ἅπερ ἂν εὕρῃς τοῦ σοῦ πατρός. οὐχ ἵνα φυλάξῃς. ἀλλ᾽ ἵν᾽ ἀφανίσῃς. εἰ δὲ ἰσραηλίτης σοφὸς, πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας μετένεγκε. καὶ περὶ τούτων ὁ διώκτης ἀλγησάτω. καὶ γνώτω κατασοφισθείς. ὅτι μάτην ἐτυράννει. καὶ κατεδουλοῦτο τοὺς κρείττονας. ἂν οὕτω ποιῇς καὶ οὕτως ἐξέλθῃς αἴγυπτον, εὖ οἶδα στύλῳ πυρὸς καὶ νεφέλης ὁδηγηθήσῃ νυκτὸς καὶ ἡμέρας. ἔρημος ἡμερωθήσεται. θάλασσα τμηθήσεται. φαραὼ βαπτισθήσεται. ἄρτος ὀμβρήσει. πέτρα πηγάσει. ἀμαλὴκ καταπολεμηθήσεται. οὐχ ὅπλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ πολεμίαις χερσὶ δικαίων. εὐχὴν ὁμοῦ τυπούσαις. καὶ

σαις. καὶ σταυροῦ τρόπαιον τὸ ἀήττητον. ποτα-
μὸς ἀνακοπήσεται. ἥλιος στήσεται. σελήνη
χωσθήσεται. τείχη κατενεχθήσεται καὶ δί-
χα μηχανημάτων. σφηκίαι προδραμοῦνται.
ὁδοποιοῦσαι τῷ ἰσραὴλ. καὶ τοὺς ἀλλοφύ-
λους ἀνείργουσαι. τἆλλά τε ὅσα ἐπὶ τούτοις
καὶ σὺν τούτοις ἱστόρηται, ἵνα μὴ μακρὸν ἀ-
ποτείνω λόγον, παρὰ θεοῦ σοι δοθήσεται.
τοιαύτην ἑορτὴν ἑορτάζεις σήμερον. τοιούτοις
ἐστιᾷ τὸ ἐπὶ σοὶ τοῦ γεννηθέντος γενέθλιον.
καὶ τοῦ παθόντος ἐπιτάφιον. τοιοῦτόν σοι
τὸ τοῦ πάσχα μυστήριον. ταῦτα ὁ νόμος ὑπέγρα-
ψε. ταῦτα χριστὸς ἐτελείωσεν. ὁ τοῦ γράμμα-
τος καταλυτής. ὁ τελειωτὴς τοῦ πνεύματος.
ὃς οἷς ἔπαθε τὸ πάσχειν διδάσκων, οἷς ἐδο-
ξάσθη, τὸ συνδοξασθῆναι χαρίζεται. ἔστι καὶ
νῦν ἐξετάσαι πρᾶγμα καὶ δόγμα, τοῖς μὲν
πολλοῖς παρορώμενον. ἐμοὶ δὲ καὶ λίαν ἐ-
ξεταζόμενον. τίνι γὰρ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν αἷ-
μα καὶ περὶ τίνος ἐχύθη. τὸ μέγα καὶ περι-
βόητον τοῦ θεοῦ καὶ ἀρχιερέως καὶ θύ-
ματος. κατειχόμεθα μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ πονη-
ροῦ. πεπραμένοι ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν. καὶ ἀν-
τιλαβόντες τῆς κακίας τὴν ἡδονήν. εἰ δὲ τὸ
λύτρον οὐκ ἄλλου τινὸς ἢ τοῦ κατέχοντος γί-
νεται, ζητῶ τίνι τοῦτο εἰσηνέχθη. καὶ δι᾽ ἣν

τινα τὴν αἰτίαν. εἰ μὲν παρὰ τοῦ πονηροῦ, φεῦ τῆς ὕβρεως εἰ μὴ παρὰ τοῦ θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν θεὸν αὐτὸν λύτρον ὁ ληστὴς λαμβάνει. καὶ μισθὸν οὕτως ὑπερφυῆ, τῆς ἑαυτοῦ τυραννίδος. δι' ὃν καὶ ἡμῶν φείδεσθαι δίκαιον ἦν. εἰ δὲ τῷ πατρί, πρῶτον μὲν πῶς. οὐχ ὑπ' ἐκείνου γὰρ ἐκρατούμεθα. δεύτερον δέ. τίς ὁ λόγος μονογενοῦς αἷμα τέρπειν πατέρα ὃς οὐδὲ τὸν ἰσαὰκ ἐδέξατο παρὰ τοῦ πατρὸς προσφερόμενον. ἀλλ' ἀντηλλάξατο τὴν θυσίαν. κριὸν ἀντιδοὺς τοῦ λογικοῦ θύματος. ἢ δῆλον. ὅτι λαμβάνει μὲν ὁ πατήρ. οὐκ αἰτήσας οὐδὲ δεηθείς. ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὸ χρῆναι ἁγιασθῆναι τῷ ἀνθρωπίνῳ τοῦ θεοῦ τὸν ἄνθρωπον. ἵν' αὐτὸς ἡμᾶς ἐξέληται, τοῦ τυράννου βίᾳ κρατήσας. καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπαναγάγῃ, διὰ τοῦ υἱοῦ μεσιτεύσαντος. καὶ εἰς τιμὴν τοῦ πατρὸς οἰκονομήσαντος. ᾧ, τὰ πάντα παραχωρῶν φαίνεται. τὰ μὲν δὴ χριστοῦ τοιαῦτα. καὶ τὰ πλείω σιγῇ σεβέσθω. ὁ δὲ χαλκοῦς ὄφις κρεμνᾶται μὲν κατὰ τῶν δακνόντων ὄφεων. οὐχ ὡς τύπος δὲ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν παθόντος, ἀλλ' ὡς ἀντίτυπος. καὶ σώζει τοὺς εἰς αὐτὸν ὁρῶντας, οὐχ ὅτι ζῆν πιστευόμενος, ἀλλ' ὅτι νενέκρωται. καὶ συννεκροῖ τὰς ὑπ' αὐτῷ δυνά-

μένος· καταλυθεὶς ὡς πρὸ τὸν ἄξιος. καὶ τίς ὁ πρέπων αὐτῷ παρ᾽ ἡμῶν ἐπιτάφιος. ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον. ποῦ σου ᾅδη τὸ νῖκος. τῷ σταυρῷ βέβλησαι. τῷ ζωοποιῷ τεθανάτωσαι. ἄπνους, νεκρὸς, ἀκίνητος. ἀνενέργητος. καὶ εἰ τὸ σχῆμα σώζεις ὄφεως, ἐν ὕψει στηλιτευόμενος. μεταληψόμεθα δὲ τοῦ πάσχα νῦν μὲν τυπικῶς ἔτι, καὶ εἰ τοῦ παλαιοῦ γυμνότερον. τὸ γὰρ νομικὸν πάσχα τολμῶ καὶ λέγω τύπου τύπος ἦν ἀμυδρότερος. μικρὸν δὲ ὕστερον, τελεώτερον καὶ καθαρώτερον. ἡνίκα ἂν αὐτὸ πίνῃ καινὸν ἡμῶν ὁ λόγος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός. ἀποκαλύπτων καὶ διδάσκων. ἃ νῦν μετρίως παρέδειξε. καινὸν γάρ ἐστιν ἀεὶ τὸ νῦν γνωριζόμενον. τίς δὲ ἡ πόσις καὶ ἡ ἀπόλαυσις; ἡμῶν μὲν, τὸ μαθεῖν. ἐκείνου δὲ τὸ διδάξαι. καὶ κοινώσασθαι τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς τὸν λόγον. τροφὴ γάρ ἐστιν ἡ δίδαξις, καὶ τοῦ τρέφοντος. ἀλλὰ δεῦρο καὶ ἡμεῖς, τοῦ νόμου μεταλάβωμεν εὐαγγελικῶς, ἀλλὰ μὴ γραπτῶς. τελείως, ἀλλὰ μὴ ἀτελῶς. ἀϊδίως, ἀλλὰ μὴ προσκαίρως. ποιησόμεθα κεφαλὴν, μὴ τὴν κάτω ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ τὴν ἄνω μητρόπολιν. μὴ τὴν ὑπὸ στρατοπέδων νῦν πατουμένην, ἀλλὰ τὴν ὑπ᾽ ἀγγέλων δοξαζομένην. θύσωμεν μὴ μόσχους νέους μηδὲ ἀμνοὺς κέρατα ἐκ

φέροντας καὶ ὁπλάς. παρ᾽ οἷς πολὺ τὸ νεκρὸν καὶ ἀναίσθητον. ἀλλὰ θύσωμεν τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως. ἐπὶ τὸ ἄνω θυσιαστήριον. μετὰ τῆς ἄνω χοροστασίας. διάσχωμεν τὸ πρῶτον καταπέτασμα. τῷ δευτέρῳ προσέλθωμεν. εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων παρακύψωμεν. εἴπω τὸ μεῖζον; ἡμᾶς αὐτοὺς θύσωμεν τῷ θεῷ. μᾶλλον δὲ θύωμεν καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν καὶ πᾶσαν κίνησιν. πάντα ὑπὲρ τοῦ λόγου δεχώμεθα. πάθεσι τὸ πάθος μιμώμεθα. αἵματι τὸ αἷμα σεμνύνωμεν. ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνίωμεν πρόθυμοι. γλυκεῖς οἱ ἧλοι, καὶ λίαν ὀδυνηροί. τὸ μετὰ χριστοῦ πάσχειν καὶ ὑπὲρ χριστοῦ, τῆς μετ᾽ ἄλλων τρυφῆς αἱρετώτερον. εἰ σίμων ἦς κυρηναῖος, τὸν σταυρὸν ἆρον καὶ ἀκολούθησον. εἰ συσταυρωθῇς ὡς λῃστὴς, ὡς εὐγνώμων τὸν θεὸν γνώρισον. εἰ κἀκεῖνος μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη διὰ σὲ καὶ τὴν σὴν ἁμαρτίαν, σὺ γενοῦ δι᾽ ἐκεῖνον ἔννομος. προσκύνησον τὸν διὰ σὲ κρεμασθέντα. καὶ κρεμάμενος, κερδᾶναί τι καὶ παρὰ τῆς κακίας. ὤνησαι τῷ θανάτῳ τὴν σωτηρίαν. εἰς τὸν παράδεισον εἴσελθε μετὰ ἰησοῦ, ὥστε μαθεῖν ὧν ἐκπέπτωκας. τὰ ἐκεῖ κάλλη θεώρησον. τὸν γογγυστὴν ἄφες ἀποθανεῖν ἔξω μετὰ τῆς βλασφημίας. κἂν ἰωσὴφ ἦς ὁ ἐξ ἀριμαθαίας, αἴτησαι τὸ σῶμα

παρὰ τοῦ σταυροῦντος. σὺ γενέσθω τοῦ κό-
σμου καθάρσιον. κἂν Νικόδημος ᾖς ὁ νυκτερι-
νὸς θεοσεβής, μύροις αὐτὸν ἐνταφίασον. κἂν
μαρία τις ᾖς, κἂν ἄλλη μαρία, κἂν σαλώμη,
κἂν ἰωάννα, δάκρυσον ὄρθρια. ἴδε πρώτη τὸν
λίθον ἠρμένον. τυχὸν δὲ καὶ τοὺς ἀγγέλους.
καὶ ἰησοῦν αὐτόν. φθέγξαί τι. φωνῆς ἄκου-
σον. ἂν ἀκούσῃς μή μου ἅπτου, πόῤῥω στῆθι.
σεβάσθητι τὸν λόγον. ἀλλὰ μὴ λυπηθῇς. οἶ-
δε γὰρ οἷς ὀφθῇ πρῶτον. ἐγκαίνισον τὴν ἀ-
νάστασιν. τῇ εὔᾳ βοήθησον πρώτῃ πεσούσῃ.
τῇ πρώτῃ χριστὸν ἀσπάσασθαι. καὶ γνωρί-
σαι τοῖς μαθηταῖς. γενοῦ πέτρος ἢ ἰωάννης. πρὸς
τὸν τάφον ἐπείχθητι, ἀντιτρέχων, συντρέχων,
τὴν καλὴν ἅμιλλαν ἁμιλλώμενος. κἂν
προληφθῇς τῷ τάχει, τῇ σπουδῇ νίκησον.
μὴ παρακύψας εἰς τὸ μνημεῖον, ἀλλ᾽ ἔνδον γε-
νόμενος. κἂν ὡς θωμᾶς ἀπολειφθῇς τῶν μαθητῶν
συνηγμένων οἷς χριστὸς ἐμφανίζεται, ὅταν ἴ-
δῃς μὴ ἀπιστήσῃς. κἂν ἀπιστήσῃς, τοῖς λέγουσι
πίστευσον. εἰ δὲ μὴ τούτοις, τοῖς τύποις τῶν ἥλων
πιστώθητι. κἂν εἰς ᾅδου κατίῃ, συγκάτελθε. γνῶ-
θι καὶ τὰ ἐκεῖσε τοῦ χριστοῦ μυστήρια. τίς ἡ οἰ-
κονομία τῆς διπλῆς καταβάσεως. τίς ὁ λό-
γος. ἁπλῶς σώζει πάντας ἐπιφανεὶς, ἢ κἀ-
κεῖ τοὺς πιστεύοντας. κἂν εἰς οὐρανοὺς ἀνίῃ,

συνανέλθε, γενοῦ μετὰ τῶν παραπεμπόντων ἀγγέλων ἢ τῶν δεχομένων. ἀρθῆναι ταῖς πύλαις διακέλευσαι. ὑψηλοτέραις γενέσθαι. ἵν᾽ ἐκ τοῦ παθεῖν ὑψηλότερον δέξωνται. ἀπόκριναι τοῖς ἀποροῦσι διὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ τοῦ πάθους σύμβολα οἷς μὴ κατελθὼν συνανέρχεται, καὶ διὰ τοῦτο πυνθανομένοις τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. ὅτι κύριος κραταιὸς καὶ δυνατὸς, ἐν πᾶσί τε οἷς ἀεὶ πεποίηκε. καὶ ποιεῖ. καὶ τῷ νῦν πολέμῳ καὶ τροπαίῳ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος. καὶ δὸς τῷ διπλῷ τῆς ἐρωτήσεως, διπλῆν τὴν ἀπόκρισιν. κἂν θαυμάζωσι λέγοντες κατὰ τὴν ἡσαΐου δραματουργίαν, τίς οὗτος ὁ παραγενόμενος ἐξ ἐδὼμ. καὶ τῶν γηίνων, ἢ πῶς ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια τοῦ ἀναίμου καὶ ἀσωμάτου ὡς ληνοβάτου, καὶ πλήρη ληνὸν πατήσαντος, προβάλλου τὸ ὡραῖον τῆς στολῆς τοῦ πεπονθότος σώματος. τῷ πάθει καλλωπισθέντος. ἧς οὐδὲν ἐρασμιώτερον. οὐδ᾽ ὡραιότερον. πρὸς ταῦτα τί φασιν ἡμῖν οἱ συκοφάνται οἱ πικροὶ τῆς θεότητος λογισταί. οἱ κατήγοροι τῶν ἐπαινουμένων. οἱ σκοτεινοὶ περὶ τὸ φῶς. οἱ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαίδευτοι. ὑπὲρ ὧν χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανε. τὰ ἀχάριστα κτίσματα. τὰ τοῦ πονηροῦ πλάσματα. τοῦτο ἐγκαλεῖς θεῷ τὴν εὐερ-

γισίαν; διὰ τοῦτο μικρὸς, ὅτι διὰ σὲ ταπει-
νός; ὅτι ἐπὶ τὸ πλανώμενον ἦλθεν ὁ ποιμὴν
ὁ καλός. ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προ-
βάτων, ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνοὺς ἐφ' ὧν ἐ-
θυσίαζες καὶ πλανώμενον εὗρε, καὶ εὑρὼν
ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνέλαβεν ἐφ' ὧν καὶ τὸ ξύ-
λον. καὶ λαβὼν ἐπανήγαγεν ἐπὶ τὴν ἄνω ζω-
ήν. καὶ ἀναγαγὼν τοῖς μένουσι συνηρίθμη-
σεν; ὅτι λύχνον ἧψε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα, καὶ
τὴν οἰκίαν ἐσάρωσε τῆς ἁμαρτίας τὸν κόσμον
ἀποκαθαίρων. καὶ τὴν δραχμὴν ἐζήτησε.
τὴν βασιλικὴν εἰκόνα συγκεχωσμένην τοῖς
πάθεσι. καὶ συγκαλεῖ τὰς φίλας αὐτῷ
δυνάμεις ἐπὶ τῇ τῆς δραχμῆς εὑρέσει. καὶ
κοινωνοὺς ποιεῖται τῆς εὐφροσύνης. ἃς καὶ
τῆς οἰκονομίας μύστιδας πεποίηκε; ὅτι τῷ
προδρόμῳ λύχνῳ τὸ φῶς ἀκολουθεῖ τὸ ὑπέρ-
λαμπρον, καὶ τῇ φωνῇ ὁ λόγος καὶ τῷ νυμφαγωγῷ
ὁ νυμφίος, κατασκευάζοντι κυρίῳ λαὸν περιού-
σιον. καὶ προκαθαίροντι ἐπὶ τὸ πνεῦμα διὰ
τοῦ ὕδατος; ταῦτα ἐγκαλεῖς τῷ θεῷ; διὰ
ταῦτα ἀπολαμβάνεις χείρονα. ὅτι λεντίῳ
διαζώννυται καὶ νίπτει τοὺς πόδας τῶν μα-
θητῶν. καὶ δείκνυσιν ἀρίστην ὁδὸν ὑψώσεως
τὴν ταπείνωσιν; ὅτι διὰ τὴν συγκύπτουσαν
χαμαὶ ψυχὴν ταπεινοῦται, ἵνα καὶ συν-

ψώσῃ τὸν κάτω νεύοντα ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας; ἐκεῖνο δὲ πῶς οὐ κατηγορεῖς. ὅτι καὶ μετὰ τελωνῶν ἐσθίει. καὶ παρα τελώναις. καὶ μαθητεύει τελώνας. ἵνα καὶ αὐτός τι κερδάνῃ, τί τοῦτο; τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν. εἰ μὴ καὶ τὸν ἰατρὸν αἰτιῷτό τις ὅτι συγκύπτει τοῖς πάθεσι καὶ δυσωδίας ἀνέχεται. ἵνα δῷ τὴν ὑγίειαν τοῖς κάμνουσι. καὶ τὸν ἐπικλινόμενον βόθρῳ διὰ φιλανθρωπίαν, ἵνα τὸ ἐμπεπτωκὸς κτῆνος κατὰ τὸν νόμον ἀνασώσηται. ἀπεστάλη μὲν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος. διπλοῦς γὰρ ἦν. ἐπεὶ καὶ ἐκοπίασε. καὶ ἐπείνησε. καὶ ἐδίψησε. καὶ ἠγωνίασε. καὶ ἐδάκρυσε. νόμῳ σώματος. εἰ δὲ καὶ ὡς θεὸς, τί τοῦτο. τὴν εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς ἀποστολὴν εἶναι νόμισον. ἐφ' ὃν ἀναφέρει τὰ ἑαυτοῦ καὶ ὡς ἀρχὴν τιμῶν ἄχρονον. καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν εἶναι ἀντίθεος. ἐπεὶ καὶ παραδεδόσθαι λέγεται ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν παραδεδωκέναι γέγραπται. καὶ ἐγηγέρθαι παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἀνειλῆφθαι ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἀνεστακέναι καὶ ἀνεληλυθέναι πάλιν. ἐκεῖνα τῆς εὐδοκίας, ταῦτα τῆς ἐξουσίας. σὺ δὲ τὰ μὲν ἐλαττοῦντα λέγεις. τὰ ὑψοῦντα δὲ παρατρέχεις. καὶ ὅτι μὲν ἔπαθε, λογίζῃ. ὅτι δ' ἑκὼν οὐ προστίθης. οἷα πάσχει καὶ νῦν ὁ λόγος. ἀπὸ μὲν τῶν

ὡς θεὸς τιμᾶται καὶ συναλείφεται. ὑπὸ δὲ τῶν ὡς σάρξ ἀτιμάζεται καὶ χωρίζεται. τίσιν ὀργισθῇ πλέον, μᾶλλον δὲ τίσιν ἀφῇ. τοῖς συναιροῦσι κακῶς ἢ τοῖς τέμνουσι. καὶ γὰρ κἀκείνους διαιρεῖν ἔδει, καὶ τούτους συνάπτειν. τοὺς μὲν τῷ ἀριθμῷ, τοὺς δὲ τῇ θεότητι. προσκόπτεις τῇ σαρκὶ, ὡς καὶ ἰουδαῖοι. ἢ καὶ σαμαρείτην ἀποκαλεῖς. καὶ τὸ ἑξῆς σιωπήσομαι. ἀπιστεῖς τῇ θεότητι; ὡς οὐδὲ οἱ δαίμονες. ὦ καὶ δαιμόνων ἀπιστότερε σὺ, καὶ ἰουδαίων ἀγνωμονέστερε. ἐκεῖνοι τὴν τοῦ υἱοῦ προσηγορίαν ὁμοτιμίας φωνὴν ἐνόμιζον. οὗτοι τὸν ἐλαύνοντα θεὸν ᾔδεισαν. ἐπείθοντο γὰρ ὑφ᾽ ὧν ἔπασχον. σὺ δὲ οὐδὲ τὴν ἰσότητα δέχῃ, οὐδὲ ὁμολογεῖς τὴν θεότητα. κρεῖττον ἦν σοι περιτετμῆσθαι καὶ δαιμονᾶν, ἵν᾽ εἴπω τι καὶ γελοίως, ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ καὶ ὑγιείᾳ διακεῖσθαι πονηρῶς καὶ ἀθέως. ἀλλ᾽ ὁ μὲν πρὸς ἐκείνους πόλεμος, ἢ καταλυέσθω ὀψέ γ᾽ οὖν σωφρονήσαντας εἴπερ ἐθέλοιεν, ἢ ἀναβεβλήσθω μὴ βουλομένων ἀλλ᾽ ἐχόντων ὡς ἔχουσι. πάντως οὐδὲν δείσομεν, ὑπὲρ τῆς τριάδος μετὰ τῆς τριάδος ἀγωνιζόμενοι. νῦν δὲ ἀναγκαῖον ἡμῖν οὕτω κεφαλαιῶσαι τὸν λόγον. γεγόναμεν ἵν᾽ εὖ πάθωμεν. εὖ πεπόνθαμεν, ἐπειδὴ γεγόναμεν. τὸν παράδεισον ἐπιστεύθημεν ἵνα τρυφήσωμεν

μεν ἐντολὴν ἐλάβομεν. ἵν' εὐδοκιμήσωμεν ταύ-
την φυλάξαντες οὐκ ἀγνοοῦντος τοῦ θεοῦ τὸ ἐσό-
μενον. ἀλλὰ νομοθετοῦντος τὸ αὐτεξούσιον.
ἠπατήθημεν, ἐπειδὴ ἐφθονήθημεν. ἐκπε-
πτώκαμεν, ἐπειδὴ παρέβημεν. ἐνηστεύσαμεν.
ἐπειδὴ μὴ ἐνηστεύσαμεν τοῦ ξύλου τῆς γνώ-
σεως ὑποκρατηθέντες. ἀρχαία γὰρ ἦν ἡ ἐν-
τολὴ καὶ ἡμῖν ὁμόχρονος. ψυχῆς τις οὖσα
παιδαγωγία καὶ τρυφῆς σωφρόνισμα ἣν ἐπε-
τάχθημεν εἰκότως. ἵν' ὃ μὴ φυλάξαντες ἀπ-
εβλήθημεν, φυλάξαντες ἀπολάβωμεν. ἐ-
δεήθημεν θεοῦ σαρκουμένου καὶ νεκρουμένου,
ἵνα ζήσωμεν. συνενεκρώθημεν, ἵνα καθαρθῶ-
μεν. συνανέστημεν, ἐπειδὴ συνενεκρώθη-
μεν. συνεδοξάσθημεν ἐπειδὴ συνανέστημεν.
πολλὰ μὲν δὴ τοῦ τότε καιροῦ τὰ θαύματα. θε-
ὸς σταυρούμενος. ἥλιος σκοτιζόμενος. καὶ πά-
λιν ἀναφλεγόμενος. ἔδει γὰρ τῷ κτίστῃ συμ-
παθεῖν καὶ τὰ κτίσματα. καταπέτασ-
μα σχιζόμενον. αἷμα καὶ ὕδωρ τῆς πλευ-
ρᾶς χεόμενον. τὸ μὲν ὡς ἀνθρώπου. τὸ δὲ ὡς
ὑπὲρ ἄνθρωπον. γῆ σειομένη. πέτραι ῥηγνύ-
μεναι. νεκροὶ ἀνιστάμενοι εἰς πίστιν τῆς τελευ-
ταίας καὶ κοινῆς ἀναστάσεως. τὰ ἐπὶ τῷ τά-
φῳ σημεῖα. τὰ μετὰ τὸν τάφον. ἅ τις ἂν ἀξί-
ως ὑμνήσειεν. οὐδὲν δὲ οἷον τὸ θαῦμα τῆς ἐμῆς

σωτηρίας. ῥανίδες αἵματος ὀλίγαι κόσμον ὅλον ἀναπλάττουσαι. καὶ γίνονται καθάπερ ὀπὸς γάλακτι πᾶσιν ἀνθρώποις εἰς ἓν ἡμᾶς συνδέουσαι καὶ συνάγουσαι. Ἀλλ' ὦ πάσχα τὸ μέγα καὶ ἱερὸν, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου καθάρσιον. ὡς γὰρ ἐμψύχῳ σοι διαλέξομαι. ὦ λόγε θεοῦ καὶ φῶς καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ δύναμις. χαίρω γὰρ πᾶσι σου τοῖς ὀνόμασιν. ὦ νοῦ τοῦ μεγάλου γέννημα καὶ ὅρμημα καὶ ἐκσφράγισμα. ὦ λόγε νοούμενε. καὶ ἄνθρωπε θεωρούμενε. ὃς πάντα φέρεις ἀναδησάμενος τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως, νῦν μὲν ἔχοις τὸν λόγον τοῦτον οὐκ ἀπαρχὴν. ἀλλὰ συμπλήρωσιν ἴσως τῆς ἡμετέρας καρποφορίας χαριστήριον τὸν αὐτὸν καὶ ἱκέσιον, μηδὲν κακὸν παθεῖν ἡμᾶς ἔξω τῶν ἀναγκαίων καὶ ἱερῶν οἷς συνεζήσαμεν. καὶ στήσαις τῷ σώματι τὴν καθ' ἡμῶν τυραννίδα. ὁρᾷς ὅσην κύριε, καὶ ὡς κάμπτουσαν. ἢ τὴν σὴν ψῆφον, εἰ παρὰ σοῦ καθαιροίμεθα. εἰ δὲ καταλύσαιμεν ἀξίως τοῦ πόθου καὶ δεχθείημεν ταῖς οὐρανίαις σκηναῖς, τάχα σοι καὶ αὐτόθι θύσομεν δεκτὰ ἐπὶ τὸ ἅγιόν σου θυσιαστήριον. ὦ πάτερ καὶ λόγε καὶ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ὅτι σοὶ πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΝ.

π ερὶ τῆς ἑορτῆς βραχέα φιλοσοφήσωμεν. ἵνα πνευματικῶς ἑορτάσωμεν. ἄλλη μὲν γὰρ ἄλλῳ πανήγυρις. τῷ θεραπευτῇ τοῦ λόγου δὲ λόγος. καὶ λόγων, ὁ τῷ καιρῷ προσφορώτατος. καὶ οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει καλὸν τῶν φιλοκάλων οὐδένα, ὡς τὸ πανηγυρίζειν πνευματικῶς τὸν φιλέορτον. σκοπῶμεν δὲ οὕτως. ἑορτάζει καὶ ἰουδαῖος. ἀλλὰ κατὰ τὸ γράμμα. τὸν γὰρ σωματικὸν διώκων νόμον, εἰς τὸν πνευματικὸν νόμον οὐκ ἔφθασεν. ἑορτάζει καὶ ἕλλην. ἀλλὰ κατὰ τὸ σῶμα. καὶ τοὺς ἑαυτοῦ θεούς τε καὶ δαίμονας. ὧν οἱ μέν εἰσι παθῶν δημιουργοὶ κατ' αὐτοὺς ἐκείνους οἱ δὲ ἐκ παθῶν ἐτιμήθησαν. διὰ τοῦτο ἐμπαθὲς αὐτῶν καὶ τὸ ἑορτάζειν ἵν' ἡ τιμὴ θεοῦ τὸ ἁμαρτάνειν. πρὸς ὃν καταφεύγει τὸ πάθος ὡς σεμνολόγημα. ἑορτάζομεν καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' ὡς δοκεῖ τῷ πνεύματι. δοκεῖ δὲ, ἢ λέγοντάς τι τῶν δεόντων ἢ πράττοντας. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἑορτάζειν ἡμῶν. ψυχῇ θησαυρίζειν τῶν ἑστώτων καὶ

κεχυμένων. ἀλλὰ μὴ τῶν ἀποχωρούντων καὶ λυομένων. καὶ μικρὰ σαινόντων τὴν αἴσθησιν. τὰ πλείω δὲ λυμαινομένων τε καὶ βλαπτόντων, κατά γε τὸν ἐμὸν λόγον. ἀρκεῖ τὸν γὰρ τῷ σώματι ἡ κακία αὐτοῦ. τί δὲ δεῖ τῇ φλογὶ πλείονος ὕλης ἢ τῷ θηρίῳ δαψιλεστέρας τροφῆς. ἵνα μᾶλλον δυσκάθεκτον γίνηται. καὶ τοῦ λογισμοῦ βιαιότερον. διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἑορταστέον πνευματικῶς. ἀρχὴ δὲ τοῦ λόγου. ῥητέον γάρ, κἂν εἰ μικρόν τι παρεκβατικώτερος ἡμῖν ὁ λόγος. καὶ φιλοπονητέον τοῖς φιλολόγοις. ἵν' ὥσπερ ἡδύσματί τι τῇ πανηγύρει συγκαταμίξωμεν. τὴν ἑβδομάδα τιμῶσιν ἑβραίων παῖδες. ἐκ τῆς μωσέως νομοθεσίας ὥσπερ πυθαγορικοὶ τὴν τετρακτὺν ὕστερον. ἣν δὴ καὶ ὅρκον ποιοῦνται. καὶ τὴν ὀγδοάδα καὶ τριακάδα οἱ ἀπὸ σίμωνος καὶ μαρκίωνος. οἷς δὴ καὶ ἰσαρίθμους τινὰς αἰῶνας ἐπονομάζουσι καὶ τιμῶσιν οὐκ οἶδα μὲν οἷς τισι λόγοις ἀναλογίας. ἢ κατὰ τίνα τοῦ ἀριθμοῦ τούτου δύναμιν. τιμῶσι δ' οὖν, τὸ μὲν πρόδηλον, ὅτι ἐν ἓξ ἡμέραις ὁ θεὸς τὴν ὕλην ὑποστήσας τε καὶ μορφώσας, καὶ διακοσμήσας παντοίοις εἴδεσι καὶ συγκείμασι, καὶ τὸν νῦν ὁρώμενον τοῦτον κόσμον ποιήσας, τῇ ἑβδόμῃ κα-

ταπαύει ἀπὸ τῶν ἔργων. ὡς δηλοῖ καὶ ἡ τοῦ σαββάτου προσηγορία κατάπαυσιν ἑβραϊκῶς σημαίνουσα. εἰ δέ τις καὶ ὑψηλότερος ἐπὶ ταῦτα λόγος, ἄλλοι φιλοσοφείτωσαν. ἡ τιμὴ δὲ αὐτοῖς, οὐκ ἐν ἡμέραις μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐνιαυτοὺς φθάνουσα. ἡ μὲν οὖν τῶν ἡμερῶν, τὸ σάββατον. τοῦτο δὴ τὸ συνεχῶς παρ' αὐτοῖς τιμώμενον. καθὸ καὶ ἡ τῆς ζύμης ἄρσις ἰσάριθμος. ἡ δὲ τῶν ἐτῶν ὁ ἑβδοματικὸς ἐνιαυτὸς τῆς ἀφέσεως. καὶ οὐκ ἐν ἑβδομάσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑβδομάσιν ἑβδομάδων. ὁμοίως ἔν τε ἡμέραις καὶ ἔτεσιν. αἱ μὲν οὖν τῶν ἡμερῶν ἑβδομάδες, γεννῶσι τὴν πεντηκοστήν. κλητὴν ἁγίαν παρ' αὐτοῖς ἡμέραν. αἱ δὲ τῶν ἐτῶν, τὸν ἰωβηλαῖον παρ' αὐτοῖς ὀνομαζόμενον. ὁμοίως γῆς τε ἄφεσιν ἔχοντα, καὶ δούλων ἐλευθερίαν. καὶ κτήσεων ὠνητῶν ἀναχώρησιν. καθιεροῦσι γὰρ οὐ γεννημάτων μόνον οὐδὲ πρωτοτόκων, ἀλλ' ἤδη καὶ ἡμερῶν καὶ ἐτῶν ἀπαρχὰς τῷ θεῷ τοῦτο τὸ γένος. οὕτως ὁ ἑπτὰ τιμώμενος ἀριθμὸς, τὴν τιμὴν τῆς πεντηκοστῆς συνεισήγαγεν. ὁ γὰρ ἑπτὰ ἐφ' ἑαυτὸν συντιθέμενος, γεννᾷ τὸν πεντήκοντα. μιᾶς δεούσης ἡμέρας ἣν ἐκ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προσειλήφαμεν. ὀγδόην τε οὖσαν. τὴν αὐτὴν καὶ πρώτην, μᾶλλον δὲ μί-

ον καὶ ἀκατάλυτον. δεῖ γὰρ ἐκεῖσε καταλῆξαι
τὸν ἐνταῦθα σαββατισμὸν τῶν ψυχῶν. ὡς δοθῆ-
ναι μερίδα τοῖς ἑπτὰ καί γε τοῖς ὀκτώ. καθὼς
ἤδη τινὲς τῶν πρὸ ἡμῶν τὸ Σολομώντειον ἐξει-
λήφασι. τῆς δὲ τοῦ ἑπτὰ τιμῆς, πολλὰ μὲν
τὰ μαρτύρια, ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν ἡμῖν ἀρ-
κέσει. ὡς ἑπτὰ μὲν ὀνομαζόμενα τίμια πνεύ-
ματα. τὰς γὰρ ἐνεργείας οἶμαι τοῦ πνεύμα-
τος, πνεύματα φίλον τῷ ἡσαΐᾳ καλεῖν. κεκα-
θαρμένα δὲ τὰ λόγια τοῦ κυρίου κατὰ τὸν
δαβὶδ ἑπταπλασίως. καὶ ὁ μὲν δίκαιος ἑ-
ξάκις μὲν ἐξ ἀναγκῶν ἐξαιρούμενος. ἐν δὲ τῷ ἑ-
βδόμῳ μηδὲ πληττόμενος. ὁ δὲ ἁμαρτωλὸς,
οὐχ ἑπτάκις μόνον ἀλλὰ καὶ ἑβδομηκοντά-
κις ἑπτὰ συγχωρούμενος. καὶ μέντοι πάλιν
ἐκ τῶν ἐναντίων, ἐπαινετὴ γοῦν καὶ ἡ τῆς κα-
κίας κόλασις. καὶ ὁ κάϊν μὲν ἐκδικούμενος ἑπτά-
κις, τουτέστι δίκας εἰσπραττόμενος τῆς ἀ-
δελφοκτονίας. ὁ δὲ λάμεχ ἑβδομηκοντά-
κις ἑπτά. ὅτι φονεὺς ἦν μετὰ τὸν νόμον καὶ
τὸ κατάκριμα. οἱ δὲ πονηροὶ γείτονες, ἑπτα-
πλάσιονα εἰς τὸν κόλπον ἀπολαμβάνοντες.
ἑπτὰ δὲ στύλοις ὁ τῆς σοφίας οἶκος ὑπερει-
δόμενος. τοσούτοις δὲ ὀφθαλμοῖς ὁ τοῦ ζοροβά-
βελ λίθος κοσμούμενος. ἑπτάκις δὲ τῆς ἡ-
μέρας ὁ θεὸς αἰνούμενος. καὶ μὴν καὶ στεῖ-

ρα τίκτουσα ἑπτὰ τὸ τέλειον ἀριθμὸν ἢ τὸν ἀτε-
λοῦς ἐν τέκνοις ἀντίθετος. ἐμοὶ δὲ δεῖ καὶ τὰς παλαι-
ὰς ἱστορίας σκοπεῖν, ἐννοῶ μὲν τὸν ἕβδομον ἐν
προγόνοις ἐνὼχ τῇ μεταθέσει τετιμημένον. ἐν-
νοῶ δὲ τὸν εἰκοστὸν πρῶτον, ἀβραὰμ τῇ πατριαρχίᾳ
δεδοξασμένον. μυστηρίου προσθήκῃ μείζονος.
τελειουμένη γὰρ ἑβδομὰς, τὸν ἀριθμὸν
ἕτερον ἐργάζεται. τολμήσειε δ' ἄν τις τῶν
πάντα νεανικῶν, καὶ ἐπὶ τὸν νέον ἀδὰμ ἐλ-
θεῖν τὸν θεόν μου καὶ κύριον ἰησοῦν χριστὸν,
ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν
ἀδὰμ ἑβδομηκοστὸν ἕβδομον ἀριθμούμενον.
κατὰ τὴν τοῦ λουκᾶ γενεαλογίαν ἀναποδί-
ζουσαν. ἐννοῶ δὲ καὶ τὰς ἑπτὰ σάλπιγγας
ἰησοῦ τοῦ ναυὴ καὶ περιόδους τοσαύτας
καὶ ἡμέρας καὶ ἱερέας. ὑφ' ὧν τὰ ἱεριχοῦν-
τια τείχη κατασείεται. ὡς πρὸ δὲ μυστι-
κὴν τὴν τελευταίαν ἐμφύσησιν ἠλιοῦ τοῦ προ-
φήτου, τῷ τῆς σαραφθίας χήρας υἱῷ τὸ ζῆν
ἐμπνεύσασαν, καὶ τὴν αὐτοῦ τὴν ἰσάριθμον
κατὰ τῶν σχιδάκων ἐπίκλυσιν, ἡνίκα πυρὶ
θεοπέμπτῳ τὴν θυσίαν ἀνάλωσε καὶ τοὺς
τῆς αἰσχύνης προφήτας κατέκρινε, τὸν ἴσον
οὐ δυνηθέντας ἐκ τῆς προκλήσεως, οὕτω δὲ καὶ
τὴν ἑβδόμην κατασκοπὴν τοῦ νέφους τῷ παιδα-
ρίῳ προστεταγμένην, ἐλισσαίου τε τὴν

ἴσην

ἴσην διάκαμψιν ὥστε τὸν παῖδα τῆς Σουμανίτιδος τὴν πνοὴν ζωπυρήσασαν. τὸ δὲ αὐτοῦ οἶμαι δόγματος, ἵνα μὴ λέγω τὴν ἑπτάκαυλον καὶ ἑπτάλυχνον τοῦ λαοῦ λυχνίαν, ἐν ἑπτὰ μὲν ἡμέραις ὁ ἱερεὺς τελειούμενος. ἐν ἑπτὰ δὲ ὁ λεπρὸς καθαιρόμενος. ἐν τοσαύταις δὲ ὁ λαὸς ἐγκαινιζόμενος. ἑβδομηκοστῷ δὲ ἔτει, ὁ λαὸς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπαναγόμενος. ἵν᾽ ὅπερ ἐστὶν ἐν μονάσι, τοῦτο ἐν δεκάσι γένηται καὶ ἀριθμῷ τελεωτέρῳ, τὸ τῆς ἑβδομάδος τιμηθῇ μυστήριον. τί μοι τὰ πόῤῥω λέγειν. Ἰησοῦς αὐτὸς ἡ καθαρὰ τελειότης, οἶδε τρέφειν μὲν ἐν ἐρημίᾳ καὶ πέντε ἄρτοις πεντακισχιλίους, οἶδε δὲ ἑπτὰ πάλιν τετρακισχιλίους. καὶ τὰ τοῦ κόρου λείψανα ἐκεῖ μὲν δώδεκα κόφινοι, ἐνταῦθα δὲ σπυρίδες ἑπτά. οὐδὲ τοῦτο ἀλόγως οἶμαι οὐδὲ ἀναξίως τοῦ πνεύματος. καὶ σὺ δ᾽ ἂν κατὰ σαυτὸν ἀναλεγόμενος, πολλοὺς τηρήσαις ἀριθμούς. ἔχοντάς τι τοῦ φαινομένου βαθύτερον. ὃ δὲ τῷ παρόντι καιρῷ χρησιμώτατον, ὅτι κατὰ τούτους ἴσως τοὺς λόγους, ἢ ὅτι ἐγγύτατα τούτων, ἢ καὶ θειοτέρους τινάς, τιμῶσι μὲν ἑβραῖοι τὴν πεντηκοστὴν ἡμέραν. τιμῶμεν δὲ καὶ ἡμεῖς. ὥσπερ ἐστὶν ἃ καὶ ἄλλα τῶν ἑβραϊκῶν. τυπικῶς μὲν

παρ' ἐκείνοις τελούμενα, μυστικῶς δὲ ἡμῖν ἀποκαθιστάμενα. Τοσαῦτα περὶ τῆς ἡμέρας προδιαλεχθέντες, ἐπὶ τὸ ἑξῆς τοῦ λόγου προΐωμεν. πεντηκοστὴν ἑορτάζομεν, καὶ πνεύματος ἐπιδημίαν. καὶ προθεσμίαν ἐπαγγελίας, καὶ ἐλπίδος συμπλήρωσιν, καὶ τὸ μυστήριον ὅσον. ὡς μέγα τε καὶ σεβάσμιον. τὰ μὲν σωματικὰ τοῦ χριστοῦ πέρας ἔχει. μᾶλλον δὲ τὰ τῆς σωματικῆς ἐνδημίας. ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν τὰ τοῦ σώματος. ἕως ἂν μηδεὶς πείθῃ με λόγος, ὅτι κάλλιον ἀποσκευάσασθαι τοῦ σώματος. τὰ δὲ τοῦ πνεύματος ἄρχεται. ἵνα δὲ ἦν τὰ τοῦ χριστοῦ. παρθένος. γέννησις. φάτνη. σπαργάνωσις. ἄγγελοι δοξάζοντες. ποιμένες προστρέχοντες. ἀστέρος δρόμος. μάγων προσκύνησις καὶ δωροφορία. ἡρώδου παιδοφονία. φεύγων ἰησοῦς εἰς αἴγυπτον. ἐπανιὼν ἐξ αἰγύπτου. περιτεμνόμενος. βαπτιζόμενος. μαρτυρούμενος ἄνωθεν. πειραζόμενος. λιθαζόμενος δι' ἡμᾶς οἷς τύπον ἔδει δοθῆναι τῆς ὑπὲρ τοῦ λόγου κακοπαθείας. προδιδόμενος. προσηλούμενος. θαπτόμενος. ἀνιστάμενος. ἀνερχόμενος. ὧν καὶ νῦν πάσχει πολλὰ παρὰ μὲν τῶν μισοχρίστων, τὰς ἀτιμίας. καὶ φέρει. μακρόθυμος γάρ. παρὰ δὲ τῶν φιλοχρίστων τὰς ἐπιτιμίας.

καὶ ἀναβάλλεται. ὥσπερ ἐκείνοις τὴν ὀργήν, οὕτως ἡμῖν τὴν χρηστότητα. τοῖς μὲν ἴσως, μετανοίας διδοὺς καιρόν. ἡμῶν δέ, δοκιμάζων τὸν πόθον. εἰ μὴ ἐκκαμοῦμεν ἐν ταῖς θλίψεσι. καὶ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσιν. ὥσπερ ἄνωθεν θείας οἰκονομίας λόγος. καὶ τῶν ἀνεφίκτων αὐτοῦ κριμάτων. οἷς εὐθύνει σοφῶς τὰ ἡμέτερα. τὰ μὲν δὴ χριστοῦ τοιαῦτα καὶ τὰ ἑξῆς ὀψόμεθα, ἐνδοξότερα. καὶ ὀφθείημεν. τὰ δὲ τοῦ πνεύματος, παρέστω μοι τὸ πνεῦμα καὶ διδότω λόγον, ὅσον καὶ βούλομαι. εἰ δὲ μὴ τοσοῦτον, ὅσος γε τῷ καιρῷ σύμμετρος. πάντως παρέσται, δεσποτικῶς. ἀλλ' οὐ δουλικῶς οὐδ' ἀναμένον ἐπίταγμα ὥς τινες οἴονται. πνεῖ γὰρ ὅπου θέλει. καὶ ἐφ' οὓς βούλεται, καὶ ἡνίκα, καὶ ὅσον. οὕτως ἡμεῖς καὶ νοεῖν καὶ λέγειν ἐμπνεόμεθα περὶ τοῦ πνεύματος. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οἱ μὲν εἰς κτίσμα κατάγοντες, ὑβρισταὶ καὶ δοῦλοι κακοί. καὶ κακῶν κάκιστοι. δούλων γὰρ κακῶν, ἀθετεῖν δεσποτείαν, καὶ ἐπανίστασθαι κυριότητι. καὶ τὸ ὁμόδουλον ποιεῖν ἑαυτοῖς τὸ ἐλεύθερον. οἱ δὲ θεὸν νομίζοντες, ἔνθεοι καὶ λαμπροὶ τὴν διάνοιαν. οἱ δὲ καὶ ὀνομάζοντες, εἰ μὲν εὐγνώμοσιν, ὑψηλοί. εἰ δὲ ταπεινοῖς, οὐκ οἰκονομικοί. πηλῷ μαργαρείτην πιστεύοντες. καὶ ἀκοῇ σαθρᾷ, βρον

τῆς ἦχον. καὶ ὀφθαλμοῖς ἀσθενεστέροις, ἥλιον. καὶ τροφὴν στερεὰν, τοῖς ἔτι γάλα ποτιζομένοις. δέον κατὰ μικρὸν προάγειν αὐτοὺς εἰς τὸ ἔμπροσθεν. καὶ προσβιβάζειν τοῖς ὑψηλοτέροις. φωτὶ φῶς χαριζομένους. καὶ ἀληθείᾳ προξενοῦντας ἀλήθειαν. διὸ καὶ ἡμεῖς τὸν τελεώτερον τέως ἀφέντες λόγον, οὔπω γὰρ καιρὸς, οὕτως αὐτοῖς διαλεξόμεθα. εἰ μὲν τὸ δὲ ἄκτιστον ὦ οὗτοι ὁμολογεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἄπον οὐδὲ ἄχρονον, τοῦ ἐναντίου πνεύματος σαφῶς ἡ ἐνέργεια. δότε γάρ τῷ ζήλῳ τι καὶ παρακινδυνεῦσαι μικρόν. εἰ δὲ τοσοῦτον γοῦν ὑγιαίνετε, ὥστε τὴν πρόδηλον φεύγειν ἀσέβειαν, καὶ τῆς δουλείας ἔξω τιθέναι τὸ καὶ ὑμᾶς ποιοῦν ἐλευθέρους, τὸ ἑξῆς αὐτοὶ σκέψασθε μετὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ ἡμῶν. πείθομαι γὰρ πως τούτου μετέχειν ὑμᾶς. καὶ ὡς οἰκείοις ἤδη συνδιασκέψομαι. ἢ δότε μοι τὸ μέσον δουλείας καὶ δεσποτείας. ἵν᾽ ἐκεῖ θῶ τὴν ἀξίαν τοῦ πνεύματος. ἢ τὴν δουλείαν φεύγοντες, οὐκ ἄδηλον ὅποι τάξετε τὸ ζητούμενον. ἀλλὰ ταῖς συλλαβαῖς δυσχεραίνετε, καὶ προσπταίετε τῇ φωνῇ. καὶ λίθος προσκόμματος ὑμῖν αὕτη γίνεται καὶ πέτρα σκανδάλου ἐπεὶ καὶ χριστὸς τισίν; ἀνθρώπινον τὸ πάθος. συμβῶμεν ἀλλήλοις πνευματικῶς. γενώμεθα φιλά

δελφοὶ μᾶλλον ἢ φίλαυτοι. δότε τὴν δύναμιν τῆς θεότητος. καὶ δώσομεν ὑμῖν τῆς φωνῆς τὴν συγχώρησιν. ὁμολογήσατε τὴν φύσιν ἐν ἄλλαις φωναῖς αἷς αἰδεῖσθε μᾶλλον, καὶ ὡς ἀσθενεῖς ὑμᾶς ἰατρεύσομεν. ἔστιν δὲ καὶ τῶν πρὸς ἡδονὴν παρακλέψαντες. αἰσχρὸν μὲν γὰρ αἰσχρὸν καὶ ἱκανῶς ἄλογον, κατὰ ψυχὴν ἐρρωμένους, μικρολογεῖσθαι περὶ τὸν ἦχον. καὶ κρύπτειν τὸν θησαυρὸν, ὡς τοῖς ἄλλοις βασκαίνοντας, ἢ μὴ καὶ τὴν γλῶσσαν ἁγιάσαι δεδοικότας. αἴσχιον δὲ ἡμῖν ὃ ἐγκαλοῦμεν παθεῖν. καὶ μικρολογίαν καταγινώσκοντας, αὐτοὺς μικρολογεῖσθαι περὶ τὰ γράμματα. μιᾶς θεότητος ὦ οὗτοι τὴν τριάδα ὁμολογήσατε. εἰ δὲ βούλεσθε μιᾶς φύσεως. καὶ τὴν θεὸς φωνὴν παρὰ τοῦ πνεύματος ὑμῖν αἰτήσομεν. δώσει γὰρ εὖ οἶδα. ὁ τὸ πρῶτον δοὺς καὶ τὸ δεύτερον. καὶ μάλιστα εἰ δειλία τις εἴη πνευματικὴ, μὴ ἔνστασις διαβολικὴ τὸ μαχόμενον. ἔτι σαφέστερον εἴπω καὶ συντομώτερον. μήτε ἡμᾶς εὐθύνητε τῆς ὑψηλοτέρας φωνῆς. φθονεῖ γὰρ οὐδεὶς ἀναβάσεως. οὔτε ἡμεῖς τὴν ἐφεκτικὴν τέως ὑμῖν ἐγκαλέσομεν. ἕως ἂν καὶ δι᾽ ἄλλης ὁδοῦ πρὸς τὸ αὐτὸ φέρησθε καταγώγιον. οὐ γὰρ νικῆσαι ζητοῦμεν ἀλλὰ προσλαβεῖν ἀδελφούς. ὧν

τῷ χωρισμῷ παραιτούμεθα. ταῦτα ὑμῖν ὦ παρ᾽ οἷς τι καὶ ζωτικὸν εὑρίσκομεν. τοῖς περὶ τὸν υἱὸν ὑγιαίνουσιν. ὧν τὸν βίον θαυμάζοντες, οὐκ ἐπαινοῦμεν τὸν λόγον. οἱ τὰ τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ τὸ πνεῦμα προσλάβετε. ἵνα μὴ ἀθλῆτε μόνον ἀλλὰ καὶ νομίμως. ἐξ οὗ καὶ ὁ στέφανος οὗτος ὑμῖν δοθείη τῆς πολιτείας μισθὸς ὁμολογῆσαι τὸ πνεῦμα τελείως. καὶ κηρύξαι σὺν ἡμῖν τε καὶ πρὸ ἡμῶν ὅσον ἄξιον. τολμῶ τι καὶ μεῖζον ὑπὲρ ὑμῶν, τὸ τοῦ ἀποστόλου φθέγξασθαι. τοσοῦτον ὑμῶν περιέχομαι. καὶ τοσοῦτον ὑμῶν αἰδοῦμαι τὴν εὔκοσμον ταύτην στολήν, καὶ τὸ χρῶμα τῆς ἐγκρατείας, καὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα συστήματα, καὶ τὴν σεμνὴν παρθενίαν καὶ κάθαρσιν, καὶ τὴν πάννυχον ψαλμῳδίαν, καὶ τὸ φιλόπτωχον καὶ φιλάδελφον καὶ φιλόξενον, ὥστε καὶ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ χριστοῦ. καὶ παθεῖν τι ὡς κατάκριτος δέχομαι. μόνον εἰσαίητε μεθ᾽ ἡμῶν. καὶ κοινῇ τὴν τριάδα δοξάσαιμεν. περὶ δὲ τῶν ἄλλων, τί χρὴ καὶ λέγειν σαφῶς τεθνηκότων. οὓς χριστοῦ μόνου ἐγεῖραι τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς νεκροὺς κατὰ τὴν αὐτοῦ δύναμιν. οἳ κακῶς τῷ τόπῳ χωρίζονται, τῷ λόγῳ συνδεδεμένοι. καὶ τοσοῦτον πρὸς ἀλλήλους ζυγομαχοῦσιν, ὅσον ὀφθαλ-

μοὶ διάστροφοι τὸ ἓν βλέποντες. καὶ οὐ τῇ ὄψει. τῇ θέσει δὲ στασιάζοντες. ἐγὼ καὶ διαστροφὴν αὐτοῖς ἐγκλητέον, ἀλλὰ μὴ τύφλωσιν. ἐπεὶ δὲ μετρίως ἐθέμην τὰ πρὸς ὑμᾶς, φέρε καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα πάλιν ἐπανέλθωμεν. οἶμαι δὲ καὶ ὑμεῖς ἤδη συνέψεσθε. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἦν μὲν ἀεὶ καὶ ἔστι. καὶ ἔσται. οὔτε ἀρξάμενον. οὔτε παυσόμενον, ἀλλ᾽ ἀεὶ πατρὶ καὶ υἱῷ συντεταγμένον καὶ συναριθμούμενον. οὐ δὲ γὰρ ἔπρεπεν ἐλλείπειν ποτὲ, ἢ υἱὸν πατρὶ, ἢ πνεῦμα υἱῷ. τῷ μεγίστῳ γὰρ ἂν ἦν ἄδοξος ἡ θεότης. ὥσπερ ἐκ μεταμελείας ἐλθοῦσα εἰς συμπλήρωσιν τελειότητος. ἦν οὖν ἀεὶ μεταληπτόν. οὐ μεταληπτικόν. τελειοῦν, οὐ τελειούμενον. πληροῦν, οὐ πληρούμενον. ἁγιάζον, οὐχ ἁγιαζόμενον. θεοῦν οὐ θεούμενον. αὐτὸ ἑαυτῷ ταὐτὸν ἀεὶ, καὶ οἷς συντέτακται. ἀόρατον. ἄχρονον ἀχώρητον. ἀναλλοίωτον. ἄποιον. ἄποσον. ἀνείδεον. ἀναφές. αὐτοκίνητον. ἀεικίνητον. αὐτεξούσιον. αὐτοδύναμον. παντοδύναμον εἰ καὶ πρὸς τὴν πρώτην αἰτίαν ὥσπερ τὰ τοῦ μονογενοῦς ἅπαντα, οὕτω δὲ καὶ τὰ τοῦ πνεύματος ἀναπέμπεται. ζωὴ, καὶ ζωοποιόν. φῶς καὶ χορηγὸν φωτός. αὐτοάγαθον καὶ πηγὴ ἀγαθότητος. πνεῦμα εὐθές. ἡγεμονικόν. κύριον. ἀποστέλλον. ἀφορίζον ναοποιοῦν ἑαυτῷ.

ὁδηγοῦν· ἐνεργοῦν ὡς βούλεται· διαιροῦν χαρίσματα· πνεῦμα υἱοθεσίας· ἀληθείας· σοφίας· συνέσεως· γνώσεως· εὐσεβείας· βουλῆς· ἰσχύος· φόβου· τῶν ἀπηριθμημένων· δι' οὗ πατὴρ γινώσκεται· καὶ υἱὸς δοξάζεται· καὶ παρ' ὧν μόνων γινώσκεται· μία σύνταξις· λατρεία μία· προσκύνησις· δύναμις· πληρότης· ἁγιασμός· τί μοι μακρολογεῖν· πάντα ὅσα ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ· πλὴν τῆς ἀγεννησίας, πάντα ὅσα ὁ υἱός, τοῦ πνεύματος πλὴν τῆς γεννήσεως· ταῦτα δὲ οὐκ οὐσίας ἀφορίζει κατά γε τὸν ἐμὸν λόγον· περὶ οὐσίαν δὲ ἀφορίζεται· ὠδίνεις τὰς ἀντιθέσεις, ἐγὼ δὲ τοῦ λόγου τὸν δρόμον· τίμησον τὴν ἡμέραν τοῦ πνεύματος· ἐπίσχες μικρὸν τὴν γλῶτταν εἰ δυνατόν· περὶ ἄλλων γλωσσῶν ὁ λόγος· ταύτας αἰδέσθητι ἢ φοβήθητι μετὰ πυρὸς ὁρωμένας· σήμερον δογματίσωμεν· αὔριον τεχνολογήσωμεν· σήμερον ἑορτάσωμεν· αὔριον ἀσχημονήσωμεν· ταῦτα μυστικῶς· ἐκεῖνα θεατρικῶς· ταῦτα ταῖς ἐκκλησίαις, ἐκεῖνα ταῖς ἀγοραῖς· ταῦτα τοῖς νήφουσιν, ἐκεῖνα τοῖς μεθύουσι· ταῦτα σπουδαζόντων, ἐκεῖνα παιζόντων κατὰ τοῦ πνεύματος· ἐπεὶ δὲ ἀπεσκευασάμεθα τὸ ἀλλότριον, φέρε καταρτύσωμεν τὸ ἡμέτερον· ἐνήργει· πρότερον μὲν ἐν ταῖς ἀγγελικαῖς καὶ οὐρανίοις δυνάμεσι

καὶ ὅσαι πρῶται μετὰ θεὸν καὶ περὶ θεόν.
οὐ γάρ ποθεν ἄλλοθεν αὐταῖς ἡ τελείωσις καὶ ἡ ἔλλαμ-
ψις. καὶ τὸ πρὸς κακίαν δυσκίνητον ἢ ἀκίνητον,
ἢ παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἔπειτα ἐν τοῖς
πατράσι καὶ ἐν τοῖς προφήταις. ὧν οἱ μὲν ἐφαν-
τάσθησαν θεὸν ἢ ἔγνωσαν. οἱ δὲ καὶ τὸ μέλλον
προέγνωσαν. τυπούμενοι τῷ πνεύματι τὸ ἡ-
γεμονικόν. καὶ ὡς παροῦσι συνόντες τοῖς ἐ-
σομένοις. τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ πνεύματος δύ-
ναμις. ἔπειτα ἐν τοῖς χριστοῦ μαθηταῖς. ἐ-
ῶ γὰρ χριστὸν εἰπεῖν, ᾧ παρῆν. οὐχ ὡς ἐνερ-
γοῦν. ἀλλ' ὡς ὁμοτίμῳ συμπαρομαρτοῦν.
καὶ τούτοις τριχῶς. καθ' ὅσον οἷοί τε ἦσαν
χωρεῖν. καὶ κατὰ καιροὺς τρεῖς. πρὶν δοξα-
σθῆναι χριστὸν τῷ πάθει. μετὰ τὸ δοξασθῆναι
τῇ ἀναστάσει. μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν, ἢ
ἀποκατάστασιν. ἢ ὅ τι χρὴ λέγειν. δηλοῖ δὲ ἡ
πρώτη, τῶν νόσων καὶ ἡ τῶν πνευμάτων κά-
θαρσις. οὐκ ἄνευ πνεύματος δηλαδὴ γινο-
μένη. καὶ τὸ μετὰ τὴν οἰκονομίαν ἐμφύ-
σημα σαφῶς ὂν ἔμπνευσις θειοτέρα. καὶ ὁ
νῦν μερισμὸς τῶν πυρίνων γλωσσῶν. ὃ καὶ
πανηγυρίζομεν, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον, ἀμυ-
δρῶς. τὸ δὲ δεύτερον, ἐκτυπώτερον. τὸ δὲ
νῦν, τελεώτερον. οὐκ ἔτι ἐνεργείᾳ παρὸν ὡς
πρότερον. οὐσιωδῶς δὲ ὡς ἂν εἴποι τις συγ-

γινόμενόν τι καὶ συμπολιτευόμενον. ἔπρεπε γὰρ υἱοῦ σωματικῶς ἡμῖν ὁμιλήσαντος, καὶ αὐτὸ φανῆναι σωματικῶς. καὶ χριστοῦ πρὸς ἑαυτὸν ἐπανελθόντος, ἐκεῖνο πρὸς ἡμᾶς κατελθεῖν. ἐρχόμενον μὲν ὡς κύριον. πεμπόμενον δὲ ὡς οὐκ ἀντίθεον. αἱ γὰρ τοιαῦται φωναὶ, οὐχ ἧττον τὴν ὁμόνοιαν δηλοῦσιν, ἢ φύσιν χωρίζουσιν. διὰ τοῦτο μετὰ χριστὸν μὲν, ἵνα παράκλητος ἡμῖν μὴ λείπῃ. ἄλλος δὲ ἵνα σὺ τὴν ἰσοτιμίαν ἐνθυμηθῇς. τὸ γὰρ ἄλλος, ἄλλος ἐγὼ, καθίσταται. τοῦτο δὲ συνδεσποτείας. ἀλλ' οὐ κατατομίας ὄνομα. τὸ γὰρ ἄλλος, οὐκ ἐπὶ τῶν ἀλλοτρίων. ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὁμοουσίων οἶδα λεγόμενον. ἐν γλώσσαις δὲ, διὰ τὴν πρὸς τὸν λόγον οἰκείωσιν. πυρίναις δὲ, ζητῶ πότερον διὰ τὴν κάθαρσιν. οἶδε γὰρ ὁ λόγος ἡμῶν καὶ πῦρ καθαρτήριον. ὡς πολλαχόθεν βουλομένοις ὑπάρχει μαθεῖν. ἢ διὰ τὴν οὐσίαν. πῦρ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ πῦρ καταναλίσκον τὴν μοχθηρίαν. κἂν πάλιν ἀγανακτῇς ὡς ὁμοουσίῳ στενοχωρούμενος, μεριζομέναις δὲ διὰ τὸ τῶν χαρισμάτων διάφορον. καθεζομέναις δὲ διὰ τὸ βασιλικὸν καὶ τὴν ἐν τοῖς ἁγίοις ἀνάπαυσιν. ἐπεὶ καὶ θεοῦ θρόνος τὰ χερουβίμ. ἐν ὑπερῴῳ δὲ, εἰ μή τῳ περιεργότερος εἶναι δοκῶ τοῦ δέοντος, διὰ τὴν ἀνάβασ

σιν τῶν δεχομένων. καὶ τὴν χαμόθεν ἔπαρ-
σιν. ἐπεὶ καὶ ὕδασι θείοις ὑπερῷά τινα στε-
γάζεται δι' ὧν ὑμνεῖται θεός. καὶ Ἰησοῦς αὐ-
τὸς ἐν ὑπερῴῳ τοῦ μυστηρίου κοινωνεῖ, τοῖς
τὰ ὑψηλότερα τελουμένοις. ἵνα ἐκεῖνο πα-
ραδειχθῇ. ὅτι τὸ μέν τι καταβῆναι δεῖ θε-
ὸν πρὸς ἡμᾶς. ὃ καὶ πρότερον ἤδη Μωϋσέ-
ως οἶδα γινόμενον. τὸ δὲ ἡμᾶς ἀναβῆναι. καὶ
οὕτω γενέσθαι κοινωνίαν θεοῦ πρὸς ἀνθρώ-
πους. τῆς ἀξίας συγκιρναμένης. ἕως δ' ἂν ἑκά-
τερον ἐπὶ τῆς ἰδίας μένῃ, τὸ μὲν περιωπῆς τὸ δὲ τα-
πεινώσεως, ἄμικτος ἡ ἀγαθότης. καὶ τὸ φι-
λάνθρωπον ἀκοινώνητον. καὶ χάσμα ἐν μέσῳ
μέγα καὶ ἀδιάβατον οὐ τὸν πλούσιον τοῦ Λα-
ζάρου μόνον, καὶ τῶν ὀρεκτῶν Ἀβραὰμ κόλ-
πων διεῖργον, τὴν δὲ γεννητὴν φύσιν καὶ ῥέ-
ουσαν τῆς ἀγεννήτου καὶ ἑστηκυίας. τοῦτο, ἐ-
κηρύχθη μὲν ὑπὸ προφητῶν. ὡς ἐν τῷ πνεῦμα κυ-
ρίου ἐπ' ἐμέ, καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἑπτὰ
πνεύματα. καὶ κατέβη πνεῦμα κυρίου καὶ ὡδήγη-
σεν αὐτούς. καὶ πνεῦμα ἐπιστήμης ἐμπλῆ-
σαι Βεσελεὴλ τὸν ἀρχιτέκτονα τῆς σκηνῆς.
καὶ πνεῦμα παροξυνόμενον. καὶ πνεῦμα ἐξᾶραν
Ἠλίαν ἐν ἅρματι. καὶ ζητηθὲν παρὰ Ἐλισ-
σαίου διπλάσιον. καὶ πνεύματι ἀγαθῷ καὶ
ἡγεμονικῷ, Δαβὶδ ὁδηγούμενός τε καὶ στηρι-

ζόμενος. ἐπηγγέλθη δὲ ὑπὸ μὲν ἰωὴλ πρότερον. καὶ ἔσται ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις λέγει κύριος. ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα δηλαδὴ τὴν πιστεύουσαν. καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ὑμῶν καὶ ἐπὶ τὰς θυγατέρας ὑμῶν. καὶ τὰ ἑξῆς. ὑπὸ δὲ ἰησοῦ καὶ ὕστερον δοξαζομένου τε καὶ ἀντιδοξάζοντος. ὡς τὸν πατέρα καὶ ὑπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ ἡ ἐπαγγελία ὡς ἀσφαλής. συνδιαιωνίσειν, καὶ συμπαραμένειν, εἴτ' οὖν νῦν τοῖς κατὰ καιρὸν ἀξίοις. εἴτε ὕστερον τοῖς τῶν ἐκεῖσε ἀξιουμένοις. ὅταν ὁλόκληρον αὐτὸ τῇ πολιτείᾳ φυλάξωμεν, ἀλλὰ μὴ τοσοῦτον ἀποβάλωμεν, καθ' ὅσον ἂν ἁμαρτάνωμεν. τοῦτο τὸ πνεῦμα συνδημιουργεῖ μὲν υἱῷ καὶ τὴν κτίσιν καὶ τὴν ἀνάστασιν. καὶ πειθέτωσαν τὸ, λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν. καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. πνεῦμά τε θεῖον τὸ ποιῆσάν με. πνοὴ δὲ παντοκράτορος ἡ διδάσκουσά με. καὶ πάλιν ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται. καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. δημιουργεῖ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν. καὶ πειθέτωσαν τὸ, μηδένα δύνασθαι τὴν βασιλείαν ἰδεῖν ἢ λαβεῖν. ὅς τις μὴ ἄνωθεν ἐγεννήθη πνεύματι. καὶ τὴν προτέραν ἐκαθαρί

θῆ γέννησιν. ἣ νυκτός ἐστι μυστήριον. ἡμερινῇ καὶ φωτεινῇ διαπλάσει. ἣν καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος διαπλάττεται. τοῦτο τὸ πνεῦμα. σοφώτατον γὰρ καὶ φιλανθρωπότατον, ἂν ποιμένα λάβῃ, ψάλτην ποιεῖ. πνευμάτων πονηρῶν κατεπᾴδοντα. καὶ βασιλέα τοῦ ἰσραὴλ, ἀναδείκνυσιν. ἐὰν αἰπόλον συκάμινα κνίζοντα, προφήτην ἐργάζεται. τὸν δαβὶδ καὶ τὸν ἀμὼς ἐνθυμήθητι. ἐὰν μειράκιον εὐφυὲς λάβῃ πρεσβυτέρων ποιεῖ κριτὴν καὶ παρὰ ἡλικίαν. μαρτυρεῖ δανιὴλ ὁ νικήσας ἐν λάκκῳ λέοντας. ἐὰν ἁλιέας εὕρῃ, σαγηνεύει χριστῷ κόσμον ὅλον τῇ τοῦ λόγου πλοκῇ συλλαμβάνοντας. πέτρον λάβε μοι, καὶ ἀνδρέαν, καὶ τοὺς υἱοὺς τῆς βροντῆς. τὰ πνευματικὰ βροντήσαντας. ἐὰν τελώνας εἰς μαθητείαν κερδαίνει. καὶ ψυχῶν ἐμπόρους δημιουργεῖ. φησὶ ματθαῖος ὁ χθὲς τελώνης καὶ σήμερον εὐαγγελιστής. ἐὰν διώκτας θερμοὺς, τὸν ζῆλον μετατίθησι. καὶ ποιεῖ παύλους ἀντὶ σαύλων. καὶ τοσοῦτον εἰς εὐσέβειαν, ὅσον εἰς κακίαν κατέλαβε. τοῦτο καὶ πνεῦμά ἐστι πραότητος, καὶ παροξύνεται τοῖς ἁμαρτάνουσι. τοιγαροῦν πειραθῶμεν ὡς πρᾴου, καὶ μὴ ὀργίλου τὴν ἀξίαν ὁμολογοῦντες, καὶ τὸ βλάσφημον φεύγοντες. καὶ μὴ βουλη

θῶ μὲν ἰδεῖν ὀργιζόμενον ἀσυγχώρητα. τοῦτο καί με ποιεῖ σήμερον ὑμῖν τολμηρὸν κήρυκα. εἰ μὲν οὐδὲν πεισόμενον, τῷ θεῷ χάρις· εἰ δὲ πεισόμενον, καὶ οὕτω χάρις. τὸ μὲν ἵνα φείσηται τῶν μισούντων ὑμᾶς. τὸ δὲ ἵνα ὑμᾶς ἁγιάσῃ μισθὸν ὥσπερ λαβόντας τῆς ἱερουργίας τοῦ εὐαγγελίου, τὸ τελειωθῆναι δι' αἵματος. ἐλάλουν μὲν οὖν ξέναις γλώσσαις καὶ οὐ πατρίοις καὶ τὸ θαῦμα μέγα. λόγος ὑπὸ τῶν οὐ μαθόντων λαλούμενος. καὶ τὸ σημεῖον τοῖς ἀπίστοις οὐ τοῖς πιστεύουσιν. ἵν' ᾖ τῶν ἀπίστων κατήγορον. καθὼς γέγραπται. ὅτι ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χείλεσιν ἑτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ. καὶ οὐδ' οὕτως εἰσακούσονταί μου λέγει κύριος. ἤκουον δὲ, μικρὸν ἐνταῦθα ἐπίσχες καὶ διαπόρησον. πῶς διαιρήσεις τὸν λόγον. ἔχει γάρ τι ἀμφίβολον ἡ λέξις τῇ στιγμῇ διαιρουμένη. ἆρα γὰρ ἤκουον ταῖς ἑαυτῶν διαλέκτοις ἕκαστοι. ὡς φέρε εἰπεῖν. μίαν μὲν ἐξηχεῖσθαι φωνὴν, πολλὰς δὲ ἀκούεσθαι οὕτω κτυπουμένου τοῦ ἀέρος. καὶ ἵν' εἴπω σαφέστερον τῆς φωνῆς φωνῶν γινομένων ἢ τὸ μὲν ἤκουον, ἀναπαυστέον. τὸ δὲ λαλούντων ταῖς ἰδίαις φωναῖς, τῷ ἑξῆς προσθετέον. ἵν' ᾖ λαλούντων φωναῖς, ταῖς ἰδίαις τῶν ἀκουόντων. ὅπερ γί-

γέται ἀλλοτρίαις. καθὰ καὶ μᾶλλον τίθε-
μαι. ἐκείνως μὲν γάρ, τῶν ἀκουόντων ἂν εἴη
μᾶλλον, ἢ τῶν λεγόντων τὸ θαῦμα. οὕτω δὲ τῶν
λεγόντων. οἳ καὶ μέθην καταγινώσκονται.
δῆλον ὡς αὐτοὶ θαυματουργοῦντες περὶ τὰς
φωνὰς τῷ πνεύματι. πλὴν ἐπαινετὴ μὲν οὖν
καὶ ἡ παλαιὰ διαίρεσις τῶν φωνῶν. ἡνίκα
τὸν πύργον ᾠκοδόμουν οἱ κακῶς καὶ ἀθέως ὁ-
μοφωνοῦντες. ὥσπερ καὶ τῶν νῦν τολμῶ-
σί τινες. τῇ γὰρ τῆς φωνῆς διαστάσει συνδια-
λυθὲν τὸ ὁμόγνωμον, τὴν ἐγχείρησιν ἔλυσεν.
ἀξιεπαινετοτέρα δὲ, ἡ νῦν θαυματουργουμέ-
νη. ἀπὸ γὰρ ἑνὸς πνεύματος εἰς πολλοὺς χε-
θεῖσα, εἰς μίαν ἁρμονίαν πάλιν συνάγεται.
καὶ ἔστι διαφορὰ χαρισμάτων ἄλλου δεομέ-
νη χαρίσματος. πρὸς διάκρισιν τῆς βελτίο-
νος. ἐπειδὴ πᾶσαι τὸ ἐπαινετὸν ἔχουσι. καλὴ
δ' ἂν κἀκείνη λέγοιτο περὶ ἧς δαβὶδ λέγει
καταπόντισον κε καὶ καταδίελε τὰς γλώσ-
σας αὐτῶν. διατί, ὅτι ἠγάπησαν πάντα τὰ ῥή-
ματα καταποντισμοῦ γλῶσσαν δολίαν. μονονοὺ
φανερῶς τὰς ἐνταῦθα γλώσσας καταιτιώ-
μενος. αἳ θεότητα τέμνουσι. ταῦτα μὲν οὖν
ἐπὶ τοσοῦτον. ἐπεὶ δὲ τοῖς κατοικοῦσιν ἱερου-
σαλὴμ εὐλαβέσι τοῖς ἰουδαίοις, πάρθοις,
καὶ μήδοις, καὶ ἐλαμίταις αἰγυπτίοις καὶ

λίβυες. κρῆτές τε καὶ ἄραβες. μεσοποταμῖταις τε καὶ τοῖς ἐμοῖς καππαδόκαις ἐλάλουν αἱ γλῶσσαι, καὶ τοῖς ἐκ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, ἰουδαίοις εἴπω φίλον οὕτω νοεῖν ἐκεῖσε συνειλεγμένοις, ἄξιον ἰδεῖν τίνος ἦσαν οὗτοι. καὶ τῆς ποίας αἰχμαλωσίας. ἡ μὲν γὰρ εἰς αἴγυπτον καὶ βαβυλῶνα. περιγεγραπτός τε ἦν. καὶ πάλαι τῇ ἐπανόδῳ λέλυτο. ἡ δὲ ὑπὸ ῥωμαίων, οὔπω γεγόνητο ἔμελλε δὲ, εἰς πράξις οὖσα τῆς κατὰ τοῦ σταυροῦ; θρασύτητος. λείπεται δὴ τὴν ὑπ' ἀντιόχου ταύτην ὑπολαμβάνειν. οὐ πολὺ τούτων οὖσαν τῶν ἐτῶν πρεσβυτέραν. εἰ δέ τις ταύτην μὲν οὐ προσίεται τὴν ἐξήγησιν ὡς περιεργοτέραν. οὔτε γὰρ παλαιὰν εἶναι τὴν αἰχμαλωσίαν. οὔτ' ἐπὶ πολὺ τῆς οἰκουμένης χυθεῖσαν, ζητεῖ δὲ τὴν πιθανωτέραν, ἐκεῖνο ἴσως ὑπολαβεῖν ἄμεινον. ὅτι πολλάκις καὶ ὑπὸ πλειόνων τοῦ ἔθνους μεταναστάντος ὡς τοῖς ἔσδρα ἱστόρηται, αἱ μὲν τῶν φυλῶν ἀνεσώθησαν αἱ δὲ ὑπελείφθησαν. ὧν εἰκὸς διασπαρεισῶν εἰς ἔθνη πλείονα, τηνικαῦτα παρεῖναί τινας καὶ μετέχειν τοῦ θαύματος. καὶ ταῦτα προεξήτασται τοῖς φιλομαθέσιν. ἴσως δὲ περιέργως καὶ ὅτι ἂν συμφέρῃ τις εἰς τὴν παροῦσαν ἡμέραν, καὶ ἡ μὲν τούτων

ἔσται

ἔσται συνειλοχώς. ἡμῖν δὲ τὸν μὲν σύλλογον ἤδη διαλυτέον. ἱκανὸς γὰρ ὁ λόγος. τὴν δὲ πανήγυριν οὐδέπω. ἀλλ' ἑορταστέον. νῦν μὲν καὶ σωματικῶς, μικρὸν δὲ ὕστερον ὅλον πνευματικῶς. ἔνθα καὶ τοὺς λόγους τούτων εἰσόμεθα καθαρώτερον, καὶ σαφέστερον. ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ καὶ θεῷ καὶ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τῇ ἀληθινῇ τῶν σωζομένων ἑορτῇ. καὶ ἀγαλλιάσει. μεθ' οὗ ἡ δόξα καὶ τὸ σέβας τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι. νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΙΝΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ. ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΕΑΡ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΑ ΜΑΜΑΝΤΑ.

γκαίνια τιμᾶσθαι, παλαιὸς νόμος.
ἐ καὶ καλῶς ἔχων. μᾶλλον δὲ τὰ νέα τιμᾶσθαι δι' ἐγκαινίων. καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ. ἀλλὰ καὶ πολλάκις. ἑκάστης τοῦ ἐνιαυτοῦ περιτροπῆς τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπαγούσης, ἵνα μὴ ἐξίτηλα τῷ χρόνῳ γένηται τὰ καλά. μηδὲ παραῤῥυῇ λήθης βυθοῖς ἀ-

μαυρούμενα. ἐγκαινίζονται μὲν πρὸς θεὸν
νῆσοι τῷ ἡσαΐᾳ ὡς πρὶν ἀνέγνωμεν. ἃς τινας
δὴ τὰς νήσους ταύτας ὑποληπτέον. οἶμαι
δὲ τὰς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίας ἄρτι καθι-
σταμένας. καὶ τῆς ἁλμυρᾶς ἀπιστίας ἀνα-
κυπτούσας. καὶ πῆξιν λαμβανούσας τῷ θεῷ
βάσιμον. ἐγκαινίζεται δὲ τεῖχος χαλκοῦν
παρ᾽ ἄλλῳ προφήτῃ. οἶμαι δὲ ψυχὴ στερρὰ
καὶ χρυσοειδὴς καὶ ἀρτιπαγὴς εἰς εὐσέβειαν.
ᾄδειν δὲ τῷ κυρίῳ ᾆσμα καινὸν κελευόμεθα.
εἴτε εἰς βαβυλῶνα καὶ τὴν πονηρὰν σύγχυ-
σιν κατασυρέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. ἔπει-
τα πρὸς τὴν ἱερουσαλὴμ ἀνασωθέντες. κἀ-
κεῖ μὲν οὐ δυνάμενοι τὴν θείαν ᾄδειν ᾠδὴν
ὡς ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας. ἐνταῦθα δὲ νέαν ᾠ-
δὴν καὶ πολιτείαν ἱστάμενοι. εἴτε οἱ μείναν-
τες ἐν τῷ καλῷ καὶ προκόπτοντες. καὶ τὸ
μὲν, κατωρθωκότες ἤδη τὸ δὲ, κατορθοῦντες
ὑπὸ τοῦ καινοποιοῦ πνεύματος. ἐγκαινίζεται
δὲ ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου. καὶ λίαν πολυτε-
λῶς. ἣν θεὸς παρέδειξε. καὶ βεσελεὴλ ἐτε-
λείωσε. καὶ μωσῆς ἐπήξατο. ἐγκαινίζεται
δὲ ἡ βασιλεία δαβίδ. καὶ οὐχ ἅπαξ. ἀλλὰ
χριομένου τὸ πρότερον, καὶ ἀναγορευομένου
τὸ δεύτερον. ἔγνω δὲ τὰ ἐγκαίνια ἐν ἱερο-
σολύμοις. χειμὼν ἦν ὁ τῆς ἀπιστίας. καὶ ἰησοῦς

παρῆν ὁ θεὸς καὶ ναός. ναὸς πρόσφατος. ὁ αὐθή
μερὸν λυόμενος, καὶ τριήμερος ἀνιστάμενος.
καὶ μένων εἰς τοὺς αἰῶνας. ἵν' ἐγὼ σωθῶ.
καὶ τοῦ παλαιοῦ πτώματος ἀνακληθῶ καὶ
γένωμαι καινὴ κτίσις, διὰ τῆς τοιαύτης φι
λανθρωπίας ἀναπλαττόμενος. ἐπεὶ ζητεῖ καὶ
ὁ θεῖος δαβὶδ καρδίαν καθαρὰν ἐν ἑαυτῷ
κτιζομένην. καὶ πνεῦμα εὐθὲς τοῖς ἐγκάτοις
ἐγκαινιζόμενον. οὐχ ὡς οὐκ ἔχων. τίς γὰρ
εἰ μὴ δαβὶδ ὁ τοσοῦτος. ἀλλ' ὡς καινὸν γινώ
σκων τὸ νῦν ἀεὶ προστιθέμενον. καὶ τί δεῖ μοι
πλειόνων ἐγκαινίων. ἐνὸν τὰ παρόντα γνω
ρίσαι. καὶ ἃ σήμερον πανηγυρίζομεν. τῇ
ζωῇ μετὰ θάνατον πλησιάσαντες. ἐγκαίνια ἐγ
καίνια ἡ πανήγυρις ἀδελφοί. λεγέσθω γὰρ
πολλάκις ὑφ' ἡδονῆς. καὶ τίνα ταῦτα. οἱ μὲν
εἰδότες, διδάξατε. οἱ δὲ ἀγνοοῦντες τὴν ἀκο
ὴν ἐγκαινίζεσθε. φῶς ἐστὶν ἀπρόσιτον καὶ ἀ-
διάδοχον ὁ θεός. οὔτε ἀρξάμενον. οὔτε παυ-
σόμενον. οὔτε μετρούμενον. ἀειλαμπές.
τριλαμπές. ὀλίγοις ὅσον ἐστὶ θεωρούμε-
νον. οἶμαι δέ, οὐδὲ ὀλίγοις. καὶ φῶτα δεύτε
ρα τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπαυγάσματα. αἱ περὶ
αὐτὸν δυνάμεις. καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύμα
τα. τὸ δὲ παρ' ἡμῖν ἐστὶ φῶς οὐχ ὕστερον ἤρ
ξατο μόνον, ἀλλὰ καὶ νυκτὶ τέμνεται. καὶ

τέμνει νύκτα ἰσομοιρίᾳ. ὅπερ τοῖς ἐνδυθὲν, καὶ ἀέρι χυθὲν, καὶ λαμβάνον ὃ δίδωσιν. ὁρᾶν τε γὰρ ὅπερ παρέχει. καὶ πρῶτον ὁρᾶται παρὰ τῆς ὄψεως. καὶ τοῖς ὁρατοῖς περιρρέον, παρρησίαν χαρίζεται. βουληθεὶς γὰρ ὁ θεὸς τὸν δεύτερον κόσμον συστήσασθαι, τὸν ἐξ ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων συνεστηκότα, τὸν μέγαν καὶ θαυμαστὸν τῆς μεγαλειότητος αὐτοῦ κήρυκα, τοῖς μὲν ἀϊδίοις αὐτός ἐστι φῶς καὶ οὐκ ἄλλο. τί γὰρ ἔδει φωτὸς δευτέρου. τοῖς τὸ μέγιστον ἔχουσι. τοῖς κάτω δὲ καὶ περὶ ἡμᾶς, πρώτην ἐκλάμπει τὴν τοῦ φωτὸς τούτου δύναμιν. καὶ ἦν ἔπρεπε τῷ μεγάλῳ φωτὶ, τὸ δημιουργίας ἐκ φωτὸς ἄρξασθαι. ᾧ λύει τὸ σκότος καὶ τὴν ἐπέχουσαν τέως ἀκοσμίαν καὶ ἀταξίαν. καὶ τοῦτο, οὐκ ὀργανικὸν ἀπ' ἀρχῆς ἀναδείξας οὐδὲ ἡλιακὸν ὡς ὁ ἐμὸς λόγος. ἀλλὰ ἀσώματον, καὶ ἀνήλιον. ἔπειτα δὲ καὶ ἡλίῳ δοθὲν. καταφωτίζειν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. ἐπειδὴ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὴν ὕλην προϋποστήσας, εἰδοποίησεν ὕστερον, ἑκάστῳ τάξιν καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος περιθεὶς, ἵνα θαυματουργήσῃ τι μεῖζον, ἐνταῦθα τὸ εἶδος τῆς ὕλης προϋπεστήσατο. εἶδος γὰρ ἡλίου τὸ φῶς. μετὰ δὲ τοῦτο τὴν ὕλην ἐπάγει. τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ἡμέρας δημιουργήσας τοῦτον τὸν

ἥλιον οὔπω τὶ πρῶτον ἐν ἡμέραις ἀριθμεῖ-
ται. καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ τὰ ἑξῆς,
ἄχρι τῆς ἑβδόμης καὶ καταπαυσίμου τῶν
ἔργων ἡμέρας. αἷς καταμερίζεται τὰ γι-
νόμενα. λόγοις ἀῤῥήτοις τασσόμενα. καὶ οὐ
κἀθρόως ἀναδιδόμενα τῷ πάντα δυνατῷ
λόγῳ. καὶ ᾧ τὸ νοῆσαι μόνον ἢ εἰπεῖν, ἔργον
ἐστὶ παριστάμενον. εἰ δὲ τελευταῖος ὁ ἄνθρω-
πος ἀνεδείχθη, καὶ ταῦτα χειρὶ θεοῦ καὶ εἰ-
κόνι τετιμημένος, θαυμαστὸν οὐδέν. ἔδει γὰρ ὥς-
περ βασιλεῖ προϋποστῆναι τὰ βασίλεια. καὶ
οὕτως εἰσαχθῆναι τὸν βασιλέα. πᾶσιν ἤδη δο-
ρυφορούμενον. εἰ μὲν οὖν ἐμείναμεν ὅπερ
ἦμεν, καὶ τὴν ἐντολὴν ἐφυλάξαμεν, ἐγενό-
μεθα ἂν ὅπερ οὐκ ἦμεν, τῷ ξύλῳ τῆς ζωῆς
προσελθόντες. μετὰ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως.
καὶ τί γεγονότες; ἀπαθανατισθέντες καὶ θεῷ
πλησιάσαντες. ἐπεὶ δὲ φθόνῳ τοῦ πονηροῦ θά-
νατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ ὑφεῖλε διὰ
τῆς ἀπάτης τὸν ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο τῷ ἡμε-
τέρῳ πάθει πάσχει θεὸς γενόμενος ἄνθρωπος
καὶ πτωχεύει τὸ σάρξ παγῆναι. ἵν' ἡμεῖς τῇ ἐ-
κείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. ἐντεῦθεν θά-
νατος καὶ ταφὴ καὶ ἀνάστασις. ἐντεῦθεν ἡ και-
νὴ κτίσις καὶ μεθέορτος ἑορτὴ καὶ πάλιν ἐγὼ
πανηγυριστής. ἐγκαινίζων τὴν ἐμαυτοῦ σωτη-

είαν. τί οὖν φησιν. οὐχ ἡ πρώτη κυριακὴ τὸ ἐγκαίνιον ἦν. ἡ μετὰ τὴν ἱερὰν νύκτα καὶ δᾳδουχίαν. ἀλλὰ τῇ σήμερον τοῦτο δίδως ὦ φιλέορτε σύ, καὶ πολλὰς ἐπινοῶν φαιδρότητας. ἐκείνη, τὸ σωτήριον ἦν. αὕτη δὲ τῆς σωτηρίας γενέθλιον. κἀκείνη μὲν ἐστὶ μεθόριον τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως. αὕτη δὲ, καθαρῶς τῆς δευτέρας γενέσεως. ἵν᾽ ὥσπερ ἡ πρώτη κτίσις τὴν ἀρχὴν ἀπὸ κυριακῆς λαμβάνει, δῆλον δὲ ἀπὸ τῆς ταύτης ἑβδόμη τὸ σάββατον γίνεται κατάπαυσις οὖσα τῶν ἔργων, οὕτω καὶ ἡ δευτέρα πάλιν ἐκ τῆς αὐτῆς ἄρχηται. πρώτη οὖσα τῶν μετ᾽ αὐτὴν, καὶ ὀγδόας ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτῆς. ὑψηλῆς ὑψηλοτέρα. καὶ θαυμασίας θαυμασιωτέρα. πρὸς γὰρ τὴν ἄνω φέρει κατάστασιν. ἣν καὶ ὁ θεῖος σολομῶν αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ. διδόναι μερίδα τοῖς ἑπτὰ τῷ βίῳ τούτῳ νομοθετῶν. καί γε τοῖς ὀκτὼ, τῷ μέλλοντι ἐκ τῆς ἐνταῦθεν εὐπραγίας καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀποκαταστάσεως. ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας δαβὶδ τῇ αὐτῇ προσᾴδειν ἔοικε τοὺς περὶ τῆς ὀγδόης ψαλμούς. ὥσπερ καὶ τῇ τῶν ἐγκαινίων ἡμέρᾳ ταύτῃ ψαλμὸν ἕτερον. οἴκου τινὰ ἐγκαινισμὸν ὀνομάζων. ὅς τις ἐσμὲν ἡμεῖς. οἱ θεοῦ ναὸς εἶναί τε καὶ ἀκούειν ἠξιωμένοι καὶ γίνεσθαι. ἔχε τε

τῶν ἐγκαινίων τὸν λόγον. ἀλλ' ἐγκαινίζεσθε. καὶ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀπορρίψαντες, ἐν καινότητι ζωῆς πολιτεύεσθε πᾶσι χαλινὸν ἐπιθέντες ἐξ ὧν ὁ θάνατος. πάντα τὰ μέλη παιδαγωγήσαντες. πᾶσαν τὴν πονηρὰν τοῦ ξύλου βρῶσιν μισήσαντες. ἢ ἐμέσαντες καὶ διὰ τοῦτο μόνον μεμνημένοι τοῦ παλαιοῦ ἵνα φύγωμεν. ὡραῖος ἦν εἰς ὅρασιν καὶ καλὸς εἰς βρῶσιν, ὁ ἐμὲ θανατώσας καρπός. φύγωμεν τὰς εὐχροίας. εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς βλέπωμεν. μή σε νικησάτω κάλλους ἐπιθυμία μηδὲ συναρπασθῇς τοῖς βλεφάροις. εἰ δυνατὸν μέχρι καὶ παροράματος, ἵν' ἐὰν ἐνθυμηθείς. τὸ γλυκὺ δέλεαρ. τὸ τιμώμενον φάρμακον. πῶς γὰρ σώσει ῥᾳδίως ἡ ἀλλοτρία, ὃν ἀπώλεσεν ἡ ἰδία. μὴ γλυκανθήτω σοι φάρυγξ αὖ κατασύρεται πᾶν τὸ διδόμενον. καὶ πρὶν ληφθῆναι τιμώμενον, μηδὲ τὸ λαβεῖν ἀτιμάζεται. ἡ ὄσφρανσις ἐθήλυνέ σε, φεῦγε τὰς εὐωδίας. τῇ ἁφῇ κατεμαλακίσθης, ἀπόταξαι ταῖς λειότησι, καὶ ταῖς ἁπαλότησιν. ἡ ἀκοὴ παρέπεισε, θὲς θύραν τοῖς ἀπατηλοῖς λόγοις καὶ ὑδελοβρίοις. ἄνοιγε σὸν στόμα λόγῳ θεοῦ. ἵν' ἑλκύσῃς πνεῦμα. μὴ ἀσπάσῃς θάνατον. ὅταν τί σε δελεάζῃ τῶν ἀπειρημένων, μνήσθητι ὅστις ἧς καὶ ὅθεν ἀπόλωλας. ἐὰν μικρόν τι τοῦ λόγου παρεκτραπῇς,

πρὸς ἑαυτὸν ἐπανάγου. πρὶν παντελῶς ἐ-
ξωπεσεῖν. καὶ κατενεχθῆναι πρὸς θάνατον.
καὶ γενοῦ καινὸς ἀντὶ παλαιοῦ καὶ ψυχῆς
ἑόρταζε τὰ ἐγκαίνια. ὁ θυμὸς ἔστω σοι κατὰ
μόνου τοῦ ὄφεως δι' ὃν ἐξέπεσες. τὸ ἐπιθυμη-
τικὸν τετάσθω σοι πᾶν πρὸς θεὸν, μὴ πρὸς
ἄλλο τι τῶν ἐπιβούλων καὶ σφαλερῶν. ὁ λο-
γισμὸς, πᾶσιν ἐπιστατείτω. καὶ μὴ καθελ-
κέσθω τὸ κρεῖττον ὑπὸ τοῦ χείρονος. μὴ μισή-
σῃς σου τὸν ἀδελφὸν καὶ ταῦτα δωρεάν. ὑ-
πὲρ οὗ χριστὸς ἀπέθανε, καὶ σὸς ἀδελφὸς ἐγέ-
νετο θεὸς ὢν καὶ δεσπότης. μὴ φθονήσῃς τῷ
κατορθοῦντι, ὁ φθονηθεὶς. καὶ φθονεῖσθαι
πεισθεὶς καὶ διὰ τοῦτο κατενεχθείς. μὴ ἀτι-
μάσῃς δάκρυον ὁ πολλῶν ἄξια δακρύων
πεπονθὼς, εἶτα ἠλεημένος. μὴ ἀπώσῃ πένητα
ὁ πλουτήσας θεότητα. εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ μὴ πλου-
τήσῃς κατὰ τοῦ πένητος καὶ τοῦτο τὸ πολὺ τῶν
ἀκορέστων. μὴ ἀτιμάσῃς ξένον ὑπὲρ οὗ χριστὸς
ἐξενιτεύσεν, οὗ πάντες ἡμεῖς ξένοι καὶ πά-
ροικοι. μὴ ἀπεξενωθῇς τοῦ παραδείσου καθὼς τὸ
πρότερον. μετάδος τῷ δεομένῳ στέγης. σκέπης.
τροφῆς. ὁ τούτοις ἐντρυφῶν καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν.
μὴ ἀγαπήσῃς τὸν πλοῦτον. εἰ μὴ βοηθεῖ πένησιν.
ἄφες ὁ ἀφεθείς. ἐλέησον ὁ ἠλεημένος. κτῆσαι
τῷ φιλανθρώπῳ τὸ φιλάνθρωπον. ἕως καιρὸς, πᾶς

ὁ βίος ἐγκαινιζέσθω σοι· πᾶσα πολιτείας ὁ-
δός· αἱ ὑπὸ ζυγὸν, δότε τι καὶ θεῷ· προσείληφθε
γάρ· αἱ παρθένοι, τὸ πᾶν θεῷ· λέλυσθε γάρ· μὴ
γίνεσθε κλέπτριαι διὰ τῆς ἡδονῆς φυγοῦσαι τὴν
ἐλευθερίαν· ἐκ τοῦ συνοικεῖν οὐκ ἀνδράσι μὲν, ἀν-
δράσι δ᾽ ὅμως· οὐ δέχομαι κάμνην ἀεὶ τοῖς τῆς
ἡδονῆς ὑπομνήμασι· μισῶ καὶ τὴν δι᾽ ἁβρὸς
συνήθειαν· οἱ δυνάσται, φοβεῖσθε τὸν δυνατώτε-
ρον, οἱ τῶν ὑψηλῶν θρόνων τὸν ὑψηλότερον· μὴ
θαυμάσῃς μηδὲν, ὃ μὴ παραμένει· μὴ παρείδῃς
ὃ μένει· μὴ προσφιλίξῃς μηδὲν, ὃ διαῤῥέει κρα-
τούμενον· μὴ ζηλώσῃς τινὰ τῶν οὐ φθονουμένων ἀλ-
λὰ μισουμένων· μὴ ἐπαρθῇς μέγα ἵνα μὴ μεῖ-
ζον κατενεχθῇς· μὴ τῶν κακῶν φρόνει φαίνεσθαι
κρείττων λυποῦ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἡττώμενος·
μὴ γελάσῃς πτῶμα τοῦ πέλας· διάβαινε δὲ
ἀσφαλῶς ὅσῃ σοι δύναμις· ἀλλὰ καὶ δίδου χεῖρα
χαμαὶ κειμένῳ· μήτε ἀθυμῶν ἀπελπίσῃς εὐη-
μερίαν, μήτε πράττων καλῶς ἀθυμίαν· εἷς ἐ-
νιαυτὸς, τέσσαρας ὥρας φέρει· καὶ μία ῥοπὴ και-
ροῦ, πολλὰς πραγμάτων μεταβολάς, ἐπι-
κοπτέτω σοι, μέριμναν, ἡδονήν· λύπην δὲ, ἡ
κρείττων ἐλπίς· οὕτως ἐγκαινίζεται ἄνθρω-
πος· οὕτως τιμᾶται ἡ τῶν ἐγκαινίων ἡμέρα τοι-
αύτῃ τρυφῇ· τοιούτοις ἐδέσμασιν· οὐκ ὀφθήσῃ
φησὶ κενὸς ἐναντίον μου· ἀλλ᾽ εἴ τι καλὸν μετὰ

σεαυτοῦ φθορῶν. ναὶ δὴ ὤφθη τις καινὸς ζόφον ἑ-
τέρος. ὅλος ἠλλοιωμένος. τὰ ἀρχαῖα πα-
ρῆλθεν. ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. ταύτῃ
τῇ ἑορτῇ καρποφόρησον. τὴν καλὴν ἀλλοίω-
σιν ἀλλοιώθητι. καὶ μὴ δὴ οὕτω μέγα φωνήσῃς. ἀλ-
λὰ φθέγξαι τὸ τοῦ Δαβίδ. αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς
δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου. παρ' οὗ πᾶν ἀνθρώποις τὸ κατορθού-
μενον. οὐ βούλεταί σε ὁ λόγος ποτὲ ἐν ταυτῷ
μένειν. ἀλλ' ἀεικίνητον εἶναι. εὐκίνητον. πάντως
νεόκτιστον. ἂν ἁμαρτάνῃς, ἐπιστρέφοντα. εἰ κα-
τορθοῖς, ἐπιτείνοντα. χθὲς πίστιν εἶχες τὴν τῶν
καιρῶν, σήμερον τὴν τοῦ θεοῦ γνώριζον. μέχρι
τίνος ἐπ' ἀμφοτέραις χωλανεῖς ταῖς ἰγνύαις.
μέχρι τίνος οἰκονομήσεις. καὶ οἰκοδομῆσαί πο-
τε προθυμήθητι. χθὲς δὲ δοκεῖν τις ἐτίμα σε.
σήμερον τὸ εἶναι προτίμησον. μέχρι ποῦ τὰ
ἐνύπνια. καὶ ἡ ἀλήθειά ποτε παραδεχθήτω σοι.
χθὲς ἦσθα θεατρικός. σήμερον φάνηθι θεωρητι-
κός. χθὲς λοίδορος. ἰταμός. σήμερον εὔφημος
ἥμερος. χθὲς κωμαστής, σήμερον σωφρονιστής. σή-
μερον οἰνοπότης, αὔριον ὑδροπότης. σήμερον
κατὰ πασσάλων τῶν κλινῶν ἐλεφαντίνων καὶ
τὰ πρῶτα μύρα χριόμενος. αὔριον χαμεύνης
καὶ ἄρρυπος. ἀντὶ γελοιαστοῦ σύννους. ἀντὶ καλ-
λωπιστοῦ, δυσείμων. ἀντὶ γαύρου καὶ ἀλαζό-
νος εὐτελὴς τὸ φαινόμενον. ἀντὶ χρυσοφόρου,

στενόχωρος. κάτω νεύων, ἀντὶ ὑψαύχενος. εἰ
καὶ οὕτω διανοῇ, καὶ οὕτω ζῇς, ἔσται σοι ὁ οὐρανὸς
καινὸς, καὶ ἡ γῆ καινή, τά τε ἄλλα καὶ τὸν τούτων
λόγον καταλαμβάνοντι. ἀλλ' ἀπὸ τούτων μὲν ἤδη. καὶ
τῷ καιρῷ τὰ εἰκότα συνεορτάζοντες. πάντα
γὰρ εἰς καλὸν τῇ πανηγύρει συντρέχει καὶ συνα-
γάλλεται. ἴδε μοι οἷα τὰ ὁρώμενα. ἡ βασίλισσα
τῶν ὡρῶν, τῇ βασιλίδι τῶν ἡμερῶν πομπεύει καὶ
δωροφορεῖ παρ' ἑαυτῆς, πᾶν ὅ τι κάλλιστον καὶ
τερπνότατον. νῦν οὐρανὸς διαυγέστερος. νῦν ἥ-
λιος ὑψηλότερος καὶ χρυσοειδέστερος. νῦν σε-
λήνης κύκλος φανότερος. καὶ ἀστέρων χορὸς κα-
θαρώτερος. νῦν αἰγιαλοῖς μὲν κύματα σπέν-
δεται. ἡλίῳ δὲ, νέφος. ἀέρι δὲ, ἄνεμοι. γῆ δὲ, φυτοῖς.
φυτὰ δὲ, ὄψεσι. νῦν πηγαὶ διαυγέστερον νά-
ουσι. νῦν δὲ ποταμοὶ δαψιλέστερον τῶν χειμερί-
ων δεσμῶν λυθέντες. καὶ λειμὼν εὐωδεῖ. καὶ φυ-
τὸν βρύει. καὶ κείρεται πόα. καὶ ἄρνες ἐπισκιρτῶσι
χλοηραῖς ταῖς ἀρούραις. ἄρτι μὲν ναῦς ἐκ λι-
μένων ἀνάγεται σὺν κελεύσμασι. καὶ τούτοις
ὡς τὰ πολλὰ φιλοθέοις. καὶ τῷ ἱστίῳ πτεροῦται.
καὶ περισκιρτᾷ δελφὶς ἀναφυσῶν ὡς ἥδιστον καὶ
ἀναπεμπόμενος. καὶ παραπέμπει πλωτῆρας
σὺν εὐθυμίᾳ. ἄρτι δὲ γεωργὸς ἄροτρον πήγνυ-
ται ἄνω βλέπων. καὶ τὸν καρποδότην ἐπικα-
λούμενος. καὶ ὑπὸ ζυγὸν ἄγει βοῦν ἀροτῆρα. καὶ

τέμνει γλυκεῖαν αὔλακα· καὶ ταῖς ἐλπίσιν εὐ-
φραίνεται. ἄρτι δὲ ποιμὴν καὶ βουκόλος ἁρμό-
ζονται σύριγγας· καὶ νόμιον ἐμπνέουσι μέλος·
καὶ φυτοῖς καὶ πέτραις ἐνεαρίζουσιν. ἄρτι δὲ φυ-
τὸν φυτουργὸς θεραπεύει· καὶ ἰξευτὴς καλάμους
οἰκοδομεῖ· καὶ ὑποβλέπεται πτόρθους· καὶ περιεργά-
ζεται πτερὸν ὄρνιθος· καὶ ἁλιεὺς βυθοὺς διορᾷ· καὶ
δίκτυον ἀνακαθαίρει· καὶ πέτρας ὑπερκα-
θέζεται. ἄρτι μὲν ἡ φιλεργὸς μέλισσα, τὸ πτε-
ρὸν ἑλκύσασα· καὶ τῶν σίμβλων ἀπαναστᾶσα,
τὴν ἑαυτῆς σοφίαν ἐπιδείκνυται· καὶ λειμῶνας
ἐφίπταται· καὶ συλᾷ τὰ ἄνθη· καὶ ἡ μὲν πονεῖ τὰ
κηρία ταῖς ἑξαγώνοις καὶ ἀντιθέτοις σύριγξιν ὑ-
φαίνουσα καὶ ταῖς εὐθείαις τῶν γωνίαις ἐπαλλάττου-
σα· ἔργον ὁμοῦ κάλλους καὶ ἀσφαλείας· ἡ δὲ,
μέλι ταῖς ἀποθήκαις ἐναποτίθεται καὶ γεωρ-
γεῖ τῷ ξενίζοντι, καρπὸν γλυκὺν καὶ ἀνήρο-
τον· ὡς ὄφελόν γε καὶ ἡμεῖς ὁ Χριστοῦ μελισσὼν
καὶ τοιοῦτο λαβόντες σοφίας καὶ φιλοπονίας
ὑπόδειγμα. ἄρτι δὲ καλιὰν ὄρνις πήγνυται
καὶ ὁ μὲν, ἐπανέρχεται· ὁ δὲ, εἰσοικίζεται· ὁ δὲ, περιί-
πταται· καὶ καταφωνεῖ τὸ ἄλσος· καὶ περιλαλεῖ
τὸν ἄνθρωπον. πάντα θεὸν ὑμνεῖ καὶ δοξάζει φωναῖς
ἀλαλήτοις· ὑπὲρ πάντων γὰρ εὐχαριστεῖται δι' ἐμοῦ
θεός· καὶ οὕτως ὁ ἐκείνων ὕμνος, ἡμέτερος γίνε-
ται. παρ' ὧν ἐγὼ τὸ ὑμνεῖν λαμβάνω. νῦν μὲν

γελᾶ πᾶν ζώων γένος· καὶ πᾶσαν αἴσθησιν ἑστιώμεθα· νῦν δὲ ὑψαύχην ἵππος καὶ ἀγέρωχος τοῖς οἴκοις δυσχεραίνων καὶ τὰ δεσμὰ τυραννήσας, κροαίνει κατὰ πεδίων· καὶ ποταμοῖς ὡραΐζεται· τί τἄλλα· νῦν μάρτυρες αἰθριάζουσι καὶ πομπεύουσι· καὶ λαμπροῖς τοῖς βήμασι συγκαλοῦσι λαὸν φιλόχριστον· καὶ τῶν ἄθλων δημοσιεύουσι· τοῦτ' εἷς ἐστι καὶ ὁ ἐμὸς στεφανίτης· ἐμὸς γοῦν εἰ καὶ μὴ παρ' ἐμοί· πιπτέτω φθόνος· εἰδόσι λέγω· Μάμας ὁ περιβόητος καὶ ποιμὴν καὶ μάρτυς· ὁ πρότερον μὲν τὰς ἐλάφους ἀμέλγων κατεπειγομένας ἀλλήλων· ἵνα ξένῳ γάλακτι τραφῇ δίκαιος· νῦν δὲ ποιμαίνων λαὸν μητροπόλεως· καὶ τὸ ἔαρ ἐγκαινίζων σήμερον ταῖς πολλαῖς χιλιάσι τῶν πανταχόθεν ἐπειγομένων· διάφορόν τι ἀρετῆς κάλλεσι καὶ ποιμέσιν ἄξιον καὶ λόγοις ἐπινικίοις· ἔτι δὲ συντομώτερον εἰπεῖν· νῦν ἔαρ κοσμικόν· ἔαρ πνευματικόν· ἔαρ ψυχαῖς· ἔαρ σώμασιν· ἔαρ ὁρώμενον· ἔαρ ἀόρατον· οὗ κἀκεῖθεν μεταλάβοιμεν ἐνταῦθα καλῶς ἀμειφθέντες· καὶ καινοὶ πρὸς τὸν καινὸν βίον παραπεμφθείημεν· ἐν χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ πᾶσα δόξα τιμή, καὶ κράτος σὺν ἁγίῳ πνεύματι, εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς ἀμήν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΙΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΚΑΙΣΑΡΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ.

ἐ

Μελλεν ἄρα πολλὰς ἡμῖν ὑποθέσεις τῶν λόγων ἀεὶ προτιθεὶς ὁ μέγας Βασίλειος. (καὶ γὰρ ἐφιλοτιμεῖτο τοῖς ἐμοῖς λόγοις ὡς οὔπω τοῖς ἑαυτοῦ τῶν πάντων οὐδείς) ἑαυτὸν νῦν προθήσειν ὑπόθεσιν ἀγώνων μεγίστην, τοῖς περὶ λόγους ἐσπουδακόσιν. οἶμαι γὰρ εἴ τις τῆς ἐν λόγοις δυνάμεως πεῖραν ποιούμενος, ἔπειτα πρὸς μέτρον κρῖναι ταύτην θελήσειε, μίαν ἐκ πασῶν ὑπόθεσιν προστησάμενος, καθάπερ οἱ ζωγράφοι τὰ ἀρχέτυπα πίνακας, ταύτην ἂν ὑφελὼν μόνην, ὡς λόγου κρείττονα, τῶν ἄλλων ἑλέσθαι τὴν πρώτην. τοσοῦτον ἔργον ἡ τοῦ ἀνδρὸς εὐφημία. μὴ ὅτι γε ἡμῖν τοῖς πάλαι πᾶν τὸ φιλότιμον καταλύσασιν, ἀλλὰ καὶ οἷς βίος ἐστὶν ὁ λόγος. ἐν τοῦτο ἐσπουδακόσι καὶ μόνον, ταῖς τοιαύταις ἐνευδοκιμεῖν ὑποθέσεσιν. ἔχω μὲν οὕτω περὶ τούτων καὶ ὡς ἐμαυτὸν πείθω, λίαν ὀρθῶς, οὐκ οἶδα δὲ εἰς ὅ, τι ἂν ἄλλο χρησαίμην τοῖς λό-

τοις, μὴ νῦν χρησάμενος. ἢ ὅ, τι ποτ᾽ ἄλλο
μᾶλλον ἢ ἐμαυτῷ χαρισαίμην, ἢ τοῖς ἀρετῆς
ἐπαινέταις, ἢ τοῖς λόγοις αὐτοῖς, ἢ τὸν ἄν-
δρα τοῦτον θαυμάζοντας. ἐμοί τε γὰρ ἔσται τοῦτο
χρέος ἱκανῶς ἀφωσιωμένον. χρέος δ᾽ εἴπερ
ἄλλό τι τοῖς ἀγαθοῖς τά, τε ἄλλα, καὶ περὶ
τὸν λόγον, ὁ λόγος. ἐκείνοις θ᾽ ἅμα μεθ᾽ ἡδονῆς γέ-
νοιτο. καὶ ἅμα παράκλησις, εἰς ἀρετὴν ὁ λό-
γος. ὧν γὰρ τοὺς ἐπαίνους οἶδα, τούτων σα-
φῶς καὶ τὰς ἐπιδόσεις. ἐπ᾽ οὐδενὸς οὖν τῶν
ἁπάντων οὐκ ἔστιν ἐφ᾽ ὅτῳ οὐχὶ τῶν ἁπάν-
των. τοῖς τε λόγοις αὐτοῖς ἀμφοτέρωθεν ἂν
ἔχοι τὸ πρᾶγμα καλῶς. εἰ μὲν ἐγγὺς ἔλθοι τῆς
ἀξίας, τὴν ἑαυτῶν ἐπιδεδειγμένοις δύνα-
μιν. εἰ δὲ πλεῖστον ἀπολειφθείεν, ὃ πᾶσι παθεῖν
ἀνάγκη τοῖς ἐκεῖνον ἐγκωμιάζουσιν, ἔργῳ δὲ
δηλωκόσι τὴν ἧτταν. καὶ τὸ, κρεῖττον ἢ κατὰ
λόγου δύναμιν, εἶναι τὸν εὐφημούμενον.
Ἃ μὲν οὖν πεποίηκέ μοι τὸν λόγον, καὶ δι᾽ ἃ
τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐνεστησάμην, ταῦτά ἐστιν.
εἰ δὲ τοσοῦτον ἀπήντηκα τοῦ καιροῦ δεύτερος,
καὶ μετὰ τοσούτους ἐπαινέτας, ἰδίᾳ τε καὶ
δημοσίᾳ τὰ ἐκείνου σεμνύναντας, μηδεὶς θαυ-
μαζέτω. ἀλλὰ συγγινωσκέτω μὲν ἡ θεία
ψυχή. καὶ πάντ᾽ ἐμοὶ σεβασμία καὶ νῦν καὶ
πρότερον. πάντως δὲ ὡς ζῶν ἡμῖν ὢν ἐπη-

νώρθου πολλὰ τῶν ἐμῶν, ὁρῶ τὰς φιλίας καὶ νόμῳ κρείττονι. (οὐ γὰρ αἰσχύνομαι τοῦτο λέγειν ὅτι καὶ πᾶσι νόμος ἐστὶν ἀρετῆς.) οὔπω καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς γενόμενος, συγγνώμων ἔσται τοῖς ἡμετέροις. συγγνωσκέτωσαν δὲ καὶ ὑμῶν ὅσοι θερμότεροι τοῦ ἀνδρὸς ἐπαινέται. εἴπερ τίς ἐστιν ἄλλου θερμότερος. ἀλλὰ μὴ τοῦτο μόνον πάντες ὁμότιμοι τὴν τοῦ ἀνδρὸς εὐφημίαν. οὐ γὰρ ὀλιγωρίᾳ τοῦ εἰκὸς ἐνελείπομεν. μή ποτε τοσοῦτον ἀμελήσαιμεν. ἢ ἀρετῆς, ἢ τοῦ φιλικοῦ καθήκοντος. οὐ δὲ τῷ νομίζειν ἄλλοις μᾶλλον ἡμῶν προσήκειν τὸν ἔπαινον. ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὤκνουν τὸν λόγον. (εἰρήσεται γὰρ τἀληθές,) ὥσπερ οἱ τοῖς ἱεροῖς προσιόντες. πρὶν καθαρθῆναι καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν. ἔπειτα οὐκ ἀγνοοῦντας μὲν, ὑπομνήσω δ' οὖν ὅμως, ὧν μεταξὺ περὶ τὸν ἀληθῆ λόγον ἠσχολήμεθα κινδυνεύοντα. καλῶς βιασθέντες καὶ κατὰ θεὸν ἴσως ἐκδημοι γεγονότες. καὶ οὐδ' ἀπὸ γνώμης ἐκείνῳ τῷ γενναίῳ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστῇ. καὶ μηδὲν ἕτερον ἀναπνεύσαντε, ὅτι μὴ λόγον εὐσεβῆ καὶ κόσμου παντὸς σωτήριον, τὰ γὰρ τοῦ σώματος, ἴσως οὐδὲ θαῤῥῆσαι χρὴ λέγειν ἀνδρὶ γενναίῳ καὶ ὑπὲρ τὸ σῶμα. πρὶν ἐνθένδε μεταναστῆναι. καὶ μηδὲν ἀξιοῦντι τῶν τῆς ψυχῆς καλῶν ὑπὸ

λων, ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ παραβλάπτεσθαι. τὰ
μὲν δὴ τῆς ἀργολογίας, ἐνταῦθα κείσθω. καὶ
γοῦν οὐδὲ μακροτέρας οἶμαι ταύτης δεήσειν
ἡμῖν πρὸς ἐκεῖνόν γε ἀξιούμενος καὶ τοὺς εἰ/
δότας ἀκριβῶς τὰ ἡμέτερα. ἤδη δὲ πρὸς αὐ
τὴν ἡμῖν ἰτέον τὴν εὐφημίαν. αὐτὸν προ/
στησαμένοις τοῦ λόγου τὸν ἐκείνου θεόν. μὴ κα
θυβρίσαι τὸν ἄνδρα τοῖς ἐγκωμίοις. μηδὲ πο
λὺ δεύτερον τῶν ἄλλων ἐλθεῖν. κἂν ἐκείνου
πάντες ἴσον ἀπολειπώμεθα. καθάπερ οὐρα
νοῦ καὶ ἡλιακῆς ἀκτῖνος, οἱ πρὸς αὐτὰ βλέ/
ποντες. Εἰ μὲν οὖν ἑώρων αὐτὸν γένει καὶ τοῖς
ἐκ γένους φιλοτιμούμενον, ἤ τινι τῶν μικρῶν
ὅλως καὶ οἷς οἱ χαμαὶ βλέποντες, ἄλλος
ἂν ἡρώων ὤφθη κατάλογος. ὅσα τῶν ὑπὲρ
ἐκεῖνον τοῖς χρόνοις, ἐκείνῳ συνεισενεγκεῖν
εἴχομεν. καὶ οὐδ᾽ ἂν ταῖς ἱστορίαις παρήκα
μεν ἔχειν τι πλέον ἡμῶν. ἐκεῖνό γε πλέ/
ον ἔχοντες πάντως, τὸ μὴ πλάσμασι μηδὲ
μύθοις, αὐτοῖς δὲ τοῖς πράγμασι καλλωπί
ζεσθαι. καὶ ὧν πολλοὶ μάρτυρες. πολλὰ μὲν
γὰρ ὁ πόντος ἡμῖν ἐκ τοῦ πατρὸς προβάλ
λει τὰ διηγήματα. καὶ οὐδενὸς ἐλάττω τῶν
πάλαι περὶ αὐτὸν θαυμάτων, ὧν πλήρης
πᾶσα συγγραφή τε καὶ ποίησις. πολλὰ δὲ
τὸ ἐμὸν ἔδαφος τουτὶ οἱ σεμνοὶ Καππαδό/

καὶ τὸ μηδὲν ἧττον κουροτρόφον ἢ εὔιππον. ὅθεν τῷ πατρῴῳ γένει τὸ μητρῷον ἡμεῖς ἀντανίσχομεν. στρατηγίαι τε καὶ δημαγωγίαι καὶ κράτος ἐν βασιλείοις αὐλαῖς, ἔτι δὲ περιουσίαι καὶ θρόνων ὕψη, καὶ τιμαὶ δημόσιαι, καὶ λόγων λαμπρότητες, τίνων ἢ πλείους ἢ μείζους. ὧν ἡμῖν εἰ βουλομένοις εἰπεῖν ἐξῆν, οὐδὲν ἂν ἦσαν οἱ πελοπίδαι καὶ κεκροπίδαι. καὶ οἱ ἀλκμαιώνες. αἰακίδαι τε καὶ ἡρακλεῖδαι. καὶ ὧν οὐδὲν ὑψηλότερον. οἳ τινὸς ἐκ τῶν οἰκείων φανερῶς εἰπεῖν οὐκ ἔχοντες, ἐπὶ τὸ ἀφανὲς καταφεύγουσι. δαίμονάς τινας καὶ θεοὺς καὶ μύθους τοῖς προγόνοις ἐπιφημίζοντες. ὧν τὸ σεμνότατον ἀπιστία. καὶ ὕβρεις πιστευομένων. ἐπειδὴ δὲ περὶ ἀνδρὸς ἡμῖν ὁ λόγος, κατ' ἄνδρα κρίνεσθαι τὴν εὐγένειαν ἀξιοῦντος, καὶ μὴ τὰς μὲν μορφὰς καὶ τὰς χρόας ἐξ ἑαυτῶν δοκιμάζεσθαι καὶ τῶν ἵππων τοὺς εὐγενεστάτους ἢ ἀτιμοτάτους, ἡμᾶς δὲ ζωγραφεῖσθαι τοῖς ἔξωθεν, ἓν ἢ δύο τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑπαρχόντων αὐτῷ, καὶ ταῦτα οἰκεῖα τῷ ἐκείνου βίῳ καὶ οἷς ἂν μάλιστα ἥσθη λεγομένοις εἰπὼν, ἐπ' αὐτὸν ἤδη τρέψομαι. ἄλλου μὲν γὰρ ἄλλο τι γνώρισμα ἢ διήγημα. καὶ γένους καὶ καθ' ἕκαστον ἢ μικρὸν ἢ μεῖζον. καθάπερ τις κλῆρος

παιδος, ἢ πόῤῥωθεν ἢ ἐγγύθεν ἠρτημένος κατέπεισιν εἰς τοὺς ὕστερον. τούτῳ δὲ γένοιτ' ἂν ἀμφοτέροιν τὸ εὐσεβὲς ἐπίσημον, δηλώσει δὲ νῦν ὁ λόγος. διωγμὸς ἦν. καὶ διωγμῶν ὁ φρικωδέστατός τε καὶ βαρύτατος. εἰδόσι λέγω τὸν μαξιμίνου. ὃς πολλοῖς τοῖς ἐγγύθεν γενομένοις ἐπιφυεὶς, πάντας φιλανθρώπους ἀπέδειξε. θράσει τε πολλῷ ῥέων. καὶ φιλονεικῶν τὸ τῆς ἀσεβείας κράτος ἀναδήσασθαι. τοῦτον πολλοὶ μὲν ὑπέρεχον τῶν ἡμετέρων ἀγωνιστῶν. καὶ μέχρι θανάτου διηγωνισμένοι. καὶ πρὸ θανάτου μικρόν. τοσοῦτον ἀπολειφθέντες, ὅσον ἐπιβιῶναι τῇ νίκῃ καὶ μὴ συναπελθεῖν τοῖς παλαίσμασιν. ἀλλ' ὑπολειφθῆναι τοῖς ἄλλοις. ἀλεῖπται τῆς ἀρετῆς. ζῶντες μάρτυρες. ἔμπνοοι στῆλαι. σιγῶντα κηρύγματα. ὧν πολλοῖς δὲ τοῖς ἀριθμουμένοις, καὶ οἱ πρὸς πατρὸς τούτῳ πατέρες. οἷς πᾶσαν ἀσκήσασιν εὐσεβείας ὁδὸν, καλὴν ἐπήνεγκεν ὁ καιρὸς ἐκεῖνος τὴν κορωνίδα. παρασκευῆς μὲν γὰρ οὕτως εἶχον καὶ γνώμης, ὡς πάντα ῥᾳδίως οἴσοντες, ἐξ ὧν στεφανοῖ χριστὸς τοὺς τὴν ἐκείνου μιμησαμένους ὑπὲρ ἡμῶν ἄθλησιν. ἐπεὶ δὲ νόμιμον αὐτοῖς ἔδει καὶ τὸν ἀγῶνα γενέσθαι, νόμος δὲ μαρτυρίας μήτε ἐθελοντὰς πρὸς τὸν ἀγῶνα χωρεῖν

φειδοῖ τῶν διωκόντων καὶ τῶν ἀσθενεστέρων,
μή τι παρόντας ἀναδύεσθαι. τὸ μὲν γὰρ, θρά-
σους. τὸ δὲ ἀνανδρίας ἐστί. καὶ τούτῳ τιμῶν-
τες ἐκεῖνοι τὸν νομοθέτην, τί μὴ χανδάνονται.
μᾶλλον δὲ πρός τί φέρονται παρὰ τῆς
πάντα τὰ ἐκείνων ἀγούσης προνοίας. ἐπί
τινα τῶν ποντικῶν ὀρῶν λόχμην, πολλαὶ δ' αὗ-
ται παρ' αὐτοῖς εἰσι καὶ βαθεῖαι. καὶ ἐπὶ
πλεῖστον διήκουσαι, καταφεύγουσι λίαν ὀ-
λίγοις χρώμενοι καὶ τῆς φυγῆς συνερ-
γοῖς. καὶ τῆς τροφῆς ὑπηρέταις. ἄλλοι μὲν
οὖν θαυμαζέτωσαν τὸ τοῦ χρόνου μῆκος. καὶ
γὰρ ἐπὶ πλεῖστον αὐτοῖς ὥς φασι τὸ τῆς φυ-
γῆς παρετάθη. ἔτος που ἕβδομον. καὶ μι-
κρόν τι πρός. τό, τε τῆς διαίτης σώμασιν εὖ γε-
γονόσι, στενόν τε καὶ παρηλλαγμένον ὡς τὸ
εἰκός. καὶ τὸ ὑπαιθρίοις κρυμοῖς καὶ θάλπε-
σι καὶ ὄμβροις ταλαιπωρεῖν. ἥ τε ἄφιλος ἐ-
ρημία, καὶ τὸ ἀκοινώνητόν τε καὶ ἄμικτον,
ὅσον εἰς ἀκακοπάθειαν τοῖς ὑπὸ πολλῶν
δορυφορουμένοις. καὶ τιμωμένοις. ἐγὼ δὲ
ὃ τούτων μεῖζόν ἐστι καὶ παραδοξότερον,
λέξων ἔρχομαι. ἀπιστήσει δ' οὐδείς. ἢ ὅς τις
οὐδὲν μέγα οἴεται τοὺς ὑπὲρ χριστοῦ διω-
γμοὺς καὶ κινδύνους. κακῶς γινώσκων καὶ
λίαν ἐπικινδύνως. ἐπόθησάν τι καὶ τῶν

πρὸς ἡδονὴν οἱ γεννάδαι· τῷ χρόνῳ κάμνοντες καὶ τῶν ἀναγκαίων ὄντες διακορεῖς· καὶ τὰ μὲν τοῦ Ἰσραὴλ οὐκ ἐφθέγξαντο· οὐ γὰρ ἦσαν γογγυσταὶ καθ' ἐκείνους ἐν τῇ ἐρήμῳ ταλαιπωροῦντας μετὰ τὴν ἐξ αἰγύπτου φυγήν· ὡς ἄρα βελτίων αἴγυπτος αὐτοῖς εἴη τῆς ἐρημίας· πολλὴν τῶν λεβήτων καὶ κρεῶν χορηγοῦσα τὴν ἀφθονίαν· τῶν τε ἄλλων ὅσα ἐκεῖσε ἀπέλιπον· ἡ γὰρ πλινθεία καὶ ὁ πηλὸς οὐδὲν ἦν αὐτοῖς τό γε διὰ τὴν ἄνοιαν· ἀλλὰ δὲ ὡς εὐσεβέστερα, καὶ πιστότερα· τί γάρ ἐστιν ἔλεγχον τῶν ἀπίστων· εἰ ὁ τῶν θαυμασίων θεὸς, ὁ θρέψας πλουσίως ἐν ἐρήμῳ ξένον λαὸν, καὶ φυγάδα, ὥς τε καὶ ἄρτον ὀμβρῆσαι, καὶ βλύσαι ὄρνιθας, τρέφων οὐ τοῖς ἀναγκαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς περιττοῖς, εἰ ὁ τεμὼν θάλασσαν καὶ στήσας ἥλιον, καὶ ποταμὸν ἀνακόψας, καὶ τἆλλα δὴ ὑπειπόντες ὅσα πεποίηκε (φιλεῖ γὰρ ἐν τοῖς τοιούτοις φιλιστορεῖν ἡ ψυχὴ καὶ πολλοῖς θαύμασιν ἀνυμνεῖν τὸν θεὸν) οὗτος, ἐπῆγον, καὶ ἡμᾶς θρέψειε σήμερον τοῖς τῆς τρυφῆς· τοὺς εὐσεβείας ἀγωνιστάς· πολλοὶ μὲν θῆρες τὰς τῶν πλουσίων διαφυγόντες τραπέζας, ἄπερ ἦν πέρ τε καὶ ἡμῖν, τοῖς ὄρεσι τούτοις ἐμφωλεύουσι· πολλοὶ δὲ ὄρνιθες τῶν ἐδωδίμων, τοὺς

ποθοῦντας ἡμᾶς ὑπὲρ ἅπαντα. ὧν τί μὲν
θηράσιμον τοῖς θελήσασι μόνον. ταῦτ' ἔλε-
γον. καὶ ἡ θήρα παρῆν. ὅλον αὐτόματον.
ἀπραγμάτευτος πανδαισία ἔλαφοι τῶν
λόφων ποθὲν ὑπερφανέντες ἀθρόως. ὡς μὲν
εὐμεγέθεις. ὡς δὲ πίονες. ὡς δὲ πρόθυμοι πρὸς
σφαγήν. μονονουχὶ καὶ τοῦτ' εἰκάζειν. ἦν ὅ-
τι μὴ τάχιον ἐκλήθησαν ἐδυσχέραινον. οἱ μὲν
εἷλκον τοῖς νεύμασιν. οἱ δὲ ἤγοντο. τίνος διώ-
κοντος ἢ συναναγκάζοντος. οὐδενός. τίνων
ἱππέων. ποίων κυνῶν. τίνος ὑλακῆς ἢ κραυ-
γῆς. ἢ νέων προκαταλαβόντων τὰς διεξό-
δους τῆς θήρας. νόμοις εὐχῆς δέσμιοι καὶ δι-
καίας αἰτήσεως. τίς ἔγνω τοιοῦτον θήραμα
τῶν νῦν ἢ τῶν πώποτε. ὢ τοῦ θαύματος. αὐ-
τοὶ τοῦ θηράματος ἦσαν ταμίαι. ὅσον φί-
λον εἴχετο θελήσασι μόνον. ὅσον περιττὸν
ἀπεπέμφθη ταῖς λόχμαις εἰς δευτέραν
τράπεζαν. οἱ ὀψοποιοὶ ῥᾴδιοι. τὸ δεῖπνον εὐ-
πρεπές. οἱ δαιτυμόνες εὐχάριστοι. προοίμι-
ον ἔχοντες ἤδη τῶν ἐλπιζομένων, τὸ παι-
ρὸν θαῦμα. ἐξ οὗ καὶ πρὸς τὴν ἄθλησιν ὑπὲρ
ἧς ταῦτα ἦν αὖθις, ἐγίνοντο προθυμότε-
ροι. τοιαῦτα τὰ ἐμὰ διηγήματα. σὺ δέ μοι
λέγε τοὺς ἐλαφηβόλους σου. καὶ τοὺς ὠρίω-
νας, καὶ τοὺς ἀκταίωνας. τοὺς κακοδαίμο-

ναῖς θηρευταῖς, ὁ ἐμὸς διώκτης. ὁ τοὺς μυ-
θικοὺς θαυμάζων. καὶ τὴν ἀντιδοθεῖσαν ἔλαφον
τῆς παρθένου. εἴ τι τοιοῦτον εἰς φιλοτιμίαν
ἔστι σοι. κἂν δῶμεν μῦθον εἶναι τὸ ἱστορούμε-
νον. ὡς τά γε ἐξῆς τοῦ λόγου. καὶ λίαν αἰ-
σχρά. τί γὰρ ὄφελος τῆς ἀντιδόσεως, εἰ σώ-
ζει παρθένον, ἵνα ξενοκτονεῖν διδαχθῇ. ἀπαν-
θρωπίαν μαθοῦσα φιλανθρωπίας ἀντίδοσιν.
τοῦτο μὲν οὖν τοσοῦτον ἐκ πολλῶν ἕν. καὶ
ἀντὶ πολλῶν ὡς ἐμὸς λόγος. καὶ τοῦτο δῆλ-
ον οὐχ ἵν' ἐκείνῳ προσθῶ τι τῆς εὐδοξίας.
οὔτε γὰρ θάλασσα δεῖται τῶν εἰσρεόντων
εἰς αὐτὴν ποταμῶν, κἂν εἰσρέωσιν ὅτι πλεῖ-
στοι καὶ μέγιστοι, οὔτε τῶν εἰσφερόντων τι πρὸς
εὐφημίαν, ὁ νῦν ἐπαινούμενος. ἀλλ' ἵν' ἐνδεί-
ξαιμι, οἵων αὐτῷ τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑπαρ-
χόντων, καὶ πρὸς ὃ παράδειγμα βλέπων
ὅσον ὑπερηκόντισεν. εἰ γὰρ μέγα τοῖς ἄλλοις τὸ
προσλαβεῖν τι παρὰ τῶν ἄνωθεν εἰς φιλοτι-
μίαν, μεῖζον ἐκείνῳ τὸ προσθεῖναι τοῖς ἄνω
παρ' ἑαυτοῦ καθάπερ ῥεύματος ἀνατρέχοντος.
τῆς δὲ τῶν πατέρων συζυγίας, οὐχ ἧττον κατὰ τὸ τῆς
ἀρετῆς ὁμότιμον ἢ καὶ τὰ σώματα, πολ-
λὰ μὲν καὶ ἄλλα γνωρίσματα. πτωχο-
τροφίαι. ξενοδοχίαι. ψυχῆς κάθαρσις ἐξ ἐγ-
κρατείας. ἀπόμοιρα κτήσεως θεῷ καθιερω-

κείσης· πρᾶγμα οὔπω τότε πολλοῖς σπουδαζόμενον· ὥσπερ νῦν αὐξηθέντες καὶ τιμηθέντες ἐκ τῶν πρώτων ὑποδειγμάτων. τά τε ἄλλα ὅσα πόντῳ καὶ καππαδόκαις μεμερισμένοις, ἤρκεσε πολλῶν πληροῦν ἀκοάς. ἐμοὶ δὲ μέγιστον δοκεῖ καὶ περιφανέστατον ἡ εὐτεκνία. τοὺς γὰρ αὐτοὺς πολυπαίδας καὶ καλλιπαίδας, μῦθοι μὲν ἴσως ἔχουσιν ἡμῖν· τούτους δὲ ἡ πεῖρα παρέστησε. τοιούτους μὲν αὐτοὺς γεγονότας, ὥστε εἰ καὶ μὴ τοιούτων ἦσαν πατέρες ἑαυτοῖς εἰς εὐδοξίαν ἀρκεῖν. τοιούτων δὲ πεφηνότας πατέρας, ὥστε εἰ καὶ μὴ αὐτοὶ τοσοῦτον ἦσαν εἰς ἀρετὴν, πάντας ὑπεραίρειν τῇ εὐτεκνίᾳ. ἕνα μὲν γὰρ ἢ δύο γενέσθαι τῶν ἐπαινουμένων, κἂν τῇ φύσει δοίη τις. ἡ δὲ διὰ πάντων ἀκρότης, σαφὲς τῶν ἀγαγόντων ἐγκώμιον. δηλοῖ δὲ ὁ μακαριστὸς τῶν ἱερέων καὶ τῶν παρθένων ἀριθμός. καὶ τῶν ἐν γάμῳ, μηδὲν τῇ συζυγίᾳ βλαβῆναι βιασαμένων, πρὸς τὴν ἴσην τῆς ἀρετῆς εὐδοκίμησιν. ἀλλὰ βίων αἱρέσεις μᾶλλον, ἢ πολιτείας ταῦτα ποιησαμένων. τίς οὐκ οἶδε τὸν τούτου πατέρα βασίλειον. τὸ μέγα παρὰ πᾶσιν ὄνομα. ὃς πατρικῆς εὐχῆς ἔτυχεν (ἵνα μὴ λέγω μόνος) εἴπερ τις ἀνθρώπων. πάντας γὰρ κρατῶν ἀρετῇ, παρὰ τοῦ παιδὸς κωλύεται μόνου τὸ

πρωτεῖον ἔχειν. τίς ἐμμελίαν τὴν ὅπερ ἐγένετο προκληθεῖσαν. ἢ γινομένην ὃ προσεκλήθη. τὴν τῆς ἐμμελείας ὄντως φερώνυμον. ἣ τοσοῦτον ἐν γυναιξὶν ὤφθη, εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ὅπερ ἐν ἀνδράσιν ἐκεῖνος, ὥστ᾽ εἴπερ ἔδει δουλεύσοντα πάντως τῇ φύσει τὸν νῦν εὐφημούμενον ἀνθρώποις δοθῆναι, ὥσπερ ἕνα τῶν παλαιῶν πάλαι παρὰ θεοῦ δεδομένων εἰς κοινὸν ὄφελος, μή τε ἐξ ἄλλων μᾶλλον ἁρμόζειν ἢ ἐκείνων τοῦτον γενέσθαι. μή τε ἐκείνοις ἑτέρου μᾶλλον ἢ τοῦδε πατράσιν ὀνομασθῆναι. ὅπερ οὕτω καλῶς περιοῦν καὶ συνέδραμεν. ἐπεὶ δὲ τὰς ἀπαρχὰς τῶν ἐπαίνων θείῳ πειθόμενοι, ὃ πατράσι κελεύει πᾶσαν νέμειν τιμὴν, τοῖς μνημονευθεῖσιν ἀποδεδώκαμεν, ἐπ᾽ αὐτὸν ἴωμεν ἤδη τοσοῦτον εἰπόντες, ὃ καὶ πᾶσιν ἂν οἶμαι δόξειεν ἀληθῶς λέγεσθαι. τοῖς ἐκεῖνον ἐπισταμένοις. ὅτι μόνης ἡμῖν ἔδει τῆς ἐκείνου φωνῆς ἐκεῖνον ἐγκωμιάζουσιν. ὁ γὰρ αὐτὸς ὑπόθεσίς τε λαμπρὰ τοῖς ἐπαινοῦσι, καὶ μόνος τῇ τοῦ λόγου δυνάμει τῆς ὑποθέσεως ἄξιος. κάλλους μὲν δὴ καὶ ῥώμης καὶ μεγέθους, οἷς τοὺς πολλοὺς ὁρῶ χαίροντας τοῖς βουλομένοις παραχωρήσομεν. οὐχ ὅτι κἀν τούτοις ἐλαττόν τινος ἠνέγκατο τῶν μικρολόγων, καὶ περὶ τὸ σῶμα

καλινδουμένων. ἕως ἦν ἔτι νέος. καὶ οὐ πρὸς φιλοσοφίαν τῶν σαρκῶν κατεκράτησεν. ἀλλ' ἵνα μὴ τὸ αὐτὸν πάθωμεν τοῖς ἀπειροτέροις τῶν ἀθλητῶν. οἳ τὴν ἰσχὺν ἐν τοῖς εἰκῇ παλαιομένοις καὶ παρέργοις κενώσαντες, ἥττους ἐν τοῖς καιρίοις εὑρίσκονται. καὶ τοῖς ἐξ ὧν τὸ νικᾶν ὑπάρχει. καὶ στεφανίτας ἀναγορεύεσθαι. ἃ δ' οὐδαμῶς ἂν εἰπὼν οἶμαι περιττὸς δόξειν, οὐδὲ ἔξω τοῦ σκοποῦ βάλλειν τὸν λόγον. ταῦτ' ἐπαινέσομαι. οἶμαι δὲ πᾶσιν ἂν ὁμολογῆσθαι τῶν νοῦν ἐχόντων, παίδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον. οὐ ταύτην μόνην τὴν εὐγενεστέραν καὶ ἡμετέραν. ἣ πᾶν τὸ ἐν λόγοις κομψὸν καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα, μόνης ἔχεται τῆς σωτηρίας, καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔξωθεν ἣν οἱ πολλοὶ χριστιανῶν διαπτύουσιν ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλερὰν καὶ θεοῦ πόῤῥω βάλλουσαν. κακῶς εἰδότες. ὡς περ γὰρ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ἀέρα καὶ ὅσα τούτων, οὐκ ἐπειδὴ κακῶς τινες ἐξειλήφασιν, ἀντὶ θεοῦ τὰ τοῦ θεοῦ σέβοντες, διὰ τοῦτο περιφρονητέον, ἀλλ' ὅσον χρήσιμον αὐτῶν καρπούμενοι, πρός τε ζωὴν καὶ ἀπόλαυσιν, ὅσον ἐπικίνδυνον διαφεύγομεν. οὐ τῇ κτίσει τὴν κτίσιν ἐπανιστάντες κατὰ τοὺς ἄφρονας. ἀλλ' ἐκ τῶν δημι-

ουργημάτων τὸν δημιουργὸν καταλαμβάνοντες. καὶ ὅ φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος, αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς χριστόν. ὡς γὰρ καὶ πυρὸς καὶ τροφῆς καὶ σιδήρου καὶ τῶν ἄλλων, οὐδὲν καθ' ἑαυτὸ χρησιμώτατον ἴσμεν ἢ βλαβερώτατον ἀλλ' ὅπως ἂν δοκῇ τοῖς χρωμένοις, ἤδη δὲ καὶ τῶν ἑρπυστικῶν θηρίων, ἔστιν ἃ τοῖς πρὸς σωτηρίαν φαρμάκοις συνεκεράσαμεν, οὕτω καὶ τούτων, τὸ μὲν ἐξεταστικόν τε καὶ θεωρητικὸν, ἐδεξάμεθα. ὅσον δὲ εἰς δαίμονας φέρει καὶ πλάνην καὶ ἀπωλείας βυθὸν, διεπτύσαμεν. ὅτι μὴ καὶ ἐκ τούτων πρὸς θεοσέβειαν ὠφελήμεθα. ἐκ τοῦ χείρονος τὸ κρεῖττον καταμαθόντες. καὶ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνων, ἰσχὺν τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου πεποιημένοι. οὐκουν ἀτιμαστέον τὴν παίδευσιν. ὅτι τοῦτο δοκεῖ τισιν, ἀλλὰ σκαιοὺς καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας. οἳ βούλοιντ' ἂν ἅπαντας εἶναι καθ' ἑαυτούς. ἵν' ἐν τῷ κοινῷ τὸ κατ' αὐτοὺς κρύπτηται. καὶ τοὺς τῆς ἀπαιδευσίας ἐλέγχους διαδιδράσκωσιν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ὑπεθέμεθα καὶ ἀνωμολογησάμεθα, φέρε τὰ κατ' αὐτὸν θεωρήσωμεν. τὰ μὲν δὴ πρῶτα τῆς ἡλικίας, ὑπὸ τῷ μεγάλῳ πατρὶ, ὃν κοινὸν παιδευτὴν ἀρετῆς ὁ πόντος τηνικαῦτα προὐβάλλετο, σπαργανοῦται καὶ δια-

πλάττεται. πλάσιν τὴν ἀρίστην τε καὶ κα-
θαρωτάτην. ἣν ἡμερινὴν ὁ θεῖος δαβὶδ κα-
λῶς ὀνομάζει καὶ τῆς νυκτερινῆς ἀντιτίθησιν.
ὑφ' ᾧ δὴ τούτῳ καὶ βίον καὶ λόγον συναυξανομέ-
νους τε καὶ συνανιόντας ἀλλήλοις, ὁ θαυμάσιος
ἐκπαιδεύεται. οὐ θετταλικόν τι καὶ ὄρειον
ἄντρον αὐχῶν, ὡς ἀρετῆς ἐργαστήριον. οὐδέ
τινα κένταυρον ἀλαζόνα τῶν καθ' αὑτὸν ἡρώ-
ων διδάσκαλον. οὐδὲ πτῶκας βάλλειν, ἢ κα-
τατρέχειν νεβρῶν. ἢ θηρεύειν ἐλάφους ὑπ'
αὐτοῦ διδασκόμενος. ἢ τὰ πολεμικὰ κράτι-
στος εἶναι ἢ πωλοδαμνεῖν ἄριστα. τῷ αὐτῷ
πώλῳ καὶ διδασκάλῳ χρώμενος. ἢ μυε-
λοῖς ἐλάφων τε καὶ λεόντων, τοῖς μυθικοῖς
ἐκτρεφόμενος. ἀλλὰ τὴν ἐγκύκλιον παίδευ-
σιν παιδευόμενος. καὶ θεοσέβειαν ἐξασκού-
μενος. καὶ συνελόντι φάναι πρὸς τὴν μέλ-
λουσαν τελειότητα, διὰ τῶν ἐξ ἀρχῆς μαθη-
μάτων ἀγόμενος. οἱ μὲν γὰρ ἢ βίον μόνον, ἢ
λόγον κατορθωκότες, τοῦ ἑτέρου δὲ λείπον-
τες, οὐδὲν τῶν ἑτεροφθάλμων ἐμοὶ δοκεῖν διαφέρου-
σιν. οἷς μεγάλη μὲν ἡ ζημία, μεῖζον δὲ τὸ αἶσχος
ὁρῶσι καὶ ὁρωμένοις. οἷς δὲ, κατ' ἀμφότερα εὐ-
δοκιμεῖν ὑπάρχει, καὶ εἶναι περιδεξίοις, τού-
τοις καὶ τὸ εἶναι τελείοις καὶ βιοτεύειν μετὰ
τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος. ὅπερ οὖν ἐκείνῳ

συμβέβηκεν αὐτῷ τοιοῦτον οἴκοθεν ἔχοντι τῆς ἀρετῆς τὸ παράδειγμα, πρὸς ὃ βλέπων αὐτὸς ἄριστος ἦν. ὡς γὰρ τοὺς πώλους καὶ τοὺς μόσχους ὁρῶμεν, ὁμοῦ τῇ γενέσει ταῖς μητράσιν ἑαυτῶν παρασκαίροντας, οὕτω καὶ αὐτὸς τῷ πατρὶ παραθέων ἐγγύθεν ἐν πωλικῷ τῷ φρυάγματι, καὶ τῶν ἄκρων τῆς ἀρετῆς κινημάτων, οὐ παραπολὺ λειπόμενος. εἰ βούλει δὲ κἂν τῇ σκιαγραφίᾳ τὸ μέλλον τῆς ἀρετῆς κάλλος ὑποσημαίνων, καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἀκριβείας τὰ τῆς ἀκριβείας, προχαραττόμενος. ἐπεὶ δ' ἱκανῶς εἶχε τῆς ἐνταῦθα παιδεύσεως. ἔδει δ' αὐτὸν μηδὲν τῶν καλῶν διαφυγεῖν, μηδὲ τῷ φιλοπόνῳ τῆς μελίσσης ἀπολειφθῆναι, συλλεγούσης ἐκ παντὸς ἄνθους τὰ χρησιμώτατα, ἐπὶ τὴν καισαρέων πόλιν ἐπείγεται. τῶν τῇδε μεταθέρων παιδευτηρίων. ταύτην δὲ λέγω τὴν περιφανῆ τε καὶ ἡμετέραν. ἐπεὶ καὶ τῶν ἐμῶν λόγων αὕτη καθηγεμὼν καὶ διδάσκαλος τὴν οὐχ ἧττον λόγων μητρόπολιν, ἢ τῶν πόλεων ὧν ὑπερῆκται. καὶ καθ' ὧν ἔχει τὴν δυναστείαν. ἣν εἴ τις τοῦ ἐν λόγοις κράτους ἀποστερήσειεν, ἀφῃρηκὼς ἔσται αὐτῆς τὸ κάλλιστόν τε καὶ ἰδικώτατον. ἄλλαι μὲν γὰρ τῶν πόλεων ἄλλοις ἀγάλλονται καλλωπίσμασιν. ἢ παλαιοῖς ἢ νέ

οις. ὅπως ἂν οἱ μὲν τῶν διηγημάτων ἔχωσιν ἢ τῶν ὁρωμένων. τῇ δὲ, λόγοι τὰ γνωρίσματα, ὥσπερ ἐν τοῖς ὅπλοις ἢ τοῖς δράμασι τὰ ἐπίσημα. τὰ δ' ἑξῆς αὐτοὶ διηγείσθωσαν. οἱ καὶ παιδεύσαντες τὸν ἄνδρα παρ' ἑαυτοῖς, καὶ τῆς παιδεύσεως ἀπολαύσαντες. ὅσος μὲν ἦν διδασκάλοις, ὅσος δὲ ἥλιξι, τοῖς μὲν παρεκτεινόμενος τοὺς δὲ ὑπεραίρων κατὰ πᾶν εἶδος παιδεύσεως. ὅσον κλέος ἐντὸς ὀλίγου χρόνου παρὰ πᾶσιν ἠνέγκατο. καὶ τοῖς ἐκ τοῦ δήμου καὶ τοῖς πρώτοις τῆς πόλεως. μείζω μὲν τῆς ἡλικίας τὴν παίδευσιν. μείζω δὲ τῆς παιδεύσεως τὴν τοῦ ἤθους πῆξιν ἐπιδεικνύμενος. ῥήτωρ ἐν ῥήτορσι. καὶ πρὸ τῶν σοφιστικῶν θρόνων. φιλόσοφος ἐν φιλοσόφοις. καὶ πρὸ τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ δογμάτων. τὸ μέγιστον ἱερεὺς χριστιανοῖς, καὶ πρὸ τῆς ἱερωσύνης. τοσοῦτον ἦν αὐτῷ τὸ παρὰ πάντων συγκεχωρηκὸς ἐν ἅπασι. τῷ δὲ, λόγοι μὲν τὸ πάρεργον ἦσαν τοσοῦτον ἐξ αὐτῶν δρεπομένῳ, ὅσον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίαν συνεργοὺς ἔχειν. ἐπειδὴ δεῖ καὶ τῆς ἐν τούτοις δυνάμεως, πρὸς τὴν τῶν νοουμένων δήλωσιν. κίνημα γὰρ ναρκώντων ἐστὶ, νοῦς ἀνεκλάλητος. φιλοσοφία δὲ ἡ σπουδή. καὶ τὸ ῥαγῆναι κόσμου, καὶ μετὰ θεοῦ γενέσθαι τοῖς κάτω

τὰ ἄνω πραγματευόμενον. καὶ τοῖς ἀστά-
τοις καὶ ῥέουσι, τὰ ἑστῶτα καὶ μένοντα κα-
τακτώμενον. ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον
τὴν προκαθεζομένην τῆς ἑώας πόλιν. καὶ
γὰρ ηὐδοκίμει σοφιστῶν τε καὶ φιλοσόφων
τοῖς τελεωτάτοις ὧν ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὰ
κράτιστα συνελέξατο. τάχει τε καὶ μεγέθει
φύσεως. ἐντεῦθεν, ἐπὶ τὸ τῶν λόγων ἔδαφος
τὰς ἀθήνας παρὰ τοῦ θεοῦ πέμπεται. καὶ
τῆς καλῆς περὶ τὴν παίδευσιν ἀπληστίας.
ἀθήνας, τὰς χρυσᾶς ὄντως ἐμοὶ καὶ τῶν
καλῶν προξένους, εἴπερ τινί. ἐκεῖναι γάρ μοι
τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐγνώρισαν τελεώτερον.
οὐ δὲ πρὶν ἀγνοούμενον. καὶ λόγους ἐπι-
ζητῶν, εὐδαιμονίαν ἐκομισάμην. καὶ τρόπον
ἕτερον ταὐτὸ πέπονθα τῷ σαοὺλ. ὃς τὰς
ὄνους τοῦ πατρὸς ἐπιζητῶν, βασιλείαν εὗρε,
τὸ μεῖζον τοῦ ἔργου τὸ πάρεργον ἐμπορευσά-
μενος. τὸ μὲν δὴ μέχρι τούτων εὔδρομος ἡ-
μῖν ὁ λόγος. καὶ διὰ λείας τῆς ὁδοῦ φέρων.
καὶ ἄγαν εὐπόρου καὶ βασιλικῆς ὄντως τῶν
τοῦ ἀνδρὸς ἐγκωμίων. τὸ δ' ἐντεῦθεν, οὐκ
οἶδ' ὅ,τι τῷ λόγῳ χρήσωμαι. καὶ ποῖ τράπω-
μαι. ἔχει γάρ τι καὶ πρόσαντες ἡμῖν ὁ λό-
γος. ποθῶ μὲν γὰρ ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενό-
μενος, καὶ τοῦ καιροῦ τούτου λαβόμενος, καὶ

τῶν κατ' ἐμαυτόν τε προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις. καὶ μικρόν τι προσδιατρῖψαι τῷ διηγήματι. ὅθεν τε καὶ ὅπως ἡμῖν κἀκεῖνος τῆς ἀρχῆς συνέστη τὸ τῆς φιλίας εἴτ' οὖν συμπνοίας καὶ συμφυΐας, εἰ χρὴ προσειπεῖν οἰκειότερον. φιλεῖ γὰρ οὔτε ὄψις ῥᾳδίως ἀναχωρεῖν τῶν τερπνῶν θεαμάτων, κἂν ἀφέλκῃ τις βίᾳ, πρὸς αὐτὰ πάλιν φέρεσθαι. οὔτε λόγος τῶν ἡδίστων διηγημάτων. δέδοικα δὲ τὸ φορτικὸν τῆς ἐγχειρήσεως. πειράσομαι μὲν οὖν ὡς οἷόν τε μετρίως τοῦτο ποιεῖν. ἂν δ' ἄρα τι καὶ βιαζώμεθα ὑπὸ τοῦ πόθου, συγγνώμη τῷ πάθει. πάντων παθῶν ὄντι δικαιοτάτῳ. καὶ ὃ μὴ παθεῖν ζημία τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν. εἶχον ἡμᾶς αἱ Ἀθῆναι. καθάπερ τι ῥεῦμα ποτάμιον, ἀπὸ μιᾶς σχισθέντας πηγῆς τῆς πατρίδος, εἰς διάφορον ὑπερορίαν κατ' ἔρωτα τῆς παιδεύσεως. καὶ πάλιν εἰς ταὐτὸ συνελθόντας. ὥσπερ ἀπὸ συνθήματος. οὕτω θεοῦ κινήσαντος. εἶχον δὲ μικρῷ μὲν ἐμὲ πρότερον. τὸν δ' εὐθὺς μετ' ἐμέ. μετὰ πολλῆς προσδεχθέντα καὶ περιφανοῦς τῆς ἐλπίδος. καὶ γὰρ ἐν πολλῶν γλώσσαις ἔκειτο πρὶν ἐπιστῆ. καὶ μέγα ἑκάστοις ἦν προκαταλαβεῖν τὸ σπουδαζόμενον. οὐδὲν δὲ οἷον καὶ ἡ δυσμάτε προσθεῖναι τῷ λόγῳ μικρὸν ἀφήγημα. τοῖς μὲν

ἐκδόσιν, ὑπόμνησιν. τοῖς δὲ ἀγνοοῦσι διδασκαλίαν. σοφιστομανοῦσιν ἀθήνησι τῶν νέων, οἱ πλεῖστοι καὶ ἀφρονέστεροι. οὐ τῶν ἀγεννῶν μόνον καὶ τῶν ἀνωνύμων, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν εὐγεγονότων καὶ περιφανεστέρων. ἅτε πλῆθος σύμμικτον ὄντες. καὶ νέοι καὶ δυσκάθεκτοι ταῖς ὁρμαῖς. ὅπερ οὖν πάσχοντας ἔστιν ἰδεῖν περὶ τὰς ἀντιθέτους ἱπποδρομίας, τοὺς φιλίππους τε καὶ φιλοθεάμονας, πηδῶσι. βοῶσιν. οὐρανῷ πέμπουσι κόνιν. ἡνιοχοῦσι καθήμενοι, παίουσι τὸν ἀέρα. τοὺς ἵππους δὴ τοῖς δακτύλοις ὡς μάστιξι. ζευγνύουσι. μεταζευγνύουσιν. οὐδενὸς ὄντες κύριοι. ἀντιδιδόασιν ἀλλήλοις ῥᾳδίως. ἡνιόχους. ἵππους. ἱπποστασίας. στρατηγούς. καὶ ταῦτα τίνες. οἱ πένητες πολλάκις καὶ ἄποροι. καὶ μηδ' αὐ εἰς μίαν ἡμέραν τροφῆς εὐπορήσαντες, τοῦτο καὶ αὐτοὶ πάσχουσιν ἀτεχνῶς, περὶ τοὺς ἑαυτῶν διδασκάλους, καὶ ἀντιτέχνους. ὅπως πλείους τε ὦσιν αὐτοὶ κἀκείνους εὐπορωτέρους ποιῶσι δι' ἑαυτῶν σπουδὴν ἔχοντες. καὶ τὸ πρᾶγμά ἐστιν ἐπιεικῶς ἄτοπον καὶ δαιμόνιον. προκαταλαμβάνονται πόλεις. ὁδοί. λιμένες. ὀρῶν ἄκρα. πεδία. ἐσχατιαί. οὐδὲν ὅ,τι μὴ τῆς ἀττικῆς μέρος ἢ τῆς λοιπῆς ἑλλάδος. αὐτῶν τῶν οἰκητόρων οἱ πλεῖστοι. καὶ τὸ.

τούτοις μεμετρισμένους ταῖς σπουδαῖς ἔχουσιν. ἐπειδ' ἂν οὖν τις ἐπιστῇ τῶν νέων, καὶ ἐν χερσὶ γένηται τῶν ἑλόντων, γίνεται δὲ ἢ βιασθεὶς ἢ ἑκὼν, νόμος οὗτός ἐστιν αὐτοῖς ἀττικὸς, καὶ παιδιὰ σπουδῇ σύμμικτος. πρῶτον μὲν ξεναγεῖται παρά τινι τῶν προειληφότων. ἢ φίλων. ἢ συγγενῶν. ἢ τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς πατρίδος. ἢ τῶν ὅσοι περιττοὶ τὰ σοφιστικὰ. καὶ προσαγωγοὶ τῶν λημμάτων. κἀντεῦθεν μάλιστα διὰ τιμῆς ἐκείνοις. ἐπεὶ καὶ τοῦτο μισθός ἐστιν αὐτοῖς τῶν σπουδαστῶν τυγχάνειν. ἔπειτα ἐρεσχελεῖται παρὰ τοῦ βουλομένου παντός. βούλεται δὲ αὐτοῖς οἶμαι τοῦτο, τῶν νεηλύδων συστέλλειν τὸ φρόνημα, καὶ ὑπὸ χεῖρα σφῶν ἀπ' ἀρχῆς ἄγειν. ἐρεσχελεῖται δὲ παρὰ μὲν τῶν, θρασύτερον. παρὰ δὲ τῶν, λογικώτερον. ὅπως ἂν ἀγροικίας ἢ ἀστειότητος ἔχῃ. καὶ τὸ πρᾶγμα τοῖς μὲν ἀγνοοῦσι, λίαν φοβερὸν καὶ ἀνήμερον. τοῖς δὲ προειδόσι, καὶ μάλα ἡδὺ καὶ φιλάνθρωπον. πλείων γάρ ἐστιν ἡ ἔνδειξις ἢ τὸ ἔργον τῶν ἀπειλουμένων. ἔπειτα πομπεύει διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ τὸ λουτρὸν προαγόμενος. ἡ πομπὴ δὲ, διατάξαντες ἑαυτοὺς στοιχηδὸν κατὰ συζυγίαν ἐκ διαστήματος οἱ τελοῦντες τῷ νέῳ τὴν πρόοδον, ἐπὶ τὸ λουτρὸν προπέμ-

ποιοῦσιν. ἐπειδὰν δὲ πλησιάσωσι βοῇ τε πολλῇ. καὶ ἐξάλμασι χρώμενοι. καθάπερ ἐνθουσιῶντες. κελεύει δὲ ἡ βοὴ, μὴ προβαίνειν ἀλλ' ἵστασθαι. ὡς τοῦ λουτροῦ σφᾶς οὐ παραδεχομένου καὶ ἅμα τῶν θυρῶν ἀρασσομένων, πατάγῳ τὸν νέον φοβήσαντες, εἶτα τὴν εἴσοδον συγχωρήσαντες, οὕτως ἤδη τὴν ἐλευθερίαν διδόασιν, ὁμότιμον ἐκ τοῦ λουτροῦ καὶ ὡς αὐτῶν ἕνα δεχόμενοι. καὶ τοῦτό ἐστιν αὐτοῖς τῆς τελετῆς τὸ τερπνότατον, ἡ ταχίστη τῶν λυπούντων ἀπαλλαγὴ καὶ κατάλυσις. τότε τοίνυν ἐγὼ τὸν ἐμὸν καὶ μέγαν βασίλειον, οὐκ αὐτὸς δι' αἰδοῦς ἦγον μόνον, τό, τε τοῦ ἤθους στάσιμον καθορῶν, καὶ τὸ ἐν λόγοις καίριον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἔπειθον ὁμοίως ἔχειν. ὅσοι τῶν νέων ἀγνοοῦντες τὸν ἄνδρα ἐτύγχανον. τοῖς γὰρ πολλοῖς εὐθὺς αἰδέσιμος ἦν, ἀκοῇ προκατειλημμένος. ἐξ οὗ τί γίνεται. μόνος σχεδὸν τῶν ἐπιδημούντων, τὸν κοινὸν διέφυγε νόμον. κρείττονος ἢ κατὰ νέηλυν ἀξιωθεὶς τιμῆς. τοῦτο ἡμῖν τῆς φιλίας προοίμιον. ἐντεῦθεν ὁ τῆς συναφείας σπινθήρ. οὕτως ἐπ' ἀλλήλοις ἐτρώθημεν. ἔπειτα συνηνέχθη τί καὶ τοιοῦτον. οὐ δὲ γὰρ τοῦτο παραλιπεῖν ἄξιον. οὐχ ἁπλοῦν γένος εὑρίσκω τοὺς ἀρμενίους. ἀλλὰ καὶ λίαν κρυπτόν τι καὶ

ὕφαλον. τό τε γίνεται τῶν ἐκ πλείονος αὐτῷ
συνήθων, καὶ φίλων τινὲς, ἔτ' ἐκ τοῦ παιδὸς
καὶ τῆς ἄνωθεν ἑταιρείας καὶ γὰρ ἐκείνης τῆς
διατριβῆς ὄντες ἐτύγχανον, προσιόντες αὐ-
τῷ μετὰ φιλικοῦ πλάσματος. (φθόνος δὲ ἦν
οὐκ εὔνοια τὸ προσάγον) ἐπηρώτων τε αὐτὸν
φιλονείκως μᾶλλον ἢ λογικῶς. καὶ ὑπο-
κλίνειν ἑαυτοῖς ἐπειρῶντο διὰ τῆς πρώτης
ἐπιχειρήσεως τήν τε ἄνωθεν τοῦ ἀνδρὸς εὐφυΐ-
αν εἰδότες. καὶ τὴν τότε τιμὴν οὐ φέροντες.
δεινὸν γὰρ εἶναι εἰ προειληφότες τοὺς τρί-
βωνας, λαρυγγίζειν προμελετήσαντες, μὴ
πλέον ἔχοιεν τοῦ ξένου τε καὶ νεήλυδος. ἐγὼ
δὲ ὁ φιλαθήναιος καὶ μάταιος, οὐ γὰρ ᾐσθό-
μην τοῦ φθόνου, πιστεύων τῷ πλάσματι, ἤ-
δη κλινομένων αὐτῶν καὶ τὰ νῶτα μετα-
βαλλόντων, καὶ γὰρ ἐξυλοτύπου τὸ τῶν
ἀθηναίων κλέος ἐν ἐκείνοις καταλυθῆναι καὶ
τάχιστα περιφρονηθῆναι, ὑπήρειδόν τε τοὺς
νεανίας ἐπανάγων τὸν λόγον. καὶ τὴν παρ' ἐ-
μαυτοῦ ῥοπὴν χαριζόμενος. (δύναται δὲ καὶ
ἡ μικρὰ προσθήκη τὸ πᾶν ἐν τοιούτοις.) ἴ-
σας ὑσμίνη τὰς κεφαλὰς τὸ τοῦ λόγου κα-
τέστησα. ὡς δὲ τὸ τῆς διαλέξεως ἔγνων ἀπόρ-
ρητον, οὐ δὲ καθεκτὸν ἦν τυγχάνον, ἀλλὰ σα-
φῶς ἤδη παραγυμνούμενον, ἐξαίφνης με-

τα βαλὼν, πρύμναν τε ἐκρουσάμην. ἐκείνῳ θέμενος, καὶ ἑτεραλκέα τὴν νίκην ἐποίησα. ὁ δὲ ᾔσθη τε αὐτίκα τῶν γινομένων, καὶ γὰρ ἦν ἀγχίνους εἰ καί τις ἄλλος. καὶ προθυμίας πλησθεὶς, ἵνα τελέως αὐτὸν καθομηρίσω, ἔφεπε κλονέων τῷ λόγῳ τοὺς γυνάδας ἐκείνους. καὶ παίων συλλογισμοῖς οὐ πρὶν ἀνῆκεν, ἢ τελέως τρέψασθαι. καὶ τὸ κράτος καθαρῶς ἀναδήσασθαι. οὗτος δεύτερος ἡμῖν τῆς φιλίας οὐκ ἔτι σπινθὴρ, ἀλλ' ἤδη πυρὸς ἀνάπτεται. περιφανὴς καὶ ἄβριος. οἱ μὲν οὖν οὕτως ἀπῆλθον ἄπρακτοι πολλὰ μὲν τῆς προπετείας ἑαυτοῖς καταμεμψάμενοι πολλὰ δὲ τῆς εὐθὺ βουλῆς ἐμοὶ δυσχεράναντες. ὡς καὶ φανερὰν ἔχθραν ὁμολογῆσαι. καὶ προδοσίαν εὐθὺ καλεῖν, οὐκ ἐκείνων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἀθηνῶν. ὡς δῆθεν τῆς πρώτης πείρας ἐληλεγμένων καὶ ἡττημένων ὑφ' ἑνὸς ἀνδρὸς, καὶ ταῦτα μηδὲ τοῦ θαῤῥεῖν καιρὸν ἔχοντος. ὁ δὲ (καὶ γὰρ ἀνθρώπινον τὸ πάθος, ὅταν μεγάλα ἐλπίσαντες, ἀθρόως τοῖς ἐλπισθεῖσιν ἐντύχωμεν, ἐλάττω τῆς δόξης ὁρᾶν τὰ φαινόμενα.) τοῦτο καὶ αὐτὸς πάσχων, ἐσκυθρώπαζεν. ἐδυσφόρει. τῆς ἐπιδημίας ἑαυτὸν ἐπαινεῖν οὐκ εἶχεν. ἐζήτει τὸ ἐλπισθέν. κενὴν μακαρίαν τὰς ἀθήνας ὠνόμαζεν. ὁ

μὲν δὴ ταῦτα. ἐγὼ δὲ τῆς λύπης ἀφῄρουν τὸ πλεῖστον. καὶ λογικῶς συγγινόμενος, καὶ κατεπάδων τοῖς λογισμοῖς. καὶ ὅπερ ἦν ἀληθὲς, οὔτε ἦθος ἀνδρὸς εὐθὺς ἁλωτὸν εἶναι λέγων, ὅ τι μὴ, χρόνῳ πολλῷ καὶ συνουσίᾳ τελεωτάτῃ. οὔτε παίδευσιν τοῖς πειρωμένοις ἐξ ὀλίγων τε καὶ ἐν ὀλίγῳ γνωρίζεσθαι. ὅθεν ἐπανῆγον αὐτὸν εἰς τὸ εὔθυμον καὶ πεῖραν διδοὺς καὶ λαμβάνων, πλέον ἐμαυτῷ συνέδησα. ὡς δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου τὸν πόθον ἀλλήλοις καθωμολογήσαμεν, καὶ φιλοσοφίαν εἶναι τὸ σπουδαζόμενον, τηνικαῦτα ἤδη τὰ πάντα ἦμεν ἀλλήλοις. ὁμόστεγοι. ὁμοδίαιτοι. συμφυεῖς. τὸ ἓν βλέποντες. ἀεὶ τὸν πόθον ἀλλήλοις συναύξοντες θερμότερόν τε καὶ βεβαιότερον. οἱ μὲν γὰρ τῶν σωμάτων ἔρωτες ἐπειδὴ ῥεόντων εἰσὶ, καὶ ῥέουσιν ἴσα καὶ ἠρινοῖς ἄνθεσιν. οὔτε γὰρ φλὸξ μένει τῆς ὕλης δαπανηθείσης, ἀλλὰ τῷ ἀνάπτοντι συναπέρχεται, οὔτε πόθος ὑφίσταται, μαραινομένου τοῦ ὑπεκκαύματος. οἱ δὲ κατὰ θεόν τε καὶ σώφρονες, ἐπειδὴ πράγματος ἑστῶτός εἰσι, διὰ τοῦτο καὶ μονιμώτεροι. καὶ ὅσῳ πλέον αὐτοῖς τὸ κάλλος φαντάζεται, τοσούτῳ μᾶλλον ἑαυτῷ τε καὶ ἀλλήλοις συνδεῖ τοὺς τῶν αὐτῶν ἐραστάς. οὗτος τοῦ ὑπὲρ

ἡμᾶς ὁ ἔρως νόμος. αἰσθάνομαι μὲν οὖν ἔξω τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ μέτρου φερόμενος. καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς τούτους ἐμπίπτω τοὺς λόγους. οὐκ ἔχω δ' ὅπως ἐμαυτὸν ἐπίσχω τοῦ διηγήματος. ἀεὶ γάρ μοι τὸ παρελθὸν ἀναγκαῖον φαίνεται. καὶ κρεῖττον τοῦ προληφθέντος. καὶ εἴ τις ἀπάγει τοῦ πρόσω τυραννικῶς, τὸ τῶν πολυπόδων πείσομαι. ὧν τῆς θαλάμης ἐξελκομένων, προσέχονται ταῖς κοτύλαις αἱ πέτραι. καὶ οὐ πρὶν ἀφεθήσονται, ἢ παρ' ἀλλήλων τι προσλαβεῖν ἐκ τῆς βίας. εἰ μὲν οὖν συγχωρήσοι τις, ἔχω τὸ ζητούμενον. εἰ δὲ μὴ, παρ' ἐμαυτοῦ λήψομαι. Οὕτω δὴ τὰ πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες, καὶ τοιαύτας ὑποστήσαντες εὐτειχεῖ θαλάμῳ χρυσέας κίονας ὅ φησι Πίνδαρος, οὕτως ἤιμεν εἰς τὸ πρόσω. θεῷ καὶ πόθῳ συνεργοῖς χρώμενοι. ὢ πῶς ἀδακρυτὶ τὴν τούτων ἐνέγκω μνήμην. ἴσαι μὲν ἐλπίδες ἦγον ἡμᾶς πράγματος ἐπιφθονωτάτου τῶν λόγων. φθόνος δὲ ἀπῆν. ζῆλος δὲ ἐσπουδάζετο. ἀγὼν δὲ ἀμφοτέροις, οὐχ ὅστις αὐτὸς τὸ πρωτεῖον ἔχοι, ἀλλ' ὅπως τῷ ἑτέρῳ τοῦτο παραχωρήσειεν. τὸ γὰρ ἀλλήλων εὐδόκιμον ἴδιον ἐποιούμεθα. μία μὲν ἀμφοτέροις ἐδόκει ψυχὴ δύο σώματα φέρουσα. καὶ εἰ τὸ πάντα ἐν πᾶσι κεῖσθαι μὴ πεισ

στέον τοῖς λέγουσιν. ἀλλ' ἡμῖν γε πειστέον. ὡς ἐν
ἀλλήλοις καὶ παρ' ἀλλήλοις ἐκείμεθα. ἓν δ' ἀμ-
φοτέροις ἔργον, ἡ ἀρετή. καὶ τὸ ζῆν πρὸς τὰς
μελλούσας ἐλπίδας. πρὶν ἐνθένδε ἀπελθεῖν
ἐνθένδε μεθισταμένοις. πρὸς ὃ βλέποντες,
καὶ βίον καὶ πρᾶξιν ἅπασαν ἀπηυθύνομεν.
παρά τε τῆς ἐντολῆς οὕτως ἀγόμενοι, καὶ ἀλ-
λήλοις τὴν ἀρετὴν παραθήγοντες. καὶ
εἰ μὴ μέγα ἐμοὶ τοῦτ' εἰπεῖν, κανόνες ὄν-
τες ἀλλήλοις καὶ στάθμαι, οἷς τὸ εὐθὺς
καὶ μὴ, διακρίνεται. ἑταίρων τε γὰρ ὡ-
μιλοῦμεν, οὐ τοῖς ἀσελγεστάτοις. ἀλλὰ
τοῖς σωφρονεστάτοις. οὐδὲ τοῖς μαχιμωτά-
τοις. ἀλλὰ τοῖς εἰρηνικωτάτοις, καὶ οἷς συ-
νεῖναι λυσιτελέστατον. εἰδότες ὅτι κακίας ῥᾷ-
ον μεταλαβεῖν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι. ἐπεὶ
καὶ νόσου μετασχεῖν μᾶλλον ἢ ὑγείας χαρί-
σασθαι. μαθημάτων δὲ, οὐ τοῖς ἡδίστοις πλέ-
ον, ἢ τοῖς καλλίστοις ἐχαίρομεν. ἐπειδὴ κἀν-
τεῦθεν ἐστὶν ἢ πρὸς ἀρετὴν τυποῦσθαι τοὺς
νέους, ἢ πρὸς κακίαν. δύο μὲν ἐγνωρίζοντο ἡ-
μῖν ὁδοί. ἡ μὲν πρώτη καὶ τιμιωτέρα. ἡ δὲ
δευτέρα. καὶ οὐ τοῦ ἴσου λόγου, ἥτε πρὸς τοὺς
ἱεροὺς ἡμῶν οἴκους καὶ τοὺς ἐκεῖσε διδα-
σκάλους φέρουσα. καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἔξωθεν
παιδευτάς. τὰς ἄλλας δὲ τοῖς βουλομένοις

παρήκαμεν· ἑορτάς· θέατρα· πανηγύρεις· συμπόσια· οὐδὲν γὰρ οἶμαι τίμιον· ὃ μὴ πρὸς ἀρετὴν φέρει· μηδὲ ποιεῖ βελτίους τοὺς περὶ αὐτὸ σπουδάζοντας. ἄλλοις μὲν οὖν ἄλλαι προσηγορίαι τινές εἰσιν ἢ πατρόθεν· ἢ οἴκοθεν ἐκ τῶν ἰδίων ἐπιτηδευμάτων ἢ πράξεων· ἡμῖν δὲ τὸ μέγα πρᾶγμα καὶ ὄνομα, χριστιανοῖς καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι. ὧ πλέον ἐφρονοῦμεν, ἢ τῇ στροφῇ τῆς σφενδόνης ὁ γύγης· εἴπερ μὴ μῦθος ἦν· ἐξ ἧς λυδῶν ἐτυράννησεν· ἢ ὁ χρυσῷ ποτε μίδας· δι' ὃν ἀπώλετο ἐπιτυχὼν τῆς εὐχῆς· καὶ πάντα χρυσὸν κτησάμενος· ἄλλος οὗτος φρύγιος μῦθος· τί γὰρ ἀβάριδος ὀϊστὸν, τί ἂν λέγοι μοι τοῦ ὑπερβορέου ἢ τὸν ἀργεῖον πήγασον, οἷς οὐ τοσοῦτον ἦν τὸ διὰ ἀέρος φέρεσθαι, ὅσον ἡμῖν τὸ πρὸς θεὸν αἴρεσθαι δι' ἀλλήλων καὶ σὺν ἀλλήλοις. εἴπω τι συντομώτερον; βλαβερὰ μὲν τοῖς ἄλλοις ἀθῆναι τὰ εἰς ψυχήν· οὐ τὸ φαύλως τοῦτο ὑπολαμβάνεται· τοῖς εὐσεβεστέροις· καὶ τὸ πλουτεῖν τὸ κακὸν πλοῦτον τὰ εἴδωλα μᾶλλον τῆς ἄλλης ἑλλάδος, καὶ χαλεπὸν μὴ συναρπασθῆναι τοῖς τούτων ἐπαινέταις καὶ συνηγόροις· ἡμῖν δ' οὐδεμία παρὰ τούτων ζημία· τὴν διάνοιαν πεπυκνωμένοις καὶ πεφραγμένοις· τοὐναντίον μὲν οὖν εἴ τι χρὴ καὶ παράδοξον εἰπεῖν, εἰς τὴν

πίστιν ἐν τοῦ θεοῦ ἐβεβαιώθημεν. καταμαθόντες αὐτῶν τὸ ἀπατηλὸν καὶ κίβδηλον. εἰς ταῦτα δαιμόνων καταφρονήσαντες, οὐ θαυμάζονται δαίμοσι. καὶ εἴ τις ἔστιν ἢ πιστεύεται ποταμὸς διʼ ἅλμης ῥέων γλυκὺς, ἢ ζῶον ἐν πυρὶ σκαῖρον, ᾧ τὰ πάντα ἁλίσκεται, τοῦτο ἦμεν ἡμεῖς ἐν πᾶσι τοῖς ἥλιξι. καὶ τὸ κάλλιστον. ὅτι καὶ φατρία τις περὶ ἡμᾶς οὐκ ἀγεννὴς ἦν, ὑπʼ ἐκείνῳ καθηγεμόνι παιδευομένη καὶ ἀγομένη. καὶ τοῖς αὐτοῖς χαίρουσα. εἰ καὶ πεζοὶ παρὰ λύδιον ἅρμα ἐθέομεν τὸν ἐκείνου δρόμον καὶ τρόπον. ἐξ ὧν ὑπῆρχεν ἡμῖν ἐπισήμοις μὲν εἶναι παρὰ τοῖς ἡμετέροις παιδευταῖς καὶ συμπράκτορσιν. ἐπισήμοις δὲ παρὰ τῇ ἑλλάδι πάσῃ, καὶ ταύτης μάλιστα τοῖς γνωριμωτάτοις. ἤδη δὲ καὶ μέχρι τῆς ὑπερορίας προήλθομεν. ὡς σαφὲς γίνεται ἐκ πλειόνων τῶν ταῦτα διηγουμένων. παρὰ τοσούτοις μὲν γὰρ οἱ ἡμέτεροι παιδευταὶ παρʼ ὅσοις ἀθῆναι. παρὰ τοσούτοις δὲ ἡμεῖς, παρʼ ὅσοις οἱ παιδευταί. συνακουόμενοί τε ἀλλήλοις καὶ συλλαλούμενοι. καὶ ξυνωρὶς οὐκ ἀνώνυμος, καὶ ὄντες παρʼ αὐτοῖς καὶ ἀκούοντες. οὐδὲν τοιοῦτον αὐτοῖς οἱ ὀρέσται, καὶ οἱ πυλάδαι. οὐδὲν οἱ μολιονίδαι. τὸ ὁμηρικῆς δέλτου τὸ θαῦμα. οὓς κοινωνία συμφορῶν ἐγνώρι

σι. καὶ τὸ καλῶς ἅρμα ἐλαύνειν, ὑβριζομένους ἐν ταυτῷ ἡνίας καὶ μάστιγας. ἀλλὰ γὰρ ἔλαθον ἐμαυτὸν εἰς τοὺς ἐμοὺς ὑπαχθεὶς ἐπαίνους, ὁ μηδὲ παρ' ἑτέρου ποτὲ τούτου δεξάμενος. καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, εἰ κἀν ταῦθα τῆς ἐκείνου φιλίας τι παραπέλαυσα. ὡς περὶ ζῶντος εἰς ἀρετὴν, οὕτω μεταστάντος εἰς εὐφημίαν. ἀλλ' ἤδη τὴν νύσσαν ἐπαναγέσθω πάλιν ἡμῖν ὁ λόγος. τίς μὲν ἦν ἡμῖν οὕτω πολιὸς τὴν σύνεσιν. καὶ πρὸ τῆς πολιᾶς. ἐπειδὴ τούτῳ, καὶ Σολομῶν τὸ γῆρας ὁρίζεται. τίς δὲ οὕτως αἰδέσιμος ἢ παλαιοῖς ἢ νέοις μὴ ὅτι τῶν κατὰ τὸν αὐτὸν ἡμῖν χρόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν πλεῖστον προειληφότων. τίς μὲν ἧττον ἐδεῖτο λόγων, διὰ τὸν τρόπον. τίς δὲ μᾶλλον μετέσχε λόγων, καὶ μετὰ τοῦ τρόπου. ποῖον μὲν εἶδος οὐκ ἐπῆλθε παιδεύσεως. μᾶλλον δὲ ποῖον οὐ μεθ' ὑπερβολῆς ὡς μόνον. οὕτω μὲν ἅπαντα διελθὼν, ὡς οὐδεὶς ἕν. οὕτω δὲ εἰς ἄκρον ἕκαστον, ὡς τῶν ἄλλων οὐδέν. ποῦ δὴ γὰρ εὐφυΐα συνέδραμεν, ἐξ ὧν ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι τὸ κράτος, ἔχουσιν. ἥκιστα μὲν τάχους φύσεως διὰ τόνον δεόμενος. ἥκιστα δὲ τόνου, διὰ τάχος. οὕτω δ' ἀμφότερα συλλαβὼν καὶ εἰς ἓν ἀγαγὼν, ὡς τὸ ἄδηλον εἶναι ποτέρῳ τούτων ἐκεῖνος θαυμασιώτερος. τίς μὲν ῥητορικὴν το

σοῦτος τὴν πυρὸς μένος πνέουσαν. εἰ καὶ τὸ ἦθος αὐτῷ μὴ κατὰ ῥήτορας ἦν. τίς δὲ γραμματικὴν ἢ γλῶσσαν ἐξελληνίζει καὶ ἱστορίαν συνάγει. καὶ μέτροις ἐπιστατεῖ καὶ νομοθετεῖ ποιήμασι. τίς δὲ φιλοσοφίαν. τὴν ὄντως ὑψηλήν τε καὶ ἄνω βαίνουσαν, ὅση τε πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ, ὅση τε περὶ τὰς λογικὰς ἀποδείξεις ἢ ἀντιθέσεις ἔχει καὶ τὰ παλαίσματα ἣν δὴ διαλεκτικὴν ὀνομάζουσιν, ὡς ῥᾶον εἶναι τοὺς λαβυρίνθους διεξελθεῖν, ἢ τὰς ἐκείνου τῶν λόγων ἄρκυς διαφυγεῖν εἴ τί που δεήσειεν. ἀστρονομίας δὲ καὶ γεωμετρίας, καὶ ἀριθμῶν ἀναλογίας, τοσοῦτον λαβὼν ὅσον μὴ κλονεῖσθαι τοῖς περὶ ταῦτα κομψοῖς, τὸ περιττὸν διέπτυσεν ὡς ἄχρηστον τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσιν. ὥς τε μᾶλλον μὲν τὸ αἱρεθὲν τοῦ παρεθέντος ἐξεῖναι θαυμάζειν. μᾶλλον δὲ τοῦ αἱρεθέντος τὸ παρεθέν. ἰατρικὴν μέν γε καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀῤῥωστία καὶ νοσοκομία φιλοσοφίας καὶ φιλοπονίας οὖσαν καρπὸν ἀναγκαίαν αὐτῷ πεποιήκασιν, ὅθεν ἀρξάμενος εἰς ἕξιν τῆς τέχνης ἀφίκετο. καὶ ταύτης οὐχ ὅση περὶ τὸ φαινόμενον ἔχει καὶ κάτω κείμενον, ἀλλ' ὅσον δογματικὸν καὶ φιλόσοφον. Ἀλλὰ τί ταῦτα καὶ παρὰ τηλικαῦτα τυγχάνοντα πρὸς τὴν ἐν τῷ ἤθει τοῦ

ἀνδρὸς παιδεύσιν. λῆρος τῆς τοῦ ἀνδρὸς πεπειραμένοις ὁ μίνως ἐκεῖνος καὶ ὁ ῥαδάμανθυς. οὓς, ἀσφοδελῶν λειμώνων καὶ ἠλυσίων πεδίων ἠξίωσαν ἕλληνες. ἐν φαντασίᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς παραδείσου γενόμενοι. ἐκ τῶν μωσαϊκῶν οἶμαι βιβλίων καὶ ἡμετέρων εἰ καὶ περὶ τὴν κλῆσίν τι διηνέχθησαν, ἐν ἄλλοις ὀνόμασι τοῦτο παραδηλώσαντες. εἶχε μὲν οὖν οὕτω ταῦτα. καὶ πλήρης παιδεύσεως ἡ φορτὶς ὡς γ' οὖν ἐφικτὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει. τὸ γὰρ ἐπέκεινα γαδείρων οὐ περατόν. ἔδει δὲ λοιπὸν ἐπανόδου καὶ βίου τελεωτέρου, καὶ τοῦ λαβέσθαι τῶν ἐλπιζομένων ἡμῖν καὶ συγκειμένων. παρῆν ἡ τῆς ἐκδημίας ἡ μέρα, καὶ ὅσα τῆς ἐκδημίας. ἐξιτήριοι λόγοι; προπομπαί. ἀνακλήσεις. οἰμωγαί. περιπλοκαί. δάκρυα. οὐδὲν γὰρ οὕτως οὐδενὶ λυπηρὸν ὡς τοῖς ἐκεῖσε συννόμοις, ἀθηνῶν, καὶ ἀλλήλων τέμνεσθαι. γίνεται δὴ τότε θέα μάτην ἐλεεινὸν καὶ ἱστορίας ἄξιον. περισχόντες ἡμᾶς ὁ τῶν ἑταίρων καὶ ἡλίκων χορὸς, ἔστι δὲ ὧν καὶ διδασκάλων, οὐδ' ἂν εἴ τι γένοιτο μεθήσειν ἔφασκον ἀντιβολοῦντες, βιαζόμενοι, πείθοντες. τί γὰρ οὐ λέγοντες. τί δ' οὐ πράττοντες ὡς τοὺς ἀλγοῦντας εἰκός. ἐνταῦθά τι κατηγορή

σω μὲν ἐμαυτοῦ· κατηγορήσω δὲ τῆς θείας ἐ-
κείνης, καὶ ἀλήπτου ψυχῆς· εἰ καὶ τολμηρό-
τερον. ὁ μὲν γὰρ τὰς αἰτίας εἰπὼν τὴν πολ-
λὴν ἐπάνοδον φιλονεικίας κρείττων ὤφθη
τῶν κατεχόντων· καὶ βίᾳ μὲν, συνεχωρήθη
δ' οὖν ὅμως τὴν ἐκδημίαν. ἐγὼ δὲ ὑπελείφθην
ἀθήνησι. τὸ μέν τι μαλακισθεὶς (εἰρήσεται γὰρ
τἀληθὲς) τὸ δέ τι προδοθεὶς παρ' ἐκείνου πεί-
θοντος· ἀφεῖναι μὴ ἀφιέντα· καὶ παραχω-
ρῆσαι τοῖς ἕλκουσι. πρᾶγμα πρὶν γενέσθαι
μὴ πιστευόμενον. γίνεται γὰρ ὥσπερ ἑνὸς
σώματος εἰς δύο τομή· καὶ ἀμφοτέρων νέκρω-
σις. ἢ μόσχων συντρόφων καὶ ὁμοζύγων διά-
ζευξις γοερὸν μυκωμένων ἐπ' ἀλλήλοις καὶ
οὐ φερόντων τὴν ἀλλοτρίωσιν. οὐ μὴν μα-
κρότερόν μοι τὸ τῆς ζημίας. οὐ γὰρ ἠνειχό-
μην ἐπὶ πλεῖον ἐλεεινὸς ὁρᾶσθαι καὶ πᾶσι
λόγον ὑπέχειν τῆς διαστάσεως. ἀλλ' ἐπιμεί-
ναντά με ταῖς ἀθήναις χρόνον οὐχὶ συχνὸν
ποιεῖ τὸν ὁμηρικὸν ἵππον ὁ πόθος. καὶ τὰ δε-
σμὰ ῥήξας τῶν κατεχόντων, κροαίνω κατὰ
πεδίων καὶ πρὸς τὸν σύννομον ἐφερόμην. ὡς
δ' οὖν ἐπανήκαμεν, μικρὰ τῷ κόσμῳ καὶ
τῇ σκηνῇ χαρισάμενοι, καὶ ὅσον εἰς τὸν τῶν πολλῶν
πόθον ἀφοσιώσασθαι, οὐ γὰρ αὐτοί γε εἰχό-
μεν θεατρικῶς οὐδ' ἐπιδεικτικῶς, τάχι-

σα ἐγενόμεθα ἡμῶν αὐτῶν. καὶ τελοῦμεν εἰς ἄνδρας ἐξ ἀγενείων ἀνδρικώτερον τῇ φιλοσοφίᾳ προσβαίνοντες. οὐ μὴν ἀλλήλοις μὲν ἔτι. οὐ γὰρ ἀφῆκεν ὁ φθόνος. τῷ πόθῳ δὲ, σὺν ἀλλήλοις. τὸ μετ᾽ αὐτὸ ἡ καισαρέων κατέχει πόλις. ὥς τινα δεύτερον οἰκιστήν τε καὶ πολιοῦχον. ἔπειτα ἐκδημίαι τινὲς, ἐπειδή γε ἡμᾶς οὐκ εἶχε, τῶν ἀναγκαίων ὑπολαμβάνουσι. καὶ οὐκ ἀποσκοποῦ τῆς προκειμένης φιλοσοφίας. ἐμὲ δὲ πατέρων εὐλάβεια, καὶ γηροκομία. καὶ συμφορῶν ἐπανάστασις καταχοῦσα, τοῦ ἀνδρὸς ἀπήγαγεν. οὐ καλῶς μὲν ἴσως οὐ δὲ δικαίως ἀπήγαγε δ᾽ οὖν. σκοπῶ γὰρ εἰ μὴ κἀντεῦθέν μοι πᾶσα ἡ περὶ τὸν βίον ἀνωμαλία καὶ δυσκολία συνέπεσε. καὶ τὸ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν οὐκ εὔοδον, οὐ δὲ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ὑποθέσεως ἄξιον. τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα ὅπη τῷ θεῷ φίλον ἀγέσθω. ἄγοιτο δὲ ταῖς ἐκείνου πρεσβείαις ἄμεινον. σὺ δὲ ἡ πολύτροπος τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία καὶ περὶ τὸ ἡμέτερον γένος οἰκονομία, διὰ πολλῶν τῶν ἐν μέσῳ γνωρίσασα, καὶ ἀεὶ λαμπρότερον ἀναδείξασα, λαμπτῆρα τῇ ἐκκλησίᾳ προτίθησι περιφανῆ τε καὶ περιβόητον τοῖς ἱεροῖς τοῦ πρεσβυτερίου θρόνοις τέως ἐγκαταλέξασα. καὶ διὰ μιᾶς τῆς καισαρέων πόλεως, τῇ οἰκου-

μένῃ πάσῃ πυρσεύουσα· καί τινα ζόφον οὐχ ὑπερβιάσασα τὸν βαθμόν· οὐδὲ ὁμοῦ τε λούσασα καὶ σοφίσασα κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν νῦν τῆς προστασίας ἐφιεμένων· ἀλλὰ τάξει καὶ νόμῳ πνευματικῆς ἀναβάσεως τῆς τιμῆς ἀξιώσασα. οὐκ ἐπαινῶ γὰρ ἐγὼ τὴν παρ' ἡμῖν ἀταξίαν καὶ ἀκοσμίαν ἔστιν ὅτε, καὶ ἐφ' ὧν προεδρευόντων ἐν βήμασιν· οὐ γὰρ ἁπάντων τολμήσω κατηγορεῖν, οὐδὲ δίκαιον. ἐπαινῶ τὸν νηῒ τιθέντα νόμον· ὅς, τὴν κώπην πρότερον ἐγχειρήσας τῷ ναύτῃ κυβερνήτῃ, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὴν πρῷραν ἀγαγὼν καὶ πιστεύσας τὰ ἔμπροσθεν, οὕτως ἐπὶ τῶν οἰάκων καθίζει μετὰ τὴν πολλὴν τυφθεῖσαν θάλασσαν, καὶ τὴν τῶν ἀνέμων διάσκεψιν. ὡς δὲ κἀν τοῖς πολεμικοῖς ἔχει· στρατιώτης· ταξίαρχος· στρατηγός. αὕτη ἡ τάξις ἀρίστη καὶ λυσιτελεστάτη, τοῖς ἀρχομένοις. τὸ δ' ἡμέτερον, πολλοῦ ἦν ἄξιον, εἰ οὕτως εἶχε. νῦν δὲ κινδυνεύει τὸ πάντων ἁγιώτατον τάγμα παρ' ἡμῖν, πάντων εἶναι καταγελαστότατον. οὐ γὰρ ἐξ ἀρετῆς μᾶλλον, ἢ κακουργίας, ἡ προεδρία· οὐδὲ τῶν ἀξιωτέρων, ἀλλὰ τῶν δυνατωτέρων οἱ θρόνοι. Σαμουὴλ ἐν προφήταις ὁ τὰ ἔμπροσθεν βλέπων; ἀλλὰ καὶ σαοὺλ ὁ ἀπόβλητος. Ῥοβοὰμ ἐν βασιλεῦσιν ὁ Σολομῶντος; ἀλλὰ καὶ

ἱερεβοὰμ

ἱεροβοὰμ ὁ δοῦλος καὶ ἀποστάτης. καὶ ἰατρὸς μὲν οὐδεὶς οὐδὲ ζωγράφος, ὅστις οὐ φύσεις ἀρρωστημάτων ἐσκέψατο πρότερον· ἢ πολλὰ χρώματα συνεκέρασεν ἢ ἐμόρφωσεν. ὁ δὲ πρόεδρος εὑρίσκεται ῥαδίως μὴ πονηθεὶς ὡς ὁ μῦθος ποιεῖ τοὺς γίγαντας. πλάττομεν αὐθημερὸν τοὺς ἁγίους. καὶ σοφοὺς εἶναι κελεύομεν, τοὺς οὐδὲν σοφισθέντας, οὐδὲ τοῦ βαθμοῦ προσενεγκόντάς τι πλὴν τοῦ βούλεσθαι. καὶ ὁ μὲν στέργει τὴν κάτω χώραν καὶ ταπεινὸς ἕστηκεν, ὁ τῆς ὑψηλῆς ἄξιος· καὶ πολλὰ μὲν τοῖς θείοις λόγοις ἐμμελετήσας· πολλὰ δὲ τῇ σαρκὶ νομοθετήσας εἰς ὑποταγὴν πνεύματος. ὁ δὲ σοβαρῶς καθέζεται. καὶ τὴν ὀφρὺν αἴρει κατὰ τῶν βελτιόνων. καὶ οὐκ οἴεται τρέμειν τοῖς θρόνοις. οὐδὲ φρίσσει τὴν ὄψιν, τὸν ἐγκρατῆ κάτω βλέπων. ἀλλ᾽ ὁμοῦ τῷ κράτει καὶ σοφώτερον ἑαυτὸν ὑπολαμβάνει. κακῶς εἰδὼς, καὶ τὸ φρονεῖν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἀφῃρημένος. ἀλλ᾽ οὐχ ὁ πολὺς οὕτως καὶ μέγας βασίλειος. ἀλλ᾽ ὥσπερ τῶν ἄλλων ἁπάντων οὕτω καὶ τοῦ περὶ ταῦτα κόσμου, τοῖς πολλοῖς τύπος καθίσταται. τὰς γὰρ ἱερὰς πρότερον ὑπαναγινώσκων τῷ λαῷ βίβλους, ὁ τούτων ἐξηγητὴς, καὶ ταύτην οὐκ ἀπαξιώσας τὴν τάξιν τοῦ βήμα

τος, οὕτως ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων, οὕ
τως ἐν ἐπισκόπων αἰνεῖ τὸν κύριον. οὐ κλέ
ψας τὴν ἐξουσίαν οὐδ᾽ ἁρπάσας. οὐδὲ διώ
ξας τὴν τιμὴν, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς τιμῆς διω
χθείς. οὐδ᾽ ἀνθρωπίνην χάριν, ἀλλ᾽ ἐκ θεοῦ καὶ
θείαν δεξάμενος. ὁ μὲν οὖν τῆς προεδρίας
λόγος ἀναμενάτω. τῷ δὲ τῆς ὑφεδρίας, μι
κρόν τι προσδιατρίψωμεν. οἷον γάρ με καὶ
τοῦτο μικροῦ παρέδραμεν, ἐν μέσῳ τῶν εἰ
ρημένων κείμενον. ἐγένετό τις πρὸς τὸν ἄν
δρα διαφορὰ τῷ πρὸ τοῦ, καθηγεμόνι τῆς ἐκ
κλησίας. τὸ μὲν ὅθεν καὶ ὅπως, σιωπᾶν ἄμει
νον. πλὴν ἐγένετο. ἀνδρὶ τἆλλα μὲν οὐκ ἀ
γεννεῖ καὶ θαυμαστῷ τὴν εὐσέβειαν. ὡς ἔδειξεν
ὁ τότε διωγμὸς, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἔνστασις.
ὅμως δ᾽ ἔτι παθόντι τι πρὸς ἐκεῖνον ἀνθρώπι
νον. ἅπτεται γὰρ οὐ τῶν πολλῶν μόνον, ἀλ
λὰ καὶ τῶν ἀρίστων ὁ μῶμος. ὡς μόνου αὐτὸ
εἶναι τοῦ θεοῦ, τὸ παντελῶς ἄπταιστον καὶ
ἀνάλωτον πάθεσι. κινεῖται οὖν ἐπ᾽ αὐτὸν
τῆς ἐκκλησίας, ὅσον ἔκκριτον καὶ σοφώτε
ρον. εἴπερ σοφώτεροι τῶν πολλῶν, οἱ κόσμου
χωρίσαντες ἑαυτοὺς, καὶ τῷ θεῷ τὸν βίον
καθιερώσαντες. λέγω δὴ τοὺς καθ᾽ ἡμᾶς να
ζιραίους καὶ περὶ τὰ τοιαῦτα μάλιστα ἐσπου
δακότας. οἱ δεινὸν ποιησάμενοι τὸ, σφῶν

κράτος παρελθεῖν περιυβρισμένον καὶ ἀπωσμένον, πρᾶγμα τολμῶσιν ἤδη κινδυνωδέστατον. ἀπόστασιν ἐννοοῦσι καὶ ῥῆξιν, τοῦ μεγάλου καὶ ἀστασιάστου τῆς ἐκκλησίας σώματος. οὐκ ὀλίγην καὶ τοῦ λαοῦ μοῖραν παρατεμνόμενοι. ὅση τε τῶν κάτω, καὶ ὅση τῶν ἐπ' ἀξίαις. ῥᾷστον δὲ ἐστὶ τοῦτο ἐκ τριῶν τῶν ἰσχυροτάτων. ὅ, τε γὰρ ἀνὴρ αἰδέσιμος ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις ἄλλος τῶν καθ' ἡμᾶς φιλοσόφων καὶ ἱκανὸς θάρσος παρασχεῖν εἴπερ ἐβούλετο τῷ συστήματι. τόν τε λυποῦντα δι' ὑποψίας ἔχων ἡ πόλις ἐκ τῆς περὶ τὴν κατάστασιν ταραχῆς. ὡς οὐκ ἔννομον οὐδὲ κανονικῶς μᾶλλον ἢ τυραννικῶς τὴν προστασίαν δεξάμενον. καὶ παρῆσαν τῶν δυτικῶν ἀρχιερέων τινὲς μεθέλκοντες πρὸς ἑαυτοὺς τῆς ἐκκλησίας, ὅσον ὀρθόδοξον. τί οὖν ὁ γεννάδιος ἐκεῖνος καὶ τοῦ εἰρηνικοῦ μαθητής. οὔτε γὰρ ἀντιτείνειν εἶχε πρὸς τοὺς ὑβριστὰς ἢ τοὺς σπουδαστὰς, οὐδὲ πρὸς αὐτὸν τὸ μάχεσθαι ἢ διασπᾶν τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας. καὶ ἄλλως πολεμουμένης, καὶ σφαλερῶς διακειμένης, ὑπὸ τοῦ τότε τῶν αἱρετικῶν δυναστείας. καὶ ἅμα συμβούλοις ἡμῖν ἐπὶ τούτου χρησάμενος καὶ παραινέταις γνησίοις. φυγὰς ἐνθένδε σὺν ἡμῖν πρὸς τὸν πόντον μεταχωρεῖ καὶ τοῖς ἐκεῖσε φροντιστηρίοις ἐπι

στατεῖ. αὐτός τε καθίσταται μνήμης ἄξιον. καὶ
τὴν ἐρημίαν ἀσπάζεται μετὰ Ἠλίου καὶ Ἰω-
άννου τῶν πάνυ φιλοσόφων, τοῦτο λυσιτε-
λεῖν αὐτῷ μᾶλλον ἡγούμενος, ἤ τι διανοηθῆ-
ναι περὶ τῶν παρόντων, τῆς ἑαυτοῦ φιλοσο-
φίας ἀνάξιον. καὶ διαφθεῖραι ἐν ζάλῃ τὴν ἐν
γαλήνῃ τῶν λογισμῶν κυβέρνησιν. καίπερ
δὲ οὕτω φιλοσόφου καὶ θαυμασίας οὔσης τῆς
ἀναχωρήσεως, κρείττω καὶ θαυμασιωτέραν,
εὑρήσομεν τὴν ἐπάνοδον. ἔχει γὰρ οὕτως. ἐν
τούτοις ὄντων ἡμῶν, ἐξαίφνης ἐφίσταται νέ-
φος χαλάζης πλῆρες, καὶ τι τεῖχος ὀλέθρι-
ον. πᾶσαν ἐκτρίψαι ἐκκλησίαν καθ' ἧς ἐρρά-
γη καὶ ὅσην ἐπέλαβε βασιλεὺς ὁ φιλοχρυ-
σότατος. καὶ μισοχριστότατος. καὶ δύο τὰ
μέγιστα ταῦτα νοσῶν. ἀπληστίαν καὶ βλασ-
φημίαν. ὁ μετὰ τὸν διώκτην διώκτης. καὶ μετὰ
τὸν ἀποστάτην, οὐκ ἀποστάτης μὲν, οὐδὲν δὲ ἀμεί-
νων χριστιανοῖς. μᾶλλον δὲ χριστιανῶν τῷ εὐσε-
βεστάτῳ μέρει καὶ καθαρωτάτῳ καὶ προσκυνητῇ
τῆς τριάδος. ἣν δὴ μόνην εὐσέβειαν ἐγὼ κα-
λῶ, καὶ δόξαν σωτήριον. οὐ γὰρ θεότητα τα-
λαντεύομεν. οὐ δὲ τὴν μίαν καὶ ἀπρόσιτον
φύσιν ἀποξενοῦμεν ἑαυτῆς ἐκφύλοις ἀλ-
λοτριότησιν. οὐ δὲ κακῷ τὸ κακὸν ἰώμεθα.
τὴν ἄθεον σαβελλίου συναίρεσιν, ἀσεβεστέ-

ρᾳ διαιρέσει καὶ κατατομῇ λύοντες. ἣν Ἄρειος νοσήσας ὁ τῆς μανίας ἐπώνυμος, τὸ πολὺ τῆς ἐκκλησίας διέσεισε καὶ διέφθειρεν. οὔτε τὸν πατέρα τιμήσας, καὶ ἀτιμάσας τὰ ἐξ αὐτοῦ, διὰ τῶν ἀνίσων βαθμῶν τῆς θεότητος. ἀλλὰ μίαν μὲν δόξαν πατρὸς γινώσκομεν. τὴν ὁμοτιμίαν τοῦ μονογενοῦς. μίαν δὲ υἱοῦ τὴν τοῦ πνεύματος. καὶ ὅ,τι ἂν τῶν τριῶν κατωτέρω θῶμεν, τὸ πᾶν καθαιρεῖν νομίζομεν. τρία μὲν ταῖς ἰδιότησιν ἓν δὲ τῇ θεότητι σέβοντες καὶ γινώσκοντες. ὧν οὐδὲν ἐννοῶν ἐκεῖνος οὐδὲ ἄνω βλέπειν δυνάμενος, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀγόντων αὐτὸν ταπεινούμενος, συνταπεινοῦν ἐτόλμησεν ἑαυτῷ καὶ φύσιν θεότητος καὶ κτίσμα γίνεται πονηρὸν, εἰς δουλείαν κατάγων τὴν δεσποτείαν. καὶ μετὰ τῆς κτίσεως τιθεὶς, τὴν ἄκτιστον φύσιν καὶ ὑπὲρ χρόνον. ὁ μὲν οὖν οὕτως φρονῶν, καὶ μετὰ τοιαύτης ἡμῖν ἐπιστρατεύει τῆς ἀσεβείας. οὐ γὰρ ἄλλο τι ἢ βαρβαρικὴν καταδρομὴν εἶναι ὑποληπτέον, καθαιροῦσαν, οὐ τείχη καὶ πόλεις καὶ οἰκίας, οὐδὲ τὴν τῶν μικρῶν καὶ χειροποιήτων καὶ αὖθις ἀνορθουμένων, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς αὐτὰς κατασύρουσαν. συνεπιβάλλει δὲ αὐτῷ καὶ στρατὸς ἄξιος οἱ κακοὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἡγεμόνες. οἱ πικροὶ

τεταρχίαι τῆς ὑπ' αὐτὸν οἰκουμένης. οἱ μὲν ἔχοντες ἤδη τῶν ἐκκλησιῶν, τοὺς δὲ προσβάλλοντες, τοὺς δὲ ἐλπίζοντες ἐκ τῆς τοῦ βασιλέως ῥοπῆς καὶ χειρός, τῆς μὲν ἐπαγομένης, τῆς δ' ἀπειλουμένης, ἧκον καὶ τὴν ἡμετέραν καταστρεψόμενοι. οὐδενὶ τοσοῦτον θαρρεῖν ἔχοντες τῶν ἁπάντων, ὅσον τῇ τῶν προειρημένων μικροψυχίᾳ, καὶ ἀπειρίᾳ τοῦ τηνικαῦτα ἡμῶν προεδρεύοντος καὶ τοῖς ἐν ἡμῖν ἀρρωστήμασιν. ὁ μὲν οὖν ἀγὼν πολύς. ἡ δὲ προθυμία τῶν πλείστων οὐκ ἀγεννής. ἡ δὲ παράταξις ἀσθενής. οὐκ ἔχουσα τὸν προαγωνιστὴν καὶ τεχνίτην ὑπέρμαχον, ἐν δυνάμει λόγου καὶ πνεύματος. τί οὖν ἡ γενναία καὶ μεγαλόφρων ἐκείνη ψυχὴ καὶ ὄντως φιλόχριστος. οὐδὲ πολλῶν ἐδεήθη λόγων, πρὸς τὸ παρεῖναι καὶ συμμαχεῖν. ἀλλ' ὁμοῦ τε εἶδεν ἡμᾶς πρεσβεύοντας. (κοινὸς γὰρ ἦν ὁ ἀγὼν ἀμφοτέροις ὡς τοῦ λόγου προβεβλημένοις,) καὶ τῇ πρεσβείας ἡττήθη. καὶ διελὼν ἄριστα παρ' ἑαυτῷ καὶ φιλοσοφώτατα τοῖς τοῦ πνεύματος λογισμοῖς, ἄλλον μὲν εἶναι μικροψυχίας καιρὸν εἴ τι καὶ τοιοῦτον ἔδει παθεῖν, τὸν τῆς ἀδείας, ἄλλον δὲ μακροθυμίας τὸν τῆς ἀνάγκης, εὐθὺς τοῦ πόντου μεθ' ἡμῶν ἀπανίσταται. καὶ ζηλοτυπεῖ τὴν ἀλήθειαν κινδυ-

νοῦσαν καὶ γίνεται σύμμαχος ἐθελοντής, καὶ
τῇ μητρὶ φορῶν ἑαυτὸν τῇ ἐκκλησίᾳ δίδωσιν.
ἆρ' οὖν προεθυμήθη μὲν οὕτως ἠγώνισται δὲ
τῆς προθυμίας ἔλαττον; ἢ διαγωνίζεται
μὲν ἀνδρικῶς, οὐ συνετῶς δέ. ἢ πεπαιδευ-
μένως μὲν ἀκινδύνως δέ. ἢ πάντα μὲν ταῦ-
τα τελείως καὶ ὑπὲρ λόγον, ὑπελείπετο δέ
τι τῆς μικροψυχίας ἐν αὐτῷ λείψανον; οὐδα-
μῶς. ἀλλ' ὁμοῦ τὰ πάντα κατασκευάζεται.
βουλεύεται. παρατάττεται. λύει τὰ ἐν τῷ
μέσῳ σκῶλα καὶ προσκόμματα. καὶ οἷς ἐ-
κεῖνοι θαρροῦντες, καθ' ἡμῶν ἐστρατεύσαντο.
τὸ μὲν, προσλαμβάνει. τὸ δὲ, κατέχει. τὸ δ' ἀπο-
κρούεται. γίνεται τοῖς μὲν τεῖχος ὀχυρὸν
καὶ χαράκωμα. τοῖς δὲ πέλεκυς κόπτων πέ-
τραν. ἢ πῦρ ἐν ἀκάνθαις (ὅ φησιν ἡ θεία γρα-
φή.) ῥᾳδίως ἀναλίσκον τοὺς φρυγανώδεις καὶ
ὑβριστὰς τῆς θεότητος. εἰ δέ τι καὶ βαρνάβας
ὁ ταῦτα λέγων καὶ γράφων παύλῳ συνη-
γωνίσατο, παύλῳ χάρις τῷ προελομένῳ καὶ
συνεργὸν ποιησαμένῳ τοῦ ἀγωνίσματος. οἱ μὲν
οὖν οὕτως ἄπρακτοι ἀπῆλθον ἄπρακτοι. καὶ κακοὶ κα-
κῶς τό τε πρῶτον αἰσχυνθέντες καὶ ἡττηθέν-
τες. καὶ μαθόντες μὴ ῥᾳδίως καππαδοκῶν
καταφρονεῖν, εἰ καὶ πάντων ἀνθρώπων. ὧν
οὐδὲν οὕτως ἴδιον, ὡς τὸ τῆς πίστεως ἀρραγὲς

καὶ πρὸς τὴν τριάδα πιστὸν καὶ γνήσιον παρ᾽ ἧς καὶ τὸ ἡνῶσθαι καὶ τὸ ἰσχύειν αὖθις ὑπάρχει. ἃ βοηθοῦσι βοηθουμένοις. μᾶλλον δὲ πολλῷ κρείττω καὶ ἰσχυρότερα. τῷ δ᾽ ἔτι δεύτερον ἔργον καὶ σπούδασμα γίνεται θεραπεύειν τὸν πρόεδρον. λύειν τὴν ὑποψίαν. πείθειν πάντας ἀνθρώπους, ὡς ἃ μὲν λελύπηκε, πεῖρά τις ἦν τοῦ πονηροῦ καὶ ἀπάτη ταῖς εἰς τὸ καλὸν ὁμονοίαις βασκαίνοντος. αὐτὸς δὲ ᾔδει νόμους εὐπειθίας καὶ πνευματικῆς τάξεως. διὰ τοῦτο παρῄνει. ἐσωφρόνιζεν. ὑπήκουεν. ἐνουθέτει. πάντα ἦν αὐτῷ. σύμβουλος ἀγαθός. παραστάτης δεξιός. τῶν θείων ἐξηγητής. τῶν πρακτέων καθηγητής. γήρως βακτηρεία. πίστεως ἔρεισμα. τῶν ἔνδον ὁ πιστότατος. τῶν ἔξω ὁ πρακτικώτατος. ἑνὶ λόγῳ τοσοῦτος εἰς εὔνοιαν, ὅσος εἰς ἔχθραν τὸ πρὶν ἐνομίζετο. ἐντεῦθεν αὐτῷ περιῆν καὶ τὸ κράτος τῆς ἐκκλησίας. εἰ καὶ τῆς καθέδρας εἶχε τὰ δεύτερα. τὴν γὰρ εὔνοιαν εἰσφέρων, τὴν ἐξουσίαν ἀντελάμβανε. καὶ ἦν θαυμαστή τις ἡ συμφωνία καὶ ἡ πλοκὴ τοῦ δύνασθαι. ὁ μὲν τὸν λαὸν ἦγεν, ὁ δὲ τὸν ἄγοντα. καὶ δὴ λεοντοκόμος τις ἦν, τέχνῃ τιθασεύων τὸν δυναστεύοντα. καὶ γὰρ ἐδεῖτο, νεωστὶ μὲν ἐπὶ τὴν καθέδραν τεθεὶς, ἔτι δὲ τῆς κοσμι-

κῆς ὕλης τι πνέων, οὔπω δὲ κατηρτισμένος ἐν τοῖς τοῦ πνεύματος, πολλοῦ δὲ τοῦ κλύδωνος περιζέοντος καὶ τῶν ἐπικειμένων τῆς ἐκκλησίας ἐχθρῶν, τοῦ χειραγωγοῦντος, καὶ ὑπερείδοντος. διὰ τοῦτο καὶ τὴν συμμαχίαν ἠγάπα, καὶ κρατοῦντος ἐκείνου, κρατεῖν αὐτὸς ὑπελάμβανε. τῆς δὲ περὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀνδρὸς κηδεμονίας καὶ προστασίας πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα γνωρίσματα. παῤῥησία πρὸς ἄρχοντας τούς τε ἄλλους καὶ τοὺς δυνατωτάτους τῆς πόλεως. διαφορῶν λύσεις οὐκ ἀπιστούμεναι, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς ἐκείνου φωνῆς τυπούμεναι, νόμῳ τῷ τρόπῳ χρώμεναι. προστασίαι τῶν δεομένων. αἱ μὲν πλείους πνευματικαί, οὐκ ὀλίγαι δὲ καὶ σωματικαί. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πολλάκις εἰς ψυχὴν φέρει δι᾽ εὐνοίας δουλούμενον. πτωχοτροφίαι. ξενοδοχίαι. παρθενοκομίαι. νομοθεσίαι μοναστῶν ἔγγραφοί τε καὶ ἄγραφοι. εὐχῶν διατάξεις. εὐκοσμίαι τοῦ βήματος. τὰ ἄλλα οἷς ἂν ὁ ἀληθῶς ἄνθρωπος τοῦ θεοῦ καὶ μετὰ θεοῦ τεταγμένος, λαὸν ὠφελήσειεν. ἓν δὲ ὅ μέγιστόν τε καὶ γνωριμώτατον. λιμὸς ἦν καὶ τῶν πώποτε μνημονευομένων ὁ χαλεπώτατος. ἔκαμνε δὲ ἡ πόλις. ἐπικουρία δ᾽ ἦν οὐδαμόθεν. οὐδέ τι φάρμακον τῆς κακώσεως. αἱ

μὲν γὰρ παράλιαι, τὰς τοιαύτας ἐνδείας οὐ χαλεπῶς ἀναφέρουσι, διδοῦσαι τὰ παρ' ἑαυτῶν, καὶ τὰ παρὰ τῆς θαλάσσης δεχόμεναι, τοῖς δ' ἠπειρώταις ἡμῖν, καὶ τὸ περιττὸν ἀνόνητον, καὶ τὸ ἐνδέον ἀνεπινόητον, οὐκ ἔχουσιν ὅπως διαθώμεθά τι τῶν ὄντων, ἢ τῶν οὐκ ὄντων εἰσκομισόμεθα. καὶ ὃ χαλεπώτατόν ἐστιν ἐν τοῖς τοιούτοις, ἡ τῶν ἐχόντων ἀναλγησία καὶ ἀπληστία. τηροῦσι γὰρ τοὺς καιροὺς καὶ καταπραγματεύονται τῆς ἐνδείας, καὶ γεωργοῦσι τὰς συμφορὰς οὔτε τῷ κυρίῳ δανείζειν τὸν ἐλεοῦντα πτωχοὺς ἀκούοντες, οὔθ' ὅτι ὁ συνέχων σῖτον δημοκατάρατος. οὔτ' ἄλλο οὐδὲν τῶν ἢ τοῖς φιλανθρώποις ἐπηγγελμένων, ἢ τοῖς ἀπανθρώποις ἠπειλημένων, ἀλλ' εἰσὶ τοῦ δέοντος ἀπληστότεροι, καὶ φρονοῦσι κακῶς ἐκείνοις μὲν τὰ ἑαυτῶν ἑαυτοῖς δὲ, τὰ τοῦ θεοῦ σπλάγχνα κλείοντες. οὗ καὶ μᾶλλον χρήζοντες ἀγνοοῦσιν, ἢ αὐτῶν ἕτεροι. ταῦτα μὲν οἱ σιτῶναι καὶ σιτοκάπηλοι. καὶ μήτε τὸ συγγενὲς αἰδούμενοι, μήτε περὶ τὸ θεῖον εὐχάριστοι. παρ' οὗ τὸ ἔχειν αὐτοῖς, ἄλλων πιεζομένων. ὁ δὲ ὕειν μὲν οὐκ εἶχεν ἄρτον ἐξ οὐρανοῦ δι' εὐχῆς. καὶ τρέφειν ἐν ἐρήμῳ λαὸν φυγάδα. οὐδὲ πυθμένι πηγάζειν τροφὴν ἀδάπανον κενώσει πληρουμένοις.

ὃ καὶ παράδοξον· ἵνα τρέφῃ τρέφουσαν εἰς φι-
λοξενίας ἀντίδοσιν. οὐδὲ πέντε ἄρτοις ἑστιῶν
χιλιάδας· ὧν καὶ τὰ λείψανα πολλῶν τραπε-
ζῶν ἄλλη δύναμις. ταῦτα γὰρ μωϋσέως
ἦν καὶ ἠλιού· καὶ τοῦ ἐμοῦ θεοῦ, παρ᾽ οὗ
κἀκείνοις, τὸ ταῦτα δύνασθαι. ἴσως δὲ καὶ
τῶν καιρῶν ἐκείνων, καὶ τῆς τότε καταστάσε-
ως· ἐπειδὴ τὰ σημεῖα τοῖς ἀπίστοις, οὐ τοῖς πι-
στεύουσιν. ἃ δὲ τούτοις ἐστὶν ἀκόλουθα καὶ εἰς
ταυτὸν φέρει, ταῦτα καὶ διενοήθη καὶ διε-
πράξατο μετὰ τῆς αὐτῆς πίστεως. λόγῳ γὰρ τὰς
τῶν ἐχόντων ἀποθήκας ἀνοίξας καὶ παραινέ-
σεσι, ποιεῖ τὸ τῆς γραφῆς. διαθρύπτει πεινῶ-
σι τροφὴν, καὶ χορτάζει πτωχοὺς ἄρτον. καὶ
διατρέφει αὐτοὺς ἐν λιμῷ. καὶ ψυχὰς πεινώ-
σας ἐμπίπλησιν ἀγαθῶν. καὶ τίνα τρόπον· οὐ
δὲ γὰρ τοῦτο μικρὸν εἰς προσθήκην. συναγα-
γὼν γὰρ ἐν ταυτῷ τοὺς λιμοῦ τραυματίας, ἔ-
στι δὲ οὓς καὶ μικρὸν ἀναπνέοντας, ἄνδρας καὶ
γυναῖκας, νηπίους, γέροντας, πᾶσαν ἡλικίαν
ἐλεεινὴν, πᾶν εἶδος τροφῆς ἐρανίζων, ὅση τε
τυγχάνει λιμοῦ βοηθὸς, ἔτνους τε πλήρεις
προθεὶς λέβητας, καὶ τοῦ ταριχευτοῦ παρ᾽
ἡμῖν ὄψου, καὶ πένητας τρέφοντος, ἔπειτα
τὴν τοῦ χριστοῦ διακονίαν μιμούμενος. ὃς καὶ
λεντίῳ διαζωννύμενος οὐκ ἀπηξίου νίπτειν

τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν εἴτ᾽ οὖν συνδούλοις, πρὸς τοῦτο συνεργοῖς χρώμενος, ἐθεράπευε μὲν τὰ σώματα τῶν δεομένων. ἐθεράπευε δὲ τὰς ψυχάς. συμπλέκων τῇ χρείᾳ τὸ τῆς τιμῆς. καὶ ἐράνους ποιῶν ἀμφοτέρωθεν. τοιοῦτος ἦν ὁ νέος σιτοδότης ἡμῖν καὶ δεύτερος ἰωσὴφ πλὴν ὅτι καὶ πλέον τι λέγειν ἔχομεν. ὁ μὲν γὰρ καταπραγματεύεται τοῦ λιμοῦ καὶ τὴν αἴγυπτον ἐξωνεῖται τῷ φιλανθρώπῳ τὸν τῆς ἀφθονίας καιρὸν εἰς τὸν τοῦ λιμοῦ διαθέμενος. καὶ τοῖς ἑτέρων ὀνείροις εἰς τοῦτο διαταττόμενος. ὁ δὲ προῖκα χρηστὸς ἦν, καὶ τῆς σιτοδοσίας ἐπίκουρος ἀπραγμάτευτος. πρὸς ἓν ὁρῶν, τῷ φιλανθρώπῳ τὸ φιλάνθρωπον κτήσασθαι. καὶ τῶν ἐκεῖθεν τυχεῖν ἀγαθῶν διὰ τῆς ἐνταῦθα σιτομετρείας. ταῦτα μετὰ τῆς τοῦ λόγου τροφῆς καὶ τῆς τελεωτέρας εὐεργεσίας καὶ διαδόσεως τῆς ὄντως ἀνθρωπείου καὶ ὑψηλῆς εἴπερ ἄρτος ἀγγέλων λόγος. ᾧ ψυχαὶ τρέφονται καὶ ποτίζονται. θεὸν πεινῶσαι καὶ ζητοῦσαι τροφὴν οὐ ῥέουσαν οὐδ᾽ ἀπιοῦσαν, ἀλλ᾽ ἀεὶ μένουσαν. ἧς σιτοδότης ἦν ἐκεῖνος καὶ μάλα πλούσιος ὁ πενέστατος ὧν ἴσμεν καὶ ἀπορώτατος ὃ λιμὸν ἄρτων οὐδὲ δίψαν ὕδατος ἠξιωμένος. λόγου δὲ πόθον τοῦ ἀληθῶς ζω

τικοῦ καὶ τροφίμου, καὶ εἰς αὔξησιν ἄγοντος ἡλικίας πνευματικῆς τὸ καλῶς τρεφόμενον. ἐκ δὴ τούτου καὶ τοῦ βίου, τί δεῖ πάντα λέγοντα διατρίβειν. ἄρτι τοῦ φερωνύμου τῆς εὐσεβείας μετατεθέντος, καὶ ταῖς ἐκείνου χερσὶν ἡδέως ἐναποψύξαντος, ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον ἀνάγεται οὐκ ἀμογητὶ μὲν, οὐδὲ ἄνευ βασκανίας καὶ πάλης. τῶν τε τῆς πατρίδος προεδρευόντων καὶ τῶν πονηροτάτων τῆς πόλεως ἐκείνοις συντεταγμένων. πλὴν ἔδει νικῆσαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ μέντοι νικᾷ, πολλῇ τῇ περιουσίᾳ. κινεῖ γὰρ ἐκ τῆς ὑπερορίας τοὺς χρίσοντας ἄνδρας ἐπ' εὐσεβείᾳ γνωρίμους καὶ ζηλωτὰς, καὶ μετὰ τούτων, τὸν νέον ἀβραὰμ καὶ πατριάρχην ἡμέτερον, τὸν ἐμὸν πατέρα. περὶ ὃν καὶ συμβαίνει θαυμάσιον. οὐ γὰρ τῷ πλήθει τῶν ἐτῶν μόνον ἐκλιπὼς, ἀλλὰ καὶ νόσῳ τετρυχωμένος, καὶ πρὸς ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς ὢν, κατατολμᾷ τῆς ὁδοῦ βοηθήσων τῇ ψήφῳ. καὶ θαρρήσας τῷ πνεύματι, καὶ συντόμως φθέγξομαι, νεκρὸς ἐντεθεὶς ὡς τάφῳ τινὶ τῷ φορείῳ, νέος ἐπάνεισιν εὐσθενής. ἄνω βλέπων. ῥωσθεὶς ἐκ τῆς χειρὸς καὶ τῆς χρίσεως. οὐ πολὺ δὲ εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ χρισθέντος. τοῦτο προσκείσθω τοῖς παλαιοῖς διηγή

μασιν. ὅτι πόνος ὑγείαν χαρίζεται. καὶ προθυμία νεκροὺς ἀνίστησι. καὶ πηδᾷ γῆρας χρισθὲν τῷ πνεύματι. οὕτω δὲ τῆς προεδρίας ἀξιωθεὶς, ὡς τοὺς τοιούτους μὲν γεγονότας τοιαύτης δὲ χάριτος τετυχηκότας, οὕτω δὲ ὑπειλημμένους εἰκὸς, οὐ κατῄσχυνεν οὐδενὶ τῶν ἑξῆς ἢ τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν, ἢ τὰς τῶν πεπιστευκότων ἐλπίδας. ἀλλὰ τοσοῦτον ἑαυτὸν ὑπερβάλλων ἀεὶ ὅσον πρὸ τούτου τοὺς ἄλλους ἐδείκνυτο, κάλλιστά τε καὶ φιλοσοφώτατα περὶ τούτων διανοούμενος. ἡγεῖτο γὰρ ἰδιώτου μὲν ἀρετὴν εἶναι τὸ μὴ κακὸν εἶναι ἤ τι καὶ πρὸς ὡς ἀγαθόν. ἄρχοντος δὲ καὶ προστάτου κακίαν, καὶ μάλιστα τὴν τοιαύτην ἀρχὴν τὸ μὴ πολὺ τῶν πολλῶν προέχειν. μηδὲ ἀεὶ κρείττω φαίνεσθαι. μηδὲ συμμετρεῖν τῇ ἀξίᾳ καὶ τῷ θρόνῳ τὴν ἀρετήν. μόγις γὰρ εἶναι τῷ ἄκρῳ, τοῦ μέσου κατατυγχάνειν. καὶ τῷ περιόντι τῆς ἀρετῆς, ἕλξειν τοὺς πολλοὺς εἰς τὸ μέτριον. μᾶλλον δὲ ἵνα τι φιλοσοφήσω περὶ τούτων ἄμεινον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἐγὼ θεωρῶ, οἶμαι δὲ καὶ τῶν σοφωτέρων ἕκαστος, ἡνίκα μεθ' ἡμῶν ἐγένετο μορφωθεὶς τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ ἡμέτερον, τοῦτο κἀνταῦθα συμβεβηκέναι λογίζομαι. ἐκεῖνός τε γὰρ προέκοπτέ φησιν ὥσπερ ἡλικίᾳ οὕτω δὲ

καὶ σοφίᾳ καὶ χάριτι ὑπὸ ταῦτα λαμβά-
νειν αὔξησιν, τί τοῦ ἀπ' ἀρχῆς τελείου, γένοι-
τ' ἂν τελεώτερον, ἀλλὰ τῷ κατὰ μικρὸν ταῦ-
τα παραγυμνοῦσθαι καὶ παρεκφαίνεσθαι.
τήν τε τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴν, οὐχὶ προσθήκην
ἀλλ' ἐργασίαν οἶμαι μείζω τηνικαῦτα λαμ-
βάνειν, ὕλῃ πλείονι τῇ ἐξουσίᾳ χρωμένην.
πρῶτον μὲν οὖν ἐκεῖνο πᾶσι ποιεῖ φανερὸν, ὡς
οὐκ ἀνθρωπίνης χάριτος ἦν αὐτῷ ἔργον,
ἀλλὰ θεοῦ δῶρον τὸ δεδομένον. δηλώσει δὲ,
καὶ τὸ ἡμέτερον. οἷα γάρ μοι φιλοσοφοῦντι
περὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον συνεφιλοσόφει. τῶν
γὰρ ἄλλων ἁπάντων οἰομένων καὶ προσδοκα-
μεῖσθαί με τῷ γεγονότι, καὶ περιχαρήσεσθαι,
ὅπερ ἑτέρου καὶ παθεῖν ἴσως ἦν, καὶ συν-
διανεμεῖσθαι τὴν ἀρχὴν μᾶλλον, ἢ παραδυνα-
στεύειν, καὶ τῇ φιλίᾳ τῶν τεκμαιρομένων,
ἐπειδὴ τὸ φορτικὸν φεύγων ἔστω, καὶ γὰρ ἐν
ἅπασιν εἴπερ ἄλλος τις καὶ ἅμα τοῦ καιροῦ τὸ
ἐπίφθονον, ἄλλως τε καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ὠ-
δινόντων ἔτι καὶ ταρασσομένων. οἴκοι κατέ-
μενα βίᾳ χαλινώσας τὸν πόθον, μέμφεται
μὲν, συγγινώσκει δὲ καὶ μετὰ τῶν ἐθισάν-
τα μὲν τὴν δὲ, τῆς καθέδρας τιμὴν οὐδε-
ξάμενον τῆς αὐτῆς ἕνεκεν αἰτίας, οὐδὲ τὴν
τῶν πρεσβυτέρων προτίμησιν, οὔτε ἐμέμψα-

το. καὶ προσεπῄνεσεν εὖ ποιῶν. τῦφον κατηγορηθῆναι μᾶλλον ὑπὸ ὀλίγων ἑλόμενος, τῶν ταύτην ἀγνοησάντων τὴν οἰκονομίαν, ἤ τι πρᾶξαι τῷ λόγῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ βουλεύμασιν ἐναντίον. καίτοι πῶς ἂν μᾶλλον ἔδειξεν ἄνθρωπος πάσης θωπείας καὶ κολακείας κρείττω τὴν ψυχὴν ἔχων, καὶ πρὸς ἓν μόνον βλέπων τὸν τοῦ καλοῦ νόμον, ἢ περὶ ἡμῶν οὕτω διανοηθεὶς, οὓς ἐν πρώτοις τῶν ἑαυτοῦ φίλων καὶ συνήθων ἐγνώρισεν. ἔπειτα τὸ στασιάζον πρὸς ἑαυτὸ μαλάσσει καὶ θεραπεύει λόγοις ἰατρικῆς μεγαλόφρονος. οὐ γὰρ θωπευτικῶς οὐδὲ ἀνελευθέρως τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ λίαν νεανικῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς. ὡς ἄν τις οὐ τὸ παρὸν σκοπῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν μέλλουσαν εὐπείθειαν οἰκονομῶν. ὁρῶν γὰρ τὸ μὲν ἁπαλὸν, ἔκλυτον καὶ μαλακιζόμενον, τὸ δὲ αὐστηρὸν τραχῦνον καὶ ἀπαυθαδιαζόμενον, ἀμφοτέροις βοηθεῖ δι᾽ ἀλλήλων. ἐπιεικείᾳ μὲν τὸ ἀντίτυπες. στερρότητι δὲ, τὸ ἁπαλὸν κερασάμενος. ὀλίγα μὲν λόγου προσδεηθεὶς, ἔργῳ δὲ τὰ πλείω δυνηθείς. πρὸς τὴν θεραπείαν, οὐ τέχνῃ δελούμενος. ἀλλ᾽ εὐνοίᾳ σφετεριζόμενος. οὐ δυναστείᾳ προσχρώμενος. ἀλλὰ τὸ δύνασθαι μὲν φείδεσθαι δὲ προσαγόμενος. τὸ μέγιστον, τῷ πάντας ἡττᾶσθαι τῆς

αὐτοῦ διανοίας. καὶ ἀπρόσιτον εἰδέναι τὴν ἀρετήν. καὶ μίαν μὲν ἑαυτοῖς σωτηρίαν ἡγεῖσθαι, τὸ μετ' ἐκείνου τε καὶ ὑπ' ἐκείνῳ τετάχθαι. ἕνα δὲ κίνδυνον, τὸ προσκρούειν ἐκείνῳ. καὶ ἀλλοτρίωσιν ἀπὸ θεοῦ νομίζειν, τὴν ἀπ' ἐκείνου διάστασιν. οὕτως ἑκόντες ὑπεχώρησαν καὶ ἡττήθησαν. καὶ ὡς ἠχῷ βροντῆς ὑπεκλίθησαν. ἄλλος ἄλλον εἰς ἀπολογίαν προφθάνοντες. καὶ τὸ μέτρον τῆς ἀπεχθείας εἰς μέτρον μετενεγκόντες εὐνοίας. καὶ τῆς εἰς ἀρετὴν ἐπιδόσεως. ἣν δὴ μόνην ἀπολογίαν ἰσχυροτάτην εὕρισκον. πλὴν εἴ τις διὰ κακίαν ἀνίατον ἠμελήθη καὶ παρερρίφη. ἵν' αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ συντριβῇ καὶ καταναλωθῇ, καθάπερ ἰὸς σιδήρῳ συνδαπανώμενος. ἐπεὶ δὲ τὰ οἴκοι κατὰ νοῦν εἶχεν αὐτῷ, καὶ ὡς οὐκ ἄν τις ᾠήθη τῶν ἀπίστων κἀκεῖνον ἠγνοηκότα, πόρρω νοεῖ τῇ διανοίᾳ μείζονί τινι καὶ ὑψηλοτέρῳ. τῶν γὰρ ἄλλων ἁπάντων τὸ ἐν ποσὶ μόνον ὁρώντων, καὶ τὸ καθ' αὐτοὺς ὅπως ἀσφαλῶς ἕξει λογιζομένων, εἰ πόρρω τοῦτο ἀσφαλὲς, περαιτέρω δ' οὐ προϊόντων, οὐδέ τι μέγα καὶ νεανικὸν ἢ ἐννοῆσαι ἢ καταπράξασθαι δυναμένων, καίτοι τἆλλα μέτριος ὢν, ἐν τούτοις οὐ μετριάζει. ἀλλ' ὑψοῦ τὴν κεφαλὴν διάρας, καὶ κύκλῳ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα περιαγαγὼν, πᾶσαν εἴσω ποιεῖται

τῆς οἰκουμένην· ὅσην ὁ σωτήριος λόγος ἐπέδρα-
μεν· ὁρῶν δὲ τὸν μέγαν τοῦ θεοῦ κλῆρον, καὶ τοῖς
αὐτοῦ λόγοις καὶ νόμοις καὶ πάθεσι περι-
ποιηθέντα, τὸ ἅγιον ἔθνος τὸ βασίλειον ἱερά-
τευμα κακῶς διακείμενον, εἰς τε μυρίας δό-
ξας καὶ πλάνας διεσπασμένον, καὶ τὴν
ἐξ αἰγύπτου μετηρμένην καὶ μεταπεφυ-
τευμένην ἄμπελον ἐκ τῆς ἀθέου καὶ σκοτει-
νῆς ἀγνοίας, εἰς κάλλος τε καὶ μέγεθος ἄπει-
ρον προελθοῦσαν, ὡς καλύψαι πᾶσαν τὴν
γῆν καὶ ὀρῶν καὶ κέδρων ὑπερεκτεῖναι,
ταύτην δὲ πονηρῷ καὶ ἀγρίῳ συῒ τῷ διαβόλῳ
λελυμασμένην, οὐκ αὔταρκες ὑπολαμβά-
νει θρηνεῖν ἡσυχῇ τὸ πάθος· καὶ πρὸς θεὸν
αἴρειν μόνον τὰς χεῖρας καὶ παρ' ἐκείνου τῶν
κατεχόντων κακῶν λύσιν ζητεῖν· αὐτὸς δὲ κα-
θεύδειν· ἀλλά τι καὶ βοηθεῖν καὶ παρ' ἑαυ-
τοῦ συνεισφέρειν ὀφείλειν· τί γὰρ εἶναι τῆς
συμφορᾶς ταύτης ἀνιαρότερον· ὑπὲρ δὲ
τοῦ, μᾶλλον χρῆναι σπουδάζειν τὸν ἄνω βλέ-
ποντα· ἑνὸς μὲν γὰρ εὖ πράττοντος ἢ κα-
κῶς, οὐδὲν τῷ κοινῷ παρὰ τοῦτο σημαίνειν· τοῦ
κοινοῦ δὲ οὕτως ἢ ἐκείνως ἔχοντος, καὶ τὸν
καθ' ἕκαστον ὁμοίως ἔχειν πᾶσαν εἶναι ἀνάγ-
κην· ταῦτ' οὖν ἐννοῶν ἐκεῖνος καὶ σκοπῶν,
ὁ τοῦ κοινοῦ κηδεμὼν καὶ προστάτης, ἐπει-

ἡ τῆς ὀστέων καρδία αἰσθητικὴ ὡς σολο/μῶντι καὶ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ, καὶ τὸ μὴ ἀνάλγητον, εὔθυμον. τὸ δὲ συμπαθὲς λυπηρὸν, καὶ τῆξις καρδίας ἔμμονος λογισμὸς, διὰ τοῦτο ἐσφάδαζεν. ἠνιᾶτο. κατετιτρώσκετο. ἔπασχε τὸ ἰωνᾶ. τὸ δαβίδ. ἀπελέγετο τὴν ψυχήν. οὐκ ἐδίδου ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς. οὐδὲ νυσταγμὸν τοῖς βλεφάροις. προσεδαπάνα τὸ λειπόμενον τῶν σαρκῶν ταῖς φροντίσιν. ἕως εὕρῃ τοῦ κακοῦ λύσιν. ἐπιζητεῖ θείαν βοήθειαν, ἢ ἀνθρωπίνην. ἥτις στήσει τὸν κοινὸν ἐμπρησμὸν, καὶ τὴν ἐπέχουσαν ἡμᾶς σκοτόμαιναν. ἓν μὲν οὖν ἐκεῖνο ἐπινοεῖ καὶ λίαν σωτήριον. συναγαγὼν ἑαυτὸν ὡς οἷόν τε ἦν, καὶ συγκλείσας τῷ πνεύματι, καὶ πάντας μὲν ἀνθρωπίνους λογισμοὺς κινήσας, πᾶν δὲ τῶν γραφῶν βάθος ἀναλεξάμενος, λογογραφεῖ τὴν εὐσέβειαν. καὶ ἀντιθέτοις πάλαις καὶ μάχαις, τὸ πολὺ τῶν αἱρετικῶν ἀποκρούεται θράσος. τοὺς μὲν καὶ εἰς χεῖρας ἰόντας, ἀγχεμάχοις ὅπλοις τοῖς ἀπὸ γλώσσης καταστρεπόμενος. τοὺς δὲ πόῤῥωθεν, μᾶλλον τοξεύμασι τοῖς ἐκ μέλανος. οὐδὲν ἀτιμοτέρου τῶν ἐν ταῖς πλαξὶ χαραγμάτων. οὐδὲ ἑνὶ τῆς ἰουδαίας ἔθνει καὶ μικρῷ τούτῳ νομοθετοῦντος τῶν βρωμάτων καὶ πομάτων καὶ προσκαίρων θυσιῶν. καὶ σαρ

κὸς καθαρσίων, ἀλλὰ καὶ παντὶ γένει καὶ μέρει τῆς οἰκουμένης. περὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας. ὑφ' οὗ καὶ τὸ σώζεσθαι περιγίνεται. δεύτερον δέ. καὶ γὰρ ὁμοίως ἀτελὲς ἄλογος πρᾶξις καὶ λόγος ἄπρακτος, προστίθει τῷ λόγῳ, καὶ τὴν ἐκ τοῦ πράττειν ἐπικουρίαν. τοῖς μὲν, ἐπιδημῶν. πρὸς δὲ τοὺς, πρεσβεύων. τοὺς δὲ, παρακαλῶν. νουθετῶν. ἐλέγχων. ἐπιτιμῶν. ἀπειλῶν. ὀνειδίζων. προπολεμῶν ἐθνῶν. πόλεων. τῶν καθ' ἕκαστον. πᾶν εἶδος ἐπινοῶν σωτηρίας. πανταχόθεν ἰώμενος. ὁ βεσελεὴλ ἐκεῖνος. ὁ τῆς θείας ἀρχιτέκτων σκηνῆς. πάσῃ πρὸς τὸ ἔργον ὕλῃ καὶ τέχνῃ χρώμενος. καὶ πάντα πλέκων εἰς κάλλους ἑνὸς περιουσίαν καὶ ἁρμονίαν. τί τἆλλα χρὴ λέγειν. ἀλλ' ἧκεν ἡμῖν αὖθις ὁ χριστομάχος βασιλεὺς καὶ τῆς πίστεως τύραννος μετὰ πλείονος τῆς ἀσεβείας καὶ θερμοτέρας τῆς παρατάξεως, πρὸς ἀνταγωνιστὴν ἰσχυρότερον ὄντως αὐτῷ τοῦ λόγου. κατὰ τὸ ἀκάθαρτον ἐκεῖνο πνεῦμα καὶ πονηρόν. ὃ τῶν ἀνθρώπων λυθὲν, πρὸς τὸν αὐτὸν ἀναστρέφει μετὰ πλειόνων πνευμάτων εἰσοικισθησόμενον. ὥσπερ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἠκούσαμεν. τούτου γίνεται μαθητὴς ἐκεῖνος. ὁμοῦ τε τὴν προτέραν ἧτταν ἀνακαλεσόμενος.

καὶ προσθήσων ἓν τοῖς πρώτοις παλαίσμασι. δεινὸν γὰρ εἶναι καὶ σχέτλιον, πολλῶν μὲν ἐθνῶν ὑπερέχοντα, ἄλλης δὲ δόξης ἠξιωμένον, πάντας δὲ τοὺς κύκλῳ καταστρεψάμενον τῷ κράτει τῆς ἀσεβείας, καὶ χειρωσάμενον πᾶν τὸ προστυχόν, ἑνὸς ἀνδρὸς, καὶ μιᾶς πόλεως ἥττω ὀφθῆναι καὶ γέλωτα ὀφλεῖν οὐ τοῖς ἄλλοις μόνον αὐτὸν προστάταις τῆς ἀσεβείας, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὡς ὑπελάμβανε. τὸν μὲν δὴ Περσῶν βασιλέα φασὶν, ἐπειδή ποτε κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐστράτευε, πᾶν μὲν γένος ἀνθρώπων ἐπ' αὐτοὺς ἐλαύνων, παντὶ δὲ ζέων θυμῷ καὶ φρονήματι, οὐ ταύτῃ μόνον ἐπαίρεσθαι καὶ ἄμετρον εἶναι ταῖς ἀπειλαῖς· ἀλλ' ὡς ἂν μᾶλλον αὐτοὺς καταπλήξειε, φοβερὸν ἑαυτὸν ποιεῖν. ω καὶ ταῖς κατὰ τῶν στοιχείων κενοτομίαις. γῆ τις ἠκούετο ξένη· καὶ θάλασσα, τοῦ νέου δημιουργοῦ· καὶ στρατὸς ἤπειρον πλέων· καὶ πεζεύων πέλαγος· νῆσοί τε ἁρπαζόμεναι, καὶ θάλασσα μαστιζομένη· καὶ ὅσα τῆς ἐμπλήκτου σαφῶς ἦν στρατιᾶς καὶ στρατηγίας· κατάπληξις μὲν, τοῖς ἀγεννεστέροις· γέλως δὲ τοῖς ἀνδρικωτέροις καὶ στερροτέροις τὸ φρόνημα. ὁ δὲ τοιούτου μὲν οὐδενὸς ἐδεῖτο καθ' ἡμῶν στρατεύων. ὃ δὲ ἦν ἐκείνων χεῖρον καὶ

βλαβερώτερον, ὅπερ ποιῶν καὶ λέγων ἠκούετο. ἔθετο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτοῦ βλασφημίαν λαλῶν εἰς τὸ ὕψος, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ διῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς. καλῶς γὰρ αὐτὸν ὁ θεῖος δαβὶδ πρὸ ἡμῶν ἐστηλίτευσε τὸν οὐρανὸν εἰς γῆν κλίνοντα. καὶ μετὰ τῆς κτίσεως ἀριθμοῦντα φύσιν τὴν ὑπερκόσμιον. ἣν οὐδὲ χωρεῖν ἡ κτίσις δύναται. κἂν μεθ᾽ ἡμῶν τι γίνηται λόγῳ φιλανθρωπίας, ἵν᾽ ἡμᾶς ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν χαμαὶ κειμένους. καὶ δὴ λαμπρὰ μὲν αὐτῷ τὰ πρῶτα νεανιεύματα. λαμπρότερα δὲ τὰ τελευταῖα καθ᾽ ἡμῶν ἀγωνίσματα. τίνα δὴ λέγω τὰ πρῶτα. ἐξορίαι. φυγαί. δημεύσεις. ἐπιβουλαὶ, φανεραί τε καὶ ἀφανεῖς. τὸ πείθειν. οὐ καιρὸς ἦν. τὸ βιάζεσθαι τοῦ πείθειν οὐκ ὄντος. οἱ μὲν ἐξωθούμενοι τῶν ἐκκλησιῶν, ὅσοι τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς. οἱ δὲ εἰσαγόμενοι, ὅσοι τῆς βασιλικῆς ἀπωλείας ἐτύγχανον. οἱ τὰ χειρόγραφα τῆς ἀσεβείας ἀπαιτοῦντες. οἱ γράφοντες τὰ τούτων ἔτι χαλεπώτερα. πρεσβυτέρων ἐμπρησμοὶ θαλάττιοι. στρατηγοὶ δυσσεβεῖς οὐ περσῶν κρατοῦντες. οὐ σκύθας χειρούμενοι. οὐκ ἄλλο τι βαρβαρικὸν ἔθνος ἀνακαθαίροντες. ἀλλ᾽ ἐκκλησίαις ἐπιστρατεύοντες. καὶ θυσια-

στηείων κατορχούμενοι. καὶ ταῖς ἀναιμάκτοις
θυσίαις ἀνθρώπων καὶ θυσιῶν αἵμασι χραί-
νοντες. καὶ παρθένων αἰδῶ καθυβρίζοντες
ἵνα τί γένηται. ἵν' ἐξωσθῇ μετὰ ἰακὼβ ὁ παῖς
ἀρχῆς. ἀντεισαχθῇ δὲ ἠσαῦ ὁ μεμισημένος,
καὶ πρὸ γενέσεως. ταῦτα τῶν πρώτων αὐ-
τοῦ νεανιευμάτων τὰ διηγήματα. ἃ καὶ μέχρι
τοῦ νῦν κινεῖ τοῖς πολλοῖς δάκρυον. εἰς μνήμην
ἰόντα καὶ ἀκουόμενα. ἐπεὶ δὲ πάντα διεξελ-
θὼν, ὤθει τὴν ἄσειστον καὶ ἀνεπηρέαστον τὴν
δὲ τῶν ἐκκλησιῶν μητέρα, ὡς δουλωσόμε-
νος ὥρμησε, καὶ τὸν λειπόμενον ἔτι μόνον ζώ-
πυρον τὴν θῆρα τῆς ἀληθείας, τό τε πρῶτον
ᾔσθετο κακῶς βουλευσάμενος. ὡς γὰρ βέ-
λος ἰσχυροτέρῳ προσπεσὸν, ἀπεκρούσθη. καὶ
ὡς κάλως ῥαγεὶς, ὑπεχώρησε. τοιούτῳ τῷ
προστάτῃ τῆς ἐκκλησίας ἐνέτυχε. καὶ το-
σούτῳ προβόλῳ προσρραγεὶς διελύθη. τὰ
μὲν οὖν ἄλλα λεγόντων τε καὶ ἱστορούντων
τῶν τότε πεπειραμένων, ἐστὶν ἀκούειν. ἱστορεῖ δὲ
οὐδεὶς. ὅστις οὐ τῶν ἁπάντων. ἀλλὰ τοῦτό
τοι θαυμάζουσιν, ὅσοι τούς τε ἀγῶνας γνω-
ρίζουσι. τὰς προσβολάς. τὰς ὑποσχέσεις.
τὰς ἀπειλάς. τοὺς ἐκ τοῦ δικαστικοῦ τάγμα-
τος προσπεμπομένους αὐτῷ καὶ πείθειν ἐπιχει-
ροῦντας. τοὺς ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ. τοὺς ἐκ τῆς γυ-

γυναικωνίτιδος· τοὺς ἐν γυναιξὶν ἄνδρας· καὶ ἐν ἀνδράσι γυναῖκας· τοὺς τοῦτο μόνον ἀνδρικοὺς τὴν ἀσέβειαν· οἳ τὸ φυσικῶς ἀσελγαίνειν οὐκ ἔχοντες, ᾧ δύνανται μόνον, τῇ γλώσσῃ πορνεύουσι· τὸν ἀρχιμάγειρον ναβουζαρδὰν, τὰς ἐκ τῆς τέχνης μαχαίρας ἐπαπειλοῦντα· καὶ τῷ οἰκείῳ πυρὶ πεμπόμενον. ὃ δὲ μάλιστά μοι τῶν ἐκείνου θαυμάζειν, καὶ οὐδὲ βουλομένῳ παρελθεῖν δυνατὸν, τοῦτο δὴ δώσω τῷ λόγῳ συνελὼν, ὅσον ἐνδέχεται. τίς οὐκ οἶδε τὸν τηνικαῦτα ὕπαρχον πολλῷ μὲν τῷ οἰκείῳ θράσει καθ᾽ ἡμῶν μάλιστα χρώμενον. ἐπειδὴ καὶ παρ᾽ ἐκείνων ἦν τῷ βαπτίσματι τελεσθεὶς ἢ συντελεσθείς. πλέω δὲ τοῦ ἀναγκαίου ὑπηρετοῦντα τῷ ἐπιτάττοντι· καὶ διὰ τὸ πάντα χαρίζεσθαι τὸ κράτος ἑαυτῷ συντηροῦντα καὶ φυλάττοντα χρονιώτερον. τοῦτῳ βρέμοντι κατὰ τῆς ἐκκλησίας, καὶ λέοντος μὲν τὸ εἶδος προβεβλημένῳ, λέοντος δὲ βρυχωμένῳ. καὶ μηδὲ προσιτὸν τοῖς πλείοσιν, ὁ γεννάδας ἐκεῖνος εἰσάγεται. μᾶλλον δὲ εἴσεισιν, ὥσπερ εἰς ἑορτὴν οὐκ εἰσκρίσιν καλούμενος. πῶς ἂν ἀξίως διηγησαίμην ἢ τὴν τοῦ ὑπάρχου θρασύτητα. ἢ τὴν τοῦ ἀνδρὸς πρὸς αὐτὸν μετὰ συνέσεως ἔνστασιν. τί σοι φησὶν ὦ οὗτος βούλεται τοὔνομα προσειπὼν, οὔπω γὰρ ἐπίσκοπον

ἠξίου καλεῖν, τὸ κατὰ τοσούτου κράτους τολμᾶν· καὶ μόνον τῶν ἄλλων ἀπαυθαδιάζεσθαι; τοῦ χάριν ὁ γεννάδας φησί. καὶ τίς ἡ ἀπόνοια· οὔπω γὰρ ἔχω γινώσκειν. ὅτι μὴ τὰ βασιλέως θρησκεύεις φησί. τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀποκλιθέντων καὶ ἡττημένων. οὐ γὰρ ταῦτα ἔφη βασιλεὺς ὁ ἐμὸς βούλεται. οὐδὲ κτίσμα τι προσκυνεῖν ἀνέχομαι. θεοῦ τε κτίσμα τυγχάνων, καὶ θεὸς εἶναι κεκελευσμένος. ἡμεῖς δὲ τίσι δοκοῦμεν. ἢ οὐδὲν ἔφη ταῦτα προστάττοντες. τί δαὶ οὐ μέγα σοι τὸ μεθ' ἡμῶν τετάχθαι καὶ κοινωνοὺς ἔχειν ἡμᾶς; ὕπαρχοι μέν φησιν ὑμεῖς καὶ τῶν ἐπιφανῶν οὐκ ἀρνήσομαι. οὔπω δὲ θεοῦ τιμιώτεροι. καὶ τὸ κοινωνοὺς ἔχειν, μέγα μὲν, πῶς γὰρ οὔ. πλάσμα θεοῦ καὶ ὑμεῖς, ἀλλ' ὡσεί τινας ἄλλους τῶν ὑφ' ἡμῖν τεταγμένων. οὐ γὰρ προσώποις τὸν χριστιανισμὸν, ἀλλὰ πίστει χαρακτηρίζεσθαι. τότε δὴ κινηθέντα τὸν ὕπαρχον, ζέσαι τε πλέον τῷ θυμῷ, καὶ τῆς καθέδρας ἐξαναστῆναι. καὶ τραχυτέροις πρὸς αὐτὸν χρήσασθαι λόγοις. τί δαί. οὐ φοβῇ τὴν ἐξουσίαν φησί; μή τι γένηται μὴ δὲ τί πάθω. μή τι; τῶν πολλῶν ἓν ἃ τῆς ἐμῆς δυναστείας ἐστί. τίνα ταῦτα. γνωριζέσθω γὰρ ἡμῖν. δήμευσιν ἐξορίαν. βασάνους. θάνα-

τον· ἔτι ἄλλο φησὶν ἀπειλεῖ· τούτων γὰρ οὐδὲν
ἡμῶν ἅπτεται. καὶ τὸν, εἰπεῖν· πῶς καὶ τί-
να τρόπον. ὅτι τοι ἔφη. δημεύσει μὲν οὐχ ἁλω-
τὸς ὁ μηδὲν ἔχων. πλὴν εἰ τούτων χρήζεις τῶν
τρυχίνων μου ῥακίων καὶ βιβλίων ὀλίγων,
ἐν οἷς ὁ πᾶς ἐμοὶ βίος. ἐξορίαν δὲ οὐ γινώ-
σκω. ὁ μηδενὶ τόπῳ περιγραπτός. καὶ μή-
τε ταύτην ἔχων ἐμὴν, ἣν οἰκῶ νῦν. καὶ πᾶσαν
ἐμὴν, εἰς ἣν ἂν ῥιφῶ. μᾶλλον δὲ τὴν θεοῦ πᾶσαν, οὗ
πάροικος ἐγὼ καὶ παρεπίδημος. αἱ βάσανοι δὲ,
τί ἂν λάβοιεν οὐκ ὄντος σώματος. πλὴν εἰ τὴν
πρώτην λέγοις πληγὴν, ταύτης γὰρ σὺ μόνης
κύριος. ὁ δὲ θάνατος, εὐεργέτης. καὶ γὰρ θᾶττον
πέμψει με πρὸς θεὸν, ᾧ ζῶ καὶ πολιτεύομαι
καὶ τῷ πλείστῳ τέθνηκα, καὶ πρὸς ὃν ἐπείγο-
μαι πόῤῥωθεν. τούτοις καταπλαγέντα τὸν
ὕπαρχον, οὐδεὶς φάναι μέχρι τοῦ νῦν οὕτως
ἐμοὶ διείλεκται, καὶ μετὰ τοσαύτης τῆς παῤ-
ῥησίας, τὸ ἑαυτοῦ προσθεὶς ὄνομα. οὐ δὲ γὰρ
ἐπισκόπῳ φησὶν ἴσως ἐνέτυχες. ἢ πάντως
ἂν τὸν αὐτὸν διελέχθη τὸν τρόπον. ὑπὲρ τοιούτων
ἀγωνιζόμενος. τὰ ἄλλα μὲν γὰρ ἐπιεικεῖς ἡμεῖς
ὦ ὕπαρχε. καὶ παντὸς ἄλλου ταπεινότεροι,
τοῦτο τῆς ἐντολῆς κελευούσης. καὶ μὴ ὅτι το-
σούτῳ κράτει, ἀλλὰ μηδὲ τῶν τυχόντων τι-
νὶ τὴν ὀφρὺν αἴροντες. οὗ δὲ θεὸς τὸ κιν-

ἀπολυόμενον, καὶ προκείμενον, τἆλλα πάντα ὑπερφρονοῦντες, πρὸς αὐτὸν μόνον βλέπομεν. πῦρ δὲ καὶ ξίφος καὶ θῆρες καὶ οἱ τὰς σάρκας τέμνοντες ὄνυχες, τρυφὴ μᾶλλον ἡμῖν ἐστιν ἢ κατάπληξις. πρὸς ταῦτα ὕβριζε. ἀπείλει. ποίει πᾶν ὅ,τι σοι ᾖ βουλομένῳ σοι. τῆς ἐξουσίας ἀπόλαυε. ἀκουέτω ταῦτα καὶ βασιλεύς. ὡς ἡμᾶς γε οὐχ αἱρήσεις. οὐδὲ ποιήσεις συνθέσθαι τῇ ἀσεβείᾳ. κἂν ἀπειλῇς χαλεπώτερα. ἐπειδὴ, ταῦτα εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι τὸν ὕπαρχον, καὶ τὴν ἔνστασιν μαθεῖν τοῦ ἀνδρὸς οὕτως, ἀκατάπληκτον, καὶ ἀήττητον, τὸν μὲν ἔξω πέμψαι καὶ μεταστήσασθαι. οὐκέτι μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπειλῆς, ἀλλά τινος αἰδοῦς καὶ ὑποχωρήσεως. αὐτὸν δὲ τῷ βασιλεῖ προσελθόντα ὡς εἶχε τάχους, ἡττήμεθα βασιλεῦ εἰπεῖν, τοῦ τῆς δὲ προβεβλημένου τῆς ἐκκλησίας. κρείττων ἀπειλῶν ὁ ἀνήρ. λόγων στερρότερος. πειθοῦς, ἰσχυρότερος. ἄλλον δεῖ τινα πειρᾶν τῶν ἀσθενεστέρων. τοῦτον δὲ, ἢ βιάζεσθαι φανερῶς ἢ μὴ προσδοκᾶν εἴξειν ταῖς ἀπειλαῖς. ἐφ' οἷς ἑαυτοῦ καταγνόντα τὸν βασιλέα, καὶ τῶν ἐγκωμίων τοῦ ἀνδρὸς ἡττηθέντα, θαυμάζει γὰρ ἀνδρὸς ἀρετὴν καὶ πολέμιος, μή τι βιάζεσθαι κελεῦσαι, καὶ ταὐτὸ τῷ σιδήρῳ παθεῖν, ὃ μαλάσ-

σεται μὲν τῷ πυρὶ, μένει δὲ ὅμως σίδηρος. καὶ τέτραπται εἰς θαῦμα τὴν ἀπειλὴν, τῆς μὲν κοινωνίας οὐ δέξασθαι τὴν μετάθεσιν, αἰσχυνόμενον. ζητεῖν δὲ ἀπολογίαν, ἥτις εὐπρεπεστάτη. δηλώσει δὲ καὶ ταύτην ὁ λόγος. εἰς γὰρ τὸ ἱερὸν εἰσελθὼν μετὰ πάσης τῆς περὶ αὐτὸν δορυφορίας, ἦν δὲ ἡμέρα τῶν ἐπιφανίων καὶ ἀθροίσιμος, καὶ τοῦ λαοῦ μέρος γενόμενος οὕτως ἀφοσιοῦται τὴν ἕνωσιν. ἄξιον δὲ μηδὲ τοῦτο παραδραμεῖν. ἐπειδὴ γὰρ ἔνδον ἐγένετο, καὶ τὴν ἀκοὴν προσβαλούσῃ τῇ ψαλμῳδίᾳ κατεβροντήθη, τό τε λαοῦ τὸ πέλαγος εἶδε, καὶ πᾶσαν τὴν εὐκοσμίαν, ὅση τε περὶ τὸ βῆμα καὶ ὅση πλησίον, ἀγγελικὴν μᾶλλον ἢ ἀνθρωπίνην, τὸν μὲν τοῦ λαοῦ προτεταγμένον ὄρθιον, οἷον τὸν σαμουὴλ ὁ λόγος γράφει ἀκλινῆ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὴν διάνοιαν ὥσπερ οὐδενὸς καινοῦ γεγονότος ἀλλ' ἐστηλωμένον ἵν' οὕτως εἴπω θεῷ καὶ τῷ βήματι, τοὺς δὲ περὶ αὐτὸν ἑστηκότας ἐν φόβῳ τινὶ, καὶ σεβάσματι, ἐπειδὴ ταῦτα εἶδε καὶ πρὸς οὐδὲν παράδειγμα ἠδύνατο, θεωρεῖν τὰ ὁρώμενα, ἔπαθέ τι ἀνθρώπινον. σκότου καὶ δίνης πληροῦται τὴν ὄψιν καὶ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ θάμβους καὶ τοῦτο ἦν τοῖς πολλοῖς ἄδηλον ἔτι. ἐπεὶ δὲ τὰ δῶρα τῇ θείᾳ τραπέζῃ προσοι-

νεγκεῖν ἔδει ὧν αὐτουργὸς ἦν συνεπελάβε-
το ἢ οὐδεὶς ὥσπερ ἦν ἔθος, ἄδηλον ὂν εἰ προ-
σήσεται, τηνικαῦτα τὸ πάθος γνωρίζε-
ται. περιτρέπει γάρ. καὶ εἰ μή τις τῶν ἐκ τοῦ
βήματος ὑποσχὼν τὴν χεῖρα τὴν περιφο-
ρὰν ἔστησε, κἂν κατηνέχθη πτῶμα δακρύων
ἄξιον. εἶεν. ἃ δὲ αὐτῷ διείλεκται τῷ βασι-
λεῖ, καὶ μεθ' ὅσης τῆς φιλοσοφίας. ἐπειδή-
γε αὖθις ξόπον τινὰ συνεκκλησιάσας ἡμῖν
εἴσω τοῦ παραπετάσματος αὐτὸν ἐποιήσα-
το, εἴς τε ὄψιν ἦλθε καὶ λόγους ποθῶν ἐκ πλεί-
ονος, τί χρὴ λέγειν. ἢ τί δ' ἄλλο γε, ἢ θεοῦ φω-
νάς, αἳ τοῖς περὶ τὸν βασιλέα καὶ ἡμῖν τοῖς
συνεισελθοῦσιν ἠκούσθησαν. αὕτη γίνεται,
τῆς τοῦ βασιλέως περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίας
ἀρχὴ καὶ κατάστασις πρώτη. τοῦτο τὸ λῆ-
μα, τῆς τότε διοχλούσης ἐπηρείας τὸ πλεῖ-
στον ὥσπερ τι ῥεῦμα διέλυσεν. ἕτερον δὲ τῶν
εἰρημένων οὐκ ἔλαττον. ἐνίκων οἱ πονηροί. καὶ
κυροῦται κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐξορία. καὶ οὐ-
δὲν ἀπῆν τῶν εἰς τοῦτο φερόντων. ἡ νὺξ πα-
ρῆν. ὁ δίφρος εὐτρεπής.. οἱ μισοῦντες ἐν κρό-
τοις. ἐν ἀθυμίᾳ, τὸ εὐσεβές. περὶ τὸν πρόθυ-
μον ὁδοιπόρον ἡμεῖς. τἆλλα ὅσα τῆς καλῆς ἀ-
τιμίας πάντα πεπλήρωτο. τί οὖν. λύει
ταύτην θεός. ὁ γὰρ πατάξας αἰγύπτου τὰ

πρωτότοκα ῥαχιζομένης κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ
οὗτος καὶ τὸν παῖδα τοῦ βασιλέως θραύει νό-
σου πληγῇ. καὶ τὸ τάχος, ὅτου. ἐκεῖθεν τὸ γράμ-
μα τῆς ὕβρεως. ἐντεῦθεν τὸ δόγμα τῆς ἀρρω-
στίας. καὶ ἡ χεὶρ ἐπέχεται τοῦ πονηροῦ γραφέ-
ως, καὶ ὁ ἅγιος ἀνασώζεται. καὶ γίνεται πυρε-
τοῦ δῶρον ἀνὴρ εὐσεβὴς βασιλέα θρασὺν σω-
φρονίζοντος. τί τούτων ἐνδικώτερον ἢ ταχύ-
τερον. τὰ δὲ τούτων ἑξῆς. ἔκαμνεν ὁ παῖς
τῷ βασιλεῖ. καὶ πονήρως εἶχε τοῦ σώματος. συ-
νέκαμνε δὲ καὶ ὁ πατήρ. καὶ τί γὰρ ἢ πα-
τήρ. πανταχόθεν ἐπιζητῶν ἐπικουρίαν
τῷ πάθει. καὶ ἰατρῶν τοὺς ἀρίστους ἐκλεγό-
μενος. καὶ λιταῖς προσκείμενος εἴπερ ἄλλο-
τέ ποτε. καὶ κατὰ γῆς ἐρριμμένος. ποιεῖ γὰρ
καὶ βασιλέας ταπεινοὺς πάθος. καὶ θαυμα-
στὸν οὐδέν. ἐπεὶ καὶ Δαβὶδ πρότερον ταὐτὸ
ἐπὶ τῷ παιδὶ πενθῶν ἀναγέγραπται. ὡς
δὲ οὐδὲν εὕρισκεν οὐδαμόθεν τοῦ κακοῦ φάρ-
μακον, ἐπὶ τὴν πίστιν τοῦ ἀνδρὸς καταφεύ-
γει. καὶ δι᾽ ἑαυτοῦ μὲν οὐκ εἰσκαλεῖ, τὸ τῆς
ὕβρεως ὑπόγυιον αἰσχυνόμενος. ἑτέροις δὲ τὴν
πρεσβείαν ἐπιτρέπει τῶν οἰκειοτάτων ἑαυ-
τῷ καὶ φιλτάτων. καὶ ὃς παρῆν, οὐδὲν ἀ-
ναδὺς οὐδὲ τὸν καιροῦ κατεξαναστὰς ὥσπερ
ἄλλος τις. καὶ ὁμοῦ τῇ παρουσίᾳ, ῥάων ἡ νόσος

γίνεται. καὶ χρηστοτέρων ὁ πατὴρ τῶν ἐλπίδων. καὶ εἰ μὴ τὴν ἅλμην τῷ ποτίμῳ ὕδατι συνεκέρασεν, ὁμοῦ τε τοῦτον εἰσκαλέσας, καὶ τοῖς ἑτεροδόξοις πιστεύσας, κἂν ὑγιείας τυχὼν ὁ παῖς ταῖς τοῦ πατρὸς χερσὶν ἀπεσώθη. καὶ τοῦτο ἐπιστεύετο. παρὰ τῶν τηνικαῦτα παρόντων καὶ κοινωνούντων τοῦ πάθους. τὸ δὲ αὐτὸ, καὶ τῷ ὑπάρχῳ μικρὸν ὕστερόν φασι συμβῆναι. κάμπτει καὶ τοῦτον ταῖς τοῦ ἁγίου χερσὶ συμπεσοῦσά τις ἀῤῥωστία. καὶ ὄντως πληγὴ τοῖς εὖ φρονοῦσι παίδευμα γίνεται. καὶ κρείττων εὐημερίας πολλάκις κακοπάθεια. ἔκαμνεν. ἐδάκρυεν. ἐδυσφόρει. προσέπεμπεν. ἀντιβόλει. τὴν ἀπολογίαν ἔχεις ἐβόα. δὸς σωτηρίαν. καὶ μὴν καὶ τυγχάνει ταύτης ὡς αὐτός τε ὡμολόγει. καὶ πολλοὺς ἔπειθε τῶν οὐκ εἰδότων. οὐ γὰρ ἐπαύετο τὰ ἐκείνου καὶ θαυμάζων καὶ διηγούμενος. ἆρ᾽ οὖν τὰ μὲν πρὸς ἐκείνους αὐτῷ, τοιαῦτα καὶ εἰς τοῦτο ἥκοντα τέλους, τὰ δὲ πρὸς ἑτέρους ἑτέρως ἢ περὶ μικρῶν ἢ μικρὰ πεπολέμηται, ἢ μετρίως πεφιλοσόφηται, ἢ σιγῆς ἀξίως ἢ οὐ λίαν ἐπαινετῶς; οὐ μὲν οὖν ἀλλ᾽ ὁ κινήσας ποτὲ τὸν ἰσραὴλ Ἀδὲρ τὸν ἀλιτήριον, οὗτος κινεῖ καὶ τούτῳ τὸν τῆς πολιτικῆς μοίρας ὕπαρχον προφάσει μὲν ὡς ὑπὲρ

γυναίου τινὸς ἀγανακτοῦντα· τὸ δ' ἀληθὲς
τῆς ἀσεβείας ὑπερμαχοῦντα, καὶ κατὰ τῆς
εὐσεβείας ἱστάμενον. ἐῶ τἆλλα καὶ ὅσα καὶ
οἷα κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐξύβρισεν. τοῦτον δὲ εἰ-
πεῖν καὶ κατὰ τοῦ θεοῦ πρὸς ὃν καὶ δι' ὃν ὁ-
πόλεμος. ὃ δὲ μάλιστα καὶ τὸν ὑβριστὴν ᾔσχυ-
νε. καὶ τὸν ἀγωνιστὴν ὕψωσεν, εἴπερ τι μέγα,
καὶ ὑψηλὸν ἡ φιλοσοφία, καὶ τὸ κρατοῦντα
τῶν πολλῶν ταύτῃ φαίνεσθαι, ἐπὶ τοῦτο δώσω
τῷ λόγῳ. γυναῖκά τινα τῶν ἐπιφανῶν ἐξ
ἀνδρὸς οὐ πρὸ πολλοῦ τὸν βίον ἀπολιπόν-
τος, ὁ τοῦ δικαστοῦ σύνεδρος ἐβιάζετο. πρὸς
γάμον ἕλκων ἀπαξιοῦσαν. ἡ δὲ οὐκ ἔχουσα
ὅπως διαφύγῃ τὴν τυραννίδα, βουλὴν βου-
λεύεται. οὐ τολμηρὰν μᾶλλον, ἢ συνετήν.
τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ προσφεύγει. καὶ θεὸν ποιεῖ-
ται προστάτην κατὰ τῆς ἐπηρείας. τί οὖν
ἔδει ποιεῖν ὦ πρὸς τῆς τριάδος αὐτῆς. ἵν' εἴ-
πω τι καὶ δικανικῶς μεταξὺ τῶν ἐπαίνων,
μὴ ὅτι τὸν μέγαν βασίλειον καὶ τῶν τοιούτων
ἅπασι νομοθέτην. ἄλλον δέ τινα τῶν πολὺ
μετ' ἐκεῖνον ἱερέα δὲ ὅμως. οὐκ ἀντιποιεῖσθαι;
κατέχειν; κήδεσθαι; χεῖρα ὀρέγειν θεοῦ φιλαν-
θρωπίᾳ καὶ νόμῳ τῷ τετιμηκότι θυσιαστήρια;
οὐ πάντα δρᾶσαι καὶ παθεῖν ἐθελῆσαι
πρότερον, ἤ τι βουλεύσασθαι κατ' αὐτῆς

ἀπάνθρω-

ἀπανθρώπων; καὶ καθυβρίσαι μὲν τὴν ἱερὰν τράπεζαν, καθυβρίσαι δὲ τὴν πίστιν μεθ' ἧς ἱκέτευεν; οὔ φησιν ὁ καινὸς δικαστής. ἀλλ' ἡττᾶσθαι χρὴ τῆς ἐμῆς δυναστείας. καὶ προδότας γίνεσθαι χριστιανοὺς τῶν οἰκείων νόμων. ὁ μὲν ἐξῄτει τὴν ἱκέτιν. ὁ δ' εἴχετο καρτερῶς. ὁ δ' ἐξεμαίνετο. καὶ τέλος πέμπει τινὰς τῶν ἐπ' ἐξουσίας, τὸν τοῦ ἁγίου κοιτωνίσκον ἐξερευνήσοντας. οὐ κατὰ χρείαν μᾶλλον ἢ ἀτιμίαν. τί λέγεις. οἶκον ἐκείνου τοῦ ἀπαθοῦς. ὃν περιέπουσιν ἄγγελοι. ὃν καὶ προσβλέπειν ὀκνοῦσι γυναῖκες; καὶ οὐ τοῦτο μόνον. ἀλλὰ καὶ αὐτὸν παρεῖναι καὶ ἀπολογεῖσθαι κελεύει. οὐ δὲ ἡμέρως καὶ φιλανθρώπως, ἀλλ' ὡς ἕνα τῶν κατακρίτων. ὁ μὲν παρῆν. ὁ δὲ προὐκαθέζετο γέμων θυμοῦ καὶ φρονήματος. εἱστήκει δὲ οἷον ὁ ἐμὸς ἰησοῦς πιλάτου κρινόμενος. οἱ κεραυνοὶ δὲ ἤμελλον. ἡ δὲ τοῦ θεοῦ μάχαιρα ἐστιλβοῦτο ἔτι, καὶ ἀνεβάλλετο. καὶ τὸ τόξον ἐτείνετο μὲν, κατείχετο δὲ, τῇ μετανοίᾳ καιρὸν ὑπανοίγον. ὅς τις δὴ τοῦ θεοῦ νόμος. ἄθρει δὴ πάλιν ἑτέραν ἀγωνιστοῦ καὶ διώκτου. τὸ περιαυχένιον ῥάκος σφενδονᾶσθαι προσέταττεν. ὁ δὲ, προσαποδύσομαί σοι φησὶν εἰ βούλει καὶ τὸ χιτώνιον. τύπτειν ἠπείλει τὸν ἄσαρ-

κον. ὁ δὲ, ὑπέκυπτε. ξέειν τοῖς ὄνυξιν, ὁ δὲ, ἰατρεύεις φησὶ τὸ ἧπαρ. ὁρᾷς ὅπως με κατατρύχων τοῖς τοιούτοις θεραπεύων προστάγμασιν; οἱ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν. ἡ δὲ πόλις ὡς ἤσθετο τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ κοινοῦ πάντων κινδύνου, κίνδυνον γὰρ ἕκαστος ἑαυτοῦ τὴν ὕβριν ταύτην ἐνόμιζεν, ἐκμαίνεται πᾶσα καὶ ἀνάπτεται. καὶ ὡς καπνοῦ σμήνος κινηθέντος, ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ διεγείρεται καὶ ἀνίσταται. γένος ἅπαν, καὶ ἡλικία πᾶσα. οἱ περὶ τὴν ὁπλοποιητικὴν καὶ βασίλειον ἱστουργικὴν μάλιστα. καὶ γάρ εἰσι περὶ τὰ τοιαῦτα θερμότεροι, καὶ τὸ τολμᾶν ἐκ τῆς παρρησίας ἔχοντες. καὶ πᾶν τὸ ὅπλον ἑκάστῳ, τὸ παρὸν ἐκ τῆς τέχνης. εἴτε τι ἄλλο τῷ καιρῷ τύχοι σχεδιασθέν. αἱ δᾷδες ἐν χερσίν. οἱ λίθοι, προβεβλημένοι. τὰ ῥόπαλα εὐτρεπῆ. δρόμος ἁπάντων εἷς. βοὴ μία. προθυμία κοινή. θυμὸς ὁ δεινὸς ὁ πολίτης ἢ στρατηγός. οὐδὲ γυναῖκες ἄοπλοι τηνικαῦτα τοῦ καιροῦ θήγοντος. μελίαι δ' ἦσαν αὐταῖς αἱ κερκίδες. αἳ, οὐ δὲ γυναῖκες ἔμενον ἔτι τῷ ζήλῳ ῥωσθεῖσαι. καὶ εἰς ἀνδρῶν θάρσος μεταπλαττόμεναι. βραχὺς ὁ λόγος. μερίζεσθαι τὴν εὐσέβειαν ᾤοντο, εἰ τοῦτον διέλοιντο. καὶ οὗτος αὐτοῖς εὐσεβέστερος ἦν, ὃς πρῶτος ἐπιβα

λεῖ χεῖρα τῷ τολμητῇ τῶν τοιούτων. τί οὖν·
ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος καὶ θρασὺς δικαστής, ἱκέ-
της ἦν ἐλεεινός. ἄθλιος. τίνος οὐ ταπεινότε-
ρος. ἕως ἐπιφανεὶς ὁ χωρὶς αἵματος μάρτυς
καὶ χωρὶς πληγῶν στεφανίτης, καὶ βίᾳ τὸν
λαὸν κατασχὼν αἰδοῖ κρατηθέντα τὸν ἱκέτην
ἑαυτοῦ καὶ ὑβριστὴν διεσώσατο. ταῦτα ὁ τῶν ἁγί-
ων θεός. ὁ ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων εἰς
τὸ βέλτιον. ὁ τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντιτασσό-
μενος, ταπεινοῖς δὲ χάριν ἐπιμετρῶν. τί γὰρ
οὐκ ἔμελλεν ὁ τεμὼν θάλασσαν, καὶ ποτα-
μὸν ἀνακόψας, καὶ στοιχεῖα τυραννήσας, καὶ
χειρῶν ἐκτάσει τρόπαια στήσας ἵνα διασώσῃ
λαὸν φυγάδα, καὶ τοῦτον ἐξαιρήσεσθαι τῶν
κινδύνων; ὁ μὲν δὴ κοσμικὸς πόλεμος, ἐν-
ταῦθα ἐτελεύτησε καὶ πέρας εἶχεν ἐκ θεοῦ δεξι-
όν, καὶ τῆς ἐκείνου πίστεως ἄξιον. ἄρχεται
δὲ ὁ πόλεμος ἐνθένδε ἤδη τῶν ἐπισκόπων
καὶ τῶν ἐκείνοις συμμάχων. οὗ, πολὺ μὲν
τὸ ἄδοξον, πλείων δὲ ἡ βλάβη τοῖς ἀρχομέ-
νοις. τίς γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους πείσειε μετριά-
ζειν οὕτω τῶν προεστώτων διακειμένων. εἶχον
μὲν γὰρ οὐδ' ἐκ πλείονος ἐπιεικῶς πρὸς αὐ-
τόν. τριῶν ὄντων τῶν ὑπαιτίων. οὔτε γὰρ τῷ
τῆς πίστεως λόγῳ συνέβαινον. ὅτι μὴ πᾶσα
ἀνάγκη τοῖς πλήθεσι βιαζόμενοι. οὔτε τὴν

τὸ τῇ χειροτονίᾳ μικροψυχίαν, τελέως καταλελυκέναι, καὶ τὸ παρὰ πολὺ τῆς δόξης κρατεῖσθαι, πάντων βαρύτατον ἦν αὐτοῖς, εἰ καὶ ὁμολογεῖν αἴσχιστον. ἐπιγίνεται δὲ καὶ ἄλλη τις διαφορά, ἣ ταῦτα ἐκαινοποίησε. τῆς γὰρ πατρίδος ἡμῶν εἰς δύο διαιρεθείσης ἡγεμονίας καὶ μητροπόλεις, καὶ πολλὰ τῶν ἐκ τῆς προτέρας τῇ νέᾳ προσβαινούσης, ἐντεῦθεν καὶ τὰ ἐκείνων ἐστασιάσθη. ὁ μὲν γὰρ ἠξίου τοῖς δημοσίοις καὶ τὰ ἡμέτερα συνδιαιρεῖσθαι. καὶ διὰ τοῦτο μετεποιεῖτο τῶν νεωστὶ προσελθόντων, ὡς αὐτῷ διαφερόντων ἤδη κἀκείνου κεχωρισμένων. ὁ δὲ τῆς παλαιᾶς εἴχετο συνηθείας. καὶ τῆς ἐκ τῶν πατέρων ἄνωθεν διαιρέσεως. ἐξ ὧν πολλὰ καὶ δεινὰ τὰ μὲν, συνέβαινεν ἤδη τὰ δὲ, ὠδίνετο. ὑπεσπῶντο συνόδοι παρὰ τοῦ νέου μητροπολίτου. πρόσοδοι διηρπάζοντο. πρεσβύτεροι τῶν ἐκκλησιῶν οἱ μὲν ἀνεπείθοντο, οἱ δὲ ὑπηλλάττοντο. ἐξ ὧν συνέβαινε καὶ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν χεῖρον ἔχειν διισταμένων καὶ τεμνομένων. καὶ γάρ πως ταῖς καινοτομίαις χαίρουσιν ἄνθρωποι. καὶ τὰ σφῶν ἡδέως παρακερδαίνουσι. καὶ ῥᾷόν τι καταλῦσαι τῶν καθεστώτων, ἢ καταλυθὲν ἐπαναγαγεῖν. ὃ δὲ πλεῖον αὐτὸν ἐξέμηνεν, αἱ ταύρου καὶ πρόσο

δοι καὶ παρόδιοι, αὐτῷ μὲν ὁρώμεναι, ἐκείνῳ δὲ προσκυνούμεναι. καὶ τὸν ἅγιον Ὀρέστην ἐκκαρποῦσθαι μέγα ἐτίθετο. ὡς καὶ τῶν ἡμιόνων λαβέσθαι ποτὲ τοῦ ἀνδρὸς, ἰδίαν ὁδὸν διελαύνοντος. εἴργων τὸ πρόσω μετὰ λῃστρικοῦ συντάγματος. καὶ ἡ σκῆψις ὡς εὐπρεπής. τὰ γὰρ πνευματικὰ τέκνα καὶ αἱ ψυχαὶ καὶ ὁ τῆς πίστεως λόγος, καὶ ταῦτα τὰ ἀπληστίας ἐπικαλύμματα, πρᾶγμα τῶν εὐπορίστων. καὶ τὸ μὴ χρῆναι δασμοφορεῖν κακοδόξοις. πᾶς γὰρ ὁ λυπῶν κακόδοξος. ὁ μὲν ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἄνω ἱερουσαλὴμ ὄντως μητροπολίτης. ἢ συναπήχθη τοῖς πταίσμασιν. ἢ παριδεῖν ταῦτα ἠνέσχετο. ἢ μικρὰν τοῦ κακοῦ λύσιν ἐπινοεῖ. ἀλλὰ σκοπῶμεν, ὡς μεγάλην καὶ θαυμασίαν. καὶ τί γὰρ ἢ τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἀξίαν. προσθήκην γὰρ τῆς ἐκκλησίας ποιεῖται τὴν στάσιν. καὶ τὴν συμφορὰν ὡς κάλλιστα διατίθεται. πλείοσιν ἐπισκόποις τὴν πατρίδα καταπυκνώσας. ἐξ οὗ τί γίνεται, τρία τὰ κάλλιστα. ψυχῶν ἐπιμέλεια πλείων. καὶ τὸ πόλιν ἑκάστην τὰ ἑαυτῆς ἔχειν, καὶ τὸ λυθῆναι ταύτῃ τὸν πόλεμον. ταύτης τῆς ἐπινοίας δέδοικα, μὴ καὶ αὐτὸς ἐγενόμην πάρεργον. ἢ οὐκ οἶδ' ὅτι καὶ εἰπεῖν εὐπρεπὲς χρή. πάντα γὰρ

τοῦ ἀνδρὸς θαυμάζων. οὐ μόνον ὁπόσον εἰπεῖν δυνατόν, ἐν τῷ ἐπαινεῖν οὐκ ἔχω. καί τι ὁμολογήσω τὸ πάθος οὐδὲ ἄλλως τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενον. τὴν περὶ ἡμᾶς καινοτομίαν καὶ ἀπιστίαν. ἧς οὐδὲ ὁ χρόνος τὴν λύπην ἀνάλωσεν. ἐκεῖθεν γάρ μοι πᾶσα συνέπεσεν ἡ περὶ τὸν βίον ἀνωμαλία καὶ σύγχυσις. καὶ τὸ φιλοσοφεῖν μὴ δυνηθῆναι, ἢ μὴ νομίζεσθαι. εἰ καὶ βραχὺς τοῦ δευτέρου λόγος, πλὴν εἴ τις ἐκεῖνο δέξαιτο τὸ ἡμῶν τοῦ ἀνδρὸς ὑπεραπολογουμένων. ὅτι μείζω φρονῶν ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην. τῶν ἐνθένδε πρὶν ἀποβιῶναι μεταναστάς, πάντα ἐποιεῖτο τοῦ πνεύματος. καὶ φιλίαν αἰδεῖσθαι εἰδώς, ἐνταῦθα μόνον ἠτίμαζεν οὗ θεὸν ἔδει προτιμηθῆναι. καὶ πλεῖον ἔχειν τῶν λυομένων τὰ ἐλπιζόμενα. δέδοικα μὲν οὖν μὴ ῥᾳθυμίας ἔγκλημα φύγων παρὰ τοῖς τὰ ἐκείνου πάντα ἐπιζητοῦσιν, ἀπληστίας περιπέσω γραφῇ, παρὰ τοῖς ἐπαινοῦσι τὸ μέτριον εἰ μὴ δὲ ἐκεῖνος ἠτίμαζε. τὸ πᾶν μέτρον ἄριστον, ἐν τοῖς μάλιστα ἐπαινῶν. καὶ παρὰ πάντα τὸν ἑαυτοῦ βίον φυλάξας. ὅμως δὲ περιφρονῶν ἀμφοτέρους τούς, τελίαν συντόμους, καὶ τοὺς ἄγαν ἀπλήστους, ὧδέ πως τῷ λόγῳ χρήσομαι. ἄλλοι μὲν οὖν, ἄλλό τι κατορθοῦσιν. οἱ δὲ τινὰ

τῶν τῆς ἀρετῆς εἰδῶν ὄντων πλειόνων. ἅπαντα δ' οὐδεὶς ἐπῆλθε πρὸς τὸ ἀκρότατον, ὅσον γε τῶν νῦν ἡμῖν γινωσκομένων. ἀλλ' οὗτος ἄριστος ἡμῖν, ὃς ἂν τὰ πλείω τυγχάνῃ κατωρθωκὼς, ἢ ἐν οἷς μάλιστα. ὁ δὲ οὕτω διὰ πάντων ἀφίκετο, ὡς εἶναι φιλοτιμία τίς φύσεως. σκοπῶμεν δὲ οὕτως. ἀκτησίαν τίς ἐπαινεῖ καὶ βίον ἄσκευον καὶ ἀπερίττον; ἐκείνῳ δὲ, τί ποτε ἦν πλὴν τοῦ σώματος, καὶ τῶν ἀναγκαίων τῆς σαρκὸς καλυμμάτων. πλοῦτος δὲ, τὸ μηδὲν ἔχειν καὶ ὁ σταυρὸς ᾧ συνέζη μόνῳ. ὃν πολλῶν χρημάτων ἐνόμιζεν ἑαυτῷ τιμιώτερον. ἅπαντα μὲν γὰρ οὐδ' ἂν εἰ βούλοιτό τις δυνατὸν εἶναι κτήσασθαι. πάντων δὲ εἰδέναι καταφρονεῖν, καὶ οὕτω κρείττω τῶν πάντων φαίνεσθαι. οὕτω δὲ διανοηθεὶς, καὶ οὕτως ἔχων, βωμοῦ μὲν οὐκ ἐδεήθη καὶ τῆς κενῆς δόξης. οὐδὲ δημοσίου κηρύγματος τοῦ Κράτης Κράτητα Θηβαῖον ἐλευθεροῖ. εἶναι γὰρ οὐ δοκεῖν ἐσπούδαζεν ἄριστος. οὐδὲ πίθον ᾤκει καὶ μέσην τὴν ἀγορὰν, ὥς τε πᾶσι παρεντρυφᾶν. κοινὴν εὐπορίαν τὸ ἀπορεῖν ποιούμενος. ἀφιλότιμος δὲ πένης ἦν καὶ ἀνήροτος. καὶ πάντων ἐκβολὴν στέρξας ὧν ποτε εἶχε, κούφως διέπλει τὴν τοῦ βίου θάλασσαν. θαυμαστὸν ἡ ἐγκράτεια καὶ ὀ-

λιγαρκία. καὶ τὸ μὴ κρατεῖσθαι, τῶν ἡδονῶν. μὴ δ' ὡς ὑπὸ πικρᾶς καὶ ἀνελευθέρου δεσποίνης τῆς γαστρὸς ἄγχεσθαι; τίς οὕτω μᾶλλον ἄτροφος ἦν οὐ πολὺ δὲ εἰπεῖν καὶ ἄσαρκος. τὰς μὲν γὰρ πλησμονὰς καὶ τοὺς κόρους, τοῖς ἀλογωτέροις ἀπέρριψε. καὶ ὧν ἀνδραποδώδης καὶ κάτω νενευκὼς ὁ βίος. αὐτὸς δ' οὐδὲν ἤδει μέγα τῶν μετὰ τὸν λαιμὸν ὁμοτίμων ἀλλὰ τοῖς ἀναγκαίοις διέζη μόνον ἕως ἐξῆν καὶ μόνην ᾔδει τρυφὴν, τὸ μὴ τρυφῶν φαίνεσθαι. μηδὲ δεῖσθαι τοῦ δεῖσθαι πλειόνων. ἀλλὰ πρὸς τὰ κρίνα βλέπειν καὶ τὰ πτηνά. οἷς ἄτεχνον τὸ κάλλος. καὶ αὐτόσχεδιος ἡ τροφή. κατὰ τὴν μεγάλην παραίνεσιν τοῦ ἐμοῦ χριστοῦ, τοῦ σάρκα δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος, ἵν' ἡμεῖς πλουτήσωμεν θεότητα. ἐντεῦθεν αὐτῷ τὸ ἓν χιτώνιον καὶ τριβώνιον. καὶ ἡ χαμευνία. καὶ ἡ ἀλουσία. καὶ ἡ ἀγρυπνία. τὰ ἐκείνου σεμνολογήματα. καὶ τὸ ἥδιστον δεῖπνον καὶ ὄψον, ὁ ἄρτος καὶ οἱ ἅλες. ἡ καινὴ καρυκεία. καὶ ποτὸν νηφάλιόν τε καὶ ἄφθονον, ὃ γεωργοῦσι πηγαὶ μηδὲν πονουμένοις. ἐξ ὧν ἢ μεθ' ὧν νοσοκομίαι καὶ ἰατρεῖαι τὸ κοινὸν ἡμῶν ἐμφιλοσόφημα. ἔδει γάρ με τῶν ἰατρῶν τὸ ἶσον ἔχειν, τοῖς ἄλλοις λειπόμενον. μέγα παρθενία καὶ ἀζυγία καὶ τὸ μετ' ἀγγέλων τετά-

χθαι. καὶ τῆς μοναδικῆς φύσεως. ὁ κινῶ γὰρ εἰπεῖν χριστοῦ. ὃς καὶ γεννηθῆναι δεηθεὶς διὰ τοὺς γεννητοὺς ἡμᾶς, ἐκ παρθένου γεννᾶται. παρθενίαν νομοθετῶν. ὡς ἐνθένδε μετάγουσαν. καὶ κόσμον συντέμνουσαν. μᾶλλον δὲ κόσμον κόσμῳ παραπέμπουσαν. τὸν ἐνεστῶτα, τῷ μέλλοντι. τίς οὖν ἐκείνου μᾶλλον, ἢ παρθενίαν ἐτίμησεν. ἢ ἀσαρκίαν ἐνομοθέτησεν. οὐ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι μόνον, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐσπούδασε. τίνος οἱ παρθενῶνες, καὶ τὰ ἔγγραφα διατάγματα. οἷς πᾶσαν μὲν αἴσθησιν ἐσωφρόνιζε. πᾶν δὲ μέλος ἐρρύθμιζε καὶ ὄντως παρθενεύειν ἔπειθεν. εἴσω τὰ κάλλη στρέφων ἀπὸ τῶν ὁρωμένων, ἐπὶ τὰ μὴ βλεπόμενα. καὶ τὸ μὲν ἔξωθεν ἀπομαραίνων. καὶ τὴν ὕλην ὑποσπῶν τῆς φλογός. τὸ δὲ κρυπτὸν, τῷ θεῷ δεικνὺς, ὃς μόνος τῶν καθαρῶν ψυχῶν ἐστὶ νυμφίος. καὶ τὰς ἀγρύπνους ἑαυτῷ συνεισάγει ψυχὰς, ἐὰν μετὰ λαμπρῶν τῶν λαμπάδων καὶ δαψιλοῦς τῆς τοῦ ἐλαίου τροφῆς αὐτῷ ἀπαντήσωμεν. τοῦ γ' οὖν ἐρημικοῦ βίου καὶ τοῦ μιγάδος μαχομένων πρὸς ἀλλήλους ὡς τὰ πολλὰ καὶ διϊσταμένων, καὶ οὐδετέρου πάντως ἢ τὸ καλὸν ἢ τὸ φαῦλον ἀνεπίμικτον ἔχοντος, ἀλλὰ τοῦ μὲν, ἡσυχίου μὲν ὄντος μᾶλλον καὶ κα

θεστηκότος καὶ Θεῷ συνάπτοντος, οὐκ ἄτυφον δὲ διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ἀβασάνιστον καὶ ἀσύγκριτον. τοῦ δὲ πρακτικωτέρου μὲν μᾶλλον καὶ χρησιμωτέρου, τὸ δὲ θορυβῶδες οὐ φεύγοντος, καὶ τούτω ἄριστα κατήλλαξεν ἀλλήλοις καὶ συνεκέρασεν. ἀσκητήρια καὶ μοναστήρια δειμάμενος μὲν, οὐ πόρρω δὲ τῶν κοινωνικῶν καὶ μιγάδων. οὐδὲ ὥσπερ τειχίῳ τινὶ μέσῳ ταῦτα διαλαβὼν καὶ ἀπ' ἀλλήλων χωρίσας, ἀλλὰ πλησίον συνάψας καὶ διαζεύξας. ἵνα μήτε τὸ φιλόσοφον ἀκοινώνητον ᾖ, μήτε τὸ πρακτικὸν ἀφιλόσοφον. ὥσπερ δὲ γῆ καὶ θάλασσα τὰ παρ' ἑαυτῶν ἀλλήλαις ἀντιδόντες, εἰς μίαν δόξαν Θεοῦ συντρέχουσι. τί ἔτι; καλὸν φιλανθρωπία καὶ πτωχοτροφία καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας βοήθημα. μικρὸν ἔξω τῆς πόλεως πρόελθε. καὶ θέασαι τὴν καινὴν πόλιν. τὸ τῆς εὐσεβείας ταμιεῖον. τὸ κοινὸν τῶν ἐχόντων θησαύρισμα εἰς ὃ τὰ περιττὰ τοῦ πλούτου, ἤδη δὲ καὶ τὰ ἀναγκαῖα ταῖς ἐκείνου παραινέσεσιν ἀποτίθεται. σῆτας ἀποσειόμενα. καὶ κλέπτας οὐκ εὐφραίνοντα. καὶ φθόνου πάλην καὶ καιροῦ φθορὰν διαφεύγοντα. ἐν ᾧ νόσος φιλοσοφεῖται. καὶ συμφορὰ μακαρίζεται, καὶ τὸ συμπαθὲς δοκιμάζεται. τί μοι πρὸς τοῦτο

τὸ ἔργον, ἑπτάπυλοι Θῆβαι καὶ αἰγύπτιαι. καὶ τείχη βαβυλώνια. καὶ μαυσώλου καρικὸς τάφος. καὶ πυραμίδες. καὶ κολοσσοῦ χαλκὸς ἄμετρος. ἢ ναῶν μεγέθη καὶ κάλλη τῶν μηκέτι ὄντων. ἀλλά τε ὅσα θαυμάζουσιν ἄνθρωποι καὶ ἱστορίαις διδόασιν. ὧν οὐδὲν τοὺς ἐγείραντας, πλὴν δόξης ὀλίγης ὤνησεν. ἐμοὶ δὲ θαυμασιώτατον, ἡ σύντομος τῆς σωτηρίας ὁδός. ἡ ῥάστη πρὸς οὐρανὸν ἀνάβασις. οὐκ ἔτι πρόκειται τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θέαμα δεινὸν καὶ ἐλεεινόν. ἄνθρωποι νεκροὶ πρὸ θανάτου, καὶ τετελευτηκότες τοῖς πλείστοις τοῦ σώματος μέλεσιν. ἀπελαυνόμενοι πόλεων. οἰκιῶν. ἀγορῶν. ὑδάτων, αὐτῶν τῶν φιλτάτων. ὀνόμασι μᾶλλον ἢ σώμασι γνωριζόμενοι. οὐ δὲ προτίθενται συνόδοις τε καὶ συλλόγοις. κατὰ συζυγίαν τε καὶ συναυλίαν. μηκέτ᾽ ἐλεούμενοι διὰ τὴν νόσον. ἀλλὰ μισούμενοι. σοφισταὶ μελῶν ἐλεεινῶν. εἴ τισι καὶ φωνὴ λείπεται. τί ἂν ἅπαντα ἐκτραγῳδοίην τὰ ἡμέτερα. οὐκ ἀρκοῦντος τοῦ λόγου τῷ πάθει. ἀλλ᾽ ἐκεῖνός γε μάλιστα πάντων ἔπεισεν ἀνθρώπους ὄντας, ἀνθρώπων μὴ καταφρονεῖν. μηδ᾽ ἀτιμάζειν χριστὸν τὴν μίαν πάντων κεφαλὴν διὰ τῆς εἰς ἐκείνους ἀπανθρωπίας. ἀλλ᾽ ἐν ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς,

τὰ οἰκεῖα εὖ τίθεσθαι καὶ δανείζειν θεῷ τὸν
ἔλεον. ἐλέου χρήζοντας. διὰ τοῦτο οὐδὲ τοῖς
χείλεσιν ἀπηξίου τιμᾶν τὴν νόσον. ὁ εὐγενὴς
τε καὶ τῶν εὖ γεγονότων, καὶ τὴν δόξαν ὑπέρ-
λαμπρος. ἀλλ' ὡς ἀδελφοὺς ἠσπάζετο. οὐχ ὅ-
περ ἄν τις ὑπολάβοι κενοδοξῶν. τίς γὰρ
τοσοῦτον ἀπεῖχε τοῦ πάθους. ἀλλὰ τοῦ προσιέ-
ναι τοῖς σώμασιν ἐπὶ θεραπείᾳ διὰ τῆς ἑαυ-
τοῦ φιλοσοφίας τυπῶν, καὶ φθεγγομένη
καὶ σιωπῶσα παραίνεσις. καὶ οὐχ ἡ μὲν πό-
λις οὕτως. ἡ χώρα δὲ καὶ τὰ ἐκτὸς, ἑτέρως.
ἀλλὰ κοινὸν ἅπασιν ἀγῶνα προὔθηκε τοῖς
τῷ λαῷ προεστῶσι, τὴν εἰς αὐτοὺς φιλαν-
θρωπίαν, καὶ μεγαλοψυχίαν. καὶ ἄλλων μὲν
οἱ ὀψοποιοὶ καὶ αἱ λιπαραὶ τράπεζαι, καὶ τὰ
μαγείρων μαγγανεύματα καὶ κομψεύματα.
καὶ οἱ φιλόκαλοι δίφροι. καὶ τῆς ἐσθῆτος ὅ-
ση μαλακή τε καὶ περιῤῥέουσα. βασιλείου δὲ,
οἱ νοσοῦντες. καὶ τὰ τῶν τραυμάτων ἄκη. καὶ
ἡ χριστοῦ μίμησις. οὐ λόγῳ μὲν ἔργῳ δὲ λέ-
πραν καθαίροντος. πρὸς ταῦτα. τί φήσου-
σιν ἡμῖν οἱ τὸν τῦφον ἐγκαλοῦντες ἐκείνῳ καὶ
τὴν ὀφρῦν. οἱ πικροὶ τῶν τηλικούτων κει-
ταί. καὶ τῷ κανόνι τὸν οὐ κανόνα προσά-
γοντες. ἔστι λεπροὺς μὲν ἀσπάζεσθαι. καὶ μέ-
χρι τούτου συνταπεινοῦσθαι. τῶν δὲ ὑγιαι-

νόντων κατοφρυᾶσθαι; καὶ τήκειν μὲν τὰς σάρκας δι' ἐγκρατείας, τὴν ψυχὴν δὲ οἰδαίνειν κενῷ φρυάγματι, καὶ τοῦ μὲν Φαρισαίου καταγινώσκειν καὶ διηγεῖσθαι τὴν ἐξ ὄγκου ταπείνωσιν. καὶ χριστὸν εἰδέναι μέχρι δούλου μορφῆς κατελθόντα, καὶ τελώναις συνεσθίοντα, καὶ νίπτοντα τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν. καὶ σταυρὸν οὐκ ἀπαξιοῦντα ἵνα προσηλώσῃ τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν. καί τι τούτου παραδοξότερον. θεὸν σταυρούμενον βλέπειν. καὶ τοῦτον μετὰ λῃστῶν. καὶ ὑπὸ τῶν παριόντων γελώμενον. τὸν ἀνάλωτον καὶ τοῦ παθεῖν ὑψηλότερον. αὐτὸν δὲ ὑπερνεφεῖν. καὶ μηδένα γινώσκειν ὁμότιμον. ὃ δοκεῖ τοῖς ἐκείνῳ βασκαίνουσιν. ἀλλ' οἶμαι τὸ τοῦ ἤθους εὐσταθὲς καὶ βεβηκὸς καὶ ἀπεξεσμένον, τῦφον ὠνόμαζον. οἱ δ' αὐτοί μοι δοκοῦσι ῥᾳδίως ἂν, καὶ τὸν ἀνδρεῖον, καλέσαι θρασύν. καὶ δειλὸν, τὸν περιεσκεμμένον. καὶ τὸν σώφρονα, μισάνθρωπον. καὶ τὸν δίκαιον, ἀκοινώνητον. καὶ γὰρ οὐ φαύλως τοῦτό τινες πεφιλοσοφήκασιν. ὅτι παραπεπήγασι ταῖς ἀρεταῖς αἱ κακίαι. καὶ εἰσί πως ἀγχίθυροι. καὶ ῥᾷστον, ἄλλο τι ὄντα ἕτερον νομισθῆναι τοῖς μὴ τὰ τοιαῦτα πεπαιδευμένοις. τίς γὰρ ἐκείνου μᾶλλον ἢ ἀρετὴν ἐτίμησεν.

ἢ κακίαν ἐκόλασεν. ἢ χρηστὸς ὤφθη τοῖς κατορθοῦσιν, ἢ τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐμβριθής. οὗ καὶ τὸ μειδίαμα πολλάκις, ἔπαινος ἦν. καὶ τὸ σιωπᾶν, ἐπιτίμησις. οἰκείῳ συνειδότι τὸ κακὸν βασανίζουσα. εἰ δὲ μὴ στωμύλος τις ἦν, μηδὲ γελοιαστὴς καὶ ἀγοραῖος, μηδὲ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκων, ἐκ τοῦ πᾶσι πάντα γίνεσθαι, καὶ χαρίζεσθαι, τί τοῦτο; οὐκ ἐπαινετέος μᾶλλον ἢ μεμπτέος τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν; εἰ μὴ καὶ τὸν λέοντα αἰτιῷτό τις, ὅτι μὴ πιθήκειον βλέπει. ἀλλὰ βλοσυρὸν καὶ βασιλικὸν, οὗ καὶ τὰ σκιρτήματα γενναῖα. καὶ μετὰ θαύματος ἀγαπώμενα. καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς σκηνῆς θαυμάζοι ὡς ἡδεῖς τε καὶ φιλανθρώπους. ὅτι τοῖς δήμοις χαρίζονται. καὶ κινοῦσι γέλωτα τοῖς ἐπὶ κόρρης ῥαπίσμασι καὶ ψοφήμασι. καίτοι κἂν εἰ τοῦτο ζητοίημεν, τίς μὲν οὕτως ἡδὺς ἐν ταῖς συνουσίαις ὅσα ἐμὲ γινώσκειν τὸν μάλιστα ἐκείνου πεπειραμένον. τίς διηγήσασθαι χαριέστερος. τίς μὲν σκώψαι παιδευτικῶς, τίς δὲ καθάψασθαι ἁπαλῶς. καὶ μήτε τὴν ἐπιτίμησιν, θράσος ποιήσασθαι. μήτε τὴν ἄνεσιν ἔκλυσιν. ἀλλ' ἀμφοτέρων τὴν ἀμετρίαν φυγεῖν, ἀμφοτέροις σὺν λόγῳ καὶ καιρῷ χρώμενον κατὰ τοὺς σολομῶντος νόμους. παντὶ πράγματι καιρὸν διατάξαντος.

Ἀλλὰ τί ταῦτα πρὸς τὴν ἐν λόγοις τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴν καὶ τὸ τῆς διδασκαλίας, κράτος τὰ πέρατα οἰκειούμενον. ἔτι περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους στρεφόμεθα, τῆς ἄκρας ἀπολειπόμενοι. ἔτι πορθμὸν διαπερῶμεν, ἀφέντες τὸ μέγα καὶ βαθὺ πέλαγος. οἶμαι γὰρ εἴ τις ἐγένετο ἢ γενήσεται σάλπιγξ ὧδε πολὺ τοῦ ἀέρος φθάνουσα, ἢ θεοῦ φωνὴ τὸν κόσμον περιλαμβάνουσα, ἢ σεισμὸς οἰκουμένης ἔκ τινος καινοτομίας καὶ θαύματος, ταῦτα εἶναι τὴν ἐκείνου φωνὴν καὶ διάνοιαν. τοσοῦτον ἅπαντας ἀπολείπουσαν καὶ κάτω τιθεῖσαν ὅσον τὴν ἀλόγων φύσιν ἡμεῖς. τίς μὲν ἑαυτὸν ἐκάθηρε μᾶλλον τῷ πνεύματι. καὶ ἄξιον τοῦ διηγεῖσθαι τὰ θεῖα παρεσκεύασε. τίς δὲ μᾶλλον ἐφωτίσθη φῶς γνώσεως. καὶ διέκυψεν εἰς τὰ βάθη τοῦ πνεύματος. καὶ μετὰ θεοῦ τὰ περὶ θεοῦ διεσκέψατο. τίς δὲ λόγον ἔσχεν ἀμείνω τῶν νοηθέντων ἑρμηνευτήν. ὡς μὴ δι' ἑτέρῳ σκάζειν κατὰ τοὺς πολλούς. ἢ νῷ λόγον οὐκ ἔχοντι. ἢ λόγῳ μὴ κατὰ νοῦ βεβηκότι, ἀλλ' ἀμφοτέρωθεν ὁμοίως εὐδοκιμεῖν. καὶ αὐτὸν ἴσον ἑαυτῷ φαίνεσθαι καὶ ὄντως ἄρτιον. πάντα μὲν ἐρευνᾶν καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ τῷ πνεύματι μεμαρτύρηται. οὐχ ὡς ἀγνοοῦν

τι, ἀλλ' ὡς ἐν ζυφῶντι τῇ θεωρίᾳ. πάντα δὲ
ἐκείνῳ διηρεύνηται τὰ τοῦ πνεύματος. ἐξ ὧν
ἦθος ἅπαν ἐπαίδευσε. καὶ ὑψηγορίαν ἐδί-
δαξε. καὶ τῶν παρόντων ἀπανέστησε. καὶ
πρὸς τὰ μέλλοντα μετεσκεύασεν. ἡλίου
μὲν ἐπαινεῖται παρὰ τῷ δαβὶδ, κάλ-
λος καὶ μέγεθος καὶ δρόμου τάχος καὶ δύ-
ναμις. λάμποντος ὡς νυμφίου. εὐμεγέθους,
ὡς γίγαντος. οὗ καὶ τὸ πολὺ διαβαίνειν, ἔχει
δύναμιν τοσοῦτον, ὡς ἀπὸ ἄκρων τὰ ἄκρα
ἰσοτίμως καταφωτίζειν. καὶ μηδὲν ἐλαττοῦ-
σθαι τὴν θέρμην τοῖς διαστήμασι. τοῦ δὲ κάλ-
λος μὲν ἡ ἀρετή. μέγεθος δὲ, ἡ θεολογία. δρό-
μος δὲ τὸ, ἀεικίνητον καὶ μέχρι θεοῦ φέρον ταῖς
ἀναβάσεσι. δύναμις δὲ ἡ τοῦ λόγου σπορὰ καὶ
διάδοσις. ὥστε ἔμοιγε οὐδὲ τολμηρὸν εἰπεῖν ὀκνη-
τέον. τὸ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελθεῖν τὸν φθόγ-
γον αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμέ-
νης τῶν ῥημάτων τὴν δύναμιν. ὃ περὶ τῶν
ἀποστόλων ὁ παῦλος ἔφησε παρὰ δαβὶδ
ἐκλεξάμενος. τίς μὲν ἄλλη συλλόγου σή-
μερον χάρις. τίς δὲ συμποσίων ἡδονή. τίς δὲ ἀγο-
ρῶν. τίς δὲ ἐκκλησιῶν. τίς τῶν ἐν τέλει καὶ τῶν
μετ' ἐκείνους τρυφή. τίς μοναστῶν ἢ μιγάδων
τίς τῶν ἀπραγμόνων, ἢ τῶν ἐν πράγμα-
τι. τίς τῶν τὰ ἔξωθεν φιλοσοφούντων. ἢ τὰ
ἡμέτερα.

ἡμέτερα. μία καὶ διὰ πάντων καὶ ἡ μεγίστη, τὰ ἐκείνου συγγράμματα καὶ πονήματα. οὐ δὲ γράφουσιν εὐπορία τις ἄλλη μετ' ἐκεῖνον. ἢ τὰ ἐκείνου συγγράμματα. σιωπᾶται τὰ παλαιὰ ὅσα τινὲς τοῖς θείοις λόγοις ἐνίδρωσαν. βοᾶται τὰ νέα. καὶ οὗτος ἄριστος ἡμῖν ἐν λόγοις, ὃς ἂν τὰ ἐκείνου μάλιστα τυγχάνῃ γινώσκων καὶ διὰ γλώττης φέρων. καὶ συνετίζων τὰς ἀκοάς. ἤρκεσε γὰρ εἷς ἀντὶ πάντων τοῖς πεπαιδευμένοις εἰς παίδευσιν. ἐγὼ ἐμαυτοῦ μόνον αὐτοῦ διηγήσομαι. ὅταν τὴν ἑξαήμερον αὐτοῦ μεταχειρίζωμαι καὶ διὰ γλώττης φέρω, μετὰ τοῦ κτίστου γίνομαι καὶ γινώσκω κτίσεως λόγους. καὶ θαυμάζω τὸν κτίστην πλέον ἢ πρότερον. ὄψει μόνῃ διδασκάλῳ χρώμενος. ὅταν τοῖς ἀντιρρητικοῖς ἐντύχω λόγοις, τὸ σοδομιτικὸν ὁρῶ πῦρ. ᾧ τεφροῦνται γλῶσσαι πονηραὶ καὶ παράνομοι ἢ τὸν χαλαύνης πύργον. κακῶς μὲν οἰκοδομούμενον, καλῶς δὲ λυόμενον. ὅταν τοῖς περὶ πνεύματος, εὑρίσκω θεὸν ὃν ἔχω καὶ παρρησιάζομαι τὴν ἀλήθειαν. ἐπιβατεύων τῆς ἐκείνου θεολογίας καὶ θεωρίας. ὅταν ταῖς ἄλλαις ἐξηγήσεσιν, ἃς τοῖς μικρὰ βλέπουσιν ἀναπτύσσει τελείως ἐν ταῖς στερραῖς ἑαυτοῦ πλαξὶ τῆς καρδίας ἀπογραψάμενος,

πείθομαι μὴ μέχρι τοῦ γράμματος ἵστασθαι.
μηδὲ βλέπειν τὰ ἄνω μόνον ἀλλὰ καὶ περαι-
τέρω διαβαίνειν. καὶ εἰς βάθος χωρεῖν ἔτι ἐκ
βάθους, ἄβυσσον ἀβύσσῳ προσκαλούμενος.
καὶ φωτὶ φῶς εὑρίσκων. μέχρις ἂν φθάσω
πρὸς τὸ ἀκρότατον. ὅταν ἀθλητῶν ἐγκωμί-
οις προσομιλήσω περιφρονῶ τὸ σῶμα. καὶ σύ-
νειμι τοῖς ἐπαινουμένοις. καὶ πρὸς τὴν ἄθλησιν
διεγείρομαι. ὅταν ἠθικοῖς λόγοις καὶ πρα-
κτικοῖς, καθαίρομαι ψυχὴν καὶ σῶμα. καὶ
ναὸς θεοῦ γίνομαι δεκτικός. καὶ ὄργανον κρουό-
μενον πνεύματι. καὶ θείας ὑμνῳδὸν δόξης
τε καὶ δυνάμεως. τούτῳ μεθαρμόζομαι,
καὶ ῥυθμίζομαι. καὶ ἄλλος ἐξ ἄλλου γίνομαι,
τὴν θείαν ἀλλοίωσιν ἀλλοιούμενος. ἐπεὶ δὲ
θεολογίας ἐμνήσθην, καὶ τῆς περὶ ταύτην
τοῦ ἀνδρὸς μάλιστα μεγαλοφωνίας, ἔτι κἀ-
κεῖνο προσθήσω τοῖς εἰρημένοις. χρησιμώτα-
τον γὰρ τοῖς πολλοῖς τοῦ μὴ βλάπτεσθαι. τὴν
χείρω περὶ αὐτοῦ δόξαν ἔχοντας. πρὸς δὲ
τοὺς κακούργους ὁ λόγος. οἳ τοῖς ἑαυτῶν κα-
κοῖς βοηθοῦσιν, ἐξ ὧν ἄλλοις ἐπηρεάζουσιν.
ἐκεῖνος γὰρ ἕνεκεν τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς
κατὰ τὴν ἁγίαν τριάδα συναφείας καὶ συν-
θείας ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι κυριώτερον εἰπεῖν καὶ
σαφέστερον χρή, μὴ ὅτι θρόνων ἐκπεσεῖν οἷς

οὐδὲ ἀπ' ἀρχῆς ἐπεπήδησεν, ἀλλὰ καὶ φυγὴν καὶ θάνατον καὶ τὰς πρὸ τοῦ θανάτου κολάσεις προθύμως ἐδέξατο ἄν. καὶ ὡς κέρδος τὸν κίνδυνον. δηλοῖ δὲ οἷς τε ἤδη πεποίηκεν. οἷς τε πέπονθεν. ὅς, γε καὶ ἐξορίαν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κατακριθεὶς, τοσοῦτον ἐπραγματεύσατο μόνον ὅσον ἓν τῶν ἀκολούθων εἰπεῖν, ἀρκουμένῳ τῷ πυκτίον ἀκολουθεῖν. οἰκονομεῖν δὲ τοὺς λόγους ἐν κρίσει, τῆς ἀναγκαίως ἐνόμιζε. τῷ θείῳ δαβὶδ περὶ τούτου συμβούλῳ χρώμενος. καὶ μικρὸν ὅσον τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν διαφέρειν. καὶ τὴν τῶν αἱρετικῶν δυναστείαν. ἕως ὁ τῆς ἐλευθερίας ἐπιλάβοι καιρὸς. καὶ δῷ τῇ γλώσσῃ τὴν παρρησίαν. οἱ μὲν γὰρ ἐζήτουν λαβέσθαι γυμνῆς τῆς περὶ τοῦ πνεύματος φωνῆς, ὡς εἴη θεός. ὅπερ ὂν ἀληθὲς, ἀσεβὲς ἐκείνοις ὑπελαμβάνετο, καὶ τῷ κακῷ προστάτῃ τῆς ἀσεβείας. ἵνα τὸν μὲν, τῆς πόλεως μετὰ τῆς θεολόγου γλώσσης ὑπερορίσωσιν. αὐτοὶ δὲ κατασχόντες τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τῆς ἑαυτῶν κακίας ὁρμητήριον ποιησάμενοι, ἐντεῦθεν τὸ λειπόμενον ἅπαν ὡς ἔκ τινος ἀκροπόλεως καταδράμωσιν. ὁ δὲ, ἐν ἄλλαις μὲν φωναῖς γραφικαῖς καὶ μαρτυρίαις ἀναμφιλέκτοις ταὐτὸ δυναμέναις, καὶ ταῖς ἐκ τῶν συλλογισμῶν

ἀνάγκαις οὕτως ἤλεγχε τοὺς ἀντιλέγοντας,
ὥστε μὴ ἀντιβαίνειν ἔχειν ἀλλ' οἰκείαις συν-
δεῖσθαι φωναῖς· ἥπερ δὴ καὶ μεγίστη λόγου
δύναμις καὶ σύνεσις. δηλώσει δὲ καὶ ὁ λό-
γος ὃν περὶ τούτου συνέγραψε, κινῶν τὴν
γραφίδα ὡς ἐκ πυξίδος τοῦ πνεύματος. τὴν
δὲ κυρίαν φωνὴν τέως ὑπερετίθετο παρά
τε τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ τῶν γνησίων τού-
του συναγωνιστῶν χάριν αἰτῶν, τῇ οἰκονομίᾳ
μὴ δυσχεραίνειν· μηδὲ μιᾶς ἀντεχομένους φω-
νῆς, τὸ πᾶν ἀπολέσαι δι' ἀπληστίαν τῷ και-
ρῷ παρασυρείσης τῆς εὐσεβείας. αὐτοῖς μὲν
γὰρ οὐδὲ μίαν εἶναι ζημίαν ὑπαλλαττομέ-
νων μικρὸν τῶν λέξεων καὶ φωναῖς ἄλλαις
τὸ ἴσον διδασκομένοις. οὐδὲ γὰρ ἐν ῥήμασιν
ἡμῖν εἶναι τὴν σωτηρίαν μᾶλλον, ἢ πράγμα-
σι. μηδὲ γὰρ τὸ ἰουδαίων ἔθνος ἀποβαλεῖν
ἂν εἰ τὴν τοῦ ἠλειμμένου φωνὴν ἀντὶ τοῦ χρι-
στοῦ πρὸς ὀλίγον αὐτοὶ ζητοῦντες ἠξίουν μεθ'
ἡμῶν τάττεσθαι. τῷ δὲ κοινῷ μεγίστην ἂν βλά-
βην γενέσθαι, τῆς ἐκκλησίας καταχωσθεί-
σεις. ἐπεὶ ὅτι γε παντὸς μᾶλλον ᾔδει τὸ πνεῦ-
μα θεόν, δῆλον μὲν ἐξ ὧν καὶ δημοσίᾳ τοῦ-
το πολλάκις ἐκήρυξεν εἴπερ τε καιρὸς ἦν. καὶ
ἰδίᾳ τοῖς ἐρωτῶσι προθύμως ἀνωμολόγη-
σε. σαφέστερον δὲ πεποίηκεν ἐν τοῖς πρὸς ἐ-

μὲ λόγοις πρὸς ὃν οὐδὲν ἀπόῤῥητον ἦν αὐτῷ περὶ τούτων κοινολογουμένῳ. μηδὲ ἁπλῶς ἔτι ἀπαρνησάμενος. ἀλλ᾽ ὃ μή πω πρότερον πολλάκις πεποίηκεν ἐπαρασάμενος ἑαυτῷ τὸ φρικωδέστατον. αὐτοῦ τοῦ πνεύματος ἐκπεσεῖν εἰ μὴ σέβοι τὸ πνεῦμα μετὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ ὡς ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον. εἰ δέ με τις δέξαιτο κοινωνὸν ἐκείνου κἀν τοῖς τοιούτοις, ἐξαγορεύσω τι καὶ τῶν τοῖς πολλοῖς τέως ἀγνοουμένων. ὅτι τοῦ καιροῦ στενοχωροῦντος ἡμᾶς, ἑαυτῷ μὲν τὴν οἰκονομίαν ἐπέτρεψεν. ἡμῖν δὲ τὴν παῤῥησίαν. οὓς οὐδεὶς ἔμελλε κρίνειν οὐδὲ ἀποβάλλειν τῆς πατρίδος ἀφανείᾳ τετιμημένους. ὡς ἐξ ἀμφοτέρων ἰσχυρὸν εἶναι τὸ καθ᾽ ἡμᾶς εὐαγγέλιον. καὶ ταῦτα διῆλθον, οὐχ ἵνα τῆς ἐκείνου δόξης ὑπεραπολογήσωμαι, κρείττων γὰρ τῶν ἐγκαλούντων εἴπερ τινές εἰσιν ὁ ἀνὴρ, ἀλλ᾽ ἵνα μὴ τοῦτον ὅρον τῆς εὐσεβείας εἶναι νομίζοντες, τὰς ἐν τοῖς γράμμασι μόνας τοῦ ἀνδρὸς εὑρισκομένας φωνὰς, ἀσθενεστέραν τὴν πίστιν ἔχωσι. καὶ ἀπόδειξιν τῆς ἑαυτῶν κακουργίας τὴν ἐκείνου θεολογίαν. ἣν ὁ καιρὸς ἐποίει μετὰ τοῦ πνεύματος. ἀλλὰ τὸν τῶν γεγραμμένων νοῦν δοκιμάζοντες, καὶ τὸν σκοπὸν ἀφ᾽ οὗ ταῦτα ἐγράφετο, μᾶλλον τῇ, τε

ἀληθείᾳ προσάγωνται, καὶ τοὺς ἀσεβοῦν-
τας ἐπιστομίζωσιν. ἐμοὶ γοῦν εἴη καὶ ὅστις
ἐμοὶ φίλος, ἡ ἐκείνου θεολογία. καὶ τοσοῦτον
θαῤῥῶ τῇ περὶ τὸ πρᾶγμα τοῦ ἀνδρὸς κα-
θαρότητι, ὥστε καὶ τοῦτο κοινοποιοῦμαι
πρὸς ἅπασι. καὶ ἐκείνῳ μὲν τὰ ἐμά. ἐμοὶ δὲ, τὰ
ἐκείνου λογίζοιτο παρά τε θεῷ καὶ τῶν ἀν-
θρώπων τοῖς εὐγνωμονεστέροις. οὐ δὲ γὰρ τοὺς
εὐαγγελιστὰς φαίημεν ἂν ὑπεναντία ποιεῖν
ἀλλήλοις. ὅτι οἱ μὲν, τῷ σαρκικῷ τοῦ χριστοῦ
πλέον ἐνησχολήθησαν. οἱ δὲ, τῇ θεολογίᾳ
προσέβησαν. καὶ οἱ μὲν, ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς, οἱ
δὲ ἐκ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἐποιήσαντο τὴν ἀρ-
χήν. οὕτω τὸ κήρυγμα διελόμενοι πρὸς τὸ
χρήσιμον οἶμαι τοῖς δεχομένοις. καὶ οὕτω
παρὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς τυπούμενοι πνεύματος.
φέρε δὴ πολλῶν ἐν τοῖς πάλαι καὶ νῦν γε-
γονότων ἀνδρῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ γνωρίμων. νο-
μοθετῶν. στρατηγῶν. προφητῶν. διδασκά-
λων. τῶν ἀνδρικῶν μέχρις αἵματος, παρ' ἐκεί-
νοις τὰ ἡμέτερα θεωρήσαντες, κἀντεῦθεν τὸν
ἄνδρα γνωρίσωμεν. ἀδὰμ ἠξιώθη θεοῦ χει-
ρός. καὶ παραδείσου τρυφῆς. καὶ πρώτης νο-
μοθεσίας. ἀλλ' ἵνα μή τι λέγω βλάσφημον
αἰδοῖ τοῦ προπάτορος, τὴν ἐντολὴν οὐκ ἐ-
φύλαξεν. ὁ δὲ καὶ ἐδέξατο ταύτην, καὶ δι-

γεύσατο. καὶ τῷ ξύλῳ τῆς γνώσεως, οὐκ ἐβλά-βη. καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν παρελθὼν εὖ οἶδα τοῦ παραδείσου τετύχηκε. ἐνὼς ἤλπισε πρῶτος ἐπικαλεῖσθαι τὸν κύριον. ὁ δὲ καὶ ἐπικέκληται. καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκήρυξεν, ὃ τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πολὺ τιμιώτερον. ἐνὼχ μετε-τέθη μικρᾶς εὐσεβείας. (ἔτι γὰρ ἐν σκιαῖς ἦν ἡ πίστις) ἆθλον εὑράμενος τὴν μετάθεσιν. καὶ τοῦ ἑξῆς βίου τὸν κίνδυνον διαπέφευγε. τοῦ δὲ, ὅλος ὁ βίος μετάθεσις ἦν τελείως ἐν βίῳ τε-λείῳ δοκιμασθέντος. νῶε κιβωτὸν ἐπιστεύ-θη. καὶ κόσμου δευτέρου σπέρματα ξύλῳ μικρῷ πιστευθέντα καὶ καθ' ὑδάτων σωζόμε-να. ὁ δὲ κατακλυσμὸν ἀσεβείας διέφυγε, καὶ κιβωτὸν σωτηρίας τὴν ἑαυτοῦ πεποίη-ται πόλιν κούφως τῶν αἱρετικῶν ὑπερπλέ-ουσαν. ἐξ οὗ κόσμον ὅλον ἀνεκαλέσατο. μέ-γας ὁ ἀβραάμ. καὶ πατριάρχης. καὶ θύ-της καινῆς θυσίας. τὸν ἐκ τῆς ἐπαγγελίας τῷ δεδωκότι προσαγαγὼν ἱερεῖον ἕτοιμον, καὶ πρὸς τὴν σφαγὴν ἐπειγόμενον. ἀλλ' οὐ-δὲ τὸ ἐκείνου μικρόν. ἑαυτὸν προσήγαγε τῷ θεῷ. καὶ οὐδὲν ὡς ἰσότιμον ἀντεδόθη. τί γὰρ καὶ ἦν ὥστε καὶ τελεσθῆναι τὸ καλλιέρημα. ἰσαὰκ ἀπηγγέλθη καὶ πρὸ γενέσεως. ὁ δὲ αὐτεπάγγελτος ἦν. καὶ τὴν ῥεβέκκαν λέ-

τῳ δὴ τὴν ἐκκλησίαν, οὐ πόρρωθεν ἀλλ' ἐγγύθεν ἠγάγετο. ὁ δὲ οὐδὲ πρεσβείοις οἰκετικῆς, ἀλλ' ἐκ θεοῦ δοθεῖσαν καὶ πιστευθεῖσαν. οὐδὲ κατεσοφίσατο περὶ τὴν τῶν τέκνων προτίμησιν. ἀλλ' ἑκάστῳ τὰ πρὸς ἀξίαν ἀπαραλογίστως ἔνειμε, μετὰ τῆς τοῦ πνεύματος κρίσεως. ἐπαινῶ τὴν ἰακὼβ κλίμακα καὶ τὴν στήλην ἣν ἤλειψε τῷ θεῷ. καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν πάλην ἥτις ποτὲ ἦν. οἶμαι δὲ τοῦ ἀνθρωπείου μέτρου πρὸς τὸ θεῖον ὕψος ἀντιπαρέκτασις. ὅθεν καὶ ἄγει τὰ σύμβολα τῆς ἡττωμένης γενέσεως. ἐπαινῶ καὶ τὴν περὶ τὰ θρέμματα τοῦ ἀνδρὸς εὐμηχανίαν καὶ εὐημερίαν. καὶ τοὺς δώδεκα ἐξ αὐτοῦ πατριάρχας. καὶ τὸν τῶν εὐλογιῶν μερισμὸν, τὴν οὐκ ἀγεννῆ προφητείαν τοῦ μέλλοντος. ἀλλ' ἐπαινῶ καὶ τοῦτον τὴν οὐχ ὁραθεῖσαν μόνον ἀλλὰ καὶ διαβαθεῖσαν κλίμακα, ταῖς κατὰ μέρος εἰς ἀρετὴν ἀναβάσεσι. καὶ τὴν στήλην ἣν οὐκ ἤλειψεν, ἀλλ' ἤγειρε τῷ θεῷ. τὰ τῶν ἀσεβῶν στηλιτεύουσαν. καὶ τὴν πάλην ἣν οὐκ ἐπάλαισε πρὸς θεὸν ἀλλ' ὑπὲρ θεοῦ τὰ τῶν αἱρετικῶν καταβάλλουσαν. τήν τε ποιμαντικὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐξ ἧς ἐπλούτησε. πλεῖστα τῶν ἀσήμων προβάτων κτησάμενος τὰ ἐπίσημα. τήν τε καλὴν πολυτεκνίαν τῶν κα-

παρὰ θεὸν γεννηθέντων. καὶ τὴν εὐλογίαν ἣ
πολλοὺς ἐστήριξεν. ἰωσὴφ ἐγένετο σιτοδότης
ἀλλ᾽ αἰγύπτου μόνης. καὶ οὐ πολλάκις καὶ σω-
ματικῶς. ὁ δὲ πάντων. καὶ ἀεί. καὶ πνευμα-
τικῶς. ὅπερ ἐμοὶ τῆς σιτομετρείας ἐκείνης
αἰδεσιμώτερον. μετὰ ἰὼβ τοῦ αὐσίτου, καὶ πε-
πείραται καὶ νενίκηκε. καὶ ἀνηγόρευται λαμ-
πρῶς ἐπὶ τέλει τῶν ἄθλων. μηδενὶ τῶν τινασ-
σόντων πολλῶν ὄντων κατασεισθεὶς, ἀλλὰ
πολλῷ τῷ περιόντι τὸν πειραστὴν καταπα-
λαίσας. καὶ τῶν φίλων τὴν ἀλογίαν ἐπιστο-
μίσας, ἀγνοούντων τοῦ πάθους τὸ μυστήρι-
ον. μωϋσῆς καὶ ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐ-
τοῦ. καὶ μέγας μωϋσῆς μὲν αἴγυπτον βα-
σανίσας. λαὸν διασώσας ἐν σημείοις πολλοῖς
καὶ τέρασι. τῆς νεφέλης εἴσω χωρήσας. νο-
μοθετήσας τὸν διπλοῦν νόμον. τόν, τε τοῦ
γράμματος ἔξωθεν καὶ ὅσος ἔνδοθεν τὸν τοῦ
πνεύματος. ἀαρὼν δὲ μωϋσέως ἀδελφὸς καὶ
τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα. τοῦ λαοῦ προσευχό-
μενος καὶ προθυόμενος. μύστης τῆς ἱερᾶς
καὶ μεγάλης σκηνῆς ἣν ἔπηξεν ὁ κύριος οὐκ
ἄνθρωπος. τούτων δὲ ἀμφοτέρων ζηλωτὴς
ἐκεῖνος. βασανίζων μὲν οὐ σωματικαῖς μάστι-
ξι. πνευματικαῖς δὲ καὶ λογικαῖς, ἔθνος αἱ-
ρετικὸν καὶ αἰγύπτιον. ἄγων δὲ λαὸν περιού-

οὔσιον. ζηλωτὴν καλῶν ἔργων, ὁδηγὸν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. πλάκας δὲ νόμους ἐγγράφων. οὐ συντριβομένας, ἀλλὰ σωζομένας. οὐκ ἔτι σκιώδεις. ἀλλὰ μᾶλλον πνευματικούς. εἰς δὲ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων οὐχ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ. πολλάκις δὲ καὶ καθ' ἑκάστην ὡς εἰπεῖν εἰσιὼν τὴν ἡμέραν, ὅθεν τὴν ἁγίαν ἡμῖν ἀνακαλύπτει τριάδα. καὶ λαὸν καθαίρων οὐ προσκαίροις ῥαντίσμασιν. ἀλλ' ἀϊδίοις ἁγνίσμασι. τί δὲ τὸ κάλλιστον ἰησοῦ. στρατηγία καὶ κληροδοσία. καὶ γῆς τῆς ἁγίας κατάσχεσις. ὁ δὲ οὐκ ἔξαρχος; οὐ στρατηγὸς τῶν διὰ πίστεως σωζομένων, ἃς διανέμει τοῖς ἀγομένοις; ὡς τὸ κἀκείνην δύνασθαι τὴν φωνὴν εἰπεῖν, ὅτι σχοινία ἐπέπεσόν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις. καὶ ἐν ταῖς χερσί σου οἱ κλῆροί μου τῶν χαμαὶ ἐρχομένων. καὶ ἁρπαζομένων πολλῷ τιμιώτεροι. καὶ ἵνα τοὺς κριτὰς παραδράμω μὲν ἢ τῶν κριτῶν τοὺς εὐδοκιμωτάτους. σαμουὴλ ἐν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ δοθεὶς πρὸ γεννήσεως. καὶ μετὰ τὴν γέννησιν εὐθὺς, ἱερός. καὶ χρίων βασιλέας. καὶ ἱερέας, διὰ τοῦ κέρατος. οὗτος δὲ, οὐκ ἐκ βρέφους θεῷ καθιερωμένος ἀπὸ μήτρας; καὶ μετὰ τῆς διπλοΐδος. ἐπιδεδομένος τῷ βήματι. καὶ βλέπων τὰ ἐπουράνια. καὶ χριστὸς κυ

ρίου. καὶ χρίσεως τῶν τελειουμένων ἐκ πνεύματος; δαβὶδ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος. οὗ πολλὰ μὲν ἱστοροῦνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκαι καὶ τρόπαια. ἡ πραότης δὲ, τὸ ἐπισημότατον. καὶ πρὸ τῆς βασιλείας ἡ τῆς κινύρας δύναμις. καὶ πονηροῦ πνεύματος κατεπᾴδουσα. σολομὼν πλάτος καρδίας ᾐτήσατο παρὰ θεοῦ καὶ τετύχηκεν. ἐπὶ πλεῖστον προελθὼν σοφίας καὶ θεωρίας, ὥστε γενέσθαι τῶν καθ᾽ ἑαυτὸν ἁπάντων εὐδοκιμώτατος. ὁ δὲ, τοῦ μὲν, τῷ πράῳ, τοῦ δὲ τῇ σοφίᾳ κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον, οὐδὲν ἢ μικρῷ λείπεται. ὥστε καὶ βασιλέων θράσος δαιμονώντων καταμαλάσσειν. καὶ μὴ βασίλισσαν νότου μόνον. μηδὲ τὴν δεῖνα, ἢ τὸν δεῖνα κατὰ κλέος τῆς αὐτοῦ σοφίας ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀπαντᾶν, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς πέρασι τὴν ἐκείνου σοφίαν γνωρίζεσθαι. καὶ τὰ ἑξῆς παρήσω τοῦ σολομῶντος. πᾶσι δὲ δῆλα κἂν ἡμεῖς φειδώμεθα. ἐπαινεῖς ἠλίου τὴν πρὸς τοὺς τυράννους παρρησίαν καὶ διὰ πυρὸς ἁρπαγήν; ἐλισσαίου τε τὴν καλὴν κληρονομίαν τὴν μηλωτήν, ᾗ τὸ ἠλιοῦ πνεῦμα συνηκολούθησεν; ἐπαίνει κἀκείνου τὴν ἐν πυρὶ ζωὴν, τῷ πλήθει λέγω τῶν πειρασμῶν καὶ τὴν διὰ πυρὸς σωτηρίαν. καιόντος μὲν οὐ κατακαίον-

τος δέ. τὸ περὶ τὴν βάτον θαῦμα καὶ τὸ κα-
λὸν ἐξ ὕψους δέρος τὴν ἀσαρκίαν. ἐῶ τἆλλα
τὰς δροσισθέντας ἐν πυρὶ νεανίας. τὸν ἐν γα-
στρὶ κήτους εὐξάμενον προφήτην φυγάδα.
καὶ ὡς ἀπὸ θαλάμου τοῦ θηρὸς προελθόντα
τὸν ἐν λάκκῳ δίκαιον λεόντων θράσος πεδήσαν-
τα. ἢ τὴν τῶν ἑπτὰ μακκαβαίων ἄθλησιν. σὺν
ἱερεῖ καὶ μητρὶ τελειωθέντων ἐν αἵματι. καὶ παν-
τοίοις βασάνων εἴδεσιν. ὧν ἐκεῖνος ζηλώσας
τὴν καρτερίαν, καὶ τὴν δόξαν ἠνέγκατο. ἐπὶ
δὲ τὴν νέαν μέτειμι διαθήκην. καὶ τοῖς ἐνταῦ-
θα εὐδοκίμοις τὰ ἐκείνου παρεξετάσας, τι-
μήσω τὸν μαθητὴν ἐκ τῶν διδασκάλων. τίς
ἰησοῦ πρόδρομος. ἰωάννης. ὡς φωνὴ λόγου.
καὶ ὡς λύχνος φωτός. οὗ καὶ προεσκίρτη-
σεν ἐν γαστρί. καὶ προέδραμεν εἰς ᾅδου. διὰ
τῆς ἡρώδου μανίας παραπεμφθείς. ἵνα κἀ-
κεῖ κηρύξῃ τὸν ἐρχόμενον. καὶ εἴ τῳ φαίνεται
τολμηρὸς ὁ λόγος. ἐκεῖνο προεξεταζέτω
τοῖς λεγομένοις, ὅτι μὴ προτιθεὶς, μηδὲ εἰς ἶ-
σον ἄγων τὸν ἄνδρα τῷ ἐν γεννητοῖς γυναι-
κῶν ὑπὲρ ἅπαντας, ταύτην ποιοῦμαι τὴν
ἐξέτασιν ἀλλὰ ζηλωτὴν ἀποφαίνων. καί τι
τοῦ χαρακτῆρος ἐκείνου ἐν ἑαυτῷ φέροντα. οὐ γὰρ μι-
κρὸν τοῖς σπουδαίοις, κἂν μικρὰ τῶν μεγίστων ἡ
μίμησις. ἢ γὰρ οὐκ ἐναργὴς τῆς ἐκείνου φιλοσοφίας

εἰκὼν ὁ ἀνήρ; καὶ οὗτος ἔρημον ᾤκησε, καὶ τού-
τῳ τρίχινον ἔσθημα εἶχον αἱ νύκτες. ἀγνοού-
μενον οὐκ ἐπιδεικνύμενον. καὶ οὗτος τὴν ἴσην
τροφὴν ἠγάπησε, θεῷ καθιερῶν ἑαυτὸν διὰ
τῆς ἐγκρατείας. καὶ οὗτος χριστοῦ κῆρυξ ἠξιώ-
θη γενέσθαι εἰ καὶ μὴ πρόδρομος. καὶ ἐξεπο-
ρεύετο πρὸς αὐτὸν, οὐχ ἡ περίχωρος μόνον
ἀλλ' ἤδη καὶ ἡ ὑπερόριος. καὶ οὗτος μέσος τῶν
δύο διαθηκῶν. τῆς μὲν καταλύων τὸ γράμμα
τῆς δὲ δημοσιεύων τὸ πνεῦμα. καὶ ποιῶν πλή-
ρωσιν τοῦ κρυπτομένου νόμου τὴν τοῦ φαινομένου
κατάλυσιν. ἐμιμήσατο πέτρου τὸν ζῆλον. παύ-
λου τὸν τόνον. τῶν ὀνομαστῶν καὶ μετωνομα-
σμένων. ἀμφοτέρων τὴν πίστιν. τῶν υἱῶν ζεβε-
δαίου τὸ μεγαλόφωνον. πάντων τῶν μαθητῶν
τὸ εὐτελὲς καὶ ἀπερίττον. ταύτῃ τοι καὶ κλεῖς
οὐρανῶν πιστεύεται. καὶ οὐχ ὅσον ἀπὸ ἱερου-
σαλὴμ μέχρι τοῦ ἰλλυρικοῦ, μείζονα δὲ κύ-
κλον τῷ εὐαγγελίῳ περιλαμβάνει. καὶ υἱὸς
βροντῆς οὐκ ὀνομάζεται μὲν γίνεται δέ. καὶ
ἐπὶ τὸ στῆθος ἰησοῦ κείμενος, ἐκεῖθεν ἕλκει τοῦ
λόγου τὴν δύναμιν, καὶ τὸ βάθος τῶν νοη-
μάτων. στέφανος μὲν γὰρ ἐκωλύθη γενέσθαι
εἰ καὶ πρόθυμος ἦν ἐπισχόντων ἄλλοι τοὺς λι-
θάζοντας. ἔτι δὲ συντομώτερον εἰπεῖν ἔχω
ἵνα μὴ τοῖς καθ' ἕκαστον ἐπεξίω περὶ τού-

των. ἐκεῖνος γὰρ τὸ μὲν, ἐξεῦρε τῶν καλῶν· τὸ δὲ ἐζήλωσε. τὸ δὲ, ἐνίκησε. τῷ δὲ διὰ πάντων ἐλθεῖν τῶν νῦν, πάντων ἐκράτησεν. ἓν τοῦτο πᾶσιν ὅρον καὶ σύντομον. τοσαύτη τοῦ ἀνδρὸς ἡ ἀρετὴ, καὶ ἡ τῆς δόξης περιουσία, ὥστε πολλὰ καὶ τῶν ἐκείνου μικρῶν, ἤδη δὲ καὶ τῶν σωματικῶν ἐλαττωμάτων, ἑτέροις εἰς εὐδοξίαν ἐπινοηθῆναι. οἷον, ὠχρότητα λέγω καὶ γενειάδα. καὶ βαδίσματος ἦθος καὶ τὸ περὶ λόγον μὴ πρόχειρον. σύννουν τε ὡς τὰ πολλὰ, καὶ εἴσω συννενευκὸς, ὃ τοῖς πολλοῖς μὴ καλῶς ζηλωθὲν μηδὲ νοηθὲν, σκυθρωπότης ἐγένετο. ἔτι δὲ εἶδος ἐσθῆτος, καὶ σκίμποδος σχῆμα. καὶ τρόπος βρώσεως ὧν ἐκείνῳ οὐδὲν διὰ σπουδῆς ἦν. ἀλλ᾽ ἁπλῶς ἔχον. καὶ συμπίπτον ὡς ἔτυχε. καὶ πολλοὺς ἂν ἴδοις βασιλείους ἄχρι τοῦ ὁρωμένου. τοὺς ἐν ταῖς σκιαῖς ἀνδριάντας. πολὺ γὰρ εἰπεῖν ὅτι καὶ τὸ τῆς ἠχοῦς ὑστερόφωνον. ἐκείνη μὲν γὰρ εἰ καὶ τὰ τελευταῖα τῆς φωνῆς ἀλλ᾽ οὖν ἐναργέστερον ἀποκρίνεται. οἱ δὲ, πλέον, ἀπέχουσι τοῦ ἀνδρὸς, ἢ ὅσον πλησιάζειν ἐπιθυμοῦσιν. ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἔτι μικρὸν ἀλλὰ καὶ μέγιστον εἰς φιλοτιμίαν εἰκότως. τὸ τυχεῖν ἐκείνῳ ποτὲ πλησιάσαντας. ἢ θεραπεύσαντας. ἤ τι κατὰ παιδιὰν ἢ σπουδὴν εἰρημένον ἢ πεπραγμένον, φέρειν ἀπο-

μνημόνευμα. ὡς πρὸ ὀλίγου καὶ τοῦτο πολλάκις οἶδα καλλωπισάμενος. ἐπεὶ καὶ τὰ πάρεργα τοῦ ἀνδρὸς, τῶν σπουδασμένων ἑτέροις, πολὺ τιμιώτερα καὶ περιφανέστερα. ἐπεὶ δὲ τὸν δρόμον τελέσας καὶ τὴν πίστιν τηρήσας, ἐπόθει τὴν ἀνάλυσιν, καὶ ὁ τῶν στεφάνων ἐνειστήκει καιρὸς, κἀκεῖνο μὲν οὐκ ἤκουσεν εἰς τὸ ὄρος ἀνάβηθι καὶ τελεύτα. τελεύτα δὲ καὶ ἀνάβαινε πρὸς ἡμᾶς, θαυματουργεῖ τι κἀν ταῦθα τῶν προειρημένων οὐκ ἔλαττον. νεκρὸς γὰρ ὢν ἤδη σχεδὸν, καὶ ἄπνους, καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ βίου καταλελοιπὼς, εὐτονώτερος γίνεται περὶ τοὺς ἐξιτηρίους τῶν λόγων. ἵνα τοῖς τῆς εὐσεβείας συναπέλθῃ ῥήμασι. καὶ χειροτονίαις τῶν γνησιωτάτων αὐτοῦ θεραπευτῶν, τὴν χεῖρα δίδωσι καὶ τὸ πνεῦμα. ὥστε μὴ ζημιωθῆναι τὸ βῆμα τοὺς ἐκείνου μαθητὰς, καὶ τῆς ἱερωσύνης συλλήπτορας. τοῖς δὲ ἑξῆς ὀκνεῖ μὲν προσελθεῖν ὁ λόγος. προσβήσεται δὲ, ὅμως. εἰ καὶ ἄλλοις μᾶλλον ἡμῶν πρέπων ὁ λόγος. οὐ γὰρ ἔχω φιλοσοφεῖν ἐν τῷ πάθει. καὶ εἰ σφόδρα φιλοσοφεῖν ἐσπούδακα. τῆς κοινῆς μεμνημένος ζημίας. καὶ τοῦ καταχέοντος πάθους τὴν οἰκουμένην. ἔκειτο μὲν ὁ ἀνὴρ τὰ τελευταῖα πνέων καὶ παρὰ τῆς ἄνω χοροστασίας ἐπιζητούμενος, πρὸς ἣν ἐκ πλείονος ἔβλε

πεν. ἔκειτο δὲ περὶ αὐτὸν πᾶσα ἡ πόλις, τὴν
ζημίαν οὐ φέροντες. καὶ τῆς ἐκδημίας ὡς
τυραννίδος καταβοῶντες. καὶ τῆς ψυχῆς
λαμβανόμενοι. ὡς καθεκτῆς καὶ βιασθῆναι
δυναμένης ἢ χερσὶν ἢ δεήσεσιν. ἐποίει γὰρ αὐ-
τοὺς καὶ παράφρονας τὸ πάθος. καὶ προσ-
θεῖναί τι τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἕκαστος ἐκείνῳ εἴ-
περ οἷόν τε ἦν, πρόθυμος ἦν. ὡς δὲ ἡττήθη-
σαν, ἔδει γὰρ αὐτὸν ἐλεγχθῆναι ἄνθρωπον ὄν-
τα. καὶ εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦ-
μά μου τελευταῖον εἰπὼν τοῖς ἀπάγουσι τὸν
αὐτὸν ἀγγέλοις, οὐκ ἀηδῶς ἐναπέψυξεν ἔστιν
ἃ τοὺς παρόντας μυσταγωγήσας. καὶ βελτί-
ους ποιήσας ταῖς ἐπισκήψεσι. τό τε δὴ θαῦ-
μα γίνεται τῶν πώποτε γινομένων, ὀνομα-
στότατον. προεκομίζετο μὲν ὁ ἅγιος χερσὶν ὁσί-
ων ὑψούμενος. σπουδὴ δ᾽ ἦν ἑκάστῳ. τῶν μὲν κρασπέ-
δου λαβέσθαι. τῶν δὲ σκιᾶς. τῶν δὲ τοῦ ἱεροφόρου σκίμ-
ποδος καὶ ψαῦσαι μόνον. τί γὰρ ἐκείνου τοῦ σώμα-
τος ἱερώτερόν τε καὶ καθαρώτερον. τῶν δὲ, τῶν ἀ-
γόντων ἐλθεῖν πλησίον. τῶν δὲ, τῆς θέας ἀπολαῦ-
σαι μόνης ὥς τι κἀκείνης πεμπούσης ὄφελος.
πλήρεις ἀγοραί. στοαί. δίωροφοι. τριώρο-
φοι. τῶν ἐκεῖνον παραπεμπόντων. προηγου-
μένων. ἀλλήλοις ἐπεμβαινόντων. μυριάδες γέ-
νους παντὸς καὶ ἡλικίας ἁπάσης οὐ πρότερον

γνωσκό-

γινωσκόμεναι. ψαλμῳδίαι, θρήνοις ὑπερνικώμεναι. καὶ τὸ φιλόσοφον τῷ πάθει καταλυόμενον. ἀγὼν δὲ τοῖς ἡμετέροις πρὸς τοὺς ἐκτὸς ἕλληνας. ἰουδαίους. ἐπήλυδας. ἐκείνοις πρὸς ἡμᾶς. ὥς τις πλέον ἀποκλαυσάμενος, πλείονος μετάσχῃ τῆς ὠφελείας. πέρας τοῦ λόγου. καὶ εἰς κίνδυνον τελευτᾷ τὸ πάθος. συναπελθουσῶν αὐτῷ ψυχῶν οὐκ ὀλίγων, ἐκ τῆς ὠθισμοῦ βίας καὶ συγκλονήσεως. αἳ καὶ τοῦ τέλους ἐμακαρίσθησαν, ὡς ἐκείνῳ συνέκδημοι. καὶ θύματα ἐπιτάφια, τάχα ἄν τις εἴποι τῶν θερμοτέρων. μόλις δὲ τὸ σῶμα διαφυγὸν τοὺς ἁρπάζοντας. καὶ νικῆσαν τοὺς πομπεύοντας, οὕτω τῷ τάφῳ τῶν πατέρων δίδοται. καὶ προστίθεται τοῖς ἱερεῦσιν ὁ ἀρχιερεύς. τοῖς κήρυξιν, ἡ μεγάλη φωνὴ καὶ τοῖς ἐμοῖς ὠσὶν ἐνηχοῦς. ὁ μάρτυς, τοῖς μάρτυσι. καὶ νῦν ὁ μὲν ἔστιν ἐν οὐρανοῖς. κἀκεῖ τὰς ὑπὲρ ἡμῶν ὡς οἶμαι προσφέρων θυσίας, καὶ τοῦ λαοῦ προευχόμενος. οὐδὲ γὰρ ἀπολιπὼν ἡμᾶς, παντάπασιν ἀπολέλοιπεν. ἡ μεθυνὴς δὲ γρηγόριος καὶ ἡμίτομος. τῆς μεγάλης ἀπερρωγὼς συζυγίας. καὶ βίον ἕλκων ὀδυνηρὸν καὶ οὐκ εὔδρομον, οἷον εἰκὸς τὸν ἐκείνου κεχωρισμένον. οὐκ οἶδα εἰς ὅ τι τελευτήσων μετὰ τὴν ἐκείνου παιδαγω-

γίαν· ᾧ καὶ νῦν ἔτι νουθετοῦμαι καὶ σωφρο-
νίζομαι διὰ νυκτερινῶν ὄψεων, εἴ ποτε τοῦ
δέοντος ἔξω πέσοιμι. καὶ οὐκ ἐγὼ μὲν οὕτω θρήνους
ἀναμίγνυμι τοῖς ἐπαίνοις, καὶ λογογρα-
φῶ τὴν τοῦ ἀνδρὸς πολιτείαν, καὶ προτίθη-
μι τῷ χρόνῳ κοινὸν ἀρετῆς πίνακα, καὶ πρό-
γραμμα σωτήριον· πάσαις ἐκκλησίαις, ψυ-
χαῖς ἁπάσαις, πρὸς ὃν βλέποντες ἀπευθύ-
νοῦμεν τὸν βίον ὡς νόμον ἔμψυχον· ὑμῖν
δὲ συμβουλεύσαιμ' ἂν ἄλλο τι τοῖς τὰ ἐκεί-
νου τετελεσμένοις, ἢ πρὸς αὐτὸν ἀεὶ βλέποντας·
καὶ ὡς ὁρῶντος καὶ ὁρωμένου, τῷ πνεύματι
καταρτίζεσθαι. δεῦρο δὴ περιστάντες με
πᾶς ὁ ἐκείνου χορὸς, ὅσοι τοῦ βήματος, καὶ ὅ-
σοι τῶν κάτω· ὅσοι τῶν ἡμετέρων, καὶ ὅσοι τῶν
ἔξωθεν, τὴν εὐφημίαν μοι συνεργάζεσθε·
ἄλλος ἄλλο τι τῶν ἐκείνου καλῶν διηγούμε-
νοι καὶ ζηλοῦντες· οἱ τῶν θρόνων, τὸν νομοθέ-
την· οἱ τῆς πολιτείας, τὸν πολιστήν· οἱ τοῦ δή-
μου, τὴν εὐταξίαν· οἱ περὶ λόγους, τὸν παι-
δευτήν· αἱ παρθένοι, τὸν νυμφαγωγόν· αἱ ὑ-
πὸ ζυγὸν, τὸν σωφρονιστήν· οἱ τῆς ἐρημίας,
τὸν πτερωτήν· οἱ τῆς ἐπιμιξίας, τὸν δικαστήν· οἱ τῆς
ἁπλότητος, τὸν ὁδηγόν· οἱ τῆς θεωρίας τὸν θεολό-
γον· οἱ ἐν εὐθυμίᾳ, τὸν χαλινόν· οἱ ἐν συμφοραῖς,
τὴν παράκλησιν· τὴν βακτηρίαν, ἡ πολιά· τὴν

παιδαγωγίαν, ἡ νεότης· ἡ πενία, τὸν ποριστήν·
ἡ εὐπορία, τὸν οἰκονόμον· δοκοῦσί μοι καὶ χῆ
ραι, τὸν προστάτην ἐπαινέσεσθαι· καὶ ὀρφανοί,
τὸν πατέρα· καὶ πτωχοί, τὸν φιλόπτωχον·
καὶ τὸν φιλόξενον, οἱ ξένοι· καὶ ἀδελφοί, τὸν
φιλάδελφον οἱ νοσοῦντες, τὸν ἰατρόν· ἣν βάλ
λῃ νόσον καὶ ἰατρείαν· οἱ ὑγιαίνοντες, τὸν
φύλακα τῆς ὑγιείας· οἱ πάντες, τὸν πᾶσι
πάντα γινόμενον· ἵνα κερδάνῃ τοὺς πάν
τας, ἢ πλείονας. Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν ὦ βα
σίλειε· τῆς ἡδίστης σοί ποτε γλώττης, καὶ ὁ μο
τίμου καὶ ἥλικος· εἰ μὲν τῆς ἀξίας ἐγγύς, σὴ
τοῦτο χάρις· σοὶ γὰρ θαῤῥῶν, τὸν περὶ σοῦ λό
γον ἐνεστησάμην· εἰ δὲ πόῤῥω καὶ παρὰ πολὺ
τῆς ἐλπίδος, τί χρὴ παθεῖν· καὶ γήρᾳ καὶ νό
σῳ· καὶ τῷ σῷ πόθῳ τετρυχωμένους· πλὴν
καὶ θεῷ φίλον, τὸ κατὰ δύναμιν· σὺ δὲ ἡ
μᾶς ἐποπτεύοις ἄνωθεν ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή·
καὶ τὸν δεδομένον ἡμῖν παρὰ θεοῦ σκόλοπα τῆς
σαρκὸς εἰς ἡμετέραν παιδαγωγίαν, ἢ στήσαις ταῖς
σεαυτοῦ πρεσβείαις, ἢ πείσαις καρτερῶς φέρειν·
καὶ τὸν πάντα βίον ἡμῖν διεξάγοις πρὸς τὸ λυσιτε
λέστατον· εἰ δὲ μετασταίημεν, δέξαιο κἀκεῖθεν ἡ
μᾶς ταῖς σεαυτοῦ σκηναῖς· ὡς ἂν ἀλλήλοις συζῶν
τες καὶ συνεποπτεύοντες τὴν ἁγίαν καὶ μακαρί
αν τριάδα, καθαρώτερόν τε καὶ τελεώτερον ἧς

νῦν μετρίως δεδέγμεθα. τὰς ἐμφάσεις, ἐν ταῦθα σταίη μὲν τῆς ἐφέσεως. καὶ ταύτην λάβοιμεν ὧν πεπολεμήκαμεν καὶ πεπολεμήμεθα τὴν ἀντίδοσιν. σοὶ μὲν οὖν οὗτος παρ' ἡμῶν ὁ λόγος. ἡμᾶς δὲ, τίς ἐπαινέσεται μετὰ σὲ τὸν βίον ἀπολείποντας. εἰ καί τι παράσχοιμεν ἐπαίνου τοῖς λόγοις ἄξιον. ἐν χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΑΝΖΗΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.

Ἀθανάσιον ἐπαινῶν, ἀρετὴν ἐπαινέσομαι. ταὐτὸν γὰρ ἐκεῖνόν τε εἰπεῖν καὶ ἀρετὴν ἐπαινέσαι. ὅτι πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν εἶχε τὴν ἀρετήν. ἢ τό, γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἔχει. θεῷ γὰρ ζῶσι πάντες οἱ κατὰ θεὸν ζήσαντες, κἂν ἐνθένδε ἀπαλλαγῶσι. καθ' ὃ καὶ ἀβραὰμ καὶ ἰσαὰκ καὶ ἰακὼβ ἀκούει θεὸς, ὁ θεός. ὡς οὐ νεκρῶν θεὸς, ἀλλὰ ζώντων. ἀρετὴν δὲ ἐπαινῶν, θεὸν ἐπαινέσομαι. παρ' οὗ τοῖς ἀνθρώποις ἡ ἀρετή. καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ἀνάγεσθαι

ἢ ἐπανάγεσθαι, διὰ τῆς συγγενοῦς ἡμῖν ἐλλάμψεως. πολλῶν γὰρ ὄντων ἡμῖν καὶ μεγάλων, οὐ μὲν οὖν εἴποι τις ἂν ἡλίκων καὶ ὅσων ὧν ἐκ θεοῦ ἔχομέν τε καὶ ἕξομεν, τοῦτο μέγιστον καὶ φιλανθρωπότατον, ἡ πρὸς αὐτὸν νεῦσίς τε καὶ οἰκείωσις. ὅπερ γάρ ἐστι τοῖς αἰσθητοῖς ἥλιος, τοῦτο τοῖς νοητοῖς θεός. ὁ μὲν γὰρ τὸν ὁρώμενον φωτίζει κόσμον, ὁ δὲ τὸν ἀόρατον. καὶ ὁ μὲν τὰς σωματικὰς ὄψεις ἡλιοειδεῖς, ὁ δὲ τὰς νοερὰς φύσεις θεοειδεῖς ἀπεργάζεται. καὶ ὥσπερ οὗτος τοῖς ὁρῶσι καὶ τοῖς ὁρωμένοις τοῖς μὲν τὴν τοῦ ὁρᾶν τοῖς δὲ τὴν τοῦ ὁρᾶσθαι παρέχων δύναμιν αὐτὸς τῶν ὁρωμένων ἐστὶ τὸ κάλλιστον, οὕτω θεὸς τοῖς νοοῦσι καὶ τοῖς νοουμένοις τοῖς μὲν τὸ νοεῖν, τοῖς δὲ τὸ νοεῖσθαι δημιουργῶν, αὐτὸς τῶν νοουμένων ἐστὶ τὸ ἀκρότατον. εἰς ὃν πᾶσα ἔφεσις ἵσταται. καὶ ὑπὲρ ὃν οὐδαμοῦ φέρεται. οὐ δὲ γὰρ ἔχει τι ὑψηλότερον, ἢ ὅλως ἕξει οὐδὲ ὁ φιλοσοφώτατος νοῦς καὶ διαβατικώτατος. ἢ πολυπραγμονέστατος. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τῶν ὀρεκτῶν ἔσχατον. καὶ οὗ γενομένοις πάσης θεωρίας ἀνάπαυσις. ᾧ τινι μὲν οὖν ἐξεγένετο διὰ λόγου καὶ θεωρίας διασχόντι τὴν ὕλην, καὶ τὸ σαρκικὸν τοῦτο εἴτε νέφος χρὴ λέγειν. εἴτε προκάλυμμα

διαπτύξαντι, θεῷ συγγενέσθαι καὶ τῷ ἀκραι-
φνεστάτῳ φωτὶ κραθῆναι, καθόσον ἐφικτὸν
ἀνθρωπίνῃ φύσει, μακάριος οὗτος. τῆς τε ἐν-
τεῦθεν ἀναβάσεως καὶ τῆς ἐκεῖσε θεώσεως.
ἣν τὸ γνησίως φιλοσοφῆσαι χαρίζεται. καὶ
τὸ ὑπὲρ τὴν ὑλικὴν δυάδα γενέσθαι, διὰ
τὴν ἐν τῇ τριάδι νοουμένην ἑνότητα. ὅστις
δὲ ὑπὸ τῆς συζυγίας χείρων ἐγένετο, καὶ
τοσοῦτον τῷ πηλῷ συνεχώσθη, ὡς μὴ δυνηθῆ-
ναι ἐμβλέψαι πρὸς τὰς τῆς ἀληθείας αὐ-
γάς, μηδὲ ὑπὲρ τὰ κάτω γενέσθαι γεγονὼς
ἄνωθεν καὶ πρὸς τὰ ἄνω καλούμενος, ἄθλιος
οὗτος ἐμοὶ τῆς τυφλώσεως, κἂν εὐροῇ τοῖς
ἐν ταῦθα. καὶ τοσούτῳ πλέον, ὅσω περ ἂν
μᾶλλον ὑπὸ τῆς εὐροίας παίζηται, καὶ πεί-
θηται ἄλλο τι καλὸν νομίζειν πρὸ τοῦ ὄντως
καλοῦ. ἀνθηρὸν πονηρᾶς δόξης καρπὸν δρεπό-
μενος. ἢ ζόφον κατακριθῆναι, ἢ ὡς πῦρ ἰ-
δεῖν, ὃν ὡς φῶς οὐκ ἐγνώρισε. ταῦτα ὀλί-
γοις μὲν ἐφιλοσοφήθη καὶ τῶν νῦν καὶ τῶν πά-
λαι. (ὀλίγοι γὰρ οἱ τοῦ θεοῦ εἰ καὶ πάντες πλά-
σματα.) νομοθέταις. στρατηγοῖς. ἱερεῦσι.
προφήταις. εὐαγγελισταῖς. ἀποστόλοις. ποι-
μέσι. διδασκάλοις παντὶ πνευματικῷ πλη-
ρώματι καὶ συστήματι. ἐν δὲ τοῖς πᾶσι. καὶ τῷ
νῦν ἐπαινουμένῳ. τίνας δὴ λέγω τούτους,

οἷον τὸν ἐνὼχ ἐκεῖνον. τὸν νῶε. τὸν ἀβραὰμ τὸν ἰσαὰκ τὸν ἰακώβ. τοὺς δώδεκα πατριάρχας τόν, τε μωϋσέα, τὸν ἀαρών. τὸν ἰησοῦν τοὺς κριτάς. τὸν δαβίδ. τὸν σολομῶντα, μέχρι τινός. τὸν ἠλίαν. τὸν ἐλισσαῖον. τοὺς πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας. προφήτας. τοὺς μετὰ τὴν ω αἰχμαλωσίαν, καὶ τὰ τελευταῖα δὴ ταῦτα τῇ τάξει καὶ πρῶτα τῇ ἀληθείᾳ. ὅσα περὶ τὴν χριστοῦ σάρκωσιν. ἤτοι πρόσληψιν. τὸν πρὸ τοῦ φωτὸς λύχνον. τὴν πρὸ τοῦ λόγου φωνήν. τὸν πρὸ τοῦ μεσίτου μεσίτην. μεσίτην παλαιᾶς διαθήκης καὶ νέας. ἰωάννην τὸν πάνυ, τοὺς χριστοῦ μαθητάς. τοὺς μετὰ χριστὸν ἢ λόγῳ προκαθεσθέντας. ἢ διὰ λόγου φανερωθέντας. ἢ διὰ σημείων γνωρισθέντας, ἢ τελειωθέντας δι' αἵματος. τούτων ἀθανάσιος, οἷς μὲν ἡμιλλήθη. τῶν δὲ μικρὸν ἀπελείφθη. ἔστι δὲ οὓς καὶ ὑπερέσχεν. εἰ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν. καὶ τῶν μὲν, τὸν λόγον. τῶν δὲ, τὴν πρᾶξιν. τῶν δὲ, τὸ πρᾶον. τὸν δὲ, τὸν ζῆλον. τῶν Τῶν δὲ, τοὺς κινδύνους. τῶν δὲ τὰ πλείω, τῶν δὲ, ἅπαντα μιμησάμενος, καὶ ἄλλο ἀπ' ἄλλου λαβὼν, ὥσπερ οἱ τὰς μορφὰς μετὰ ὑπερβολῆς γράφοντες. καὶ εἰς μίαν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν συναγαγὼν, ἓν ἀρετῆς εἶδος, ἐκ πάντων ἀπηκριβώσατο. τοὺς μὲν ἐν λόγῳ δεινοὺς τῇ

πράξει, τοὺς πρακτικοὺς δὲ, τῷ λόγῳ νικήσας· εἰ βούλει δὲ, λόγῳ μὲν, τοὺς εὐδοκίμους ἐν λόγῳ· πράξει δὲ τοὺς πρακτικωτάτους ὑπερβαλών· καὶ τοὺς μὲν κατ' ἀμφότερα μέσως ἔχοντας, τῷ περὶ τὸ ἕτερον ὑπερβάλλοντι· τοὺς δὲ καθ' ἕτερον ἄκρους, τοῖς ἀμφοτέροις παραδραμών· καὶ εἰ μέγα τοῖς προλαβοῦσι τὸ παράδειγμα τούτῳ γενέσθαι τῆς ἀρετῆς, οὐχ ἧττον εἰς εὐφημίαν τῷ ἡμετέρῳ καλῷ, τὸ τοῖς μετ' αὐτὸν γενέσθαι παράδειγμα. πάντα μὲν δὴ τὰ ἐκείνου λέγειν τε καὶ θαυμάζειν μακρότερον ἂν εἴη τυχὸν, ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν ὁρμὴν τοῦ λόγου· καὶ ἱστορίας ἔργον, οὐκ εὐφημίας· ἃ καὶ ἰδίᾳ παραδοῦναι γραφῇ παίδευμά τε καὶ ἥδυσμα τοῖς εἰς ὕστερον, εὐχῆς ἔργον ἐμοὶ, ὥσπερ ὅλως ἐκεῖνος ἀντωνίου τοῦ θείου βίον συνέγραψε. τοῦ μοναδικοῦ βίου νομοθεσίαν, ἐν πλάσματι διηγήσεως. ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν τῶν ἐκείνου διεξελθόντες, καὶ ὅσα σχολάζει ἡμῖν ἡ μνήμη νῦν ὡς γνωριμώτερα, ἵνα τόν τε ἡμέτερον ἀφοσιωσώμεθα πόθον, καὶ τῇ πανηγύρει τὸ εἰκὸς ἐκπληρώσωμεν. τὰ πλείω δὲ τοῖς εἰδόσι παρήσομεν. οὐδὲ γὰρ ἄλλως ὅσιον οὐδὲ ἀσφαλὲς, ἀσεβῶν μὲν βίους τιμᾶσθαι ταῖς μνήμαις, τοὺς δὲ εὐσεβείᾳ διενεγκόντας,

σιωπῇ παραπέμψασθαι. καὶ ταῦτα ἐν πόλει, ἣν μόλις ἂν καὶ τὰ πολλὰ τῆς ἀρετῆς ὑπολείμματα σώσειεν. ὥσπερ τοὺς ἱππικοὺς, καὶ τὰ θέατρα, οὕτω δὴ καὶ τὰ θεῖα παίζουσαν. ἐκεῖνος ἐτράφη μὲν εὐθὺς ἐν τοῖς θείοις ἤθεσι καὶ παιδεύμασιν. ὀλίγα τῶν ἐγκυκλίων φιλοσοφήσας. τοῦ μὴ δοκεῖν παντάπασι τῶν τοιούτων ἀπείρως ἔχειν, μηδὲ ἀγνοεῖν ὧν ὑπερορᾶν ἐδοκίμασεν. οὐ γὰρ ἠνέσχετο τὸ τῆς φύσεως εὐγενὲς καὶ φιλότιμον, ἐν τοῖς ματαίοις ἀσχοληθῆναι οὐδὲ ταὐτὸν παθεῖν τῶν ἀθλητῶν τοῖς ἀπείροις. οἳ τὸν ἀέρα πλείω παίοντες ἢ τὰ σώματα, τῶν ἄθλων ἀποτυγχάνουσι. καὶ πᾶσαν μὲν παλαιὰν βίβλον, πᾶσαν δὲ νέαν ἐκμελετήσας ὡς οὐδεμίαν ἕτερος, πλουτεῖ μὲν θεωρίαν. πλουτεῖ δὲ βίου λαμπρότητα. καὶ πλέκει θαυμασίως ἀμφότερα. τὴν χρυσῆν ὄντως σειρὰν καὶ τοῖς πολλοῖς ἄπλοκον. βίῳ μὲν ὁδηγῷ θεωρίας. θεωρίᾳ δὲ σφραγῖδι βίου χρησάμενος. ἀρχή τε γὰρ σοφίας φόβος κυρίου, οἷόν τι πρῶτον σπάργανον. καὶ σοφία τὸν φόβον ὑπερβᾶσα, καὶ εἰς τὴν ἀγάπην ἀναβιβάσασα, θεοῦ φίλους ἡμᾶς. καὶ υἱοὺς ἀντὶ δούλων ἐργάζεται. γραφεὶς δὲ οὔπω καὶ παιδευθεὶς, ὡς ἔδειξε καὶ νῦν τοῦ λαοῦ προΐστασθαι

μέλλοντας, καὶ τὸ μέγα χριστοῦ σῶμα μεταχειρίζεσθαι κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ θεοῦ βουλήν τε καὶ πρόγνωσιν. ἢ πόῤῥωθεν καταβάλλεται τῶν μεγάλων πραγμάτων τὰς ὑποθέσεις, ὃ μεγάλῳ βήματι τούτῳ ἐγκαταλέγεται. καὶ τῶν ἐγγιζόντων εἰς ὃ ἐγγίζουσι θεῷ γίνεται. καὶ τῆς ἱερᾶς ἀξιοῦται στάσεώς τε καὶ τάξεως καὶ πᾶσαν τὴν τῶν βαθμῶν ἀκολουθίαν διεξελθὼν, ἵνα τὰ ἐν μέσῳ συντέμω, τὴν τοῦ λαοῦ προεδρίαν πιστεύεται. ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπιστασίαν. καὶ οὐκ ἔχω λέγειν πότερον ἀρετῆς ἆθλον, ἢ τῆς ἐκκλησίας πηγὴν καὶ ζωὴν τὴν ἱερωσύνην λαμβάνει. ἔδει γοῦν ἐκλείπουσαν ταύτην τῷ δίψει τῆς ἀληθείας. ὡς πρὸ τοῦ ἰσμαὴλ ποτισθῆναι. ἢ ὡς πρὸ τὸν ἠλίαν ἐκ τοῦ χειμάῤῥου, κατεψυγμένης ἀνομβρίᾳ τῆς γῆς ἀναψύξαι καὶ μικρὰ ἀναπνέουσαν ἀναζωοποιηθῆναι καὶ σπέρμα τῷ ἰσραὴλ ὑπολειφθῆναι. ἵνα μὴ γενώμεθα ὡς σόδομα καὶ γόμοῤῥα. ὧν περιβόητος μὲν ἡ κακία. περιβόητος δὲ, ἡ ἀπώλεια, πυρὶ καὶ θείῳ κατακαυθέντων. διὰ τοῦτο ἠγέρθη κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἤδη κειμένοις καὶ λίθος ἀκρογωνιαῖος συνδέων ἑαυτῷ τε καὶ ἀλλήλοις ἡμᾶς, ἐνεβλήθη κατὰ καιρὸν, ἢ πῦρ καθαρτήριον

οὐ τῆς φαύλης ὕλης καὶ μοχθηρᾶς· ἢ πτύον
γεωργικὸν, ᾧ τὸ κοῦφον τῶν δογμάτων καὶ τὸ βαρὺ δια
κρίνεται· ἢ μάχαιρα τὰς τῆς κακίας ῥίζας ἐκτέ
μνουσα· καὶ ὁ λόγος εὑρίσκει, τὸν ἑαυτοῦ σύμμα
χον· καὶ τὸ πνεῦμα καταλαμβάνει, τὸν ὑπὲρ αὐ
τοῦ πνεύσοντα. οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα, ψήφῳ
τοῦ λαοῦ παντὸς, οὐ κατὰ τὸν ὕστερον νικήσαντα
πονηρὸν τύπον οὐδὲ φονικῶς τε καὶ τυραννικῶς
ἀλλ' ἀποστολικῶς τε καὶ πνευματικῶς· ἐπὶ τὸν Μαρ
κου θρόνον ἀνάγεται. οὐχ ἧττον τῆς εὐσεβείας ἢ
προεδρίας ἐκείνου διάδοχος. τῇ μὲν γὰρ πολ
λοστὸς ἀπ' ἐκείνου, τῇ δὲ εὐθὺς μετ' ἐκεῖνον
εὑρίσκεται. ἣν δὴ καὶ κυρίως ὑποληπτέ
ον διαδοχήν. τὸ μὲν γὰρ ὁμόγνωμον, καὶ ὁμό
θρονον. τὸ δὲ ἀντίδοξον, καὶ ἀντίθρονον. καὶ ἡ
μὲν, προσηγορίαν. ἡ δὲ ἀλήθειαν ἔχει διαδοχῆς.
οὐ γὰρ ὁ βιασάμενος, ἀλλ' ὁ βιασθεὶς, διάδοχος.
οὐδ' ὁ παρανομήσας. ἀλλ' ὁ προβληθεὶς, ἔν
νομος. οὐδὲ ὁ τἀναντία δοξάζων, ἀλλ' ὁ τῆς
αὐτοῦ πίστεως. εἰ μὴ οὕτω τὶς λέγοι διάδοχον.
ὡς νόσον ὑγιείας καὶ φωτὸς σκότος καὶ ζάλην
γαλήνης, καὶ συνέσεως ἔκστασιν. ἐπεὶ δὲ οὕτω
προβάλλεται, οὕτω καὶ τὴν ἀρχὴν διατί
θεται. οὐ γὰρ ὁμοῦ τι καταλαμβάνει τὸν
θρόνον ὥσπερ οἱ τυραννίδα τινὰ ἢ κληρονο
μίαν παράδοξον ἁρπάσαντες καὶ ὑβρίζον

διὰ τὸν κόρον, ταῦτα γὰρ τῶν νόθων καὶ παρεγγράπτων ἱερέων ἐστί. καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀναξίων. οἳ μηδὲν τῇ ἱερωσύνῃ προσενεγκόντες, μηδὲ τοῦ καλοῦ προταλαιπωρήσαντες, ὁμοῦ τε μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς εὐσεβείας ἀναδείκνυνται. καὶ πρὶν καθαρθῆναι καθαίρουσι. χθὲς ἱερόσυλοι, καὶ σήμερον ἱερεῖς. χθὲς τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον. παλαιοὶ τὴν κακίαν καὶ νέοι τὴν εὐσέβειαν. ὃ ἔργον χάριτος ἀνθρωπίνης, οὐ τῆς τοῦ πνεύματος. οἳ ὅταν πάντα διεξέλθωσι βιαζόμενοι, τελευταῖον τυραννοῦσι καὶ τὴν εὐσέβειαν. ὧν οὐχ ὁ τρόπος, τὸν βαθμόν. ὁ βαθμὸς δὲ, τὸν τρόπον πιστεύεται. παρὰ πολὺ τῆς τάξεως ἐναλλαττομένης. οἳ πλείους ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἢ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων τὰς θυσίας ὀφείλουσι. καὶ πάντως τῶν δύο τὸ ἕτερον ἁμαρτάνουσιν. ἢ τῷ δεῖσθαι συγγνώμης ἄμετρα συγγινώσκοντες. ὡς ἂν μή, τι ἀνακόπτοιτο κακία καὶ διδάσκοιεν, ἢ τῇ τραχύτητι τῆς ἀρχῆς, τὰ ἑαυτῶν συγκαλύπτοντες. ὧν οὐδέτερον ἐκεῖνος. ἀλλ' ἦν ὑψηλὸς μὲν, τοῖς ἔργοις. ταπεινὸς δὲ τῷ φρονήματι. καὶ τὴν μὲν ἀρετὴν, ἀπρόσιτος. τὴν ἐντυχίαν δὲ, καὶ λίαν εὐπρόσιτος. πρᾶος. ἀόργητος. συμπαθής. ἡδὺς τὸν λόγον. ἡδίων τὸ

τρόπον· ἀγγελικὸς, τὸ εἶδος· ἀγγελικώτερος τὴν διάνοιαν· ἐπιτιμῆσαι γαληνός· ἐπαινέσαι, παιδευτικός· καὶ μηδέτερον τῶν καλῶν· τῇ ἀμετρίᾳ λυμήνασθαι· ἀλλὰ ποιῆσαι καὶ τὴν ἐπιτίμησιν πατρικὴν, καὶ τὸν ἔπαινον ἀρχικόν· μήτε τὸ ἁπαλὸν ἔκλυτον μήτε στύφον τὸ αὐστηρόν· ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπιείκειαν· τὸ δὲ φρόνησιν· καὶ φιλοσοφίαν ἀμφότερα· ἐλάχιστα μὲν λόγου διὰ τὸν τρόπον δεόμενος ἀρκοῦντα πρὸς παιδαγωγίαν· ἐλάχιστα δὲ ῥάβδου διὰ τὸν λόγον· ἔτι δὲ ἐλάττω τομῆς, διὰ τὴν ῥάβδον μετρίως πλήττουσαν· τί ἂν ὑμῖν ἀναζωγραφοίην τὸν ἄνδρα· Παῦλος προλαβὼν ἔγραψε· τοῦτο μὲν, ἐν οἷς τὸν ἀρχιερέα τὸν μέγαν τὸν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς ἀνυμνεῖ· τολμήσει γάρ μοι καὶ μέχρι τούτων ὁ λόγος· ἐπειδὴ χριστοὺς οἶδε, τοὺς ζῶντας κατὰ χριστόν· τοῦτο δὲ ἐν οἷς τιμοθέῳ πρὸς αὐτὸν γράφων νομοθετεῖ, τυπῶν τῷ λόγῳ τὸν ἐπισκοπῆς προστησόμενον· εἰ γὰρ ὡς κανόνα τὸν νόμον παραθείης τῷ ταῦτα ἐπαινουμένῳ, γνώσῃ σαφῶς τὴν εὐθύτητα· δεῦρο δὴ συμπανηγυρίσατέ μοι· περὶ τὸν λόγον κάμνοντι· καὶ τὰ πλείω μὲν παραδέχεσθαι ἐθέλοντι ἄλλο τι ἢ ὑπ᾽ ἄλλου κατεχομένῳ καὶ οὐκ ἔχοντι τὸ νικῶν εὑρεῖν· ὥσπερ ἐν σώματι πανταχό-

θεν ἴσω τὲ καὶ καλῶ· ἀεὶ γάρ μοι τὸ προσπεσὸν, κάλλιον φαίνεται. καὶ τοῦτο συναρπάζει τὸν λόγον. δεῦρο οὖν μοι διέλεσθε τὰ ἐκείνου καλά· ὅσοι τῶν ἐκείνου ἐπαινέται καὶ μάρτυρες. καὶ ἀγῶνα καλὸν ἀγωνίσασθε πρὸς ἀλλήλους ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες. νεανίσκοι καὶ παρθένοι. πρεσβῦται μετὰ νεωτέρων ἱερεῖς καὶ λαός. οἱ μοναδικοὶ καὶ μιγάδες. οἱ τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς ἀκριβείας. ὅσοι τῆς θεωρίας καὶ ὅσοι τῆς πράξεως. ὁ μὲν ἐπαινείτω τὸ ἐν νηστείαις καὶ προσευχαῖς. ὅτι ἀσώματόν τε καὶ ἄϋλον. ὁ δὲ τὸ ἐν ἀγρυπνίαις τὲ καὶ ψαλμῳδίαις εὔτονόν τε καὶ ἀήττητον. ἄλλος τὸ ἐν προστασίᾳ τῶν δεομένων. ἄλλος τὴν πρὸς τὸ ὑπερέχον ἀντιτυπίαν, ἢ πρὸς τὸ ταπεινὸν συγκατάβασιν. αἱ παρθένοι τὸν νυμφαγωγόν. αἱ ὑπὸ ζυγὸν, τὸν σωφρονιστήν. οἱ τῆς ἐρημίας, τὸν πτερωτήν. οἱ τῆς ἐπιμιξίας, τὸν νομοθέτην. οἱ τῆς ἁπλότητος τὸν ὁδηγόν. οἱ τῆς θεωρίας, τὸν θεολόγον. οἱ ἐν εὐθυμίαις, τὸν χαλινόν. οἱ ἐν συμφοραῖς, τὴν παράκλησιν. τὴν βακτηρίαν, ἡ πολιά. τὴν παιδαγωγίαν, ἡ νεότης. ἡ πενία, τὸν ποριστήν. ἡ εὐπορία, τὸν οἰκονόμον. δοκοῦσί μοι καὶ χῆραι τὸν προστάτην ἐπαινέσεσθαι. καὶ ὀρφανοὶ τὸν πατέρα, καὶ πτωχοὶ

τὸν φιλόπτωχον· καὶ τὸν φιλόξενον, οἱ ξένοι
καὶ ἀδελφοὶ τὸν φιλάδελφον· οἱ νοσοῦντες, τὸν
ἰατρὸν ἣν βούλει νόσον καὶ ἰατρείαν· οἱ ὑγιαί-
νοντες, τὸν φύλακα τῆς ὑγιείας. οἱ πάντες
τὸν πᾶσι πάντα γινόμενον. ἵνα κερδαίνῃ
τοὺς πάντας ἢ πλείονας. ταῦτα μὲν οὖν ὅπερ
εἶπον ἄλλοι θαυμαζέτωσάν τε καὶ ὑμνείτω-
σαν οἷς σχολὴ τὰ μικρὰ τῶν ἐκείνου θαυμά-
ζειν. μικρὰ δὲ ὅταν εἴπω αὐτὸν ἑαυτῷ συγ-
κρίνων λέγω· καὶ τὰ ἐκείνου τοῖς ἐκείνου πα-
ρεξετάζων. οὐ γὰρ δεδόξασται τὸ δεδοξασμέ-
νον. κἂν ἦ λίαν λαμπρόν. ἕνεκεν τῆς ὑ-
περβαλλούσης δόξης, ὥσπερ ἠκούσαμεν.
ἐπεὶ καὶ ὀλίγα τῶν τούτου, ἑτέροις αὐτάρ-
κη πρὸς εὐδοκίμησιν. ἡμῖν δὲ οὐ γὰρ ἀνε-
κτὸν καταλείπουσι τὸν λόγον, διακονεῖν
τοῖς ἐλάττοσιν, ἐπ' αὐτὸ τὸ κυριώτατον τῶν
ἐκείνου τρεπτέον. θεοῦ δὲ ἔργον ὥσπερ οὗ καὶ
ὁ λόγος, εἰπεῖν τι τῆς ἐκείνου μεγαλονοίας
καὶ ψυχῆς ἄξιον. Ἦν ὅτε ἤκμαζε τὰ ἡμέτε-
ρα. καὶ καλῶς εἶχεν. ἡνίκα τὸ μὲν περιττὸν
τοῦτο καὶ κατεγλωττισμένον τῆς θεολογίας
καὶ ἔντεχνον, οὐδὲ πάροδον εἶχεν εἰς τὰς θεί-
ας αὐλάς. ἀλλὰ ταυτὸν ἦν, ψήφοις τε παί-
ζειν τὴν ὄψιν κλεπτούσαις τῷ τάχει τῆς με-
ταθέσεως. ἢ κατορχεῖσθαι τῶν θεατῶν. παν-

τοῖς καὶ ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς. καὶ περὶ θεοῦ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον καὶ περιεργότερον. τὸ δὲ ἁπλοῦν τε καὶ εὐγενὲς τοῦ λόγου εὐσέβεια ἐνομίζετο. ἀφ' οὗ δὲ σέξτοι καὶ πύῤῥωνες, καὶ ἡ ἀντίθετος γλῶσσα ὥσπερ τι νόσημα δεινὸν καὶ κακόηθες ταῖς ἐκκλησίαις ἡμῶν εἰσεφθάρη, καὶ ἡ φλυαρία παίδευσις ἔδοξε, καὶ ὅ φησι περὶ ἀθηναίων ἡ βίβλος τῶν πράξεων, εἰς οὐδὲν ἄλλο εὐκαιροῦμεν ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον, ὢ τίς ἱερεμίας ὀδύρεται τὴν ἡμετέραν σύγχυσιν καὶ σκοτομήνην. ὁ μόνος εἰδὼς ἐπαξίως θρηνεῖν τοῖς πάθεσι. ταύτης τῆς λύσσης ἦρξε μὲν ἄρειος ὁ τῆς μανίας ἐπώνυμος. ὃς καὶ δίκην ἔδωκεν ἀκολάστου γλώσσης. τὴν ἐν βεβήλοις τόποις κατάλυσιν εὐχῆς ἔργον οὐ νόσου γενόμενος. καὶ τὴν ἰούδα ῥῆξιν ὑποστάς. ἐπ' ἴσῃ προδοσίᾳ τοῦ λόγου. διαδεξάμενοι δὲ ἄλλοι τὴν νόσον, τέχνην ἀσεβείας ἐδημιούργησαν. οἳ τῷ μὲν ἀγεννήτῳ τὴν θεότητα περιγράψαντες, τὸ γεννητὸν οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ πνεύματος ἐξώρισαν τῆς θεότητος. ὀνόματος κοινωνίᾳ μόνον τὴν τριάδα τιμήσαντες. ἢ μηδὲ τοῦτο αὐτῇ τηρήσαντες. ἀλλ' οὐχ ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ ὄντως ἄνθρωπος τοῦ θεοῦ. καὶ μεγάλη σάλπιγξ τῆς ἀληθείας. ἀλλ' εἰδὼς τὸ μὲν εἰς ἀριθμὸν

ἕν, τὰ τρία

ἓν τὰ τρία συνέστειλεν, ἀθεότητος οὔσης τῆς σα-
βελλίου καινοτομίας, ὃς καὶ πρῶτος θεότη-
τος συστολὴν ἐπενόησε, τὸ δὲ τὰ τρία διαι-
ρεῖν φύσεσι, κατατομὴν θεότητος ἔκφυλον,
καὶ τὸ ἓν καλῶς ἐτήρησε. θεότητι γάρ. καὶ
τὰ τρία εὐσεβῶς ἐδίδαξεν, ἰδιότησι γάρ.
οὔτε τῷ ἑνὶ συγχέας. οὔτε τοῖς τρισὶ διαστή-
σας. ἀλλ᾽ ἐν ὅροις μείνας τῆς εὐσεβείας. τῷ φυ-
γεῖν τὴν ἄμετρον ἐφ᾽ ἑκάτερα κλίσιν τε καὶ
ἀντίθεσιν. καὶ διὰ τοῦτο πρῶτον μὲν ἐν τῇ κατὰ νί-
καιαν ἁγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ, καὶ τῷ ἀριθμῷ τῶν τρια-
κοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ λογάδων. οὓς τὸ πνεῦμα
τὸ ἅγιον εἰς ἓν ἤγαγεν ὅσον ἦν ἐπ᾽ αὐτῷ, τὴν
νόσον ἔστησεν. οὔπω μὲν τεταγμένος ἐν ἐ-
πισκόποις. τὰ πρῶτα δὲ τεταγμένος τῶν
συνεληλυθότων. καὶ γὰρ ἡ ἀρετὴ οὐχ ἧτ-
τον, ἢ βαθμῶν ἡ προτίμησις. ἔπειτα τοῦ κα-
κοῦ ἐμπνευσθέντος ἤδη ταῖς αὔραις τῶν πονηρῶν,
καὶ τὸ πλεῖον ἐπιλαμβάνοντος, ἐν ταῦθά
μοι καὶ τὰ δράματα, ὧν πᾶσα μικροῦ πλή-
ρης γῆ τε καὶ θάλασσα, πολὺς μὲν περὶ αὐτὸν
ὁ πόλεμος. ὡς γενναῖον προστάτην τοῦ λόγου.
πρὸς γὰρ τὸ ἀντιτεῖνον μάλιστα ἡ παράτα-
ξις. καὶ ἄλλοθεν ἄλλο τι τῶν δεινῶν ἐπιῤῥέ-
ει. εὑρετικὸν γὰρ κακῶν ἡ ἀσέβεια. καὶ λίαν
τολμηρὸν εἰς ἐγχείρησιν. πῶς δὲ ἀνθρώπους

ἔμελλον φείδεσθαι, οἱ θεότητος μὴ φεισάμε-
νοι. μία δὲ προσβολῶν, καὶ χαλεπωτάτη. συνε-
σφέρω τι καὶ αὐτὸς τῷ δράματι. ἀλλά μοι πα-
ρῃτείσθω τὸ φίλον ἔδαφος ἡ πατρίς. οὐ γὰρ
τῆς ἐνεγκούσης, ἀλλὰ τῶν προελομένων ἡ
πονηρία. ἡ μὲν γὰρ ἱερά τε καὶ πᾶσιν ἐπ' εὐσε-
βείᾳ γνώριμος. οἱ δὲ ἀνάξιοι τῆς τεκούσης
αὐτῶν ἐκκλησίας. φύεσθαι δὲ καὶ ἀμπέλῳ
βάτον ἠκούσατε. καὶ ἰούδας τῶν μαθητῶν
εἷς ὁ προδότης. εἰσὶ μὲν οὖν οἱ μηδὲ τὸν ὁμώ-
νυμον ἐμοὶ, τῆς αἰτίας ἀφιᾶσιν. ὃς κατὰ παι-
δεύσεως ἔρωτα τῇ ἀλεξανδρέων ἐπιδημῶν
τότε πόλει, καὶ πάσης παρ' αὐτοῦ τυχὼν
δεξιώσεως ἴσα καὶ παίδων ὁ τιμιώτατος,
καὶ τῶν τὰ μέγιστα πιστευομένων εἷς ὢν, ἐπανάστα-
σιν ὥς φασι βουλεύεται τῷ πατρὶ καὶ προστάτῃ. καὶ
ἦν τὸ μετὰ δρᾶμα ἑτέρων, ἡ δὲ χεὶρ ἀβεσσαλὼμ μετ'
αὐτῶν ὡς ὁ λόγος. εἴ τις ὑμῶν οἶδε τὴν χεῖρα
ἣν ὁ ἅγιος κατεψεύσθη, καὶ τὸν ζῶντα νεκρὸν,
καὶ τὴν ἄδικον ἐξορίαν, οἶδεν ὃ λέγω. πλὴν
τοῦτο μὲν ἑκὼν ἐπιλήσομαι. καὶ γὰρ οὕτως
ἔχω ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις. νεύειν χρῆναι πρὸς
τὸ φιλάνθρωπον. καὶ ἀπογινώσκειν μᾶλλον
ἢ καταγινώσκειν τῶν ὑπαιτίων. ὁ μὲν γὰρ
κακὸς, τάχιστα ἂν καταγνοίη καὶ τοῦ ἀγα-
θοῦ. ὁ ἀγαθὸς δὲ οὐδὲ τοῦ κακοῦ ῥᾳδίως. τὸ

γὰρ εἰς κακίαν οὐχ ἕτοιμον, οὐδ' εἰς ὑπόνοιαν εὐχερές. ὁ δὲ οὐκέτι λόγος ἀλλ' ὄργιον ἐστὶν, οὐδὲ ὑπόνοιά τις ἀνεξέταστος, ἀλλὰ πίστις κεκηρυγμένη, τέρας τι καππαδόκιον, ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τῶν ἡμετέρων ὁρμώμενον, πονηρὸν τὸ γένος, πονηρότερον τὴν διάνοιαν, οὐδὲ παντελῶς ἐλεύθερον, ἀλλ' ἐπίμικτον, οἷον τὸ τῶν ἡμιόνων γινώσκομεν. τὰ μὲν πρῶτα τραπέζης ἀλλοτρίας, δοῦλον καὶ μάζης ὤνιον. πάντα καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν ὑπὲρ τῇ γαστρὶ μεμαθηκός. τὰ τελευταῖα δὲ καὶ πολιτείας παρεισφθαρέν. καὶ πιστευθὲν ταύτης τὰ ἔσχατα. ὅσον ὑείων κρεῶν ὑποδοχέα γενέσθαι, οἷς τὸ στρατιωτικὸν τρέφεται. εἶτα κακὸν περὶ τὴν πίστιν γενόμενον, καὶ τῇ γαστρὶ πολιτευσάμενον, ἐπειδὴ τὸ σῶμα ὑπελείπετο μόνον, δρασμὸν ἐννοεῖ. καὶ ἄλλην ἐξ ἄλλης ἀμείβων χώραν καὶ πόλιν. (οἷα τὰ τῶν φυγάδων) τέλος ὑπὲρ κακῶν τοῦ κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας, οἷόν τις αἰγυπτιακὴ πληγὴ, τὴν ἀλεξανδρέων καταλαμβάνει. ἐνταῦθα τῆς ἄλης ἵσταται, καὶ τῆς κακουργίας ἄρχεται. καὶ ἦν τἄλλα μὲν οὐδενὸς ἄξιος. οὐ λόγων ἐλευθερίων μετεσχηκώς. οὐ τὴν συνουσίαν στωμύλος. οὐκ εὐλαβείας σχῆμα γοῦν τι καὶ πλάσμα κοινὸν περικείμενος. κακουργεῖ-

ται δὲ καὶ συγχέαι πράγματα, πάντων δει-
νότατος. ἴστε καὶ διηγεῖσθε πάντες. οἷα καὶ τὰ
τοῦ ἁγίου νεανιεύεται. παραδίδονται τε καὶ
δίκαιοι πολλάκις εἰς χεῖρας ἀσεβῶν. οὐχ ἵνα
ἐκεῖνοι τιμηθῶσιν, ἀλλ' ἵνα οὗτοι δοκιμασθῶ-
σι. καὶ φαῦλοι μὲν ἐν θανάτῳ ἐξαισίῳ κα-
τὰ τὸ γεγραμμένον. καταγελῶνται δὲ ὅμως
πρὸς τὸ παρὸν εὐσεβεῖς. ἕως ἡ χρηστότης τοῦ
θεοῦ κρύπτηται. καὶ τὰ μεγάλα ταμιεῖα τῶν
εἰς ὕστερον ἑκατέροις ἀποκειμένων. ἵνα καὶ
λόγος καὶ πρᾶξις καὶ διανόημα, τοῖς δικαί-
οις σταθμοῖς τοῦ θεοῦ ταλαντεύηται. ὅταν ἀ-
ναστῇ κρῖναι τὴν γῆν. τὴν βουλὴν καὶ τὰ ἔρ-
γα συνάγων καὶ γυμνῶν τὰ ἐσφραγισμέ-
να παρ' αὐτῷ καὶ σωζόμενα. ταῦτα πειθέ-
ὅς τωσε καὶ λέγων καὶ πάσχων ἰὼβ, ὡς ἦν ἄν-
θρωπος ἀληθινός. ἄμεμπτος. δίκαιος. θεοσε-
βής. καὶ ὅσα μεμαρτύρηται. τοσαύταις δὲ
πλήσσεται παρὰ τοῦ ἐξητηκότος προσβο-
λαῖς. καὶ οὕτως εἰκεπαλλήλοις καὶ φιλοτίμοις,
ὥστε πολλῶν πολλάκις ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶ-
νος κακοπαθησάντων, τῶν δὲ ὡς εἰκὸς καὶ
ταλαιπωρησάντων, μηδένα εἶναι ταῖς ἐκείνου
παραβαλεῖν συμφοραῖς. οὐ γὰρ μόνον χρή-
ματα. κτήματα. εὐτεκνίαν. πολυτεκνίαν.
ἃ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστί, περισπούδαστα ὁ ταῦ-

τα ζημιοῦται μόνον ὡς μηδὲ θρήνοις γε ἐᾶσαι χώραν διὰ τὸ συνεχὲς τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα τελευταῖον πληγεὶς πληγὴν ἀνίατόν τε καὶ δυσθεώρητον, εἶχε μὲν προσθήκην τῆς συμφορᾶς τὴν γυναῖκα παραμυθουμένην τοῖς χείροσι. πληγῆναι δὲ ἐφιλονείκει καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς τῷ σώματι. εἶχε δὲ καὶ τῶν φίλων τοὺς γνησιωτάτους παρακλήτορας κακῶν ὡς αὐτός φησιν οὐ θεραπευτάς. οἳ τὸ μὲν πάθος ἑώρων, τὸ δὲ τοῦ πάθους ἀγνοοῦντες μυστήριον, οὐ βάσανον ἀρετῆς, ἀλλὰ κακίας εἴσπραξιν, τὴν πληγὴν ὑπελάμβανον. καὶ οὐκ ἐνόμιζον μόνον, ἀλλ' οὐδὲ ᾐσχύνοντο τὸ δεινὸν ὀνειδίζοντες. ὁπότε καὶ εἰ διὰ κακίαν ἔπασχε, σοφίζεσθαι τὸ λυποῦν ἔδει παραμυθίας ῥήμασιν. οὕτω μὲν οὖν ὁ Ἰὼβ καὶ τὰ πρῶτα τῆς περὶ αὐτὸν πραγματείας. ἀγὼν δὲ ἀρετῆς ἦν καὶ φθόνου. τοῦ μὲν ὅπως τοῦ καλοῦ κρατήσῃ φιλονεικοῦντος. τῆς δὲ ὅπως ἀήττητος διαμείνῃ πάντα φρουρούσης. καὶ τοῦ μὲν, ὅπως εὐοδώσῃ κακίαν ἀγωνιζομένου. διὰ τῆς τῶν κατορθούντων κολάσεως. τῆς δὲ, ὅπως κατάσχῃ τοὺς ἀγαθοὺς, κἂν ταῖς συμφοραῖς τὸ πλέον ἔχοντας. τί δαὶ ὁ πρὸς αὐτὸν χρηματίζων διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν. ὁ βραδὺς εἰς κόλασιν,

καὶ ταχὺς εἰς ἀντίληψιν, ὁ μὴ παντελῶς ἐ-
παφιεὶς ῥάβδον ἁμαρτωλῶν, κλήρῳ δικαί-
ων, ἵνα μὴ κακίαν δίκαιοι μάθωσιν, ἐπὶ τέλει
τῶν ἄθλων ἀναγορεύει τὸν ἀθλητήν. λαμπρῷ
τῷ κηρύγματι. καὶ γυμνοῖ τοῦ πλήγματος τὸ ἀπόρρη-
τον. οἶμαι ἄλλως τὸ κεχρηματικέναι λέγων. ἵνα
ἀναφανῇς δίκαιος; τοῦτο τοῦ θαύματος τὸ φάρμα-
κον. τοῦτο τῆς ἀγωνίας ὁ στέφανος. αὕτη τῆς ὑπο-
μονῆς ἡ ἀντίδοσις. τὰ γὰρ ἑξῆς ἴσως καὶ μικρὰ
κἂν μεγάλα τισὶ δοκῇ. καὶ μικρῶν ἕνεκεν
οἰκονομηθέντα. καὶ ἐδιπλάσιον τῶν ἀφῃρη-
μένων ἀντιλαμβάνει. οὐκοῦν οὐδὲν ἐν ταῦθα θαυ-
μαστόν. εἰ ἀθανασίου πλέονα ἔχω γεώργιος.
ἀλλ᾽ ἐκεῖνο θαυμασιώτερον. εἰ μὴ ἐπυρώθη
ταῖς ἐπηρείαις ὁ δίκαιος. οὐδὲ τοῦτο θαυμα-
στὸν ἄγαν. ἀλλ᾽ ἐπὶ πλέον αἱ φλόγες ἤρκεσαν.
ἐντεῦθεν ὁ μὲν ἦν ἐκποδών. καὶ τὴν φυγαδεί-
αν ὡς κάλλιστα διατίθεται. τοῖς γὰρ ἱεροῖς
καὶ θείοις τῶν κατ᾽ αἴγυπτον φροντιστηρίοις
φέρων ἑαυτὸν δίδωσιν. οἱ κόσμου χωρίζοντες
ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἐρημίαν ἀσπαζόμενοι,
ζῶσι θεῷ πάντων μᾶλλον τῶν στρεφομένων
ἐν σώματι. οἱ μὲν τὸν πάντη μοναδικόν τε καὶ
ἄμικτον διαθλοῦντες βίον ἑαυτοῖς μόνοις
προσλαλοῦντες καὶ τῷ θεῷ. καὶ τοῦτο μό-
νον κόσμον εἰδότες. ὅσον ἐν τῇ ἐρημίᾳ γνωρί

ζοντες. οἱ δὲ νόμον ἀγάπης τῇ κοινωνίᾳ στέργοντες, ἐρημικοί τε ὁμοῦ καὶ μιγάδες. τοῖς μὲν ἄλλοις τεθνηκότες ἀνθρώποις καὶ πράγμασιν. ὅσα ἐν μέσῳ περιφέρεται στροβοῦντά τε καὶ στροβούμενα. καὶ παίζοντα ἡμᾶς ταῖς ἀγχιστρόφοις μεταβολαῖς. ἀλλήλοις δὲ κόσμος ὄντες, καὶ τῇ παραθέσει τὴν ἀρετὴν θήγοντες, τούτοις ὁ μελήσας ὁ μέγας, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἁπάντων μεσίτης καὶ διαλλακτὴς ἦν, τὸν εἰρηνοποιήσαντα τῷ αἵματι τὰ διεστῶτα μιμούμενος. οὕτω καὶ τὸν εἰρηνικὸν βίον, τῷ κοινωνικῷ καταλλάττει. δεικνὺς ὅτι ἐστὶ καὶ ἱερωσύνη φιλόσοφος καὶ φιλοσοφία δεομένη μυσταγωγίας. οὕτω γὰρ ἀμφότερα συνηρμόσατο, καὶ εἰς ἓν ἤγαγε καὶ πρᾶξιν ἡσύχιον, καὶ ἡσυχίαν ἔμπρακτον. ὥστε πεῖσαι τὸ μονάζειν, ἐν τῇ εὐσταθείᾳ τοῦ τρόπου μᾶλλον, ἢ τῇ τοῦ σώματος ἀναχωρήσει χαρακτηρίζεσθαι. καθ' ὃ καὶ δαβὶδ ὁ μέγας πρακτικώτατός τε ἦν ὁ αὐτὸς καὶ μονώτατος, εἴπερ τὸ καταμόνας εἰμὶ ἐγὼ ἕως ἂν παρέλθω, τοῦτο σημαίνειν δοκεῖ. καὶ μέγα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ λόγου καὶ ἀξιόπιστον. διὸ τοσοῦτον τῶν ἄλλων ἀρετῇ κρατοῦντες, τῆς ἐκείνου διανοίας πλέον ἡττῶντο. ἢ ὅσον ἐκράτουν τῶν ἄλλων. καὶ ὁ

λίγα πρὸς ἱδρωσύνης τελείωσιν συνεισφέροντες, πλείω πρὸς φιλοσοφίαν συντελεῖν ἀντελάμβανον. καὶ τοῦτο ἦν νόμος αὐτοῖς, ὅτι ἐκείνῳ ἐδόκει. καὶ τοῦτο ἀπώμοτον πάντων, ὃ μὴ ἐδόκει. καὶ πλάκες μωσέως αὐτοῖς τὰ ἐκείνου δόγματα. καὶ πλεῖον τὸ σέβας, ἢ παρὰ ἀνθρώπων τοῖς ἁγίοις ὀφείλεται. οἵ γε καὶ ἡνίκα παρῆσάν τινες ὥσπερ θῆρα τὸν ἅγιον ἀνιχνεύοντες, ἐπειδὴ πανταχοῦ τοῦτον ἀναζητοῦντες οὐχ εὕρισκον, λόγου μὲν οὐδενὸς τοὺς πεμφθέντας ἠξίωσαν. προύτεινον δὲ τοῖς ξίφεσι τοὺς αὐχένας, ὡς ὑπὲρ χριστοῦ κινδυνεύοντες. καὶ τὸ παθεῖν τι τῶν ἀνηκέστων ὑπὲρ ἐκείνου, μεγίστην μοῖραν εἰς φιλοσοφίαν νομίζοντες. καὶ πολὺ τῶν μακρῶν νηστειῶν καὶ χαμευνιῶν, καὶ τῆς ἄλλης κακοπαθείας ἣν ἐκεῖνοι τρυφῶσιν ἀεί, ἐνθεώτερόν τε καὶ ὑψηλότερον. ὁ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦν. καὶ τὸ τοῦ σολομῶντος ἐπῄνει, καιρὸν εἶναι παντὶ πράγματι φιλοσοφήσαντος. καὶ διὰ τοῦτο ἀποκρύπτεται μικρὸν ὅσον τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν διαφεύγων ἵνα συναναφανῇ τῷ τῆς εἰρήνης ἥκοντι ὅπερ οὖν καὶ γίνεται μικρὸν ὕστερον. ὁ δὲ κατὰ πολλὴν ἤδη τοῦ κωλύοντος ἐρημίαν, κατατρέχει μὲν αἴγυπτον. ληΐζεται δὲ συρίαν τῷ

κράτει τῆς ἀσεβείας. ἐπιλαμβάνεται δὲ, καὶ τῆς ἑώας ὅσων ἐδύνατο. τοῦ ἀρρωστοῦντος ἀεὶ προσλαμβάνων. ὥσπερ οἱ χείμαρροι τὰ συρρέοντα, καὶ τοῖς κουφοτέροις ἢ ἀλλοτρίοις ἐπιφυόμενος. οἰκειοῦται δὲ τὴν βασιλέως ἁπλότητα. οὔπω γὰρ ἐπὶ καλῷ τὴν κουφότητα αἰδούμενος τὴν εὐλάβειαν. καὶ γὰρ ἦν εἰδεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ζῆλον μὲν ἔχων, ἀλλ᾽ οὐ κατ᾽ ἐπίγνωσιν. ἐξωνεῖται δὲ τῶν ἐν τέλει, τοὺς φιλοχρύσους μᾶλλον ἢ φιλοχρίστους. εὐπορία γὰρ ἦν αὐτῷ τὰ τῶν πενήτων, κακῶς δαπανώμενα. καὶ τούτων μάλιστα τοὺς γυναικώδεις τε καὶ ἐν ἀνδράσιν ἀνάνδρους, καὶ ἀμφιβόλους μὲν τὸ γένος, προδήλους δὲ τὴν ἀσέβειαν. οἷς οὐκ οἶδ᾽ ὅπως καὶ ὅθεν οἱ ῥωμαίων βασιλεῖς τὰ τῶν γυναικῶν πιστευομένοις, τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐγχειρίζουσι. καὶ ταῦτα ἴσχυσεν ὁ τοῦ πονηροῦ θεράπων. ὁ τῶν ζιζανίων σπορεύς. ὁ τοῦ ἀντιχρίστου πρόδρομος. χρώμενος μὲν ὅσα γλώσσῃ, τῶν τότε λογίων ἐν ἐπισκόποις τῷ πρώτῳ. εἴτω λόγιον φίλον καλεῖν τὸν οὐχ οὕτως ἀσεβῆ δογματιστὴν. ὅσον ἐχθρὸν καὶ φιλόνεικον. τὸ γὰρ ὄνομα ἑκὼν ὑπερβήσομαι. αὐτὸς δὲ ἀντὶ χειρὸς ὢν τῷ συστήματι. καὶ παρασύρων τῷ χρυσῷ τὴν ἀλήθειαν. ὃν δι᾽ εὐσέβειαν συναγόμενον, ὄργανον ἀσεβεί-

ἃς οἱ πονηροὶ περιΐστανται. ταύτης ἀποτέ-
λεσμα τῆς δυναστείας ἡ πρότερον μὲν τὴν
τῆς ἁγίας καὶ καλλιπαρθένου θέκλας σε-
λεύκειαν, μετὰ δὲ τοῦτο τὴν μεγαλόπολιν ταύτην
καταλαβοῦσα σύνοδος, ἃς ἐπὶ τοῖς καλλί-
στοις τέως γνωριζομένας, ἐπὶ τοῖς αἰσχί-
στοις ὀνομαστὰς πεποίηται. εἴτε τὸν χαλάνης
πύργον· ὃς καλῶς τὰς γλώσσας ἐμέρισεν· ὡς
ὤφελόν γε κἀκείνας· ἐπὶ κακῷ γὰρ ἡ συμ-
φωνία. εἴτε τὸ καϊάφα συνέδριον ᾧ χριστὸς κα-
τακρίνεται. εἴτε τι ἄλλο τοιοῦτο τὴν σύνο-
δον ἐκείνην ὀνομαστέον ἣ πάντα ἀνέτρεψε καὶ
συνέχεε. τὸ μὲν εὐσεβὲς δόγμα καὶ πα-
λαιὸν καὶ τῆς τριάδος συνήγορον, καταλύ-
σασα. τῷ βαλεῖν χάρακα καὶ μηχανήμασι
κατασεῖσαι τὸ ὁμοούσιον. τῇ δὲ ἀσεβείᾳ θύ-
ραν ἀνοίξασα, διὰ τῆς τῶν γεγραμμένων
μεσότητος. πρόφασιν μὲν αἰδοῖ τῆς γραφῆς
καὶ τῆς τῶν ἐγκρίτων ὀνομάτων χρήσεως.
τὸ δὲ ἀληθές, τὸν ἔγγραφον ἀφανισμὸν ἀν-
τεισάγουσα. τὸ γὰρ ὅμοιον κατὰ τὰς γρα-
φάς, τοῖς ἁπλουστέροις δέλεαρ ἦν τὸ τῆς ἀσε-
βείας χαλκῷ περικείμενον. ἡ πρὸς πάν-
τας ὁρῶσα τοὺς παριόντας εἰκών. ὁ κοινὸς
ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν κόθορνος. ἡ κατὰ πάν-
τα ἄνεμον λίκμησις. ἐξουσίαν λαβοῦσα τὴν

ἔγγραφον κακουργίαν καὶ τὴν κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπίνοιαν. Σοφοὶ γὰρ ἐγένοντο εἰς τὸ κακοποιῆσαι. τὸ δὲ καλοποιῆσαι, οὐκ ἔγνωσαν. ἐντεῦθεν ἡ σοφιστικὴ τῶν αἱρετικῶν κατάκρισις. οὓς λόγῳ μὲν ἀπεκήρυξαν. ἵν᾽ ᾖ πιθανὸν αὐτοῖς τὸ ἐπιχείρημα. ἔργῳ δὲ, προήγαγον εἰς τὸ ἔμπροσθεν. οὐ δὲ ἀσέβειαν ἄμεινον, ἀλλὰ συγγραφὴν ἄπιστον ἐγκαλέσαντες. ἐντεῦθεν οἱ βέβηλοι τῶν ὁσίων κριταὶ, καὶ ἡ καινὴ μίξις. ὄψις δημοσία. καὶ μυστικὰ προβλήματα. καὶ ἡ παράνομος τῶν βεβιωμένων ἐξέτασις. καὶ οἱ μισθούμενοι συκοφάνται, καὶ ἡ παρὰ ῥητοῖς κρίσις. καὶ οἱ μὲν ἐξωθούμενοι τῶν θρόνων ἀδίκως. οἱ δὲ ἀντεισαγόμενοι. καὶ τὰ χειρόγραφα τῆς ἀσεβείας ἀπαιτούμενοι, ὥσπερ τι ἄλλο τῶν ἀναγκαίων. καὶ τὸ μέλαν ἕτοιμον. καὶ ὁ συκοφάντης ἐγγύς. ὃ δὴ καὶ ἡμῶν τῶν ἀηττήτων, οἱ πλεῖστοι πεπόνθασι διανοίᾳ μὲν οὐ πεσόντες γράμματι δὲ παραχθέντες, καὶ εἰς ἓν ἐλθόντες τοῖς πονηροῖς κατ᾽ ἀμφότερα. καὶ τοῦ καπνοῦ γε εἰ καὶ μὴ τοῦ πυρὸς μετασχόντες ὃ πολλάκις ἐδάκρυσα. ὁρῶν τὴν τότε χύσιν τῆς ἀσεβείας, καὶ τὸν νῦν ἐπαναστάντα διωγμὸν τῷ ὀρθῷ λόγῳ, παρὰ τῶν προστατῶν τοῦ λόγου. τῷ ὄντι γὰρ ποιμένες ἠφρονεύσαντο κατὰ τὸ γεγραμμένον. καὶ ποιμένες πολλοί,

διέφθειραν τὸν ἀμπελῶνά μου. ἤσχυναν μερίδα ἐπιθυμητὴν, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ λέγω. πολλοῖς ἱδρῶσι, καὶ σφαγίοις συνειλεγμένην. τοῖς πρὸ χριστοῦ τε καὶ μετὰ χριστόν. καὶ αὐτοῖς τοῖς μεγάλοις τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν πάθεσι. πλὴν γὰρ ὀλίγων ἄγαν, καὶ τούτων ὅσοι διὰ σμικρότητα παρεῤῥίφησαν ἢ δι᾽ ἀρετὴν ἀντέβησαν. οὓς ἔδει σπέρμα καὶ ῥίζαν ὑπολειφθῆναι τῷ ἰσραὴλ, ἵνα ἀναθάλῃ πάλιν καὶ ἀναβιώσῃ ταῖς ἐπιῤῥοίαις τοῦ πνεύματος, πάντες τοῦ καιροῦ γεγόνασι. τοσοῦτον ἀλλήλων διενεγκόντες, ὅσον τοὺς μὲν, πρότερον τοὺς δὲ, ὕστερον τοῦτο παθεῖν. καὶ τοὺς μὲν προαγωνιστὰς καὶ προστάτας γενέσθαι τῆς ἀσεβείας. τοὺς δὲ ταχθῆναι τὰ δεύτερα ἢ φόβῳ κατασεισθέντας. ἢ χρείᾳ δουλωθέντας. ἢ κολακείᾳ δελεασθέντας. ἢ ἀγνοίᾳ κλαπέντας, τὸ μετριώτατον. εἴπω καὶ τοῦτο αὔταρκες εἰς ἀπολογίαν, τὸν λαοῦ προεστάναι πεπιστευμένον. ὥσπερ γὰρ οὐχ αἱ αὐταὶ λεόντων τε καὶ τῶν ἄλλων ζώων ὁρμαί οὐδὲ ἀνδρῶν. ἢ γυναικῶν. ἢ πρεσβυτέρων ἢ νεωτέρων ἀλλ᾽ ἔστι καὶ ἡλικιῶν καὶ γενῶν οὐ μικρὸν τὸ διάφορον, οὕτως οὐδὲ ἀρχόντων ἢ ἀρχομένων. τοῖς μὲν γὰρ τοῦ λαοῦ τάχα ἂν καὶ συγγνώσκοιμεν τοῦτο παθοῦσιν. οὓς σώζει πολλά-

μις τὸ ἀβασάνιστον. διδασκάλῳ δὲ, πῶς τοῦτο
δώσομεν. ὃς καὶ τὰς τῶν ἄλλων ἀγνοίας
ἐπανορθοῖ, ἄνπερ ᾖ μὴ ψευδώνυμος. πῶς
γὰρ οὐκ ἄτοπον, ῥωμαίων μὲν, νόμον μηδέ
νὶ ἀγνοεῖν ἐξεῖναι. μηδ᾽ ἂν σφόδρα ἤ τις ἀ-
γροικίας καὶ ἀμαθέστατος. μηδὲ εἶναι νόμον
τὸν βοηθοῦντα, τοῖς πραττομένοις δι᾽ ἄγνοιαν
τοὺς δὲ τῆς σωτηρίας ἀγνοεῖν μυσταγωγούς. τὰς τῆς
σωτηρίας ἀρχάς. κἂν τἆλλα τυγχάνωσι τῶν
ἁπλουστέρων ὄντες, καὶ μὴ βαθεῖς τὴν διάνοι
αν. πλὴν ἔστω συγγνώμη τοῖς δι᾽ ἄγνοιαν κα-
τακολουθήσασι. τί δ᾽ ἂν εἴποι τις περὶ τῶν
ἄλλων ὅσοι καὶ ἀγχινοίας μεταποιούμενοι,
δι᾽ ἃς εἶπον αἰτίας τῶν κρατούντων ἡττήθησαν.
καὶ τὴν τῆς δυσσεβείας σκηνὴν ἐπὶ πολὺ παί
ξαντες, ὡς ἐφάνη τισὶ τῶν ἐλεγχόντων, καὶ
κατηνέχθησαν. ἔτι μὲν ἅπαξ τὸν οὐρανὸν καὶ
τὴν γῆν σεισθήσεσθαι τῆς γραφῆς ἀκούω λε-
γούσης. ὡς δὴ τούτων παθόντων καὶ πρότε-
ρον. οὕτω δηλουμένης οἶμαι, τῆς ἐπιφανοῦς
τῶν πραγμάτων καινοτομίας καὶ τὸν τε-
λευταῖον σεισμὸν Παύλῳ πιστευτέον λέγον-
τι μὴ ἄλλον εἶναι, ἢ τὴν δευτέραν τοῦ χριστοῦ
παρουσίαν. καὶ τὴν τοῦδε τοῦ παντὸς μετα-
ποίησιν καὶ μετάθεσιν. εἰς τὸ ἀκίνητον καὶ ἀ-
σάλευτον. τὸν δὲ νῦν τοῦτον σεισμὸν, οὐδενὸς

ἐλάττω τῶν προγεγεννημένων ὑπολαμβάνω, καθ' ὃν κινεῖται μὲν ἀφ' ἡμῶν ὅσον φιλόσοφον καὶ φιλόθεον, καὶ πρὸ καιροῦ τοῖς ἄνω πολιτευόμενον. οἳ κἂν τἄλλα ὦσιν εἰρηνικοί τε καὶ μέτριοι, τοῦτό γε οὐ φέρουσιν ἐπιεικεῖς εἶναι, θεὸν προδιδόναι διὰ τῆς ἡσυχίας. ἀλλὰ καὶ λίαν εἰσὶν ἐνταῦθα, πολεμικοί τε καὶ δυσμαχώτατοι. τοιοῦτον γὰρ ἡ τοῦ ζήλου θερμότης. καὶ θᾶττον ἄν τι μὴ δέον παρακινήσαιμεν, ἢ δέον παραλείψαιμεν. συναπορρήγνυται δὲ, καὶ τῶν λαῶν οὐκ ἐλάχιστον. ὥσπερ ἐν ὀρνίθων ἀγέλῃ, τοῖς προαναπτᾶσι συναναπτᾶν καὶ οὐδὲ νῦν ἔτι λήγει συναναπτάμενον. τοῦτο ἀθανάσιος ἡμῖν, ἕως παρῆν ὁ στῦλος τῆς ἐκκλησίας. καὶ τοῦτο ἐπειδή γε ταῖς ἐπηρείαις τῶν πονηρῶν ὑπεχώρησεν. ὥσπερ γὰρ οἱ φρούριόν τι τῶν καρτερῶν ἐξελεῖν βουληθέντες, ἐπειδὰν ἄλλως ἴδωσι δυσπρόσιτον καὶ δυσάλωτον εὐθὺ τὴν τέχνην χωροῦσιν. εἶτα τί· χρήμασιν ἢ δόλῳ τὸν φρούραρχον ὑποσπάσαντες, οὕτως ἤδη σὺν οὐδενὶ πόνῳ καὶ τῆς φρουρᾶς ἐκράτησαν. ἐβούλοντο δὲ ὥσπερ οἱ τοῦ σαμψὼν ἐπιβουλεύσαντες, τὴν κόμην πρότερον ἐν ᾗ τὴν ἰσχὺν εἶχε περιελόντες, τηνικαῦτα ὑπὸ χεῖρα τὸν κριτὴν ἔλαβον. εἶτ' ἐνέπαιζον ὅσα

βουλομένοις ἦν, τῆς πρὶν τοῦ ἀνδρὸς δυναστείας ἀντίῤῥοπα, οὕτω καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς ἀλλόφυλοι, τὸ ἡμέτερον κράτος ἐκποδὼν ποιησάμενοι, καὶ τὴν δόξαν τῆς ἐκκλησίας ἀποκείραντες, ὅπως ἤδη τοῖς τῆς ἀσεβείας ἐνεξύφων δόγμασί τε καὶ πράγμασι. ταύτῃ καὶ μεταλλάττει μὲν τὸν βίον ὁ τοῦ ἀντιθέου ποιμένος βεβαιωτὴς καὶ προστάτης. κακὸν οὐ κακῇ βασιλείᾳ τὸ κεφάλαιον ἐπιθείς. καὶ ἀνόνητα μεταγνούς, ὥς φασιν ἐπὶ ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς. ἡνίκα εὐγνώμων ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ κριτὴς διὰ τὸ ἐκεῖ δικαστήριον. τρία γὰρ ταῦτά οἱ συνεγνωκέναι κακά, καὶ τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας ἀνάξια. τὸν τοῦ γένους φόνον. καὶ τὴν ἀνάῤῥησιν τοῦ ἀποστάτου καὶ τὴν καινοτομίαν τῆς πίστεως. καὶ ταύταις συναπελθεῖν λέγεται ταῖς φωναῖς. ἐξουσίαν δὲ αὖθις ὁ τῆς ἀληθείας λόγος λαμβάνει. καὶ παῤῥησίαν οἱ βιασθέντες αὐτόνομον, τοῦ ζήλου τὸν θυμὸν θήγοντος. ὃ δὴ καὶ τῶν ἀλεξανδρέων ἔπαθε δῆμος. (οἷος ἐκεῖνος περὶ τὰς ὕβρεις ἐστὶ) οὐκ ἐνεγκόντες τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀμετρίαν καὶ διὰ τῶν ξένων μὲν θανάτῳ τὴν πονηρίαν. ξένῃ δὲ ὕβρει, τὸν θάνατον στηλιτεύσαντες. ἴστε τὴν κάμηλον ἐκείνην καὶ τὸν ξένον φόρτον. καὶ τὸ κενὸν ὕψος. καὶ

τὴν πρώτην περίοδον. οἶμαι δὲ καὶ μόνην, τὰ μέχρι καὶ νῦν τοῖς ὑβρισταῖς ἀπειλούμενα. ἐπειδὴ ὁ τυφῶν τῆς ἀδικίας. ὁ τῆς ἀσεβείας φθορεύς. ὁ τοῦ πονηροῦ πρόδρομος ταύτην εἰσπράττεται τὴν δίκην, ἐμοὶ μὲν οὐκ ἐπαινετήν. (οὐ γὰρ ἃ παθεῖν ἐκεῖνον ἐχρῆν, ἀλλ' ἃ ποιεῖν ἡμᾶς ἔδει σκοπεῖν) εἰσπράττεται δ' οὖν ὀργῆς πανδήμου καὶ φορᾶς ἔργον γενόμενος. ἐπάνεισι μὲν ἐκ τῆς καλῆς ἐκδημίας ὁ ἀθλητής. οὔπω γὰρ ἐπὶ καλῷ τὴν ἐκείνου διὰ τὴν τριάδα καὶ μετὰ τῆς τριάδος φυγήν. οὔπω δὲ ἀσμένοις προσέπτη τοῖς ἐν τῇ πόλει. καὶ μικροῦ τῇ αἰγύπτῳ πάσῃ, πανταχόθεν εἰς ταὐτὸ συνδραμούσῃ, καὶ ἀπ' ἄκρου παντός. ἵν' οἱ μὲν φωνῆς ἀθανασίου μόνης, οἱ δὲ τοῦ εἴδους ἐμφορηθῶσιν. οἱ δὲ, ὃ περὶ τῶν ἀποστόλων ἠκούσαμεν. τῇ σκιᾷ γοῦν ἁγιασθῶσι μόνῃ, καὶ τῷ κενῷ τύπῳ τοῦ σώματος. ὥστε πολλῶν πολλάκις καὶ πολλοῖς ἤδη γεγενημένων ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου τιμῶν τε καὶ ὑπαντήσεων, οὐκ ἄρχουσι μόνον δημοσίοις καὶ ἱερεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων τοῖς ἐπιφανεστάτοις, μηδὲ μίαν ταύτης μνημονεύεσθαι πολυανθρωποτέραν. ἐν ᾗ τί. ταύτῃ μόνον παραβαλεῖν, αὐτὸν ἀθανάσιον καὶ τὴν αὐτοῦ προτέραν συντεθεῖσαν, ἧς τῇ προ-

τέρα

τόρᾳ ταύτῃ εἰσόδῳ τιμήν. τοίνυν ἐκ τῆς αὐτῆς, καὶ αὖθι τοῖς αὐτοῖς ἐπανήει φυγῆς. φέρεται καὶ τοιοῦτός τις ἐπ' ἐκείνῃ τῇ τιμῇ λόγος. λεγέσθω γὰρ εἰ καὶ περιττότερον. ὅτι ἥδυσμά τι τῷ λόγῳ καὶ αὐτὸς εἰσόδιον. εἰσήλαυνέ τις τῶν δυσυπάτων μετ' ἐκείνην τὴν εἴσοδον. ὁ μέτερος οὗτος ἦν. καππαδόκης γὰρ καὶ τῶν πάνυ. τὸν φιλάγριον λέγω ἐκεῖνον οἶδ' ὅτι πάντες ἀκούετε. καὶ τὸ φίλτρον, ὅτι οὐκ ἄλλο καὶ περὶ ἄλλων. καὶ ἡ τιμή, κατὰ τὸ φίλτρον. ἵνα μικρῷ λόγῳ παραστήσω, τὸ πᾶν γνώρισμα. ὧν καὶ ἡ ἀρχὴ πρεσβεία τε τῆς πόλεως, καὶ ψήφῳ τοῦ βασιλέως, αὖθις ἐγχειρισθεῖσα. τούτων οὖν τινα τοῦ δήμου, ἐπειδή οἱ φανῆναι τὸ πλῆθος ἄπειρον καὶ οἷόν τι πέλαγος οὐχ ὁρίζον τοῖς ὀφθαλμοῖς πρός τινα λέγεται τῶν ἑαυτοῦ συνήθων καὶ φίλων, ὃ φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοῖς τοιούτοις, εἰπεῖν. εἰπέ μοι ὦ βέλτιστε. ἦ δή ποτε τεθέασαι δῆμον τοσοῦτον. καὶ οὕτως ἔμψυχον. ἐφ' ἑνὸς ἀνθρώπου τιμῇ χυθέντα; οὐ φάναι τὸν νεανίαν ἀλλ' ἐμοὶ μὲν δόξαι, μὴ δ' ἂν αὐτὸν ταύτης τυχεῖν, κωνστάντιον. ὡς δ' ἂν αὐτὸν τοῦ ἀκροατοῦ τῆς τιμῆς, δηλουμένου διὰ τοῦ βασιλέως. καὶ τόν, γελάσαντα μάλα κομψὸν καὶ ἡδύ, τί τοῦτο ἔφης εἰπεῖν, ὡς δή τι

λέγων μέγα καὶ θαυμαστόν. μόλις ἂν οἶμαι, καὶ
ἀθανάσιον οὕτως εἰσαχθῆναι τὸν μέγαν. καὶ ἅ-
μα ὅρκον τινὰ προσθεῖναι τῶν ἐπιχωρίων,
εἰς τὴν τοῦ λόγου βεβαίωσιν. ἐβούλετο δὲ ὁ
λόγος αὐτῷ, ὃ καὶ ὑμῖν οἶμαι δῆλον. καὶ
βασιλέως αὐτοῦ ἔμπροσθεν ἄγειν, τὸν νῦν εὐ-
φημούμενον. τοσοῦτον ἦν παρὰ πᾶσι τὸ
τοῦ ἀνδρὸς τούτου σέβας. καὶ τοσαύτη τῆς
μνημονευομένης εἰσόδου ἡ κατάπληξις.
κατὰ γὰρ γένη, καὶ ἡλικίας, καὶ τέχνας
διαιρεθέντες (φιλοῦσι γὰρ μάλιστα ἡ πόλις
αὕτη οὕτω διασκευάζεσθαι, ὅταν τινὶ πλέ-
κωσι τιμὴν δημοσίαν) πῶς ἂν παραστήσαι-
μι τῷ λόγῳ, τὸ μέγα ἐκεῖνο θέαμα; ποταμὸς
ἦσαν εἷς. ποιητοῦ δὲ ἦν ἄρα καὶ τὸν νεῖλον εἰ-
πεῖν τὸν χρυσορόαν ὄντως καὶ εὔσταχυν, ἔμ-
παλιν ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν χαιρέου ῥέ-
οντα. ἡμερησίαν ὁδὸν οἶμαι καὶ περαιτέρω. δό-
τε μοι μικρὸν ἔτι ἐντρυφῆσαι τῷ διηγήματι. ἐ-
κεῖσε γάρ εἰμι καὶ οὐδὲ ἀπαχθῆναι τοῦ
λόγου τῆς τελετῆς ἐκείνης ῥᾴδιον. πῶλος μὲν
ἦγεν αὐτόν. καὶ μή μοι τῆς ἀγνοίας μέμψη-
σθε. ὡς μικροῦ τὸν ἐμὸν ἰησοῦν ὁ πῶλος ἐ-
κεῖνος, εἴτ᾽ οὖν ὁ ἐξ ἐθνῶν λαὸς, ὃν εὖ ποιῶν ἐπι-
βαίνει, τῶν τῆς ἀγνοίας δεσμῶν λύων. εἴτε
τι ἄλλο βούλεται παραδηλοῦν ὁ λόγος.

κλάδοις δὲ αὐτὸν ὑποδέχονται. καὶ στρώσεις ἱματίων πολυανθῶν. καὶ ποικίλων, προρριπτουμένων τε καὶ ὑπορριπτουμένων. ἐνταῦθα μόνον ἀτιμασθέντος τοῦ ὑψηλοῦ καὶ πολυτελοῦς ἢ τὸ ἴσον μὴ ἔχοντος. εἰκὼν καὶ αὕτη τῆς ἐπιδημίας χριστοῦ. καὶ οἱ προβοῶντες καὶ χορεύοντες. πλὴν ὅσον οὐ παίδων ὅμιλος μόνον τὸ εὐφημούμενον. ἀλλὰ καὶ πᾶσα γλῶσσα σύμφωνος καὶ ἀντίθετος, νικᾶν ἀλλήλους ἐπειγομένων. ἐῶ γὰρ λέγειν κρότους πανδήμους καὶ μύρων ἐκχύσεις καὶ παννυχίδας. καὶ πᾶσαν φωτὶ καταστραπτομένην τὴν πόλιν. καὶ δημοσίας ἑστιάσεις καὶ οἰκειδίας, καὶ ὅσοις αἱ πόλεις τὸ φαιδρὸν ἐπισημαίνουσιν ἃ τότε μεθ' ὑπερβολῆς ἐκείνῳ καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ἐχαρίζετο. οὕτω τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, καὶ μετὰ τοιαύτης καταλαμβάνει τῆς πανηγύρεως. ἆρ' οὖν ἐβίου μὲν ὥσπερ εἰκὸς τοὺς λαοῦ τοσούτου προστησομένους. ἐδίδαξε δὲ οὐχ ὡς βεβίωκεν; ἠγώνισται δ' οὐχ ὡς ἐδίδαξεν; ἐκινδύνευσε δὲ τῶν ὑπὲρ τοῦ λόγου τινὸς ἠγωνισμένων ἐλάττω; τετίμηται δὲ ὧν ἠγώνισται μεῖζον; κατῄσχυνε δέ τι τῶν τῆς εἰσόδου μετὰ τὴν εἴσοδον; οὐδαμῶς. πάντα δὲ ἀλλήλων ἐχόμενα. ὥσπερ ἐν λύρᾳ μιᾷ, καὶ τοῦ

αὐτῆς ἁρμονίας. ὁ βίος. ὁ λόγος. οἱ ἀγῶνες. οἱ κίνδυνοι. τὰ τῆς ἐπανόδου, τὰ μετὰ τὴν ἐπάνοδον. ὁμοῦ τε γὰρ τὴν ἐκκλησίαν καταλαμβάνει. καὶ οὐ πάσχει ταυτὸν τοῖς δι᾽ ἀμετρίαν ὀργῆς τυφλώττουσι. καὶ ὅτι ἂν παραπέσῃ, τοῦτο πρῶτον ἀπελιωθοῦσι. κἀντὶ τοῦ φίλους ἀξίων ὧν τύχοι, τοῦ θυμοῦ δυναστεύοντος. ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα εὐδοκιμήσεως καιρὸν εἶναι νομίσας, ἐπειδὴ τὸ μὲν πάσχειν κακῶς ἀεὶ μετριώτερον, τὸ δὲ ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ ἀντιδρᾶν ἀκρατέστερον. οὕτω πράως καὶ ἠπίως τὰ τῶν λελυπηκότων μεταχειρίζεται, ὡς μηδὲ αὐτοῖς ἐκείνοις οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, ἀηδῆ γενέσθαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἐπάνοδον. καθαίρει μὲν γὰρ τὸ ἱερὸν, τῶν θεοκαπήλων καὶ χριστεμπόρων. ἵνα καὶ τοῦτο, τῶν χριστοῦ μιμήσηται. πλὴν ὅσον οὐ φραγελλίῳ πλεκτῷ λόγῳ δὲ πιθανῷ τοῦτο ἐργάζεται. καταλλάττει δὲ τὸ στασιάζον. πρός τε αὑτὸν καὶ ἑαυτὸν οὐδενὸς τῶν συναγόντων προσδεηθείς. λύει δὲ τοῖς ἠδικημένοις, τὰς τυραννίδας. οὐδὲν διελὼν, τοὺς τῆς αὐτοῦ μερίδος καὶ τῆς ἐναντίας. ἀνίστησι δὲ πεπτωκότα λόγον. παρρησιάζεται δὲ ἡ τριὰς πάλιν ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθεῖσα. καὶ λαμπρῷ τῷ φωτὶ τῆς μιᾶς θεότητος, ταῖς πάντων ψυχαῖς ἀνα-

στράπτουσα. νομοθετεῖ δὲ τῇ οἰκουμένῃ πά-
λιν. αὖθι στρέφει δὲ πρὸς ἑαυτὸν πάσχειν διανοί-
αν. τοῖς μὲν αὖθι στέλλων. τοὺς δὲ διδάσκων.
ἔστι δὲ οὓς καὶ ἀκλίτους προσιόντας σοφί-
ζων νόμον ἅμα προθεὶς τὸ βούλεσθαι. καὶ
γὰρ τοῦτο μόνον ἐξήρκει πρὸς ὁδηγίαν τοῦ
κρείττονος. ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν, δύο λίθων
μιμεῖται φύσεις ἐπαινουμένων. γίνεται τοῖς μὲν
παίουσιν ἀδάμας. τοῖς δὲ στασιάζουσι μαγνῆ-
τις. ἀρρήτῳ φύσεως βίᾳ τὸν σίδηρον ἕλκου-
σα. καὶ τὸ στερρότατον ἐν ὕλαις, οἰκειουμένη.
ἀλλ' οὐ γὰρ ἔμελλε ταῦτα οἴσειν ὁ φθό-
νος. οὐδὲ τὴν ἐκκλησίαν ὁρῶν ἀνέξεσθαι πά-
λιν αὖθις τῆς αὐτῆς δόξης, καὶ τῆς παλαιᾶς
ὑγιείας. τάχιστα τοῦ διεστῶτος συνουλωθέν-
τος, ὥσπερ ἐν σώματι. διὰ τοῦτο ἐπανίστησιν
αὐτῷ τὸν συναποστάτην ἑαυτοῦ βασιλεία. καὶ
τὴν κακίαν ὁμότιμον. χρόνῳ μόνῳ λειπόμε-
νον. ὁ πρῶτος χριστιανῶν βασιλέων, κατὰ
χριστοῦ μανείς. καὶ ὃν ὤδινε πόρρωθεν ἐν ἑαυτῷ
βασιλίσκον τῆς ἀσεβείας ἀναρρήξας ἀθρό-
ως, ἐπειδὴ καιρὸν ἔλαβεν. ὁμοῦ τε αὐτοκρά-
τωρ ἀναδείκνυται. καὶ κακὸς μὲν περὶ τὸν
πιστεύσαντα βασιλέα τὰ βασίλεια γίνεται,
κακίων δὲ περὶ τὸν σεσωκότα θεὸν, καὶ διω-
γμὸν ἐν νοεῖ τῶν πώποτε γενομένων ἀπανθρωπό-

τατον. ὅσῳ τὸ πιθανὸν τῇ τυραννίδι μίξας, ἐφθόνησε γὰρ τοῖς πάσχουσι, καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς ἄθλοις τιμῆς, ἀμφίβολον ἐποίει, καὶ τὸ τῆς ἀνδρείας φιλότιμον. τὰς ἐν τοῖς λόγοις στροφὰς καὶ πλοκὰς, καὶ περὶ ἐκεῖνα σπουδάσας. καὶ τὸν ἔνοικον αὐτῷ πονηρὸν, τῆς πολυτεχνίας μιμούμενος. οὗτος μικρὸν μὲν ἔργον ἐνόμισεν εἶναι, τὸ πάντων χριστιανῶν παραστήσεσθαι γένος. μέγα δὲ τὸ ἀθανασίου κρατῆσαι. καὶ τῆς ἐκείνου περὶ τὸν λόγον ἡμῶν δυνάμεως. καὶ γὰρ ἑώρα μηδὲν ὂν αὐτῷ πλέον τῆς καθ' ἡμῶν ἐννοίας, διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀντιπαράταξιν καὶ ἀντίθεσιν. ἀεὶ τοῦ κενουμένου χριστιανῶν, ἀναπληρουμένου διὰ τῆς ἑλληνικῆς προσθήκης. καὶ τῆς ἐκείνου συνέσεως, ὃ καὶ παράδοξον. ταῦτ' οὖν ἐννοῶν καὶ ὁρῶν ὁ δεινὸς ἐκεῖνος παραλογιστὴς καὶ διώκτης, οὐδὲ ἐπὶ τοῦ πλάσματος μένει, καὶ τῆς σοφιστικῆς ἀνελευθερίας, ἀλλὰ τὴν πονηρίαν γυμνώσας, φανερῶς ὑπορρείξει τὸν ἄνδρα τῆς πόλεως. ἔδει γὰρ τρισὶ παλαίσμασι τὸν γεννάδαν νικήσαντα, τελείας τυχεῖν καὶ τῆς ἀναρρήσεως. μικρὸν τὸ ἐν μέσῳ καὶ πρόσεισι μὲν ἡ δίκη δοῦσα τὸν ἀλιτήριον, ἐκεῖ δικάζει. καὶ βασιλέα φιλότιμον παραπέμψασα, νεκρὸν,

ἐπανάγει μηδ' ἐλεούμενον. ὡς δὲ ἐγώ τινος συ-
ἤκουσα, μηδὲ τῷ τάφῳ προσλαμβανόμενον.
ἀλλ' ὑπὸ τῆς σεισθείσης δι' αὐτὸν γῆς ἀπορροφό-
μενον καὶ ἀναβρασσόμενον, προοίμιον οἶμαι
τῆς ἐκεῖθεν κολάσεως. ἀνίσταται δὲ βασιλεὺς
ἕτερος, οὐκ ἀναιδὴς τῷ προσώπῳ κατὰ τὸν
προειρημένον. οὐ δὲ τοῖς πονηροῖς ἔργοις καὶ ἐ-
πιστάταις ἐκθλίβων τὸν ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ λί-
αν δυσσεβής τε καὶ ἤμβρος. ὃς ἵνα ἀρίστην ἑαυ-
τῷ καταστήσηται τὴν τῆς βασιλείας κρηπῖ-
δα, καὶ ὅθεν δὴ τῆς δυσνομίας ἄρξηται,
λύει μὲν τοῖς ἐπισκόποις τὴν ἐξορίαν τοῖς
τε ἄλλοις ἅπασι, καὶ πρὸ πάντων τῷ πρὸ
πάντων τὴν ἀρετήν, καὶ προδήλως ὑπὲρ
τῆς εὐσεβείας πολεμηθέντι. ζητεῖ δὲ τῆς καθ'
ἡμᾶς πίστεως τὴν ἀλήθειαν ὑπὸ πολλῶν διασπα-
σθεῖσαν καὶ συγχυθεῖσαν καὶ εἰς πολλὰς δόξας καὶ
μοίρας νενεμημένην. ὥστε μάλιστα μετὰ τὸν κόσ-
μον ὅλον οἷόν τι συμφωνῆσαι καὶ εἰς ἓν ἐλθεῖν
τῇ συνεργίᾳ τοῦ πνεύματος. εἰ δ' οὔ, ἀλλ' αὐ-
τόν γε μετὰ τῆς βελτίστης γενέσθαι. κἀκείνῃ
παρασχεῖν τὸ κράτος, καὶ παρ' ἐκείνης ἀντιλα-
βεῖν λίαν ὑψηλῶς τε καὶ μεγαλοπρεπῶς, περὶ
τῶν μεγίστων διανοούμενος. ἔνθα δὴ καὶ μάλιστα
δὴ ἐλέγχθη τοῦ ἀνδρὸς ἡ καθαρότης, καὶ τὸ στε-
ῤέωμα τῆς εἰς χριστὸν πίστεως τῶν γὰρ ἄλλων

ἁπάντων ὅσοι τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου τετύχηνε νεμημένων, καὶ πολλῶν μὲν ὄντων τῶν περὶ τὸν υἱὸν ἀῤῥωστούντων, πλειόνων δὲ τῶν περὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔνθα καὶ τὸ ἧττον ἀσεβεῖν ἀσέβεια ἐνομίσθη, ὀλίγων δὲ τῶν κατ' ἀμφότερα ὑγιαινόντων, πρῶτος καὶ μόνος ἢ κομιδῆ σὺν ὀλίγοις ἀποτολμᾷ τὴν ἀλήθειαν. σαφῶς οὑτωσὶ καὶ διαῤῥήδην. τῶν τριῶν μίαν θεότητα καὶ οὐσίαν, ἐγγράφως ὁμολογήσας. καὶ ὃ τῷ πλείονι τῶν πατέρων ἀριθμῷ περὶ τὸν υἱὸν ἐχαρίσθη πρότερον, τοῦτο περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος αὐτὸς ἐμπνευσθεὶς ὕστερον, καὶ δῶρον βασιλικὸν ὄντως καὶ μεγαλοπρεπὲς τῷ βασιλεῖ προσενεγκὼν, ἔγγραφον τὴν εὐσέβειαν κατὰ τῆς ἀγράφου καινοτομίας. ἵνα βασιλεῖ μὲν, βασιλεύς. λόγῳ δὲ, λόγος. γράμματι δὲ γράμμα, καταπαλαίηται. ταύτην μοι δοκοῦσιν αἰδούμενοι τὴν ὁμολογίαν οἵ, τε τῆς ἑσπερίας καὶ τῆς ἑῴας ὅσον βιώσιμον, οἱ μὲν μέχρι διανοίας ἔχειν τὸ εὐσεβὲς, εἴ τι λέγοιεν αὐτοῖς πιστευτέον. τοῖς δὲ μὴ προάγειν. ὥσπερ τι νεκρὸν κύημα ταῖς μήτρασιν ἐναποθνῆσκον. οἱ δὲ μικρὸν ἐξάπτειν ὥσπερ σπινθῆρα. ὅσον ἀφοσιοῦσθαι τὸν καιρὸν, ἢ τῶν ὀρθοδόξων τοὺς θερμοτέρους, ἧς ἂν εἴην ἐγὼ μερίδος. τὸ γὰρ πολ

μῶ τι πλέον καυχήσασθαι. μηκέτι τὴν ἐμὴν δειλίαν οἰκονομῶν, ὡς δὴ τὴν τῶν σαθροτέρων διάνοιαν. (ἱκανῶς γὰρ ᾠκονομήσαμεν. μήτε τὸ ἀλλότριον προσλαμβάνοντες. καὶ τὸ ἡμέτερον φθείροντες ὃ κακῶν ὄντως ἐστὶν οἰκονόμων.) ἀλλ᾽ εἰς φῶς ἄγων τὸν τόκον. καὶ μετὰ σπουδῆς ἐκτρέφων. καὶ τοῖς ἁπάντων ὄψεσι προτιθεὶς, ἀεὶ τελειούμενον. τοῦτο μὲν οὖν ἧττον ἐκείνου θαυμάζειν ἄξιον. ὁ γὰρ ἔργῳ τῆς ἀληθείας προκινδυνεύσας, τί θαυμαστὸν εἰ γράμματι ταύτην καθωμολόγησεν. ὃ δὲ μάλιστα τοῦ ἀνδρὸς θαυμάζειν ἔπεισι, καὶ ζημία τὸ σιωπᾶν διὰ τὸν καιρὸν μάλιστα πολλὰς ποιοῦν τὰς διαστάσεις, τοῦτο ἔτι προσθήσω τοῖς εἰρημένοις. γένοιτο γὰρ ἄν τι παίδευμα καὶ τοῖς νῦν ἡ πρᾶξις. εἰ πρὸς ἐκεῖνον βλέποιμεν. ὡς γὰρ ὕδατος ῥοὸς τέμνεται, οὐ τοῦτο μόνον ὅσον ἡ χεὶρ ἀφῆκεν ἀρυομένη, ἀλλὰ καὶ ὅσον τῇ χειρὶ περιεχύθη τῶν δακτύλων ἐκρέον, οὕτω καὶ ἡμῶν οὐχ ὅσον ἀσεβὲς σχίζεται μόνον ἀλλὰ καὶ ὅσον εὐσεβέστερον. οὐ περὶ δογμάτων μόνον μικρῶν καὶ παρορᾶσθαι ἀξίων (ἧττον γὰρ ἂν ἦν τοῦτο δεινὸν, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ περὶ ῥημάτων εἰς τὴν αὐτὴν φερόντων διάνοιαν. τῆς γὰρ μιᾶς οὐσίας, καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων λεγομένων μὲν ὑφ᾽

ἡμῶν εὐσεβῶς. τὸ μὲν γὰρ τὴν φύσιν δηλοῖ τῆς θεότητος, τὸ δὲ τὰς τῶν τριῶν ἰδιότητας, νοουμένων δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἰταλοῖς ὁμοίως, ἀλλ' οὐ δυναμένοις διὰ στενότητα τῆς παρ' αὐτοῖς γλώττης καὶ ὀνομάτων πενίαν, διελεῖν ἀπὸ τῆς οὐσίας τὴν ὑπόστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀντεισαγούσης τὰ πρόσωπα, ἵνα μὴ τρεῖς οὐσίαι παραδεχθῶσι, τί γίνεται. ὡς λίαν γελοῖον καὶ ἐλεεινόν. πίστεως ἔδοξε διαφορά, ἡ περὶ τὸν ἦχον μικρολογία. εἶτα σαβελλισμὸς ἐνταῦθα ἐπενοήθη τοῖς τρισὶ προσώποις, καὶ ἀρειανισμὸς ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσι. τὰ τῆς φιλοτιμίας ἀναπλάσματα. εἶτα τί. προστιθεμένου μικροῦ τινος ἀεὶ τοῦ λυποῦντος, ὃ λυπηρὸν ἡ φιλονεικία ποιεῖ, κινδυνεύει συναποῤῥαγῆναι ταῖς συλλαβαῖς τὰ πέρατα. ταῦτ' οὖν ὁρῶν καὶ ἀκούων ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ ὡς ἀληθῶς ἄνθρωπος τοῦ θεοῦ καὶ μέγας τῶν ψυχῶν οἰκονόμος οὐκ ᾠήθη δεῖν παριδεῖν, τὴν ἄτοπον οὕτω καὶ ἄλογον τοῦ λόγου κατατομήν. τὸ δὲ παρ' ἑαυτοῦ φάρμακον, ἐπάγει τῷ ἀῤῥωστήματι. πῶς οὖν τοῦτο ποιεῖ. προσκαλεσάμενος ἀμφότερα, τὰ μέρη οὕτω πρᾴως καὶ φιλανθρώπως, καὶ τὸν νοῦν τῶν λεγομένων ἀκριβῶς ἐξετάσας, ἐπειδὴ συμφρονοῦντας εὗρε,

καὶ οὐδὲν διεστῶτας κατὰ τὸν λόγον, τὰ ὀνόμα
τα συγχωρήσας, συνδεῖ τοῖς πράγμασι.
τοῦτο τῶν μακρῶν πόνων καὶ λόγων λυσιτελέστε
ρον οὓς πάντες ἤδη λογογραφοῦσιν. οἷς τις καὶ
φιλοτιμία συνέζευκται. καὶ διὰ τοῦτο ἴσως
τι καὶ καινοτομεῖται περὶ τὸν λόγον. τοῦτο
τῶν πολλῶν ἀγρυπνιῶν καὶ χαμευνιῶν προ
τιμότερον. ὧν μέχρι τῶν κατορθούντων, τὸ
κέρδος. τοῦτο τῶν ἀοιδίμων ἐξοριῶν καὶ φυ
γῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐπάξιον. ὑπὲρ γὰρ ὧν εἵλε
το πάσχειν ἐκεῖνα, ταῦτα μετὰ τὸ παθεῖν
ἐσπούδαζεν. ὃ δι' αὐτοῦ κἀν τοῖς ἄλλοις ποι
ῶν διετέλει. τοὺς μὲν ἐπαινῶν, τοὺς δὲ ἐπιπλήτ
των μετρίως. καὶ τῶν μὲν τὸ νωθρὸν διεγείρων. τῶν δὲ
τὸ θερμὸν κατείργων. καὶ τῶν μὲν ὅπως μὴ πταίσω
σι προμηθούμενος, τοὺς δὲ ὅπως διορθωθεῖ
εν πταίσαντες, μηχανώμενος. ἁπλοῦς τὸν
τρόπον. πολυειδὴς τὴν κυβέρνησιν. σοφὸς τὸν
λόγον. σοφώτερος τὴν διάνοιαν. πεζὸς τοῖς
ταπεινοτέροις. ὑψηλότερος τοῖς μετεωρο
τέροις. φιλόξενος. ἱκέσιος. ἀποτρόπαιος.
πάντα εἷς ἀληθῶς, ὅσα μεμερισμένως τοῖς ἑαυ
τῶν θεοῖς, ἑλλήνων παῖδες ἐπιφημίζουσι.
προσθήσω δὲ καὶ ζύγιον. καὶ παρθένιον. καὶ
εἰρηναῖον. καὶ διαλλακτήριον. καὶ πομπαῖον
τοῖς ἐντεῦθεν ἐπειγομένοις. ὦ πόσας μοι τῶν

εἰ κλήσεις ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετή, πανταχόθεν
καλεῖν ἐθέλουσα. ζήσας δὲ οὕτω καὶ παιδευ
θεὶς καὶ παιδεύσας, ὥστε ὅρον μὲν ἐπισκο
πῆς εἶναι τὸν ἐκείνου βίον καὶ τρόπον, νόμον
δὲ ὀρθοδοξίας τὰ ἐκείνου δόγματα, τίνα μι
σθὸν τῆς εὐσεβείας κομίζεται. οὐ δὲ γὰρ τοῦ
το παρελθεῖν ἄξιον. ἐν γήρᾳ καλῷ καταλύει
τὸν βίον. καὶ προστίθεται τοῖς πατράσιν
αὐτοῦ. πατριάρχαις. καὶ προφήταις. καὶ
ἀποστόλοις. καὶ μάρτυσι, τοῖς ὑπὲρ τῆς ἀλη
θείας ἠγωνισμένοις. καὶ ἵνα εἴπω τινὰ βραχὺν
ἐπιτάφιον, τιμᾶται τῶν εἰσοδίων τιμῶν
τὴν ἐξόδιον πολυτελεστέραν. πολλὰ μὲν
κινήσας δάκρυα. μείζονα δὲ τῶν ὁρωμένων
τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν ταῖς ἁπάντων δια
νοίαις ἐναποθέμενος. ἀλλ᾽ ὦ φίλη καὶ ἱερὰ κε
φαλή. ὁ καὶ λόγου καὶ σιωπῆς μέτρα καὶ μετὰ
τῶν ἄλλων σὺ καλῶν διαφερόντως τιμήσας,
ἡμῖν μὲν ἐνταῦθα στήσαις τὸν λόγον. εἰ καὶ
τῆς ἀληθείας ἐνδεέστερον ἀλλὰ τοῦ γε πρὸς
δύναμιν οὐ λειπόμενον. αὐτὸς δὲ ἄνωθεν ἡ
μᾶς ἐποπτεύοις ἵλεως. καὶ τὸν λαὸν τόνδε διε
ξάγοις τέλειον, τελείας τῆς τριάδος προσκυ
νητὴν, τῆς ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύ
ματι θεωρουμένης καὶ σεβομένης. καὶ ἡμᾶς
εἰ μὲν εἰρηνικῶς, κατέχοις καὶ συμποιμαί

νοις. εἰ δὲ πολεμικῶς, ἀπαίροις ἢ προσλαμβάνοις. καὶ στήσαις μετὰ σεαυτοῦ καὶ τῶν οἷος σὺ, κἂν μέγα ἦ τὸ αἰτούμενον. ἐν αὐτῷ χριστῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. ᾧ πᾶσα δόξα τιμὴ κράτος. εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ.

* aα bϐ cγ dδ eε fζ gη hθ iι
kκ lλ mμ nν oξ pο qϖ rρ sς
tτ uυ xφ yχ zψ & ω.

AΑ BΒ CΓ DΔ EΕ FΖ GΗ HΘ
IΙ KΚ LΛ MΜ NΝ OΞ PΟ.

Omnes sunt quaterniones, præter
** duernionem.*

VENETIIS IN AEDIBVS ALDI,
ET ANDREAE SOCERI
MENSE APRILI.
M. D. XVI.

AL DVS
F. A: M:

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

